Νεοελληνική Λογοτεχνία αριθ. 77

ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

Τὸ Χρονικὸ τῆς Σκλαβιᾶς

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ„
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Παρουσίαση

Η Αθήνα διψά και βρωμάει. Οι Γερμανοί δίνουν λιγοστό νερό, γιατί χρησιμοποιούν τη λίμνη του Μαραθώνα ως βάση υδροπλάνων και φροντίζουν να μένη η στάθμη ψηλά. Η Αθήνα λιμοκτονεί. Χτες βράδυ ένας Άγγλος, που τον κρύβει σπίτι του ο σωφέρ μου, διηγείται πώς έξι άνθρωποι δεν είχαν για να φάνε παρά μια ντομάτα κ' ένα αυγό ο σωφέρ έκοψε ντομάτα κι αυγό στα έξι κ' έδωσε του Άγγλου από 1/6, όσο και στα πεινασμένα παιδιά του. Μέρα-νύχτα ατέλειωτες σειρές από καροτσάκια που τα σέρνουν ολόκληρες οικογένειες, πλάσματα αδύνατα σαν σκιάχτρα, ξυπόλητα και ντυμένα κουρέλια, κουβαλάν ξύλα από τις έξοχες. Οι κουΐσλιγκς λένε πως πεινάμε εξ αιτίας του αγγλικού αποκλεισμού. Ξεχνάν οι προδότες ότι μερικά προϊόντα μας, όπως το λάδι και η σταφίδα, περίσσευαν για να τρώμε όσο θέλομε και να γίνεται κ' εξαγωγή. Τώρα δεν υπάρχει κόμπος λάδι, σπυρί σταφίδα.
"Να σιάξουν όλα από την αρχή". Έτσι κλείνει ο Χρήστος Ζαλοκώστας αυτό το βιβλίο-μαρτυρία μιας εποχής για την οποία πολλά έχουν γραφεί και πολλά έχουν να γράφουν ακόμα. Έτσι κι αλλιώς, ή τελική κρίση είναι του αναγνώστη. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ

Χρήστος Ζαλοκώστας

Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια

Χρίστος Ζαλοκώστας	
Γενικές πληροφορίες	
Γέννηση	1894[1] ή 1896[2] Αθήνα
Θάνατος	1975[2]
Χώρα πολιτογράφησης	Ελλάδα[3][2]
Εκπαίδευση και γλώσσες	
Ομιλούμενες γλώσσες	Ελληνικά νέα ελληνική γλώσσα
Πληροφορίες ασχολίας	
Ιδιότητα	ξιφομάχος πολιτικός[4] συγγραφέας επιχειρηματίας
Οικογένεια	
Σύζυγος	Έλλη Ζαλοκώστα
Αξιώματα και βραβεύσεις	
Αξίωμα	μέλος της Βουλής των Ελλήνων (εκλογική περιφέρεια Αθηνών) αναπληρωματικό μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (Ιανουάριος 1953 – Μαΐου 1953)[5] αναπληρωματικό μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (1953–1955)[5]

Ο **Χρήστος Ζαλοκώστας** (1894-1975) ήταν διακεκριμένος αθλητής, Έλληνας εθνικιστής, χημικός μηχανικός, Έλληνας βιομήχανος του Πειραιά, πολιτικός και συγγραφέας. Ο Χρήστος Ζαλοκώστας υπήρξε και αθλητής που υπήρξε πρωταθλητής ξιφασκίας και σκοποβολής, επιχειρηματίας με δραστηριότητα στον Πειραιά, εθνικός αγωνιστής, κουμπάρος και σύγαμβρος του βασιλιά Αλεξάνδρου, πολιτικός που αναδείχθηκε ως ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της *«κοινωνικής δεξιάς»* την περίοδο του Μεσοπολέμου και των χρόνων μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, βασικός πυλώνας στην οργανωτική συγκρότηση του αντικομμουνιστικού αγώνα της περιόδου από το 1944 έως το 1949, ο οποίος μεταπολεμικά εκλέχθηκε βουλευτής Αθηνών, καθώς και συγγραφέας ιστορικών και λογοτεχνικών βιβλίων, γεννήθηκε το 1894 στην Αθήνα όπου και πέθανε στις 26 Οκτωβρίου 1975. Τάφηκε στον τάφο της οικογένειας Ζαλοκώστα στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών. Γιος του επίσης διακεκριμένου χημικού Πέτρου Ζαλοκώστα (1855-1941) και εγγονός του ποιητή Γεωργίου Ζαλοκώστα.

Πίνακας περιεχομένων

Γενικά

Γεννήθηκε στην Αθήνα και μόλις συμπλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του, υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στους Βαλκανικούς πολέμους το 1912 σε ηλικία 16 ετών, μετείχε ως εθελοντής στη μάχη του Μπιζανίου, και το 1915 πολέμησε στην επανάσταση της Βορείου Ηπείρου με τον Ιερό Λόχο στον Βορειοηπειρωτικό Αγώνα και στη συνέχεια στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη λήξη του οποίου σπούδασε βιομηχανική χημεία και αποφοίτησε ως χημικός μηχανικός στο Μόναχο της Γερμανίας. Ο Χρήστος Ζαλοκώστας ήταν δισεγγονός του ποιητή και εθνικού

αγωνιστή, Γεωργίου Ζαλοκώστα και γιος του χημικού Πέτρου Ζαλοκώστα , διευθυντή του Χημικού Εργαστηρίου του Υπουργείου Οικονομικών. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα ασχολήθηκε με την βιομηχανία αναλαμβάνοντας διευθυντής διαφόρων βιομηχανικών εταιριών και ανέλαβε επιτυχώς την επαναλειτουργία του εργοστασίου αγγειοπλαστικής «Κεραμεικός» στο Νέο Φάληρο, ενώ λίγο αργότερα, την περίοδο 1925-1935 χρημάτισε τεχνικός σύμβουλος και τεχνικός διευθυντής στο εργοστάσιο της κλωστοϋφαντουργίας των Αδελφών Ρετσίνα στον Πειραιά. Ήταν παντρεμένος με την αδελφή τους Έλλη Ρετσίνα[6]. Υπήρξε επίσης έμπιστος φίλος του Βασιλέως Αλεξάνδρου και παρέστη ως παράνυμφος (μάρτυς) στον γάμο του με την Ασπασία Μάνου, που τελέστηκε στο παρεκκλήσιο των Ανακτόρων της Αθήνας. Στην διάρκεια της παρουσίας του, τα τρία εργοστάσια των αδελφών Ρετσίνα πέρασαν από την ατμοκίνηση στην πετρελαιοκίνηση, ενώ έγιναν επενδύσεις σε κτιριακό και μηχανολογικό εξοπλισμό.

Παράλληλα ασχολήθηκε έντονα με τον αθλητισμό αφού από παιδί έδειξε ιδιαίτερη αφοσίωση στον αθλητισμό, είχε κλίση στην οπλασκία και ως αθλητής πέτυχε νίκες στη μονομαχία με πιστόλι, αλλά και στην ξιφασκία, στην οποία αναδείχθηκε πρωταθλητής. Το 1928 ο Ζαλοκώστας υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη του τμήματος Ξιφασκίας, του ομίλου Αντισφαιρίσεως Αθηνών . Από το 1935 υπήρξε μέλος της Ολυμπιακής Επιτροπής. Το 1936 έλαβε μέρος τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου, στο αγώνισμα της ξιφασκίας[7] όπου αναδείχθηκε 6ος,στο Ξίφος Μονομαχίας κατέλαβε τη 10η θέση, και στο πιστόλι κατά 5 κινουμένων ανδρεικέλων, πιστόλι ταχύτητας σήμερα, κατετάγη 20ος.[8] Στους Διεθνείς Αγώνες της Λουκέρνης της Βέρνης (1939) που επίσης έλαβε μέρος στο αγώνισμα της σκοποβολής, αναδείχθηκε πρώτος λαμβάνοντας χρυσό μετάλλιο. Με το ξέσπασμα του Ελληνοϊταλικού πολέμου έλαβε μέρος ως έφεδρος αξιωματικός. Με το ξέσπασμα του Ελληνοϊταλικού πολέμου έλαβε μέρος ως έφεδρος αξιωματικός. Στη διάρκεια της Κατοχής, ίδρυσε *Εθνική Οργάνωση Αντιστάσεως και υπήρξε μέλος της Επιτροπής Απελευθερώσεως. Δραστηριοποιήθηκε αποτελεσματικά στην ίδρυση* Οργανισμού Προστασίας Ορεινών Πληθυσμών. *Διετέλεσε μέλος της Ολυμπιακής Επιτροπής και το 1952, όμως παραιτήθηκε τον Δεκέμβριο του 1952 λόγω της εκλογής του ως Βουλευτής Αθηνών. Στην Ολυμπιακή Επιτροπή υπήρξε στενός συνεργάτης του Ιωάννη Κετσέα.*

Καθεστώς 4ης Αυγούστου

Ο Χρήστος Ζαλοκώστας ανήκε στο άτυπο κίνημα εθνικής πνευματικής αυτογνωσίας και δημιουργίας το οποίο αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1930, που συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο, στο οποίο εντάσσονται και οι Άριστος Καμπάνης, Φώτος Πολίτης, Παντελής Πρεβελάκης, Αγγελική Χατζημιχάλη, Αθηνά Ταρσούλη, Νίκη Πέρδικα, Δώρα Στράτου, Άγγελος και Εύα Σικελιανού, Λίνος Καρζής, Δημήτριος Πικιώνης, Δημήτριος Βεζανής, Σίμων Καρράς, Κωνσταντίνος Παρθένης, Φώτης Κόντογλου, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, και άλλοι καλλιτέχνες και συγγραφείς. Στις αρχές του Ιουνίου του 1948, όταν οι Ιωάννης Παναγιωτόπουλος, Κωνσταντίνος Ουράνης, Άγγελος Τερζάκης και Πέτρος Χάρης παραιτήθηκαν από την *«Ελληνική Εταιρεία Λογοτεχνών»* και με πρωτοστάτη τον Κωνσταντίνο Τσάτσο ίδρυσαν την *«Εθνική Εταιρεία Λογοτεχνών»* στις 20 Ιουνίου, ήταν ιδρυτικό μέλος της , ενώ διατέλεσε και αντιπρόεδρος του Διοικητικού της Συμβουλίου.

Πολιτική δράση

Ο Ζαλοκώστας μαζί με τους Αιμίλιο Σαββίδη, δημοσιογράφο, γνωστό με τα λογοτεχνικά ονόματα *«Σαβαίμ»*, *«Ν. Δέλτας»* και *«Βοσπορινός»*, ο οποίος ήταν ο εισηγητής της ανάγκης για την επιβολή λογοκρισίας, και τον Ιωάννη Ψαρούδα, μουσικολόγο, πατέρα της Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, μετέπειτα βουλευτού, υπουργού και προέδρου της Βουλής, ήταν μέλος της ομάδος λογοκρισίας , που λειτούργησε στη διάρκεια της 4ης Αυγούστου, του Ιωάννη Μεταξά. Μετά την

απελευθέρωση αναμίχθηκε με την πολιτική και εξελέγη βουλευτής Αθηνών (1946) με το Λαϊκό Κόμμα. Παράλληλα υπήρξε μέλος της Επιτροπής Συντονισμού Εθνικού Αγώνα για την παλινόρθωση της Βασιλείας και την προετοιμασία του δημοψηφίσματος του 1946. Στη διάρκεια της Κατοχής ήταν μέλος της αντιστασιακής οργανώσεως *«Εθνική Δράσις»*, και στις 15 Ιανουαρίου 1943 δημιούργησαν την *«Οικονομική Επιτροπή»* της οργανώσεως, με πρόεδρο τον Αντώνιο Μπενάκη, και ανέλαβαν την εξασφάλιση οικονομικών πόρων για τη χρηματοδότηση των εθνικών αντιστασιακών ομάδων. Την ίδια περίοδο είχε οριστεί από τον Γεώργιο Γρίβα, ως πρόεδρος της επιτροπής οικονομικών της Οργανώσεως *«Χ»*, ενώ καθώς είχε στην κατοχή του τρίκυκλο όχημα με σήμα του Ερυθρού Σταυρού, το διέθετε για τις μετακινήσεις του Γρίβα, αλλά και για τη μεταφορά οπλισμού της οργανώσεως. Ήταν μέλος της Επιτροπής Αντικατοχικού Αγώνα και συνεργάτης του στρατιωτικού διοικητή Αθηνών στρατηγού Παναγιώτη Σπηλιωτόπουλου.

Στις 28 Αυγούστου 1944, κατά τον Έκτορα Τσιρονίκο, ή στις 30 Αυγούστου 1944 σύμφωνα με τον ίδιο τον Ζαλοκώστα, , απέστειλε ένα χειρόγραφο σημείωμα με το οποίο ζητούσε τη μεσολάβηση του Τσιρονίκου στον Νοϋμπάχερ, πολιτικό διοικητή υπεύθυνο των Βαλκανίων, προκειμένου να

- αφαιρεθεί η ποσότητα δυναμίτη από το φράγμα του Μαραθώνα.
- μην καταστραφούν το λιμάνι του Πειραιά, το εργοστάσιο της Ηλεκτρικής και το τηλεφωνικό κέντρο.
- μεταβιβαστεί η Διοίκηση των Γερμανικών Δυνάμεων Αθηνών από τον υποστράτηγο των SS Σιμάνα εις τον υποστράτηγο της Βέρμαχτ Φέλμυ.
- κηρυχθεί η πρωτεύουσα ανοχύρωτη πόλη και να εγκαταλείψουν οι Γερμανοί τα οχυρά του Λυκαβηττού.
- αντικατασταθεί ο Διοικητής Ειδικής Ασφαλείας Λάμπρου με του συνταγματάρχη Ραφτοδήμο και η προσπάθεια τους στέφθηκε από επιτυχία.

Μέσα στον Αύγουστο του 1944 ο Ζαλοκώστας και μαζί του ο Σπυρίδων Μαρκεζίνης διασφάλισαν με επαφές τους τη νομιμοφροσύνη των Ταγμάτων Ασφαλείας προς την εξόριστη κυβέρνηση, όμως έμεινε ατελέσφορη η επαφή του Ζαλοκώστα με τον Γερμανό φρούραρχο στρατηγό Φέλμι, για συντεταγμένη παράδοση-παραλαβή της εξουσίας . Ο Ζαλοκώστας έδωσε μια αναλυτική περιγραφή για την υπονόμευση της Αθήνας από τους Γερμανούς. Ο Ζαλοκώστας ήταν τότε πολιτικός σύνδεσμος του συμμαχικού στρατιωτικού διοικητή Αθήνας Παναγιώτη Σπηλιωτόπουλου, που είχε οριστεί μετά τη συμφωνία της Καζέρτας το Σεπτέμβριος 1944 και την υπαγωγή όλων των ελληνικών αντιστασιακών δυνάμεων υπό τον Σκόμπυ, και ήταν ένας από τους διαπραγματευτές με τους Γερμανούς. Ο υποστράτηγος Σισμάνα, ο διοικητής των Ες-Ες μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου, γράφει ότι *«...απεφάσισα να εκτελέσω κατά γράμμα την διαταγή του Χίτλερ να αμυνθή μέχρις εσχάτων μέσα στην πρωτεύουσα και άρχισα οχυρώσεις μεγάλης εκτάσεως, ετοποθέτησα 80 τόννους δυναμίτη στο φράγμα του Μαραθώνα και πυροβολικό μέσα σε 5 τούνελ του Λυκαβηττού...»*. Το δίχτυ των υπονομεύσεων περιλάμβανε *«την Τηλεφωνική Εταιρεία, τους στρατώνες, την Ηλεκτρική Εταιρεία, τις Αποβάθρες του Πειραιώς, τους σταθμούς, τα γεφύρια, τα Τελωνεία, το εργοτάξιο των ΣΕΚ...»*, ενώ άλλες πηγές μιλούν και για άλλα σημαντικά κτίρια, τις στρατιωτικές αποθήκες στο Ρουφ, το κτίριο του Ραδιοφωνικού σταθμού και κεντρικά ξενοδοχεία. Κατά την εκτίμηση του Ζαλοκώστα *«...εάν αυτό το πρόγραμμα το πραγματοποιούσαν τα Ες-Ες αι Αθήναι δεν θα μπορούσαν να κατοικηθούν...»*.

Ο Ζαλοκώστας το 1946 υπήρξε μέλος της Επιτροπής Συντονισμού Εθνικού Αγώνα για την παλινόρθωση της Βασιλείας και την προετοιμασία του δημοψηφίσματος, ενώ στις 7 Ιουλίου 1946, έστειλε άκρως απόρρητο *«Σημείωμα επί της Δημοσίας Τάξεως»* , στο βασιλιά Γεώργιο Β'. Στο άκρως απόρρητο *«Σημείωμα επί της Δημοσίας Τάξεως»* που απέστειλε στις 7 Ιουλίου 1946 στο βασιλιά Γεώργιο ο τότε βουλευτής Ζαλοκώστας, τον ενημέρωνε για την απόφαση της κυβερνήσεως του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη για την ίδρυση, όπως ήταν η πρόταση του Σπύρου

Μαρκεζίνη, ενός νέου *«Μακεδονικού Κομιτάτου»*, το οποίο θα φρόντιζε να σωθεί η Βόρεια Ελλάδα. Σε σύσκεψη υπό τον υπουργό Μαυρομιχάλη, στην οποία συμμετείχαν ο Παναγιώτης Σπηλιωτόπουλος, ο Σπύρος Μαρκεζίνης και ο Ζαλοκώστας, αποφασίστηκε η ίδρυση του Κομιτάτου και η διάθεση εξεύρει 100 εκατομμυρίων δραχμών, τα οποία θα κατανέμονταν 50.000.000 στον στρατηγό Βεντήρη για την Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, 40.000.000 εις τον στρατηγό Γεωργούλη, για τη Δυτική Μακεδονία και Θεσσαλία και 10.000.000 εις τον στρατηγό Δημήτριο Γιατζή, για τη Στερεά Ελλάδα. Το Κομιτάτο απαρτίστηκε από τους στρατηγούς Παναγιώτη Σπηλιωτόπουλο και Κωνσταντίνο Βεντήρη, τον Μαρκεζίνη, το βουλευτή Καβάλας Ν. Γρηγοριάδη, και τους διευθυντές των εφημερίδων Αχιλλέα Κύρου της *«Εστίας»*, Καλαποθάκη του *«Εμπρός»* και Βοβολίνη της εφημερίδος *«Ελληνικόν Αίμα»*. Ταυτόχρονα το Γενικό Επιτελείο Στρατού άρχισε την αποστολή όπλων, 600 στη Θεσσαλονίκη, 750 στη Δυτική Μακεδονία και 200 στη Στερεά Ελλάδα, τα οποία διανεμήθηκαν σε εθνικιστές πολίτες, με στόχο την αυτοπροστασία τους και την καταδίωξη ανταρτικών κομμουνιστικών ομάδων. Η οργάνωση διευθύνονταν από την Αθήνα και τις αποφάσεις εκτελούσε το Γενικό Επιτελείο Στρατού μέσω ειδικού γραφείου που ιδρύθηκε άμεσα το οποίο διηύθυνε ο υπαρχηγός Γ.Ε.Σ. τότε ταξίαρχος Θωμάς Πετζόπουλος, που τις επόμενες ημέρες αναχώρησε για ταξίδι στη Μακεδονία όπου επέβλεψε την εφαρμογή των συμφωνηθέντων.

Ο Ζαλοκώστας στη διάρκεια του συμμοριτοπολέμου, της ένοπλης ανταρσίας των μελών του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος *[Κ.Κ.Ε.]*, συνελήφθη από τους αντάρτες του ΚΚΕ/ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και οδηγήθηκε στην Κοκκινιά, όπου καταδικάστηκε σε θάνατο από λαϊκό δικαστήριο, καθώς χαρακτηρίστηκε *«εχθρός του λαού»*, όμως κατάφερε να δραπετεύσει. Το 1948 προσυπέγραψε τη διακήρυξη που εξέδωσε η *«Εθνική Εταιρεία Λογοτεχνών»*, η οποία αφορούσε την ένοπλη ανταρσία των μελών του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, καθώς η *Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών* δεν είχε λάβει καμία θέση στο θέμα. Την 1 Ιουλίου 1948, δημοσιεύθηκε η διακήρυξη σύμφωνα με την οποία «...*{...}.. Οι υπογραφόμενοι λογοτέχνες διακηρύσσουν πως η ανταρσία, που σήμερα αιματοκυλίζει τον τόπο, είναι ένας αντεθνικός αγώνας που υποδαυλίζεται από ξένους και από τους ίδιους ξένους συντηρείται. Κάθε αληθινός Έλληνας έχει χρέος να πάρει απέναντί της αυτή τη σαφή στάση. Πράξεις σαν το παιδομάζωμα, την αρπαγή γυναικών και το σταύρωμα των ιερωμένων, βρίσκεται σε βαθιάν αντίθεση με τις ευγενικές παραδόσεις της φυλής μας...{...}...*» .

Ο Χρήστος Ζαλοκώστας εκλέχθηκε βουλευτής στην Ά Αθηνών στις 31 Μαρτίου 1946 με την *«Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων»*, με σημαντικότερο πολιτικό της φορέα το *«Λαϊκό Κόμμα»*, και έλαβε 12.786 ψήφους.

Από το 1947 προσχώρησε στο κόμμα που ίδρυσε ο Σπύρος Μαρκεζίνης με τον τίτλο Νέον Κόμμα (1947-1950) και μαζί με τους βουλευτές, Χαρίλαο Αλετρά, Ελευθέριο Γονή, Νικόλαο Γρηγοριάδη, Ευθύμιο Δεδούση, Εμμανουήλ Διακογιάννη, Ιωάννη Ζολώτα, Ηρακλή Ζουμπουλάκη, Σπύρο Θεοτόκη, Χρήστο Θηβαίο, Αντώνιο Κακαρά, Θάνο Καψάλη, Ιωάννη Λάμπρου, Παυσανία Λυκουρέζο, Κωνσταντίνο Παπαγιάννη και Ανδρέα Στράτο, απάρτισαν την κοινοβουλευτική του ομάδα..Όλοι είχαν αναδειχθεί βουλευτές στην αναμέτρηση της 31ης Μαρτίου 1946 με τη σημαία της *«Ηνωμένης Παρατάξεως Εθνικοφρόνων»* της οποίας κύρια συνιστώσα ήταν το *«Λαϊκό Κόμμα»*. Στις εκλογές του 1951 απέτυχε να εκλεγεί. Το 1952 πολιτεύθηκε και επανεκλέχθηκε πάλι ως βουλευτής Αθηνών υπό τη σημαία αυτή τη φορά του κόμματος του «Ελληνικού Συναγερμού» του Αλέξανδρου Παπάγου και από το 1955 εντάχθηκε και πάλι στο Κόμμα των Προοδευτικών του Σπ. Μαρκεζίνη (1955-1956), και μαζί με 30 ακόμη βουλευτές που προέρχονταν από το κόμμα *«Ελληνικός Συναγερμός»*, μεταξύ τους και η Ελένη Σκούρα, η πρώτη Ελληνίδα βουλευτής, προσχώρησε στο *Κόμμα των Προοδευτικών*, το οποίο λόγω του μεγάλου κατακερματισμού των πολιτικών δυνάμεων της εποχής, αποτέλεσε τη μείζονα αξιωματική αντιπολίτευση, όμως απέτυχε στις εκλογές του 1956. Στις εκλογές του 1956 απέτυχε να εκλεγεί. Σημειώνεται ότι την περίοδο μεταξύ των ετών 1953 - 1956 αντιπροσώπευσε ως

βουλευτής των Αθηνών την Ελλάδα για πρώτη φορά στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Παρασημοφορήθηκε με τον «*Χρυσούν Ταξιάρχην*» του Γεωργίου για τη συμμετοχή του στην εθνική αντίσταση την περίοδο από το 1941 έως το 1944.

Προσωπική ζωή

Παντρεύτηκε δύο φορές. Η πρώτη σύζυγός του ήταν η Ρωξάνη Μάνου (1898 - ????), κόρη του Πέτρου Μάνου (1871-1918) και αδελφή της Ασπασίας Μάνου, η οποία ήταν γυναίκα του καλού φίλου του Ζαλοκώστα Βασιλιά Αλέξανδρου Ά σε μοργανατικό γάμο, καθώς και της Ραλλούς Μάνου, η οποία ήταν ετεροθαλής της πρώτης συζύγου του. Από το γάμο τους απέκτησαν ένα γιο που με το βαθμό του Λοχία υπηρέτησε στην πρώτη γραμμή του Μετώπου στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου στη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου και πέθανε το 1942 σε νεαρή ηλικία. Η δεύτερη σύζυγός του ήταν η δυναμική παίκτρια του τένις Έλλη Ρετσίνα, η οποία ήταν αδελφή των βουλευτών Αλέξανδρου και Θεόδωρου Ρετσίνα. Ήταν στενός φίλος και από τον πρώτο του γάμο έγινε μπατζανάκης του βασιλιά Αλέξανδρου Α΄, ενώ είχε παρασταθεί ως κουμπάρος στον γάμο του Αλέξανδρου με την Ασπασία Μάνου, ο οποίος έγινε το βράδυ της 12ης Νοεμβρίου 1919. Εκείνο το βράδυ στο σπίτι του Ζαλοκώστα βρίσκονταν έξι άτομα και περίμεναν τον αρχιμανδρίτη Ζαχαρία των ανακτόρων, ο Αλέξανδρος, η Ασπασία, η μητέρα και η αδελφή της και οι φίλοι του Αλέξανδρου, Ζαλοκώστας και Σοφιανός, ενώ στον Ζαχαρία είχαν πει, πως ο Ζαλοκώστας επρόκειτο να βαπτίσει το παιδί του Τάκη Καμπά. Στο σπίτι του Ζαλοκώστα πληροφορήθηκε η Ασπασία Μάνου, την είδηση ότι ο σύζυγός της, τραυματίστηκε έπειτα από επίθεση πιθήκου στο κτήμα του στο Τατόι, ενώ ανέλαβε την ενημέρωση του πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου, σχετικά με τη σοβαρότητα του τραύματος, προκειμένου να κληθεί από το Παρίσι ο ειδικός στις λοιμώξεις, Γάλλος καθηγητής Φερδινάνδος Βιντάλ.

Λογοτεχνία

Το έργο με το οποίο ο Ζαλοκώστας εμφανίστηκε στα Ελληνικά γράμματα ήταν οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις με τίτλο:«Γύρω από την Ελλάδα-Ταξιδιωτικά» το 1938.

Ο Χρήστος Ζαλοκώστας ασχολήθηκε επίσης με τη λογοτεχνία, και ειδικότερα με την ιστορική, εκδίδοντας αξιόλογα βιβλία, τα περισσότερα των οποίων επανεκδόθηκαν δύο και τρεις φορές. Κείμενά του έχουν συμπεριληφθεί στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β). Τα έργα του Ζαλοκώστα, που τιμήθηκε το 1972 με το Κρατικό Βραβείο μυθιστορηματικής βιογραφίας, διαπνέονται από αγάπη για την Ελλάδα και ιστορικό προβληματισμό, ενώ επανεκδόθηκαν δύο και τρεις φορές. έργα του έχουν μεταφραστεί στα Αγγλικά και στα Γαλλικά. Αποσπάσματα από τα βιβλία του έχουν συμπεριληφθεί στα *«Νεοελληνικά Αναγνώσματα»* από τον *«Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων»*, *[Ο.Ε.Δ.Β].*

Εργογραφία

Διηγήματα

- *Ο Βασιλέας Αλέξανδρος* (1952)
- *Ηλιόλουστη φτώχεια* 1955
- *Μαρίνα* (1956)

Δοκίμια

- *Ρούπελ[Τετράτομο-Το χρονικό της εποποιΐας των οχυρών[Πραγματεύεται την αντίσταση του ομώνυμου οχυρού της Μακεδονίας και κυκλοφόρησε με πρόλογο του Αλέξανδρου Παπάγου-Βιβλιοπωλείον της Εστίας]* (1944, 1965, 1974)

- *Πίνδος-Ή Εποποιΐα στην Αλβανία[Τετράτομο*-αποκαλύπτει το φλογερό του πατριωτισμό, καθώς προσπαθεί να αναστήσει το έπος της Αλβανίας, εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστίας] (1945, 1969)
- Το χρονικό της σκλαβιάς (Ά έκδοση Τετράτομο και υπογεγγραμένο αντίτυπο-Ημερολόγιον Κατοχής-Ιστορικό χρονικό που έχει για θέμα του έχει τη γερμανοϊταλική κατοχή και την αντίσταση, ξυλογραφίες Γιάννη Κεφαλληνού, εκδόσεις «Άλφα Ι.Μ.Σκαζίκη») (1946, 1949, 1967)
- Το χρονικό της σκλαβιάς (Β έκδοση Τετράτομο και υπογεγγραμένο αντίτυπο-Ημερολόγιον Κατοχής-Ιστορικό χρονικό που έχει για θέμα του έχει τη γερμανοϊταλική κατοχή και την αντίσταση, ξυλογραφίες Γιάννη Κεφαλληνού, εκδόσεις «Άλφα Ι.Μ.Σκαζίκη») (1946, 1949, 1967)
- Αλβανία*(Τετράτομο-Ημερολόγιον Κατοχής-Ιστορικό χρονικό που έχει για θέμα του έχει τη γερμανοϊταλική κατοχή και την αντίσταση, ξυλογραφίες Γιάννη Κεφαλληνού, εκδόσεις «Άλφα Ι.Μ.Σκαζίκη»)* (1946, 1949, 1967) (1946)
- *Σωκράτης, ο προφήτης της αρχαιότητος[παρουσιάζει τη διδασκαλία του φιλοσόφου και την προβάλλει ως υπόβαθρο του ελληνοχριστιανικού πνεύματος-(Βιβλιοπωλείον της Εστίας)-* (1962, 1966, 1971, 1974 4η έκδοση)
- Ανδρέας Μιαούλης[Αφιέρωμα στον τεράστιο οπλαρχηγό,Μέγα Ναύαρχο,Μπουρλοτιέρη και ήρωα της επανάστασης του 1821 Ανδρέα Μιαούλη] (1963)
- Αθανάσιος Διάκος[Αφιέρωμα στον τεράστιο οπλαρχηγό και Μέγα ήρωα της επανάστασης του 1821 Αθανάσιο Διάκο] (1963)
- Οδυσσέας Ανδρούτσος[Αφιέρωμα στον τεράστιο οπλαρχηγό και Μέγα ήρωα της επανάστασης του 1821 Οδυσσέα Ανδρούτσο] (1964)
- Κωνσταντίνος Παλαιολόγος(Ά έκδοση Βιβλιοπωλείον της Εστίας) (1965, 1971)
- Κωνσταντίνος Παλαιολόγος(Ά έκδοση με αφιέρωση Βιβλιοπωλείον της Εστίας) (1965, 1971)
- Κωνσταντίνος Παλαιολόγος(Β έκδοση Βιβλιοπωλείον της Εστίας) (1967, 1972)
- *Το χρονικό της σκλαβιάς (Τετράτομο-Ημερολόγιον Κατοχής-Ιστορικό χρονικό που έχει για θέμα του έχει τη γερμανοϊταλική κατοχή και την αντίσταση, ξυλογραφίες Γιάννη Κεφαλληνού, εκδόσεις «Βιβλιοπωλείον της Εστίας»)* (1946, 1949, 1967)
- Θεόδωρος Κολοκοτρώνης[Αφιέρωμα στον τεράστιο οπλαρχηγό, Μέγα Στρατηγό και Μέγα ήρωα της επανάστασης του 1821 και Γέρο του Μοριά Θεόδωρο Κολοκοτρώνη] (1967)
- Γεώργιος Καραϊσκάκης[Αφιέρωμα στον τεράστιο οπλαρχηγό, Μέγα Στρατηγό και Μέγα ήρωα της επανάστασης του 1821 Γεώργιο Καραϊσκάκη] (1967)
- *Ελλάς, η Κυρά της θάλασσας[υπογεγγραμένο αντίτυπο-* αναδρομή στη ναυτική ιστορία του έθνους μας, αρχίζοντας από την αρχαιότητα και φτάνοντας μέχρι τις μέρες μας] (1968)
- Ιωάννης Καποδίστριας[Αφιέρωμα στον Ά Κυβερνήτη της Ελλάδας κατά την διάρκεια και μετά την επανάστασης του 1821 Ιωάννη Καποδίστρια] (1970)
- *Μέγας Αλέξανδρος, ο πρόδρομος του Ιησού(Βιβλιοπωλείον της Εστίας)* (1971)
- *Ιουλιανός ο Παραβάτης* 1974, [εκδόσεις βιβλιοπωλείον της Εστίας] (2008) ISBN 960-05-1379-1 και ISBN 978-960-469-089-3 (1973)
- *Ιουλιανός ο Παραβάτης* 1974, [επανεκδόσεις Alter Ego Μ.Μ.Ε. - Α.Ε.] (2008) ISBN 960-05-1379-1 και ISBN 978-960-469-089-3

Ταξιδιωτικά Έργα

- *Γύρω από την Ελλάδα-Ταξιδιωτικά[υπογεγγραμένο αντίτυπο Βιβλιοπωλείον της Εστίας]* (1935, 1950, 1970)
- *Το περιβόλι των Θεών-Βόρεια Ήπειρος-Θεσσαλία-Μακεδονία[Ά έκδοση- Συνθετική εργασία* για τη Θεσσαλία, τη Β Ήπειρο και τη Μακεδονία](1944, 1969) (1971)

- *Το περιβόλι των Θεών-Βόρεια Ήπειρος-Θεσσαλία-Μακεδονία[Β έκδοση- Συνθετική εργασία* για τη Θεσσαλία, τη Β Ήπειρο και τη Μακεδονία](1944, 1969) (1972)

Παραπομπές

1. (Αγγλικά) *Sports-Reference.com*. za/khristos-zalokostas-1 (https://web.archive.org/web/20161204000000/https://www.sports-reference.com/olympics/athletes/za/khristos-zalokostas-1.html). Ανακτήθηκε στις 9 Οκτωβρίου 2017.
2. *LIBRIS*. 22 Ιανουαρίου 2013. libris.kb.se/katalogisering/75kntl7r104ztqq (https://libris.kb.se/katalogisering/75kntl7r104ztqq). Ανακτήθηκε στις 24 Αυγούστου 2018.
3. (Αγγλικά) *Sports-Reference.com*. www.sports-reference.com/olympics/athletes/za/khristos-zalokostas-1.html (http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/za/khristos-zalokostas-1.html). Ανακτήθηκε στις 20 Ιανουαρίου 2016.
4. (Αγγλικά) *pace.coe.int*. 405 (https://pace.coe.int/en/members/405). Ανακτήθηκε στις 20 Απριλίου 2022.
5. www.assembly.coe.int/nw/xml/AssemblyList/MP-Details-EN.asp?MemberID=405 (http://www.assembly.coe.int/nw/xml/AssemblyList/MP-Details-EN.asp?MemberID=405).
6. Ελευθέριου Σκιαδά, *100 χρόνια Όμιλος Αντισφαίρισης Αθηνών 1895-1995*, Μικρός Ρωμηός Ε.Π.Ε., ISBN 960-85466-2-1, σελ. 249
7. «Christos ZALOKOSTAS» (https://olympics.com/en/athletes/christos-zalokostas). *Olympics.com*. Ανακτήθηκε στις 14 Αυγούστου 2021.
8. «Ζαλοκώστας Χρήστος - Αναμνήσεις» (https://www.hoa.gr/memory/%ce%b6%ce%b1%ce%bb%ce%bf%ce%ba%cf%8e%cf%83%cf%84%ce%b1%cf%82-%cf%87%cf%81%ce%ae%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%82/). *HOA*. Ανακτήθηκε στις 14 Αυγούστου 2021.

Πηγές

- *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica*, τόμ. 25ος, σελ. 337
- Ο.Ε.Δ.Β. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (https://web.archive.org/web/20140123232205/http://www.oedb.gr:8080/oedvLibrary/user/)
- Εγκυκλοπαίδεια *Δομή*

ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

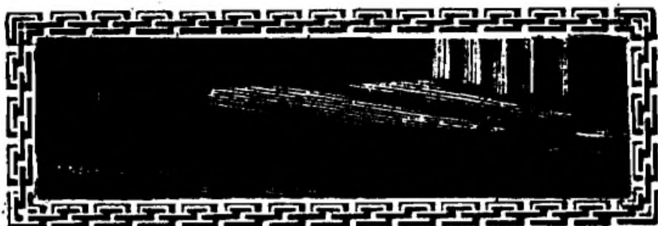
ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ„
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

1 9 4 2

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΝΩΡΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΡΙΛΗΦΘΟΥΝ Σ' ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΘΑ ΠΕΡΑΣΟΥΝ ΧΡΟΝΙΑ ΟΣΟ ΝΑ ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΟΙ ΒΡΩΜΙΕΣ ΤΗΣ ΜΑΥΡΗΣ ΕΚΕΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥΤΟ ΓΡΑΦΤΗΚΕ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ Η ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΠΑΡΧΙΕΣ, ΠΟΥ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΝΑ Κ' ΕΚΡΥΒΑ Σ' ΕΝΑΝ ΤΟΙΧΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΡΕΤΣΙΝΑ Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΩΣ ΛΕΕΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΟΛΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΑΦΑΝΙΖΕΙ Ο ΘΑνατος, ἀλλὰ καὶ πόσο φῶς ρίχνει στὴ ζωή! Ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ καταλάβῃ τοῦτο τὸν μάταιο κόσμο. Τοῦ δίνει τὸ σωστὸ μέτρο νὰ κρίνῃ τὰ περιστατικά, κάτι τὸ ψεύτικο ποὺ φαινόταν πελώριο τὸ ἀποδείχνει τιποτένιο· τιποτένια τὰ γλέντια καὶ ἡ ἄνεση καὶ ὁ παράς. Αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ γεμίσουν ὡς ἀπάνω τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Μόνο τὸ ἀόρατο τέρας τὸ ἔξω ἀπὸ τὴν ὕπαρξή μας, ὁ Θάνατος, ἀνοίγει τ' ἄδυτα τῆς ψυχῆς σου, σὲ διαφωτίζει γιὰ ὅσα ἀκατανόητα πάσχιζες μοναχός σου νὰ μαντέψῃς — τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ.

Κάθομαι μὲ τὴ γυναίκα μου στὴν ταράτσα τοῦ σπιτιοῦ μας στὴ Βούλα. Μπροστά μας ἡ θάλασσα ἡσυχάζει, κλεισμένη στὸν κόλπο τοῦ Καβουριοῦ, λὲς κ' εἶναι θάλασσα ἰδιωτική. Τὸ φῶς τὴν ξανθαίνει, μὰ κάθε τόσο λίγο ἀεράκι τὴν κάνει μὲ τ' ἁπαλό του χάδι ν' ἀνατριχιάζῃ καὶ μαυρίζῃ. Πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας δυὸ χελιδόνια γυροφέρνουν χαράζοντας τρελὲς γραμμὲς στὸν οὐρανό. Τὸ μυρωδάτο φλούδι τῶν πεύκων τοῦ περιβολιοῦ, ὁ μυριοκαρπισμένος κάμπος πρὸς τὸν Ὑμηττό, ἡ καλοκαιρίσια μέρα ποτισμένη ἀπὸ εὐωδιὰ ἀγράμπελης, ὅλα γύρω μας μηνοῦνε τὴ χαρά. Μὰ χαρὰ δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς. Πῶς νὰ σὲ συγκινήσῃ τὸ ξανάνιωμα τῆς γῆς μὲ τὸ μονάκριβο παιδί σου πεθαμένο ;

Ἐκεῖνο τὸν κατάρατο χρόνο, 1942, ἡ γυναίκα μου κ' ἐγὼ γευτήκαμε τὴν πίκρα τοῦ θανάτου, καὶ διαμιᾶς ἀρχι-

1942 σαν νὰ μᾶς περισσεύουν οἱ φριχτὲς στιγμὲς ὅπου τὸ παρὸν εἶναι ἀβάσταχτο, τὸ μέλλον προβάλλει σκοτεινό, καὶ τὸ παρελθόν, σὰν τολμήσης νὰ τὸ στοχαστῆς, μπήγεται μαχαίρι στὴν καρδιά.

Μὲ πόση λαχτάρα, μὲ πόσο καρδιοχτύπι μεγαλώνει ἕνα παιδί. Ἡ λιγοστὴ ζωή του, μόλις σοῦ πεθάνη, γίνεται τραγικὸ φορτίο ἀναμνήσεις. Ἀπὸ τὸν θησαυρὸ αὐτὸν ποὺ σὲ σπαράζει, τώρα παίρνεις ἕνα πετράδι τώρα ἄλλο, πολύτιμες θύμησες τοῦ νεκροῦ ἀγοριοῦ ποὺ παύει νὰ μεγαλώνη, ποὺ διατηριέται πάντα νέο καὶ ποτὲ δὲ θὰ γεράση. Μεγάλη ἡ συφορά μας! Ἐκεῖ ποὺ μιλῶ στὴ γυναίκα μου γιὰ διάφορα περιστατικά, βλέπω νὰ πικραίνεται τὸ πρόσωπό της. Μὴ ξέροντας τί παρηγοριὰ νὰ τῆς δώσω βουβαίνομαι καὶ μόνο τῆς σφίγγω τὸ χέρι. Ἔτσι περνᾶν ἀργὰ οἱ μέρες, μὰ ὁ πόνος, ὁ πόνος ὁ μεγάλος, μένει ἀκέραιος.

Ψυχὴ δὲ βλέπουμε. Γιὰ νὰ μὴ δείχνουμε στοὺς ξένους τὸν καημό μας, ἀποτραβιόμαστε στὴ Βούλα οἱ δυὸ μονάχοι. Κανένα δὲ θέλουμε κοντά μας. Στὸ Γολγοθᾶ δὲν ὑπάρχει συντροφιά.

Σουρουπώνει, γύρω μας ἁπλώνεται θάμπος καὶ σιωπή. Κάποιος ἀνοίγει τὴν ἐξώπορτα. Ἀκοῦμε τὸ τρίξιμο ποὺ κάνουν τὰ βήματά του στὰ βότσαλα τῆς αὐλῆς. Σηκώνομαι καὶ βλέπω ἕνα φαλακρὸ κύριο μὲ γυαλιά. Δὲ γνωριζόμαστε, γι' αὐτὸ στέκει διστακτικὸς ἀπέναντί μου. Τὸν πηγαίνω μέσα στὸ σπίτι, κ' ἐκεῖνος κλείνει μόνος του πόρτα καὶ παράθυρο.

— Μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκούση κανείς ; λέει.

— Ὄχι.

Συσταίνεται :

— Παναγιώτης Σιφναῖος, δικηγόρος. Ἦρθα νὰ ζητήσω τὴ βοήθειά σας.

— Τί θέλετε ;

Μὲ κοιτάζει κατάματα μὲ τὰ μυωπικά του μάτια κι ἀρχίζει :

—Ἔχουμε ἱδρύσει μερικοὶ φίλοι μιὰν ὁμάδα ἀντιστάσεως, τὴν « Ἐθνικὴ Δράση ». Ὅσο ἤτανε μικρὴ καταφέρναμε καὶ τὴν ἐφημερίδα της νὰ ἐκδίδουμε καὶ προπαγάνδα καὶ σαμποτὰζ νὰ κάνουμε. Ἀλλὰ τώρα ἡ « Ἐθνικὴ Δράση » μεγάλωσε. Οἱ νέοι τρέχουν πρὸς ἐμᾶς κατὰ ἑκατοντάδες. Περνᾶμε δυσκολίες... Χρειαζόμαστε χρήματα... ».

Θὰ πρέπη νά 'χη ζητήσει ἀλλοῦ βοήθεια καὶ τοῦ τὴν ἀρνήθηκαν, γιατὶ μὲ τὴ φράση « χρειαζόμαστε χρήματα » κομπιάζει, σὰν νὰ περιμένη νὰ δῆ τὴν ἀντίδρασή μου. Μὲ τὸ νὰ μὴν τοῦ ἀπαντήσω τὸν ἀναγκάζω νὰ ἐξακολουθήση :

— Δὲ μὲ φοβίζει καθόλου ὁ κίνδυνος τῶν Γερμανῶν ὅταν ζητιανεύω χρήματα ἐναντίον τους. Ἀλλὰ εἶμαι ἀκατάλληλος γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Τὸ βλέπετε δὰ μόνος σας — ντρέπομαι ποὺ σᾶς μιλῶ. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ πολύ... βγάλτε με ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση... πέστε μου πῶς δέχεστε νὰ μᾶς βοηθήσετε... »

Τοῦ τὸ ὑπόσχομαι καί, σὰν νὰ τοῦ σηκώθηκε μεγάλο βάρος ἀπὸ τὸ στῆθος, μοῦ ἱστορεῖ χαρούμενος τὸ ἔργο του ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μόλις μπῆκαν οἱ Γερμανοὶ στὴν Ἀθήνα, τρεῖς δημοκρατικοὶ συνταγματάρχαι στρατολόγησαν ἀπόταχτους τοῦ '35 καὶ φανατικοὺς δημοκρατικούς, ἵδρυσαν σύνδεσμο κατὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου κ' ἔθεσαν καθεστωτικὸ ζήτημα. Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ἐγκληματικὴ κίνηση, ποὺ διασποῦσε τὸν ἀγώνα ἐναντίον τοῦ καταχτητῆ, μερικοὶ φίλοι ἱδρύσανε τὴν πρώτη ὁμάδα καὶ τὴν ὀνομάσανε « Στρατιὰ τῶν Σκλαβωμένων Νικητῶν », μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ προπαγανδίση τὴν ἀνάγκη τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας ὥστε νὰ στραφῆ τὸ ἔθνος ἀδιάσπαστο κατὰ τῶν Γερμανῶν. Σεπτέμβριο τοῦ '41 ἐπισκέφθηκαν οἱ μυημένοι, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλο, τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγούς, μὰ σχεδὸν ὅλοι ἔθεσαν ὡς ὅρο συνεργασίας τὴν παραίτηση τοῦ Βασιλέως. Τίποτα ἀπὸ τὶς δυστυχίες καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ τόπου δὲν τοὺς συγκινοῦσε· ἕνα μόνο σκέπτονταν, τὸ προσωπικὸ μίσος τους κατὰ τοῦ Γεωργίου! Ἀπελπισμένοι ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς στράφηκαν πρὸς τὸ λαό. Ἔβγαλαν μιὰ προκήρυξη μὲ

1942 τὸν πολύγραφο καλώντας ὅλους τοὺς πατριῶτες νὰ ἑνωθοῦν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἤτανε σπουδαῖο. Μέσα σὲ λίγες μέρες εἶχαν συνδεθῆ μὲ ἄλλες ὁμάδες ἀντιστάσεως, τοῦ συνταγματάρχη Γρίβα, τοῦ Νίκου Γρηγοριάδη, τοῦ « Ἐθνικοῦ Κομιτάτου », μὲ τοὺς ἀεροπόρους τοῦ σμηναγοῦ Περρίκου καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ΙΙ Μεραρχίας μὲ τοὺς στρατηγοὺς Βραχνὸ καὶ Λάβδα.

Τέτοια συρροὴ νέων ἔφεραν τὰ λίγα πολυγραφημένα ἀντίτυπα ὥστε ἔπεισαν τὸ Σιφναῖο νὰ τυπώση τὴν προκήρυξη κατὰ χιλιάδες. Ἐπειδὴ δὲν ἔβρισκαν χρήματα,πούλησε αὐτὸς τὸ σπίτι του τῆς ὁδοῦ Ἡρακλείου 8, ὁ Γ. Παππᾶς τὰ κοσμήματα τῆς γυναίκας του, ἄλλος τὸ πιάνο, ἄλλος τὰ ροῦχα του. Σύναξαν ἕνα ἀρκετὸ ποσὸ καὶ ἀγόρασαν τὸ τυπογραφεῖο Κωβαίου. Ἐνῶ ὅμως τὰ λίγα φύλλα τοῦ πολυγράφου παράσυραν πολλούς, τὰ πολλὰ τοῦ τυπογραφείου ἄφησαν τὸν ἀστικὸ κόσμο ἀσυγκίνητο. Ἄδικα ἔτρεχαν οἱ Σκλαβωμένοι Νικηταὶ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ μαγαζὶ σὲ μαγαζί. Τὸ πέσιμο τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴ δόξα τῆς Ἀλβανίας στὴ ντροπὴ τῆς σκλαβιᾶς κρατοῦσε τὸν πολὺ κόσμο μουδιασμένο. Ἔτσι τὰ χρήματα τέλειωσαν γρήγορα, καὶ ἡ ἀνέχεια, οἱ ἀσυμφωνίες ἔφεραν τὴν διάλυση τοῦ ἀρχικοῦ πυρήνα. Ὁ Γρίβας ἵδρυσε τὴ « Χ », ὁ Περρῖκος τὴν « Πανελλήνιο Ἕνωση Ἀγωνιζομένων Νέων » (ΠΕΑΝ), καὶ ὁ Σιφναῖος μετονόμασε τὴν ὁμάδα του σὲ « Ἐθνικὴ Δράση ». Μ' αὐτὴν ἔκανε μικροσαμποτάζ, φευγάτιζε Ἄγγλους, ἐνεργοῦσε κατασκοπεία κ' ἐξακολούθησε τὸν προσηλυτισμὸ στὸν ἐθνικὸν ἀγώνα.

— Οἱ νέοι μας, λέει ὁ Σιφναῖος, πούλησαν ὅ,τι μπόρεσε ὁ καθένας τους γιὰ νὰ συντηρήσουν τὴν ὀργάνωση. Μὰ ἀποκάμαμε, καὶ κινδυνεύουμε νὰ σβήσουμε. Θὰ εἶναι κρίμα...

Τὸν ρωτῶ τί ποσὸ χρειάζεται κατὰ μήνα. Μοῦ ἀπαντᾶ μ' ἕναν ἀριθμό. Δὲν εἶναι ὑπερβολικός. Ὅταν τοῦ ὑπόσχομαι πὼς μὲ κάθε τρόπο θὰ τοῦ τὸ βρίσκω, πιάνει τὰ δυὸ χέρια καὶ μ' ἀποχαιρετάει μὲ θέρμη.

Γυρίζω στὴ γυναίκα μου καὶ τῆς διηγοῦμαι τί ζητοῦσε ὁ ξένος. Κ' ἐκείνη :

— Χαίρομαι πού ἀνέλαβες αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἔτσι θὰ ξαναβρῆ σκοπὸ ἡ ζωή σου.

— Καὶ ἡ δική σου, Ἔλλη.

Κουνᾶ μὲ ἀμφιβολία τὸ κεφάλι. Εἶναι μητέρα...

ΓΟΡΑΖΟΥΜΕ ὅπλα κι ἀρχίζει ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων μέσα σὲ ἀρχοντικὰ καὶ σὲ χαμόσπιτα. Κάθε τόσο ἑτοιμάζεται καινούρια μαχητικὴ ὁμάδα ἀπὸ παιδιὰ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Καθηγηταὶ τῆς γυμναστικῆς, φοιτηταί, δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐργατικοί, ξυπόλητα φτωχαδάκια καὶ παχουλὰ καλόπαιδα, ξέβγαλτα, ὅλο « παρακαλῶ » καὶ « μάλιστα ». Ἕνα ἀλλόκοτο μίγμα γεμάτο ἐνθουσιασμὸ καὶ θέληση ν' ἀγωνιστῆ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας. Ἀπ' αὐτοὺς ἀναδείχτηκαν ἀργότερα προκομμένοι τομεάρχαι, κρυφὰ ταλέντα κατασκόπων καὶ σαμποτὲρ βγαλμένα τόσο ἀπὸ τὰ μοσχοαναθρεμμένα ὅσο κι ἀπὸ τ' ἀλητάκια. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὁμάδων, ἀξιωματικοί, δὲν τοὺς λὲν πολλὰ λόγια, γιατὶ ξέρουν πώς, ἂν ἡ σκλαβιὰ νάρκωσε τοὺς ἡλικιωμένους καὶ τοὺς τρανούς, τὴν καρδιὰ τῶν νέων τὴνε θέρμανε. Οἱ Ἐθνικὲς Ὀργανώσεις[1] ἔσωσαν τὴν κατάσταση. Αὐτὲς ἔδωσαν θάρρος στὸ ἄτομο πού φοβήθηκε, αὐτὲς εἶχαν τὴ δύναμη πού δὲν μποροῦσαν τὰ μέλη τους νά 'χουν καθένα χωριστά. Ἐνέπνευσαν τὸ συναρπαστικὸ συναίσθημα τῆς παρανομίας κατὰ τοῦ Γερμανοῦ, ἔδωσαν κρυφὲς ἀπασχολήσεις καὶ δίψα ἐκδικήσεως.

Στὸ σπίτι τῆς Εὐγενίας, γύρω ἀπὸ ἕνα τραπέζι, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδας ὑπολοχαγὸς Π. κάνει μάθημα πῶς νὰ χειρίζωνται οἱ νέοι τὰ πιστόλια. Τοὺς λέει νὰ μὴν ἀστειεύωνται ποτὲ μὲ τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ μὴ σκοτωθοῦν ἄδικα τὴν ὥρα πού πρέπει νὰ σκοτώσουν Ἰταλοὺς καὶ Γερμανούς.

1. Καὶ τὸ ΕΑΜ τότε μαζί μας.

1942 Τοὺς ἐξορκίζει, ὅταν συλληφθοῦν, νὰ μὴ μαρτυρήσουν τὴν ὀργάνωσή τους, ἀκόμα κι ἂν βασανιστοῦν.

Ἕνας ντελικάτος ρωτᾶ :

— Δὲν εἶναι πιὸ τίμιο νὰ φανῇς ἄντρας, νὰ πῇς τὴν ἀλήθεια, κι ἂς σὲ τουφεκίσουν ;

Ἤθελε τὸ παλικάρι νὰ καταπλήξῃ μὲ τὸν ἀντρισμό του τοὺς ξένους στρατοδίκες.

—Ὄχι, γιατὶ κανεὶς δὲν κάνει συνωμοσία μοναχός του. Ἂν ὁμολογήσῃς θὰ σὲ τυραννήσουν γιὰ ν' ἀποκαλύψῃς συντρόφους, ἐνῶ ἡ 'Αντίσταση θέλει σφαλιστὰ στόματα.

Δὲν εἶχε τελειώσει τὴ φράση ὁ ἀρχηγὸς καὶ μπῆκε μέσα ὁ Γιῶργος κρατώντας ἕνα πολυβόλο. Αὐτὸ τὸ ἀρχοντόπαιδο ὁ Γιῶργος εἶχε μάθει ἀπὸ τὸ φουκαρὰ σύντροφο στὴν ὁμάδα του, τὸν 'Αντώνη, ὅτι στὴ συνοικία Ρούφ, πέρα ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ σιδηρόδρομου, ἦταν ἰταλικὴ ἀποθήκη ὅπου τὴ νύχτα οἱ φασίστες στῆναν στὴν εἴσοδο πολυβόλο καὶ σκοπό. Τύχαινε καμιὰ φορὰ ν' ἀποκοιμιέται ὁ σκοπός. Μήπως θά 'ταν δυνατὸ νὰ πάρουν τὸ πολυβόλο χωρὶς νὰ καταλάβῃ κανεὶς τίποτα ; 'Ο τολμησιάρης Γιῶργος πῆγε τὸ ἴδιο βράδυ νὰ δῇ μόνος του τὸ μέρος. Βρῆκε μιὰ μάντρα ἔρημη κοντὰ στὴν ἀποθήκη καὶ τρύπωσε μέσα. Ὅλη νύχτα κατασκόπευε τὸ φρουρὸ ποὺ φαινόταν καθαρά, γιατὶ ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του φώτιζε ἠλεκτρικὸ λαμπιόνι. Δὲν κοιμήθηκε ὁ Γιῶργος, ἀλλὰ δὲν κοιμήθηκε ἀπόψε οὔτ' ὁ σκοπός. Κατὰ σειρὰ τρεῖς νύχτες τρύπωνε ὁ παράτολμος στὴ μάντρα καὶ παρακολουθοῦσε, ὡσότου τὴν τέταρτη, λίγο πρὶν φέξῃ, τὴν ὥρα ποὺ ἔπαιρνε ἡ αὐγινὴ δροσούλα, ὁ φρουρὸς ἐκείνης τῆς βάρδιας ἀποκοιμήθηκε. 'Ο Γιῶργος ἔβγαλε γρήγορα τὰ παπούτσια του, τὰ κρέμασε στὴ ζώνη καὶ πλησίασε ἀθόρυβα στὴν ἀποθήκη. Μὲ τὴ σιδερένια γροθιά του ξάπλωσε κάτω ἀναίσθητο τὸ σκοπό, σήκωσε τὸ πολυβόλο κ' ἐξαφανίστηκε. Τὸ ἀπόγεμα ἔτρεξε στὸ σπίτι τῆς Εὐγενίας ὅπου ἤξερε ὅτι θὰ γινόταν μάθημα. Τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ θαυμασμό, μὰ ὁ ἀρχηγὸς σταμάτησε τὶς κουβέντες γιατὶ κάθε τέτοια συγκέντρωση καταντοῦσε ἐπικίνδυνη. Μάζεψε πάλι γύρω του

τ' ἀγόρια καὶ τοὺς ἐξηγοῦσε τώρα τὸ χειρισμὸ τοῦ καινούριου ὅπλου. Ὅλοι κοίταζαν σὰν ἀφηρημένοι τὸ πολυβόλο χωρὶς ν' ἀκοῦν τὶς ἐξηγήσεις τοῦ ἀξιωματικοῦ ποὺ τοὺς παρακινοῦσε νὰ προσέχουν γιὰ νὰ μάθουν τὸ δύσκολο μηχανισμό. Ὁ λογισμός τους ἔφευγε πρὸς τὸ κατόρθωμα τοῦ Γιώργου. Ὁ φουκαρὰς ὁ Ἀντώνης διαμαρτύρεται :

—Ἀφοῦ ἐγὼ σοῦ εἶπα τὸ μυστικό, γιατί, μωρέ, πῆγες χωρὶς ἐμένα ;

Ὁ Γιῶργος ἀπαντᾶ μὲ περηφάνια :

—Δυὸ Ἕλληνες γιὰ ἕναν Ἰταλό ; Ἀπὸ πότε τοὺς φοβόμαστε ;

Ἐνόσο οἱ νέοι μακάριζαν μὲ τὸ νοῦ τὸ φίλο τους, ἄλλες νέες κάθονταν στὸ δωμάτιο τῆς Εὐγενίας καὶ παρακολουθοῦσαν μάθημα πρώτων βοηθειῶν. Εἶχαν δυὸ ἐπιδέσμους στὴ διάθεσή τους καὶ μ' αὐτοὺς ἔκαναν πρακτικὴ ἐξάσκηση σὲ διάφορα δεσίματα τραυμάτων. Ἂν τ' ἀγόρια ἀργοῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν στὸ χειρισμὸ τοῦ νέου ὅπλου, ὅμως οἱ Ἑλληνοποῦλες δεῖχναν περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀποστολή τους. Ξαφνικὰ ὁ ἀρχηγός, ποὺ εἶχε ἕνα μάτι στὴν ἐκπαίδευση κ' ἕνα στὸ δρόμο, φωνάζει :

—Ὅλοι στὸ σαλόνι!

Ἦτανε σύνθημα. Ἡ Εὐγενία τρέχει στὸ πιάνο της κι ἀρχίζει νὰ παίζη ἕνα ταγκό, ἄλλες ἐξαφανίζουν τοὺς ἐπιδέσμους κι ὁ ὑπολοχαγὸς μὲ τὸ Γιῶργο χάνονται κρατώντας τὸ αὐτόματο. Ἀπὸ τὸ παράθυρο σκαρφαλώνουν σὲ μιὰ σιδερένια σωλήνα καὶ γλιστρᾶνε στὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ. Γρήγορα ἀνοίγουν τὴν κρυψώνα, καταχώνουν τὸ πολυβόλο, ρίχνουν ἄχερα ἀπὸ πάνω καί, πηδώντας τὴ μάντρα τῆς αὐλῆς, βρίσκονται στὴν ὁδὸ Γ' Σεπτεμβρίου, ἀμέριμνοι διαβάτες. Ἐνῶ ὅλα αὐτὰ γίνονται ἀστραπιαῖα, οἱ Γερμανοὶ εἶχαν παραβιάσει κιόλας τὴν πόρτα κι ἀνέβαιναν τὴ σκάλα μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς θὰ γράπωναν συνωμότες. Κάποιος γερμανόδουλος γείτονας θὰ εἶχε βέβαια προδώσει τὴ συγκέντρωση. Ἀλλά, ἀντὶ νὰ πετύχουν ἐπαναστάτες, βρέθηκαν μπροστὰ σὲ μερικὰ ζευγαράκια ἐρωτευμένων ποὺ, ξέγνοιαστα κ' εὐ-

1942 τυχισμένα, χόρευαν στὸ σαλόνι τῆς Εὐγενίας. Τὸ παλιό της πιάνο ἔσωζε τὴν κατάσταση. Οἱ Γερμανοὶ ἔψαξαν μολαταῦτα τὸ σπίτι, κι ὅταν δὲν ἀνακάλυψαν τίποτα κατάλαβαν πὼς εἶχαν γελαστῆ. Ἕνας ποὺ μιλοῦσε κάτι λίγα Ἑλληνικὰ εὐχήθηκε « καλὸ γλέντι », καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Δὲν εἶχε ὅμως κλείσει καλὰ - καλὰ ἡ πόρτα καὶ τὸ κουδούνι ξαναχτύπησε. Μιὰ σκέψη περνᾶ ἀπ' τὸ μυαλὸ ὅλων : Γυρίζουν οἱ Γερμανοί ; Ὄχι. Εἶναι ὁ ὑπολοχαγὸς μὲ τὸ Γιῶργο ποὺ ἔρχονται νὰ μάθουν νέα. Ξαπλώνονται στὸ ντιβάνι κι ἀκοῦν τὴν ἱστορία τῆς ἔρευνας. Εἶχαν ἀνησυχήσει μὲ τὴν ἄργητα τῶν Ναζήδων νὰ ξεκουμπιστοῦν [1].

Τίποτα δὲν ὡριμάζει καλύτερα ἕναν ἔφηβο ὅσο ὁ ἀγώνας. Μὲ τὸ πρῶτο σαμποτάζ, τὴν πρώτη συμπλοκὴ μὲ ξένη περίπολο οἱ νέοι ἀντρώνονται ἀπὸ τὴ μιὰ βραδιὰ στὴν ἄλλη. Ὁ κίνδυνος, ἐνῶ πρὶν ἦτανε φόβισμα, τώρα γίνεται συνήθεια. Ἔχει μεγάλο μαγνητισμὸ τὸ σπὸρ τοῦ θανάτου. Πνιγμένα τὰ φτωχότερα παιδιὰ στὴ συμφορὰ καὶ τὸ δράμα τῆς πείνας τῶν δικῶν τους, φέρνουν ὡστόσο τὴ μίζερη συνδρομή τους στὸ ταμεῖο τῆς ὀργανώσεως. Ἄσβηστο μίσος κατὰ τοῦ Καταχτητῆ τὰ κάνει νὰ ριψοκινδυνεύουν πέρα ἀπὸ κάθε λογική. Οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ τὰ ὁδηγοῦν τὰ μαλώνουν, μὰ ἐγὼ ποὺ ἐδῶ κ' ἕνα μήνα τὰ παρακολουθῶ τὰ χαίρομαι. Τραβᾶν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτοὶ οἱ ἄοπλοι νέοι δείχνουν στὸν ἐχθρὸ τὸ πεῖσμα τους γιὰ τὴ Νίκη, ποὺ δὲ θέλουν νὰ τοὺς τὴν ἀφαιρέση. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲν τρῶνε παρὰ τὰ 50 δράμια ψωμὶ τοῦ δελτίου μὲ λίγο σταφύλι· τὰ σώματά τους σκελετωμένα, ἀδύνατα τὰ χέρια, ἀλλὰ τί σπιθοβόλα, τί ζωντανὰ μάτια ἔχουν! Δυὸ ἀνοργάνωτοι φοιτηταί, ὁ Γλέζος καὶ ὁ Σάντας, κατέβασαν μιὰ νύχτα, μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τῆς γερμανικῆς φρουρᾶς, τὴ σημαία τοῦ Χίτλερ ποὺ μόλυνε τὴν Ἀκρόπολη, καὶ τὴν ἔριξαν σ' ἕνα ξηροπήγαδο. Στὰ καταστατικὰ τῶν ὀργανώσεών μας δὲν ὑπάρχει θέση οὔτε γιὰ Δι-

1. Τὸ ἴδιο περιστατικὸ διηγεῖται ὁ ταγματάρχης Παπαδόπουλος Ὅμηρος στὸ βιβλίο του «Τρία χρόνια - Τρεῖς αἰῶνες».

κτατορία, οὔτε Δημοκρατία, οὔτε Μοναρχισμό. Μέσα τους ζῆ ἡ Ἑλλάδα, ἡ ματωμένη Ἑλλάδα.

Κάθε βράδυ οἱ νέοι γράφουν στοὺς τοίχους « Ἀέρα », « Ράφ », « Ὄχι », « Κάτω οἱ τύραννοι ». Ὁ κόσμος ποὺ τὰ διαβάζει ἀναθαρρεύει, ἐνῶ οἱ Γερμανοϊταλοὶ μανιάζουν. Καμιὰ ὑπόδουλη πόλις δὲν εἶναι τόσο γεμάτη ἀπὸ ἀντιαξονικὲς ἐπιγραφὲς σὰν τὴν Ἀθήνα. Ὁ στρατηγὸς Τζελόζο, ὁ νικημένος τῆς Ἀλβανίας, ἀπαγόρεψε μὲ αὐστηρὲς ποινὲς νὰ γράφουμε στοὺς τοίχους. Ποιὸς τὸν ἀκούει ; Πολλοὶ νέοι, ἀφότου τοὺς κυνηγᾶν ἰταλικὲς περιπολίες, κουβαλᾶν τὶς ἀδερφές τους, μικρὲς κοπέλες, γιὰ ἀσφάλεια. Ἔτσι γλίτωσε ὁ Λάζαρος Κουρετζῆς [1] ποὺ ἔβαφε τὴν ὁδὸ Γ' Σεπτεμβρίου. Μόλις τοὺς μπλοκάρισε γερμανικὴ περίπολος τρύπωσε μὲ τὴν ἀδερφή του στὰ σκαλιὰ ἑνὸς ὑπόγειου. Γιὰ νὰ μὴν προδοθῆ ἔχωσε τὸ πινέλο, γεμάτο μπλὲ μπογιά, μέσα στὸ παντελόνι του κι ἄρχισε νὰ φιλάη τὴν κοπέλα. Ἡ περίπολος δὲν τοὺς πείραξε.

Λέω τοῦ Σιφναίου :

— Δὲν εἶναι κρίμα νὰ πάρουμε στὸ λαιμό μας ἀνήλικα κορίτσια ;

— Δὲ βαριέσαι, μοῦ ἀπαντᾶ, εἶναι σπουδαῖο σχολεῖο ἡ Ἀντίσταση.

— Μά, ἂν τὰ πιάσουν καὶ τὰ βασανίσουν ;

— Θὰ μᾶς μαρτυρήσουν. Ἐμεῖς κινδυνεύουμε, ὄχι ἐκεῖνα. Δὲ σκοτώνει κανεὶς κοριτσάκια.

ΕΛΑ Καραγιάννη. Μορφὴ ἱστορικὴ ἀπὸ κεῖνες ποὺ μπορεῖ νὰ λαξεύη ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἀλησμόνητα μεγάλες. Κάποτε θὰ τῆς στήσουμε ἄγαλμα — καμάρι γιὰ τὶς Ἑλληνοποῦλες.
Ἡ ἡρωίδα αὐτὴ εἶναι τὸ πρῶτο ἄτομο ποὺ ἔκαμε ὀργανωμένη ἀντίσταση. Ἀπὸ τὶς 10 Μαΐου τοῦ '41 ἄρχισε τὸ ἔργο της, δυὸ ἑβδομάδες μόλις μετὰ τὴν

1. Τὸν ἐσκότωσαν ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστὲς κατὰ τὰ Δεκεμβριανά.

1942 εἴσοδο τῶν Γερμανῶν στὴν πρωτεύουσα. Ἦτανε ψηλή, ἐπιβλητικὴ γυναίκα, ἀπὸ λεβέντικο σόι. Ἕνας κλάδος τῆς οἰκογένειας τῆς δοξασμένης Μπουμπουλίνας εἶχε πάει νὰ βρῆ τύχη στὴ λίμνη τῆς Εὔβοιας. Ἀπ' αὐτοὺς γεννήθηκε ἡ Λέλα Μινοπούλου καί, σὰν ἦρθε, 16 χρονῶν κοπέλα, στὴν Ἀθήνα, παντρεύτηκε τὸν φαρμακέμπορο Νίκο Καραγιάννη. Ἀπόκτησε ἑφτὰ παιδιά, καὶ τὰ ὀνόματα ποὺ τοὺς ἔδωσε, Ἰωάννα, Ἠλέκτρα, Γιῶργος, Βύρων, Νέλσων, Νεφέλη, Ἑλένη, δείχνουν πόσος ρομαντισμὸς κρυβόταν μέσα της. Ρομαντισμὸς ὅμως ποὺ δὲν ξεσποῦσε. Παιδευόταν μὲ τὸ νοικοκυριὸ καὶ μὲ τὸ κατάστημα τοῦ ἀντρός της, ὅπου κρατοῦσε τὸ ταμεῖο. Τὸ 1939 τὰ παιδιά της ἤτανε πιὰ μεγάλα. Δὲν τὴν ἐνδιέφερε τόσο ὁ πόλεμος ὅσο νὰ παντρέψη τὰ κορίτσια της. Ἂν δὲν γινόταν ἡ Κατοχή, ἡ Καραγιάννη θὰ πέθαινε ἀσήμαντη νοικοκυρὰ βουτηγμένη μέσα στὶς ταπεινὲς ἔγνοιες τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἐγγονῶν της. Ἀλλὰ οἱ Γερμανοὶ πάτησαν τὴν Ἑλλάδα. Κάθε μέρα, καθὼς κατεβαίνει στὴν πλατεία Ἀμερικῆς νὰ πάρη τὸ τράμ, ἀντικρίζει τὴν κόκκινη σημαία τοῦ Χίτλερ πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Ἀνατριχιάζει. Τὴν πέμπτη μέρα τῆς Κατοχῆς, ἐκεῖ στὴ στάση τοῦ τράμ, βλέπει κάποιο Γερμανὸ στρατιώτη νὰ δέρνη ἕνα παιδάκι. Τρέχει, τὸν σπρώχνει πέρα καὶ τὸ σώζει ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἐκεῖνος θυμώνει, ἀλλά, σὰν βλέπη δυὸ μεγάλα μάτια νὰ τὸν κοιτᾶν καταπρόσωπο καὶ νὰ πετᾶνε φωτιές, κατεβάζει τὰ δικά του καὶ φεύγει ντροπιασμένος. Σπίτι της, αὐτὴ ποὺ ἔδινε ἄλλοτε τὸν τόνο τῆς χαρᾶς, κάθεται τώρα ἀμίλητη καὶ σκεπτική. Μιὰ θαυμαστὴ μεταμόρφωση γίνεται μέσα στὴν ψυχή της. Τὸ ἀπόγεμα τῆς 10 Μαΐου, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ παράθυρό της, ἕνας νέος σωριάζεται σὲ στύλο τοῦ τρὰμ ποὺ τὸν ἀγκαλιάζει γιὰ νὰ κρατηθῆ, ἴδιος μεθυσμένος. Τὰ γόνατά του λυγίζουν, μὲ κόπο τὰ στηλώνει λίγο - λίγο γιὰ νὰ μὴν πέση καταγῆς. Τὸ ἀριστερό του χέρι τὸ κρύβει μέσα στὸ σακάκι, λὲς κ' εἶναι χτυπημένο. Εἶναι ψηλός, ξανθός, μὰ τὰ ροῦχα ποὺ φορεῖ τοῦ 'ρχονται κοντά. Ἡ Καραγιάννη τὸν προσέχει. Ἡ γυναί-

κα αὐτὴ δὲν ξέρει πολλὰ γράμματα, δὲ μιλάει καμιὰ ξένη γλώσσα, ἔχει ὅμως δυνατά, ἀλάθητα ἔνστικτα. Τὸ μήνυμα τῆς Μοίρας, ποὺ περιμένει τόσες μέρες, τὸ βλέπει μπροστά της. Ἡ σημαία στὴν Ἀκρόπολη, ὁ Γερμανὸς ποὺ δέρνει τὸ παιδάκι δὲν ἤτανε μηνύματα. Τοῦτο εἶναι. Κάποια ἐσωτερικὴ φωνὴ τὴν προστάζει: Ἐμπρός.

Στέλνει μιὰ κόρη της νὰ φέρη ἐκεῖνο τὸν ἄνθρωπο κοντά της. Εἶναι Αὐστραλὸς στρατιώτης, Τζὼν Οὐΐλσων, πληγωμένος στὸ χέρι. Καίει ὁλόκληρος ἀπὸ τὸν πυρετό. Ὡς τώρα κρυβόταν σ' ἕνα ντεπόζιτο νεροῦ κάποιας οἰκοδομῆς. Μιὰ γριούλα γειτόνισσα μοίραζε μαζί του τὸ φαγάκι της, μὰ δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῆ ἐκεῖ γιατὶ ἡ πληγὴ ἄρχισε νὰ μολύνεται. Ἦταν μοιραῖο, ἀπ' ὅλη τὴν Ἀθήνα, νὰ 'ρθῆ νὰ σταθῆ ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς Καραγιάννη ὁ πληγωμένος Αὐστραλός. Τὸν ἔκρυψε, τὸν τάισε, τὸν γιάτρεψε. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ κάλεσε τὸν ἄντρα καὶ τὰ παιδιά της καὶ τοὺς εἶπε ἤρεμα πὼς ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ πάλευε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ θυσιάση τοὺς δικούς της γιὰ τὴν Πατρίδα. Τώρα ἔλαβε τὴν ἀπόφασή της. Θὰ ὀργάνωνε ἀντίσταση, κι ὅ,τι θέλει ἂς γίνη. Ἀπὸ μητέρα ποὺ λάτρευε τὰ παιδιά της, ἡ σκλαβιὰ τῆς δίνει ἄλλο προσανατολισμό. Εἶδε τὸ δράμα τῆς Πατρίδας, κατάλαβε ὅτι πρέπει νὰ ζήση Ἐκείνη ἡ Μεγάλη, κι ἂς χαθοῦμε οἱ μικροὶ ἐμεῖς. Τὸ δράμα αὐτὸ τὴν συνεπαίρνει, ξυπνᾶ τὸ πνεῦμα τῆς Μπουμπουλίνας ποὺ ἦταν κρυμμένο στὰ βάθη τοῦ ὑποσυνείδητου. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ τὰ πλάσματα ποὺ ἀγαποῦσε τόσο τρυφερὰ γίνονται ἁπλὰ πιόνια στὸ ἐπικίνδυνο παιχνίδι ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸν Τύραννο. «Μπουμπουλίνα» ὀνομάζει τὴν ὀργάνωσή της. Βάζει σὲ κίνδυνο τὸν ἄντρα, τὰ παιδιὰ καὶ τὴν περιουσία της, ποὺ ἀρχίζει λίγο-λίγο νὰ τὴν ξεπουλᾶ γιὰ νὰ ἐπαρκέση στὶς δαπάνες.

Ἡ γρήγορη προέλαση τῶν Γερμανῶν καὶ οἱ βομβαρδισμοὶ τῶν πλοίων ἀπὸ τὰ Στούκας ἔκαμαν ὥστε πολλοὶ Ἄγγλοι, Αὐστραλοὶ καὶ Νεοζηλανδοὶ ν' ἀπομείνουν ἐδῶ. Ὁ Οὐΐλσων ἤξερε ποῦ κρύβονταν ἄλλοι πατριῶτες του καὶ τοὺς

1942 έφερε στή Λέλα. Ἐκεῖνοι πάλι κουβάλησαν ἄλλους, καμιά τριανταριά. Μαθαίνει πώς τήν Κοκκινιά οἱ Γερμανοί ἔχουν συγκεντρώσει σέ στρατόπεδο τούς Ἄγγλους τῆς Κρήτης. Συνεννοεῖται μέ τό φούρναρη Παπαβασιλείου καί τοποθετεῖ κάποιον στό σπίτι του, πού βρίσκεται ἀπέναντι ἀπό τό στρατόπεδο, γιά νά τούς κάμη μέ τά χέρια ναυτικά σήματα. Ἕνας αἰχμάλωτος, ὁ λοχαγός Savage, τά προσέχει καί, κάνοντας πώς τεντώνεται, ἀπαντᾶ στήν ἴδια ναυτική γλώσσα, πού τήν κατέχει. Ἔτσι γίνεται ἡ συνεννόηση τῆς δραπετεύσεως. Κάθε τόσο τό σκᾶν 5 - 6 Ἄγγλοι, πού τούς μεταφέρει στήν Ἀθήνα, ἀκόμα καί μέ γερμανικά στρατιωτικά καμιόνια, ντυμένους ἐργάτες. Ὁ ὑπολοχαγός Ἄτκινσον, ἅμα τοῦ λέν νά μπῆ σέ στρατιωτικό αὐτοκίνητο τοῦ ἐχθροῦ ἀρνεῖται. Σκέπτεται πώς εἶναι κόλπο τῶν Γερμανῶν. Τέλος χαμογελᾶ καί μπαίνει. Τό καμιόνι τούς κατεβάζει στήν ὁδό Σωκράτους. Τούς ἔχουν πεῖ πώς ἐκεῖ θά τούς παραλάβη μιά κυρία. Ἡ Καραγιάννη τούς περιμένει. Τούς βάζει νά τήν ἀκολουθήσουν ἀραιά, ὄχι μπουλούκι, ὥστε, ἄν κανένας συλληφθῆ, οἱ ἄλλοι νά προχωρήσουν ἀδιάφοροι. Τούς πηγαίνει ἔτσι μόνη της ὡς τήν ὁδό Φυλῆς 266, σέ σπίτι πού κρατᾶ ἐπίτηδες γιά καταφύγιο τῶν Ἄγγλων. Ἔχει νοικιάσει γιά τόν ἴδιο σκοπό ἄλλα δυό σπίτια στήν ὁδό Ρόδου καί διαθέτει 30 ἐφεδρικά δωμάτια σέ φιλικές οἰκογένειες. Μαγειρεύει γιά ὅλους αὐτούς συσσίτιο καί χρησιμοποιεῖ 3 γιατρούς γιά τούς πληγωμένους. Τήν πληροφοροῦν πώς κοντά στά Μέγαρα, στή Μονή τοῦ Ἁγ. Ἱερόθεου, κρύβονται 20 Ἄγγλοι. Ντύνεται φτωχικά, δένει στό κεφάλι μαῦρο μαντίλι παίρνει στόν ὦμο ἕνα σακί γεμάτο τρόφιμα καί τραβάει κατά τό μοναστήρι. Παρουσιάζεται στήν ἡγουμένισσα καί τῆς λέει :

— Ξέρω, γερόντισσα, πώς κρύβεις Ἄγγλους. Σοῦ ἔφερα τρόφιμα γι' αὐτούς.

Ἡ ἡγουμένη φοβᾶται παγίδα καί κάνει τό σταυρό της :

—Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ. Δέν ἔχω ἐδῶ κανέναν Ἄγγλο.

Ἡ Λέλα τήν κοιτάζει βαθιά στά μάτια καί λέει :

— Δὲν σοῦ κάνω ἀνάκριση. Ἂν δὲν ἔχης Ἄγγλους, δῶσε τὰ τρόφιμα στὶς καλογριές σου.

Ἡ ἡγουμένισσα δὲ διστάζει. Τὰ μάτια ποὺ τὴν κοίταξαν ἦταν τόσο, μὰ τόσο καθαρὰ ὥστε τὰ ἐμπιστεύεται. Μετὰ 3 μέρες ἔρχεται στὸ μοναστήρι μιὰ γριὰ ζητιάνα ξυπόλητη, ποὺ μὲ κόπο βάδιζε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ἑνὸς σακιοῦ. Εἶναι Ἰούνιος, κάνει πολὺ ζέστη καὶ τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιάμιση ὥρα δρόμο ἀπὸ τὰ Μέγαρα. Ἡ ζητιάνα δίνει τὸ σακί της στὴν ἡγουμένισσα, τῆς λέει μόνο : « τὰ ἔφερα γιὰ τοὺς Ἐγγλέζους », καὶ φεύγει. Καθαρὸ εἶναι καὶ τούτης τῆς κουρελοῦς τὸ βλέμμα καὶ τὸ ἴδιο διαπεραστικό. Μετὰ λίγες μέρες σταματᾶ ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι λιμουζίνα καὶ κατεβαίνει μιὰ ὡραία κυρία κ' ἕνας ἀσπρομάλλης κύριος. Ἡ γερόντισσα, ποὺ δὲν εἶναι συνηθισμένη στὴν ἐρημιά της ἀπὸ ἐπίσημες ἐπισκέψεις, τοὺς δέχεται σαστισμένη.

—Ὀνομάζομαι Καραγιάννη, τῆς ἐξηγεῖ ἡ κυρία. Μὴ φοβᾶσαι. Ἐγὼ ἦρθα καὶ τὴν πρώτη φορὰ σὰν χωριάτισσα καὶ τὴ δεύτερη σὰν ζητιάνα.

—Ἐσεῖς ;

— Ναί, ἐγώ. Ντύνομαι ἔτσι γιὰ νὰ ξεφεύγω τοὺς Γερμανούς.

Ἡ ἡγουμένισσα ἀναγνωρίζει τὰ διαπεραστικὰ μάτια ποὺ τὰ ἐμπιστεύτηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

— Πήγαινέ με στοὺς Ἐγγλέζους! τὴ διατάζει ἡ Λέλα. Τὴν πηγαίνει σὲ μιὰ σπηλιὰ ὅπου πραγματικὰ κρύβονται 20 Ἄγγλοι, ὁ ἕνας ἑτοιμοθάνατος. Ὧρες μένει κοντά τους καὶ ἀπὸ τὸν ψαρομάλλη κύριο ποὺ μιλεῖ Ἀγγλικὰ μαθαίνει τὶς ἀνάγκες τους. Τὴν ἑπομένη τοὺς στέλνει ἀσπρόρρουχα, παπούτσια, φάρμακα κ' ἕνα φόρτωμα τροφές, γιατὶ τὸ μοναστήρι εἶναι φτωχό. Ἐπὶ δυὸ μῆνες τοὺς συντηρεῖ ἐκεῖ, ὥσότου ἕνα βράδυ οἱ Γερμανοὶ κυκλώνουν τὴ Μονὴ γιὰ νὰ πιάσουν τοὺς Ἄγγλους. Ὁ Θεὸς τοὺς στράβωσε καὶ δὲν τοὺς ἀνακάλυψαν. Ἀπὸ τότε οἱ καλόγριες τοὺς ἀνέβασαν στὰ Γεράνεια, ὅπου τοὺς περίθαλψαν οἱ τσοπάνοι ἀδερφοὶ Σταμούλη ὅσο νὰ φροντίση ἡ Καραγιάννη νὰ τοὺς μεταφέρη.

1942 'Εκτὸς ἀπὸ τοὺς 20 Ἄγγλους τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ τσοπάνηδες στέλνουν ἄλλους 10 στὴν 'Αθήνα. 'Αργότερα, ἀπὸ ἀπροσεξία ἑνὸς Αὐστραλοῦ, συλλαμβάνονται καὶ τουφεκίζονται οἱ ἀδερφοὶ Σταμούλη.

Οἱ Ἄγγλοι ποὺ περιμαζεύει ἡ Καραγιάννη γίνονται τόσοι πολλοὶ ὥστε ἀναγκάζεται νὰ ὀργανώση νέο τμῆμα γιὰ τὴ φυγάδευσή τους. Βρίσκει ἕνα σκαφίδι τριῶν τόννων, πουλάει τὸ καλύτερο δαχτυλίδι της καὶ ἀγοράζει τὸ καΐκι. Τὸ ἐμπιστεύεται στὸν καπετὰν 'Ηλία Χρυσίνη καὶ βάζει τοὺς πρώτους Ἄγγλους μέσα γιὰ νὰ τοὺς στείλη στὴν 'Αλεξάνδρεια. Πρὶν ξεκινήσουν ἀπὸ τὴ Φρεαττύδα, ἕνας ἀστυφύλακας τῆς 'Αγορανομίας τοὺς ζητάει τὴ διαταχτικὴ γιὰ τὸ πετρέλαιο τῆς μηχανῆς τους. Τὸ πετρέλαιο εἶναι λαθραῖο, καὶ ὁ ἀστυφύλακας τραβᾶ τὸν καπετάνιο στὸ τμῆμα. 'Εκεῖ ὁ Χρυσίνης ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθεια στὸν ἀστυνόμο, ριψοκινδυνεύοντας τὰ πάντα. Μὰ ὅλοι μάχονται στὴν 'Ελλάδα τὸν Κατακτητῆ. Ὄχι μόνο τοῦ ἐλευθερώνει τὸ πετρέλαιο ὁ ἀστυνόμος ἀλλὰ πάει μόνος του ὡς τὸ καΐκι καί, σὰν βλέπει πὼς ἔχουν μαζί τους λίγες τροφές, τοὺς προσθέτει φαγώσιμα ποὺ θὰ τοὺς σώσουν, γιατὶ φουρτούνα στὸ Κρητικὸ πέλαγος τοὺς καθυστέρησε πολλὲς μέρες στὴ θάλασσα. Ἕνα βράδυ ἡ Καραγιάννη ἀκούει ἀπὸ τὸ Κάϊρο τὸ σύνθημα ποὺ εἶχαν συμφωνήσει νὰ τῆς δώσουν μόλις φτάνανε : « Εὐχαριστοῦμε τὸ ἄρωμα ». Ἄρωμα ἦταν ἡ Καραγιάννη, σωστὸ μύρο ψυχῆς. Κάτω στὴν Αἴγυπτο οἱ Ἄγγλοι δῶσαν τοῦ Χρυσίνη ἕνα μεγάλο καΐκι, τὸν « Μιαούλη », μὲ τὸ ὁποῖο ἐξακολούθησε ὡς τὴν 'Απελευθέρωση τὴ συγκοινωνία 'Ελλάδας - Μ. 'Ανατολῆς φέρνοντας ἐκρηκτικὰ ἢ ἀσύρματους καὶ φυγαδεύοντας Ἕλληνες καὶ Συμμάχους. Κάποιος Κρητικὸς Μαμαλάκης, ποὺ δὲν ἦταν ναυτικός, ἔγινε καΐξῆς γιὰ νὰ σώζη τοὺς Ἄγγλους τῆς Καραγιάννη, καθὼς καὶ τρίτος ἀναλαμβάνει φυγάδευση, ὁ καπετὰν Γιαννοῦλος. Μάταια ὁ πατέρας Καραγιάννης παρακαλεῖ τὴ γυναῖκα του νὰ μὴν ἀνακατεύη στὴν ὀργάνωση τὰ παιδιά της, γιατὶ τώρα οἱ Γερμανοὶ ἐπέβαλαν ποινὴ θανάτου σ' ὅποιον ἔκρυβε συμμάχους στρατιω-

τικούς: 'Εκείνη άπαντᾶ: « Καὶ ποιὸς θὰ μὲ βοηθήση καλύτερα ἀπ' τὸ αἷμα μου; » Ὡστόσο ὁ πατέρας εἶχε δίκιο, γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προστατευομένους της ἦταν μπεκρῆδες ἢ στενόχωροι ποὺ διαρκῶς ἤθελαν νὰ βγαίνουν ἔξω. Παρὰ τὰ βαμμένα μαλλιά τους οἱ Ἄγγλοι προδίδονταν στὸ δρόμο ἀπὸ τὰ γαλανά τους μάτια, τὸ κάτασπρο δέρμα, τὴν ἄγνοια τῆς γλώσσας. Μιὰ φορά, θυμᾶμαι, συνόδευα ἕνα Σκωτσέζο νὰ τὸν πάω στὰ Πατήσια μὲ τὸ τράμ. Ἔκανε πολλὴ ζέστη κι' αὐτὸς ξεκούμπωσε ἀφηρημένος τὸ πουκάμισό του. Πρόσεξα σὲ λίγο τρεῖς ἀνθρώπους ἀπέναντί μας νὰ χαμογελᾶν, ἕνας ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα κάνει νόηματα στὸ Σκωτσέζο. Ἔσκυψα καὶ εἶδα τί συνέβαινε. Ἐνῶ τὰ μαλλιά του ἤτανε βαμμένα κατάμαυρα, ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ πουκάμισο φαίνονταν οἱ ξανθὲς τρίχες τοῦ στήθους του. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν καταλάβει πὼς ἦταν Ἐγγλέζος.

Ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Καραγιάννη πέρασαν λογῆς - λογῆς τύποι, καλομαθημένοι ὀξφορδιανοί, ἐργατικοί, παλαβοὶ καὶ φρόνιμοι. Ὅλοι τὴ φώναζαν dear mama. Κανεὶς ὅμως δὲν τὴν παίδεψε ὅπως ὁ πρῶτος, ὁ Οὐίλσων. Μεθοῦσε κάθε βράδυ στὰ μπὰρ καὶ τραγουδοῦσε ἀγγλικά. Ἡ Λέλα τὸν μάλωνε, τοῦ ἐξηγοῦσε ὅτι θὰ τὸν πιάσουν, θὰ τὸν βασανίσουν, θὰ ὁμολογοῦσε ὅσα ἤξερε καὶ θὰ τοὺς ἔπαιρνε ὅλους στὸ λαιμό του. Ὁ Τζὼν ὁρκιζόταν πὼς δὲ θὰ ξαναπιῆ καὶ χτυποῦσε φιλικὰ στὴν πλάτη τὴν dear mama, ποὺ τὸν συγχωροῦσε. Παρὰ τοὺς ὅρκους του, τὴν ἄλλη βραδιὰ γύριζε πάλι μετὰ τὴν ὥρα κυκλοφορίας, σήκωνε τὴ γειτονιὰ στὸ πόδι μὲ τὰ τραγούδια του, καὶ τὸ ἀναπόφευκτο συνέβη. Ἀρχὰς Ἰουνίου, σ' ἕνα μπὰρ ποὺ ὁ Οὐίλσων τραγουδοῦσε, στουπὶ στὸ μεθύσι, δυὸ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ τὸν συνέλαβαν. Ὅλη τὴ νύχτα δὲ στάθηκε δυνατὸ νὰ τοῦ πάρουν λέξη, τόσο μεθυσμένος ἦταν. Τὸ πρωί, μόνο, πρὶν ξεμεθύση καλά, πρόδωσε τὰ τρία μεγάλα παιδιά, τὴν Ἰωάννα, τὴν Ἠλέκτρα καὶ τὸ Γιῶργο. Ἡ Καραγιάννη, σὰν ἔμαθε πὼς δὲ γύρισε ὅλη νύχτα ὁ Αὐστραλός, ἔτρεξε ἀμέσως καὶ ἄδειασε τὰ σπίτια τῶν Ἄγγλων, τοὺς ἔκρυψε στὰ ἐφεδρικὰ δωμάτια.

1942 Θαυμάζω τὴν Ἑλληνίδα αὐτὴ γιὰ τὸ θάρρος, γιὰ τὴ δαιμονισμένη όργανωτική της ἱκανότητα, ὅμως δυὸ χαρίσματά της μὲ κρατᾶν κατάπληκτο : πρῶτον, ἡ ἀστραπιαία ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἐνεργοῦσε τὶς στιγμὲς κινδύνου γιὰ νὰ σώζη τοὺς ἀνθρώπους της, καὶ δεύτερο, ἡ διαίσθηση ποὺ τὴν προφύλαγε ἀπὸ τὶς κακοτοπιές. Τὸν προδότη τὸν μυριζόταν μίλια μακριά. Μεθύστακας ὁ Αὐστραλὸς κ' ἐπικίνδυνος, μὰ ἡ Λέλα τὸν ἐμπιστεύτηκε, καὶ δὲ γελάστηκε. Ἦρθαν οἱ Γερμανοί, φυλάκισαν τὰ τρία παιδιά της, ὕστερα κάμαν ἔρευνα στὰ σπίτια, ἀλλὰ δὲ βρῆκαν τίποτα. Ὁ Γιῶργος δραπέτευσε ἀμέσως ἀπὸ τὸ γραφεῖο τῆς Γκεσταπό, ἡ Ἰωάννα καὶ ἡ Ἠλέκτρα ἀρνήθηκαν τὰ πάντα. Ἀφότου συνῆλθε ἀπὸ τὸ κρασὶ ὁ Οὐίλσων, ἀρνιόταν κι αὐτὸς τὰ πάντα. Τὰ ὀνόματα καὶ τὶς διευθύνσεις σπιτιῶν ποὺ ἔδωσε ἰσχυριζόταν τώρα πὼς ἦταν ψεύτικες, πὼς τὶς εἶχε πῆ μεθυσμένος. Οἱ Γερμανοὶ δοκίμασαν νὰ τὸν κάμουν νὰ μιλήση μὲ τὴ βία καὶ τὸν ὑπόβαλαν σὲ φριχτὰ μαρτύρια. Δὲν ἔβγαζε μιλιά. Ἐπὶ δώδεκα μέρες ἄφηναν τὶς δύο κόρες Καραγιάννη ἥσυχες, ἀλλὰ τυραννοῦσαν τὸν Τζών. Τέλος ἕνα πρωὶ φώναξαν τὴν Ἰωάννα καὶ τὴν Ἠλέκτρα στὸ γραφεῖο τοῦ ἀνακριτῆ. Καμιὰ ἐρώτηση δὲν τοὺς ἔκαμαν, παρὰ ἀφοῦ πέρασε κάμποση ὥρα ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ δυὸ Γκεσταπίτες ἔσυραν μέσα, γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ περπατήση, ἕνα ἀνθρώπινο ράκος. Τὸ κεφάλι του ἦταν βαριὰ πεσμένο στὸ στῆθος, ματωμένος ἀφρὸς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στόμα. Ρώτησε ὁ ἀνακριτὴς τὶς κοπέλες ἂν τὸν ξέρουν. Τὸ θέαμα τοῦ μισοπεθαμένου Οὐίλσων ἦταν ἀπαίσιο, μὰ συνεκράτησαν οἱ μικρὲς τὴν τρεμούλα τους καὶ ἀπάντησαν « ὄχι ». Τότε στράφηκε ὁ ἀνακριτὴς πρὸς τὸν Αὐστραλό, τὸν ἐρώτησε ἂν ἀναγνωρίζη τὶς Καραγιάννη ποὺ εἶχε δώσει τὰ ὀνόματά τους. Ἐκεῖνος σήκωσε τὸ κεφάλι του, τὶς εἶδε μὲ θολωμένα μάτια, κοίταξε λίγην ὥρα τὰ ντελικάτα πρόσωπά τους, λὲς κ' ἡ θωριά τους τὸν ἀνακούφιζε, ὕστερα εἶπε κι αὐτὸς ἕνα ξερὸ « ὄχι », καὶ τὸ κεφάλι του ξανάπεσε βαρὺ στὸ στῆθος. Καθὼς ἄνοιξε τὸ στόμα του νὰ μιλήση φάνηκε ὅτι τοῦ εἶχαν ξεριζώσει ὅλα τὰ δόντια. Μετὰ τὴν ἀρ-

νηση τοῦ Αὐστραλοῦ οἱ δυὸ κόρες ἀφέθηκαν ἐλεύθερες. 1942

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ '41 τὸ φευγάτισμα Ἄγγλων ἀπὸ τὸν Πειραιὰ εἶχε γίνει τόσο ἐπικίνδυνο ὥστε ἡ Καραγιάννη ὀργάνωσε μὲ Ἕλληνες ἀξιωματικοὺς τὴν ἐπιβίβαση τῶν ξένων ἀπὸ τὴ Ραφίνα. Τοὺς ντύνει σὰν μαυρογορίτες μὲ παλιὰ ροῦχα ποὺ δανείζεται ἀπὸ φίλους. Γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ παίρνει χρήματα, ὅσα βρίσκει, ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ καταστήματος. Ἂν καμιὰ φορὰ τὴ μαλώση ὁ ἄντρας της ὅτι τὸ παρακάνει, τοῦ ἀπαντᾶ στερεότυπα : « Εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα ! » Ὅσοι Σύμμαχοι μοιάζουν γεροὶ τοὺς στέλνει νὰ πολεμήσουν· δὲν κρατᾶ παρὰ τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀρρώστους, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὁ Ἔρνεστ Χάντ, μένει στὸ κρεβάτι ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση. Ἐπὶ 3 ½ χρόνια τὸν γιατροπόρευε. Κάποιο βράδυ τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ Λέλα διαισθάνεται πὼς κινδυνεύουν οἱ Βρετανοί της. Τρέχει καὶ τοὺς ἀλλάζει ὅλους κατοικία. Μετὰ τρεῖς μέρες παρουσιάζεται στὸ σπίτι της ἕνας Ἄγγλος καὶ τῆς δίνει γράμμα ἀπὸ Νεοζηλανδοὺς ποὺ κρύβονταν στὰ Γεράνεια. Ἡ Καραγιάννη τὸν κοιτάζει μὲ προσοχή. Τὸ βλέμμα της φτάνει ὡς τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν ὑποπτεύεται γιὰ προδότη.

— Τί δουλειὰ ἔχω ἐγὼ μὲ Νεοζηλανδούς ; τοῦ ἀπαντᾶ.

— Μὰ ἐσεῖς μᾶς βοηθᾶτε !

— Λάθος κάνεις, τοῦ λέει καὶ τὸν διώχνει.

Μετὰ λίγα λεπτὰ Ἰταλοὶ κυκλώνουν τὸ σπίτι κ' ἕνας ὑπολοχαγὸς συλλαμβάνει τὴ Λέλα καὶ τὸν ἄντρα της. Ὁ Βρετανὸς εἶναι μαζί του. Ὁ προδότης αὐτὸς ὀνομαζόταν Χένρυ Λῶρενς. Δὲν ἄντεξε στὰ βασανιστήρια καὶ γιὰ νὰ τ' ἀποφύγη προτίμησε νὰ καταδίνη τοὺς πατριῶτες του. Ἂν ἡ Λέλα τὸν εἶχε ἐμπιστευτῆ θὰ ἤτανε χαμένη. Κάπου 150 Ἄγγλοι πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια της, κι ὅλους τοὺς περίθαλψε· μόνο σ' ἕναν ἀρνήθηκε βοήθεια — στὸν προδότη. Ὁ Ἰταλὸς ὑπολοχαγὸς ἐξηγεῖ στὴν Ἰωάννα, ποὺ καταλαβαίνει Ἰταλικά, πὼς χατιρικὰ θ' ἀφήση τὰ παιδιὰ ἐλεύθερα καὶ μόνο

1942 τοὺς γονεῖς θὰ φυλακίση. Ἡ μητέρα μαρκάρει τὴν καλοσύνη καὶ λέει στὴν κόρη της :

— Ρώτησέ τον πῶς τὸν λένε! — Τζὶμ Καλάρα.

Ὁ Ἰταλὸς ὁδηγεῖ χωριστὰ τοὺς Καραγιάννη στὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ. Ἡ Λέλα θέλει νὰ σώση τὸν ἄντρα της, γιατὶ ἂν ἔκλεινε τὸ κατάστημα, θὰ ἔφερνε οἰκονομικὴ καταστροφὴ στὴν ὀργάνωση, ποὺ αὐτὸ μονάχο τὴ συντηροῦσε. Σοφίζεται νὰ πῆ πὼς ἔχουν πάρει πρὸ καιροῦ διαζύγιο, καὶ στὸ μητρῶο τῆς φυλακῆς δίνει τὸ πατρικό της ὄνομα : Λέλα Μινοπούλου. Τὴν κωμωδία αὐτὴ τὸ ζεῦγος τὴν παίζει τόσο φυσικὰ στὴν ἀνάκριση ὥστε μετὰ δίμηνο ὁ Καραγιάννης ἀπολύεται. Μέσα στοῦ Ἀβέρωφ ὁ θηλυκὸς δαίμονας ἡ Μπουμπουλίνα, ἐκπαιδεύεται. Μιλεῖ μὲ κατασκόπους, σαμποτέρ, χαφιέδες, δημιουργεῖ γύρω της δίχτυ συνεργατῶν καί, μὲ τὴν ὑπάλληλο τῶν φυλακῶν Παπαδοπούλου, ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς δικούς της. Δίνει πολύτιμες πληροφορίες, ποιοὶ κινδυνεύουν, ποιοὶ εἶναι προδότες, τί χρειάζονται οἱ φυλακισμένοι ἀξιωματικοὶ γιὰ νὰ δραπετεύσουν. Ὁ ἄντρας της στέλνει λίμες κ' ἕνα σιδεροπρίονο, μὲ τὰ ὁποῖα καταφέρνουν νὰ τὸ σκάσουν μερικοὶ Βρετανοί. Ἑπτὰ μῆνες ἔμεινε στοῦ Ἀβέρωφ κ' ὕστερα ἀθωώθηκε, γιατὶ κανένα συγκεκριμένο στοιχεῖο δὲ βρέθηκε ἐναντίον της.

Ἡ πεῖρα της αὐξήθηκε ἀπὸ τὴ φυλακή. Τώρα μεγαλώνει τὴ δουλειά της. Ἐνῶ ὁ γιός της Γιῶργος ἔχει ἐπικηρυχτῆ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, αὐτὴ βάζει στὴν ὀργάνωση ὡς καὶ τὸν καινούριο γαμπρό της Σπύρο Κρασσᾶ, ποὺ παντρεύτηκε τὴν Ἠλέκτρα. Γιὰ νὰ ἐπαρκέση στὰ πρόσθετα ἔξοδα ἡ Καραγιάννη πουλεῖ, χωρὶς νὰ πῆ σὲ κανέναν τίποτα, καὶ τὰ τελευταῖα της κοσμήματα. Ὅσων ἀνθρώπων ζητήση τὴν συνεργασία, κανένας δὲν τῆς ἀρνεῖται. Ὁ φούρναρης τῆς Κοκκινιᾶς Παπαβασιλείου συλλαμβάνεται, φθινόπωρο τοῦ '41, ἐξ αἰτίας τοῦ Ἄγγλου ὑπολοχαγοῦ Ἄτκινσον ποὺ εἶχε σώσει ἀπὸ τὸ διπλανὸ στρατόπεδο. Ὁ Ἄτκινσον εἶχε γυρίσει στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἱδρύση στὴν Ἀντίπαρο κέντρο κατασκοπείας. Ὅταν τὸν ἔπιασαν οἱ Ἰταλοὶ βρῆκαν στὸ σημειω-

ματάριό του σωρὸ πληροφορίες καὶ τ' ὄνομα τοῦ φούρναρη. 'Εβασάνισαν τὸν Παπαβασιλείου ἐπὶ μῆνες χωρὶς νὰ τοῦ πάρουν ὁμολογία. Ὅταν βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ συναντήθηκε μὲ τὴ Λέλα. Τῆς εἶπε πὼς τὰ νεῦρα του ἔσπασαν, τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐξακολουθήση τὴν ἀντίσταση. 'Εκείνη τὸν μάλωσε. Τοῦ μίλησε τόσο θερμὰ ὥστε τὸν μετάπεισε. 'Απὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Παπαβασιλείου δούλεψε πάλι κοντά της ὡς τὴν 'Απελευθέρωση, μετάφερε ὅπλα, ἀσυρμάτους, ὅ,τι τὸν διάταζε ἡ 'Αρχηγίνα. Τὸ καταπληκτικὸ ὅμως εἶναι ὅτι, μόλις ἡ Καραγιάννη ἀποφυλακίστηκε, κάλεσε σπίτι της τὸν 'Ιταλὸ ὑπολοχαγὸ ποὺ τὴν συνέλαβε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ συνεργαστοῦν. 'Απὸ τὸ Κομάντο Πιάτσα ποὺ ἦταν τοποθετημένος ὁ Καλάρα τῆς δίνει ἄπειρες πληροφορίες, ἄλλες στρατιωτικές, χρήσιμες γιὰ τὸ Κάιρο, ἄλλες γιὰ νὰ ξεφύγουν τὴ σύλληψη κατάσκοποί μας, κ' ἕναν κατάλογο τῶν καταδοτῶν ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ 'Ιταλοί, πολύτιμο γιὰ νὰ προφυλάγωνται οἱ ἐθνικισταὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ καθάρματα.

Τὸ θηλυκότατο μυαλὸ τῆς Καραγιάννη σοφίζεται συνδυασμοὺς ποὺ κανεὶς ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβη. Ἅμα μυρίστηκε πὼς οἱ Γερμανοὶ ἀνεβάζουν ὑποχρεωτικὰ ὅλους τοὺς στρατιῶτες τους νὰ δοῦν τὸν Παρθενώνα, ἀμέσως σκέπτεται πὼς οἱ ἐξηγηταὶ τῶν ἀρχαιοτήτων θὰ μποροῦσαν νὰ παρακολουθοῦν ποιὲς μονάδες βρίσκονται ἐδῶ. Πῆγε μερικὲς φορὲς στὴν 'Ακρόπολη, γνώρισε ὅλους τοὺς τσιτσερόνους, τοὺς ζύγιασε ἕναν - ἕνα καὶ τὸ ἔνστικτό της τὴν ἔκαμε νὰ διαλέξη τὸν γεροντότερο, τὸν 'Ηλία Σκηνίτη. Αὐτός, ὄχι μόνο τῆς δίνει τακτικὰ σημείωμα τῆς κινήσεως τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλὰ τῆς πηγαίνει ἕναν ὑπολοχαγό, τὸν Φρὶτς Λίντερ, ποὺ τὸν κατάλαβε ἀντιχιτλερικό. 'Ο Λίντερ ὑπηρετοῦσε στὴν Κομαντατούρ. Τὸν πείθει ἡ Λέλα νὰ ἐργαστῆ κατὰ τῶν Ναζήδων. Σὲ λίγο ὁ νέος συνεργάτης τῆς παραδίνει πίνακα τῶν καταδοτῶν ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Γερμανοί, (ὅπως ἔκαμε ὁ Καλάρα γιὰ τοὺς 'Ιταλούς). Ἂν στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς λιγοστοὶ πατριῶτες ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῆς 'Αντιστάσεως ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ Ἄξονα ἐξ αἰτίας κα-

1942 ταδοτῶν, τοῦτο ὀφείλεται, ὡς ἕνα βαθμό, στοὺς πίνακες τῆς Καραγιάννη. Ὁ Λίντερ ἔδωσε καὶ τὰ ὀνόματα πέντε Βουλγάρων κατασκόπων — ποὺ μιλοῦσαν τέλεια Ἑλληνικὰ καὶ κατέβηκαν στὴν Αἴγυπτο μὲ πλαστὰ χαρτιά — ἀνθυπολοχαγῶν τάχα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τὸ Κάιρο ἔκαμε ἔρευνα καὶ γράπωσε τρεῖς τέτοιους Βουλγάρους. Γιὰ ν' ἀνακόψουν οἱ Γερμανοὶ τὴν ἔξοδο Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν πρὸς τὴ Μ. Ἀνατολὴ ἄρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται καΐκια - παγίδες πού, καθὼς ἀπομακρύνονταν, τὰ πιάνανε στὸ πέλαγος. Μετὰ τὴν σύλληψη τῆς ὁμάδας τοῦ ἰλάρχου Κορακᾶ, ὁ Λίντερ εἰδοποίησε τὴ Λέλα πὼς οἱ Γερμανοὶ μεταχειρίζονταν τὸν ἀπόταχτο ἀξιωματικὸ Πεκὲ γιὰ νὰ παρασύρη ἀξιωματικοὺς πρὸς τὰ καΐκια - παγίδες. Ἔτσι σώθηκε ἡ συντροφιὰ τοῦ συνταγματάρχη Μπαϊρακτάρη, ἕτοιμη νὰ ἐπιβιβαστῆ σὲ καΐκι τοῦ Πεκέ. Ἀργότερα ὁ Λίντερ ἔφερε στὴν Καραγιάννη τὸν ὑπολοχαγὸ Χόρσταϊν, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴν G.F.P. καὶ κρατοῦσε ὅλα τὰ μυστικὰ τῶν ἀνακρίσεων. Ἦταν καὶ αὐτὸς ἀντιχιτλερικὸς καὶ δέχτηκε νὰ παραδίνη ὁλόκληρες δικογραφίες, γιὰ ὁρισμένες ὧρες, στὴ Λέλα. Ὁ Λίντερ ὑπηρέτησε σημαντικὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὡς τὸν Ἰανουάριο τοῦ '44, ὁπότε τὸν κατάλαβαν τὰ ΕΣ - ΕΣ καὶ τὸν τουφέκισαν μαζὶ μὲ τὸ ἐξαίρετο ἐκεῖνο γεροντάκι, τὸν τσιτσερόνο Ἠλία Σκηνίτη. Ἀλλὰ ἡ Καραγιάννη βρίσκει καινούριους Γερμανούς. Ὁ Μάρκοβιτς, ποὺ ἀνήκει στὴν ἀεροπορία, τῆς φέρνει σχεδιαγράμματα τῶν ἀεροδρομίων. Ἡ Λέλα ἔχει ἀπὸ ἄλλες πηγὲς τὰ ἴδια σχέδια, ἀπὸ μιὰ Γερμανίδα καὶ ἀπὸ Ἕλληνες ἀξιωματικούς. Τὰ συγκρίνει μεταξύ τους καὶ βρίσκει διαφορές. Εὐσυνείδητη καθὼς εἶναι δὲν τὰ στέλνει στοὺς Ἄγγλους πρὶν κάμη ἐξακρίβωση. Καὶ ὅταν τὰ διορθώση παίρνει τὸ συνεργάτη της ὑπολοχαγὸ Κουτρουμπέλη, τὸν πηγαίνει στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο, τυλίγουν στὸ μπράτσο του τὰ τελικὰ σχέδια, τοῦ γυψώνουν τὸ χέρι, κ' ἔτσι τὰ μεταφέρει μέσον Εὐβοίας στοὺς Ἄγγλους. Μετὰ δέκα μέρες εἶχε τὴν ἱκανοποίηση νὰ δῆ ἐπιδρομὴ τῆς ΡΑΦ ποὺ κατάστρεψε τὸ Τατόι καθὼς καὶ τὶς κρυμμένες

βενζίνες στὸ δάσος τῆς Βαρυμπόμπης. 'Από ἐπιτυχία σ' ἐπιτυχία ἡ Καραγιάννη ξαπλώνει τὰ πλοκάμια της πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις. Στὰ γκαράζ ἐπισκευῶν τῶν ἀξονικῶν αὐτοκινήτων ὑπηρετεῖ ἕνας Τσέχος ὑπολοχαγός, φανατικὸς πατριώτης. Μαζί του ὀργανώνει σαμποτὰζ τῶν κινητήρων μὲ τὴ σκόνη ποὺ ἔστελνε ἡ Μ. 'Ανατολή. Καταφέρνει νὰ προσελκύση πρὸς τὸ μέρος της τὸν λοχαγὸ Toman τῆς Γκεσταπὸ καὶ τὸν 'Ιταλὸ ἀξιωματικὸ Πάολο Βιτσέντσο τοῦ Κομάντο Τάπα, ποὺ κάθε βράδυ τῆς φέρνει γεμάτη τὴν τσάντα του ἀπὸ ἀντίγραφα μυστικῶν διαταγῶν. Τὸν Πάολο ἡ οἰκογένεια Καραγιάννη τὸν ἔκρυψε ὡς τὴν 'Απελευθέρωση. Συνδέεται μὲ τὴν Μαρίχεν Γκλόκερ, δακτυλογράφο τοῦ Γερμανικοῦ Ναυαρχείου. Αὐτὴ τῆς δίνει μὲ ἀκρίβεια τὰ δρομολόγια τῶν νηοπομπῶν. 'Από πληροφορίες τῆς Καραγιάννη τορπιλίζεται ἕνα πετρελαιοφόρο στὸν κόλπο τῆς Αἰδηψοῦ κ' ἕνα μεγάλο πλοῖο στὸ στενὸ τοῦ 'Οτράντο. 'Ο ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Καΐρου πάλι συγχαίρει τὸ « ἄρωμα ». 'Η Καραγιάννη μὲ τὴ ζεστὴ φωνὴ τῆς κοντράλτο θὰ πρέπει νὰ ἔχη κάποιο μαγνητισμὸ γιὰ νὰ σαγηνεύη τόσους ὑπηκόους τοῦ "Αξονα καὶ νὰ τοὺς ἐπιβάλλη τὴ θέλησή της. "Οσους διάλεξε ἀπὸ αὐθόρμητη ἐνόραση γιὰ συνεργάτες κανένας δὲν τῆς ἀρνήθηκε βοήθεια, κανένας δὲν τὴν πρόδωσε. 'Αντίκριζαν μπροστά τους μιὰ ψυχὴ ποὺ φλεγόταν. Πῶς νὰ τῆς ἀντισταθοῦν ;

'Από τὸ καλοκαίρι, ὡστόσο, τὴν παρακολουθεῖ, καταδότης τῶν Γερμανῶν, ὁ Θανάσης Κορώνης, ἕνας ξανθὸς ποὺ μιλεῖ καλὰ 'Αγγλικὰ καὶ προσπαθεῖ νὰ μπλέξη στὰ δίχτυα του τὴν Καραγιάννη. Δοκιμάζει παραλλαγμένες μεταμφιέσεις "Αγγλου, κάνει διάφορα κόλπα, μὰ ἀπὸ τὴ θανάσιμη αὐτὴ μονομαχία ἡ Λέλα μὲ τὴ διαίσθησή της κάθε φορὰ τοῦ ξεφεύγει. Τὸ μόνο ποὺ καταφέρνει ὁ Κορώνης εἶναι νὰ πιάση ἕνα Βρετανὸ στὸ σπίτι τῆς Νίκης Χωμενίδου, συνεργάτιδας τῆς Λέλας. 'Επειδὴ ὅμως ἀρνοῦνται ἐπίμονα καὶ ὁ Βρετανὸς καὶ ἡ Χωμενίδου ὅτι ἔχουν ὁποιαδήποτε σχέση μὲ τὴν Καραγιάννη, πάλι μένουν χωρὶς ἀποδείξεις οἱ Γερ-

1942 μανοί. Γιὰ νὰ ξεφύγη τοῦ Κορώνη δὲ δέχεται πιὰ κανέναν σπίτι της, παρὰ κάθεται ὁρισμένες ὧρες στὸ ταμεῖο τοῦ καταστήματος καὶ οἱ σύντροφοί της ἔρχονται ἐκεῖ, κάνουν ὅτι πληρώνουν ἕνα λογαριασμὸ καὶ τῆς περνᾶν τὶς σημειώσεις τους μαζὶ μὲ τὰ χρήματα. Ἡ ἀδιάκοπη παρακαλούθηση ποὺ τῆς κάνει ὁ προδότης δὲν τὴ σταματᾶ. Τὸν πρῶτο μῆνα τῆς Ἀντιστάσεως πιάσαν τρία παιδιά της, ἀργότερα αὐτὴν καὶ τὸν ἄντρα της. Ὁ μεγάλος γιός της, ποὺ δραπέτευσε ἀπὸ τὴ Γκεστάπο, ἔχει καταδικαστῆ σὲ θάνατο. Ξαναπιάνουν τὰ παιδιά της. Τίποτα δὲ λογαριάζει. Δουλεύει σὰν τρελὴ γιὰ νὰ ξεσκλαβώση τὴν Πατρίδα, λὲς κ' ἡ Ἀπελευθέρωση ἐξαρτᾶται προσωπικὰ ἀπ' αὐτήν.

Ι ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ κάνουν θαυμάσια τὸ χρέος τους, ἀλλὰ ἔχουν ἄπειρες ἀνάγκες. Καμιὰ δυσκολία δὲν τὶς σταματᾶ, μὰ εἶναι καὶ ζητήματα ποὺ δὲ λύνονται παρὰ μὲ χρῆμα. Ζητᾶν διαρκῶς σημαντικὰ ποσά. Οὐδέποτε κατορθώσαμε, ὅσοι τὶς βοηθᾶμε, νὰ τὶς χορτάσωμε. Δὲ διστάζομε νὰ ζητιανεύουμε συνδρομὲς ἀπὸ ὅλους ἂν ἀφαιρέσης ὅμως τοὺς φίλους μας μαζεύουμε λιγοστὰ χρήματα. Τούτη ἡ δουλειὰ εἶναι ἐπικίνδυνη, ἀλλὰ ὁ Πρόεδρός μας Ἀντώνης Μπενάκης δίνει σ' ὅλους παράδειγμα αὐτοθυσίας. Ἡ λειτουργία τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἔχει κάμει τὸ ἄτομο νὰ σκέπτεται ἐγωιστικά, ἂν ὅμως ἤξεραν οἱ ἀστοὶ τί τόπο πιάνουν τὰ χιλιάρικα ποὺ δίνουν θὰ ἦτανε πιὸ ἀνοιχτοχέρηδες. Ἂν ἤξεραν τί μέρες καὶ τί νύχτες περνᾶ ὁ ἀγωνιστὴς ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιῆ τὸν παρά τους! Ξενοκοιμᾶται, δὲ βλέπει τὴν οἰκογένειά του παρὰ στὰ κλεφτά, περιφέρεται ἀπὸ σπίτια γνωστῶν σὲ σπίτια ἀγνώστων γιὰ νὰ κρύβεται, κινδυνεύει τὴ ζωή του κάθε φορὰ ποὺ ἐκτελεῖ μιὰν ἐντολή, πηδάει τοίχους καὶ περπατᾶ στὰ κεραμίδια γιὰ νὰ γλιτώση. Ἀλλὰ δὲ γλιτώνει πάντα. Κάποτε

τὸν ζώνουν οἱ χαφιέδες, καὶ τὸ τέλος τοῦ παιχνιδιοῦ τὸ μηνᾶ τὸ κρύο σφίξιμο τῆς χειροπέδας τοῦ Γκεσταπίτη. Τώρα τὸν περιμένουν βασανιστήρια κ' ἴσως τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Καὶ τί ζητάει ὡς ἀντάλλαγμα αὐτὸς ὁ καλὸς Ἕλληνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς κακοὺς Ἕλληνες ποὺ λουφάζουν ; Τὰ μέσα νὰ κινηθῆ. Σφίγγεται ἡ καρδιά μου ὅταν πάω νὰ δώσω χρήματα σὲ ἀντιπρόσωπο ὀργανώσεως καὶ δὲν τοῦ φέρνω παρὰ τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα ἀπαιτοῦν δυὸ μεγάλοι μας σκοποί : Τὸ ξεσήκωμα τῆς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἀγορὰ ὁπλισμοῦ. Οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τοὺς πολιτευόμενους συμβουλεύουν νὰ καθίσουμε φρόνιμα γιὰ ν' ἀποφύγουμε ζημιές. Ἡ Ἑλλάς, λένε, ἔκαμε πάρα πολλὰ γιὰ τοὺς Συμμάχους, ὥστε νὰ ἔχη ἐξασφαλίσει τὴν εὐγνωμοσύνη τους τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Ἂς ἀγωνιστοῦν τώρα Ρῶσοι καὶ Ἀμερικανοί· ἥσυχα ἐμεῖς, μήπως κινήσουμε τὴν ὀργὴ τῶν Ἀξονικῶν. Μοῦ θυμίζουν τὸ ρητὸ τοῦ Δημοσθένη : « Τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα ». Ἀπὸ τὸν ἀγώνα κατὰ τῶν Γερμανῶν, ποὺ εἶναι γεμάτος κινδύνους, οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ προτιμᾶν νὰ μάχωνται ἀκίνδυνα τὸν Βασιλέα Γεώργιο. Παρακινοῦν στρατιωτικούς, γύρω ἀπὸ τὸν Πάγκαλο καὶ τὸν Ταβουλάρη, νὰ κάμουν κίνηση δημοκρατικὴ μὲ σοσιαλιστικὰ προγράμματα ποὺ τοὺς τὰ ἑτοιμάζουν δικηγορίσκοι. Ἱδρύουν τὸ ΑΑΑ, τὸ ΕΔΕΣ, ΕΔΕΜ, ΠΑΝΔΟ, ΕΚΚΑ, ΛΑΕ. Ἐκδίδουν τὴν « Ἐλεύθερη Ἑλλάδα », τὴ « Δημοκρατία », τὴ « Δημοκρατικὴ Σημαία », τὴ « Δημοκρατικὴ Φωνὴ ». Ἡ ἀντιβασιλικὴ τους προσπάθεια τοὺς κάνει νὰ καταδικάζουν τὸ Βασιλέα ὡς Γερμανόφιλο. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι Αὐτός, ποὺ βροντοφώνησε τὸ δεύτερο « ὄχι », διέταξε τοὺς στρατηγούς του νὰ παραδοθοῦν στὸν φὸν Λίστ! Ὁ πολιτικὸς κόσμος δὲν ἔνιωσε ὅσο ὁ λαὸς βαθιά, σὰν ἐθνικὴ συμφορά, τὴν Κατοχή, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ Δικτατορία. Ἐπιμένουν ν' ἀγνοοῦν τὴ δόξα τοῦ 1940, μιὰ καὶ στάθηκαν ἀμέτοχοι σ' αὐτήν. Τώρα μποροῦν πάλι νὰ συσκέπτωνται, νὰ συντάσσουν πρωτόκολλα καὶ νὰ κάνουν χαρτοπόλεμο. Ἅμα τοὺς καλέσει ὁ προδότης Τσολάκογλου πηγαίνουν νὰ τὸν συμβου-

1942 λέψουν. Τέτοιο φέρσιμο τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας φέρνει ἠθικὴ κρίση στὸν τόπο. Ἡ μικροψυχιὰ ἔβλαψε γιατὶ ὁ λαός, παρὰ τὸ ζωντανὸ παλμό του, προσέχει πάντα τί λὲν οἱ « Πρόεδροι ». Ἔρχονται ὅμως στιγμὲς ποὺ ἡ διατήρηση τῆς ζωῆς ἐπιβάλλει θυσίες. Μεγάλος πολιτικὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὶς προβλέπει καὶ τὶς ἑτοιμάζει. Μεγάλος λαὸς ἐκεῖνος ποὺ κατεβαίνει μόνος στὸν ἀγώνα ὅταν δὲν τὸν ὁδηγήσουν οἱ πολιτικοί του. Αὐτὸ συμβαίνει τώρα μὲ τὸν Ἕλληνα, ποὺ ἀνάλαβε κατάμονος τὴ θυσία τῆς ἀντιστάσεως. Ὅ,τι νὰ κάμουν οἱ Γερμανοϊταλοὶ γιὰ παραπλάνηση, ὁ λαὸς ξέρει πὼς εἶν' ἐχθροί. Γι' αὐτὸ τοὺς πολεμᾶ μὲ κάθε τρόπο· φανερὰ μὲ τ' ὅπλο στὸ χέρι, κρυφά, ὕπουλα μὲ σαμποτάζ, μὲ κλεψιές, μὲ ὅ,τι πῆς, ὅπως μπορεῖ, θανάσιμα, νύχτα καὶ μέρα. Ἀφ' ὅτου ἀνακατεύομαι σ' αὐτὴ τὴ δαιμονισμένη ὑπόθεση, ἔχω μπερδευτῆ μέσα σὲ μιὰν ἀραχνιὰ καὶ γύρω μου σαλεύουν ἄνθρωποι πολλοί, ποὺ δὲν τοὺς ἤξερα πρίν, δὲν εἶναι ὅλοι τοῦ γούστου μου, μὰ ποὺ εἴμαστε δεμένοι μεταξύ μας, ἕνα κουβάρι. Κανένας μας δὲν ὁρίζει πιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἀόρατες δυνάμεις μᾶς τραβᾶν πρὸς διευθύνσεις ποὺ θὰ μᾶς τρόμαζαν στὰ καλὰ καθούμενα. Μιὰ ἐσωτερικὴ ψύχωση μέσα μας δυναμώνει καὶ κυριεύει τὰ πάντα. Κρύο, δυστυχία δὲν ὑπάρχει. Ἡ δουλειὰ τῆς « Σιωπηλῆς Στρατιᾶς » εἶναι σὰν τὸ γρανάζι, πού, ἅμα γαντζωθῆς, δὲ σ' ἀφήνει πιά, σὲ στριφογυρίζει, ὅσο νά 'ρθη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ σταματήση. Καὶ σὲ ξελογιάζει.

ΙΚΡΟΣΩΜΟΣ κι ἀδύνατος μὲ μάτια γαλανά, πάντα γελαστός, τέτοιος ἦταν ὁ ἀεροπόρος Περρῖκος. Ἕνα πακέτο νεῦρα. Χέρια, πόδια, πρόσωπο, κορμό, ὅλα τὰ σάλευε. Εἴκοσι χρόνια τὸν ἐγνώριζα, ἀλλὰ τὸ πλάσμα ποὺ συνάντησα τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ '42 ἦταν ἡ προσωποποίηση τῆς τρέλας. Ἀρχηγὸς τῆς ΠΕΑΝ, ἦρθε νὰ ζητήση βοήθεια γιὰ τὴν

ἔκδοση τῆς λαθραίας ἐφημερίδας του «Μεγάλη Ἑλλάς». Ἂν καὶ πατέρας τριῶν παιδιῶν καὶ πάμπτωχος, εἶχε πέσει μὲ τὰ μοῦτρα στὴν ἀντίσταση. Τὸ παράλογο θάρρος του κανένα δὲν ἄφηνε ἀσυγκίνητο, τοὺς ζωντανοὺς ἐρυθροπύρωνε, τοὺς δειλοὺς στερέωνε στὴν καρτερία τους.

Χιώτης, γεννημένος στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὀρφάνεψε μικρὸς καὶ δούλεψε σκληρὰ γιὰ ν' ἀνατραφῆ μόνος του. Μπῆκε στὴ Σχολὴ τοῦ ΣΕΔΕΣ ἔφηβος καὶ ἀποτάχτηκε τὸ 1933, γιατὶ ἡ «Ἑστία» εἶχε δημοσιεύσει ἄρθρο του ποὺ κατάκρινε τὴ γυμνότητα τῆς Ἀεροπορίας. Τὸν πέρασαν ἀπὸ δικαστήριο. Ἀθωώθηκε, ἀλλὰ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀεροπορίας, τὸ αἴτιο τοῦ καταντήματος τοῦ Σώματος, τὸν διάγραψε ἀπὸ τὰ στελέχη καὶ ὁ Περρῖκος βρέθηκε πάλι στοὺς δρόμους ἀπένταρος, μὲ μεγάλη οἰκογένεια στὴ ράχη του. Δοκίμασε πολλὲς τέχνες γιὰ νὰ ζήση, ἔκανε ἀσφάλειες, πουλοῦσε ραδιόφωνα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἔγινε ἐργολάβος καὶ ὑπάλληλος τῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων, ὅσο ν' ἀρχίση ὁ πόλεμος καὶ νὰ τοῦ δώσουν πάλι, αὐτοῦ τοῦ ἄριστου πιλότου, ἀεροπλάνο.

— Κάθησε, Κώστα, σὰν ἄνθρωπος, νὰ μιλήσουμε.

— Βιάζομαι. Προσπαθῶ μὲ κάτι ὑπολείμματα νὰ κάμω ἀσύρματο γιὰ νὰ συνεννοοῦμαι μὲ τὸ Κάϊρο. Καταλαβαίνεις;

— Ἔχουμε ἐμεῖς ἀσύρματο. Δίνε σ' ἐμένα τὰ μηνύματά σου.

— Δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Πρέπει νὰ πάω φαῒ τῶν παιδιῶν στὴν Καλλιθέα.

— Ἔφυγες ἀπὸ τὴν ὁδὸ Μιχαὴλ Βόδα;

— Κρυβόμαστε.

— Καλά, κρύβεις καὶ τὰ μωρά σου;

— Δὲ μὲ καταλαβαίνεις. Γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς ΠΕΑΝ σοῦ μιλάω, ὄχι γιὰ τὰ δικά μου. Δὲν ἄκουσες τὴν περασμένη Κυριακὴ μιὰ ἔκρηξη;

— Στὰ Γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ;

— Ναί! Ἐγὼ τὰ τίναξα στὸν ἀέρα.

Τὸν κοιτάζω μὲ καμάρι. Ὥστε αὐτὸς ὁ ἀνθρωπάκος

1942 ἔδωσε τὸ μεγάλο μάθημα στοὺς προδότες; Μόλις μπῆκαν στὴν 'Αθήνα οἱ Γερμανοὶ ἵδρυσαν τὴν « Ἑλληνικὴ Σοσιαλιστικὴ Πατριωτικὴ 'Οργάνωση » (ΕΣΠΟ) μὲ συνεργασία τοῦ γιατροῦ Στερροδήμου.[1] Σκοπός τους ἦταν νὰ ἑτοιμάσουν Ἑλληνικὴ Λεγεώνα νὰ πολεμήση κατὰ τῆς Ρωσίας. Εἶχαν ἀρχίσει μὲ χίλια βάσανα νὰ μαζεύουν μερικοὺς ἄνεργους καὶ κάτι ἄμυαλους Γερμανοσπουδασμένους ἐπιστήμονες. Στὰ γραφεῖα τῆς ὁδοῦ Πατησίων κυμάτιζε μία γερμανική, μία ἰταλικὴ καὶ μία γιαπωνέζικη σημαία. Τὸ τετραώροφο αὐτὸ κτίριο μιὰ μπόμπα τὸ μετέβαλε, τὴν περασμένη Κυριακή, σὲ σωρὸ μαῦρα ἐρείπια. Πέρασα ἀπὸ κεῖ νὰ χαρῶ τὴν καταστροφή. Γερμανοὶ στρατιῶτες εἶχαν ἀποκλείσει ὁλόκληρο τὸ τετράγωνο καὶ ψάχναν νὰ βροῦν ἴχνη τοῦ ἐκρηκτικοῦ μηχανήματος γιὰ τὶς ἀνακρίσεις. Χάσανε καμπόσους φίλους οἱ Ναζῆδες ἐκεῖ μέσα, τὸν Πρόεδρο τῆς ΕΣΠΟ προδότη Στερροδῆμο, ἑπτὰ Γερμανοὺς κ' ἐκεῖνα τὰ χαζὰ ποὺ τὰ ἑτοίμαζαν γιὰ τὴ Λεγεώνα. Ἡ τιμωρία αὐτὴ τσάκισε μιὰ γιὰ πάντα κάθε προσπάθεια νὰ προσφέρη ἡ Ἑλλὰς ὑπηρεσίες στὴ γερμανικὴ πολεμικὴ μηχανή. Δίπλα στοὺς Χιτλερικοὺς μάχονται στὸ 'Ανατολικὸ μέτωπο ἐθελοντικὲς μεραρχίες ἀπὸ Βέλγους, Ὁλλανδούς, Ἱσπανούς, Σλοβάκους, Κροάτες, ἀκόμη καὶ Ρώσους. Ἕλληνες δὲν θὰ ὑπάρξουν.

— Κάτσε, χριστιανέ μου, νὰ μάθω τὰ κατορθώματά σου.

Δὲν κάθεται, παρὰ περπατώντας ἀπάνω - κάτω στὸ γραφεῖο μου διηγιέται :

— Δὲν μποροῦσα νὰ τοὺς ἀφήσω τοὺς κερατάδες. Ὅλο συλλογιζόμουνα πῶς νὰ τοὺς κάψω. Μὲ κάμποσα παιδιὰ μπαινοβγαίναμε ἑβδομάδες πρὶν στὰ γραφεῖα τους γιὰ νὰ μελετήσουμε τὰ κατατόπια. 'Απαρχῆς ἀποφασίσαμε νὰ βάλουμε τὴ μπόμπα στὸ πρῶτο πάτωμα, ποὺ δὲν ἀνῆκε στὴν ΕΣΠΟ ἀλλὰ σὲ δικηγορικὰ γραφεῖα. Ὕστερα εἴπαμε πῶς δὲν πρέπει νὰ τοὺς βροντήσωμε καθημερνὴ γιατὶ θὰ πήγαιναν χαμένοι ἀθῶοι. Τὶς Κυριακὲς ἦταν διπλὸ τὸ καλό, οἱ δικηγόροι

1. Ὁ γιατρὸς Γ. Βλαβιανὸς ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ '42 εἶχε ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν ΕΣΠΟ.

λείπανε, ἐνῶ ἴσια - ἴσια τὰ καθάρματα κάναν συγκεντρώσεις. Διαλέξαμε ἕνα ἀπὸ τὰ γραφεῖα ποὺ βρισκόταν ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς ΕΣΠΟ καὶ ἀποφασίσαμε τὸ χαλασμὸ γιὰ τὴν Κυριακὴ 15 τοῦ μηνός. 'Ανάθεσα τὴν ἐκτέλεση στὸν ἀρχηγὸ τοῦ « Οὐλαμοῦ Καταστροφῆς », τὸν 'Αντώνη Μυτιληναῖο. Τὸν ξέρεις.

—"Οχι.

— Ψυχωμένο παιδί. Αὐτὸς μὲ τὴ Μπίμπα σιάξανε μόνοι τους μιὰ δυναμίτη δέκα κιλῶν. Τὴν ξέρεις τὴν 'Ιουλία Μπίμπα ;

—"Οχι.

— Μιὰ μελαχρινὴ μὲ τσιγγάνικα μάτια ;...

—"Οχι σοῦ λέω.

— Τότε δὲν ξέρεις τοὺς καλύτερους. Βάλαν οἱ δυό τους τὴ δυναμίτη σὲ μιὰ βαλίτσα καὶ τράβηξαν ἀπὸ τὴν ὁδὸ Γλάδστωνος. Μπροστὰ στὰ γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ ἔστεκαν πολισμάνοι, εἶδαν τοὺς δικούς μας νὰ γυροφέρνουν, τοὺς ὑποπτεύθηκαν καὶ τοὺς ρώτησαν τί ζητᾶν. 'Εννοεῖς πὼς φύγανε ἄπραχτοι. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ μαζευτήκαμε στὸ ζαχαροπλαστεῖο « 'Αστόρια ». 'Η Μπίμπα βαστοῦσε τὴ βαλίτσα, ὁ Μυτιληναῖος κι ὁ Γαλάτης ξεκίνησαν μαζί της γιὰ τὴν ὁδὸ Πατησίων κατὰ τὶς 11 ἡ ὥρα. Κοντά τους ἔστειλα κι ἄλλα παιδιὰ ὁπλισμένα, μήπως γινόταν καβγάς. Σὲ λίγο τοὺς βλέπω ὅλους νὰ γυρίζουν μὲ τὴ βαλίτσα. « Βρε σεῖς, τοὺς κάνω, πάλι ἀποτύχατε ; » Μοῦ ἐξήγησαν πώς, ἂν καὶ Κυριακή, βρῆκαν τὸ γραφεῖο ποὺ εἴχαμε διαλέξει γεμάτο δικηγόρους νὰ συνεδριάζουν. 'Αποφάσισα νὰ περιμένω λίγο μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θά 'φευγαν οἱ λογάδες. Δὲν πολυσυμπαθῶ τοὺς δικηγόρους, μὰ δὲ μοῦ 'κανε καρδιὰ καὶ νὰ τοὺς σκοτώσω τζάμπα. Στὶς ἐντεκάμισι ξαναπῆγε ὁ Μυτιληναῖος νὰ δῆ. Αὐτοὶ ἐκεῖ φλυαροῦσαν. Κοντὰ μεσημέρι φοβήθηκα πὼς θὰ πύκνωνε πολὺ ἡ κίνηση στὸ δρόμο καὶ θὰ εἴχαμε περισσότερα θύματα. Τοὺς βαρέθηκα τοὺς δικηγόρους καὶ λέω στὰ παιδιά : « "Αἶντε, τινάχτε το ! » Πῆγαν. Μαζί τους τὸ κορίτσι. Μὲ βαριὰ καρδιὰ ὁ Μυτιληναῖος τοπο-

 θέτησε τὴ μπόμπα κι ἄναψε τὸ φιτίλι, γιατὶ οἱ νομικοὶ συζητοῦσαν ἀκόμα. Λὲς ὅμως νὰ τοὺς πῆρε κάποιο προαίσθημα, γιατὶ διαμιᾶς πάψαν τὶς πολυλογίες καὶ φύγαν πίσω ἀπ' τοὺς δικούς μου. Στὶς 12 καὶ 5' μὲ ξεκούφανε μιὰ ἔκρηξη γεμάτη, ἔτσι ὅπως τὴν ἤθελα. Ὕστερα ἀκούσαμε σειρὰ ἀπὸ ἄλλες ἐκρήξεις. Οἱ νταῆδες τῆς ΕΣΠΟ φαίνεται πὼς εἶχαν μέσα πυρομαχικὰ γιὰ τὴ λεγεώνα τους. Τὰ φάγαν στὸ κεφάλι κ' ἡσυχάσανε. Γίναν ὅλοι στάχτη.

— Μπράβο, Κώστα.

— Τὸ μπράβο σου δὲν εἶναι τίποτα μπρὸς σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγαν οἱ τραυματισμένοι διαβάτες, ὅσοι εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ περνᾶν ἀπὸ κάτω. Τρέξαμε νὰ τοὺς βοηθήσουμε. « Ν' ἁγιάσουν τὰ χέρια αὐτῶν ποὺ κάψανε τοὺς προδότες », μᾶς ἔλεγαν. « Δὲν πειράζει πὼς χτυπήσαμε, ἀρκεῖ ποὺ ἀφανίστηκε ἡ σφηκοφωλιά ». Λίγες μέρες μετὰ τὴ συνάντησή μου μὲ τὸν Περρῖκο ὁ ἀθλητὴς τοῦ Συλλόγου Ἀμαρουσίου Μαντέλος, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴ Γκεσταπὸ ἀλλὰ βοηθοῦσε κρυφὰ τοὺς ἐθνικιστές, εἰδοποίησε τὸ Νίκο Γρηγοριάδη τοῦ « Ἐθνικοῦ Κομιτάτου » πὼς οἱ Γερμανοὶ ἔμαθαν ποιὸς ἔκαμε τὴν ἀπόπειρα τῆς ΕΣΠΟ καὶ θέλουν νὰ συλλάβουν τὴν ΠΕΑΝ. Ὁ Νίκος πῆρε ἀμέσως ἕνα ποδήλατο κ' ἔτρεξε στὸ ραφτάδικο τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη, ποὺ ἤξερε πὼς συνεδρίαζαν οἱ Πεανίτες. Δὲν τοὺς βρῆκε ἐκεῖ. Πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Περρίκου, ἄφησε μήνυμα. Τέλος κατέβηκε στὴν Καλλιθέα, ὅπου ἀντάμωσε τὴ συντροφιά. Τοὺς εἶπε νὰ προσέχουν γιατὶ καταδίδονται ἀπὸ κάποιον δικό τους. Ὁ Περρῖκος δὲν τὸ πίστεψε. Ὡστόσο συγκέντρωσε τὴν ἑπομένη, μιὰ Πέμπτη, τὰ στελέχη του στὴν ὁδὸ Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ μαζέψουν ἀπὸ ἐκεῖ τὶς δυναμίτες καὶ τὰ ἔγγραφα γιὰ νὰ τὰ κρύψουν σπίτια τους. Τὸ Σάββατο εἶχε ὁριστεῖ συνεδρίαση τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, μὰ τὴν ἀνάβαλε. Τὸ Σάββατο αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ κάμαν ἔρευνα στὸ ραφτάδικο καὶ φυσικὰ δὲ βρῆκαν τίποτα. Πιάσαν τὸν καταδότη καὶ τὸν ἐφυλάκισαν, μὲ τὴν ἰδέα πὼς τοὺς ἀπάτησε. Αὐτὸς ἤξερε τὸ καθετί, τοὺς εἶπε : « Κάποιος τοὺς εἰδοποίησε καὶ τὰ μάζεψαν ὅλα, τὰ πῆγαν

σπίτια τους· ὁρίστε οἱ διευθύνσεις τους, σύρτε νὰ τὰ βρῆτε ». Πῆγαν, βρῆκαν τὰ χαρτιὰ καὶ τὰ ἐκρηκτικά, ὄχι ὅμως τοὺς ἀνθρώπους. Τότε συνέλαβαν ὅλους τοὺς Ἕλληνες ὑπαλλήλους τῆς Γκεσταπὸ καὶ τὸν Μαντέλο, ὅσους ἤξεραν τὴν ὑπόθεση ΠΕΑΝ, γιὰ ν' ἀνακαλύψουν τὴ διαφυγή. Ἔβαλαν τὸν καταδότη νὰ μάθῃ μὲ κάθε τρόπο ποῦ κρυβόταν ὁ Περρῖκος. Ὁ καταδότης ἔφερε πρῶτα τὴν πληροφορία στοὺς Γερμανούς : « Ὁ Ν. Γρηγοριάδης τοὺς εἰδοποίησε γιὰ τὴν ἔρευνά σας καὶ σᾶς ξέφυγαν », καὶ ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες ἔδωσε καὶ τὴ διεύθυνση ποὺ κρύβονταν οἱ δυναμιτισταί. Γιὰ νὰ μάθῃ ὅμως τὴν κρυψώνα ὁ προδότης ἐξετέθη τόσο ὥστε τὸν κατάλαβαν οἱ Πεανίτες. Ἦταν ὁ χωροφύλακας Νταλιάνης ποὺ τοὺς ἔκανε ὡς τότε τὸ φίλο. (Μιὰ νύχτα πλήρωσε τὴν ἄτιμη προδοσία· τὸν ἐξετέλεσε ἡ ΠΕΑΝ). Ὡστόσο οἱ Γερμανοὶ πετάχτηκαν στὴν Καλλιθέα καὶ γράπωσαν τὰ καλύτερα παιδιὰ τῆς Ὀργανώσεως, μαζὶ μὲ τὸν Πρόεδρο Ἀθ. Σκούρα καὶ τὸν ἀρχηγὸ Περρῖκο. Ὁ Γρηγοριάδης, κυνηγημένος ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθῇ πιὰ ἐδῶ. Τὸν φευγατίσαμε στὴ Μέση Ἀνατολή, ὅπου οἱ Ἄγγλοι τὸν ἔκλεισαν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ἀθηναῖοι χαφιέδες εἶχαν φροντίσει νὰ τοὺς πληροφορήσουν πὼς ἦταν τάχα ἐπικίνδυνος φασίστας!

ΟΥΤΟΣ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ρομαντικός. Ἐνῶ ἔχει φρονιμάδα, εἶναι κ' ἕτοιμος γιὰ κάθε τρέλα· ἐνῶ γεννήθηκε τετραπέρατος καὶ ξέρει καλὰ ποιὸ εἶναι τὸ συμφέρο του, ἔχει ψυχὴ ποὺ τὴν καίει ἡ φλόγα γιὰ θυσία. Τόνε βλέπεις μουλοχτὸ τώρα στὴν Κατοχή, καὶ λὲς πὼς ἡ πονηριά του τὸν κάνει νὰ περιμένη νὰ φανῇ πρῶτα ὁ νικητὴς τοῦ πολέμου κ' ὕστερα νὰ στραφῇ πρὸς τὴ σωστὴ μεριά. Ὄχι, ψέματα! Εἶναι ἕτοιμος ν' ἀγωνιστῇ, ἀρκεῖ νὰ τοῦ δείξουν τὸ δρόμο.

1942 Έτσι τὸν Μάρτη τὰ φυτὰ μοιάζουν κοιμισμένα, ὡστόσο τὰ κατατρώει ὀργασμὸς νὰ ξεπεταχτοῦν, κίτρινη γύρις καὶ πούπουλα φτερωτὰ προσμένουν τὸ ἀγέρι ποὺ θὰ τὰ παρασύρη, γεμάτα παλμοὺς ζωῆς. Τὸ ἀγέρι τοῦ λαοῦ εἶναι κάτι καινούριες ὀργανώσεις ποὺ τὸν παρασύρουν. Μᾶς κάνει ἐντύπωση μία ποὺ τὴ λὲν ΕΑΜ. Δὲν πολεμᾶ τόσο τοὺς Γερμανούς, ὅσο ὀργανώνεται. Στέλνει στὰ χωριὰ προπαγανδιστὲς νὰ σιάξουν πυρῆνες, κ' ἐκπαιδεύει στελέχη στὴν 'Αθήνα. Ἑτοιμάζεται μὲ τέτοια μέσα ποὺ ἀποροῦμε ποῦ βρίσκει τόσον καιρὸ καὶ ποιοὶ τὴν κατευθύνουν. Κανεὶς δὲν ξέρει τὰ ὀνόματά τους. 'Ακοῦμε πὼς εἶναι σοσιαλισταί, μὰ δὲν τὸ πιστεύουμε, γιατὶ οἱ σοσιαλισταὶ λὲν πολλὰ καὶ πράττουν λίγα, ἐνῶ τοῦτοι δουλεύουν σκληρά, ἀμίλητοι.

'Απὸ μέρους μου θαυμάζω βλέποντας μὲ πόσο πάθος ἀντιστρατεύονται τὸν Ἄξονα οἱ νέοι ὅλων τῶν παρατάξεων. 'Αναγκάζουν τὸν Τσολάκογλου νὰ κλείση τὸ Πανεπιστήμιο. Μὲ πολλὰ σαμποτὰζ κι ἀπεργίες κάνουν νὰ ξεφύγη ὁ ἔλεγχος τῆς καταστάσεως ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κουΐσλιγκς ἀλλὰ καὶ τῶν φασιστῶν. 'Αρχὰς Αὐγούστου μιὰ ὁμάδα νέων 18 - 19 χρονῶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ τῆς Λαμίας χτύπησαν ἰταλικὴ ἐφοδιοπομπὴ στὰ στενὰ τοῦ Καλλίδρομου, κάψαν τ' αὐτοκίνητα καὶ σκότωσαν τοὺς 'Ιταλοὺς στρατιῶτες. Κάποτε τοὺς συνέλαβαν, ἐπειδὴ παντοῦ φλυαροῦσαν παιδιακίσια τὸ κατόρθωμά τους. Τοὺς ἐδίκασε Στρατοδικεῖο. Ὅταν τοὺς ρώτησαν γιατὶ κάψαν τὴν ἐφοδιοπομπή, ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ὁ Διαμαντάρας, ἀπάντησε : « 'Επειδὴ κ' ἐσεῖς καῖτε τὰ χωριά μας ». Καταδικάστηκαν σὲ θάνατο κ' ἐκτελέστηκαν μετὰ τρεῖς ὧρες στὸ γήπεδο τοῦ Γυμναστηρίου τῆς Λαμίας. Κανένας δὲ δέχτηκε νὰ τοῦ δέσουν τὰ μάτια.

Μοιάζει νὰ γουστάρουν τὸν κρυφὸ πόλεμο τὰ 'Ελληνόπουλα. Τὰ διασκεδάζουν οἱ κίνδυνοι : φυγὴ ἀπὸ σκεπὲς σπιτιῶν, κρύψιμο στὰ ὑπόγεια, κάθε λογῆς μπερμπαντιές, ποὺ τοὺς δίνουν τὴν παράδοξη χαρὰ τῆς παρανομίας μαζὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση ποὺ φέρνει ἡ ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος. Ξεχνᾶς στὴν 'Αντίσταση τὸν παλιὸ ἑαυτό σου, ὡς καὶ τὸ παλιὸ ὄνομα σου· κυκλοφορεῖς μὲ πλαστὲς ταυ-

τότητες, δοκιμάζεις απίθανα επαγγέλματα γιά νά υπηρετήσης καλύτερα τήν Πατρίδα. Στό δρόμο, χωρίς νά σταματήσης, διασταυρώνεσαι μ' ένα σύνδεσμο πού σοῦ δίνει στά πεταχτά κάποιο μαντάτο ἤ μέ τή χειραψία σοῦ περνάει μιά μπαλίτσα χαρτί μέ πληροφορίες. Περιμένεις ἀπό τ' ἀπόγεμα ὡς τή νύχτα συνέχεια σέ συνοικιακό καφενεδάκι, ὅσο νά 'ρθῆ συνεργάτης νά σοῦ πῆ τί ἀπόγινε ἡ τάδε ὑπόθεση. Ὅ,τι ὥρα δώσης ραντεβοῦ, λές τόν ἀριθμό τῆς ὥρας πολλαπλασιασμένον μέ τό τρία ὥστε ξένος νά μή σέ καταλάβη. Γιά τήν τόνωση τοῦ ἠθικοῦ κάνεις « προβοκάτσια » κατά τῶν Γερμανοϊταλῶν στίς ἐθνικές ἑορτές, κυνήγι προδοτῶν, φρουρά τῶν ἀσυρμάτων μας, πλιάτσικο σέ στρατιωτικές ἀποθῆκες, νυχτερινή ρήξη μέ καραμπινιέρους, κατασκοπεία, παρηγοριά μιᾶς μάνας πού τουφέκισαν τό γιό της, παρατήρηση σέ τσούλα πού πάει μέ Ἰταλούς, σαμποτάζ, τύπωμα μυστικῆς ἐφημερίδας. Ἄπειρες οἱ μορφές τῆς πάλης, δύσκολη ἡ δουλειά, κ' ἐμεῖς ἀτζαμῆδες ἀκόμα. Δίνω μιάν εἴδηση στό λοχαγό Παπαδόπουλο καταμεσῆς τοῦ δρόμου, μά καθώς πλησιάζει Γερμανός, κόβω τή φράση μου. Μέ μαλώνει :

— Ποτέ μήν τό κάνετε αὐτό, θά προδοθῆτε. Ἄν ὑποπτεύεστε πώς ξέρει ἑλληνικά, ἐξακολουθῆστε τήν κουβέντα, μιλώντας ὅμως γιά τόν καιρό.

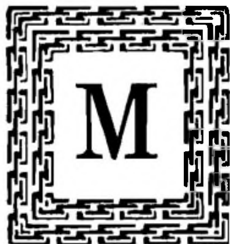
Πολλά ἀπό τά στελέχη μας παίρνουν τόσο κατάκαρδα τήν Ἀντίσταση πού ξεψυχοῦν ἀπό τό χαμαλίκι. Περπατᾶν τήν ἡμέρα καί πολεμᾶν τήν νύχτα. Ὁ λοχαγός Κολλᾶτος καταντάει φθισικός. Ἀπό τήν κούραση τό πρόσωπό του ἔχει γίνει τρίγωνο, μόλις κρατιέται στά πόδια του, ἀλλά τό κρύβει. Κάποια νύχτα θέλησε ὁ ἀρχηγός τῆς Χ νά μηνύση κάτι ἐπειγόντως στήν Καλλιθέα. Προσφέρθηκε νά πάη αὐτός πεζῆ, μολονότι εἶχαν λιώσει τά παπούτσια του. Πῆγε ξυπόλητος μέσα στή βροχή, ἀντλώντας δύναμη ἀπό τά νεῦρα του, μά πλήρωσε τήν τόση ἀφοσίωση μ' αἱμόπτυση. Στό τέλος σκοτώθηκε σέ συμπλοκή μέ κομμουνιστές.

Κανένας δέν ξεσηκώθηκε κατά τοῦ Ἄξονα πρίν ἀπό τούς

1942 ἀξιωματικούς. Ἔχω στὰ χέρια μου πρωτόκολλο τιμῆς τῶν βαθμοφόρων τοῦ 25ου Συντάγματος, ποὺ ὁρκίζονται νὰ πολεμήσουν τὸν τύραννο μόλις καταχτήση τὴ χώρα. Τὸ πρωτόκολλο ὑπογράφηκε 6 Ἀπριλίου 1941, στὴ σκηνὴ τοῦ λοχαγοῦ Κουρουποῦ, τὴν ἡμέρα δηλαδὴ ποὺ μᾶς κήρυξε τὸν πόλεμο ἡ Γερμανία. Πῶς νὰ παραδεχτοῦν τὴ σκλαβιὰ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ροῦπελ, αὐτοὶ ποὺ ἄκουγαν τὰ ραδιόφωνα ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ τὰ σοβιετικά, νὰ τοὺς λὲν πὼς εἶναι ἀθάνατοι ; Μαζεύτηκαν σὲ ὁμάδες κ' ἔστειλαν ἀντιπροσώπους στὴ Μέση Ἀνατολὴ ζητώντας ὅπλα καὶ χρήματα γιὰ νὰ ξαναφτιάξουν τὸ στρατὸ τῆς Ἀλβανίας μῆνες πρὶν ἱδρυθῆ τὸ ΕΑΜ καὶ ὁ ΕΛΑΣ, μῆνες πρὶν κινδυνέψη ἡ Ρωσία καὶ διατάξη τὸ ΚΚΕ νὰ κατεβῆ στὴν ἔνοπλη ἀντίσταση. Κατὰ ἑκατοντάδες φεύγουν γιὰ τὴν Αἴγυπτο νὰ πολεμήσουν τὸν Ἄξονα οἱ βαθμοφόροι, πουλώντας τὰ διαμαντικά, τὰ χαλιά, τὰ ἔπιπλα τῶν σπιτιῶν τους. Γιὰ νὰ σταματήση αὐτὸ τὸ ρεῦμα ἡ Κυβέρνηση τῶν κουΐσλιγκς στερεῖ τὶς οἰκογένειές τους κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸ μισθό, ὕστερα ἐπιβάλλει κατάσχεση στὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία τους, κατόπι δημοσιεύει νόμο ὅτι διαφυγὴ στὴν Αἴγυπτο εἶναι λιποταξία καὶ τιμωρεῖται μὲ θάνατο, τέλος τώρα τὸν Ἰούλιο, διατάζει τὴν ἐκτόπισι τῶν οἰκογενειῶν τους. Τοῦ κάκου! Χίλιοι διακόσιοι ἀξιωματικοὶ φεύγουν γιὰ « κάτω ». Δὲν εἶν' αὐτοὶ ποὺ ἀξίζουν τόσο θαυμασμὸ ὅσο οἱ μητέρες κ' οἱ γυναῖκες τους, ποὺ τοὺς εὐλογοῦσαν ὅταν ἔφευγαν, μολονότι ξέραν πὼς μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους θὰ τὶς θέριζε ἡ πεῖνα.

Μὰ κι ὅσοι ἀξιωματικοὶ ἀπόμειναν ἐδῶ δὲν καταπιάνονται μ' εὐκολώτερο ἔργο, γιατὶ πρέπει ἄοπλοι νὰ μάχωνται πάνοπλον ἐχθρό. Οἱ νόμοι τοῦ πολέμου δὲν ἰσχύουν γι' αὐτούς· ἂν τοὺς αἰχμαλωτίσουν οἱ Ναζῆδες ἔχουν δικαίωμα νὰ τοὺς τουφεκίσουν — κανένα διεθνὲς δίκαιο δὲν τοὺς προστατεύει. Τὴν ὡραία προσπάθεια τῶν νέων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τὴ χαλᾶν μερικοὶ τυφλοὶ ἀπὸ φανατισμὸ δημοκρατικοί. Τὸ ἑνωμένο ἔθνος, ποὺ θαυματουργεῖ καὶ στὴν σκλαβιά, κάνουν τὸ ἔγκλημα νὰ τὸ χωρίσουν σὲ βασιλικοὺς κι ἀντιβασιλικούς. Τὸ ἀ-

δυνατίζουν. Τίποτα δὲν ὠφέλησε περισσότερο τὸν Κομμουνισμὸ ἀπ' αὐτὴ τὴ διαίρεση τοῦ ἀστικοῦ κόσμου. Πλαστηρικοὶ καὶ συνοδοιπόροι γίνονται σκαλοπάτια γιὰ νὰ βγῆ ἀπάνω τὸ ΚΚΕ.

ΑΥΡΟ καλοκαίρι περνᾶμε. Τὴν ὥρα ποὺ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντίσταση φουντώνει ἔρχονται ἀπελπιστικὲς εἰδήσεις ἀπὸ παντοῦ. Οἱ Γιαπωνέζοι κατέλαβαν τὴν Βιρμανία, στραγγάλισαν τὴν Κίνα, πῆραν τὶς Φιλιππίνες. Οἱ Γερμανοὶ φτάσαν στὸν Καύκασο, στὰ χέρια τους εἶναι τώρα ἡ Κριμαία κ' ἡ βιομηχανία τοῦ Ντόνετς. Ἅρπαξαν στὸ Ἀφρικανικὸ μέτωπο τὸ Τομπροὺκ μὲ 33.000 αἰχμαλώτους, καὶ μ' ἕνα πήδημα βρέθηκαν στὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου. Τὸ τελευταῖο φρούριο πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ Ἐλ - Ἀλαμέιν, ἔπεσε 3 Ἰουλίου. Ὁ Μουσολίνι πῆγε στὴν Ἀφρική, ἕτοιμος νὰ κάμη, σὰν ἀρχαῖος Καίσαρ, θρίαμβο στὸ Κάιρο. Ἀγγλικὴ ἀπόβαση στὴ Διέππη ἀπότυχε οἰκτρά.

Μαῦρο καλοκαίρι περνᾶμε. Ὅλα τὰ προϊόντα τὰ δεσμεύουν οἱ Γερμανοί, τὰ συγκεντρώνουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Δὲν ἀφήνουν σταγόνα λάδι, δὲν ἀφήνουν κὰν ἁλάτι, καὶ ἡ μερίδα τοῦ ψωμιοῦ περιορίστηκε στὰ 50 δράμια. Γιὰ λαὸ ψωμοφάγο αὐτὴ ἡ τραγικὰ μικρὴ ποσότητα σημαίνει καταδίκη σὲ θάνατο. Στέλνουν στὴν Ἀφρικὴ ἀκόμη καὶ τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φροῦτα μας. Ἡ λιτότητα τοῦ Ἕλληνα, ποὺ πάντα ὑποσιτιζόταν, τὸν ἔριξε στὰ χέρια τοῦ Ἄξονα ἄπαχο, ἐξαντλημένον. Νιώθεις πὼς κάποια σατανικὴ ἰδέα κατευθύνει τοὺς φασίστες — ν' ἀφανίσουν τὴ φυλὴ ποὺ ἀντιστέκεται στὰ σχέδιά τους. Ἡ διατροφὴ τῶν ἀρρώστων στὰ νοσοκομεῖα εἶναι τόσο ἐλεεινὴ ὥστε γιὰ ἄλλη πάθηση γιατρεύονται καὶ ἀπὸ πεῖνα πεθαίνουν. Μητέρες νεογέννητες δὲν ἔχουν γάλα. Στὰ σχολεῖα οἱ μαθηταὶ κουνᾶν τὸ στόμα ν' ἀπαντήσουν στὸ δάσκαλο, μὰ δὲν ἀκούγονται ἀπὸ τὴν ἀτονία. Στὸν τόπο τοῦ σαπουνιοῦ

1942 δὲ βρίσκεις οὔτε μιὰ πλάκα σαπούνι. Ἡ ψώρα, ἡ βρώμα, ἡ ψείρα δέρνουν τὴ φτωχολογιά. Ὅσοι ἔπασχαν ἀπὸ φθίσι ξεψυχᾶν, ὅσοι ἀπὸ ἑλώδεις ξανακυλᾶν καὶ καταντᾶνε φθισικοί. Τὰ σανατόρια παραγέμισαν καὶ οἱ φθισικοὶ ἀπομένουν στοὺς δρόμους καὶ κάνουν αἱμόπτυση στὰ πόδια τῶν διαβατῶν. Μὲ τὴν ὑγεία τοῦ λαοῦ ροκανίζεται σιγὰ - σιγὰ καὶ τὸ ἠθικό του. Τὸ κορμὶ ταπεινώνεται ἀπὸ τὴν πεῖνα. Τί ἀνθρωπιὰ νὰ σοῦ ἀπομείνη ὅταν σκαλίζης ὅλη μέρα τὰ σκουπίδια γιὰ νὰ βρῆς κάτι νὰ φᾶς! Τὴν ἔλλειψη τροφίμων τὴ χειροτερεύει ἡ ἀνυπαρξία συγκοινωνίας. Σιδηρόδρομοι καὶ αὐτοκίνητα δουλεύουν μόνο γιὰ τὸ Ἄφρικα Κόρπ. Κουβαλᾶν κάτω στρατό, πυροβόλα, τροφές. Οἱ Γερμανοὶ ἑτοιμάζουν μὲ μανία τὴν τελικὴ ἐξόρμηση πρὸς τὸ Σουέζ.

Τέτοια ἐποχὴ τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς διάλεξε ἕντεκα Ἄγγλους ἀξιωματικοὺς κ' ἕναν Ἕλληνα, τὸν Θέμο Μαρίνο, τοὺς ἐκπαίδευσε σὲ μιὰν βάση τῆς ἐρήμου ὡς κομμάντος καὶ τοὺς διάταξε νὰ πᾶν στὴν Ἑλλάδα ν' ἀνατινάξουν τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Γοργοπόταμου γιὰ νὰ σταματήση ἡ ἀδιάκοπη ροὴ ἀπὸ ἐφόδια πρὸς τὸν Ρόμμελ. Οἱ προκομμένοι οἱ σύνδεσμοι τῶν Ἄγγλων στὴν Ἀθήνα τοὺς συμβούλεψαν νὰ πέσουν μὲ ἀλεξίπτωτα στὴ Γκιώνα, ὅπου τοὺς περίμενε ὁ λήσταρχος Καραλίβανος, ἄνθρωπος τοῦ Ἄρη Βελουχιώτη. Τὴν ὁρισμένη νύχτα ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τρία ἀεροπλάνα μὲ τοὺς κομμάντος, πλησίασαν τὴν Γκιώνα, ἀλλὰ φωτιὲς δὲν εἶδαν πουθενὰ καὶ γύρισαν πίσω. Ὁ Ἄρης δὲν ἤθελε ξένους στὴν περιοχή του. Ὡστόσο μεταπείστηκε, καὶ σὲ λίγες νύχτες ἡ πτῆσις ξανάγινε, ἀνάφτηκαν οἱ φωτιές, καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὰ τρία ἀεροπλάνα ἄδειασαν τ' ἀλεξίπτωτα. Τοῦ τρίτου ὁ πιλότος δὲν εἶδε φῶτα κι ἀναγκάστηκε νὰ γυρίση πάλι ἄπραχτος. Ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ἦταν ὁ ἀντισυνταγματάρχης David Myers, μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἔντυ, καὶ ὑπαρχηγὸς ὁ νεαρὸς ταγματάρχης Montie Woodhouse, ὁ Κρίς. Μόλις πάτησαν τὸ ποδάρι τους στὴ γῆ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν: « Καραλίβανο, Καραλίβανο ». Ὁ λήσταρχος παρουσιάστηκε, ἔμεινε λίγες μέρες κοντά τους καί,

ὅταν σώθηκαν τὰ τρόφιμα, ἔκλεψε τὶς ἀποσκευές τους κ' ἐξαφανίστηκε. Οἱ Βρετανοί, χωρὶς νερό, (ἡ Γκιώνα δὲν ἔχει πηγές), χωρὶς φαγώσιμα, πέσαν σ' ἀπελπισία, ὡσότου τοὺς συνάντησε ἕνας καλὸς Ἕλληνας, Μπέης τ' ὄνομα, ποὺ τοὺς πῆγε σὲ μιὰ σπηλιὰ κοντὰ στὸ χωριὸ Στρώμνη. Ἐκεῖ τοὺς ἔκρυψε καὶ τοὺς τάιζε ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του ὁλόκληρες ἑβδομάδες. Οὔτε Καραλίβανος, οὔτε Βελουχιώτης φαινόταν πουθενά. Κάποτε στὴν ἀπόγνωσή τους ἀποφάσισαν ν' ἀποταθοῦν στὸ ΕΔΕΣ. Ξεκίνησε ὁ ταγματάρχης Κρὶς ὁλομόναχος, μ' ἕνα χάρτη καὶ μιὰ πυξίδα, νὰ πάη νὰ βρῆ τὸν Ζέρβα. Δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἰδέα σὲ ποιὸ μέρος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας βρισκόταν, ὡστόσο μετὰ δώδεκα μέρες σκληρὴ πεζοπορία, βοηθημένος ἀπὸ χρυσόκαρδους χωριάτες, τὸν ἀνακάλυψε, 9 Νοεμβρίου, στὸν Ἀχελῶο νὰ τουφεκίζεται μὲ ἰταλικὸ τάγμα. Ὁ Ζέρβας, ἀπὸ τὴ χαρά του νὰ δῆ Ἄγγλο σύνδεσμο, τὸν ὀνόμασε « Εὐάγγελο » (τὸ ὄνομα ἔμεινε, ἔτσι τὸν φώναζαν ἀπὸ τότε οἱ ἀντάρτες). Ὁ Woodhouse ἔδωσε στὸν στρατηγὸ γράμμα τοῦ Ἔντυ ποὺ τοῦ περιέγραφε τὴν ἐγκατάλειψή τους καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ τρέξη μὲ ὅσους περισσότερους ἀνθρώπους μποροῦσε. Θὰ τὸν περίμενε στὴ σπηλιὰ ὡς τὰ μεσάνυχτα τῆς 17 Νοεμβρίου· ἂν ὅμως δὲν πήγαινε, ὁ Ἔντυ τοῦ ἐξομολογιόταν ὅτι θ' αὐτοκτονοῦσε γιατὶ εἶχε δώσει τὸ λόγο του νὰ τινάξη τὴ γέφυρα τοῦ Γοργοπόταμου καὶ δὲ μποροῦσε νὰ ζήση ἀτιμασμένος. Ὁ Ζέρβας πῆρε ἀμέσως 90 παλικάρια καὶ ξεκίνησε. Κανένας ἀπὸ τοὺς 90 δὲν εἶχε παπούτσια. Περπατοῦσαν ξυπόλητοι. Καθὼς προχωροῦσαν εἰδοποιήθηκε ὁ Ζέρβας ἀπὸ φίλους του πὼς ὁ Ἄρης στὴν τάδε θέση εἶχε στήσει ἐνέδρα. Ἀπόφυγαν αὐτὴ τὴν κακοτοπιὰ καὶ ὁ στρατηγὸς ἔγραψε τοῦ Ἄρη Βελουχιώτη πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ συναντηθοῦν στὴ Βύνιανη. Πραγματικὰ ὁ Ἄρης τὸν περίμενε τὴν ὁρισμένη ὥρα. Πρωτογνωρίστηκαν. Ὁ Ζέρβας παχὺς μὲ γένια, ὁ Ἄρης κοντός, ἀδύνατος, μὲ ὡραῖο πρόσωπο. Πρώτη κουβέντα τοῦ Ἄρη ἤτανε τὸ ψέμα. Συστήθηκε γιὰ μόνιμος λοχαγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὁ Ζέρβας χαμογέλασε, γιατὶ

1942 ἤξερε ποιὸς ἦταν — ἀπὸ καλὸ σόι τῆς Λαμίας, ἀλλὰ ἀρχικομμουνιστής, σπουδασμένος στὴ Μόσχα.

—Ἤσαστε τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ; ρώτησε μὲ ἀφέλεια ὁ στρατηγός.

— Μάλιστα.

— Ποιᾶς τάξεως ;

— Τοῦ 1932.

Τὸν ἔπεισε νὰ πᾶνε μαζὶ ὡς τὸ Μαῦρο Λιθάρι, κ' ἐκεῖ πιὰ ν' ἀποφάσιζαν τί θ' ἀπογινόταν μὲ τοὺς Ἐγγλέζους. Στὸ Μαυρολίθαρο ὁ Ζέρβας τοῦ ξέφυγε νύχτα καὶ τράβηξε στὴ σπηλιὰ νὰ συναντήση τὸν Ἔντυ. Εἶχε χιονοθύελλα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ μὴν πάη, γιατὶ ἦταν 17 Νοεμβρίου κ' ἔπρεπε νὰ προλάβη. Λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα συναντήθηκε μὲ τοὺς Ἄγγλους. Τοὺς βρῆκε σὲ κακὰ χάλια. Τοὺς πῆγε στὸ χωριό, ὅπου ἔκαμαν ἀμέσως σύσκεψη. Ὁ Ἔντυ ἐξήγησε τὸ σχέδιό του γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς γέφυρας, μὰ ὁ Βελουχιώτης ἔφερε ἀντιρρήσεις. Ἔλεγε πὼς τὸν Γοργοπόταμο τὸν προστάτευαν 400 Ἰταλοὶ βαριὰ ὁπλισμένοι καὶ πὼς οἱ δυνάμεις οἱ δικές τους ἦτανε λιγοστές. Τὸ ΕΑΜ δὲν εἶχε μεστώσει ἀκόμη καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀποτύχη στὴν πρώτη του μεγάλη ἐπιχείρηση γιατὶ θ' ἀπογοητευόταν ὁ κοσμάκης. Ζήτησε προθεσμία νὰ πάη νὰ συνάξη ἐνισχύσεις κ' ἔφυγε ἀπρόθυμος. Καθὼς τραβοῦσε πίσω στὰ λημέρια του, κάτι δικοί του βλάμηδες τοῦ παρουσίασαν τρεῖς καινούριους Ἄγγλους κ' ἕναν Ἕλληνα ἀξιωματικό, τὸν Θέμο Μαρίνο, ποὺ εἶχαν πέσει κι αὐτοὶ μὲ ἀλεξίπτωτα.

— Τί εἴσαστε σεῖς ; ρωτᾶ ὁ Ἄρης Βελουχιώτης.

— Εἴμαστε τὸ πλήρωμα τοῦ τρίτου ἀεροπλάνου, ποὺ δὲν εἴδαμε φωτιὲς στὴ Γκιώνα καὶ γυρίσαμε στὸ Κάιρο.

— Καὶ τί ζητᾶτε τώρα ;

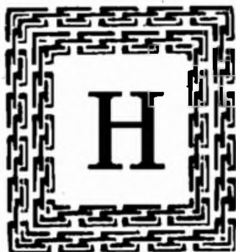
— Τὸν Ἔντυ.

— Δὲ φάνηκε κατὰ δῶ, ἀλλὰ θὰ σᾶς τὸν βρῶ ἐγώ. Ἐλᾶτε κοντά μου.

Ἀντὶ νὰ τοὺς ὁδηγήση πρὸς τὸν Ἔντυ ἄρχισε νὰ τοὺς περιφέρη ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ὅπου ἐκφωνοῦσε, μ' εὐκολία

κομματάρχη, κομμουνιστικούς λόγους κι οργάνωνε μὲ τὸ σιδερένιο χέρι του τὸ ΕΑΜ. Ὅταν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τεσσάρων Ἄγγλος λοχαγὸς κατάλαβε τὴν κοροϊδία, ἀποφάσισε νὰ φύγουν μοναχοί τους. Μόλις ὅμως ἀπομακρύνθηκαν λιγάκι ὁ Ἄρης ἔστειλε μήνυμα νὰ γυρίσουν, γιατὶ εἶχε ἀνακαλύψει τάχα ἐκείνη τὴ στιγμούλα τὸν Ἔντυ. Ἔτσι ἑνώθηκαν ἐπὶ τέλους οἱ δώδεκα κομμάντος μεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Ἄρη. Ὁ τελευταῖος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη ἀντιρρήσεις. Ὁ Ἔντυ τοῦ παρατήρησε πῶς ἐξακρίβωσε κατὰ τὴν ἀπουσία του ὅτι τὸν Γοργοπόταμο δὲν τὸν φρουροῦσαν 400 Ἰταλοὶ παρὰ μόνον 180. Ὁ Ἄρης ἐπέμενε. Ἐπέμενε κι ὁ Ἄγγλος. Τοῦ δήλωσε ὅτι θὰ ἔκανε τὸ σαμποτὰζ μόνο μὲ τὸν Ζέρβα, ὁπότε τὴ βοήθεια τῆς Μ. Ἀνατολῆς θὰ τὴν ἀπολάμβανε ὁλόκληρη τὸ ΕΔΕΣ. Ἡ ἀπειλὴ αὐτὴ ἔπιασε καὶ ὁ Βελουχιώτης δέχτηκε νὰ δώση 100 παιδιά. Ξεκίνησαν ὅλοι μαζὶ γιὰ τὴν ἐπιχείρηση, μὰ πάλι τοὺς καθυστέρησε ὁ Ἄρης γιὰ ν' ἀποκεφαλίση μὲ τὸ χέρι του κάποιον κτηνοτρόφο. Τὸ θέαμα αὐτὸ καὶ τὰ βασανιστήρια ποὺ τὸν εἶδαν οἱ Ἄγγλοι νὰ κάνη σὲ χωριάτες, ἄντρες ἢ γυναῖκες, τοὺς ἔφερε ἀνατριχίλα. Κατάλαβαν μὲ τί ἄνθρωπο εἴχανε μπλέξει. Ἡ καταστροφὴ τῆς γέφυρας ἔγινε τὸ βράδυ τῆς 25 Νοεμβρίου κάτω ἀπὸ δύσκολες συνθῆκες, γιατὶ ἀφοῦ ἄρχισε τὸ τουφεκίδι μὲ τὴν ἰταλικὴ φρουρὰ φάνηκε κατάφωτο μέσα στὴ σκοτεινιὰ νά 'ρχεται τραῖνο γεμάτο γερμανικὸ στρατό. Στὸ τουφεκίδι τῶν Ἰταλῶν προστέθηκαν τῶν Ναζήδων τὰ πολυβόλα πρὶν συμπληρωθῆ ἡ ὑπονόμευση τοῦ Γοργοπόταμου. Μὰ ἡ αὐτοθυσία ὅλων καὶ ἡ ταχύτητα ποὺ δούλευαν σκαρφαλώνοντας τὸν σιδερένιο σκελετὸ τῶν ποδαριῶν τῆς γέφυρας δυὸ παιδιὰ τῆς ἐρήμου, δυὸ αἴλουροι θά 'λεγες, ἕνας Ἰνδὸς κι ὁ χριστιανὸς Ἄραβας Χούρη, ἔσωσαν τὴν κατάσταση. Ἀγωνίζονταν οἱ Ἕλληνες νὰ συγκρατήσουν μακριὰ τοὺς Γερμανοὺς κ' εἶχαν στριμωχτῆ ἄσχημα, ὅταν βρόντησε ἡ ἔκρηξη κ' ἔκαμε τὴ γῆ νὰ σειστῆ. Τὸ ψηλὸ ποδάρι τῆς γέφυρας σωριάστηκε χάμω. Ἡ ζημιὰ ποὺ ἔπαθε ὁ Ἄξονας ἤτανε σοβαρή. Στὴν Ἀθήνα ἀποκλείστηκαν κάπου 3.500 βαγόνια ποὺ ἐμπόδισαν

ὄχι μόνον τὸν Ρόμμελ ἀλλὰ κα τὶς μεταφορὲς πρὸς τὴ Γερμανία γιὰ πολὺν καιρό. Ὡς ἀντίποινα οἱ Ἰταλοί, ἀντὶ νὰ βγοῦν νὰ κυνηγήσουν τοὺς ἀντάρτες, ἐξετέλεσαν 34 ἀθώους πολίτες τῆς Λαμίας. Μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῶν Παπακυριαζῆ, ταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ, σύνδεσμός μας γιὰ τὴ Φθιώτιδα. Ἐννέα ἄλλα ἀρσενικὰ αὐτῆς τῆς λεβέντικης οἰκογένειας εἶχαν σκοτωθῆ, ἕνα πρὸς ἕνα, στοὺς πολέμους μας.

ΑΘΗΝΑ διψᾶ καὶ βρωμάει. Οἱ Γερμανοὶ δίνουν λιγοστὸ τὸ νερό, γιατὶ χρησιμοποιοῦν τὴ λίμνη τοῦ Μαραθώνα ὡς βάση ὑδροπλάνων καὶ φροντίζουν νὰ μένη ἡ στάθμη της ψηλά. Ἡ Ἀθήνα λιμοκτονεῖ. Χτὲς βράδυ ἕνας Ἄγγλος, ποὺ τὸν κρύβει σπίτι του ὁ σωφέρ μου, διηγεῖται πὼς ἕξι ἄνθρωποι δὲν εἶχαν γιὰ νὰ φᾶνε παρὰ μιὰ ντομάτα κ' ἕνα αὐγό· ὁ σωφὲρ ἔκοψε ντομάτα κι αὐγὸ στὰ ἕξι κ' ἔδωσε τοῦ Ἄγγλου ἀπὸ $^1/_6$, ὅσο καὶ στὰ πεινασμένα παιδιά του. Μέρα - νύχτα ἀτέλειωτες σειρὲς ἀπὸ καροτσάκια ποὺ τὰ σέρνουν ὁλόκληρες οἰκογένειες, πλάσματα ἀδύνατα σὰν σκιάχτρα, ξυπόλητα καὶ ντυμένα κουρέλια, κουβαλᾶν ξύλα ἀπὸ τὶς ἐξοχές. Οἱ κουΐσλιγκς λένε πῶς πεινᾶμε ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ξεχνᾶν οἱ προδότες ὅτι μερικὰ προϊόντα μας, ὅπως τὸ λάδι καὶ ἡ σταφίδα, περίσσευαν γιὰ νὰ τρῶμε ὅσο θέλομε καὶ νὰ γίνεται κ' ἐξαγωγή. Τώρα δὲν ὑπάρχει κόμπος λάδι, σπυρὶ σταφίδα. Ὁ βρωμερὸς Κοτζαμάνης κατάντησε τὸ Ὑπουργεῖον Ἐφοδιασμοῦ πρακτορεῖο ποὺ συγκεντρώνει ἑλληνικὰ προϊόντα γιὰ τὸν Ἄξονα. Τρεῖς μῆνες τώρα δὲν ἔχει μοιράσει στὸν κοσμάκη παρὰ μιὰ φορὰ ἀλάτι καὶ μιὰ φορὰ σπίρτα. Στὶς 24 Ἰουνίου ὁ Κοτζαμάνης δήλωσε στὶς ἐφημερίδες : « Εἰς τὸ Βερολῖνον τὰ ἐνεργητικά μας ὑπόλοιπα αὐξάνονται συνεχῶς ». Ληστεύουν οἱ Γερμανοὶ τὰ πάντα καὶ λὲν τοῦ προ-

δότη : « Γράφε τα ». Ἐκεῖνος τὰ γράφει στὰ βιβλία τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, κ' οἱ Γερμανοὶ τὰ γράφουν στὰ παλιά τους τὰ παπούτσια. Μὰ ὅταν ὑποφέρεις πολύ, τολμᾶς καὶ πολύ. Ἀπὸ τέλη Αὐγούστου ἀρχίσαμε συνεννοήσεις, δεξιοὶ κι ἀριστεροί, νὰ κάμωμε μιὰ μεγάλη διαδήλωση διαμαρτυρίας. Ἀρχὰς Σεπτεμβρίου ἡ Ὁμοσπονδία Δημοσίων Ὑπαλλήλων ξεκίνησε μὲ τὴν ἀπαίτηση νὰ βελτιωθοῦν οἱ ὅροι διατροφῆς, εἰδάλλως ἀπειλοῦσε γενικὴ ἀπεργία. Οἱ Γερμανοϊταλοὶ ταράχτηκαν. Τοιχοκόλλησαν στὰ Ὑπουργεῖα διαταγὴ πὼς « ὅποιος τολμήση ν' ἀπεργήση θὰ ἐκτελῆται ἀμέσως, ἄνευ διαδικασίας ». Ὡστόσο οἱ διάφορες ὀργανώσεις κάλεσαν τὸ λαὸ νὰ κατεβῆ σὲ διαδηλώσεις στὶς 11 Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ τὴν ταραχή τους οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ φοβήσουν τὸν κόσμο, ἄρχισαν ὁμαδικοὺς τουφεκισμούς, σκότωσαν μερικοὺς ἐργάτες τοῦ λιγνιτωρυχείου Καλογρέζας κι ἀθώους πολίτες στὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν ἀθηναϊκὴ συνοικία Νέος Κόσμος. Ἀνήμερα τῆς 11 Σεπτεμβρίου οἱ δρόμοι πλημμύρησαν ἀπὸ στρατό, πιάσαν τὶς γωνιὲς μὲ πολυβόλα, στὶς πλατεῖες οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάστησαν τάνκς, οἱ Ἰταλοὶ θωρακισμένα αὐτοκίνητα, κ' ἕνα πλῆθος ἀεροπλάνα γυρόφερναν τὸν οὐρανό. Κι ὅμως ἡ ἀπεργία ἔγινε! Πρῶτοι μπῆκαν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι κι ἀκολούθησαν ὅλα τὰ συνάφια, ἐργάτες, ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, τραπεζιτικοί, δάσκαλοι, σπουδασταί, ἔμποροι καὶ βιοτέχνες. Τόσο ἦταν τὸ πλῆθος ὥστε οἱ Ἀξονικοὶ δὲν τόλμησαν νὰ χτυπήσουν, ἐξὸν ἀπὸ ἕνα τμῆμα ἰταλικὸ ποὺ φοβήθηκε καὶ πυροβόλησε στὸ ψαχνό. Αἷμα χύθηκε, μὰ κανένας δὲ σάλεψε. Ὁ λαὸς εἶχε ξεπεράσει τὸ φόβο. Γιὰ τέσσερεις μέρες ἡ ζωὴ παράλυσε στὴν πρωτεύουσα, καὶ κάθε ὥρα αὔξανε τὴ μάζα τῶν ἀπεργῶν. Τέλος, στὶς 15 Σεπτεμβρίου, τὸ πλῆθος κ' ἡ ἀποφασιστικότητα τοῦ κόσμου ἦταν καταπληκτικά. Κανένας δὲν ἔμεινε σπίτι του, οὔτε ἐαμίτης, οὔτε δεξιός. Μέσα στὴ μυρμηγκιὰ τῶν διαδηλωτῶν ποὺ ἀργοσάλευε ἔνιωθες νὰ σὲ κυριεύη δύναμη, γιατὶ ξανάβρισκες τὴ συναδέρφωση ποὺ γνωρίσαμε τὴν ἐποχὴ τῆς ἀλβανικῆς ἐποποιΐας. Ἔπιανες τὸ χέρι τοῦ διπλανοῦ σου καὶ τὸν ἔνιω-

θες ἀδερφό, ἂς ἦταν καὶ κομμουνιστής, ἀδερφὸ μέσα στὴν ἴδια δυστυχία, μέσα στὴν ἴδια ἔξαψη. Τραβηγμένα ἦταν τὰ μοῦτρα τοῦ κόσμου, ἀδύνατα τὰ λαιμά, μὲ πεταγμένους ἔξω τοὺς τένοντες, κοντὰ τ' ἀνθρωπάκια, ὅπως εἶναι κοντοὶ καὶ πεινασμένοι τοῦτοι οἱ δυνατοὶ Ἕλληνες. Περπατοῦσα καὶ νόμιζα πὼς βρίσκομαι σ' ἕνα θέατρο ὅπου παιζόταν τὸ δρᾶμα ὁλάκερης φυλῆς, παιζόταν ὄχι γιὰ θεατὲς παρὰ μπροστὰ στὴν Ἱστορία.

Οἱ Γερμανοὶ μᾶς φοβήθηκαν κι ἀποδέχτηκαν ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς ἀπεργίας. Τὸ καμώθηκαν μόνο· στὴν πραγματικότητα μᾶς ἐκδικήθηκαν βάρβαρα. Ὁ Ἄξονας στάθηκε ὕπουλος στὸν ἀγώνα κατὰ τῆς ἀλύγιστης ἑλληνικῆς ψυχῆς. Δὲν τόλμησε νὰ τὴ χτυπήση ἀνοιχτά, μήτε στὶς πόλεις, μήτε στὰ βουνά. Κάθε φορὰ ποὺ ἔτρωγε βρόντο, παρατοῦσε τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ στρεφόταν μὲ μίσος κατὰ τῶν ἀθώων, ἐκδικιόταν ὁμαδικὰ καὶ ἄναντρα χωριάτες ἢ ὁμήρους. Μὰ οἱ Ἕλληνες ἐμισήσανε τὸ μίσος τοῦ Γερμανοῦ μὲ ἀκόμη περισσότερο μίσος.

ΑΤΙ ἄγνωστα πρόσωπα κυκλοφορᾶν, τώρα τέλη Ὀκτωβρίου, στὰ χωριὰ τῆς Εὔβοιας. Κανένας δὲν τολμάει νὰ τοὺς πλησιάση, γιατὶ ἔχει γεμίσει ὁ τόπος ἀπὸ χαφιέδες Ἰταλούς, γεννημένους στὴν Πάτρα, ποὺ μιλᾶνε τέλεια Ἑλληνικά. Μόνο ἕνας ψαράς, ὁ Νίκος Ἀδάμ, γεροδεμένος, κοκκινομάλλης, μὲ γαλανὰ μάτια καὶ πανάδες στὸ πρόσωπο, δὲν κρατιέται παρὰ τοὺς παίρνει ἀπὸ πίσω, τοὺς ξεμοναχιάζει καὶ τοὺς ρωτάει. Εἶναι ἀξιωματικοὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ ποὺ περιμένουν εὐκαιρία νὰ φύγουν γιὰ τὴ Σμύρνη. Ἔχουν ἀγοράσει μιὰ βάρκα στὸ Πασαλιμάνι καὶ τὴν ἀπαντέχουν σήμερα - αὔριο νὰ φανῆ.

—Ἔρχεσαι μαζί ; τὸν ρωτᾶν.

—Ἔρχομαι !

Σὰν ἔφτασε τὸ ἄλλο βράδυ τὸ βαρκάκι τους στὸ λιμάνι

τῶν Τσακαίων, ξεκινᾶν, καί, μ' ἕναν πλωτάρχη στὸ τιμόνι, τὸν 'Αδὰμ στὸ πανί, φουντάρουν μετὰ 40 ὧρες κατὰ τὸν Τσεσμέ. Στὴ Σμύρνη ἀνταμώνει ὁ 'Αδὰμ τοὺς ἀδελφοὺς Ρήζ, ἀπὸ τοὺς λίγους Ἄγγλους ποὺ ἀγαπᾶν τὴν Ἑλλάδα γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Τοῦ κάνουν τὴν πρόταση ν' ἀναλάβη τὴ μυστικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Μ. 'Ανατολή. Δέχεται καὶ πρυμίζει ἀμέσως μὲ τὸ ἴδιο βαρκάκι γιὰ τὴν πατρίδα, ὁλομόναχος. Οἱ Ἄγγλοι τὸν ἐφοδιάζουν μὲ χάρτες καὶ πυξίδα. Ντρέπεται νὰ ὁμολογήση πὼς δὲν ξέρει νὰ τὰ συμβουλευτῆ καὶ καμώνεται πὼς τὰ παίρνει εὐχαρίστως. Πλέει μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, ἀπὸ ἔνστικτο. Πέρα ἀπὸ τὴ Χίο τὸν βρίσκει δαρδανελιώτικη φουρτούνα. Τρία μερόνυχτα παλεύει μὲ τὰ κύματα, καὶ τὸ τέταρτο πρωὶ ἀντικρίζει τοὺς Τσακαίους. 'Εκεῖ τὸν σταματᾶ γερμανικὸ περιπολικό. Πετάει ἐγκαίρως πυξίδα καὶ χάρτες στὴ θάλασσα καὶ προσποιεῖται τὸν ἀθῶο ψαρά. Τὴν ὥρα ποὺ τοῦ κάναν ἔρευνα, αὐτὸς συλλογιζόταν πὼς εἶναι τυχερὸς νὰ τὸν πιάσουν στὸ γυρισμὸ κι ὄχι ὅταν πήγαινε μὲ τοὺς ἀξιωματικούς.

Δέκα ἀποστολὲς Τσεσμὲ - Εὔβοια - 'Αθήνα συμπληρώνει ὁ 'Αδάμ. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δέκα αὐτὲς ἀποστολὲς εἶναι γεμάτη κινδύνους, μὰ ὁ 'Αδὰμ μὲ τὸ βοηθό του Παγκάκη βρίσκουν αὐτὴ τὴ δουλειὰ μονότονη. Ζητᾶν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τῆς Σμύρνης περισσότερη δράση. 'Εκεῖνοι τοὺς ἀπαντᾶν : « Περιμένετε ». Κάνουν ὑπομονή, ὡσότου κάποια μέρα ἀποβιβάζεται στὸ λιμανάκι τους ἕνας μυστηριώδικος ἄνθρωπος, μὲ δυὸ βαλίτσες καὶ πέντε δέματα. Συσταίνεται ὡς « 'Αλέξης » καὶ τοὺς λέει πὼς θὰ τοὺς πάρη μαζί στὴν 'Αθήνα. Συσκευάζουν τὰ πράματα σὲ σακιὰ μὲ κρεμμύδια καὶ περνᾶν ὅλα τὰ μπλόκα χωρὶς ἔρευνα, δίνοντας φρέσκα ψάρια στοὺς 'Ιταλοὺς φρουρούς. Στὴν 'Αθήνα ὁ « 'Αλέξης » τοὺς φανερώνει πὼς οἱ βαλίτσες περιέχουν πομποὺς καὶ τὰ δέματα ὑλικὸ σαμποτάζ. Τοὺς τὰ ἐμπιστεύεται, τοὺς ἀφήνει ἕναν ἀριθμὸ τηλεφώνου νὰ ρωτᾶν κάθε πρωὶ ἂν τοὺς θέλη, κ' ἐξαφανίζεται. Κάμποσες ἡμέρες δὲ δίνει σημεῖα ζωῆς, τέλος παρουσιάζεται λιγόλογος καὶ μυστήριος ὅπως πάντα.

1942 Παίρνει τούς ἀσύρματους κι ἀναθέτει νὰ σχηματίσουν ὁμάδα σαμποτὰζ γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὑπόλοιπα ὑλικά, βόμβες, δυναμίτη, ἐμπρηστικές, ὡρολογιακὰ μηχανήματα. Ὁ Ἀδὰμ πετάει ἀπὸ τὴ χαρά του. Αὐτὸ ἀποζητοῦσε. Ξουρίζει τὸ μουστάκι του, βάφει τὰ μαλλιά του μαῦρα, νοικιάζει ἕνα μαγαζὶ στὴν ὁδὸ Κολοκοτρώνη, ἀγοράζει λίγο στάρι, λάδι καὶ σαπούνι γιὰ νὰ καμουφλάρη τὸν πραγματικὸ σκοπό, μαζεύει γύρω του κάτι ἔμπιστους ναυτικοὺς καὶ μ' αὐτοὺς ἀρχίζει τὸ παράτολμο παιχνίδι τοῦ θανάτου. Πρῶτο θῦμα τὸ πλοῖο « Conte di Savoïa », 7000 τόννων, ποὺ φορτώνει στὴ Ζέα στρατὸ καὶ μουλάρια γιὰ τὴ Λιβύη. Στὴν ὁμάδα Ἀδὰμ ἀνήκουν ὁ ὑπαξιωματικὸς τοῦ Πολεμ. Ναυτικοῦ Βασίλης Θεοφίλου καὶ ὁ μηχανικὸς τῆς ὑδροφόρου τοῦ λιμανιοῦ Καραγιάννης. Αὐτοὶ παίρνουν μιὰ « χελώνα »[1] καὶ τὴν κρύβουν στὴν ὑδροφόρο ποὺ πρόκειται τὴν ἑπομένη νὰ δώση νερὸ στὸ « Conte di Savoïa ». Καθὼς διπλαρώνει ἡ ὑδροφόρο τὸ ἰταλικὸ πλοῖο, μανουβράρουν μὲ τρόπο ὥστε νὰ μπερδευτοῦν οἱ ἄγκυρές τους. Κάποιος πρέπει νὰ πέση στὴ θάλασσα νὰ ξεμπλέξη τὶς ἄγκυρες. Προθυμοποιεῖται ὁ Καραγιάννης, ποὺ ξεμπερδεύει τὶς ἀλυσίδες, ἀλλὰ κολλάει καὶ τὴ « χελώνα » βαθιὰ στὴν κοιλιὰ τοῦ πλοίου. Ξέρουν ὅτι τὸ « Conte di Savoïa » θὰ φύγη νύχτα, γιὰ τοῦτο ἔχουν κανονίσει ἡ ὡρολογιακὴ πυροδότηση νὰ γείνη μετὰ 15 ὧρες. Ἀλλὰ ἡ φόρτωση τῶν μουλαριῶν, ποὺ εἶναι πάντα μπελαλίδικη δουλειά, καθυστερεῖ τὴν ἀναχώρηση, κ' ἔτσι ἡ ἔκρηξη γίνεται μέσα στὸ λιμάνι. Ἀνοίγει στὴν πλώρη τοῦ « Savoïa » μιὰ πελώρια τρύπα καὶ τὸ βουλιάζει στὰ ρηχά. Ἡ θάλασσα τὸ σκεπάζει ὡς τὴ γέφυρα. Ὅσοι στρατιῶτες καὶ ζῶα ἦταν στ' ἀμπάρια πνίγονται, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ποὺ κοιμοῦνταν στὸ κατάστρωμα πέφτουν πανικόβλητοι στὸ νερὸ καὶ πνίγονται κι αὐτοί.

Ἐπειδὴ ἕνα ἰταλικὸ τάγμα εἶχε δυστροπήσει τ' ἀπόγεμα νὰ ἐπιβιβαστῆ, οἱ Γερμανοὶ ἀπόδωσαν τὸ σαμποτὰζ

1. «Χελῶνες» λέγαν τὶς βόμβες ποὺ κολλοῦσαν στὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου, μὲ διπλὲς λαβές, μαγνητικὸ σύστημα καὶ μ' ἕνα εἶδος βεντοῦζες. Ὅσο βαθύτερα τὶς ἔβαζες κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τόσο μεγαλύτερη ἡ ζημιά.

στούς στρατιῶτες πού βούλιαξαν τὸ πλοῖο ἀπὸ δειλία γιὰ νὰ μὴν πᾶν στὴν 'Αφρική. Αὐτὸ τὸ στραβοπάτημα τῆς ἀνακρίσεως δίνει τὴν εὐκαιρία στὸν Θεοφίλου καὶ τὸν Καραγιάννη νὰ μεταχειριστοῦν τὸ ἴδιο κόλπο τῆς μπερδεμένης ἄγκυρας γιὰ δεύτερο σαμποτάζ. Καΐνε στὸ Πέραμα ἕνα γερμανικὸ πετρελαιοφόρο 1500 τόννων. 'Απὸ τὶς τέσσερεις « χελῶνες » πού εἶχε φέρει ὁ « 'Αλέξης » ἀπομένουν δύο ἀκόμα. Νέα ἐπιχείρηση δὲ μποροῦν πιὰ νὰ κάμουν μὲ τὴν ὑδροφόρο. 'Ο Θεοφίλου βρίσκει ἕνα λιμενεργάτη, τὸν 'Απόστολο Δούκα, ὁ ὁποῖος δέχεται νὰ βάλη τὴν τρίτη « χελώνα » στὴ « Manilla », 7000 τόννων, πού ξεφορτώνει κάρβουνο στὸ Κερατσίνι. Βυθίζεται πλοῖο καὶ κάρβουνα καὶ ἡ πρωτεύουσα ὑποφέρει χωρὶς φῶς γιὰ κάμποσες ἡμέρες. 'Ο ἴδιος ὁ Δούκας κάνει τὸ τέταρτο σαμποτάζ μ' εὐκολία, κολυμπώντας τάχα, γιατὶ μετὰ τὴν ἐργασία ἐπιτρέπεται στούς λιμενεργάτες νὰ πλένωνται στὴ θάλασσα. Τούτη τὴ φορὰ διαλέγει ἕνα ἱστιοφόρο 500 τόννων πού φόρτωνε πυρομαχικὰ στὸ Πέραμα γιὰ τὸν Ρόμμελ. Τὸ ἱστιοφόρο διαλύθηκε ἀπὸ τὴν ἔκρηξη, οὔτε τὰ ξύλα του δὲ φάνηκαν πουθενά. Οἱ Γερμανοὶ βλέπουν ἐμπρὸς στὰ μάτια τους νὰ γίνωνται τέτοιες συμφορές, κι ὅμως σωπαίνουν. Εἶναι χαζοί ; ἢ μήπως κάνουν τὴν πάπια ὅσο νὰ πιάσουν τούς πρωταίτιους ; Ἔτσι φαίνεται, γιατὶ λαβαίνουν ἕνα μέτρο· παρακολουθοῦν ὅλους τούς ἐργάτες πού χρησιμοποιήθηκαν σὲ πλοῖο σαμποταρισμένο. Αὐτὸ τὸ μέτρο : ὑποχρεώνει τὸν 'Αδὰμ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ν' ἀναζητᾶ κάθε φορὰ ἄλλον συνεργάτη, πράμα ἐπικίνδυνο. Οἱ « χελῶνες» τέλειωσαν, μὰ ὁ 'Αλέξης τούς μαθαίνει νὰ φτιάνουν βόμβες μὲ τὶς δυναμίτες καὶ τούς « κοντυλοφόρους » πού ἔφερε [1]. 'Ετοιμάζουν μερικὲς μὲ σιδερένιο περίβλημα πού τὶς προορίζουν γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ κανενὸς μεγάλου πλοίου. 'Εκεῖνες τὶς ἡμέρες ἔρχεται μήνυμα νὰ πᾶν στὴ θέση Γκουρέλι τῆς Εὐ-

1, Κοντυλοφόροι ἦταν ὄργανα ὡρολογιακὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ καψούλι καὶ μιὰ κύστη μὲ νιτρικὸν ὀξύ. 'Απὸ τὴ ροὴ τοῦ νιτρικοῦ στὸ καψούλι κανόνιζες μετὰ πόσες ὧρες θὰ γινόταν ἡ ἔκρηξη. Μποροῦσες νὰ ἐφαρμόσης τούς κοντυλοφόρους σὲ κάθε εἶδος βόμβα.

1942 βοιας νὰ παραλάβουν δέκα σακιὰ ποὺ στέλνει ἡ Σμύρνη. Τὰ βρίσκουν ἐκεῖ στὰ χέρια κάποιου Σύρμα. Μὲ τὴ βοήθεια του τὰ περνᾶν ἀπὸ τὸν Εὐβοϊκὸ στὸν ὅρμο τῆς 'Αγια - Μαρίνας, ὄχι μακριὰ ἀπὸ γερμανικὸ φυλάκιο. Τρεῖς χιλιάδες χρυσὲς λίρες τὶς ρίχνουν σὲ δοχεῖα γεμάτα γάλα καὶ τὶς παραδίνουν τοῦ 'Αλέξη. Τὰ ἐκρηκτικὰ τὰ σκεπάζουν μὲ ξυλοκάρβουνα καὶ τὰ κατεβάζουν σὲ μιὰν ἀποθήκη καυσίμων στοὺς 'Αμπελοκήπους. Ἔχει ἔρθει πολὺ ὑλικό, ἀσύρματοι, χελῶνες, ἐμπρηστικὲς βόμβες, μαῦρες δυναμίτες σὲ σχῆμα βόλων καρβούνου γιὰ ἀνατίναξη καζανιῶν καὶ κάτι φασόλια καφετιὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ ρίξουν στὰ λάδια λιπάνσεως τῶν ἀεροπλάνων. Ρωτάω τὸν Παγκάκη, ἕνα ψηλὸ παλικάρι ποὺ μοῦ διηγεῖται γι' αὐτὰ τὰ θαυμάσια δῶρα τῆς Σμύρνης :

— Καὶ τί μελετᾶτε νὰ κάμετε τώρα ;

— Νὰ κάμουμε εἶπες ; Κάμαμε κιόλας. 'Ο ἐργάτης ὁ Δούκας τίναξε χτὲς τὸ βράδυ ἕνα γερμανικὸ ὡς δυὸ χιλιάδες τόννους καράβι. Δὲν εἶχε ὄνομα. Στὰ πλευρά του ἦταν ζωγραφισμένο τὸ γράμμα G.

Τὸ ἐρχόμενο σαμποτὰζ τὸ κατάφερε ὁ Θεοφίλου. Στὸν Πειραιὰ δούλευε ἕνα μεγάλο ἰταλικὸ ναυαγοσωστικὸ 1000 τόννων, ὁ « Κύκλωψ ». Εἶχε πολὺ δυνατὲς μηχανὲς καὶ πελώριες ἀντλίες. 'Ο « Κύκλωψ » ἔσωζε πολλὰ πλοῖα καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ καταστραφῆ. 'Ο Θεοφίλου τὸν βούλιαξε μπροστὰ στὸ Τελωνεῖο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἴδιου τοῦ πλοιάρχου τοῦ ναυαγοσωστικοῦ, Θωμᾶ. Ὕστερα βρῆκε μὲ τὴ σίγουρη ματιά του ἄλλον συνεργό, ἕνα ναύτη τῆς « 'Αρδέννας », ἐκείνου τοῦ γρήγορου καραβιοῦ ἀκτοπλοΐας μὲ τὰ δυὸ φουγάρα. Φόρτωνε Γερμανοὺς γιὰ τὴ Μῆλο. 'Η « 'Αρδέννα » ἔφυγε ἀργότερα ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ εἶχαν ὁρίσει καὶ ἡ ἔκρηξη ἀντὶ νὰ γίνη στὸ πέλαγος ἔγινε στὸ Σαρωνικὸ ὥστε μπόρεσε τὸ πλοῖο νὰ γυρίση στὸν Πειραιὰ καὶ νὰ καθίση στὰ ρηχά. Νέο θῦμα ἦταν τὸ Γερμανικὸ « Orion », 4000 τόννων. Μόλις εἶχε βγῆ ἀπὸ ἐπισκευὴ τῆς δεξαμενῆς Βασιλειάδη κ' ἦταν ἀραγμένο ἐκεῖ κοντά. 'Ο Θεοφίλου κατεβαίνει στὸν Πειραιὰ μὲ τὴ « χελώνα » καὶ τὴν παραδίνει στὸ μαραγκὸ 'Αρβανίτη ποὺ

ἔκανε κάτι μερεμέτια στὸν « Ὠρίωνα ». Μετὰ τὴ δουλειά του ὁ Ἀρβανίτης πλένεται στὴ θάλασσα καὶ κολλάει τὴ μαγνητικὴ βόμβα. Δὲν ἐκρήγνυται. Γιατί ; Εἶχε ξεχάσει τὶς ὁδηγίες ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Ἀδάμ, νὰ σφίξη δηλαδὴ τὶς βίδες τοῦ ἐπικρουστῆρα γιὰ νὰ χυθῆ τὸ νιτρικὸν ὀξὺ στὸ καψούλι. Ἀναγκάζεται ὁ Ἀρβανίτης τὸ ἄλλο ἀπόγεμα νὰ βουτήξη πάλι. Κανονίζει κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τὶς βίδες καὶ τούτη τὴ φορὰ τὸ πλοῖο βυθίζεται. Μὲ ντόπιες βόμβες καταστρέφουν τὸ φορτηγὸ Κ 273 καὶ τὸ σλέπι C 800, καὶ μὲ τὶς μαῦρες δυναμίτες, ποὺ μοιάζουν σὰν βόλοι Κάρδιφ, ὁ Ἀδὰμ κάνει ἀκόμα δυὸ ἄλλα σαμποτάζ. Ἀνακαλύπτει μὲ τὸν Θεοφίλου νέο συνένοχο, τὸν Ἐλευσινιώτη ναύτη Σικιώτη, ποὺ περνάει ἕνα σάκο τέτοια ἐκρηκτικὰ σὲ πετρελαιοφόρο 3000 τόννων. Ἀνακατεύει τὴ δυναμίτη μὲ τὸ κάρβουνο τῆς μηχανῆς καὶ μόλις κάνει νὰ ξεκινήση τὸ δεξαμενόπλοιο τινάζονται στὸν ἀέρα τὰ καζάνια του κι ἀχρηστεύεται. Ὕστερα καταστρέφει τὸ ρυμουλκὸ τοῦ Πειραιᾶ « Ταξιάρχης ». Τὰ σαμποτὰζ ποὺ πέτυχε μέσα σὲ τόσο λίγο καιρὸ ἡ ὁμάδα Ἀδὰμ ἀποτελοῦν ρεκὸρ ποὺ δὲν τὸ πλησίασε κανεὶς ἄλλος, σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου. Ἔργο μοναδικὸ ποὺ μένει ἀπόκρυφο. Οἱ ἀξονικοὶ βουβαίνονται, οἱ ἐφημερίδες δὲ γράφουν λέξη. Οἱ λίγοι ποὺ τὰ ἐκτελοῦν σωπαίνουν, ποτὲ δὲν παινεύονται γιὰ τὰ κατορθώματά τους. Ὁ Ἀδάμ, ὁ Θεοφίλου, ὁ Παγκάκης δείχνουν διάκριση καὶ μετριοφροσύνη. Θαλασσόλυκοι εἶναι αὐτοὶ ἢ κοπέλες ; Ἅμα τοὺς συγχαρῆς κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπή.

ΕΙΝΑΙ μαρτύριο νὰ ξέρης πῶς πρέπει ἐπειγόντως νὰ γίνη κάτι, νὰ πονᾶς τὸ ἔργο, καὶ νὰ μὴν ἔχης τὰ μέσα νὰ τὸ ἐκτελέσης. Ἔτσι συνέβηκε τὸν καιρὸ ποὺ θελήσαμε νὰ βοηθήσωμε τὴν ΠΑΟ καὶ τοὺς Ποντίους, ἢ τὸν καιρὸ ποὺ ἀγωνιζόμαστε νὰ κρατήσωμε μὲ ἀξιωματικοὺς τὴν Πελοπόννησο, καὶ στάθηκε ἀδύνατο νὰ μαζέψωμε τ' ἀναγκαῖα

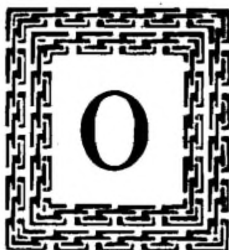
1942 χρήματα. Τέτοιες ὥρες σιχαθήκαμε πολλούς παραλῆδες, πρὸ πάντων ἐκείνους πού πλούταιναν χωρὶς νὰ κάνουν τίποτα, ὅπως πλουταίνει τὸ φῶς τῆς λάμπας ἀπὸ τὴ νύχτα. Πιὸ ἀνοιχτοχέρηδες ἀποδείχτηκαν οἱ βιομήχανοι, ὡστόσο κι ἀπ' αὐτοὺς μερικοὶ στράφηκαν πρὸς τὸ ΕΑΜ. Παράδειγμα γιὰ μένα μένει ὁ Πατρινὸς πάμπλουτος Μ. πού, ὅταν τοῦ ζήτησα βοήθημα, ἀπάντησε χωρὶς περιστροφές: «Δὲ θὰ σοῦ δώσω τίποτα, παιδί μου, ἐπειδὴ δὲ σᾶς φοβᾶμαι. Οἱ κομμουνιστὲς μοῦ πῆραν ὡς τώρα ἑκατοντάδες χρυσές. Θὰ τοὺς δώσω κι ἄλλες, γιὰ νὰ μὴ μὲ κρεμάσουν. Ἐσεῖς δὲν σκοτώνετε ὅπως ἐκεῖνοι». Ἄλλοι φιλάργυροι, πάλι, ἔταζαν σημαντικὰ ποσὰ πού ὕστερα δὲν τὰ ἐξοφλοῦσαν. Ὑπόσχονταν ἀνάλογα μὲ τὶς τρομάρες τους καὶ κρατοῦσαν τὸ λόγο τους ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση τὴν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς. Ὅταν ὁ Ράλλης δημιούργησε τὰ τάγματα Ἀσφαλείας, πολλοὶ πλουτισμένοι ἡσύχασαν πὼς δὲν κινδυνεύουν πιὰ κ' ἔπαψαν νὰ μᾶς παραστέκουν. Κατάντησε νὰ τραβολογᾶμε πάντα τοὺς ἴδιους φίλους ἢ νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀρμέγωμε ἄγνωστους, συχνὰ σπαγγοραμμένους. Θεέ μου, ἀπάλλαξέ με ἀπ' τὴ ζητιανιὰ καὶ τοὺς ἐξευτελισμούς της...

Ἕνας ἄντρας πρέπει νὰ πιστεύη στὴν τάξη πού ἀνήκει καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζεται. Μεγάλος ὁ ρόλος τῶν ἀστῶν. Παρὰ τὴ νωθρότητά τους, οἱ ἀστοὶ ἔχουν νὰ δείξουν πλῆθος τιμημένους νεκρούς. Ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι ἔγινε στὴ Γαλλία, ἐδῶ ὁ καλὸς κόσμος στάθηκε, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ἐναντίον τῶν Οὔνων. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν σπίτι πού νὰ μὴν ἀνησυχῆ «μήπως ἔρθουν ἀπόψε οἱ Γερμανοί», γιατὶ κάθε σπίτι κάτι κάνει ἐναντίον τοῦ Ἄξονα. Ἄτονοι ἀποδείχτηκαν μόνον οἱ νεόπλουτοι καὶ οἱ δειλοί. Οἱ πρῶτοι εἶναι οἱ λιγδεροὶ ἐκεῖνοι τύποι πού θεωροῦν ξυπνάδα νὰ ὠφεληθῆς ἀπὸ τὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ· κ' ἔτσι δίπλα στὴν τυραννία τοῦ φασισμοῦ προστέθηκαν τὰ βάσανα τῶν μαυραγοριτῶν. Οἱ δεύτεροι — οἱ δειλοί — εἶναι πολλοὶ στὸν ἀστικὸ κόσμο. Θέλουν κάτι νὰ κάμουν γιὰ τὸν τόπο, μὰ προτιμᾶν τὴν εὔκολη μάχη, τὴ μάχη πού σκοτώνονται ἄλλοι γιὰ κοινὸ λογαριασμό. Ἀμπα-

ρώνονται στὰ σπίτια τους καὶ διαλέγουν τὸ ρόλο τοῦ ἀκροατῆ τῶν ἔργων. Τρέμουν τὴ δήλωση τῶν Γερμανῶν ὅτι θὰ πολεμήσουν τοὺς Ἄγγλους μέσα στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ συνοικία σὲ συνοικία. Τρέμουν σὰν μάθουν πὼς τὸ ΕΑΜ κομμουνίζει.

Οἱ ἀστικὲς ἀρετές, φρόνηση, ὑπακοή, μετριοπάθεια, χρήσιμες κατὰ τὴν εἰρηνικὴ ζωή, εἶναι σκουπίδια στοὺς μεγάλους καιρούς. Τώρα μόνο τὸ θάρρος μετράει. Τὸ χαζὸ πλουσιόπαιδο, ὁ τεμπέλης φοιτητής, ἂν φανοῦν παλικάρια, εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τὸν λιγόψυχο « Πρόεδρο » κι ἀπὸ τὸν ἀξιότερο βιομήχανο. Τὸν ἄνθρωπο στὴν Κατοχὴ τὸν ἔκρινε ἡ ὥρα ποὺ ἀποφάσισε τὴ ζωή του κι ἀνάλαβε κινδύνους. Τίποτ' ἄλλο. Τὸ πιὸ ἀνησυχητικὸ σημεῖο γιὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἔλλειψη ἐπιθετικοῦ πνεύματος στὴν καλὴ τάξη. Οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις κυριαρχοῦν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀγαθὴ πρόθεση στέκουν φοβισμένοι. Περιμένουν νὰ τοὺς σώσουν οἱ Σύμμαχοι, ἐνῶ τὴ σωτηρία τὴν ἔχουνε στὰ χέρια τους. Οἱ ἀστοὶ δὲν κινδυνεύουν τόσο ἀπὸ τοὺς κομμουνιστές, ὅσο ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς των. Ὅταν μοῦ λέν : « Τοῦτο εἶναι ἀδύνατο ! » τοὺς πιστεύω. Πραγματικὰ εἶναι ἀδύνατο γι' αὐτούς, ὄχι ὅμως γιὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς νέους.

Τὸ βράσιμο τῆς σκλαβιᾶς ἔφερε διαχωρισμὸ κατὰ χαρακτῆρες, ἀπαράλλαχτα ὅπως γίνεται στὴν ἀπόσταξη τοῦ πετρελαίου, ὅπου πρῶτα περνᾶν τὰ αἰθέρια σώματα, κι ἀπομένουν τὰ κατακάθια. Ὅσοι βγῆκαν στὸν ἀγώνα εἶναι ψυχωμένοι. Ἐαμίτες ἢ συντηρητικοὶ εἶναι ἐξίσου ἱκανοὶ στὴ δράση, κι ἂς τοὺς χωρίζει ψυχικὴ ποιότητα. Τὸ παιχνίδι θὰ παιχθῆ μόνο μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἔχουν κάστρο καρδιά. Τὴν Ἑλλάδα θὰ τὴν κρατήσουν στὸ τέλος εἴτε οἱ ἀσίκηδες τῆς ἀριστερᾶς, εἴτε οἱ ἀσίκηδες τῆς δεξιᾶς. Ποτὲ τὰ κατακάθια.

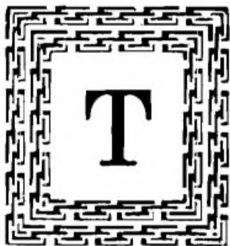

ΤΑΝ ὑπάρχει πίστις, ἀκόμα καὶ ταπεινὰ χέρια μπορεῖ νὰ πλάσουν τὸ μέλλον. Χτές, παραμονὴ τῆς ἡμέρας ποὺ μᾶς ἐπιτέθηκε ὁ Μουσολίνι, οἱ ἀνάπηροι μὲ τοὺς νέους ὅλων τῶν Ὀργανώσεων, πῆγαν στὸ Πεδίο τοῦ Ἄρεως, στεφάνωσαν τ' ἀγάλματα τῶν Ἡρώων τοῦ 21, ἄκουσαν πατριωτικὲς ὁμιλίες καὶ ψάλανε τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνο. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ τοὺς ἔζωσαν Ἰταλοὶ καὶ πυροβόλησαν στὸν ἀέρα γιὰ νὰ τοὺς διαλύσουν. Καθὼς δὲν σκόρπισαν, ἔριξαν στὸ ψαχνὸ καὶ τραυμάτισαν δυὸ παιδιά. Ὁ κόσμος ἔφυγε, γιὰ νὰ μαζευτῇ ἀργότερα στὰ Ἐξάρχεια. Ἐκεῖ τοὺς χτύπησαν οἱ « γκλοριόζοι » μὲ τοὺς ὑποκόπανους, ἔσπασαν κάμποσα κεφάλια κ' ἐπέτυχαν νὰ διώξουν τὶς ὁμάδες. Μὰ ὄχι γιὰ πολλὴν ὥρα. Ὡς τ' ἀπόγεμα διαλύονταν οἱ νέοι καὶ ξανασμίγανε, ψέλνοντας πατριωτικὰ τραγούδια, ἐνῶ ἀπ' τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν βγαῖναν οἱ νοικοκυράδες καὶ τοὺς χειροκροτοῦσαν. Ὅλη τὴ νύχτα οἱ Ὀργανώσεις γράφουν στοὺς τοίχους συνθήματα, καὶ τὸ πρωὶ τῆς 28 Ὀκτωβρίου οἱ τοῖχοι ἦταν γεμάτοι ἀπὸ « Ὄχι », « Θάνατος στοὺς Καταχτητές », « Σᾶς Νικήσαμε ». Ψηλὰ στὶς κορφὲς τῶν δένδρων στῆσαν οἱ φοιτηταὶ σημαῖες καὶ κόλλησαν στὰ κέντρα προκηρύξεις. Οἱ Βάρβαροι διάταξαν γενικὴ ἐπιφυλακή, φρούρησαν τὶς διοικήσεις τους, φέραν στὶς πλατεῖες τάνκς, περιτρέχουν τὴν πόλη μὲ μηχανοκίνητες φάλαγγες καὶ πυροβολικό. Στρατοκρατία. Ὡς τὶς 10 τὸ πρωὶ τόση ἦταν ἡ νέκρα τῶν Ἀθηνῶν ποὺ φαντάστηκαν οἱ Ἀξονικοὶ πὼς εἶχαν δαμάσει τοὺς πολίτες. Ἀλλὰ στὶς 10 ἀκριβῶς ἔγινε τελετὴ στὰ ὑπουργεῖα, τράπεζες, νοσοκομεῖα, σχολειά, εἶπαν λίγα λόγια καὶ τηρήθηκε ἑνὸς λεπτοῦ σιγὴ διὰ τοὺς τιμημένους νεκρούς. Μετὰ τὶς ἁπλὲς αὐτὲς πράξεις ξάφνου χύνεται μελίσσι ὁ κόσμος στοὺς δρόμους. Στὶς 10 $^1/_2$ τὰ σημεῖα συγκεντρώσεως, Κολωνάκι, Καπνικαρέα, Δημοπρατήριο, Πανεπιστήμιο καὶ ὁδὸς Σίνα, μαυ-

ρίζουν διαμιᾶς ἀπὸ τὸ συνωστισμό. Ἐκεῖθε κινοῦνται πρὸς τὸν Ἄγνωστο Στρατιώτη. Προπορεύονται καροτσάκια ἀναπήρων κ' ἑλληνικὲς σημαῖες. Ἀπὸ χιλιάδες στόματα ἀντηχεῖ ὁ ὕμνος «χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!»

Πρὶν φτάσουν στὸ Μνημεῖο, Ἰταλοὶ τοὺς ἐπιτίθενται, κ' ἐπειδὴ οἱ τραυματίες τῆς Ἀλβανίας, ποὺ περιφρονοῦνε πάντα τοὺς κοκορόφτερους, ἀφοπλίζουν μερικοὺς ποὺ προσπαθοῦνσαν νὰ τοὺς σταματήσουν μὲ τεντωμένα τὰ ὅπλα, ὁ ἐπικεφαλῆς Ἰταλὸς ἀξιωματικὸς διατάζει νὰ πυροβολήσουν μὲς στὰ ὅλα. Γιὰ μιὰ στιγμὴ λασκάρει ἡ διαδήλωση, μὰ σύντομα οἱ πιὸ θαρρετοὶ ἀνασυγκροτοῦνται καὶ τραβᾶν τὴ μάζα κοντά τους. Εἶναι συγκινητικὸ νὰ βλέπεις κάτι μαυροφόρες, ποὺ εἶχαν χάσει τὰ παιδιά τους στὴν Ἀλβανία καὶ δὲν ξέραν ἄλλο τάφο παρὰ τοῦ Ἀγνώστου, νὰ περνᾶν ἀπτόητες ἀνάμεσα στοὺς τυράννους γιὰ νὰ καταθέσουν τὰ φτωχικὰ λουλούδια τους στὰ πόδια τοῦ Μνημείου. Τόσο ἦταν τὸ πεῖσμα τοῦ πλήθους ὥστε ἀναγκάζονται οἱ φασίστες νὰ κάμουν ἐπέλαση μὲ ἱππικό, ποὺ σπαθίζει ἀλύπητα. Ἀνάβει μάχη στοὺς δρόμους, μὲ τοὺς ἀόπλους ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τοὺς καβαλαρέους ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἄδοξος πόλεμος, ποὺ ὁδηγεῖ πολλοὺς Ἀθηναίους στὰ νοσοκομεῖα, πολλοὺς στὴ φυλακή, μὰ ποὺ καρδιώνει τὴν πρωτεύουσα, γιατὶ γίνονται ἀφάνταστοι ἡρωισμοὶ στὴν Πλάκα, στὴν ὁδὸ Κοραῆ, πίσω ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖο. Ἐκεῖ βρέθηκα ἐγὼ καὶ εἶδα κάτι σπουδαστὲς νὰ βαστᾶν κεφάλι σ' ἕνα τμῆμα καραμπινιέρων. Κινεῖ τὸ θαυμασμὸ ἡ περιφρόνηση στὸν κίνδυνο ποὺ δείχνουν αὐτὰ τὰ παιδιά. Ἐνῶ οἱ καραμπινιέροι ρίχνουνε καταπάνω τους, αὐτὰ τοὺς πετροβολᾶν. Τρεῖς σπουδασταὶ ὡς τὴν ὥρα αἱμορραγοῦνε καταγῆς, μὰ ὁ ἀρχηγός τους ὁ Κωνσταντινίδης δὲ δίνει σῆμα ν' ἀποτραβηχτοῦν. Στήνουν πολυβόλο οἱ φασίστες καὶ βροντᾶν συνέχεια ριπές. Σωριάζεται χάμω τέταρτος νέος, καὶ τὰ παιδιὰ κρύβονται στὴ γωνιὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ὄχι ὅλα. Ὁ Κωνσταντινίδης ὀχυρώνεται πίσω ἀπὸ σωρὸ τοῦβλα καὶ τοὺς τὰ πετάει κατακέφαλα. Κάθε ποὺ κακαρίζει τὸ πολυβόλο, σκύβει, μὰ μόλις

1942 σωπάσει ὀρθώνεται καὶ τοὺς σφεντονίζει τοῦβλα. Τοῦτος ὁ ἡρωισμὸς διαρκεῖ ὁλόκληρο τέταρτο. Τοῦ φωνάζουν οἱ σύντροφοί του νὰ φύγῃ πιά, ἐκεῖνος ὅμως ζεῖ τὸ θρύλο τῆς Ἀλβανίας. Σὰν τοὺς μεγαλύτερους ἀδερφούς του περιφρονεῖ καὶ Ἰταλὸ καὶ θάνατο, νιώθει ὁλόψυχα πὼς στὴ φονικὴ τάξη, ποὺ ἔχει ἐπιβάλει μὲ τὴ βία ὁ Ἄξονας στὴν Ἑλλάδα, ἡ ἀταξία ἡ δική του, ἡ ἀταξία τῆς Ἀντιστάσεως, ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀπομεινάρι τῆς Νίκης. Τὸ ἀφάνταστο θάρρος του βαστάει ἀκόμα λίγα λεπτά, κ' ὕστερα μιὰ σφαίρα τὸν βρίσκει στὸ μέτωπο καὶ τὸν ἀφήνει νεκρό. Μὲ τὸν σημερινὸ ἑορτασμὸ οἱ μεγάλοι ποὺ ἔμειναν ἀμέτοχοι φέρθηκαν σὰν δειλὰ μαθητούδια, ἐνῶ τοῦτοι οἱ φοιτηταὶ ἀναδείχτηκαν δάσκαλοι. Ὅταν ὑπάρχει πίστις, ἀκόμα καὶ ταπεινὰ χέρια μπορεῖ νὰ πλάσουν τὸ μέλλον.

ΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ξεσήκωσαν μερικοὶ ντόπιοι ἀξιωματικοί. Τὰ Γιάννενα ὁ λοχαγὸς Παπαδᾶτος, τὰ χωριὰ τοῦ Περιστεριοῦ ὁ Λυγεράκης, τὴν Ἄρτα ὁ ταγματάρχης Κρίκας, τοὺς Φιλιάτες ὁ ὑπολοχαγὸς Βῆτος [1], τὴ δυτικὴ πλευρὰ ποὺ λέγεται Ντουσκάρα (ἀπὸ τὸ ντοῦσκος, θάμνος) ὁ λοχαγὸς Ζῶτος, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Αὐδῖκος τὰ Βλαχοχώρια Πίνδου, Ματσόπουλος τὰ Ζαγόρια, Χαραλαμπόπουλος τὴ Δωδώνη, Λεβέντης τὰ Κατσανοχώρια, τὴν Παραμυθιὰ ἕνας ἁπλὸς χωροφύλακας, ὁ Ἠλίας Νίκος, καὶ τὴν περιφέρεια Φανάρι ἕνας ἀκαθοδήγητος ἀγρότης, ὁ Μπαλούμης. Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ '41 μάζευαν τὸν ὁπλισμὸ ποὺ βρίσκαν στὰ χωριά, δημιουργοῦσαν πυρῆνες ἀντιστάσεως καὶ τοὺς διάταζαν νὰ κάθωνται πρὸς ὥρας ἥσυχοι. Ἡ Ἤπειρος φαινόταν ἀναδιπλωμένη μέσα στὴ σιωπή της. Ἰούλιο τοῦ '42, τότε ποὺ ὁ Ζέρβας παρουσιάστηκε στὸ Βάλτο, ἀριστερὰ τοῦ Ἄραχθου, μὲ 70 ὁ-

1. Ὁ ὑπολοχαγὸς Βῆτος σκοτώθηκε ὑπερασπίζοντας τὴ γέφυρα

παδούς, δλος ὁ τόπος ξεσηκώθηκε. Τὸ κίνημα φούντωσε ἀσύνδετα μεταξύ του. Ὅλα αὐτὰ τὰ καπετανάτα ἦταν ἀπένταρα καὶ μονόπλευρα, ὡστόσο ἡ ἀκεφαλιά τους δείχνει τὴν προθυμία τοῦ λαοῦ νὰ ἐπαναστατήση. Οἱ Ἕλληνες ἤξεραν πόσο δυνατὸς εἶναι ὁ Γερμανὸς καὶ πόσο ἀδύνατοι ἐμεῖς. Ἴσια - ἴσια τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δοξαζόταν ὁ Ρόμμελ στὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου, ὁ κόσμος ἔβλεπε ἀμέτρητες ἐνισχύσεις νὰ περνᾶν ἀπὸ δῶ γιὰ τὸ Ἄφρικα Κόρπ. Πουθενὰ φῶς. Μολαταῦτα ὁ λαὸς ρίχτηκε στὴν πάλη κατὰ τοῦ θεριοῦ χωρὶς σκέψεις λογικὲς — ἐναντίο μάλιστα τῆς λογικῆς. Οἱ μυστικὲς φωνὲς τῆς ράτσας τὸν ὁδηγοῦσαν ἔτσι νὰ πράξη, γιατί, δσο ἀκριβὰ κι ἂν πλήρωνε τὴν ἐπανάσταση, πάλι καλύτερα θὰ ἦταν τὸ αἱματοκύλισμα παρὰ ἡ δουλικὴ ἀποδοχὴ τῆς σκλαβιᾶς. Τὸ ξέσπασμα τοῦ '42 εἶναι ἀσύγκριτο παράδειγμα ὁμαδικῆς αὐτοθυσίας, γιὰ τὴν ὁποία ἐλάχιστοι λαοὶ εἶναι ἱκανοί.

Σήμερα συνάντησα σύνδεσμο τῆς Ὀργανώσεως Ἰωαννίνων « Ἑλλὰς - Ἐλευθερία » τοῦ φίλου λοχαγοῦ Παπαδάτου [1]. Μοῦ μιλάει μὲ συγκίνηση γιὰ τὴν ἐθελοντικὴ προσφορὰ τοῦ λαοῦ σ' ἀγγαρεῖες καὶ τρόφιμα, γιὰ τὴν ἀφοσίωση τῶν νέων σ' ὁποιουσδήποτε ἀρχηγούς, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ὁδηγοῦσαν στ' ἀπάτητα βουνά, τελευταῖο καταφύγιο ἐλεύθερης ζωῆς. Συχνὰ στὴν Ἱστορία δὲν ἐνδιαφέρουν τὰ ἐπίσημα γεγονότα, δσα ἀναγράφονται μὲ μεγάλη πομπή, ἀλλὰ τὰ βουβά, ἡ θέληση τοῦ ἔθνους ποὺ στέκεται ἀμίλητο, ὠκεανὸς τοῦ πλήθους ποὺ οἱ ἱστοριογράφοι τὸ παριστάνουν νὰ σαλεύεται λιγάκι στὴν ἐπιφάνεια, ἐνῶ αὐτὸ πάλλεται ὁλόκληρο. Τέτοια συλλογικὴ ὁρμὴ κατὰ τῶν τυράννων δονεῖ τώρα τὴν Ἑλλάδα. Ἀκούω τὴ διήγηση τοῦ συνδέσμου : Μόλις φάνηκε ὁ Ζέρβας ὁ κόσμος ἔτρεξε πρὸς αὐτόν. Ἐμεῖς οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν τὸν πλησιάζαμε, γιατὶ τὸν λογαριάζαμε φανατικὸ δημοκράτη. Στείλαμε τὸ λοχαγὸ Καλαμπόκη νὰ συνεννοηθῆ μαζί του. Βρίστηκαν. Ὁ Ζέρβας μιλοῦσε γιὰ σοσιαλισμὸ καὶ δημοκρατία, ὁ δικός μας γιὰ Βασιλιά. Ἀπομείναμε χωρισμένοι. Τὰ

Μπουραζάνη κατὰ τὴ μάχη τῆς Κόνιτσας, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1947.
1. Αὐτὸς ποὺ κατέλαβε τὸ Βίτσι μὲ μιὰ μοίρα τῶν ΛΟΚ τὸ 1948.

1942 τρόφιμά μας τέλειωναν, τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἀντάρτες πλήθαιναν. Δὲν εἴχαμε τίποτα νὰ προσφέρωμε στὸν κόσμο. Ὁ καπετὰν Χρίστος Παπαδᾶτος λυπόταν νὰ βλέπη τὰ παιδιὰ νὰ πεινᾶνε· θέλησε νὰ τοὺς δώση μιὰν ἐλπίδα. Βρῆκε κάποιο χαλασμένον ἀσύρματο καὶ προσποιήθηκε πὼς τὸν δουλεύει, τάχα συνεννοεῖται μὲ τὸ Κάιρο. Αὐτὸ τοὺς ἐνθουσίασε. Ὕστερα σκέφτηκε νὰ δαμάση τὴ ζωοκλοπὴ ποὺ μάστιζε ὅλη τὴν ὕπαιθρο. Ξεκίνησε καὶ πῆγε μόνος του στὸ χωριὸ Βαρηάδες νὰ συναντήση τὸν ἀρχηγὸ τῶν ζωοκλεφτῶν, τὸν Ἀπόστολο Ζῆκο, ποὺ φυγοδικοῦσε. Ἀφοῦ τοῦ συστήθηκε, ὁ Ζῆκος τὸν πῆρε στὸ καλύβι του, τὸν κάθησε πλάι στὸ ἀναμμένο τζάκι, στρώθηκε κι αὐτὸς διπλοπόδι κοντὰ μὲ τὸ μάνλιχερ στὰ γόνατα, (ἀπὸ δυσπιστία), καὶ κοιτάχτηκαν, ἀναμετρήθηκαν.

— Τί ἦρθες νὰ κάμης, λοχαγέ ;

— Νὰ σὲ γνωρίσω.

— Τιμή μου. Μόνο αὐτό ;

— Θέλω καὶ νὰ μιλήσουμε.

— Σὰν τί ;

— Νὰ βαρέσω τὸ Γερμανό. Θὰ βοηθήσης ;

Χωρὶς στιγμὴ δισταγμὸ ὁ Ζῆκος ἀποκρίνεται :

— Σύμφωνοι !

Τὸ ἀποζητοῦσε ἡ ψυχή του.

— Ξέρεις, λέει, ἔχω κάνει ἕνα φόνο καὶ πολλὲς ζωοκλοπές. Τὰ ἄλλα ποὺ θ' ἀκούσης ἐναντίο μου εἶναι ψέματα. Τὸ σόι μου, 35 ἄνθρωποι, ζοῦν ὅλοι στὰ βουνά. Μὲ τὸν κόπο μου ἀπόχτησα χίλια ἀρνιά. Αὔριο θὰ σὲ πάω στὸ χωριὸ Πεντόλακκο νὰ τὰ δῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ σόι καὶ πρόβατα εἶναι στὴ διάθεση τῆς Πατρίδας.

Σηκώθηκε πάνω. Ἦταν ἕνας γερός, τετράγωνος τύπος, μὲ σφηνωτὸ γενάκι. Ὄμορφος ἄντρας.

— Σοῦ δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου, λοχαγέ, πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνο τὸ Ἔθνος θὰ δουλέψω.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγαν στὸ λιμέρι τοῦ Πεντόλακκου, σύναξαν τοὺς δικούς του, διάβασε ὁ Χρίστος τὸ καταστατικὸ τοῦ « Ἑλλὰς - Ἐλευθερία », ποὺ οἱ περισσότεροι δὲν

τὸ κατάλαβαν, ὕστερα ἔφεραν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, σήκωσαν ὅλοι οἱ ζωοκλέφτες τὸ χέρι κι ὁρκίστηκαν νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν ἐλευθερία. Αὐτὸ τὸ κατάλαβαν.

— Ζῆκο.

— Τί τρέχει ;

— Θέλω νὰ χτυπήσωμε τὴ ζωοκλοπή.

— Γιατί ;

— Πρέπει κάτι νὰ προσφέρωμε στὸ χωριάτη γιὰ νὰ μᾶς δώση τὴν ἐμπιστοσύνη του.

— Εὔκολο πράμα.

— Εὔκολο δὲν εἶναι. Χρόνια παιδεύεται νὰ τὸ πετύχη τὸ Κράτος καὶ δὲν τὸ καταφέρνει.

— Τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ. Ἐγὼ μπορῶ.

— Καὶ τί θὰ κάμης ;

— Τήρα τὴ δουλειά σου... Ἀπὸ τὰ χωριὰ ποὺ θὰ περνᾶμε ἐσὺ θὰ λὲς μόνο : Ὅτινος κλέψουν ζωντανό, νά 'ρχεται νὰ μᾶς εἰδοποιῆ. Ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ βρίσκω.

Ἡ εἴδηση πὼς οἱ ζωοκλέφτες μπῆκαν στὸν ἀγώνα ἔκαμε τοὺς χωριάτες νὰ λένε : « Ἐτοῦτοι θὰ σταθοῦν » — ἔτσι συνήθισε νὰ σκέπτεται ἡ Ἤπειρος. Τώρα ὅλα τὰ χωριὰ τοὺς καλοῦνε, δὲν προφταίνουν νὰ ὁρκίζουν νέους στὰ ξωκλήσια, νὰ μοιράζουν τὰ κρυμμένα ὅπλα. Κάποιο πρωί, στὴ Λάκκα Σούλι παρουσιάστηκε ἕνας γέροντας καὶ παραπονέθηκε πὼς κλέψαν τὴν κατσίκα του.

— Πῶς ἤτανε μωρέ, τὸ ζῶ' σου ; ρωτᾶ ὁ Ζῆκος.

— Ἄσπρη. Τὸ δεξί της μάτι βλαμμένο.

— Ἔλα μετὰ τρεῖς μέρες νὰ τὴν παραλάβης.

Σὰν ἔφυγε ὁ γέρος, κάνει ὁ Χρίστος τοῦ Ἀποστόλη Ζήκου:

— Σύντομη προθεσμία ἔδωσες. Θὰ ντροπιαστοῦμε ἂν δὲ βρῆς τὴ γίδα.

— Τήρα τὴ δουλειά σου...

Μετὰ τρεῖς ἡμέρες ὁ Ζῆκος ἔφερε ὄχι μιά, τρεῖς κατσίκες : « Τούτη τὴ γκαβὴ θὰ τὴ δώσουμε πίσω τοῦ γέρου, εἶπε τὴ δεύτερη θὰ τὴ σφάξουμε γιὰ τὰ παλικάρια· τὴν τρίτη θὰ τὴ μοιράσωμε νὰ φᾶν οἱ φτωχοί ».

— Πῶς τὸ πέτυχες ;

— Στὴν τέχνη μου δὲ σὲ βάνω, λοχαγέ. Ἕνα μόνο μάθε : πὼς ἡ ζωοκλοπὴ εἶναι ὁλάκερο σύστημα ποὺ βασίζεται σὲ σύνδεσμους.

Ἄλλη μιὰ φάρα ζωοκλεπτῶν, οἱ Ἀνωγιάτες, ποὺ τρομοκρατοῦσαν ἐπὶ χρόνια τὴν περιφέρειά τους, μπῆκαν κι αὐτοὶ στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγώνα κατηχημένοι ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδόπουλο. Κι ὄχι μόνο πρόσφεραν τὰ πάντα γιὰ τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ ἐξόντωσαν τὶς ληστοσυμμορίες Γρατσουναίων καὶ Μπουντουραίων ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ σταματήσουν τὶς ληστεῖες. Ἀπὸ τὴ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἀνωγιοῦ καὶ τοῦ Ζήκου κόπηκε μὲ τὸ μαχαίρι ἡ ζωοκλοπή, φθινόπωρο τοῦ '42. Ἂν κανένας τολμοῦσε ἀκόμα νὰ κλέψη, τὸν ἀνακάλυφταν καὶ τὸν ἔβαζαν νὰ πληρώνη γιὰ κάθε χαμένο τρία δικά του. Μ' αὐτὸ τὸ ἔργο στηρίχτηκε ὁ ἀγώνας. Ἡ κίνηση τοῦ Ζέρβα ἀνησύχησε τοὺς Ἰταλούς, καὶ ὁ Τζελότο ἔστειλε μυστικὴ διαταγὴ νὰ συλληφθοῦν ὅσοι ἀξιωματικοὶ ζοῦσαν στὶς ἐπαρχίες Ἰωαννίνων, Ἄρτας καὶ Πρέβεζας. Ἀλλὰ ἡ διαταγὴ μαθεύτηκε κ' οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνέβηκαν νυχτιάτικα στὰ βουνά. Ἐνίσχυσαν σημαντικὰ τὶς ὁμάδες· ὡστόσο ἡ φτώχεια καὶ ἡ πείνα τὶς ἔδερναν ἀθεράπευτα. Μερικοὶ ἀντάρτες εἶχαν ἀφήσει πίσω τους ἄλλος δυό, ἄλλος πέντε παιδιά. Μὲ τί θὰ τρέφονταν αὐτὰ χωρὶς τὸν προστάτη ; Ὁ Ζῆκος μάλωνε τὸ λοχαγό : « Δὲ φτάνει ποὺ εἴμαστε ἀδέκαροι, μόνο ἤθελες νὰ κόψης καὶ τὴ ζωοκλοπή. Τί θὰ τοὺς δώσης αὔριο νὰ φᾶνε ; » Στὴν ἀπελπισία τους ἀποφάσισαν νὰ κάμουν μιὰ τρελὴ ἐπιδρομή : Νὰ προσβάλουν τὶς φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων. Μέσα στὴν πόλη ἔδρευε ὁλόκληρη ἰταλικὴ μεραρχία, κ' ἐναντίο της ξεκίνησαν στὰ σκοτεινὰ καὶ μὲ βροχὴ 40 ἄνθρωποι. Φτάσαν στὶς φυλακὲς τοῦ Κατσικᾶ, χτύπησαν τὴ φρουρὰ καὶ παραβίασαν τὶς πόρτες. Περιμάζεψαν γρήγορα τὰ ὅπλα, τὸ ρουχισμὸ καὶ τὰ τρόφιμα ποὺ βρέθηκαν, εἶπαν στοὺς φυλακισμένους ὅποιος θέλει νὰ τοὺς ἀκολουθήση, κ' ἐξαφανίστηκαν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς σαράντα δὲν ἔπαθε τίποτα, ὅπως συχνὰ συμβαίνει στὶς πιὸ ἀπίθανες

ἐπιχειρήσεις. 180 ἰταλοκρατούμενοι Ἠπειρῶτες ξεπόρτισαν μαζὶ καὶ κατατάχτηκαν, ὁπλισμένοι ἀπὸ τὰ λάφυρα, στὴ δύναμη τοῦ Χρίστου. Μὲ τὰ τρόφιμα ποὺ τσίμπησαν πορεύτηκαν κάμποσο καιρό. Ἔτσι πάνω - κάτω ἀντρώνονταν ὅλες οἱ ὁμάδες ἀντιστάσεως στὴν ὕπαιθρο.

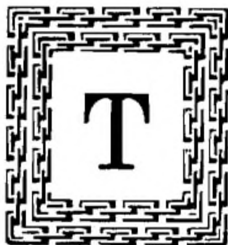

ΕΣΑ Νοεμβρίου, πρὶν βγῶ ἀπὸ τὸ σπίτι μου, τὸ μπλοκάρισαν Γερμανοὶ ποὺ φοροῦσαν τὶς ἀλυσίδες τῆς Γκεσταπό. Μὲ συνέλαβαν. Γιατί; Δὲν μοῦ λέγαν. Μὲ πήγανε στ' ἀνακριτικὰ γραφεῖα τους, ὁδὸς Καποδίστρια, καὶ μὲ κλεῖσαν σ' ἕνα δωμάτιο. Συλλογιζόμουνα τί στοιχεῖα νὰ εἶχαν ἄραγε ἐναντίο μου, κ' ἑτοίμαζα παραμύθια νὰ τοὺς σερβίρω. Οἱ Ἕλληνες δὲν κάνουνε γιὰ συνωμότες. Παινεσιάρηδες καθὼς εἴμαστε καὶ κουβεντολόγοι, δὲν καταφέρνουμε νὰ κρατήσωμε μυστικά, φλυαροῦμε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ν' ἀνοίξωμε τὴν ψυχή μας στὴ διπλανὴ ψυχή. Ἐξ αἰτίας ποιὸς ξέρει τίνος μωρόλογα μ' ἔχουν καθίσει τώρα ἐμένα στὸ σκαμνὶ οἱ Ναζῆδες. Ἀφοῦ μ' ἄφησαν ὁλόκληρη ὥρα μὲ τοὺς λογισμούς μου, στὸ τέλος μὲ τράβηξαν γιὰ ἀνάκριση στὸ γραφεῖο νεαροῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἐπειδὴ τοῦ μίλησα τὴ γλώσσα του φέρθηκε εὐγενικά. Μοῦ εἶπε πὼς κατηγοροῦμαι γιὰ φευγάτισμα Ἄγγλων καὶ Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν στὴν Αἴγυπτο. Ἐγὼ ἀρνιόμουν, ἐκεῖνος ἐπέμενε· ὅμως κανένα στοιχεῖο ἀπ' ὅσα φοβόμουνα δὲν ἔφερνε. Οὔτε ξέρω πόσες ὧρες μὲ παίδεψε. Ἀναγνώριζα στὸ πρόσωπό του τὸν τύπο τοῦ Γερμανοῦ ποὺ δουλεύει εὐσυνείδητα, χωρὶς σπιρτάδα, προχωρώντας βῆμα - βῆμα, κατὰ τὴ χοντροκεφαλιά του. Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια τοῦ φαινόταν σπουδαία καὶ χανότανε στὰ τιποτένια ζητήματα, ἀνίκανος νὰ ξεμπλέξῃ. Ἀκούραστος ἀλλὰ βραδύς, ἔδινε στὸν ὑπόδικο καιρὸ νὰ ἑτοιμάζῃ τὶς ἀπαντήσεις του. Στὸ τέλος, ὅταν τοῦ εἶπα ὅτι δυὸ μεγαλοφυΐες θαυμάζω στὸν

1942 κόσμο, τὸν Γκαῖτε καὶ τὸν φιλόσοφο Κάιζερλιγκ, πείστηκε πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐχθρεύωμαι τὸν Χίτλερ. Ἔφυγε ἀπὸ τὸ γραφεῖο του καὶ ξαναγύρισε μ' ἕναν σπανὸ κοιλαρὰ λοχαγό, προσωποποίηση τῆς πατάτας, τὸν προϊστάμενό του. Οἱ ἴδιες ἐρωτήσεις, οἱ ἴδιες ἀπαντήσεις, καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Γκαῖτε. Κατὰ τὶς πέντε τὸ ἀπόγεμα μ' ἄφησαν ἐλεύθερο, ἀλλὰ στὴν ἐξώπορτα ὁ σκοπὸς μ' ἔσπρωξε βάναυσα πάλι μέσα. Μὲ ὑποχρέωσε νὰ κατεβάσω τὸν ἴδιο τὸν ἀνακριτὴ γιὰ νὰ τοῦ βεβαιώση πὼς μποροῦσα νὰ φύγω.

— Γιατί αὐτό ; ρώτησα μὲ ἀφέλεια τὸν ἀνθυπολοχαγὸ ἀνακριτή.

—'Εδώσαμε τέτοια διαταγὴ στοὺς σκοποὺς ἐπειδὴ χτὲς μᾶς δραπέτευσε ἕνας σπουδαῖος σαμποτέρ, Μυτιληναῖος, ἐκεῖνος ποὺ ἔχουμε πληροφορίες πὼς ἔβαλε τὴ μπόμπα στὰ γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ.

ΟΝ ΗΞΕΡΑ ἀπὸ μικρὸ παιδί. Οἱ πατέρες μας ἤτανε φίλοι, τὰ σπίτια μας ἔστεκαν στὴν ἴδια Πλακιώτικη ἀνηφοριά. 'Αφότου ἀνάλαβα ἔργο στὴν 'Αντίσταση τὸν ἔβλεπα συχνά, γιατὶ τώρα εἶχε ἐπαφὴ ἀπὸ τὴν κατεχόμενη 'Ελλάδα μὲ τὸν Βασιλέα Γεώργιο. Τοῦ ἔστελνε ἐκθέσεις στὸ ἐξωτερικὸ καὶ δεχόταν ξένους μυστικοὺς πράκτορες. Σήμερα ποὺ πῆγα νὰ τὸν πολυχρονήσω γιὰ τὴν ἑορτή του τόνε βρῆκα ξαναμμένο, ἔτσι ὅταν τὰ λόγια χύνονται χείμαρρος ὁρμητικὸς ἀπὸ τ' ἄταχτο στόμα του καὶ μιὰ πετάγεται ὀλόρθος καὶ χειρονομεῖ, μιὰ καταλαγιάζει διπλοπόδι στὴν πολυθρόνα του:

— Πρέπει νὰ βαστήξουμε, Χρίστο, ψηλὰ τὸ κύρος τοῦ Βασιλιᾶ, γιατὶ σ' αὐτὸ τὸ κύρος στηρίζεται ἡ ἐθνικὴ ὑπόθεσις. Τοῦτο ποὺ σοῦ λέω, δὲν εἶναι προσωπολατρία, εἶναι πραγματικότης. Κάθε πολιτικὴ χρειάζεται ἕνα φορέα, ποὺ

ὄχι μόνο ἐμπνέεται ἀπ' αὐτὴ τὴν πολιτικὴ ἀλλὰ εἶναι ἱκανὸς καὶ νὰ τὴν πραγματοποιήση. Ὅπως τὸν καιρὸ τοῦ Βενιζέλου πολλοὶ ἦταν πιστοὶ στὴν Ἀντάντ, ἕνας ὅμως ὁ φορέας αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, ἔτσι καὶ σήμερα πολλοὶ ἀγαπᾶν τὴν ἰδέα τῆς ἀγγλοελληνικῆς συνεργασίας, ἀλλὰ ἕνας μόνος εἶν' ἱκανὸς νὰ τὴν πραγματοποιήση, γιατὶ Αὐτὸν ἐμπιστεύεται σήμερα ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἅμα γύρισε στὸ θρόνο ὁ Βασιλεὺς μας τὸ '35 ὁ Βενιζέλος κατάλαβε σωστὰ τὸ ρόλο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παίξη, δυστυχῶς ὅμως πέθανε χωρὶς νὰ μπορέση νὰ Τὸν βοηθήση. Ἂν τὰ κόμματα συμφωνοῦσαν τότε μεταξύ τους, ἡ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος θὰ ἦταν ἐξασφαλισμένη, καὶ μαζί της ἡ ἐσωτερικὴ ὁμαλότητα. Ὡστόσο, παρὰ τὴ Δικτατορία, ὅταν ὁ Βασιλεὺς ἀποφάσισε νὰ πῆ τὸ « Ὄχι » στὸν Ἄξονα, ὁ λαὸς Τὸν ἀκολούθησε πιστὰ στὸ μαρτυρικὸ δρόμο τῆς τιμῆς, καὶ τὸ κύμα τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης Τὸν ἐσήκωσε ψηλά, ὥσπου ξεπέρασε τὸν ἑαυτό Του. Καὶ μόνο ἐπειδὴ τὸν βρίζει ὁ Χίτλερ, ὡς τὸν ὑπ' ἀριθ. 2 ἐχθρό, ἀμέσως μετὰ τὸν Τσώρτσιλ, ἀξίζει νὰ Τὸν κρατήσουμε σύμβολο γιὰ τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Γιὰ τοῦτο οἱ κομμουνιστὲς ἀγωνίζονται, πρὶν ἀπ' ὅλα, νὰ ρίξουν τὸ Βασιλιά μας. Καὶ δυστυχῶς τοὺς βοηθοῦν στὸ ἀντεθνικὸ ἔργο οἱ δημοκρατικοί. Τὰ κόμματα ἐρωτοτροποῦν μὲ τὸ ΕΑΜ πιστεύοντας καθένα πὼς θὰ τὸ προσεταιριστῆ, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν ὅτι ὁ Κομμουνισμὸς δὲν ἀπορροφιέται, ἀπορροφᾶ. Συναγωνίζονται τὰ κόμματα ποιὸ θὰ φανῆ περισσότερο τῆς μόδας, ἀριστερὸ δηλαδή, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν πὼς τίποτα δὲ γίνεται ἀριστερώτερο ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, μαέστρο τοῦ τρόμου. Εἶναι γελοῖοι ἐκεῖνοι ποὺ περιμένουν μεγάλωμα τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴ Νίκη ἂν διαιρεθῆ ὁ τόπος. Ὅπως τὸ 1920, ἔτσι πάλι ὁ ἐχθρὸς θὰ μᾶς νικήση, ἐμᾶς τοὺς νικητές, ἐξ αἰτίας τῆς φαγωμάρας μας. Ἂν τρέμω τὸ ΕΑΜ δὲν εἶναι γιατὶ φοβᾶμαι νὰ ἐπικρατήση ποτὲ ὁ κομμουνισμὸς στὴν Ἑλλάδα, παρὰ γιατὶ θὰ μᾶς διαλύση ὡς Κράτος, θὰ μᾶς ἐξευτελίση στὰ μάτια τῶν Ἀγγλοσαξόνων. Πῶς νὰ μᾶς ἐπιστευτοῦν τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολὴ ἐνόσο θὰ μᾶς βλέπουν

1942 ἀνίκανους νὰ ὀργανώσουμε τὸ σπίτι μας; Κι ὅμως μόνο κοντά τους μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσουμε, ὄχι σὰν ἀνεξάρτητοι, γιατὶ ἀνεξαρτησία μικρῶν κρατῶν δὲν θὰ ὑπάρχη μετὰ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ ὡς μέλη ὁμάδας κρατῶν.

» Πρὸς ποίαν ὁμάδα θὰ στραφῆ ἡ Ἑλλάς; Πρὸς τὰ Βαλκάνια ἢ τὴν Ἀνατολή; Ὁ ρομαντικὸς Παπαναστάσης χειριζόταν ρομαντικὰ καὶ τὰ ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ Βαλκανική του Ὁμοσπονδία ἀποτέλεσε στραβοπάτημα. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὰ σλάβικα φῦλα θὰ γίνεται ὁλοένα ὀξύτερη. Τὸ Βαλκανικὸ Σύμφωνο ποὺ ἐσκάρωσε, συμφωνία ἀμυντικὴ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἦταν ἢ κάτι πάρα πολὺ ἢ κάτι πολὺ λίγο. Πολύ, ἂν τὰ τέσσερα κράτη ποὺ τὸ ὑπέγραψαν, καὶ ποὺ καθένα των ἤτανε δυνατότερο ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ἤθελαν μ' αὐτὸ νὰ τὴν κρατᾶν σὲ πειθαρχία· λίγο, ἂν ἡ Βουλγαρία στηριζόταν σὲ πλάτες δυνατές, ὅπως στηρίχθηκε στὴ Γερμανία καὶ μᾶς διάλυσε. Ἕνας εἶναι ὁ δρόμος τῆς Ἑλλάδας: πρὸς τὴν Ἀνατολή, κοντὰ στοὺς Ἀγγλοσάξονες. Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ δὲν μποροῦμε ν' ἀλλάξουμε, γιατὶ μᾶς τὴν ἐπιβάλλει ἡ γεωγραφική μας θέση, ποὺ δὲν ἀλλάζει. Εὐτυχῶς γιὰ μᾶς Ἀγγλία κι' Ἀμερικὴ θ' ἀποτελέσουν σιγὰ - σιγὰ μιὰν Ὁμοσπονδία ποὺ θ' ἀντιταχθῆ στὴ Ρωσία. Στὸν ἀγώνα τους αὐτὸν χρειάζονται ἐμᾶς τοὺς Ρωμιοὺς γιὰ νὰ ὀργανώσουμε τὴ Μέση Ἀνατολή. Στὴν « καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν », ὅπως τὴν ὀνομάζει παραστατικὰ ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος, ἡ Ἱστορία ποτὲ δὲ θέλησε ν' ἀναπαυτῆ, καὶ τὸ προζύμι ποὺ τὴ ζύμωνε ἦταν ἑλληνικό. Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς γῆς ἀποτέλεσε πάντα ἕνα σύνολο ποὺ τὸ ἕνωνε ἡ συγκοινωνία τῶν καραβανιῶν μὲς ἀπὸ τὶς ἐρήμους. Ὕστερα ἦρθαν τὰ πλοῖα, ἄνοιξαν νέους δρόμους κ' ἔσπασε ἡ συνοχή. Τώρα ὅμως τ' ἀεροπλάνα ξαναπιάσαν τὴ στεριά, δημιουργώντας πάλι προϋποθέσεις γιὰ ἑνότητα. Ὅσους αἰῶνες ἔζησαν χωρισμένοι μεταξύ τους οἱ λαοὶ τῆς Μεσανατολῆς ξέπεσαν· οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πότισαν μὲ τὴν ἰδέα μιᾶς κατωτερότητας. Δουλειὰ τῆς πατρίδας μας εἶναι ν' ἀνεβάσουμε τοὺς Ἀνατολίτες πρῶτα σὲ οἰκονομικὸ

ἐπίπεδο μὲ τὸ ἐμπορικό μας δαιμόνιο καὶ κατόπι στὸ πνευματικό, γιὰ νὰ τοὺς κηρύξωμε πάλι τὰ δυὸ ἑλληνικὰ ἰδανικά : ἰσότητας κ' ἐλευθερίας. 'Εμεῖς τοὺς κατηχούσαμε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ὡς τὸ Βυζάντιο, ἐμεῖς τοὺς δώσαμε κοινὲς συνήθειες, κοινὸ πολιτικὸ βίο, αὐτάρκεια οἰκονομική. Πάντα τοὺς ὠφελήσαμε αὐτοὺς τοὺς λαούς, ποτὲ δὲν τοὺς βλάψαμε. Δὲν κρύβει ἡ 'Ελλὰς ὕποπτους σκοπούς, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ μικρὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κατακτήση κανέναν. Τοῦτο τὸ καταλαβαίνουν οἱ Μωαμεθανοί. Μιὰ τέτοια συνεργασία συμφέρει στὸν τόπο μας, γιατὶ κάθε Ρωμιὸς ποὺ ἐγκαθίσταται σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη θὰ εἶναι πυρήνας ἑλληνικῆς ἀκτινοβολίας, ἐνῶ σὰν πάη κατὰ τὴ Δύση ἀφομοιώνεται καὶ χάνεται. Συμφέρει ὅμως καὶ στοὺς 'Αγγλοσάξονες. 'Ο Ἕλληνας εἶναι συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ ἰθαγενῶν καὶ Δυτικῶν, μιὰ κ' αἰσθάνεται τόσο τὴν ψυχὴ τοῦ ντόπιου ὅσο καὶ τὸν ἀγγλικὸ πολιτισμό. Καιρὸς κ' ἐμεῖς καὶ οἱ λαοὶ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου νὰ χωνέψουμε πὼς ἔχουμε κοινὴ ἀποστολή : τὴν Ἕνωση μέσα στὸ πλαίσιο τῆς 'Ομοσπονδίας Ἄγγλων καὶ 'Αμερικανῶν, γιὰ ν' ἀντιταχθοῦμε τὸ Σλαβισμό. Στὸ ἔργο αὐτὸ πρωτοπόρος εἶναι ἡ 'Ελλάδα, καὶ μὲ παρόμοια εἰρηνικὴ « Μεγάλη 'Ιδέα » πρέπει νὰ γαλουχηθῆ ἡ νέα γενεά. 'Αλλὰ ποιὸς πολιτικός μας ἔχει τὴν ὁλκὴ νὰ πραγματοποιήση τέτοιο πρόγραμμα, ὄχι μὲ λόγια παρὰ μὲ ἔργα ; Χρειάζεται Κυβερνήτης ἱκανὸς νὰ κάψη ὅ,τι βλέπει γύρω του σαπρὸ καὶ νὰ ἐλευθερώση τὶς ζωτικὲς δυνάμεις τῆς φυλῆς ποὺ ἔχουν πλακωθῆ ἀπὸ τὴ μικροπολιτική. 'Ο Τρικούπης κι ὁ Βενιζέλος γεννήθηκαν παράκαιρα. Τώρα μᾶς χρειάζονταν αὐτοί... »

Τὸν ἀκούω νὰ μιλάη καὶ χαίρουμαι τὴν πίστη του στὴν 'Ελλάδα. Βλέπει ἁπλᾶ ἀπὸ φινέτσα, βλέπει πλατιὰ μὲ θάρρος. Εἶναι δυνατὸς μέσα στὸ ἀδύνατο σῶμα του ὁ Σπύρος Μαρκεζίνης [1].

1. Ὅλες αὐτὲς οἱ θεωρίες εἶναι γραμμένες ἀπὸ τὸ 1942 στὶς ἐκθέσεις του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πρὸς τὸν Βασιλέα Γεώργιο καὶ τοὺς Συμμάχους.

ΕΛΗ Δεκεμβρίου, καθὼς ἀνέβαινα τὴν ὁδὸ Κριεζώτου, ἕνας κύριος, ποὺ φοροῦσε μέσα στὴ χειμωνιὰ μαῦρα γυαλιά, μ' ἅρπαξε τὸ χέρι. Τὸν ἀναγνώρισα : ἦταν ὁ Γιάννης Τσιγάντες.

— Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω, μοῦ εἶπε. Ξεκινήσαμε ἀμίλητοι γιὰ τὸ σπίτι μου. Ἀπὸ διάφορους ἀξιωματικοὺς ἤξερα πὼς εἶχεν ἔρθει ὁ ταγματάρχης Τσιγάντες, ἀποσταλμένος τῆς Κυβερνήσεως Καΐρου, καὶ πικραινόμουνα πὼς δὲν εἶχε ζητήσει νὰ μὲ δῇ. Ἅμα φτάσαμε σπίτι δοκίμασα νὰ τὸν ἀνεβάσω στὸ τρίτο πάτωμα, μὰ στάθηκε ἀδύνατο. Θρονιάστηκε στὸ μαρμαρένιο πάγκο τῆς εἰσόδου καὶ δὲν έννοοῦσε νὰ κουνηθῇ.

— Τ' ἀπάνω πατώματα τῆς πολυκατοικίας, τοῦ εἶπα, εἶναι ἐπιταγμένα ἀπὸ Γερμανοὺς ποὺ μπαινοβγαίνουν. Δὲν φοβᾶσαι ;

— Τοὺς Γερμανούς ; Εἶναι βαρεῖς.

— Μὰ τὸ παρακάνεις, Γιάννη. Ἔμαθα πὼς ἔπαιξες χαρτιὰ τὰ Χριστούγεννα μὲ τριάντα Ἀθηναίους. Ὅπως τὸ 'μαθα ἐγώ, λὲς νὰ μὴν τὸ 'μαθαν οἱ πονηροὶ Ἰταλοί ;

— Πρὶν φύγω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάλεσα τὴν ὁμάδα μου καὶ εἶπα στὰ παιδιὰ πὼς μόνο 5 % ἐλπίδες ἔχουμε νὰ γυρίσωμε ζωντανοί. Νομίζεις, Χρίστο, πὼς γι' αὐτὸ τὸ 5 % ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παιδεύωμαι ; »

Ὕστερα μοῦ ἐξήγησε μὲ λίγα λόγια τοὺς σκοποὺς του καὶ μοῦ 'δειξε ἔγγραφο τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως Π. Κανελλοπούλου ποὺ τὸν ἐξουσιοδοτοῦσε νὰ ὀργανώση Γραφεῖο πληροφοριῶν « ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Στρατηγείου Μ. Ἀνατολῆς », νὰ συντονίση τὴν ἀντίσταση τῶν Ἐθνικῶν Ὀργανώσεων, νὰ δημιουργήση ἀντάρτικη κίνηση σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐκτελέση σειρὰ σαμποτὰζ καὶ νὰ διανείμη βοηθήματα στὶς οἰκογένειες ἐκεῖνες ποὺ κακόπαθαν ἀπὸ τὸν κατακτητή. Οἱ Ἄγγλοι τὸν εἶχαν ἐπιβιβάσει 25 Ἰουλίου σ'

ὑποβρύχιο, ποὺ τὸν ἄραξε στὸν ὅρμο Νύμφη τῆς Μάνης. Μὲ πολλὲς περιπέτειες ἀπόκρυψαν τὰ ὑλικά τους σὲ σπηλιὰ κοντὰ στὸ χωριὸ Παγανέα, μὰ οἱ τρεῖς λαστιχένιες βάρκες μὲ τὶς ὁποῖες εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τὸ ὑποβρύχιο πρόδωσαν τὴν παρουσία τους, καὶ οἱ Μανιᾶτες, περίεργοι βουνίσιοι, πρόστρεχαν νὰ δοῦν τοὺς ἀξιωματικοὺς ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν 'Ανατολή. Δυὸ ὧρες μακριὰ ἀπ' τὴν Παγανέα ἦταν 'Ιταλικὸς σταθμὸς καραμπινιέρων. Κανένας χωριάτης δὲν τοὺς πρόδωσε ὡστόσο ὁ ἐνθουσιασμός τους ἦταν ἐπικίνδυνος ὅσο νὰ βροῦν καΐκια καὶ νὰ περάσουν στὸν Πειραιᾶ. Ὕστερα μοῦ ἐξήγησε πῶς ἐδῶ ἔχασε πολύτιμο καιρὸ γιατὶ ὅλοι τὸν ὑποπτεύονταν, οἱ βασιλικοὶ ὡς δημοκρατικὸ ἀπόταχτο τοῦ '35, οἱ δημοκρατικοὶ γιατὶ τοὺς ἔλεγε πὼς ἤθελε νὰ ὀργανώση οὐδέτερο ἀντάρτικο, ὄχι χρωματισμένο ἐναντίο τοῦ Βασιλιᾶ.

—'Εγώ, μοῦ λέει, ἔβαλα κορόνα στὸ πηλίκιο κ' ὑπηρετῶ τὴν 'Ελλάδα. Ἄξιζα καλύτερη ὑποδοχή. Δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὸν Γεώργιο, μὰ δὲν σκέπτομαι οὔτε καὶ τὰ φτυσίματα ποὺ ἔφαγα τὸ '35. Τώρα νοιάζομαι νὰ ἑτοιμάσω μικρὲς ὁμάδες σαμποτὰζ γιὰ τὴν ὕπαιθρο καὶ κρυφὴ ἐπιστράτευση στὶς πόλεις, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε « ἐπιστράτευση ἐν ἀποκρύψει ». Ἔτσι ὁ ἐχθρὸς θ' ἀποκοιμηθῆ, κι ὁ ταλαιπωρημένος τόπος θ' ἀνασάνη. Μόλις ὅμως πλησιάση ἡ ὥρα τῆς συμμαχικῆς ἀποβάσεως ἡ ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως θὰ εἶναι μεγαλειώδης. Πῶς βρίσκεις τὸ σχέδιό μου ;

— Σοφό, μὰ θὰ σ' ἀφήση τὸ ΕΑΜ νὰ τὸ ἐφαρμόσης ;

Τοῦ ἐξηγῶ τὶς ἀτιμίες ποὺ ἄρχισαν νὰ μᾶς κάνουν τώρα τελευταῖα οἱ κομμουνιστές, ὅμως αὐτὸς μὲ σταματάει :

— Μὴ μοῦ τὰ ἐξηγῆς. Τοὺς ἔχω ἀπὸ μόνος μου καταλάβει. Σὲ λίγο ποὺ θὰ πάω « κάτω » θὰ τοὺς σφίξω τὶς βίδες. Πές μου τώρα τί ἰδέα ἔχεις γιὰ τὸν Δαμασκηνό ; Μὲ χίλια βάσανα ἑτοίμασα ἕνα 'Εθνικὸ Συμβούλιο ἀπὸ πολιτευόμενους, κι ὁ Μητροπολίτης θέλει νὰ ἡγηθῆ.

Τοῦ εἶπα τὴ γνώμη μου γιὰ τὸν 'Αρχιεπίσκοπο. Ὕστερα ἐκεῖνος πρόσθεσε :

— Μοῦ λείπει ἕνας βασιλικὸς νὰ βάλω σ' αὐτὸ τὸ 'Ε-

1942 θνικὸ Συμβούλιο· σκέψου ποιὸν προτείνετε, κι ἄλλη φορὰ τὰ ξαναλέμε.

Χαιρετηθήκαμε κ' ἔφυγε. Δὲν τὸν ξαναεῖδα πιά. Μετὰ λίγες μέρες τὸν ἐσκότωσαν οἱ καραμπινιέροι. Ὁ Τσιγάντες ἦταν ψυχικὰ ἀκατάλληλος γιὰ συνωμότης. Γεμάτος παράλογο θάρρος, ἔκανε κουτουράδες. Ἀνίδεος τοῦ μυστικοῦ πολέμου, δημιουργοῦσε γύρω του τόσο θόρυβο ὥστε νὰ δικαιολογοῦνται ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ συνεργαστοῦν μαζί του. Ἄστοχοι στάθηκαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν σταλῆ νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν ὑπέρτατη ἐθνικὴ ἀποστολή του. Ἕναν ἀπ' αὐτούς, τὸν ἀριστερὸ « Ἀριστείδη », τὸν χαρακτήριζε ὁ Τσιγάντες ὡς ἀπατεώνα, κ' εἶχε δώσει ἐντολὴ νὰ τὸν ἐκτελέσουν. Οἱ σχέσεις του μὲ λογῆς - λογῆς γυναῖκες κ' ἡ ἀντιπάθεια ποὺ ἐκδήλωνε φανερὰ ἐναντίο τοῦ κομμουνισμοῦ τὸν ἔφαγαν. Μεσημέρι τῆς 14 Ἰανουαρίου μιὰ γυναίκα τηλεφώνησε στὴν Καραμπινερία : « Πηγαίνετε στὴν ὁδὸ Πατησίων 86 νὰ πιάσετε Ἄγγλο ταγματάρχη ». Μὴ ξέροντας οἱ Ἰταλοὶ σὲ ποιὸ διαμέρισμα κρυβόταν ἄρχισαν τὴν ἔρευνα ἀπὸ ψηλά, ἐνῶ φρουροὶ στάθηκαν στὴν ἐξώπορτα κι ἀπαγόρευαν τὴν ἔξοδο. Μέσα στοῦ Τσιγάντε, ἀφοῦ ἔφυγε ἡ κουνιάδα του κυρία Ψαρροῦ (δικά της ἦταν τὰ τρία ἀποτσίγαρα ποὺ βρῆκε ἡ ἀνάκριση βαμμένα μὲ κόκκινο χειλιῶν), βρίσκονταν ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ ταγματάρχης Μαλασπίνας κι ὁ ἔφεδρος ἀνθυπίλαρχος Μίκης Ζακυνθινός. Δὲν ἀντελήφθησαν τὴν ἔρευνα, καὶ μόνο σὰν ἔκαμε νὰ φύγη ὁ Ζακυνθινὸς κ' ἐμποδίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς ξαναμπῆκε μέσα κ' εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους.

— Φύγετε ἀμέσως, τοὺς εἶπε ὁ Τσιγάντες ἀτάραχος. Ἐγὼ θὰ κάψω τ' Ἀρχεῖο καὶ θὰ βγῶ εὔκολα μὲ τὴν ταυτότητα ἀστυνόμου.

Πῆρε τὸ σακούλι ποὺ ἔκρυβε τ' ἀρχεῖο του (τὸ κουβαλοῦσε παντοῦ, πάντοτε, μαζί του) κι ἄρχισε νὰ ἐξαφανίζη τὰ χαρτιά. Μερικὰ ἔκαιγε στὸ θερμοσίφωνα, μερικὰ στὸ τραπέζι, μερικὰ ἔσκιζε καὶ τὰ πετοῦσε στὸν ἀπόπατο, χύνον-

τας ἄφθονα νερά. Φρόντισε νὰ τηλεφωνήση τοῦ Κ. Μπούρα [1], ποὺ διατηροῦσε τὸ γραφεῖο Τσιγάντε στὴν ὁδὸν Κάνιγγος 8 καὶ τ' ὀνόμαζε ρούσικα « Γιάφκα » (φωλιά), γιὰ νὰ σωθῆ κι αὐτὸς μὲ τοὺς συνεργάτες του.

Ἔκαιγε τὰ χαρτιά του ὁ Τσιγάντες μὰ τελειωμὸ δὲν εἶχαν. Τώρα ἔβλεπε πόσο παλαβὸς ἦταν νὰ μὴν ἀποχωρίζεται ποτὲ ἐκεῖνο τὸ μοιραῖο ἀρχεῖο, νὰ βαστᾶ ἀπάνω του σωρὸ ὀνόματα καὶ διευθύνσεις φίλων. Τέλος ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο τὸ πνιγμένο στοὺς καπνούς. Ἔδειξε τὴν ταυτότητα ἀστυνομικοῦ μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀντωνιάδης ποὺ τοῦ εἶχε προμηθέψει ὁ Ἔβερτ καὶ ἀφέθηκε ἐλεύθερος, ἐνῶ ὁ Ζακυνθινὸς δὲν εἶχε ἀκόμα ἐλευθεροκοινωνήσει. Ἐκείνη τὴ στιγμούλα, ὅμως, ἕνας καραμπινιέρος ποὺ στεκόταν κοντὰ στὴν πόρτα μύρισε καπνίλα καὶ φώναξε στοὺς φρουροὺς νὰ τὸν κρατήσουν. Τὸν πισωγύρισαν. Μόλις μπῆκαν μέσα στὴ γκαρσονιέρα, χαμένος γιὰ χαμένος ὁ Τσιγάντες, ἔβγαλε τὸ πιστόλι του, σκότωσε ἕναν, πλήγωσε δύο κ' ἔκαμε νὰ τὸ σκάση. Στὴν ἐξώπορτα βρέθηκε πάλι μπρὸς στὴ φρουρά. Πλήγωσε τὸν πρῶτο σκοπὸ καὶ κόντευε νὰ ξεφύγη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ πανικοβλήθηκαν, ὅταν ὁ πληγωμένος σκοπὸς τοῦ ἔριξε μιὰ τουφεκιὰ ἀπὸ πίσω καὶ τὸν σώριασε στὰ σκαλοπάτια, δίπλα στὸ Ζακυνθινό, ποὺ ἔβλεπε τὸ δράμα ἄφωνος, ἄοπλος. Πρόφτασε ὁ Τσιγάντες νὰ τοῦ ψιθυρίση « συνεχίστε τὸ ἔργο μου » καὶ δέχτηκε δεύτερη σφαίρα στὸ κεφάλι. Πέθανε ἡρωικά, θυσιασμένος ἀπὸ τὰ χαρτιὰ ποὺ κουβαλοῦσε. Τίμιος ὡς ἦταν δὲ θέλησε νὰ σωθῆ ἀφήνοντας πίσω τὸ ἀρχεῖο του ποὺ θὰ πρόδινε συνεργάτες. Πλήρωσε ἕνα λάθος μὲ τὴ ζωή του, ἀλλὰ ἡ Πατρίδα βλάφτηκε μὲ τὸ χαμό του. Ἂν ἐζοῦσε θὰ ἔπαιρνε ἄλλη στροφὴ ἡ Ἀντίσταση. Μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ Τσιγάντε οἱ ἀριστεροὶ τοῦ Καΐρου πῆραν τὸ πάνω χέρι καὶ τὸ ΕΑΜ δοξάστηκε.

Παραμονὴ Νέου Ἔτους. Χωρὶς χαρά, γιατὶ σήμερα κατα-

1. Ὁ Κ. Μπούρας συνελήφθη ἀργότερα, 28 Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴ Γκεσταπὸ καὶ τουφεκίστηκε τὸν Ἰούνιο χωρὶς νὰ μαρτυρήση κανένα.

1942 δικάστηκε ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ Στρατοδικεῖο σὲ θάνατο ὁ Κώστας Περρῖκος. Ἀφοῦ τὸν κράτησαν σχεδὸν ἕνα μήνα φυλακὴ χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσουν — γιὰ νὰ μαζέψουν περισσότερα στοιχεῖα ἐναντίο του καὶ γιὰ νὰ « ὡριμάση » ψυχικὰ ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὸ κρύο καὶ τὴν ἀπομόνωση — στὸ τέλος τοῦ ἀνακοίνωσαν τὴν κατηγορία : « Ἐτίναξες στὸν ἀέρα τὴν ΕΣΠΟ ». Ὁ Περρῖκος τοὺς ἀπάντησε ἁπλά :

— Μάλιστα. Ἐγὼ τὸ ἔκαμα.

— Ποιὸς σὲ παρακίνησε νὰ τολμήσης αὐτὸ τὸ ἔγκλημα ;

— Κανεὶς. Σὰν Ἕλληνας εἶχα ὑποχρέωση νὰ σκοτώσω τοὺς προδότες τῆς πατρίδας μου.

— Ποιοὺς εἶχες συνεργάτες ;

— Ἔβαλα μιὰ δυναμίτη κι ἄναψα τὸ φιτίλι. Δὲ χρειαζόμουνα βοηθούς. Μόνος μου τὰ κατάφερα.

Ὅσο κι ἂν τὸν ἐπίεσαν, ὅσο κι ἂν τὸν κακομεταχειρίστηκαν, ὁ Περρῖκος δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν πρώτη του κατάθεση. Στὸ σπίτι τῆς Καλλιθέας ποὺ κρυβόταν ἡ παρέα τῆς ΠΕΑΝ, λίγες ὧρες πρὶν τοὺς συλλάβουν, ὁ Κώστας εἶχε πεῖ πὼς αὐτός, σὰν ἀρχηγός, θὰ τά 'παιρνε ὅλα πάνω του· οἱ σύντροφοί του ἔπρεπε νὰ ἀρνηθοῦν πὼς ξέραν τὸ παραμικρό. Ἔτσι κ' ἔγινε. Μετὰ τὴν ὁμολογία τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση, τὸν ἔκλεισαν σ' ἕνα κελλὶ μ' ἄλλους τέσσερεις. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς θέλησε νὰ τὸν παρηγορήση :

— Ποῦ ξέρεις ; τοῦ εἶπε, ἴσως γλιτώσης... Ὅλα γίνονται.

— Δὲ μὲ νοιάζει νὰ σωθῶ, ἀποκρίθηκε, γιατὶ ὁ τουφεκισμός μου θὰ ὠφελήση. Λίπασμα θὰ γίνη τὸ αἷμα μου καὶ θὰ γονιμοποιήση τὴν Ἑλλάδα. Μὴν ἀνησυχῆτε γιὰ μένα.

Ὁ καημός του ἤτανε μόνο μήπως πῆ τὴν ἀλήθεια κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς του. Ἅμα γύριζε σύντροφός του ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, μισολιπόθυμος, τὸν ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὸν ρώταγε γρήγορα : « Ὁμολόγησες ; » Κι ὅταν τοῦ ἔνευε πὼς ὄχι, τὸν φιλοῦσε — σὰν μητέρα. Τοὺς ἔσιαχνε τὰ ροῦχα, τὰ μαλλιά, τοὺς περιποιόταν τὶς πληγές. Κάπου - κάπου μάλωνε τὸν Λόη, τὸν Παπαδόπουλο, ἂν βογ-

κοῦσαν μετὰ τὰ μαρτύρια. « Τί κάνετε ἔτσι ; τοὺς ἔλεγε· τὸ ξύλο δυναμώνει. Σὲ λίγο θὰ περάσουν οἱ πόνοι. Φανῆτε ἄντρες ! » Τοὺς μάλωνε, ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ τοὺς ἔβαζε στὸ πυρωμένο μέτωπό τους κομπρέσες, μιὰ λουρίδα ἀπὸ τσουβάλι ποὺ τὴ βουτοῦσε στὸ νερὸ τοῦ ἀποχωρητηρίου.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἄντεχε ν' ἀκούῃ ὁ Περρῖκος ἦταν οἱ σπαραχτικὲς φωνὲς τῆς Μπίμπας. Ποιὸς ξέρει τί φριχτὰ μαρτύρια ἔκαναν τῆς δόλιας οἱ σαδιστὲς Γερμανοὶ γιὰ νὰ γεμίζῃ ἀπὸ τὰ οὐρλιαχτά της ἡ πελώρια φυλακή. Ὅλοι σπάραζαν μαζὶ μὲ τὴν κοπέλα. « Ἄτιμοι ! καὶ πεθαμένος θὰ σᾶς ἐκδικοῦμαι ! » ψιθύριζε ὁ Περρῖκος. Πήγαινε στὴν πόρτα καὶ κολλοῦσε τὸ μάτι του στὴν τρύπα, μικρὴ σὰ δεκάρα, μήπως περνάει κανένας Ἕλληνας φύλακας νὰ τὸν ρωτήσῃ.

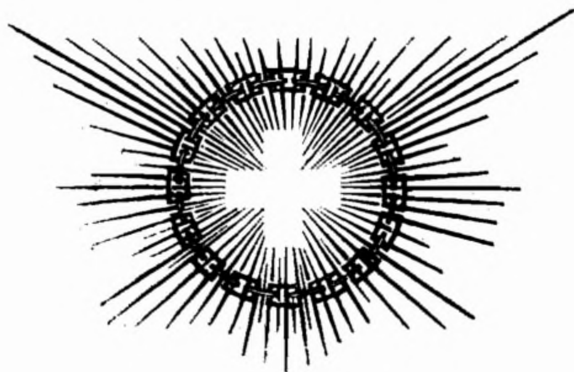
Ἀπὸ τὴν τρυπίτσα οἱ δεσμοφύλακες λένε τοῦ Περρίκου δύο νέα : « Ὁ Μυτιληναῖος ἀπόδρασε ». Πραγματικά, μετὰ τὸ πρῶτο ξύλο ποὺ τὸ ἄντεξε παλικαρίσια χωρὶς νὰ πῆ κίχ, πῆγαν τὸν Μυτιληναῖο στὴν ἀπομόνωση δεμένο χειροπέδες. Ἀθλητικὸς καθὼς ἦταν, μόλις νύχτωσε στράβωσε τὰ σίδερα τοῦ παράθυρου καὶ πήδησε ἔξω. Δὲν ἤξερε πῶς νὰ ξεφύγῃ. Τὸ πρῶτο δωμάτιο ποὺ εἶδε νὰ μὴ μοιάζῃ μὲ κελλὶ τὸ παραβίασε. Γιὰ καλή του τύχη ὄχι μόνο ἄδειο ἦταν παρὰ στὸν τοῖχο κρεμόταν πηλήκιο καὶ μανδύας Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ. Τὰ φόρεσε καὶ προχώρησε στὴν Ἔξοδο. Δυὸ φρουροὶ ποὺ συνάντησε ἐκεῖ τοῦ παρουσίασαν ὅπλα γιὰ νὰ περάσῃ. Μόλις ἀπομακρύνθηκε πέταξε τὰ στρατιωτικὰ καὶ πῆγε πεζῆ στὴν Καλλιθέα, σὲ φίλο του ὀδοντοϊατρὸ ποὺ τοῦ λιμάρισε τὶς χειροπέδες. Προσπάθησε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Αἴγυπτο μὰ τὸν ἔπιασαν στὴν Εὔβοια οἱ Ἰταλοί, τὸν ἔφεραν πίσω στὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ. Ἔδωσε ἄλλο ὄνομα, δὲν τὸν ἀναγνώρισε κανείς. Μιὰ μέρα ποὺ τὸν ὁδηγοῦσαν στὴν ἀνάκριση τὸ σκάζει καὶ τῶν Ἰταλῶν ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο, καὶ τούτη τὴ φορὰ κατόρθωσε νὰ φτάσῃ στὴ Μέση Ἀνατολή. Μπῆκε στὴν 3η Ταξιαρχία, ἔγινε ἐπιλοχίας, σκότωσε Γερμανοὺς στὴ μάχη τοῦ Ρίμινι, ἐκδικήθηκε τοὺς συντρόφους του.

Ὁ Περρῖκος ποὺ μαθαίνει τὴν ἀπόδρασή του χοροπη-

1942 δάει. Ἀλλὰ τὴν ἄλλη μέρα τοῦ κόβεται τὸ κέφι. Ἀκούει τὸ δεύτερο μαντάτο, τὸ δυσάρεστο : « Ἡ Μπίμπα ὁμολόγησε ! » Προτίμησε τὸ θάνατο ἡ δυστυχισμένη παρὰ τὸ καθημερινὸ ἀβάσταχτο τυράννισμα τῶν σταυρωτήδων. Τοῦτο τὸ μήνυμα ἀπελπίζει τὸν Περρῖκο, ποὺ κάθεται ὧρες ὁλόκληρες βαστώντας τὸ κεφάλι μὲ τ' ἀδύνατα χέρια του, ἀμίλητος. Ὡσότου καταλαβαίνει πῶς ἡ δική του ἀποθάρρυνση φοβίζει τὰ παιδιὰ ποὺ κρατοῦνται μαζί του. Σηκώνεται. Τοὺς λέει ἀστεῖα. Τὸ ἰδανικό, ποὺ τὸν φωτίζει ὁλόκληρο, τὸν βοηθεῖ νὰ ξεπεράση τὸν πόνο. Αὐτὴ ἡ ἀλληλεγγύη ἀνάμεσα στὰ μέλη τῶν ὁμάδων εἶναι τὰ διαμάντια τῆς φυλακῆς. Ποιὸς ξέρει μὲ τί ἐσωτερικὸν ἀγώνα ὁ Περρῖκος κατάφερνε ν' ἀστειεύεται καὶ νὰ παρηγορῆ ὅλους, χωρὶς νὰ δείχνη τὸ δικό του δράμα. Στὴ μαυρίλα τῆς σκλαβιᾶς κάτι τέτοια ὄντα ἔλαμψαν, θαύματα συμπόνιας, λὲς καὶ λουλούδιζαν μέσα τους τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν ἡμέρα τῆς δίκης ρίχνει χιονόνερο. Ἡ γυναίκα τοῦ Περρίκου μὲ τὰ τρία παιδάκια της περιμένουν ἔξω ἀπὸ τὸ στρατοδικεῖο τοῦ « Παρνασσοῦ » νά 'ρθη ἡ κλούβα γιὰ νὰ τὸν δοῦν, ἔστω καὶ μιὰ στιγμούλα. Ἀνάβουν κερὶ στὴ διπλανὴ ἐκκλησιὰ καὶ καρτεροῦνε τρέμοντας ἀπ' τὸ κρύο. Μόλις τὸν ἀντικρίζουν φωνάζουν : « Κώστα μου ! Πατέρα ! » μὰ οἱ Γερμανοὶ σπρώχνουν ἄγρια τὸν κόσμο πίσω μὲ τοὺς ὑποκόπανους. Ὅσο νὰ τελειώση τὸ δικαστήριο οἱ συγγενεῖς τῶν κατηγορουμένων στέκουν ἐκεῖ. Ἂν βγῆ κανεὶς συμπατριώτης ἀπὸ τὴν αἴθουσα, τὸν περικυκλώνουν καὶ τὸν ρωτᾶν μ' ἀνησυχία γιὰ νὰ μάθουν τί ἀπογίνηκε. Ἡ δίκη πάει γιὰ ὅλους εὐχάριστα, ἐκτὸς γιὰ τὸν Κώστα καὶ τὴν Μπίμπα, ποὺ λένε ψέματα γιὰ νὰ καλύψουν τοὺς συνεργάτες. Ὁ Περρῖκος κινεῖ τὸ θαυμασμὸ καὶ τῶν ἴδιων τῶν δικαστῶν ὅταν ἀπολογεῖται : « Εἶμαι Ἕλληνας, ἀξιωματικός. Ὑπερηφανεύομαι γιὰ τὸ χτύπημα ποὺ σᾶς ἔδωσα. Τὸ ἔκαμα μὲ τὴν ἰδέα πὼς ἔπρεπε νὰ τὸ κάμω χάρη τῆς Πατρίδας μου. Γιὰ τὸ μεγαλεῖο της δίνω τὴ ζωή μου ».

Παίζει μὲ τὸ θάνατο γελαστός. Κοροϊδεύει τοὺς Ναζῆδες πού στὴ θέση ὅπου βάζουμε στὰ δικαστήρια τὴν εἰκόνα τοῦ γλυκύτατου Ἰησοῦ αὐτοὶ ἔχουν κρεμάσει τὴ φωτογραφία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ψαλιδισμένο μουστάκι, τοῦ Χίτλερ. Χαμογελάει νὰ βλέπει μέσα στὴν αἴθουσα, στὶς πόρτες, στὶς γωνιές, διπλοσκοποὺς μὲ τὰ πολυβόλα ἕτοιμα ἐναντίο λίγων Ἀθηναίων δεμένων χειροπόδαρα. Μὲ ἀπάθεια ἀκούει τὴν ἀπόφαση : Ἡ Μπίμπα κι αὐτὸς καταδικάζονται σὲ θάνατο, οἱ ἄλλοι ἀθῶοι. Ἡ εἴδηση φτάνει σὰν ἀστραπὴ ἔξω στὴν πλατεία, τρεῖς ἡ ὥρα τ' ἀπόγεμα. Μερικοὶ φιλιοῦνται ἀπὸ ἀγαλλίαση, ἄλλοι κλαῖνε. Καθὼς μεταφέρουν τὸν Κώστα στὸ αὐτοκίνητο, οἱ δικοί του τὸν βλέπουν γιὰ τελευταία φορά. Τὸν φωνάζουν μὲ τ' ὄνομά του, καὶ αὐτὸς τοὺς ἀπαντᾶ μέσα ἀπὸ τὴν κλούβα : « Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! » Μ' αὐτὸ θέλει νὰ τοὺς δώση νὰ καταλάβουν πὼς δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται. Μὰ ἡ γυναίκα καὶ τὰ παιδάκια του θρηνοῦν ἀπελπισμένα, ἐκεῖ, στὴν παγωνιὰ τοῦ χιονόνερου καὶ τοῦ θανάτου.

1 9 4 3

Ο ΠΕΡΡΙΚΟΣ ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΣΤΟΥ « Ἀβέρωφ », ὅπου τοῦ φορᾶν τὰ ριγὲ ροῦχα τῶν ξεγραμμένων, « τὰ τρελά ». Τὸν κλείνουν σὲ δωμάτιο πού ἔχει στὴν πόρτα χαραγμένο μὲ κιμωλία ἕναν σταυρὸ — σημάδι πὼς ὅσοι εἶναι μέσα πρόκειται νὰ τουφεκιστοῦν. Οἱ καταδικασμένοι περνᾶν ἡμέρες ἀγωνίας, γιατὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν ὁρίζουν πότε θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Κάθε ξημέρωμα, μόλις ἀκουστῆ στὸ διάδρομο τὸ βαρὺ βῆμα ἀποσπάσματος, χαροτρομάζουν : « Γιὰ μένα ἔρχονται ; » Μόνον ὅσοι κοιμοῦνται ἀμέριμνοι καὶ ξυπνήσουν ἀργὰ γλιτώνουν τὴ λαχτάρα. Ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς πόρτας πληροφοροῦν οἱ φύλακες : « Ἕξι φέρετρα κουβάλησαν κάτω ». Ἕξι θὰ πεθάνουν σήμερα. Τὸ ἀπόσπασμα σταματάει σὲ διπλανὰ κελλιά, μαζεύει τέσσερεις. Ἀκούγεται εἴτε γνώριμη, εἴτε ἄγνωστη φωνὴ νὰ λέῃ : « Γειά σας, παιδιά. Ἐγὼ φεύγω ! » Σκέπτεσαι : « Ἀκόμη δυὸ θὰ πάρουν οἱ φονιάδες. Μήπως κ' ἐμένα ; » Μπορεῖ οἱ μπότες νὰ μὴ σταθοῦν στὴν πόρτα σου, νὰ προσπεράσουν. Μπορεῖ ὅμως νὰ τρίξῃ ἡ κλειδωνιὰ καὶ νὰ παρουσιαστῆ ὁ διερμηνέας : « Ὅποιος ἀκούσῃ τ' ὄνομά του νὰ μαζεύῃ τὰ πράματά του καὶ νὰ μᾶς ἀκολουθῆ ». Στιγμὴ τραγική, ὅσο νὰ ξεστομίσῃ ποιὸς εἶναι τὸ θύμα. Ἂν δὲν φωνάξῃ τὸ δικό σου τ' ὄνομα παρὰ τοῦ διπλανοῦ, τοῦ φίλου σου, λυπᾶσαι, μὰ στὸ βάθος της ἡ καρδούλα σου γεύεται χαρά : « Ἄχ, σώθηκα ! » Τόσο γλυκιὰ εἶναι ἡ ζωή... Οἱ τελευταῖες μέ-

1943 ρες τοῦ Περρίκου κυλᾶν ἀμέριμνα. Σ' ἕνα φύλακα λέει νὰ πάη νὰ πῆ στοὺς πιλότους - ἀξιωματικοὺς πὼς πεθαίνει μὲ θάρρος, ἡ 'Αεροπορία δὲ θά 'χη νὰ ντρέπεται γιὰ τὸν ἀλάνη της. Στριμωγμένος μὲ ἄλλους πέντε στὸ μικρὸ κελλί, κάτι συλλογιέται τοῦτες τὶς τελευταῖες ὥρες. 'Ονειροπολεῖ ; Ὄχι. Ἑτοιμάζει φάρσα.

Πρὶν φέξη ἡ 4η Φεβρουαρίου Γερμανοὶ μπαίνουν στὸ κελλὶ τοῦ Περρίκου καὶ τὸν ξυπνᾶν μὲ σπρωξιές. 'Ανοίγει τὰ μάτια του, καταλαβαίνει τί τοῦ μέλλεται καὶ λέει : « Ἕτοιμος ! » Μαζεύει τὰ ρουχικά του, βγάζει τὴ βέρα, τὸ κατάφτωχο πορτοφόλι, ἕνα εἰκονισματάκι τῆς Μεγαλόχαρης καὶ τὰ ἐμπιστεύεται στοὺς συντρόφους νὰ τὰ πᾶν τῆς γυναίκας του. Κάνει νὰ τοὺς ἀγκαλιάση, μὰ τὰ κτήνη βιάζονται, τὸν πετᾶν ἔξω : « Heraus ! » Μισοῦσαν θανάσιμα τοὺς σαμποτέρ, τοὺς μεταχειρίζονταν σὰ σκύλους. Στὸ διάδρομο, φωτισμένο ἀπὸ θαμπὸ λαμπιόνι, βλέπει τὸν πάτερ Νικόδημο ποὺ θὰ τοὺς ἐξομολογήση. Πηγαίνει πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ κορμὶ ὁλόισιο καὶ τὸν χαιρετᾶ : « Καλημέρα σας ». Δίπλα του στέκουν τρία ἀκόμη θύματα, ὁ Λαμπρόπουλος, ὁ σωφὲρ Ντάικος, πατέρας δυὸ παιδιῶν, κ' ἕνας ἐργάτης ἀπὸ τὸν Πειραιά, Μιχαλόπουλος, ὅλοι τους πιὸ ὠχροὶ ἀπ' ὅ,τι τὸ θέλει τ' ἀχνὸ φῶς. 'Ο γεροντάκος ἐπιθεωρητὴς τῶν στρατοδικείων Λάγκε τοὺς διαβάζει ἕνα ἔγγραφο γερμανικά, ποὺ τὸ μεταφράζει μὲ τὴ στριγγὴ φωνή της ἡ διερμηνέα Μάρθα. Τοὺς λέει πὼς ἀπερρίφθη ἡ αἴτηση χάριτος καὶ θὰ ἐκτελεστοῦν. 'Ο Περρῖκος φωνάζει : « 'Εγὼ δὲν καταδέχτηκα νὰ ζητήσω χάρη ! » Τοὺς στριμώχνουν σ' ἕνα ἄδειο δωμάτιο γιὰ νὰ μεταλάβουν τ' Ἄχραντα Μυστήρια. Τὴν πόρτα τὴν ἀφήνουν ἀνοιχτή, παραστέκει δίπλα σκοπὸς μ' ἐφ' ὅπλου λόγχη. 'Εξομολογοῦνται μὲ κατάνυξη. Μεταλαβαίνουν γονατιστοί, καὶ τὰ πρόσωπά τους, τὰ σουρωμένα ἀπὸ τὰ βάσανα, γλυκαίνονται· ὕστερα ἀπὸ τὴ Μετάληψη μοιάζουν ἡσυχασμένα. Στὸ διπλανὸ κελλὶ ἀκούγεται ψαλμός. Κάποιος ἔχει συναξάρι κ' ἔμαθε τοὺς συντρόφους του νὰ ψέλνουν. Κάθε ποὺ θὰ μαζέψουν

φυλακισμένους γιὰ ἐκτέλεση, αὐτοὶ ψιλοτραγουδᾶν μιὰ παράκληση στὴν Παναγιά, κ' ἡ συμπόνια τῆς φωνῆς τους εἶναι παρηγοριὰ γιὰ τοὺς μελλοθάνατους. Τέλος ὁ Περρῖκος γυρίζει στὸ διάδρομο, πλησιάζει τὴ διερμηνέα καὶ τὴ ρωτᾶ ἂν μπορῆ νὰ τῆς πῆ δυὸ λόγια. Ἐκείνη ἀποκρίνεται ξερά : « Λέγε ». Ἡ Γερμανίδα αὐτή, ποὺ παράδωσε τὸν Ἑπτανήσιο ἄντρα της στὴ Γκεσταπὸ γιὰ νὰ μπορῆ νὰ πλαγιάζη μὲ τὸν ἀρχιφύλακα τοῦ « Ἀβέρωφ » Ρούντι, εἶχε τὸ σαδισμὸ νὰ παρευρίσκεται σ' ὅλες τὶς ἐκτελέσεις. Ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ ἐρωμένου της πήγαινε γραμμὴ νὰ δῆ νὰ σκοτώνουν Ἕλληνες, ποὺ τόσο μισοῦσε. Βάσταγε πάντα ἕνα μπουκάλι αἰθέρα μήπως λιποθυμήση κανεὶς ἀπ' τὸ φόβο του, γιὰ νὰ τὸν συνεφέρη, γιὰ νὰ τὸν κάμη νὰ φρικιάζη ὅσο νὰ πεθάνη. Γελοῦσε καταπρόσωπο στὰ θύματά της καὶ συχνὰ κορόιδευε. Ὅλοι οἱ φυλακισμένοι τὴ σιχαίνονταν. Ὁ Περρῖκος τῆς ἐξηγεῖ πὼς οἱ μελλοθάνατοι λὲν πάντα τὴν ἀλήθεια. Ἕνα μήνα τώρα ζητοῦσε νὰ τῆς ἀνοίξη τὴν καρδιά του, νὰ τῆς ἐκμυστηρευτῆ τὰ αἰσθήματα ποὺ τοῦ ἐνέπνεε ἡ ὀμορφιά της. Ἡ χοντρὴ Μάρθα τὰ χάνει. Κολακεύεται πὼς ἕνας Ἕλληνας ἀγάπησε τὰ κάλλη της, ἀπαντᾶ συγκινημένη ὅτι λυπᾶται ποὺ τὸ μαθαίνει τόσο ἀργά, ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ τὸν βοηθήση. Ὁ Περρῖκος ἐξακολουθεῖ : « Σᾶς ἔγραψα καὶ ποίημα ». Βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα χαρτὶ καὶ τῆς τὸ δίνει. Ἐνόσο ἐκείνη διαβάζει, αὐτὸς τὸ ἀπαγγέλνει δυνατὰ γιὰ νὰ τ' ἀκούση ὅλος ὁ διάδρομος, ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ποὺ κρυφοκοιτᾶν ἀπὸ τὶς τρύπες.

« Παληογυναίκα, τῆς γράφει, ποὺ ἔζησες τόσα χρόνια στὸ τόπο μας καὶ δὲν ἡμέρεψες, ἀπόμεινες κτῆνος ὅπως ἦρθες ! » Τῆς ἐξηγεῖ πόση ἀηδία τοῦ ἐμπνέει ἡ κακούργα ψυχή της καὶ τῆς προλέγει τὴ σκληρὴ τιμωρία ποὺ τὴν περιμένει μετὰ τὴ Νίκη μας. Ὁ γερο - Λάγκε ρωτᾶ ἐπίμονα νὰ μάθη τί τῆς μιλάει τόσην ὥρα ὁ μελλοθάνατος, μὰ αὐτὴ σκίζει θυμωμένη τὸ ποίημα κι' ἀπαντᾶ : « Τίποτα, βλακεῖες ! » Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ βρωμερὸ γύναιο δὲν διασκέδασε ἀπὸ τουφεκισμό. Ὁ Περρῖκος τῆς εἶχε δώσει μὲ τὴ φάρσα του μάθημα

1943 ἀλησμόνητο. Ὅμως πόσος ἡρωισμὸς χρειάζεται γιὰ ν' ἀστειεύεσαι ὁλόμπροστα στὸ θάνατο ;

Ὅταν τοὺς ἐπῆγαν στὸ σκοπευτήριο τῆς Καισαριανῆς ξημέρωνε. Τὸ λαμποκόπημα τῆς αὐγῆς τοὺς θαμπώνει· κοιτάζουν τὸν ἥλιο ποὺ ὀμορφαίνει τὴ γῆ, σὰν νὰ θέλαν νὰ πάρουν αὐτὴ τὴν ἑλληνικὴ εἰκόνα μαζί τους. Στὶς 7 στήνουν πρῶτο στὸν τοῖχο τὸ Λαμπρόπουλο. Κάνει τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, φωνάζει « Ζήτω ἡ Ἑλλὰς » καὶ τουφεκίζεται. Οἱ ἄλλοι τρεῖς μελλοθάνατοι μὲ τὸν πάτερ Νικόδημο βλέπουν τὸ διοικητὴ τοῦ ἀποσπάσματος νὰ πιστολίζη τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ γιὰ τὴ χαριστικὴ βολή, βλέπουν δυὸ στρατιῶτες νὰ μεταφέρουν τὸ πτῶμα στὸ φέρετρο, νὰ τὸ σκεπάζουν μὲ τὸ καπάκι, ὕστερα νὰ γράφουν ἀπάνω τὸν ἀριθμὸ 1, καὶ στὶς ἑπτὰ καὶ τέταρτο νὰ κολλᾶν στὸν τοῖχο τὸν νεαρὸ Σάββα Μιχαλόπουλο. Αὐτὸς ἔχει δέσει στὸ χέρι του ἕνα χαρτόνι μὲ τ' ὄνομά του, μήπως μπερδευτῆ τὸ λείψανό του. Ὁ ἀξιωματικὸς θυμώνει τοῦ τὸ πετάει: « Προσβάλλεις, λέει, τὸν γερμανικὸ στρατὸ ποὺ ἔχει μεγάλη τάξη ». Ὁ ἁπλὸς αὐτὸς ἐργάτης πεθαίνει μὲ τὸ « Ζήτω ἡ Ἑλλάς », ποὺ τὸ φωνάζει δυὸ φορές. Στὶς ἑπτάμισι ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ Περρίκου. Ὅταν ἐξομολογιόταν ζήτησε ἀπὸ τὸν παπὰ νὰ συχωρέση τὶς ἁμαρτίες του. Ἀφοῦ ἔλαβε ἄφεση ἁμαρτιῶν, ὁ πάτερ Νικόδημος τοῦ εἶπε νὰ συχωρέση κι αὐτὸς ὅσους τὸν ἔβλαψαν.

Ὁ Περρῖκος κοντοστάθηκε :

— Καὶ τοὺς Γερμανούς ; ρώτησε.

— Ὅλους, τέκνο μου, ὅλους.

— Συχωρεμένοι νά 'ναι.

Ἀπὸ τὸν τοῖχο ποὺ τὸν στύλωσαν, ἀφοῦ ἀρνήθηκε νὰ τοῦ δέσουν τὰ μάτια, στοχάστηκε τὰ λόγια τοῦ παπᾶ καί, θέλοντας νὰ δείξη τὴ διαφορὰ ψυχικῆς ποιότητας ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα Ἕλληνα καὶ Ναζιστῆ, εἶπε στοὺς ἐκτελεστές του: « Δὲν αἰσθάνομαι τίποτα ἐναντίο σας γιατὶ ξέρω πὼς σᾶς ἔχουν ἀγγαρέψει γι' αὐτὸ τὸ καθῆκον. Καὶ ἐγὼ τὸ καθῆκον μου ἔκαμα χάρη τῆς Πατρίδας. Εἶμαι ἀξιωματικὸς τῆς Ἀεροπορίας,

ὑποσμηναγός. Σᾶς συγχωρῶ !» Οἱ τρεῖς Γερμανοὶ ἀξιωματικοί, ποὺ τοὺς μεταφράζουν τί λέει, στέκουν σὲ προσοχὴ καὶ τὸν χαιρετᾶν. Ὁ Περρῖκος φωνάζει μ' ὅλη τὴ δύναμή του «Ζήτω ἡ Ἑλλάς», κ' οἱ πυροβολισμοὶ σφραγίζουν τὴ θυσία του.

ΜΕΣΟΚΑΙΡΙΖΕ Φεβρουάριος ὅταν ἀκούστηκε γιὰ πρώτη φορὰ πὼς οἱ Γερμανοὶ πιέζουν τὴν Κυβέρνηση Λογοθετόπουλου νὰ κηρύξῃ πολιτικὴ ἐπιστράτευση γιὰ νὰ μαζέψουν ἐργάτες γιὰ τὴ Γερμανία, ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς Ναζῆδες ποὺ στέλνονταν στὸ ρωσικὸ μέτωπο κατὰ χιλιάδες, μετὰ τὸ μακελειὸ τοῦ Στάλινγκραδ. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχε πάει σχεδὸν οὔτ' ἕνας ἐργάτης στὸν Ἄξονα, μόλο ποὺ ἔδιναν ὑποσχέσεις στοὺς πεινασμένους ἀνέργους νὰ τοὺς γεμίσουν μεγάλους μισθοὺς καὶ τρόφιμα γιὰ τὶς οἰκογένειες ποὺ θ' ἄφηναν πίσω. Τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπιστράτευση τὴν ἀνάγγειλε 23 Φεβρουαρίου ἡ γερμανικὴ ἐφημερίδα «Νέα γιὰ τὴν Ἑλλάδα». Ὁ ὑπουργὸς Ἐργασίας Καλύβας προσπάθησε νὰ θολώσῃ τὰ νερὰ λέγοντας πὼς τὸ μέτρο δὲ θὰ ἐφαρμοστῇ, μὰ οἱ Γερμανοὶ ἔστειλαν αὐθημερὸν τὸ διάταγμα καὶ δημοσιεύτηκε στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ἀμέσως ἔγινε σύσκεψις τῶν Ὀργανώσεων καὶ τὴν ἑπομένη τὸ πρωὶ συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας σ' ὅλες τὶς συνοικίες. Μέσα σὲ μιὰν ὥρα ἄπειρος κόσμος κατέβηκε ἀπὸ τὰ προάστια μ' ἐπιγραφές: «Κάτω ἡ πολιτικὴ ἐπιστράτευσις» κ' ἔσμιξε στὴ λεωφόρο Πανεπιστημίου. Ἀπὸ κεῖ τράβηξε στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα νὰ δώσῃ διαμαρτυρία τοῦ Πρωθυπουργοῦ, μὰ ἡ φρουρὰ δοκίμασε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἔσπρωξαν πέρα τοὺς χαφιέδες, μπῆκαν στὸ γραφεῖο τοῦ Λογοθετόπουλου, κ' ἐπειδὴ δὲν τὸν βρῆκαν ἐκεῖ ἔσπασαν τὰ ἔπιπλα. Ἂν ἤτανε παρὼν θὰ τοῦ σπάζανε τὸ κεφάλι. Ἄλλο τμῆμα λαοῦ, μὲ ὁδηγοὺς ἀνά-

1943 πηρους, πῆγε στὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας, σκοπεύοντας νὰ κάψη τ' ἀρχεῖα ποὺ ἦταν γραμμένοι κατὰ κλάδους οἱ ἐργάτες. Τὸ Ὑπουργεῖο τὸ φρουροῦσαν καραμπινιέροι ποὺ πυροβόλησαν τὸν κόσμο, σκότωσαν 4, πλήγωσαν 41, μὰ στὸ τέλος νικήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ κι ἀποσύρθηκαν. Οἱ διαδηλωτὲς ἔβαλαν φωτιὰ στὸ κτίριο (ἰδιοκτησία τοῦ Λογοθετόπουλου) κ' ἔκαψαν ἰσόγειο καὶ πρῶτο πάτωμα ὅπου φυλάγονταν τ' ἀρχεῖα, ἀπαραίτητα στὸν Ἄξονα γιὰ τὸν ἀνδραποδισμὸ τῆς ἐργατιᾶς. Γιὰ νὰ σταματήσουν τὶς ἐπαναστατικὲς ἐκδηλώσεις οἱ Γερμανοὶ ἔλαβαν αὐστηρὰ μέτρα, ἀπαγόρεψαν « ἐπὶ ποινῇ θανάτου » νὰ προσεγγίζουν πολίτες τὰ γραφεῖα τους κοντύτερα ἀπὸ 100 μέτρα καὶ κουβάλησαν ἀπ' τὴ Μακεδονία μιὰ θωρακισμένη μεραρχία ποὺ πέρασε ἀπὸ τὰ κέντρα ἐπιδειχτικά. Ὁ κόσμος ὅμως δὲν ἡσύχαζε ἂν δὲν ἀκυρωνόταν ἡ ἐπιστράτευση. Βροχὴ πέφταν τὰ ψηφίσματα ἐναντίο τοῦ μέτρου, ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ὡς τὰ σινάφια τῶν λιμενεργατῶν. Ὅλοι, χωρὶς ἐξαίρεση, ἀρνοῦνταν νὰ ἐπιστρατευτοῦν. Τέλη τοῦ μηνὸς ἀπεργοῦν οἱ ὑπάλληλοι τῆς Τηλεφωνικῆς Ἑταιρείας παρὰ τὴ δήλωση τῶν Γερμανῶν ὅτι θεωροῦν τὴν ὑπηρεσία τους στρατιωτική. Διακόσιους ἀπ' αὐτοὺς ἐφυλάκισαν, μὰ ἡ ἀπεργία ἐξακολούθησε. Ὕστερα μπῆκαν στὴν ἀνταρσία φοιτηταὶ καὶ μαθηταί, ποὺ δὲν κλονίστηκαν οὔτε σὰν σκότωσαν οἱ φασίστες τὸ γυμνασιόπαιδο Γιάννη Δημακόπουλο καὶ πλήγωσαν ἀρκετούς. Δὲν περνᾶ μέρα χωρὶς μιὰ ὁμαδικὴ πράξη σαμποτάζ, χωρὶς μιὰ μαχητικὴ διαδήλωση. Μὰ τὸ κορύφωμα τοῦ ἀγώνα ἔγινε στὶς 5 Μαρτίου μὲ τὴν κήρυξη πανελλαδικῆς ἀπεργίας. Πάλι πῆγε ὁ λαὸς στὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας, νὰ τ' ἀποκάψη. Σήμερα τὸ βρῆκε φρουρημένο ἀπὸ Γερμανοϊταλούς, μὰ ρίχτηκε καταπάνω τους μὲ πεῖσμα. Ἐπὶ δυὸ ὧρες ἄοπλοι Ἀθηναῖοι ἔσπρωχναν τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ἄξονα πού, πυροβολώντας μὲ μανία, σκότωσαν 7 πολίτες καὶ πλήγωσαν 200· ὅμως στὸ τέλος, μὴ μπορώντας νὰ δολοφονήσουν τόσο πλῆθος ἀναγκάστηκαν νὰ τραβηχτοῦν πέρα. Τὴν ἴδια ὥρα στὸν Πειραιᾶ οἱ ἀπεργοὶ σαλτάρισαν τὸ Παράρ-

τημα 'Εργασίας τοῦ λιμανιοῦ καὶ τὸ κάψαν κι αὐτό, θυσιάζοντας 4 νεκρούς καὶ 120 τραυματίες. 'Η ὑπόθεση παίρνει καθαρὴ μορφὴ ἐπαναστάσεως, κ' οἱ ἀξονικοὶ τρομάζουν γιὰ καλά. 'Αρχίζουν τώρα νὰ πυροβολοῦν στὴν τύχη, κ' ἐκεῖ ποὺ κινδυνεύουν κ' ἐκεῖ ποὺ κανένας δὲν τοὺς ἀπειλεῖ. Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστους δειλοὺς οἱ ἄλλοι 'Αθηναῖοι δίνουν κάθε μέρα καὶ νέα μάχη. 'Ο Μάρτης αἱματοβάφεται γερά. 'Η λύσσα τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ δὲν κατορθώνει νὰ λυγίση τὸν ἄοπλο κοσμάκη, εἶναι μεγάλη. Πολλαπλασιάζει τὰ χτυπήματα, μὰ τοῦτο αὐξάνει τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ. 'Η πρωτεύουσα ἔδειξε στὸν Χίτλερ, μετὰ ἑνὸς μηνὸς ἀγώνα, πὼς δὲν τὸν συμφέρει νὰ ἐπιμείνη στὴν πολιτικὴ ἐπιστράτευση, γιατὶ θὰ ἔπρεπε, γιὰ νὰ τὴν πετύχη, νὰ κατεβάση περισσότερο στρατὸ ἀπ' ὅσους ἐργάτες θὰ μάζευε. Καὶ στρατὸς δὲν περίσσευε. Ἔτσι ὁ φημισμένος 'Αρχιναζῆς ἔβαλε κάτω τὸ κεφάλι κι ἀνήμερα τῆς 'Εθνικῆς 'Εορτῆς ἀπόσυρε τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεώς μας. Τέτοιο κατόρθωμα κανένα κράτος δὲν τὸ πέτυχε, μὰ ὁ ἔξω κόσμος δὲν τὸ ξέρει. Κανένας δὲν τὸ διαλαλεῖ, κι ὅμως τὸ ἑλληνικὸ αἷμα χύνεται ποτάμι μπροστὰ στὶς σταγόνες ἄλλων λαῶν. 'Ακοῦμε τὸ B.B.C. νὰ ὑμνῆ τὸ τσέχικο χωριὸ Λίντιτσε ποὺ κάψαν οἱ Γερμανοί, ἐνῶ ἐδῶ καίγονται 10 Λίντιτσε κάθε μέρα. 'Αλλὰ τί νὰ τοὺς κάμουμε τοὺς ἐπαίνους τῶν ξένων ; Κι ἂν οἱ ἀγῶνες μας τοὺς ὠφελοῦν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐμψυχώνουν, δυναμώνουν ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Δὲν ὑπάρχει θυσία ποὺ νὰ μὴν ὑπηρετῆ τὸ μέλλον.

ΔΥΝΑΤΟΣ καὶ λυγερένιος, μὲ χέρια μικροκαμωμένα, ὅπως ἔχουν συχνὰ τὰ 'Ελληνόπουλα, ὁ Κώστας Ρῖτσος ἦταν γραμμένος στὸ « 'Εθνικὸ Κομιτάτο ». Πανέτοιμος στὴ θυσία. Κάποτε χρειάστηκε ἡ ὀργάνωσή του δύο κάσες, μιὰ γιὰ φύλαξη χαρτιῶν καὶ μιὰ τοῦ πολυγράφου. 'Ο Ρῖτσος εἶπε : « 'Εγὼ θὰ σᾶς τὶς φέρω ». 'Απόρησαν. Αὐτὸς ὁ

1943 φτωχὸς φοιτητής, προστάτης γριᾶς μάνας καὶ δυὸ ἀδερφάδων, θὰ κάμη τέτοιο ἔξοδο ; Πάει σπίτι του, κόβει τὶς τάβλες τοῦ κρεβατιοῦ του καὶ φτιάνει κάσες.

— Ποῦ θὰ κοιμᾶσαι τώρα ; ρωτᾶ ἡ μάνα του.

— Καταγῆς!

Οἱ κίνδυνοι, ἀγρύπνιες, ἀναπαραδιά, ἀντὶ νὰ τὸν καταπονοῦν τοῦ γεννοῦσαν πάθος ἀκατανίκητο. Ὁλοένα χλώμιαινε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰ ξενύχτια, ὥστε ἀναγκάστηκε ἡ μεγάλη ἀδερφή του Γαρουφαλλιὰ νὰ μπῆ ἐργάτρια στοῦ Ρετσίνα. Ἔτσι ὁ Κώστας ἔχει περισσότερο καιρὸ νὰ γίνεται στέλεχος τοῦ Ἐθνικοῦ Κομιτάτου, προπαγανδίζει ἀνάμεσα στοὺς φοιτητὰς Πατρίδα καὶ Θρησκεία. Τώρα τὴν Κατοχὴ τοὺς νέους παιδεύει τὸ θέμα τοῦ μέλλοντος. Στὸ κεφάλι τους στριφογυρίζουν ἄπειρες μπερδεμένες ἰδέες, γιατὶ ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ Εὐρώπη ἔχει χάσει τὸν ἑαυτό της. Ὁ Ρῖτσος τοὺς διδάσκει πρακτικὸ σοσιαλισμό : « Ἐλᾶτε νὰ φτιάσουμε τὸν τόπο μας, τοὺς λέει, ἰσοπεδώνοντας τοὺς ἀνθρώπους ὄχι μὲ τὸ μαχαίρι ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπη. Δῶστε στοὺς φτωχούς νοσοκομεῖα νὰ γιατρεύωνται, σύνταξη γιὰ τὰ γηρατειά τους καὶ μπόλικο ψωμί. Χτίστε τους σπίτια πρόσχαρα, καὶ μὴ σκοτίζεστε τότε τί θέλει ἡ Ρωσία ».

Ἡ λαχτάρα του γιὰ μεγάλη Ἑλλάδα καὶ κοινωνικὴ δικαιοσύνη συγκινεῖ ὅσους τὸν ἀκοῦν, καὶ ὁ Ρῖτσος κερδίζει ψυχὲς παραστρατημένων φοιτητῶν. Οἱ κομμουνιστὲς ὅμως τὸν μαρκάρουν. Ὅπως κάθε δυναμικὸ Ἐθνικιστή, τοῦ προτείνουν νὰ προσχωρήση στὸ ΕΑΜ, κι ὅταν ἀρνεῖται ἀποφασίζουν νὰ τὸν ξεπαστρέψουν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ προπαγάνδα ποὺ κάνει κατὰ τῶν Γερμανῶν κινεῖ κι αὐτωνῶν τὴν προσοχή. Ὁ διερμηνέας τῆς « Feldgendarmerie » Ἠλίας Φωτιάδης, ἐκεῖνος ποὺ παρακολουθεῖ συστηματικὰ τὸ Ἐθνικὸ Κομιτάτο κ' ἔχει προδώσει κιόλας ἕναν ἀπὸ τοὺς ἱδρυτάς του, τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ Ναυτικοῦ Ζαχαράκη, καταζητεῖ τὸν Ρῖτσο. Τρίτη 21 Μαρτίου. Ὁ Ρῖτσος ἑτοιμάζει πατριωτικὴ προκήρυξη γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Ἑορτή. Στοιχειοθετεῖ μόνος του τὸ κείμενο, μὰ τοῦ λείπουν μερικὰ κεφαλαῖα

Ζ γιὰ τὰ πολλὰ τὰ « Ζήτω » καθὼς καὶ μελάνι μπλὲ γιὰ τὸ τύπωμα. Ἀφότου κάτι κομμουνιστὲς παραφυλᾶν γύρω στὸ σπίτι του, κοιμᾶται στοῦ φίλου του Δελαγραμμάτικα. Ἀπὸ κεῖ ξεκινάει γιὰ τὴν Ἀθήνα νὰ δανειστῆ ψηφία ἀπὸ κάποιο γέρο τυπογράφο ποὺ τὸν βοηθᾶ. Παίρνει ἀπὸ τὸν γέρο ὅσα ζητάει καὶ κάνει νὰ γυρίση πίσω στοῦ Δελαγραμμάτικα. Κατὰ κακή του τύχη στὸ βαγόνι τοῦ Ἠλετρικοῦ ποὺ μπαίνει ἀντικρίζει τὸν διερμηνέα Φωτιάδη. Παγώνει. Στὸν Πειραιᾶ, γιὰ νὰ σωθῆ, ἀντὶ νὰ πάη στὸ σπίτι τοῦ φίλου πηγαίνει στῆς μάνας του. Ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς ἡ μάνα του νιώθει κακὸ προαίσθημα : τὸ ἀγόρι της κινδυνεύει! Βγαίνει στὴν πόρτα ἀνήσυχη. Δὲν τὸν περιμένει νά 'ρθη, μὰ ἡ μητρικὴ καρδιά της αἰσθάνεται τ' ἀπόκρυφα τοῦ κόσμου. Βλέπει ἐκείνους τοὺς κομμουνιστὲς ποὺ ὑποπτεύεται πὼς ἔχουν στήσει καρτέρι τοῦ γιοῦ της καὶ τρομάζει. Στέκει στὸ κατώφλι της ἀλαφιασμένη. Σὲ λίγα λεπτὰ ἀκούει πέντε πιστολιές. Δὲ διακρίνει τίποτα γιατὶ ἔχει σκοτεινιάσει, ἀπὸ ἔνστικτο μόνο τρέχει κατὰ τὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ γριὰ Ρίτσου λιποθυμᾶ βλέποντας τὸ παιδί της σκοτωμένο. Μετὰ τὴ δολοφονία ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κώστα, Γαρουφαλλιά, μὲ παρακαλεῖ νὰ τῆς δώσω 10 μέρες ἄδεια νὰ περιποιηθῆ τὴ χαροκαμένη μάνα ποὺ ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἔχει χάσει ὁλότελα τὴν ἀκοή της. Ὅταν ξανάρχεται στὴ δουλειὰ ζητάει τὴν προστασία μου, γιατὶ κάτι ἀριστεροὶ ἐργάτες τὴν ἀπειλοῦν πὼς θὰ τὴ σκοτώσουν. Φωνάζω ἕναν ἀπὸ τοὺς νταῆδες καὶ τοῦ λέω πὼς ἂν πάθη τίποτα ἡ κοπέλα θά 'χουν νὰ κάμουν μ' ὅλο τὸν ἐθνικισμό. Δὲν τὴν βλάφτουν, ὅμως ἐξακολουθοῦν, ὅπου τὴν ξεμοναχιάσουν, νὰ τῆς λὲν πὼς θὰ τὴν ξεκάμουν. Ἀπὸ τρομάρα σὲ τρομάρα, ἡ ζωή της γίνεται μαρτύριο. Ἕνα μήνα μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ ἀδερφοῦ της ὁρμοῦν κατὰ τὶς 11 τὸ πρωὶ στοῦ Ρετσίνα Γερμανοὶ μ' ἕνα διερμηνέα. Προχωροῦν γραμμὴ στὸ γραφεῖο μου καὶ μὲ διατάζουν χωρὶς περιστροφές : « Δῶσε μας κατάλογο τῶν ἐργατῶν σου ποὺ εἶναι κομμουνιστές ».

Ἀρνοῦμαι πὼς ἔχω κανέναν, μὰ αὐτοὶ ἐπιμένουν. Καθὼς

1943 δὲν τοὺς δίνω ὀνόματα, ὁ διερμηνέας, ὁ Φωτιάδης ἐκεῖνος, λέει στὸν ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικὸ γερμανικά: «Τώρα θὰ δῆτε πῶς θὰ μάθωμε αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε», καὶ γυρίζοντας σ' ἐμένα ρωτάει:

— Δουλεύει ἐδῶ μιὰ Γαρουφαλλιὰ Ρίτσου;

— Μάλιστα.

— Φώναξέ την!

Στέλνω κάποιον νὰ τὴν καλέση. Σὲ λίγο μπαίνει μέσα ἡ Γαρουφαλλιά, σαστισμένη τί νὰ τὴ θέλουν οἱ Ναζῆδες. Ὁ διερμηνέας τῆς λέει:

—Ἐσένα σοῦ σκότωσαν οἱ κομμουνιστὲς τὸν ἀδερφό σου, τὸν Κώστα. Δὲν εἶν' ἔτσι;

— Ναί, ἀποκρίνεται ἡ κοπέλα, καὶ στὰ βαθουλωμένα ἀπὸ τὸ κλάμα μάτια της ἀναβλύζουν δάκρυα.

— Τοὺς μισεῖς τοὺς δολοφόνους τοῦ καημένου τοῦ Κώστα· δὲν τοὺς μισεῖς;

Ἡ Γαρουφαλλιὰ κατανεύει μὲ τὸ κεφάλι.

— Λοιπὸν πές μας τώρα ποιοὶ ἐδῶ μέσα κομμουνίζουν.

Ἡ Γαρουφαλλιὰ στρέφεται πρὸς ἐμένα, σὰ νὰ ζητάει τὴ γνώμη μου τί νὰ κάμη. Δὲν μπορῶ νὰ τῆς γνέψω τίποτα, γιατὶ ἀπὸ τοὺς ἕξι Γερμανοὺς ποὺ μᾶς κυκλώνουν κάποιος θὰ μὲ δῆ. Τὴν κοιτάζω κατάματα.

— Μὴ φοβᾶσαι, ἐξακολουθεῖ ὁ διερμηνέας, κανένας δὲ θὰ μάθη ποιοὺς θὰ καταδώσης. Πές μας τὰ ὀνόματα ἐσύ, κ' ἐμεῖς τοὺς πιάνομε τὴ νύχτα, ὄχι τώρα.

Ἡ Γαρουφαλλιὰ διστάζει. Μισεῖ θανάσιμα τοὺς φονιάδες τοῦ ἀδερφοῦ της, θὰ ἤθελε νὰ τιμωρηθοῦνε, προπάντων ἕνας ἐργάτης ποὺ τὸν ὑποπτεύεται πὼς ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστές, μὰ γυρίζει καὶ μὲ ξανακοιτάζει. Δὲν τὴν παροτρύνω νὰ μιλήση. Ὁ διερμηνέας ποὺ βλέπει τὸ δισταγμό της, δοκιμάζει νὰ τὴ συγκινήση:

—Ἡ σκιὰ τοῦ Κώστα εἶναι δίπλα σου, Γαρουφαλλιά, καὶ ζητάει ἐκδίκηση. Τὸν ξέχασες τὸν Κώστα σου;

Ἡ πάλη ποὺ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ τῆς δόλιας κοπέλας εἶναι φανερή. Ἀναταράζεται ὁλόκληρη, τὸ μαῦρο τσίτινο

φόρεμά της άχνοτρέμει στούς ώμους. Τέλος στυλώνει τό κεφάλι καί λέει μέ σταθερή φωνή :

— Στό εργοστάσιο δέν έχουμε ούτ' έναν κομμουνιστή. Ἂν εἴχαμε θά σᾶς τούς μαρτυροῦσα!

Οἱ Γερμανοί φεύγουν ἄπραχτοι, ἐνῶ ἐγώ σφίγγω τά δυό χέρια τῆς μικρῆς, πού σωριάζεται σέ μιά καρέκλα καί ξεσπάει σέ κλάματα.

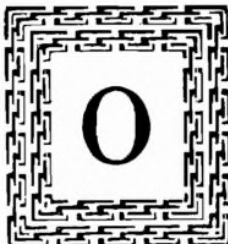
— Μπράβο, Γαρουφαλλιά, τῆς λέω, ἔκαμες σήμερα μιά μεγάλη πράξη.

—Ἄχ, κύριε Χρίστο, πρόδωσα!

—Ἴσα - ἴσα πού κράτησες τό πάθος σου καί δέν ἐπρόδωσες κανένα.

Μέσα στό ἀναφιλητό της ψιθυρίζει :

—Ἄχ, πρόδωσα τόν Κώστα μου...

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ εἶναι θαυμαστό φίλτρο. Καμιά βρώμα δέν ἀφήνει νά περάση. Ὅσοι ἄνθρωποι τόν νιώθουν μένουν καθαροί, ὅσοι τόν στεροῦνται βρώμισαν κιόλας. Γι' αὐτό βλέπεις ἀπό τή μιά μεριά καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου πού κατάντησαν προδότες, ἀπό τήν ἄλλη ζωοκλέφτες νά ἐξαγνίζωνται. Πόρνες θυσίασαν τή ζωή τους γιά τήν Πατρίδα, ἐνῶ γυναῖκες πλούσιες πορνεύτηκαν μέ Ἰταλογερμανούς.

ΠΡΙΛΗΣ. Μήνυμα τοῦ καπετὰν Χρίστου ἀπὸ τὴν Ἤπειρο. Πίσω ἀπὸ τὴν περιοχή του, κατὰ τὰ μέρη τῆς Πρέβεζας εἶχε βγῆ ἀντάρτης ὁ ταγματάρχης Κωνσταντινίδης μὲ 9 ἀξιωματικούς. Ὡς τὰ τέλη τοῦ '42 ἀκολουθοῦσε τὸ ΕΑΜ, καὶ γι' αὐτό, ἅμα ζήτησε συνεργασία μὲ τοὺς δικούς μας, τοῦ ἀρνήθηκαν. Τὸν Γενάρη πῆγε μόνος του νὰ συναντήση τὸ Χρίστο καὶ τοῦ εἶπε πὼς παράτησε πιὰ τὸ ΕΑΜ γιατὶ κατάλαβε πὼς κομμούνιζε. Τοῦ πρότεινε τώρα νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὸν Ζέρβα. Ὁ Χρίστος ρώτησε τὴ γνώμη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ντουσκάρας Ζώτου. Συμφώνησαν νὰ μὴ πλησιάσουν τὸ ΕΔΕΣ πρὶν σταματήση τὴ φανατικὴ δημοκρατικὴ προπαγάνδα του. Εἶχε νὰ τοὺς προσφέρη ὅπλα καὶ χρήματα ὁ Ζέρβας, γιατὶ τὸν ἐνίσχυαν γερὰ οἱ Ἄγγλοι, ἐνῶ αὐτοὶ ἀγωνίζονταν μὲ τόσο φτωχικὰ μέσα ὥστε οἱ στρατιῶτες τους πεινοῦσαν· ἐντούτοις προτίμησαν νὰ μείνουν πιστοὶ στὶς πεποιθήσεις τους. Ἀρχὲς Φεβρουαρίου ἕνας δυναμικὸς ὁπλαρχηγὸς τοῦ ΕΔΕΣ κατέβασε ἐπίτηδες τοὺς ἀντάρτες του πρὸς τὰ μέρη τοῦ καπετὰν Χρίστου. Ὑπῆρχε συνεννόηση νὰ χωρίζη τὶς περιοχὲς ἡ δημοσιὰ Φιλιππιάδας - Ἰωαννίνων, μὰ οἱ Ἐδεσίτες τὴν πατοῦσαν καὶ κακομεταχειρίζονταν δικά μας παιδιά. Τοῦ ἔστειλε ὁ Χρίστος τελεσίγραφο πὼς ἂν τὸ ξανάκανε θὰ τὸν πολεμοῦσε. Μετὰ ὀχτὼ μέρες ἐκεῖνος πέρασε πάλι τὸ δρόμο, ἔδειρε σκληρὰ ἕναν ἄνθρωπό μας καὶ κατέλαβε τὸ χωριὸ Κοπάνι. Τότε ὁ Χρίστος ἀποφασίζει νὰ τοῦ δώση μάθημα. Βαράει τὴ μπουροῦ (σάλπιγγα δὲν εἶχε), ἀνάβει συνθηματικὲς φωτιὲς καὶ μαζεύει διακόσιους ὁπλισμένους. Γιὰ τὸν αἰφνιδιασμὸ ποὺ μελετάει νὰ κάμη μιὰ δυσκολία τὸν στενοχωρεῖ — τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ θὰ ξυπνοῦσαν τοὺς Ἐδεσίτες. Στὴν Ἤπειρο κάθε σπίτι ἔχει δυὸ καὶ τρία μαντρόσκυλα γυμνασμένα νὰ γαβγίζουν στὸν παραμικρὸ θόρυβο. Ὁ Ζῆκος, ὁ ζωοκλέφτης, τοῦ λέει :

— Γι' αὐτὸ στεναχωριέσαι ; Εὔκολα γίνεται.

— Θέλεις νὰ πῆς δηλαδὴ πῶς θὰ καταφέρης νὰ σωπάσης ἑκατὸ σκυλιά ;

— Τήρα τὴ δουλειά σου ...

Ὁ Ζῆκος μάζεψε τὴν παλιά του παρέα, καμιὰ τριανταριὰ ζωοκλέφτες, τοὺς ἔδωσε κομμάτια ψημένα κρέατα καὶ τοὺς ἔστειλε μισὴ ὥρα μπροστά. Αὐτοί, πατώντας ἀνάλαφρα χωρὶς παπούτσια, κόντρα στὸν ἄνεμο, κατόρθωσαν τὸ ἀπίστευτο, νὰ μὴν τοὺς νιώση κανένα σκυλί, ὡσότου φτάσαν σὲ λίγα μέτρα ἀπόσταση. Ἐκεῖ ὅμως οἱ σκύλοι ὀσμίστηκαν τὰ ψητά. Τοὺς τάισαν, τοὺς ἡσύχασαν, κι ὅταν σὲ λίγο ἦρθε τὸ Σῶμα, δὲν ἀκούστηκε οὔτε κίχ. Τοὺς Ἐδεσίτες τοὺς ἔπιασαν στὰ κρεβάτια, τοὺς ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἔδιωξαν ντροπιασμένους. Τοῦτο τό 'μαθε ὁ Ζέρβας, ἀλλὰ ἀντὶ νὰ ἐκδικηθῆ, ὁ φρόνιμος, ἔστειλε τὸν ἀδερφό του Ἀλέκο κ' ὕστερα τὸν ὑπαρχηγὸ Πυρομάγλου νὰ τοὺς γλυκομιλήση. Ἔπεισε ὅλες τὶς ἀνεξάρτητες ὁμάδες νὰ μαζευτοῦν στὴ Δραμισοῦ νὰ συζητήσουν. Τὴν ἡμέρα τοῦ συνεδρίου ὁ καπετὰν Χρίστος ἔλαβε γράμμα τοῦ Ζέρβα ποὺ τὸν ἐβεβαίωνε πὼς ἀδιαφορεῖ γιὰ πολιτικὲς πεποιθήσεις. Ἔτσι ὑπόγραψαν πρωτόκολλο τιμῆς ὅτι συντάσσονται μὲ τὸ ΕΔΕΣ χωρὶς πολιτικὴ δέσμευση καὶ ὅτι μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση θὰ σεβαστοῦν τὴν ψῆφο τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἑβδομήντα ὑπογραφὲς ἀξιωματικῶν ἔχει αὐτὸ τὸ χαρτί. Ὁ Ζέρβας τὸ ἀποδέχτηκε καὶ τό 'στειλε στὴ Μέση Ἀνατολή.

Τὸ φεγγάρι πήγαινε νὰ γεμίση 17 Μαρτίου. Ἐκείνη τὴ νύχτα ἡ γυναίκα τοῦ καπετὰν Χρίστου, Γιαννιώτισσα, ποὺ τὸν ἀκολούθαγε στὰ βουνά, ξύπνησε ἀπὸ μακρινὴ βοὴ ἀεροπλάνων. Σκούντησε τὸν ἄντρα της :

— Σήκω !

Πετάχτηκε ἀπάνω ἀνήσυχος.

— Τί τρέχει ;

— Θὰ μᾶς κάμουν ρίψη. Ἀκούω ἀεροπλάνα.

— Ὀνειρεύεσαι ; Κάνουν ρίψη οἱ Ἄγγλοι χωρὶς νὰ εἰδοποιήσουν ;

 Ἡ γυναίκα πεισμώνει, βγαίνει ἀπὸ τὸ ξεροκάλυβο ποὺ ζοῦν, ἀδειάζει τὰ λίγα πράματα ποὺ ἔχουν μέσα καὶ τοῦ βάζει φωτιά. Τ' ἀεροπλάνα χαμηλώνουν, χαμηλώνουν, κόβουν βόλτες σὰν πεταλοῦδες ὁλόγυρα στὴ φωτιά, ἐνῶ ἡ γυναίκα τραβάει ἀπὸ τὴ φλογισμένη καλύβα κλάρες ἀναμμένες καὶ τὶς σαλεύει πάνω - κάτω, γιὰ νὰ δείξῃ στοὺς πιλότους ὅτι τοὺς περιμένουν. Καψαλίζει τὰ μαλλιά της, καίει τὰ χέρια της, μὰ δὲν ἡσυχάζει παρὰ μόνο σὰν φανοῦν στὸ σεληνόφωτο πλῆθος ἀλεξίπτωτα νὰ κατεβαίνουν σιγά - σιγά.

Ἦταν ὁ ταγματάρχης Μίλλερ, δυὸ ὑπαξιωματικοὶ μὲ τὸν ἀσύρματο, καὶ σαράντα δέματα ροῦχα, ἄρβυλα, πολυβόλα, τουφέκια — τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. Τά 'κρυψαν ἀμέσως στὴ γῆ καὶ φώναξαν ἕναν ἀγροφύλακα ἀπὸ τοὺς Βαριάδες νὰ γιατρέψῃ τὸ πόδι τοῦ Μίλλερ ποὺ εἶχε πάθει ἐξάρθρωση. Σὲ δυὸ λεπτὰ ὁ κομπογιανίτης τὸ ἔβαλε στὴ θέση του καλύτερα ἀπὸ χειροῦργο. Ξημερώνοντας ἔφτασε κοντά τους ὁ Tom Barnes, Ἄγγλος σύνδεσμος τοῦ ΕΔΕΣ, γιὰ νὰ μοιράσῃ τὰ ἐφόδια μὲ δικαιοσύνη. Καὶ ἀφοῦ κάθε ὁμάδα πῆρε τὸ μερίδιό της, ὁ Barnes ὁδήγησε τὸν Κωνσταντινίδη καὶ τὸν καπετὰν Χρίστο νὰ συναντήσουν τὸ Ζέρβα στὰ βουνὰ τῶν Τζουμέρκων. Τοῦ ἀνάθεσε τὴ Διοίκηση Ἠπείρου. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἄρχισε σοβαρὴ δουλειά. Ξεσήκωσαν τοὺς σπουδαστὲς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, τοὺς μάθανε τὰ σήματα Μόρς, ὀργάνωσαν ὀπτικοὺς τηλέγραφους. Κλέψαν ἀγκυλωτὸ σύρμα ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς κ' ἔστησαν τηλεφωνικὲς γραμμές. Ἔτσι ἔζωσαν ὅλον τὸν τόπο σ' ἕνα σύστημα διαβιβάσεων, καὶ τὸ Κάιρο λαβαίνει τώρα ταχτικὰ πληροφορίες γιὰ τὶς κινήσεις τοῦ Ἄξονα καὶ τὶς ὀχυρώσεις στὴν Ἤπειρο. Δημιούργησαν ὁμάδα σαμποτὰζ κατὰ τὶς ὁδηγίες τοῦ Ἄγγλου λοχαγοῦ Σπάηκ.

Πρῶτος τους ἆθλος ἦταν τὸ βούλιαγμα ἑνὸς πλοίου, στὸ δίαυλο τῆς Πρέβεζας, ποὺ ἀπόκλεισε τὸν Ἀμβρακικό. Ἕνα βράδυ πλησίασαν μὲ λαστιχένια βάρκα αὐτὸ τὸ πλοῖο, ἔκαμαν μακροβούτι, κόλλησαν τὴ βόμβα - χελώνα στὰ ὕφαλα καὶ ξεμάκρυναν ἀπαρατήρητοι. Δεύτερος ἆθλος ἦταν ἡ πυρπό-

ληση δύο ἰταλικῶν ὑδροπλάνων στὰ ἴδια νερά, ἆθλος ποὺ τὸν ἐκτέλεσε ὁ ἀρχιτέκτων Μοναστηριώτης μὲ τὸν λοχαγὸ Βίδαλη, τὸ παλικάρι ποὺ μπῆκε πολλὲς φορὲς τὸ '42 μέσα στὴν 'Αλβανία καὶ ξεσήκωσε τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς [1].

Κάθε καινούριο φεγγάρι ἀεροπλάνα κάναν νέες ρίψεις. Ἡ ἀφθονία τοῦ ὑλικοῦ ποὺ ἐρχόταν οὐρανοκατέβατο ξυπνοῦσε σὲ χωριάτες κι ἀντάρτες τὸ πανάρχαιο ἔνστικτο τοῦ πλιάτσικου. 'Εκεῖ, στὰ σκοτεινά, ἀφοῦ παράδιναν κάμποσα δέματα στοὺς ἀρχηγούς, κλέβαν τὰ ὑπόλοιπα. Κάποια φορὰ ποὺ ὁ Χρίστος ἀνακάλυψε τὰ κλεψιμέικα καὶ τοὺς τὰ πῆρε πίσω, θύμωσαν, τοῦ πέταξαν τὰ ὅπλα τους κ' ἔφυγαν μακριά, τάχα πὼς τοὺς ἀδίκησε. Παρ' ὅλα αὐτά, τέλη 'Απριλίου τὸ 'Αρχηγεῖο 'Ηπείρου εἶχε ἐξοπλίσει 1200 ἄντρες. 'Εναντίο τους, ὅπως κ' ἐναντίο τοῦ Ζέρβα, οἱ 'Ιταλοὶ σπάζαν κάθε φορὰ τὰ μοῦτρα τους. Κατάλαβαν πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς ὑποτάξουν, κι ἄρχισαν νὰ στρατολογοῦν Τουρκαλβανοὺς τῆς Τσαμουριᾶς. Ἔδωσαν ἐξουσία στὸν μισέλληνα συνταγματάρχη Βερντινουὰ νὰ ὀργανώση τμήματα ληστρικὰ καὶ νὰ στραφῆ κατὰ τῶν δικῶν μας. Τὴν 21 Μαΐου ὅρμησε στὴν περιοχὴ Σούλι ὁδηγώντας μικτὸ Σῶμα ἀπὸ 300 Γκέγκηδες καὶ 100 'Ιταλούς. Τὸ μέρος τὸ ὑπεράσπιζε μικρὴ ὁμάδα ἀπὸ Σουλιῶτες, ἀντρειωμένους σὰν τοὺς προγόνους των. Μὲ μεγάλη ἀποκοτιὰ κόψανε τὴν ἰταλικὴ φάλαγγα στὰ δύο καὶ τὴ θερίσανε. 13 Τσάμηδες περάστηκαν ἀπὸ τὸ σπαθὶ στὰ βουνά, 10 'Ιταλοὶ βρέθηκαν νεκροὶ μὲ τὸ λοχαγὸ διοικητὴ τῶν ὅλμων, 7 αἰχμάλωτοι καὶ καμιὰ σαρανταριὰ τραυματίες. Ὁ ἴδιος ὁ Βερντινουὰ πληγώθηκε στὸ χέρι, καὶ τὸν ἔσωσε τ' ἄλογό του ποὺ τὸν φευγάτισε γρήγορα· πίσω του ἄφησε λάφυρα ὅλμους, πολυβόλα καὶ 52 αὐτόματα. Ὁ ταγματάρχης Μίλλερ πηδοῦσε ἀπὸ τὴ χαρά του καὶ πῆρε γιὰ ἀνάμνηση τὴν ἰταλικὴ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ποὺ ξετρύπωσε στὸ χαρτοφύλακα τοῦ σκοτωμένου λοχαγοῦ. Κοντὰ στὴ θέση Σταυρὸς ὅπου ἔγινε ἡ μάχη βρίσκονταν καμιὰ πενηνταριὰ ἄντρες τοῦ ΕΑΜ ὑπὸ τὸν

1. Ὁ λοχαγὸς Βίδαλης σκοτώθηκε τὸν 'Ιούλιο τοῦ 1944 τὴν ὥρα ποὺ ἐκτελοῦσε σαμποτὰζ στοὺς Γερμανοὺς τῆς Καστροσυκιᾶς.

1943 δημοδιδάσκαλο Σαράφη. Όταν τούς είδοποίησαν νά τρέξουν νά βοηθήσουν, άπάντησαν πώς πήγαιναν γιά διαφώτιση στό χωριό Ζαγορίτσα καί δέν μπορούσαν νά καθυστερήσουν.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ τοῦ Μαρκεζίνη ἀκούω ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Καρυστίας Παντελεήμονα ἱστορίες τῆς Εὐβοιας: Κάποτε ποὺ Ἄγγλοι ἔριξαν μὲ ἀλεξίπτωτα ὁπλισμό, ἕνα δέμα ἔπεσε στὴν αὐλὴ ἀγράμματου χωριάτη τοῦ Πύργου. Τὸ ἄνοιξε καὶ βρῆκε μέσα χειροβομβίδες. Μὴ ξέροντας τί εἶναι πῆγε στὸ γέρο Πρόεδρο τῆς Κοινότητας, συνταξιοῦχο δάσκαλο, καὶ τοῦ τὶς ἔδειξε. Ὁ Πρόεδρος ἔτρεξε νὰ τὸ ἀναφέρῃ τοῦ ἀστυνόμου. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: « Εἶναι χειροβομβίδες, μὴ λὲς τίποτα, μόνο κρύψ' τες γιὰ τὴν Ἀντίσταση »· μὰ ὁ γέροντας ἀπὸ φόβο τηλεγράφησε τὸ εὕρημα στὴ Χαλκίδα. Ἦρθαν Ἰταλοὶ στὸ χωριὸ κι ἄρχισαν νὰ παιδεύουν τοὺς νοικοκυραίους γιὰ νὰ μάθουν τί ἄλλος ὁπλισμὸς ἔπεσε, ἂν ὑπάρχουν Ἄγγλοι γύρω, ποῦ λημεριάζουν ἀντάρτες. Ἀναστάτωσαν τὸν τόπο. Δυὸ τσοπάνους, τ' ἀδέρφια Νίκο καὶ Παναγὴ Χαρτσᾶ, 24 καὶ 16 χρονῶ, ποὺ ἦταν σύνδεσμοι τῶν Βρετανῶν κ' ἤξεραν ὅλη τὴ μυστικὴ κίνηση, τοὺς ἐβασάνισαν φριχτά, τοὺς ἔσπασαν τὰ σαγόνια, μὰ δὲν τοὺς πῆραν οὔτε λέξη, ὥσπου τοὺς ἐτουφέκισαν. Ὕστερα οἱ καραμπινιέροι ἔφυγαν ἄπραχτοι. Τὸ μόνο ποὺ κατάφεραν νὰ μάθουν ἤτανε πὼς στὴ Σκῦρο κρύβονταν πολλοὶ Ἄγγλοι ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ὑποχωρήσεως. Δὲν τόλμησαν οἱ Ἰταλοί, νὰ πᾶν, προτίμησαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Γερμανούς, ποὺ ἑτοίμασαν στολίσκο, 300 στρατιῶτες μοίρα πολυβόλων καὶ μπλοκάρισαν τὸ νησί. Ἐκεῖ ζοῦσαν κάπου 180 Βρετανοί, κρυμμένοι στὶς στάνες. Ἑλληνοποῦλες τῆς Σκύρου τοὺς μαγείρευαν καὶ κάθε μεσημέρι τοὺς ἀνέβαζαν συσσίτιο, δυὸ ὧρες δρόμο, στὰ βουνά. Μέσα στὴ χώρα δὲν ἀπόμεναν

παρὰ 17 τραυματίες. Αὐτούς, μόλις φάνηκαν οἱ Χιτλερικοί, τούς παράχωσαν σὲ κάτι καταπαχτές. Σύψυχο τὸ νησί, τρεῖς χιλιάδες ἄτομα, βουβάθηκαν. Κανένας δὲν μίλησε, κανένας δὲν ἐπρόδωσε, μολονότι ἄντρες καὶ γυναῖκες φυλακίστηκαν καὶ δάρθηκαν. Τοῦτο τὸ θαῦμα ὁμαδικῆς προστασίας ξένων ἀπὸ τὴ σιωπὴ ὁλόκληρου πληθυσμοῦ ποιὸς ἄλλος λαὸς ἔχει νὰ τὸ ἐπιδείξῃ ; 'Από τοὺς 180 Βρετανοὺς τῆς Σκύρου οὔτε ἕνας δὲν ἀνακαλύφθηκε, ὅλοι πέρασαν στὴ Μέση 'Ανατολή.

Μᾶς ἱστορεῖ κατόπι ὁ Μητροπολίτης τὴν ἀγωνία καὶ τὴ φτώχεια τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Εὔβοιας πού, μὲ ἀρχηγὸ τὸ συνταγματάρχη Γερακίνη (ἐκεῖνον ποὺ αἰχμαλώτισε στὴν 'Αλβανία τοὺς Λύκους τῆς Τοσκάνας), ἀγωνίζονται κατὰ τῶν 'Ιταλογερμανῶν καὶ τοῦ ΕΑΜ. 'Από τοὺς πολλοὺς ντόπιους βαθμοφόρους μόνο τρεῖς προσχώρησαν στὸν ΕΛΑΣ. Μᾶς ἐξηγεῖ ὁ Παντελεήμων τὶς δυσκολίες ποὺ ἀπαντᾶν στὴ μεταφορὰ πυρομαχικῶν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ἀφοῦ αὐτὸν τὸν ἴδιο, τώρα ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Χαλκίδα, τοῦ ἀναστάτωσαν τὸ αὐτοκίνητο γιὰ ἔρευνα· ὡς καὶ τὰ λάστιχα τὰ ξεφούσκωσαν μήπως κρύβει σημειώσεις μέσα στὶς σαμπρέλες.

'Ακούω τὸν ἀγωνιστὴ Μητροπολίτη νὰ διηγιέται μὲ ἁπλότητα τοὺς ἄθλους τῶν χωριατῶν καὶ τῶν ψαράδων τῆς Εὔβοιας καὶ συλλογιέμαι πόσο θὰ εὐκόλυνε τὸν ἀγώνα τοῦ Ἔθνους καὶ πόσο θὰ ἐμποδιζόταν τὸ ΕΑΜ στὸ σατανικὸ ἔργο του ἂν ἡ 'Εκκλησία, ἀντὶ νὰ καιροσκοπῇ, ἔριχνε τὸ βάρος της ξάστερα πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ.

ΤΙΣ 11 Η ΩΡΑ τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς 25 'Ιουλίου ὁ ραδιοσταθμὸς τῆς Ρώμης ἀνάγγειλε τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μουσολίνι. Τέτοια ὥρα ἡ κυκλοφορία ἀπαγορευόταν, γι' αὐτὸ τὸ πανηγύρι τῆς χαρᾶς ἔγινε μὲ τὰ τηλέφωνα. Μέσα σὲ δέκα λεπτὰ ὅλη ἡ 'Αθήνα εἶχε μάθει τὸ πεντάχαρο μαντάτο. Δὲν εἶχαν περάσει δέκα μέρες ποὺ ὁ Μου-

1943 σολίνι εἶχε τοιχοκολλήσει διαταγὴ πού ἀπαγόρευε τὴ χρήση ραδιοφώνων στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ διαταγὴ ἄρχιζε: «Ντοῦτσε, πρῶτος Στρατάρχης τῆς Αὐτοκρατορίας, Διοικητὴς τῶν ἐφ' ὅλων τῶν μετώπων δρώντων Στρατευμάτων...», μὰ τώρα ὁ γκλοριόζος ἤτανε φυλακή! Σεπτεμβρίου 8, πάλι νύχτα, ὁ σταθμὸς Ἀλγερίου μετάδωσε τὴ συνθηκολόγηση τῆς Ἰταλίας.

Ὁ λαὸς ξετρελάθηκε. Ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ τυράννους εἶχε τελειωτικὰ γονατίσει. Τὰ μεσάνυχτα οἱ Γερμανοὶ ἀφόπλισαν τοὺς πρώην συμμάχους των, ποὺ δὲν τοὺς ἀντιστάθηκαν οὔτ' ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἑκατονταπλάσιοι. Μὲ τὴ γυναίκα μου εἴδαμε τοὺς διακόσιους Ἰταλοὺς τῆς Βούλας νὰ παραδίνουν τὸν ὁπλισμό τους σὲ δύο, δύο μόνο, Ναζῆδες, ἕναν πενηντάρη κ' ἕναν νεαρὸ ποὺ κλωτσοῦσε ἀλύπητα ὅσους ἀργοποροῦσαν. Ὕστερα τοὺς ἔβαλαν στὴ γραμμὴ καὶ τοὺς τράβηξαν πρὸς τὴν Ἀθήνα. Ὁ Ἰταλὸς λοχαγὸς ἔκλαιγε ἀπὸ ντροπή. Βάδιζε πρῶτος κρατώντας μὲ τὶς παλάμες τὸ πρόσωπό του, ἐνῶ λυγμοὶ τάραζαν τὸ σῶμα του. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα φάνηκε ἡ φυσικὴ εὐγένεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πού, ὅταν ἀντίκρισε τὴν ταπείνωση τῶν Ἰταλῶν, τῶν ἀνθρώπων ποὺ κάψαν τόσα χωριὰ καὶ τουφέκισαν τόσους πατριῶτες, τοὺς συμπόνεσε. Κανένα χαμίνι δὲν τοὺς σφύριξε, καμιὰ χαροκαμένη μάνα δὲν τοὺς ἔβρισε. Πιστεύω πὼς τὰ ἰταλικὰ ράκη ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους θὰ κατάλαβαν τί λαὸ βαθιὰ πολιτισμένον ἦρθαν νὰ ἐκπολιτίσουν. Ὅμως ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς Αὐτοκρατορίας εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο στὴν οἰκονομικὴ ἐπιτροπή μας. Οἱ Ἰταλοὶ ξεπουλοῦσαν τὸν ὁπλισμό τους, κι ἄρχισε κρυφὸς συναγωνισμὸς μὲ τὸ ΕΑΜ ποιὸς θ' ἀγοράση τὰ περισσότερα. Μ' ἕνα ἀντρικὸ πουκάμισο προμηθευόσουν ὅπλο, μὲ μιὰ λίρα πολυβόλο. Γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦμε στὴν προσφορὰ πέσαμε μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ζητιανεύωμε χρήματα ἀπὸ τοὺς φίλους. Κι ὅταν πήραμε κάμποσα ἀπ' αὐτούς, ἀποταθήκαμε καὶ σὲ ἄγνωστους. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀντ. Μπενάκη κάμαμε καλὴ δουλειά. Καταφέραμε ν' ἀγοράσωμε ὣς καὶ βαριὰ πολυβόλα, ποὺ τὰ θάψαμε στὴ γῆ. Με-

ρικοὶ Ἰταλοὶ ἀξιωματικοὶ φέρθηκαν τίμια, μᾶς ἔδωσαν δωρεὰν χειροβομβίδες καὶ φυσέκια, μερικοὶ ὅμως ἄξιζαν νὰ τοὺς φτύσῃς. Τέτοιοι οἱ διευθυνταὶ τῶν φυλακῶν ποὺ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς κρατούμενους νὰ δώσουν 2.000 χρυσὲς γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ βρεθῇ τόσο μεγάλο ποσὸ σὲ λίγες ὧρες, κ' ἐνῶ ραδιοφωνικὴ διαταγὴ τοῦ Μπαντόλιο ὅριζε ν' ἀνοίξουν τὶς πόρτες ὅλων τῶν φυλακῶν στὴν Ἑλλάδα, αὐτοὶ ἔκαμαν τὴν ἀτιμία νὰ παραδώσουν τοὺς φυλακισμένους στὸν πρῶτο Γερμανὸ ποὺ παρουσιάστηκε, τὸν ναύτη Φρὶτς ποὺ ἔγινε ἀργότερα ὁ δήμιός τους.

ΡΩΙ ΤΗΣ 26 ΙΟΥΛΙΟΥ πῆγα νὰ δῶ τὸν Παπάγο σπίτι του. Ἀντὶ νὰ μοῦ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα τὸ γνωστὸ δουλάκι, παρουσιάστηκε ἕνας χαφιὲς ποὺ μ' ἐρώτησε ἀγριεμένος: «Τί ζητᾶς;» Ἀπάντησα ψέματα πὼς ἤθελα κάποιον Ἰωαννίδη κι ἀπομακρύνθηκα. Σὲ λίγο μάθαμε πὼς εἶχαν συλλάβει τὸν Ἀρχιστράτηγο τὰ ξημερώματα οἱ Γερμανοί. Ἔγινε μεγάλη ζημιὰ στὸν ἀγώνα μας, γιατὶ ὁ Παπάγος ἀποτελοῦσε σύμβολο γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς. Μόλις ἀνάλαβε τὴν κυβέρνηση ὁ Τσολάκογλου τὸν ἐφυλάκισε γιὰ τρεῖς μῆνες ἐπειδὴ εἶχε διατάξει «ἄμυνα μέχρις ἐσχάτων» κατὰ τῶν Γερμανῶν· ὕστερα θέλησε νὰ τὸν καλοπιάσῃ καὶ τοῦ ἔδωσε (ὅπως στοὺς ἄλλους ἀντιστρατήγους καὶ τοὺς πρώην πρωθυπουργοὺς) μεγάλη σύνταξη. Ὁ Παπάγος στάθηκε ὁ μόνος ποὺ ἀρνήθηκε νὰ τὴν δεχτῇ. Ὅταν ἀρχὰς '42 ὁ Μπᾶκος ἀποφάσισε νὰ κάμῃ κομματικὴ ἐκκαθάριση στὸ στρατό, ὁ Παπάγος τοῦ ἀντιστάθηκε. Τὸν συνέλαβε πάλι ἡ Γενικὴ Ἀσφάλεια, μὰ δὲν τόλμησε νὰ τὸν κρατήσῃ πολὺν καιρό. Ὁ Παπάγος ἀποφάσισε τότε ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγώνα τῶν βουνῶν καὶ προσπάθησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Κυβέρνηση τῆς Μ. Ἀνατολῆς. Ὁ Ν. Γρηγοριάδης, ὁ λο-

1943 χαγὸς Καλαμπόκης, ὁ ἔφ. ἴλαρχος Ραζέλος μετάφεραν « κάτω » προτάσεις του, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔλαβε ἀπάντηση. Τέλος ἔστειλε, μὲ τὸ ψευδώνυμο Κοβαλίτσας, τὸν ταγματάρχη Μαλασπίνα, στὸν ὁποῖον ἔδωσε τὸ δαχτυλίδι του, δῶρο τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, γιὰ νὰ πειστῆ τὸ Κάιρο πὼς ἦταν δικός του ἐντολοδόχος. Ζητοῦσε τὴν ἔγκριση τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου γιὰ νὰ βγῆ στὸ κλαρί. Κι ὅταν ἀπελπίστηκε νὰ λάβη ἀπάντηση, τούτη τὴν ἄνοιξη μάζεψε τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς κι ἵδρυσε τὴν « Ἱεραρχία ». Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο ποὺ εἶχε σκοπὸ νὰ ὀργανώση τὴν ἀντίσταση τῶν ἀξιωματικῶν στὴν πρωτεύουσα καὶ τὶς ἐπαρχίες. Γιὰ νὰ δείξη πὼς ἡ πρόθεσή του ἦταν καθαρὰ ἐθνική, συνεργάστηκε μὲ ὅλους τοὺς τίμιους δημοκρατικούς, πῆρε μάλιστα ἐπιτελάρχη του τὸν δικό μας τὸν « Ἀννίβα », ἀπόταχτο συνταγματάρχη τοῦ '35. Ὅσους βασιλικοὺς ἀξιωματικοὺς ἔβλεπε νὰ δυστροποῦν νὰ καταταγοῦν στὸν Ζέρβα ἢ τὸν Ψαρρό, τοὺς ὑποχρέωνε νὰ πᾶνε. Τὴν κίνηση Παπάγου τὴ φοβήθηκαν οἱ κομμουνιστὲς καὶ τὴν πρόδωσαν στοὺς Γερμανούς. Ὁ « Ἀννίβας », ποὺ εἶχε ἄνθρωπο του στὰ ΕΣ - ΕΣ, ἔμαθε τὴν προδοσία, εἰδοποίησε τὸν Ἀρχιστράτηγο γιὰ νὰ κρυφτῆ. Δὲν καταδέχτηκε νὰ τὸ κάμη. Καὶ τὸ πρωὶ τῆς 26 Ἰουλίου τὸν συνέλαβαν μαζὶ μὲ ἄλλους 4 στρατηγοὺς τῆς « Ἱεραρχίας » καὶ τοὺς ἔστειλαν στὶς φυλακὲς τοῦ Ὀράνιενμπουργκ καὶ κατόπιν στὸ Νταχάου.

Τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ μιὰ ἄλλη προσπάθεια νὰ στερεωθῆ ἡ Ἀντίσταση ἀποτύγχαινε ἀπὸ κομμουνιστικὲς μηχανορραφίες. Ἡ Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιτροπὴ Καΐρου ποὺ εἶχε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἀγώνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα (ὁ Π. Κανελλόπουλος, ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς Μ. Ἀνατολῆς, ἡ Force 133) ἔστειλε τὸν ταγματάρχη Κιφωνίδη στὸ ἐδῶ Κέντρο Συντονισμοῦ, ἀλλὰ μὲ ἀκατάλληλο ἀσύρματο καὶ ἀκατάλληλο ἀσυρματιστή, τὸν Ἀπόστολο. Ἡμέρες 47 ἡ ὁμάδα Κιφωνίδη κατακρατήθηκε στὴ Σμύρνη ἀπὸ τοὺς Λεβαντίνους, τάχα πὼς δὲν ὑπῆρχε βενζινόπλοιο, στὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ

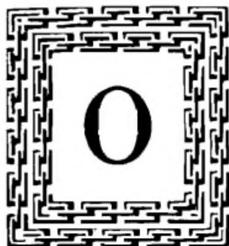
προετοιμαστῆ τὸ ΕΑΜ ν' ἀντιδράση. Τέσσερεις μῆνες ἀφότου ἦρθαν στὴν 'Αθήνα, ὁ ἀσυρματιστὴς δὲν κατάφερνε νὰ συνδεθῆ μὲ τὴν Αἴγυπτο. Ἦταν ἐαμίτης, κορόιδευε. Στὸ μεταξὺ ἡ θέση τῶν ἀξιωματικῶν κατάντησε ἀφόρητη. 'Απὸ τὰ βουνὰ ὁ 'Επιτελάρχης « 'Αννίβας » ἔλαβε εἰδοποίηση τοῦ 'Αρχηγοῦ τῆς 'Αγγλικῆς 'Αποστολῆς Κρὶς νὰ μὴ στείλη ἄλλους βαθμοφόρους ἀπάνω γιατὶ ὑπῆρχε τώρα πληθώρα (1500 εἶχαν ἀνεβῆ στοῦ Ζέρβα, Ψαρροῦ, ΠΑΟ καὶ Πελοπόννησο). 'Απὸ τὴν Αἴγυπτο μᾶς τηλεγραφοῦσαν νὰ σταματήσωμε τὴν κάθοδο ἀξιωματικῶν γιατὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ τοὺς κάμουν (1200 εἶχαν διαφύγει). 'Εδῶ τοὺς πίεζαν νὰ καταταγοῦν στὰ τάγματα 'Ασφαλείας καί, καθὼς δὲν ἐπήγαιναν, τοὺς ἔκοβαν τὴ μισθοδοσία. 'Εγὼ λυπόμουν νὰ τοὺς βλέπω πεινασμένους, μὲ ροῦχα τρύπια στοὺς ἀγκῶνες, παπούτσα ἀνοιχτὰ σὰν στόματα, μὰ ἐκεῖνοι δὲν χάναν τὸ κέφι τους. 'Ο λοχαγὸς Κουρουπὸς μοῦ δείχνει τὴν κατάντια του καὶ γελάει: « Μ' αὐτὰ τὰ χάλια περνάω εὔκολα τὰ μπλόκα. Στὸ ταγάρι μου, ἀπάνω ἀπὸ τὶς χειροβομβίδες, βάζω μιὰ λαχανίδα. 'Αδύνατο νὰ φανταστῆ Γερμανὸς πὼς εἶμαι μόνιμος λοχαγός».

Γιὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς ποὺ κινδυνεύουν κάθε στιγμὴ νὰ ἐξαφανιστοῦν, ὅπως πνίγηκαν τόσοι μὲ τὸν ἥρωα Δαβάκη στὴν 'Αδριατική, ὅπως σαπίζουν κάπου χίλιοι στὶς φυλακὲς τοῦ Ἄξονα μὲ τὸν 'Αρχιστράτηγο, πιστέψαμε τὸν Μάη πὼς βρέθηκε λύσις στὸ δράμα τους. Κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνὰ ὁ πρωτοδίκης Τσίμπος μὲ πρόταση τοῦ Κρίς, καθὼς λέει, νὰ τοῦ στείλουμε στρατηγὸ ν' ἀναλάβη τὸ ἀντάρτικο, νὰ ὀργανώση τ' Ἄγραφα ὅπου θὰ πρόστρεχαν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς « 'Ιεραρχίας » καὶ θὰ δημιουργοῦσε σιγὰ - σιγὰ ἑλληνικὸ στρατό. 'Η εἴδηση μᾶς φαίνεται ἀπίστευτη, ὡστόσο σὲ σύσκεψη ποὺ γίνεται στὸ σπίτι τοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου ἀποφασίζεται νὰ πάη κάποιος ἀνώτερος ἀπάνω καί, ἂν στ' ἀλήθεια « σταθῆ » κοντὰ στοὺς Ἄγγλους, ν' ἀκολουθήση ὁ Παπάγος ὡς 'Αρχηγός. Μερικοὶ στρατηγοὶ διστάζουν νὰ ξεκινήσουν, μὰ προσφέρεται πρόθυμα ὁ στρατηγὸς Τσίπουρας, ἂν καὶ μόλις ἔχει σηκωθῆ ἀπὸ ἐγχείρηση. Εἶναι

γνωστὸ παλικάρι, ξέρει τὸν ἀνταρτοπόλεμο ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν κομιτατζίδων, κι ὅλοι συμφωνᾶν ν' ἀναλάβη αὐτὸς ὁ δυναμικὸς τὴν ἐπιχείρηση. 'Αλλὰ τὸ ΕΑΜ ἀγρυπνᾶ. Ὅταν ἔφτασε ὁ στρατηγὸς στὸ Περτούλι, ὁ Ταξίαρχος Eddie μὲ τὸν Κρὶς τοῦ ἀρνήθηκαν ὅτι προσκάλεσαν κανένα στρατηγό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ ΕΑΜ πρόκαμε νὰ εἰδοποιήση τὸν Eddie, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὅτι τὸν Τσίπουρα τὸν εἶχε διορίσει πρόπερσι ὁ Τσολάκογλου νομάρχη 'Αττικοβοιωτίας, (θέση στὴν ὁποία ἔμεινε μόνο ἕνα μήνα), κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πρόλαβε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψη συμφωνία ποὺ μοιραζόταν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ΕΔΕΣ καὶ τὴν ΕΚΚΑ κι ἀπαγόρευε ἄλλος κανεὶς νὰ ἱδρύση ἀντάρτικη ὁμάδα. Ἔτσι, μὲ τὴν εὐλογία φαίνεται καὶ τοῦ Ζέρβα, φυλακίστηκαν Τσίπουρας καὶ Τσίμπος (ποὺ κατάφερε νὰ δραπετεύση) καὶ ναυάγησε ἄδοξα κι αὐτὴ ἡ προσπάθεια. Ὁ διερμηνέας τοῦ Eddie κομμουνιστὴς Ζαφειρίδης, ὅταν ἦρθε ἀργότερα σπίτι μου νὰ συζητήσωμε τὴν δυνατότητα, ἀντὶ νὰ στέλνη τὸ Στρατηγεῖο Καΐρου στὰ βουνὰ χρυσὲς λίρες, νὰ πουλῆ ὁ Ταξίαρχος ἐδῶ ὁμόλογα, καὶ τὸν ἐρώτησα γιατὶ δὲν χρησιμοποιήθηκε ὁ Τσίπουρας, μοῦ ἀπάντησε : « Πρὶν ἐμφανιστῆ ὁ στρατηγὸς ἀπάνω, εἶχε τὸ ΕΑΜ ἐφοδιάσει τὸν Eddie μὲ τέτοια στοιχεῖα ἐναντίον του ποὺ παρὰ λίγο νὰ τουφεκιστῆ ὁ ἄνθρωπός σας ».

Δὲν χωρεῖ παραμικρὴ ἀμφιβολία γιὰ τὸν ἁγνὸ πατριωτισμὸ τοῦ Τσίπουρα, ὅμως ἄλλος στρατηγὸς ἔπρεπε νὰ σταλῆ στὰ βουνά, γιὰ νὰ μὴ βοηθᾶμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸ συκοφαντικὸ ἔργο τοῦ ΕΑΜ [1].

1. Διαβάζω τὸ βιβλίο τοῦ συνταγματάρχη Woodhouse (Κρίς), «Τὸ Μῆλον τῆς Ἔριδος». Γράφει πὼς ὑποστήριξαν οἱ Ἄγγλοι τὸ ΕΑΜ γιατὶ αὐτὸ βρῆκαν ὀργανωμένο στὰ βουνὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ '42. Τοῦτο δὲν εἶναι σωστό. Πρὶν κάμη ἔνοπλο ἀντίσταση τὸ ΚΚ, εἶχαν ἀνταρτέψει πολλὲς ὁμάδες ἀξιωματικῶν. Ὅλοι τότε ἦταν ἀνοργάνωτοι—τόσο οἱ ἀξιωματικοὶ ὅσο κ' οἱ κομμουνιστές. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Στρατηγείου Μ. 'Ανατολῆς φούντωσε τὸ ΕΑΜ, ἐνῶ ἀπὸ ἐγκατάλειψη διαλύθηκαν οἱ ὁμάδες ἀξιωματικῶν, αὐτῶν ποὺ μὲ τὸ νὰ κάμουν τὴν ἐποποιία τοῦ 40-41 ἦταν οἱ μόνοι ἄξιοι ν' ἀναλάβουν τίμιον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ὁ Κρὶς λέει πὼς «ὑπερέβαινε τὴν ἀν-

ΤΑΝ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ στείλουν μιὰ μεραρχία τους στὸ 'Ανατολικὸ Μέτωπο, ἀποφάσισαν νὰ παραδώσουν τὴν Μακεδονία τοῦ 'Αξιοῦ στοὺς Βουλγάρους, ἡ 'Ελλάδα φούντωσε. Τοῦτες τὶς τελευταῖες ἡμέρες εἶχαν παρουσιαστῆ στὴν 'Αθήνα σωρὸ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ποὺ περπατοῦσαν στοὺς δρόμους προκλητικά. Ἕνα βράδυ γεμίσαμε τοὺς τοίχους μ' ἐπιγραφές : « Κάτω οἱ Βούλγαροι », ποὺ ἀνάγκασε τὸν 'Ιταλὸ φρούραρχο 'Αρένα νὰ διατάξη τοὺς νοικοκυραίους νὰ σβήσουν αὐθημερὸν τὶς ἐπιγραφές, ἄλλως θὰ τοὺς φυλάκιζε γιὰ ἕνα χρόνο. Οἱ ἐθνικὲς ὀργανώσεις τοιχοκόλλησαν προκηρύξεις ποὺ καλοῦσαν τὸ λαὸ σὲ συλλαλητήριο τὴν 13 'Ιουλίου, « ἡμέρα πένθους ». Καταστήματα καὶ δημόσια γραφεῖα κλεῖσαν ἀπὸ νωρὶς κι ὁ κόσμος διαμαρτυρήθηκε μ' ἀξιοπρέπεια. Οἱ κομμουνιστὲς πάσχισαν νὰ μιλήσουν γιὰ τοὺς ἀδερφοὺς « Βουλγάρους », μὰ παρατήρησαν τέτοια διαρροὴ στὶς τάξεις τους ποὺ, θέλοντας καὶ μή, ἄλλαξαν πορεία — μ' ἐκείνη τὴν ἀδιαντροπιὰ ποὺ τοὺς διακρίνει. 'Ο

θρώπινη δύναμη νὰ διαλύση κανεὶς τὸ ΕΑΜ». Δὲν τὸ παραδέχομαι αὐτὸ γιὰ τὸ '42. Τότε ἐμεῖς ἤμαστε δυνατότεροι ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς σὲ πολλὰ βουνά. 'Ακόμη τὸ '43, ἂν οἱ Βρετανοὶ μᾶς ἔστελναν τὰ ὅσα ἐφόδια παραγέμισαν τοὺς 'Ελασίτες, πάλι θὰ κρατούσαμε τ' ἀπάνω χέρι. Κανένας δὲν ζητοῦσε ἀπ' τὸ Κάιρο νὰ διαλύση τὸ ΕΑΜ. 'Απλῶς ἐπιμέναμε νὰ βοηθήση καὶ τὶς ἐθνικὲς ὁμάδες, ὥστε νὰ ὑπάρξη ἰσορροπία δυνάμεως, ἀφοῦ μόνο τὴ δύναμη σέβεται ὁ κομμουνισμός. Ζητούσαμε νὰ κρατηθῆ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ πέρα γιὰ πέρα βασιλικὸς Μοριάς, ὡς ἀντίβαρο στὸν Βελουχιώτη, ὁπότε δὲ θὰ γίνονταν οὔτε οἱ φριχτὲς σφαγὲς τῶν Καλαμῶν, τοῦ Πύργου καὶ τοῦ Μελιγαλᾶ, οὔτε τὸ ἔγκλημα τῶν Δεκεμβριανῶν στὴν πρωτεύουσα. Οἱ Ἕλληνες τῆς ὑπαίθρου σιχαίνονταν τὸν κομμουνισμό, μὰ τοὺς παρηγοροῦσε ἡ παρουσία τῶν Ἄγγλων. «Αὐτοὶ θὰ τὰ διορθώσουν ὅλα στὸ τέλος», ἔλεγαν, καὶ πραγματικὰ στὸ τέλος ἡ Μ. Βρετανία ἀναγκάστηκε νὰ χτυπήση τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πόσες καταστροφές! Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο λάθος μερικῶν κατωτέρων Ἄγγλων, ὄχι τοῦ Κρίς, ποὺ προσπάθησε, ἔστω καὶ ἀργά, νὰ σώση τὴν κατάσταση.

λαουτζίκος ζοῦσε μὲ τ' ὄνειρο τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, νιώθοντας ἀπὸ ἔνστικτο πὼς ἡ εὐτυχία τῆς πατρίδας θὰ θεράπευε καὶ τὴ δική του κακομοιριά. Ἔτσι, ὅταν καλέσαμε γιὰ τὶς 22 Ἰουλίου δεύτερο « μαχητικὸ συλλαλητήριο », οἱ κομμουνιστὲς ἀναγκάστηκαν νὰ μετάσχουν. Ὁ συναγερμὸς αὐτὸς ξεπέρασε ὅ,τι μπορεῖ νὰ φανταστῇ ἄνθρωπος. Ἑκατὸ χιλιάδες Ἀθηναῖοι λάβανε μέρος, ἔχοντας προφυλακὴ μαχητικὰ στελέχη. Τὰ πάντα ἔμειναν κλειστά, οὔτ' ἕνα μαγαζάκι, οὔτ' ἕνα γραφεῖο δὲν ἄνοιξε· ὡς κ' οἱ μικροπωλητὲς κ' οἱ μαυραγορίτες ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους, ἔτρεξαν κι αὐτοὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγώνα. Ἡ προσπάθεια στάθηκε μεγαλειώδικη. Δοκίμασαν νὰ μᾶς διαλύσουν οἱ Γερμανοϊταλοί, μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ γίνουν σοβαρὲς συμπλοκὲς σ' ὅλη τὴν πόλη. Ἡ πρώτη τους ἐπίθεση ἄρχισε ὅταν τὸ κεφάλι τῆς διαδηλώσεως πλησίαζε τὴν ὁδὸν Ὁμήρου, ἐνῶ ἡ οὐρὰ ἀκόμη ξετυλιγόταν ἀπὸ τὴν πλατεία Λαυρίου. Δεύτερη ἐπίθεση στὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, τρίτη Βασιλίσσης Σοφίας, τέταρτη στὴν πλατεία Ρηγίλλης καθὼς ὁ κόσμος ὁρμοῦσε ἐναντίο τῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας κ' ἕνας δικός μας νέος ὁ Ἰ. Ἀντωνόπουλος ἀπὸ τὴν Κομοτινή, ξεκόλλαγε καὶ ποδοπατοῦσε τὸν βουλγάρικο θυρεό. Καθὼς ἀργότερα ἀναστράφηκε τὸ πλῆθος καὶ περνοῦσε τὴν Ὁμόνοια, νέα συμπλοκὴ ξέσπασε, ποὺ ἐξακολούθησε ὡς κάτω στὴν ὁδὸν Πειραιῶς. Τρεῖς ἐπιθέσεις ἔκαμε ὁ στρατὸς γιὰ ν' ἁρπάξῃ τὴ σημαία τῶν φοιτητῶν, καὶ τρεῖς φορὲς ἀποκρούστηκε. Ἐχάσαμε 22 νεκροὺς καὶ 120 τραυματίες, μὰ οἱ φασίστες στὸ τέλος νικήθηκαν, καὶ ὀχυρώθηκαν οἱ Ἰταλοὶ στὸ Κομάντο Πιάτσα, οἱ Γερμανοὶ στὸ Μετοχικό. Γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς πρωτευουσιάνους ἔκοψαν τὴν κίνηση τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὶς ὀχτὼ τὸ βράδυ. Μετὰ τὶς ὀχτὼ πυροβολοῦν ὅποιον ξεμυτίζει, κι' ὁ κόσμος, κλεισμένος σπίτια του, σκάει ἀπὸ τὴ ζέστη. Συλλαμβάνουν 500 καὶ τοὺς στέλνουν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, καταδικάζουν 63 σὲ ἰσόβια δεσμὰ (δὲν τόλμησαν νὰ τοὺς τουφεκίσουν), τὰνκς καὶ θωρακισμένα περιτρέχουν τοὺς δρόμους. Δὲν πέρασε μήνας ἀφότου εἶχαν πάλι κατεβάσει τὰ

σιδερικά τους γιὰ νὰ μᾶς φοβερίσουν, τότε τέλη Ἰουνίου, ὅταν αἱματοκυλίστηκε ἡ πόλις ἐξ αἰτίας τοῦ τουφεκισμοῦ μερικῶν δασκάλων ποὺ μίλησαν στὰ σχολεῖα ἐναντίον τῆς βαρβαρότητας τοῦ Ἄξονα, καὶ νά! μᾶς ξεκουφαίνουν πάλι ἑρπίστριες στὴν ἄσφαλτο. Μὰ ὁ λαὸς ἀντιδρᾶ μὲ πεῖσμα. Ἡ μιὰ ἀπεργία διαδέχεται τὴν ἄλλη, ὥσπου, 10 Αὐγούστου, ὅλα νεκρώνουν, σταματᾶν τρὰμ καὶ λεωφορεῖα, καμιὰ δουλειὰ δὲν γίνεται. Μιὰ ὁλόκληρη πόλις, πρὶν τόσο ζωηρή, τώρα μοιάζει πεθαμένη.

Ἡ κυβέρνηση Ράλλη παραλύει. Ἐπὶ δυὸ βδομάδες βγάζει νόμους γιὰ νὰ τιμωρήση, νὰ ἐμποδίση ἀπεργίες, νόμους γιὰ ν' ἀναγκάση τὰ καταστήματα ν' ἀνοίξουν, ὁρίζοντας πὼς « ὅσα μείνουν κλειστὰ θὰ χάσουν τὴν προστασία τοῦ ἐνοικιοστασίου »· στερεῖ τοὺς ἀπεργοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους ἀπὸ τὴ σύνταξή τους. Κανεὶς δὲν ἀκούει τοὺς ὑπουργούς. Οἱ ἀπεργοὶ καῖν τὶς ἀποθῆκες τῆς Πάουερ μὲ 95 τρὰμ μέσα. Χωροφυλακὴ καὶ Ἀστυνομία ἀρνοῦνται νὰ ἐπέμβουν, κ' οἱ φασίστες φοβοῦνται μιὰν Ἑλλάδα ποὺ φλογίζεται ὁλόκληρη ἀπὸ πατριωτισμό. Ὅπως στὴν Ἀθήνα, ἔτσι ζοῦν ἐπαναστατημένες ἡ Βέρροια, ἡ Κοζάνη, ἡ Ἔδεσσα, τὸ Κιλκὶς καὶ τὰ Γιαννιτσά. Ποτὲ οἱ Ἕλληνες δὲν νιώσαμε νὰ εἴμαστε πιὸ ἐλεύθεροι ἀπὸ κεῖνες τὶς στιγμὲς τῆς χειρότερης σκλαβιᾶς.

ΑΘΙΣΜΕΝΟΣ στὴν ταράτσα τοῦ Μαρκεζίνη, 30 Ἰουλίου, μιλῶ μαζί του γιὰ τοὺς Ἄγγλους.

ΕΓΩ : — Μετὰ τὸν Γοργοπόταμο ἤξερε ὁ Ταξίαρχος Ἔντυ ὅτι τὸ ΕΑΜ κομμούνιζε. Ἄρα τὸ βοήθησε ἐν γνώσει πὼς ἦτανε παράσπονδο.

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ : — Ὄχι. Ὁ Ἔντυ δὲν ἦρθε οὔτε γιὰ νὰ βοηθήση τοὺς κομμουνιστὲς οὔτε γιὰ νὰ ὀργανώση Ἐθνικὸ Στρατό. Τὸ περασμένο καλοκαίρι οἱ Ἄγγλοι δὲν ἐνδιαφέρονταν παρὰ γιὰ

νὰ δημιουργήσουν πολλὲς ὁμάδες σαμποτὲρ ποὺ θὰ ἐμπόδιζαν τὶς μεταφορὲς τοῦ Ρόμμελ. Μικρὲς ὁμάδες, ὄχι μεγάλες, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τὶς κυβερνᾶν αὐτοί.

— Καλὰ πέρσι, ἀλλὰ φέτος ; Ὁ τρόπος ποὺ ἐνισχύεται τὸ ΕΑΜ δὲν δικαιολογεῖται ἀπὸ στρατιωτικοὺς λόγους.

—Ὡς ἕνα σημεῖο σοῦ δίνω δίκιο. Βλέπω κ' ἐγὼ ὅτι κάποια ὀργάνωσις παίζει δικούς της σκοποὺς πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ Τσῶρτσιλ, μὴν ξεχνᾶς ὅμως πὼς ὁ Eddie ὁπλίζει ὅποιον βρίσκει πρόθυμο νὰ χτυπήση τοὺς Γερμανούς, ἀδιαφορώντας ἂν εἶναι δεξιός, κὰν ἀριστερός. Ἄλλες πληροφορίες ἀποδίδουν τὴν κίνηση ὑπὲρ τοῦ ΕΑΜ στὴν προσπάθεια κατευνασμοῦ τῆς Ρωσίας, ποὺ τὸ προστατεύει φανατικά.

—Ἐμένα μοῦ εἶπαν πὼς προτιμᾶν τὸ ΕΑΜ ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐδαφικὲς διεκδικήσεις. Φαντάζονται ὅτι μ' αὐτὸ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ μεταπολεμικοὺς μπελάδες.

—Ἴσως ...

— Παίζουν οἱ Ἄγγλοι τώρα τὸ σλαβικὸ παιχνίδι ἀπὸ ἀφέλεια. Ὁ Στάλιν εἶναι ἅγιος ποὺ τοὺς βοηθεῖ. Κάποτε θὰ τὸν γευθοῦν τὸν ἀληθινὸ Στάλιν ...

— Δὲν εἶν' εὐκολόπιστοι, Χρίστο. Πρέπει νὰ καταλάβης τὴν ἀγγλικὴ νοοτροπία. Εἶναι λαὸς πειθαρχικός, ἑνωμένος ἐδῶ καὶ τετρακόσια χρόνια. Δὲν χωρεῖ μὲ κανένα τρόπο στὸ κεφάλι τους ἡ ἔννοια τῆς ἐσωτερικῆς φαγωμάρας. Στὴν Ἀγγλία συζητοῦν, μὰ δὲν ἐπαναστατοῦν. Ὑποτάσσονται στὴν πλειοψηφία. Τοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ παραδεχτοῦν ὅτι κάποια μειονότητα ἑτοιμάζεται ν' ἁρπάξη τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ βία. Γι' αὐτὸ διαρκῶς ζητᾶν νὰ συμβιβάσουν τ' ἀσυμβίβαστα σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

—Ἐγὼ πιστεύω πὼς οἱ μέσες λύσεις προέρχονται ἀπὸ ἀτέλεια σκέψεως. Ὅποιος σκεφθῆ βαθιὰ θὰ βρῆ τὴ σωστή, τὴ ριζικὴ λύση. Συμβιβασμὸς σημαίνει μπαλώματα. Ὕστερα ἔχουμε καὶ τὴ φυσικὴ εὐγένεια τῶν Βρετανῶν. Ἀφοῦ ἐξόπλισαν ἐγκληματίες, σὰν τὸν Ἄρη, τοὺς μιλᾶν κατόπι μὲ τὸ γάντι : « Μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς κάμω τὴν τάδε ὑπόδειξη ; » ἤ : « θέλετε ν' ἀκούσετε τὴ γνώμη μου ; » Ὁπό-

τε ὁ Ἄρης λέει μέσα του : « Τοῦτος εἶναι κουτόφραγκος ».

—Ἔτσι φερόταν ὁ Ἔντυ στὴν ἀρχή, τώρα ὅμως δὲν φέρεται πιὰ ἔτσι. Ξεχνᾶς τὸ τελεσίγραφο ποὺ ἔδωσε τοῦ ΕΛΑΣ τὸν περασμένο Μάιο ;

— Τί σημασία εἶχε ; Μετὰ ἕνα μήνα ὑποχώρησε πάλι ὁ Ταξίαρχος. Μὴ μπορώντας νὰ ἐπιβληθῆ σὲ ποιὸ μέρος θὰ βασιλεύη ὁ Ζέρβας καὶ σὲ ποιὸ ὁ ΕΛΑΣ, ἐπειδὴ τσακώνονταν γιὰ κατοχὴ μερικῶν ἐπαρχιῶν, δέχτηκε νὰ γίνη ἀνάμιξις ὁμάδων, δηλαδὴ στὴν ἴδια περιοχὴ νὰ συνυπάρχη ΕΔΕΣ καὶ ΕΛΑΣ. Δημιουργήθηκαν ἔτσι ἄπειρες αἰτίες καβγάδων. Πίστευε βέβαια ὁ Ἔντυ πὼς τὸ Κοινὸ Στρατηγεῖο του θὰ κατάφερνε νὰ τοὺς εἰρηνεύη μὲ διαιτησία, μὰ ὑπερίσχυσαν οἱ τοπικὲς ἀντιζηλίες, καὶ τώρα φούντωσε ὁ σκοτωμὸς στὰ Ζαγόρια, στὸν Ἄραχθο, στὴν Ἀκαρνανία, παντοῦ.

— Σοῦ ἐξήγησα πὼς δυσκολεύονται οἱ Ἄγγλοι νὰ καταλάβουν κάτι ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν τόπο τους. Δὲν ξέρουν τὸν κομμουνισμό, δὲν μποροῦν νὰ φανταστοῦν τὴν ἀδιαλλαξία του, οὔτε πὼς κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Λένιν συστηματικὰ πρέπει ἄλλα νὰ λὲς κι ἄλλα νὰ πράττης. Ὁ Ἔντυ ἔχει στὴν τσέπη ρωσικὰ ἔγγραφα ποὺ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῆ ἐκ μέρους ὅλων τῶν Συμμάχων. Αὐτὰ λένε τὰ ἐπίσημα χαρτιά, εἶμαι βέβαιος ὅμως ὅτι ἀπὸ τὴν Κομμουνιστικὴ Διεθνὴ ὁ Ἄρης παίρνει ἰδιαίτερες ὁδηγίες. Ἔτσι ἐξηγεῖται ὅτι, παρὰ τὶς συμφωνίες, ὁ Ἄρης χτυπᾶ κάθε ἐθνικιστικὴ ὁμάδα — Ψαρρό, Ζέρβα Παπαϊωάννου, Κωστόπουλο. Ἐπὶ τέλους τί νὰ σοῦ κάμη ὁ Ἔντυ ὅταν τὸ Λονδίνο εἶναι καταδημαγωγημένο ἀπὸ τὸ ἀντιφασιστικὸ λεξιλόγιο τῶν Σοβιέτ ; Δὲν φαντάζονται οἱ Ἄγγλοι τί κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ δῆθεν δημοκρατικὴ μάσκα.

— Κι ὅμως ἐμεῖς τοὺς εἰδοποιήσαμε πὼς ἔτσι ποὺ φέρονται δημιουργοῦν στὸν τόπο μας ὄχι στρατὸ παρὰ κομμούνα. Ὁ Ἔντυ καὶ μερικοὶ κατώτεροί του, Τζέφ, Ἔγκς, Ρήντ, Λέο, Ἔντμονς, ἐνῶ ἔχουν χεροπιαστὰ παραδείγματα τῆς ἀτιμίας τοῦ ΕΑΜ, ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ βοηθοῦν. Εἴτε ἀπὸ ἀμυαλιά, εἴτε ἀπὸ ἀγαθότητα, ὁπλίζουν τοὺς κόκκινους.

—Ἐγὼ παραδέχομαι ὅτι πόθος κάθε Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ ποὺ ἔπεσε μὲ ἀλεξίπτωτο στὴν Ἑλλάδα εἶναι νὰ βοηθήση ὅσο μπορεῖ τὴ Χώρα μας, κι ὄχι ὁρισμένες πολιτικὲς μερίδες. Ὅλοι τους, στὰ βουνά, στέκουν μαγεμένοι ἐμπρὸς σ' ἕνα λαὸ ἄοπλο, ταλαιπωρημένο, ποὺ θέλει μολαταῦτα νὰ συνεχίση τὸν πόλεμο. Δὲν κατάλαβαν τὴν ὕπουλη ἡγεσία του. Ἀγάπησαν τὴ μάζα τοῦ ΕΑΜ, ὄχι τοὺς ἀρχηγούς.

— Παραδέχεσαι ὅμως ὅτι δείχνουν ἀνεπάρκεια πολλὲς βρετανικὲς ὑπηρεσίες καὶ πῶς αὐτὸ στάθηκε ἡ ρίζα τόσο στὰ δικά μας βάσανα ὅσο καὶ στῶν Ἄγγλων τὶς ἀπογοητεύσεις ; Ξεχνᾶς τοὺς σοσιαλίζοντας νέους τῆς Ὀξφόρδης ποὺ μᾶς ἦρθαν ταγματάρχαι ; Μὲ τὴν παλικαριά τους κάμαν θαύματα, ἀλλὰ παραμένουν πάντα τυφλοὶ ἐμπρὸς στὴν ἀπειθαρχία καὶ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν.

— Τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν τροπὴ ποὺ παίρνει ἡ κατάσταση τὴν ἔχουμε 70% οἱ Ἕλληνες καὶ 30% οἱ Ἄγγλοι. Δὲ φταῖν αὐτοὶ ἂν ἀπὸ τὴν Ἐαμικὴ πλευρὰ εἶδαν ἕνα κόμμα ποὺ ἐνεργοῦσε μὲ ζωντάνια, ἐνῶ ἀπὸ τὴ δική μας πλευρὰ πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ὀργανώσεις ποὺ ἀλληλοτρώγονταν. Οἱ Ἐθνικισταὶ δὲ δείξαμε οὔτε τὴν ἐπιτηδειότητα στὴ δράση, οὔτε τὴν προσποιητὴ προθυμία τῶν κομμουνιστῶν νὰ χτυπήσουν τὸν Ἄξονα. Ὕστερα, οἱ Ἕλληνες πράκτορες τῶν Ἄγγλων παρουσιάζουν, ἀκόμα καὶ σήμερα, τοὺς καλύτερους ἀξιωματικούς μας, ἀπὸ ἐγκληματικὸ φανατισμό, ὡς γερμανόφιλους. Ἕλληνες καταστρέφουν πάντα τὴν Ἑλλάδα, Χρίστο, ὄχι ξένοι.

— Καὶ οἱ Λεβαντῖνοι τί εἶναι ;

—Ἄνθρωποι ποὺ ἔχασαν τ' ἀγγλικὰ προτερήματα καὶ γέμισαν ἐλαττώματα τῆς Ἀνατολῆς.

— Δὲν ἔφτιασαν αὐτοὶ τὰ δυὸ μπαρὰζ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Συρίας, μπαρὰζ ποὺ δὲν ἀφήνουν νὰ περάσουν πρὸς τὴν Αἴγυπτο παρὰ μόνον ἀριστεροί ; Οἱ νομιμόφρονες ἀξιωματικοί μας ξεκινᾶν μὲ χίλιους κινδύνους νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν. Ἄκουσες νὰ χρησιμοποιηθῆ κανένας ; Ὁ Γρηγοριάδης, Βαγενᾶς, Παππᾶς, Τσερέπης εἶναι ἀκόμα σὲ στρατό-

πεδα συγκεντρώσεως. Μόνον ὅσοι ἔχουν σύσταση τῶν Λεβαντίνων ἢ τῶν χαφιέδων φτάνουν μέχρι Κάιρο.

— Τὸ λάθος εἶναι πάντα δικό μας. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβης θὰ σοῦ κάμω μιὰ ὑπόθεση : Ἂν ζοῦσε ὁ Μεταξᾶς, παρὰ τὰ ἐλαττώματα τῆς δικτατορίας του, θὰ φρόντιζε ὡστόσο φεύγοντας ν' ἀφήση πίσω του ὀργανωμένη ἀντίσταση. Ὁ τάδε θὰ ἦταν Ἀρχηγός, ὁ τάδε θ' ἀναλάμβανε τὶς πληροφορίες, ὁ τάδε τοὺς ἀσύρματους. Δὲ θά 'χανε ποτὲ τὴν πρωτοβουλία ὁ Μεταξᾶς γιὰ νὰ τὴν πάρουν στὰ χέρια τους οἱ Λεβαντίνοι. Ἀλλὰ ὁ Τσουδερὸς ἀποδείχτηκε χλιαρός. Δὲν κυβερνάει αὐτός, μᾶς κυβερνᾶν οἱ μυστικὲς ἀγγλικὲς ὑπηρεσίες κ' οἱ ἑαμίτες τοῦ Καΐρου.

— Σύμφωνοι, ὁ Τσουδερὸς εἶναι χλιαρός. Ἀλλὰ πές μου : πῶς μπῆκαν μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς μυστικὲς ὑπηρεσίες τόσοι ἀριστεροὶ Ἄγγλοι ; Ὁ Τσουδερὸς τοὺς ἔβαλε ;

— Γελιέσαι ὅτι στὴν SOE [1] εἶναι μόνο ἀριστεροί. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δοκίμασε νὰ βοηθήση καὶ τοὺς ἐθνικιστάς, ἀλλὰ ἀπότυχε. Ἔστειλαν χιλιάδες λίρες μὲ τὸν Τσιγάντε, χωρὶς ν' ἀποδώσουν τίποτα. Δοκίμασαν τοὺς ἕξι συνταγματάρχας, τὸ Κέντρο Συντονισμοῦ. Ὅπως ἡ πολιτική, ἔτσι κ' ἡ στρατιωτικὴ ἡγεσία δὲν τοὺς ἱκανοποίησε. Τὴν παράτησαν. Ἀντιθέτως τὸ ΕΑΜ παρουσίασε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πνοὴ καὶ δράση. Οἱ Ἄγγλοι ἀριστεροὶ ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀστικοῦ μας κόσμου γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἐαμίτες. Ἂν ἐμεῖς πετυχαίναμε, θὰ ἦταν ὑποχρεωμένοι ἐμᾶς νὰ ὑποστηρίξουν.

— Αὐτὰ ἰσχύουν, Σπῦρο, γιὰ τὸ '42. Τώρα ὅμως ποὺ ἀποφάνηκε ὅτι ΕΑΜ θὰ πῆ κομμουνισμός, ἡ συστηματικὴ ἐνίσχυσις τῶν φονιάδων δὲν ἐλαττώνει παρὰ αὐξάνει τὴν πιθανότητα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, ποὺ οἱ Ἄγγλοι ἀσφαλῶς θέλουν ν' ἀποφύγουν. Ὅταν μιὰ πολιτικὴ γίνεται μὲ τὸ αἷμα τῶν ἄλλων, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ στερεωθῆ.

— Γιατί ἀπορεῖς πὼς οἱ Ἄγγλοι δὲν βλέπουν τὸ φασισμὸ τῆς ἀριστερᾶς, ἀφοῦ πάμπολλοι ντόπιοι δὲν τὸν κατά-

1. Special Operations Executive. Ἑπτὰ φορὲς ἄλλαξε ὄνομα αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία καὶ πολλοὺς ἀρχηγούς, σημάδια τῆς ἀσυναρτησίας της.

 λαβαν ἀκόμα ; Ἄκουσες κὰν τὴν ἑλληνικὴ ἐκπομπὴ Καΐρου νὰ ἐπιχειρήση νὰ διαφωτίση τὸν κόσμο ; Τὸ μεγαλύτερο ἴσως ὅπλο τῆς ἐποχῆς μας, τὴν προπαγάνδα, τὴν παραμελοῦμε. Μὲ τὴ σιωπή μας ἀφήσαμε νὰ δημιουργηθῆ ὁ θρύλος τοῦ ΕΑΜ.

ΗΝΥΜΑ ἀπὸ τὸν καπετὰν Χρίστο τῆς Ἠπείρου :

Στὶς 20 Ἰουνίου ὁ Ζέρβας ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς νὰ κάμη σαμποτὰζ στὶς τηλεφωνικὲς γραμμὲς τῶν Ἰταλῶν, νὰ τινάξη στὸν ἀέρα ὅλα τὰ μεγάλα γεφύρια, νὰ καταλάβη τ' ἀεροδρόμια καὶ νὰ πιάση τὶς στενωποὺς γιὰ ν' ἀπαγορέψη τὴν κίνηση τῶν φασιστῶν στοὺς δημόσιους δρόμους. Τούτη ἡ διαταγὴ σήμαινε πὼς ἑτοιμαζόταν συμμαχικὴ ἀπόβαση. Στὰ τμήματα ποὺ τὴ διαβίβασε ὁ Ζέρβας ὁ ἐνθουσιασμὸς ξέσπασε. Οἱ χωριάτες μὲ τὶς γυναῖκες τους, ἐκεῖνες τὶς ἀτσαλένιες Ἠπειρώτισσες, πῆραν τὰ βιολιὰ καὶ ρίχτηκαν σὰν τρελοὶ νὰ κόβουν τηλεγραφικοὺς στύλους, ἐνῶ τὰ βιολιὰ παῖζαν κλέφτικους σκοπούς. Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἀνάφτηκαν φωτιές, ὁ ἀγέρας τῆς Λευτεριᾶς πυρπόλησε ὅλο τὸν τόπο. Ἑφτὰ μέρες ἀμπαρώθηκαν οἱ Ἰταλοὶ στὰ Γιάννενα, πουθενὰ δὲν τόλμησαν ν' ἀντισταθοῦν. Ἔτσι καταστράφηκαν οἱ διαβιβάσεις τους, τινάχτηκαν ὅλα τὰ γεφύρια στὸν ἀέρα ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα, τῆς Ζήτας κοντὰ στὸ Τέροβο, καὶ κλείστηκαν οἱ δρόμοι. Τὸ γλέντι βάσταξε ὡς τὶς 9 Ἰουλίου, ὁπόταν ἡ ἀπόβαση ἐκδηλώθηκε στὴ Σικελία. Τότε ἀποφάνηκε πὼς τὸ δικό μας τὸ ξεσήκωμα δὲν ἔγινε παρὰ γιὰ νὰ γελαστοῦν οἱ Γερμανοὶ νὰ στείλουν ἐδῶ δυνάμεις. Καὶ γελάστηκαν· ἐξαπόλυσαν ὁλόκληρο Σῶμα Στρατοῦ, ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερά τους, τὸ 22ο ὀρεινὸ τοῦ στρατηγοῦ Herbert Lanz. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ μοίρα τῆς Ἠπείρου ἄλλαξε, τὰ βιολιὰ τὰ διαδέχτηκε θρῆνος. Ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης

Miller, πού πρόβλεπε τίς δυσκολίες, δοκίμασε νά πάρη μέ τό μέρος μας τούς Μπέηδες τῆς Τσαμουριᾶς. Τρεῖς φορές πῆγε κρυφά στή Σκάλα Παραμυθιᾶς νά διαπραγματευτῆ μαζί τους, καί στό τέλος τούς παράτησε γιατί αὐτοί οἱ ξυπόλητοι δέν ἀρκέστηκαν στίς ὑποσχέσεις τοῦ Στρατηγείου Μ. Ἀνατολῆς, ἀλλά ζητοῦσαν συνθήκη γραμμένη « ἀπό τό χέρι τοῦ ἐξοχώτατου κυρίου Τσῶρτσιλ ». Οἱ Ἀρβανίτες προτίμησαν τελικά τούς Γερμανούς, φόρεσαν στολές Ναζήδων καί ὁδήγησαν τή μεραρχία φόν Ἄμμαν στήν περιοχή Φαναριοῦ. Ἀπό τά τέλη Ἰουλίου ὡς τόν Δεκαπενταύγουστο σαρώθηκε μπροστά τους τό πᾶν. Σκότωσαν τούς ἄντρες, βίασαν γυναῖκες, πῆραν κορίτσια στά χαρέμια τους οἱ Μωαμεθανοί καί κάψαν τά χωριά. Πρίν χτυπήσουν τό Σούλι ἔβαλαν τά Στούκας καί βαμβάρδισαν τήν περιοχή. Ἡ ἐπίθεσή τους μολαταῦτα ἔσπασε στό Πόποβο, λές κ' εἶναι γραμμένο κανείς ποτέ κατακτητής νά μήν πατήση τά δοξασμένα σουλιώτικα ξερόβουνα. Σάν γύρισαν Ἀρβανίτες καί Γερμανοί ντροπιασμένοι στήν Παραμυθιά, πιάσαν 50 πρόκριτους, τά δυναμικότερα ἑλληνικά στοιχεῖα, καί τούς τουφέκισαν στή θέση Πουρνάρι. Κατόπι συγκέντρωσαν τούς προέδρους κοινοτήτων τῆς Θεσπρωτίας καί τούς ἔβαλαν νά ὑπογράψουν δήλωση ὅτι ἐπιθυμοῦν νά γίνουν Ἀλβανοί. Δέν τό ἔστερξαν. Ἄλλοι ἀπ' αὐτούς πλήρωσαν ἀμέσως τήν πίστη στήν Ἑλλάδα μέ τή ζωή τους κι ἄλλοι βασανίστηκαν στίς φυλακές. Τόν Αὔγουστο ὁ στρατηγός Lanz ἐπιχείρησε νά σπάση τό Ἀρχηγεῖο Ἠπείρου καί τό χτύπησε ἀπό πέντε μεριές μαζί, ἀλλά δέν τά κατάφερε· οἱ ἀντάρτες ὑποχώρησαν κανονικά, δῶσαν μάχη κοντά στόν Ἄραχθο καί πέρασαν τό ποτάμι πρός τόν Ζέρβα. Ἕνας μόνο δέ θέλησε μέ κανέναν τρόπο νά ἐγκαταλείψη τήν περιφέρειά του : ὁ λοχαγός Ζῶτος. « Ἔλα κοντά, τοῦ λέγαν, θά χαθῆς περικυκλωμένος ». Δέν ἄκουγε τίποτα. Ὅσο παράλογο κι ἄν φανῆ, τό τμῆμα του ὄχι μόνο δέν κατάφερε ἡ γερμανική μεραρχία Ἐντελβάϊς νά τό χαλάση, ἀλλά οὔτε μπόρεσε νά τό κουνήση ἀπό τίς θέσεις του στό Ραδοβίζι. Μέ γρήγορες ἐπιτήδειες κινήσεις ὁ Ζῶτος τούς πετσόκοβε

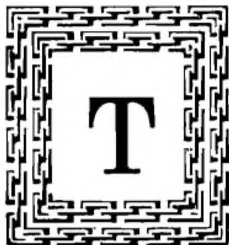
1943 χωρὶς νὰ βλάφτεται ὁ ἴδιος. Ἐκεῖνοι εἶχαν Ἀλπίνους, λυκόσκυλα, ὀρειβατικὸ πυροβολικό, ἀσύρματα τηλέφωνα κι ὅλμους· ὁ Ζῶτος, τὴν τέχνη τοῦ ἀνταρτοπόλεμου καὶ τὴ βοήθεια τῶν χωριατῶν [1]. Ἔκαμε τοὺς Χιτλερικοὺς νὰ σπάσουν τὰ ποδάρια τους στὰ βραχόβουνα, καὶ μὲ παγίδες τοὺς πῆρε λάφυρα κ' αἰχμαλώτους. Τοὺς ἐξευτέλισε, δοξάστηκε. Ὁ μόνος τρόπος νὰ μὴν πεθάνῃς στὸν πόλεμο εἶναι ν' ἀποφασίσῃς νὰ πεθάνῃς.

Τὴν ἀποτυχία τῶν Γερμανῶν τὴ διαδέχεται φωτιὰ καὶ τσεκούρι. Κεράσοβο, Παραμυθιά, Μουσιωτίτσα, Λιγγιάδες, Σέλλιανη, Ἐλεύθερο, Λάβδανη, Ἀηδόνα, ἄπειρα χωριὰ εἶναι τὰ θύματά τους. Ὁ θάνατος σφραγίζει μὲ κρύο χέρι τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τ' ἀθῶα χωριουδάκια. Κανένα δὲ γλιτώνει. Ἀδύνατο νὰ δώσῃς εἰκόνα τῆς καταστροφῆς ποὺ ἔφεραν Ἰταλοί, Γερμανοὶ κι Ἀρβανίτες στὴν Ἤπειρο. Σ' ὅλες τὶς γωνιὲς ἀχνίζει ἡ δύστυχη τούτη γῆς. Κορμιὰ ἀνεμίζονται κρεμασμένα ἀπὸ δέντρα. Σ' ἕνα συνοικισμὸ ἕνας ὀγδοντάρης γέρος τρελαίνεται ἀπὸ τοὺς φόνους τῶν δικῶν του, δένει μ' ἕνα σκοινὶ τὰ τρία νεκρὰ ἐγγονάκια του καὶ τὰ τριγυρίζει — τὰ πηγαίνει, λέει, περίπατο. Σ' ἄλλο χωριὸ κάτι τρελὲς γριὲς δὲν παύουν τὰ γέλια, κι ὁρκίζονται, χωρὶς νὰ τὶς ρωτήσῃ κανείς, πὼς δὲν εἶδαν τίποτα, δὲ συνέβηκε τίποτα. Ἐδῶ, οἱ Ναζῆδες βρῆκαν 19 τσοπαναραίους ποὺ βόσκαν στὴν ἐρημιὰ τὰ πρόβατά τους, τοὺς διάταξαν ν' ἀνοίξουν λάκκους μόνοι τους, τοὺς τουφέκισαν, κ' ὕστερα κάθισαν ἐκεῖ κοντὰ ἀμέριμνοι νὰ ψήσουν τ' ἀρνιὰ τῶν σκοτωμένων. Ἐκεῖ, μόλις κατάλαβαν πὼς κάτι παιδάκια τοὺς ξέφυγαν ἀπὸ τὸ ξεκλήρισμα ὁλόκληρου χωριοῦ, τὰ πέταξαν μέσα σὲ σπίτι ποὺ καιγόταν. Ἐκεῖ, ἀπ' ὅλο τὸ χωριὸ δὲν ἐπέζησε τυχαῖα παρὰ ἕνα

1. Ἀντιγράφω περικοπὴ ἀπὸ γράμμα τοῦ λοχαγοῦ Ζώτου: «Σᾶς ἀναφέρω ἕνα χαρακτηριστικὸ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν γυναικῶν στὸν ἀγώνα μας. Τὸν Ἰούλιο, στὰ χαρακώματα ποὺ εἴχαμε πιάσει δὲν ὑπῆρχε νερό. Ἡ γριὰ Θανάση Κώσταινα ἔφερνε κάθε μέρα ἀπὸ ἕνα βουτσέλι νερό. Γιὰ νὰ περνᾶ τὸν αὐχένα ποὺ ἐβάλλετο ἀπὸ μυδράλια γερμανικά, σκεπαζόταν μὲ σιδερένια ἀσπίδα ποὺ εἶχε δεχθῆ ἀμέτρητες σφαῖρες.

κοριτσάκι 7 ἐτῶν πού, γιὰ νὰ τραφῆ ὅσο νά 'ρθη βοήθεια, βύζαινε γίδες. Τὸ μίσος μὲ τὸ ὁποῖο κατάστρεφε ζωὲς καὶ περιουσίες ἡ ἐκλεκτὴ ράτσα τῶν καθαρόαιμων 'Αριανῶν τίποτα δὲν τὸ δείχνει καλύτερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Κομένου. Στὶς 16 Αὐγούστου σταυρώθηκε. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ζοῦσε ἥσυχα δίπλα στὸν 'Αμβρακικό, δεξιά τοῦ 'Αράχθου, ὅταν φώτισε τὸν οὐρανό, νύχτα, μιὰ πράσινη φωτοβολίδα. Στὸ σπίτι τοῦ Θεοδώρου Μάλλιου γινόταν ὁ γάμος τῆς κόρης του. Ἄξαφνα ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μπουρδάρισαν μέσα Γερμανοί. Χάρηκαν οἱ δήμιοι νὰ δοῦν τόσον κόσμο μαζεμένον, ἄοπλο, εὔκολη λεία. Ὁ παπὰς Λάμπρος Σταμάνης, ντυμένος τὰ ἱερὰ ἄμφια, δοκίμασε νὰ τοὺς μαλάξη τὴν ἄγρια ψυχὴ προτείνοντας τὸν Σταυρὸ καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Μιὰ ριπὴ τοῦ ρίξαν ἀπὸ 9 σφαῖρες· 5 σφαῖρες βρῆκαν τὸν ἴδιο, 2 τὸ Σταυρό, 2 τὸ Εὐαγγέλιο — καμιὰ δὲν πῆγε χαμένη. Ὕστερα σκότωσαν τὸν γαμπρό, τὴν ἀμάλαγη νύφη καὶ καμπόσους καλεσμένους. Τοὺς ὑπόλοιπους, ποὺ στρίγγλιζαν ἀπὸ φρίκη, τοὺς ἔκλεισαν μέσα, ἔβαλαν φωτιὰ μὲ τὴ σατανικὴ ἄσπρη σκόνη τους καὶ τοὺς ἔκαψαν. Τὸ Κομένο εἶχε καὶ δεύτερο παπά. Τὴν ἑπομένη τὸν βρῆκαν οἱ δικοί μας — μόνο σκοτωμένον, λές ; Πρὶν τὸν ξεκάμουν τοῦ ξερίζωσαν τὰ μάτια μὲ σουγιά. Οἱ σφάχτηδες τοῦ Λάντς σκότωσαν ὅλους τοὺς κατοίκους ἐκτὸς δύο ποὺ εἶδαν τὴν καταστροφὴ κρυμμένοι. Τί εἶδαν : Εἶδαν νὰ πυρπολοῦν οἱ βάρβαροι τὰ 300 ἀπὸ τὰ 307 σπίτια τοῦ χωριοῦ. Μιὰ γυναίκα ἔγκυο τὴν πιάνουν στὴ μέση τοῦ δρόμου, τὴν ξεκοιλιάζουν, καὶ τὸ ἀγέννητο παιδί της τὸ τραβᾶν ἔξω ἀπὸ τὰ σπλάχνα. Τ' ὡραιότερο κορίτσι τοῦ Κομένου πασχίζουν νὰ τὸ βιάσουν. 'Αντιστέκεται. Τὸ σκοτώνουν μὲ μιὰ σφαίρα στὰ μηνίγγια, τὸ γδύνουν κι ἀσελγοῦν ἀπάνω στὸ ἄψυχο σῶμα. Στρατιῶτες βάζουν βαμβάκι μὲ βενζίνα στὰ στόματα τῶν βρεφῶν, τ' ἀνάβουν καὶ τ' ἀποπνίγουν. Μὲ δαδιὰ καῖνε τοὺς σκοτωμένους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν πὼς δὲν ζοῦσε κανείς. Μερικὰ πτώματα δείχνουν ἀπάνω τους σημάδια δαγκώματος, ἀπὸ λύσσα κάποιου ἀφηνιασμένου κτήνους. Στὶς 10 τὸ πρωὶ τὸ δράμα εἶχε τελειώσει. 'Απὸ τὸ εὐτυχισμένο

1943 πρὶν χωριὸ δὲν ἀπόμενε τώρα παρὰ λίγος καπνὸς ποὺ λέρωνε τὸν καταγάλανο οὐρανό. Ἡ Ἑλλάδα ξεθεμελιώνεται, ἡ ζωή της χάνεται σιγά - σιγά. Κι ὅμως, πῶς ἀντιστέκεται! Ἡ οἰκουμένη ἔπρεπε νὰ γονατίση μπροστὰ στὰ ἐρείπια καὶ τοὺς ἀμέτρητους τάφους της.

Ο ΠΡΩΙ τῆς 20 Αὐγούστου ὁ Ἀδάμ, φτωχικὰ ντυμένος, κατεβάζει στὸν Πειραιὰ ἕνα τσουβάλι βόμβες καὶ νάρκες. Ὕστερα ἀπὸ τόσο ἐπιτυχημένα σαμποτὰζ ὁ Ἀδὰμ μεγαλοπιάνεται. Μὲ τὸν Μπόσδα, ὑπάλληλο τῆς Ἐπιμελητείας, σχεδίασε ν' ἀφανίση τὸν πολεμικὸ Ναύσταθμο. Ἡ μεγαλύτερη δυσκολία τοῦ παράτολμου σκοποῦ εἶναι νὰ συγχρονίσης πολλὲς μαζὶ ἐκρήξεις, ἐπειδή, κάθε ποὺ συνέβαινε τὸ παραμικρὸ στὸν Ναύσταθμο, πολλαπλασίαζαν οἱ Γερμανοὶ τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Ὅση ζημιὰ ἔκανες μονοκοπανιά, εἰδάλλως ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ θὰ μποροῦσες νὰ πλησιάσης πάλι Σαλαμίνα. Ὁ Μπόσδας παίρνει τὰ ἐκρηκτικὰ καὶ τὰ μεταφέρει στὸ Πέραμα μὲ μοτοσυκλέτα τῆς Ἀνακτορικῆς Φρουρᾶς ποὺ εἶχε εἰδικὸ σῆμα κυκλοφορίας καὶ περνοῦσε χωρὶς ἔλεγχο. Ἐκεῖ τὰ παράλαβε καὶ τὰ ἔκρυψε ὁ Γκίκας Παναγιώτου, καλὸς σαμποτὲρ ποὺ ἐκτελέστηκε τρεῖς μῆνες ἀργότερα. Γιὰ νὰ μπάση τὶς χελῶνες μέσα στὸ Ναύσταθμο ὁ Μπόσδας μεταχειρίστηκε τὸν Γερμανὸ Λιμενάρχη ποὺ ἤτανε μπεκρής. Πῆγε καὶ τοῦ εἶπε : « Ἔχω στὸ Πέραμα ἕνα κρασάκι ποὺ ἀνασταίνει νεκρό. Δῶστε μου τὴν πετρολέτα τοῦ Βαρνακιώτη νὰ σᾶς τὸ φέρω ». Ὁ κρασοπατέρας τοῦ τὴν ἔδωσε, κ' ἔτσι μεταφέρθηκαν οἱ βόμβες μ' ἐπίσημο ὄργανο. Καθὼς πλέανε στὸ πέλαγος ὁ Μπόσδας ἔδωσε ὁδηγίες τοῦ Βαρνακιώτη : « Ἄκου Γιῶργο. Οἱ χελῶνες εἶναι κανονισμένες νὰ σκάσουν ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα. Κόλλα τες λοιπὸν ἐγκαίρως στὸ μεγάλο ἰταλικὸ ἀντι-

τορπιλικό, γιὰ νὰ μὴν τιναχτῆς μαζί τους. Τὴν ἴδια ὥρα θὰ σκάσουν καὶ οἱ δυναμίτες τῶν Ντῆζελ ».

Ὁ Βαρνακιώτης πῆρε τὶς χελῶνες κι ἀνέβηκε στὴν ὑδροφόρο μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μποροῦσε μ' ἕνα μακροβούτι νὰ τὶς τοποθετήση στὴν κοιλιὰ τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ τὴν ὥρα ποὺ ὑδρευόταν. Μὰ τὸ κόλπο εἶχε κινήσει πιὰ τὴν προσοχὴ τῶν ἀξονικῶν καί, μόλις διπλάρωσε τὸ νεροκάραβο, ἀνέβηκε πάνω του ἰταλικὴ περιπολία ποὺ δὲν ἄφησε κανέναν νὰ σαλέψη. Οἱ δυὸ σαμποτὲρ ἀποφάσισαν τότες ἀντὶ τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ νὰ βουλιάξουν τὴ μεγάλη μπίγα τοῦ Ναυστάθμου μαζὶ μὲ τὰ ρυμουλκὰ « Τιτὰν » καὶ « Ἡρακλῆς ». Μόλις σκοτείνιασε, ὁ Βαρνακιώτης ἔπεσε στὴ θάλασσα καὶ τοποθέτησε καλὰ τὶς νάρκες του. Τὰ τρία πλοῖα βούλιαξαν γύρω στὰ μεσάνυχτα.

Τὸ σχέδιο Ἀδὰμ - Μπόσδα προέβλεπε τὴ σύγχρονη καταστροφὴ τῶν ἕξι μηχανῶν Ντῆζελ ποὺ κινοῦσαν τὰ συνεργεῖα. Ἂν κατάφερναν νὰ τὶς κομματιάσουν θὰ περνοῦσε ὁλόκληρος χρόνος ὅσο νὰ ἐγκατασταθοῦν νέες. Ἑτοίμασαν γιὰ κάθε μηχανὴ ἀπὸ δυὸ μεγάλες βόμβες, καί, γιὰ νὰ τὶς περάσουν μέσα στὸ μηχανοστάσιο, ποὺ τὸ προστάτευε εἰδικὴ φρουρά, συμβουλεύτηκαν τὸν ἠλεκτροτεχνίτη Δημουλιάκα, ποὺ ἀνάλαβε νὰ χώση τὶς βόμβες στὸ μηχάνημα μετρήσεως ἀγωγιμότητος τῶν καλωδίων καὶ μ' αὐτὸ νὰ τὶς φέρη στὸ λεβητοστάσιο. Τὸ μηχάνημα ἦταν ὀγκώδικο, ἀπάνω σὲ χειράμαξο, καὶ συχνὰ τὸ βγάζαν ἔξω γιὰ νὰ ἐλέγξουν ἂν χανόταν ρεῦμα ἀπὸ τὰ καλώδια. Στὶς 7 τὸ βράδυ τῆς 29 Αὐγούστου ποὺ θ' ἀναλάμβανε βάρδια ὁ Δημουλιάκας, θὰ παραφύλαγε ὁ Μπόσδας πέρα ἀπὸ τὸν περίβολο τῶν Ντῆζελ καί, ὅταν θὰ πλησίαζε ὁ ἠλεκτροτεχνίτης γιὰ νὰ ἐξετάση τάχα τὰ καλώδια, θά 'κρυβε τὶς βόμβες μέσα στὸ χειράμαξο. Αὐτὸ τὸ καλὰ μελετημένο σχέδιο ἀστόχησε ἀπὸ διπλὴ ἀτυχία. Πρώτη ἦταν πὼς τὸ ἴδιο ἀπόγεμα εἶχαν συλληφθῆ στὸν Πειραιὰ διάφοροι σαμποτέρ, κι ὅλα τὰ γερμανικὰ φυλάκια διατάχτηκαν ν' ἀγρυπνᾶν. Δεύτερη πὼς ὁ ξένος ἀρχιμηχανικὸς τῶν Ντῆζελ ἄλλαξε ξαφνικὰ τὴ σειρὰ τῆς βάρδιας τῶν ἠλεκτροτεχνιτῶν κι ὅρισε νὰ ἐργαστῆ ὁ Δημουλιάκας, ἀντὶ βρα-

1943 δινός, πρωί. Ὕστερα ἀπὸ τὴ συφορὰ ποὺ ἔφεραν οἱ χελῶνες στὰ τρία καράβια τὰ μεσάνυχτα, ἀποκλείστηκε κάθε ἄλλη ἀπόπειρα στὸ Ναύσταθμο.

— Εἴχαμε γρουσουζιά, ἀναφέρει τὴν ἄλλη μέρα ὁ Μπόσδας στὸν Ἀδάμ.

Ἐκεῖνος κατεβάζει τὰ μοῦτρα. Πᾶνε τὰ μεγάλα σχέδιά του, μὰ φιλοσοφεῖ :

— Γιὰ δὲς πῶς τὰ φέρνει καμιὰ φορὰ ἡ μοίρα. Ἀπὸ ἕνα τίποτα κερδίζεις ἢ χάνεις τὸ παιχνίδι . . .

« Ἀνατινάξατε πετρελαιοκίνητον 8000 τόννων Σάντα Φέ », διατάζει τὸν « Ἀπόλλωνα » τὸ Κάιρο. Τὸ καράβι αὐτὸ ἀνῆκε στὴ Βουλγαρικὴ Κυβέρνηση καὶ δούλευε ἄλλοτε τὴ γραμμὴ Ἀφρικῆς, τώρα τὴν Ἀδριατική. Ἔπιανε 18 μίλια, καὶ τρεῖς φορὲς εἶχε ξεφύγει μὲ τὴ γρηγοράδα του τ' ἀγγλικὰ ὑποβρύχια. Ἡ ὑπόθεσις ἀνατέθηκε — σὲ ποιόν ἄλλον μποροῦσε ; — στὸν Ἀδάμ. Τὴν ἑπομένη τῆς ζημιᾶς τῶν ναυαγοσωστικῶν ἡ κατασκοπεία τοῦ Πειραιᾶ εἰδοποίησε πὼς τὸ « Σάντα Φὲ » μπῆκε στὸ λιμάνι φορτωμένο ξυλεία. Ἀμέσως κατέβηκαν ὁ Ἀδάμ, ὁ Θεοφύλου κι ὁ Παγκάκης νὰ ὀργανώσουν τὸ σαμποτάζ. Ἀμόλησαν τὰ λαγωνικά τους, τριγύρισαν οἱ ἴδιοι τὶς ταβέρνες γιὰ νὰ ξεμοναχιάσουν Ἕλληνα ναύτη αὐτοῦ τοῦ « πλοίου - φάντασμα ». Ὁ Θεοφίλου πέτυχε κάποιον Κώστα Καπουσίδη. Τὸν περιποιήθηκε, τὸν μέθυσε, τοῦ πῆρε λόγια. Ἔμαθε πὼς κάθεται στὸ Περιστέρι. Πῆγε καὶ ρώτησε τὴ γειτονιά. Οἱ πληροφορίες ἦταν καλές. Τὸν παρουσίασε τοῦ Ἀδάμ.

— Πῶς σοῦ φαίνεται ; ρωτᾶ ὁ Θεοφίλου.

— Κομμάτι ἄγουρος.

Δὲν ἀνακάλυψαν κανένα καλύτερον, κ' ἔτσι ὁ Θεοφίλου εἶπε τὴν ὑπόθεση στὸν Καπουσίδη. Τοῦ κίνησε τὸ φιλότιμο, τὸν ἔπεισε νὰ πάρη τρεῖς ὡρολογιακὲς βόμβες γιὰ τὸ « Σάντα Φέ », τὴ μιὰ νὰ τὴν βάλη στὴν πρύμνη, κάτω ἀπὸ τὴν προπέλα, καὶ δυὸ στὸ λεβητοστάσιο. Ὁ Καπουσίδης, ἀμάθητος σὲ τέτοια, φοβήθηκε νὰ μπάση μονομιᾶς καὶ τὶς τρεῖς

βόμβες. Πῆρε τὴν πρώτη, τὴ σκέπασε στὸ σακίδιό του μὲ τρόφιμα καὶ τὴν πέρασε μιὰ χαρὰ ἀπὸ τὸν Γερμανὸ φρουρό. Πῆγε γραμμὴ στὴν πρύμνη καὶ τὴν κατάχωσε, ὅπως τοῦ εἶπαν, κάτω ἀπὸ τὸν ἄξονα τῆς ἕλικας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτὴ ὁ ναύτης ξεθάρρεψε — δὲν εἶναι, λοιπόν, καὶ τόσο δύσκολο πράμα τὸ σαμποτάζ! Ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν τὶς ἄλλες δυὸ μαζί. Καθὼς ἑτοιμαζόταν νὰ κατεβῆ στὸ λιμάνι, τοὺς μήνυσαν πὼς τὸ πλοῖο - φάντασμα ἐξαφανίστηκε. Ποῦ πῆγε ; Ἄγνωστο. Τὰ λαγωνικὰ τὸ ἀνακάλυψαν· εἶχε πάει στὴν Ἐλευσίνα νὰ παραλάβη καύσιμα. Ὁ Θεοφίλου ἔκρυψε τότε τοῦ Κώστα τὶς δυὸ ὡρολογιακὲς σὲ κοφίνι, ἔβαλε ἀπὸ πάνω κάτι φρεσκοσιδερωμένα πουκάμισα, ὅ,τι ὑπάρχει πιὸ ἄσπρο καὶ πιὸ ἀθῶο, καὶ τὸν πῆγε μόνος του στὴν Ἐλευσίνα. Τοῦ εἶπε : « Ἂν ἀπαντήσης κανένα θερμαστὴ στὸ λεβητοστάσιο, μὴ βιαστῆς. Περίμενε ν' ἀνοίξη τὴν πόρτα τοῦ καζανιοῦ καὶ τότε κάμε τὴ δουλειά σου. Θερμαστὴς ποὺ ἀντικρίζει τὴ φωτιά του στραβώνεται γιὰ λίγο. Θολώνουν τὰ μάτια του. Κατάλαβες ; Κι ἂν μὲ χρειαστῆς τίποτα, ἔλα τ' ἀπόγεμα στὸ καφενεῖο τοῦ Τζελέπη. Ἄϊντε τώρα, Κώστα, σύρε στὸ καλό! »

Τὸν παρακαλούθησε νὰ περνάη τοὺς σκοποὺς χωρὶς δυσκολία καὶ νὰ ἐξαφανίζεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καραβιοῦ. Ὁ Καπουσίδης, ἔτσι ὅπως βαστοῦσε τὸ κοφίνι, προχώρησε στὸ λεβητοστάσιο, δὲν εἶδε μέσα θερμαστὴ μολονότι καῖγαν οἱ φωτιές, ἔβαλε τὴ δεύτερη βόμβα, ὅπως τὸν εἶχαν ὁρμηνέψει, κάτω ἀπ' τὸ καζάνι, πῆρε καὶ τὴν τρίτη, τὴν τοποθέτησε καλὰ δίπλα στὴ δεύτερη, κ' ἔκαμε νὰ φύγη. Τότε μόνο ἀντιλήφθηκε θερμαστὴ ποὺ τάιζε τὶς φωτιές.

— Τί θέλεις ἐδῶ, σύντροφε ; κάνει ὁ θερμαστής.

Ὁ Κώστας τὰ χάνει. Ἀπὸ τὸ ξάφνιασμα δὲ θυμᾶται τὴ σύσταση ποὺ τοῦ εἶχε κάμει λίγα λεπτὰ πρὶν ὁ Θεοφίλου (λὲς καὶ προμάντευε τί θὰ συνέβαινε) νὰ μὴ φοβηθῆ θερμαστὴ στραβωμένον ἀπὸ τὴν ἀντιφεγγιά. Πίστεψε ὁ Κώστας πὼς εἰδώθηκε. Θὰ τὸν τουφέκιζαν. Ἀπ' τὴν τρομάρα του δὲν ἀπαντάει τίποτα.

— Τί ζητᾶς ἐδῶ μωρέ ; φωνάζει ὁ θερμαστής.

1943 Ὁ Κώστας πανικοβάλλεται. Ἡ ζωή του κρέμεται ἀπὸ τὰ χέρια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μόλις μπορεῖ νὰ ψιθυρίση :

— Μὴ μὲ μαρτυρήσης...

— Νὰ μαρτυρήσω τί ;

Ὁ θερμαστὴς δὲν ἔχει δεῖ τὶς βόμβες, δὲν ὑποπτεύεται τὴν ἔκρηξη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἀτζαμὴ σαμποτὲρ λείπει ἡ ψυχραιμία γιὰ νὰ τὸ καταλάβη. Ὁμολογεῖ στὸ θερμαστὴ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν ἐξορκίζει στὸ ὄνομα τῆς πατρίδας, ἂν εἶναι Ἕλληνας, νὰ μὴν πῆ σὲ κανέναν τίποτα. Ὁ θερμαστής, ποὺ εἶναι Ἕλληνας, τὸν καθησυχάζει. Τοῦ δίνει τὸ κοφίνι του καὶ τὸν διώχνει. Ὕστερα ὅμως συλλογιέται πώς, ἅμα σκάσουν οἱ βόμβες, θὰ σκοτωθῆ κι αὐτός. Τώρα παθαίνει τὸν πανικὸ ὁ θερμαστής. Τρέχει στὸ Γερμανὸ πλοίαρχο καὶ τοῦ καταγγέλλει τὴν πράξη. Ὁ Καπουσίδης ἁλυσοδένεται καὶ μεταφέρεται στὰ γραφεῖα τῆς G.F.P. τοῦ Πασαλιμανιοῦ. Ἀνακρίνεται.

— Ποιός σοῦ ἔδωσε τὶς βόμβες ;

— Ὁ Βασίλης.

— Ποιὸς Βασίλης ;

— Δὲν τὸν ξέρω.

Μὲ τὸ « δὲν τὸν ξέρω » τρώει ἕνα γερὸ χέρι ξύλο μὲ μανιβέλα. Κλαίει ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ πῆ τὸ παράνομα τοῦ Βασίλη, Θεοφίλου, γιατὶ ἀλήθεια δὲν τὸ ξέρει. Ὕστερα θυμᾶται τὴ συνάντηση ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Βασίλης : « Ἂν χρειαστῆς τίποτα, ἔλα τὸ ἀπόγεμα στὸ καφενεῖο τοῦ Τζελέπη ». Τὸ λέει τῶν Γερμανῶν. Πᾶν ἐκεῖνοι στὸ καφενεῖο καὶ συλλαμβάνουν τὸν Βασίλη. Αὐτὸς δὲ βγάζει μιλιά. Ὁ ἀνακριτής, ποὺ βλέπει πὼς μὲ δαρμὸ δὲν θὰ κάμη τέτοιο λεβέντη νὰ ὁμολογήση, διατάζει νὰ τὸν πᾶν ἀμέσως στὰ βαριὰ μαρτύρια. Ὁ ἀνακριτὴς ξέρει τὴ δουλειά του. Πρέπει νὰ κάμη τὸν ὑπόδικο νὰ μαρτυρήση τὴν ὁμάδα του ἀπόψε· αὔριο θὰ εἶναι ἀργά, γιατὶ οἱ σύντροφοί του θὰ μυριστοῦν τὴ σύλληψη καὶ θὰ ἐξαφανιστοῦν. Ἀναμμένα κάρβουνα βάζουν στὴν κοιλιὰ τοῦ Θεοφίλου. Μπήγουν καλαμάκια στὰ νύχια του. Τοῦ φορᾶν στὸ κρανίο σιδερένιο ἑρ-

γαλεῖο, ποὺ τὸ σφίγγουν, δῶστου, δῶστου, ὅσο νὰ βγοῦν σταγόνες αἷμα ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ μετώπου.

— Πὲς τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ πόνοι, τοῦ λέν.

Ὄχι, δὲν θὰ προδώση τοὺς συντρόφους του. Ὄχι, δὲν θὰ μιλήση. Τὸν καθίζουν ἀπάνω σὲ ἠλεκτρικὴ κουζίνα καὶ τοῦ καῖν τὰ πισινά. « Σπρίχ ! » (Μίλα) ὀρύεται ὁ ἀνακριτής. Κι ὅσο στέκει ὁ Θεοφίλου μὲ τὰ χείλη σφραγισμένα, τόσο περισσότερο ἠλεκτρικὸ ρεῦμα διοχετεύει στὴν κουζίνα ὁ ἱεροεξεταστής. Κνίσα ἀπὸ σάρκα ποὺ ψήνεται γεμίζει τὸ ὑπόγειο, μὰ ὁ ψυχωμένος ὑπαξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ δὲν ὁμολογεῖ· ποῦ καὶ ποῦ μόνο ἀναστενάζει : « ἀμάν, Παναγιά μου ». Παιδεύεται χωρὶς τὴν παρηγοριὰ ἑνὸς φίλου, χωρὶς τὴν ἐλπίδα νὰ λάβη βοήθεια. Γύρω του ἔχει ἐχθροὺς πού, ὅσο αὐτὸς σουβλίζεται, τόσο ἐκεῖνοι οἱ σαδιστές, χαίρονται νὰ βλέπουν τὸ μαρτυρικὸ σῶμα του νὰ ὑποφέρη. Μόνος. Μόνος σπαράζει μὰ σωπαίνει, κι ὁ ἡρωισμὸς γεννιέται μέσα ἀπὸ τὴ σιωπή του.

Ἡ ἀντοχή του στὰ μαρτύρια θυμίζει τὴν καρτερία τῶν ἁγίων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σκέπτεται πὼς ἀφοῦ, ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, θὰ τουφεκιστῆ, τί θὰ τοῦ χρησίμευε νὰ καταδώση συντρόφους ; Καλύτερα νὰ ζήση ὁ Ἀδάμ, γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῆ. Σφίγγει τὰ δόντια του λοιπὸν καὶ μουγκώνεται σὲ τέτοιο σημεῖο ποὺ ἀπελπίζει τὸν ἀνακριτή. Τὸν κάνει ν' ἀλλάξη τακτική. Δίνει ἐντολὴ νὰ τὸν κλείσουν στὸ διπλανὸ κελλί, ὕστερα στέλνει καὶ φέρνει τὴ γυναίκα τοῦ Βασίλη μὲ τὰ δυὸ μικρὰ παιδάκια του.

Κείτεται στὰ σκοτεινὰ ὁ ἄμοιρος Θεοφίλου καὶ πονεῖ. Ὅποιο κομμάτι του κι ἂν ἀκουμπήση στὸ πάτωμα πονεῖ. Δὲν μπορεῖ νὰ ξελαφρώση μὲ ὕπνο, γιατὶ οἱ πόνοι ἀπὸ τὰ ἐγκαύματα εἶναι ἀβάσταχτοι. Καταριέται τὴ δυνατὴ κράση του, γιατί, ἂν ἦταν κακόχυμος, τώρα θὰ εἶχε ξεψυχήσει καὶ δὲ θὰ ὑπόφερε πιά. Βρίσκεται σὲ κατάσταση ποὺ δὲν ἀντέχει τὴ ζωὴ καὶ στερεῖται τὰ μέσα ν' αὐτοκτονήση. Σ' αὐτὴ τὴν κατάντια ἀνοίγουν τὴν πόρτα γιὰ νὰ τοῦ ποῦν πὼς τώρα

 θὰ παιδευτῆ ἡ γυναίκα καὶ τὰ μικρά του. Δὲν ἀργεῖ ν' ἀκούση τὶς σπαραχτικὲς φωνές τους. Ὥστε πολιτισμένοι ἄνθρωποι τολμᾶν τὴν ἀτιμία νὰ βασανίζουν ἀθῶες γυναῖκες καὶ παιδάκια ; Δὲν πιστεύει τ' αὐτιά του. Καὶ ὅμως! Τρέμει σύγκορμος ν' ἀκούη τὶς στριγγλιὲς τῆς γυναίκας του :

— Μὴ σφίγγετε πιά... Πεθαίνω... Βασίλη, βοήθεια...

Ἁλυσοδεμένος χέρια καὶ πόδια καταγῆς, δὲν μπορεῖ ὁ Θεοφίλου νὰ γρικᾶ ἐκεῖνες τὶς φωνὲς τῆς ἀγαπημένης του, φωνὲς ποὺ ὅσο προχωροῦσε ἡ ὥρα χάναν καθετὶ ἀνθρώπινο καὶ παῖρναν τόνους ζώου ποὺ σφάζεται. Πάει νὰ τρελαθῆ ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Τὸ ἄδικο, νὰ σταυρώνονται ἐξ αἰτίας του λατρεμένες ὑπάρξεις, τοῦ φέρνει ψυχικὴ ἀποσύνθεση. Σέρνετε στὰ γόνατα ὡς τὴν πόρτα κι ἀρχίζει νὰ τὴ βροντᾶ μὲ τὶς χειροπέδες.

—'Ανοῖξτε, φωνάζει, θὰ μιλήσω!

Αὐτὸ περιμένει ὁ ἀνακριτής. Γονατιστὸς ὁ Βασίλης, γιατὶ οὔτε τὶς πληγιασμένες φτέρνες μπορεῖ νὰ πατήση, οὔτε τὰ σακατεμένα πισινὰ ν' ἀκουμπήση σὲ καρέκλα, ὁμολογεῖ. Ἕνα μόνο ὄνομα ἀναφέρει, τοῦ Νίκου 'Αδάμ. 'Αρνεῖται πὼς ἔχει ἄλλους συνενόχους.

— Καὶ ὁ 'Αρβανίτης ποὺ βρήκαμε κρυμμένον στὸ σπίτι σου ; τὸν ρωτᾶν.

Ἄχ, ναί! ὁ 'Αντώνης 'Αρβανίτης, ὁ μαραγκὸς ποὺ τίναξε στὸν ἀέρα τὸν « 'Ωρίωνα ». Τί κακοτυχιά! Αὔριο ἦταν νὰ τὸν φευγατίσουν μ' ἕνα καΐκι ποὺ πήγαινε στὴ Σμύρνη. Θὰ κοιμόταν ἀπόψε στὸ σπίτι τοῦ Θεοφίλου καὶ τὸ βραδάκι θὰ τὸν ὁδηγοῦσε ὁ ἴδιος ὡς τὸ Πόρτο - Ράφτη, νὰ μπαρκάρη.

—'Ο 'Αρβανίτης, τοὺς ἀποκρίνεται ὁ Βασίλης, εἶναι ἀσήμαντος μεροκαματάρης. Μὴν τὸν πειράζετε αὐτόν.

— Καὶ ποῦ θὰ βροῦμε τὸν 'Αδάμ ;

'Ο Θεοφίλου διστάζει νὰ τὸ πῆ. 'Η ἀπειλὴ πὼς θὰ ξαναρχίσουν τὰ βασανιστήρια τῶν δικῶν του ἀρκεῖ γιὰ νὰ τὸν κάμη ν' ἀποκαλύψη πὼς αὔριο ἔχουν συνάντηση στοὺς 'Αμπελόκηπους. Τὴν ἐπομένη τὸ πρωί, σὰν ἀντικρίζει ὁ ἀνακριτὴς τὸν Θεοφίλου, ἀνησυχεῖ. Μοιάζει γέρος. Τὰ μαρτύ-

ρια πού πέρασε τὸν ἔχουν τσακίσει, κάτω ἀπὸ ἕνα κατακί-τρινο δέρμα ἡ νύχτα δὲν ἄρκεσε νὰ τοῦ ξαναδώση τὸ πρόσωπό του. Διατάζει νὰ τὸν ξυρίσουν, νὰ τὸν χτενίσουν, νὰ τὸν συνεφέρουν, γιατὶ τὸν χρειάζεται φρέσκον. Καὶ ξεκινᾶν, Γερμανοὶ καὶ Θεοφίλου, γιὰ τὴν 'Αθήνα.

'Ο Παγκάκης μοῦ διηγιέται : « Πηγαίναμε χτὲς πρωὶ ὁ 'Αδάμ, ὁ Λεωνίδας (Μαυρομμάτης) κ' ἐγὼ μὲ τὰ ποδήλατα στοὺς 'Αμπελόκηπους νὰ συναντήσουμε τὸν Θεοφίλου. Κοντὰ στὸ καφενεῖο πρόσεξα μιὰ ὕποπτη κούρσα κ' ἕνα γερμανικὸ καμιόνι. 'Αντίκρισα γύρω στὸ Βασίλη κάτι μοῦτρα πού δὲ μ' ἄρεσαν. Λέω τοῦ 'Αδάμ : « Νίκο, τράβα πέρα. Φοβᾶμαι πὼς τὸν γράπωσαν ». Τὸν εἶδα νὰ κάθεται σὰν ἄγαλμα, οὔτε ἔκαμε νὰ μᾶς χαμογελάση, σὰν νὰ ἤθελε νὰ σημάνη κίνδυνο. 'Ο Δοανίδης ἄλλωστε μᾶς εἶχε ειδοποιήσει νὰ φυλαγόμαστε αὐτὲς τὶς μέρες. « Δὲν τὸν ἀφήνω μόνο », ἀποκρίνεται ὁ 'Αδάμ, καί, παλίκαρος καθὼς εἶναι, πῆγε κοντά του. 'Εμεῖς σταθήκαμε μακρύτερα. Προσέξαμε πὼς οἱ δύο τους μιλοῦσαν ἥσυχα, καὶ κάμαμε νὰ πλησιάσωμε. Μὰ ὁ 'Αδὰμ σηκώνει τὰ φρύδια γιὰ νὰ μᾶς γνέψη νὰ φύγωμε. 'Απομακρυνόμαστε πάλι. 'Ο Μαυρομμάτης γύρισε στὸν « 'Απόλλωνα » κ' ἐγὼ ἄφησα τὸ ποδήλατο, ἔβγαλα τὸ σακάκι, χάλασα τὰ μαλλιά μου γιὰ ν' ἀλλάξω τύπο καὶ πῆγα σὲ λίγο πίσω στὸ καφενεῖο. Τοὺς εἶχαν πάρει κιόλας. Σὲ διπλανὰ τραπεζάκια κάθονταν ἄλλοι συνεργάτες μας. 'Ο Θεοφίλου τοὺς κατάλαβε ἀλλὰ δὲν τοὺς πρόδωσε. "Ολη νύχτα, πέρα ἀπὸ τὴν ὥρα κυκλοφορίας, ἔτρεχα νὰ ειδοποιήσω τὰ δικά μας παιδιὰ νὰ κρυφτοῦνε. Τώρα κανεὶς μας δὲ θὰ γλιτώση. 'Αφοῦ λύγισε καὶ μίλησε ὁ Θεοφίλου, φαντάζεσαι τί θὰ ποῦν οἱ ἄλλοι πέντε ἀπὸ τοὺς δικούς μας πού ἀνακρίνονται ». Αὐτὰ διηγιέται ὁ Παγκάκης καί, μολονότι δὲν εἶπαν πολλὰ οἱ κατάδικοι, ὡστόσο οἱ Γερμανοὶ ἤξεραν πιὰ πὼς ἡ ὁμάδα 'Αδὰμ ἦταν ἐκείνη πού τοὺς εἶχε ταράξει στὰ σαμποτάζ. Καταδίκασαν καὶ τοὺς ἕξι σὲ θάνατο.

Ξημερώματα τῆς 9 'Οκτωβρίου φέραν οἱ Γερμανοὶ ἕναν

παπὰ νὰ τοὺς ξομολογήση. Μετάλαβαν τὰ Ἄχραντα Μυστήρια, καὶ ὅταν ὁ ἱερωμένος ρώτησε τὸν Ἀδὰμ ποιὰ εἶναι ἡ τελευταία του θέληση, ἀκούει μὲ ἀπορία τοῦτο :

— Οἱ χειροπέδες μ' ἐμποδίζουν νὰ σφίξω τὰ παπούτσια μου. Σὲ πειράζει, δέσποτά μου, νὰ μοῦ σφιχτοδέσης τὰ κορδόνια ;

Ὁ παπὰς ἔσκυψε κ' ἐξετέλεσε τὴν παραγγελία του.

Ὕστερα τοὺς ἔβαλαν σ' ἕνα καμιόνι γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρουν στὸ Σκοπευτήριο. Κατὰ τὴ διαδρομή, ἀντὶ νὰ δώση στοὺς μελλοθάνατος θάρρος ὁ παπάς, δίναν αὐτοὶ κουράγιο στὸν ἱερωμένο ποὺ σιγότρεμε ἀπὸ συγκίνηση. Τραγουδοῦσαν οἱ λεβέντες τὸ « ἔχετε γειά, βρυσοῦλες », κ' ἐπειδὴ εἶχε φέξει, πολλὲς νοικοκυρὲς πρόβαλλαν στὰ παράθυρα καὶ τοὺς κοίταζαν. Ἤξεραν οἱ γυναῖκες ποῦ τοὺς πήγαιναν, ἀλλὰ τοὺς τὸ φώναζε κι ὁ Γραμμένος, ὁ πιστὸς βοηθὸς τοῦ Θεόφιλου :

— Νὰ πάρετε τὸ αἷμα μας πίσω. Μᾶς τουφεκίζουν!

Οἱ στρατιῶτες τῆς συνοδείας κρατοῦσαν τὰ πολυβόλα γυρισμένα πρὸς τὰ σπίτια, μήπως κανεὶς ἀπ' ἔξω δείξη συμπάθεια. Στὴν ἐξώπορτα τοῦ κήπου τοῦ Σκοπευτηρίου τὸ καμιόνι σταμάτησε. Εὐθὺς σταμάτησαν καὶ τὰ τραγούδια — τὸ πλησίασμα τοῦ θανάτου ἀποθάρρεψε τὴν ὁμάδα. Τὸ αὐτοκίνητο κινάει ξανά, περνᾶ τὸν κῆπο καὶ στέκεται κοντὰ στὸν τόπο τῆς ἐκτελέσεως. Πηδᾶν κάτω οἱ Γερμανοί, ἀνοίγουν τὸ πίσω καπάκι τοῦ καμιονιοῦ καὶ κατεβάζουν ἕναν - ἕναν τοὺς κατάδικους. Πρῶτος βγαίνει ὁ Ἀδάμ. Διαλέγει μιὰ στιγμούλα ποὺ δὲν τὸν προσέχουν καὶ γλιστράει ἀριστερὰ πρὸς τὰ κυπαρίσσια. Δεμένος μὲ τὶς χειροπέδες δὲν μπορεῖ νὰ τρέξη γρήγορα, ὅμως ἀπομακρύνεται ὡς τριάντα μέτρα. Ἕνας μόνο ἀντιλαμβάνεται τὴ δραπέτευσή του, ὁ Θεοφίλου. Βλέπει τὸ σύντροφο του νὰ φεύγη, νὰ ἐλευθερώνεται, κι ἀντὶ νὰ χαρῆ, σφίγγεται ὁ λαιμός του. Μέσα του γίνεται παράδοξη πάλη. Ἀγαπάει καὶ θαυμάζει τὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ συλλογιέται πὼς εἶναι αἰτία τοῦ δικοῦ του χαμοῦ, γιατὶ ὁ Ἀδὰμ τὸν ἔμπλεξε στὰ σαμποτάζ. Θὰ δυστυχήση ἡ γυναικούλα του, θὰ ὀρφανέψουν τὰ παιδιά του ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ

φεύγει. Τί θαρρετὸς ἄντρας ὁ 'Αδάμ, πῶς μάχεται ὡς τὴν τελευταία του πνοή! 'Ο Θεοφίλου τὸν ζηλεύει : « Δές τον, πλησιάζει τὴν μάντρα τοῦ περιβολιοῦ. Θὰ γλιτώση αὐτὸς ὁ ἀνύπαντρος, θὰ ζήση. 'Εγώ, ὁ οἰκογενειάρχης Θεοφίλου, θὰ πεθάνω. Αὐτὸς θὰ χαρῆ τὴν ἀπελευθέρωση, θὰ λάβη τιμὲς γιὰ σαμποτὰζ ποὺ κάναμε μαζί. Τόση ἀδικία δὲν τὴ βαστᾶ κανενὸς ἡ καρδιά! » Τὴν ὥρα ποὺ ἔνιωσαν κ' οἱ Γερμανοὶ ὅτι τοὺς ξέφυγε ὁ 'Αδάμ, ὁ νοῦς τοῦ Θεοφίλου σαλεύει. 'Ο πιστὸς σύντροφος τοῦ 'Αδάμ, ὁ λεβέντης Θεοφίλου, σηκώνει τὰ χέρια του καὶ τὸν δείχνει στοὺς Γερμανούς : « Νά, βλάκες, ἀπὸ κεῖ πάει! » 'Ορμοῦν πρὸς τὸν φυγάδα καὶ τὸν ἁρπάζουν ἴσια - ἴσια τὴν ὥρα ποὺ δοκίμαζε νὰ σκαρφαλώση τὸν ἀψηλὸ τοῖχο. Τὸν χτυπᾶν στὸ κεφάλι καὶ τὸν φέρνουν κοντὰ στὸν τοῖχο τοῦ τουφεκισμοῦ. Πρὶν τοὺς δέσουν στοὺς στύλους, ὁ 'Αδὰμ δοκιμάζει πάλι σὰ σωθῆ μὲ τὸ τρεχιό. Ξεφεύγει, ἀλλὰ τούτη τὴ φορὰ δὲν ὑπάρχουν ἐλπίδες. 'Ο χῶρος εἶναι στενὸς κ' οἱ Γερμανοὶ γυρίζουν πρὸς αὐτὸν τὰ πολυβόλα καὶ τοῦ ρίχνουν μὲ μανία. 'Ο 'Αδὰμ σωριάζεται νεκρός. 'Ο ἄσσος τῶν σαμποτὲρ σκοτώθηκε, μὰ σκοτώθηκε ὅπως τοῦ ἄξιζε — παλικαρίσια. Μεγάλα νούμερα σὰν αὐτὸν δὲν μπορεῖς νὰ διανοηθῆς πὼς θὰ τουφεκιστοῦν δεμένα στὸ παλούκι. Εἶχε ἀποφασίσει εἴτε νὰ σωθῆ, εἴτε νὰ πεθάνη ἀγωνιζόμενος ὡς τὴν ὕστατη ὥρα. Γι' αὐτὸ εἶπε τοῦ παπᾶ νὰ τοῦ σφίξη τὰ κορδόνια.

Μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ 'Αδὰμ διαλύθηκε ἡ ὁμάδα σαμποτὰζ τοῦ « 'Απόλλωνα ». Καθὼς ἦταν μαρκαρισμένος ὁ Παγκάκης πρόσεχε πολὺ καὶ κρυβόταν. Παράδωσε τὴν ἀρχηγία στὸν Ἄλκη Δελμοῦζο, κ' ἔφυγε γιὰ τὴ Μέση 'Ανατολή. 'Εκεῖ οἱ Ἄγγλοι τοῦ Πελτέκη τὸν ἔκλεισαν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως...

1943

ΕΡΙΜΕΝΑ στὸ σταθμὸ τοῦ Νέου Φαλήρου τὸν ἠλεκτρικὸ σιδηρόδρομο γιὰ τὴν 'Αθήνα, ὅταν ἄκουσα πίσω μου παιδιακίσιο λάλημα :

— Σήμερα φεύγουν οἱ 'Ιταλοί, παραλαβαίνουν Γερμανοί. 'Απόψε θὰ πᾶμε νὰ κλέψουμε. Μπορεῖ οἱ Γερμανοὶ νὰ μὴ βάλουν φρουρὰ ἀπ' τὴ μεριὰ ποὺ περνᾶμε τὰ σύρματα.

— Ρὲ Νίκο, ἔχει πάντα ἀλεύρι ἡ ἀποθήκη ;

—"Εχει, ἀλεύρι κι ὅπλα.

Γυρίζω καὶ κοιτάζω. Πέντε μορτάκια εἶναι, ξυπόλητα καὶ ἡλιοψημένα, ὄχι μεγαλύτερα ἀπὸ δώδεκα χρονῶ. 'Εκεῖνος ποὺ προτείνει τὴ ρεμούλα ἔχει μάτια γεμάτα ἑλληνικὴ πονηριὰ καὶ μελαχρινάδα. 'Ο ἀφιλότιμος, ἐνῶ βλέπει πῶς τὸν προσέχω, εἶναι τόσο ξαναμμένος ἀπὸ τὸ σχέδιό του ποὺ δὲ χαμηλώνει τὴ φωνή :

— Θὰ βγάλουμε τὰ τοῦβλα ποὺ ξέρετε καὶ θὰ καζαντίσουμε ἀπόψε.

Πλησιάζω τὸν πιτσιρίκο καὶ τὸν τραβῶ παράμερα.

—"Ακου, τοῦ λέω, εἶσαι μικρὸς γιὰ ὅπλα. Θά 'ρθουμε κ' ἐμεῖς μαζί σου. Θὰ μοιραστοῦμε, ἐσὺ τὰ φαγώσιμα, ἐμεῖς τὰ ὅπλα.

Μὲ προσέχει, καὶ τὸ ἐκφραστικὸ μοῦτρο του δείχνει δυσπιστία.

— Καὶ ποῦ σὲ ξέρω 'γώ ; μοῦ κάνει.

— Βλάκα! "Ετσι ποὺ φωνάζεις, σ' ἄκουσα. Αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ νὰ σὲ χώσω φυλακή, ἂν θέλω.

Τὸ ἐπιχείρημα τὸν πείθει. Χωρὶς νὰ ρωτήση τὴ συντροφιὰ ἀπαντάει :

— Καλά!

— Λοιπόν, ἀπόψε στὶς δέκα θὰ σὲ περιμένω ἐκεῖ, στὸ μνημεῖο τοῦ Καραϊσκάκη.

—"Οχι στὶς δέκα, εἶναι ἀργά. Στὶς ἐννιά.

Γυρίζει πίσω στὴν παρέα, ἀρχινᾶ τὰ κρυφομιλητά, καὶ σὲ λίγο ἐξαφανίζονται τὰ παιδιὰ τρέχοντας. 'Αμφιβάλλω ἂν θά 'ρθουν τὸ βράδυ, μολαταῦτα κατεβαίνουμε στὶς ἐννιὰ μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ λοχαγοῦ Κ., γιατὶ τοῦτες οἱ στιγμὲς ποὺ παραδόθηκε ἡ 'Ιταλία εἶναι μοναδικὲς γιὰ ἐξοπλισμό. Γύρω μας δὲ φαίνεται ψυχή. Περιμένοντας ρωτάω τὸ λοχαγό :

— Ποιὰ εἶν' αὐτὴ ἡ ἀσχημαμούρα ποὺ 'φερες μαζί σου ;

— Δὲν ξέρετε τὴν Φιλιώ ;

—"Οχι, Τί τὴν κουβάλησες ;

—"Ερχεται μόνη της. Τῆς ἀρέσουν οἱ περιπέτειες κ' οἱ ἄντρες. Μᾶς χρησιμεύει ὅμως, γιατὶ σὰν δοῦν γυναίκα οἱ Ναζῆδες δὲν ὑποπτεύονται τίποτα.

Χωρὶς νὰ τὸ νιώσωμε μιὰ σκιὰ γλιστρᾶ δίπλα μας. Εἶναι ὁ πιτσιρίκος. « 'Ελᾶτε », λέει. 'Οδηγεῖ τὴν ὁμάδα πρὸς τὴ μεριὰ ὅπου τὰ συρματοπλέγματα ἔχουν ἄνοιγμα. 'Εγὼ περιμένω στὸ μνημεῖο μ' ἕνα ἀπὸ τὰ μικρά, ποὺ μοιάζει νὰ μὲ παραφυλάη.

—Εἴμαστε τυχεροί, μοῦ κάνει. Δὲ βάλαν σκοπὸ οἱ Γερμανοὶ στὴν τρύπα.

— Ποιὰ τρύπα ;

— Κάτι τοῦβλα ποὺ ξεκόλλησαν οἱ 'Ιταλοὶ γιὰ νὰ κλέβουν. "Υστερα τὰ βάζαν πάλι στὴ θέση τους. 'Απὸ κεῖ θὰ μποῦνε στὴν ἀποθήκη τὰ παιδιά.

— Περνάει καὶ μεγάλος ἀπὸ τὴν τρύπα ;

— Περνάει.

—'Εσεῖς δὲν ἔχετε κοντά σας μεγάλον ;

—"Οχι. Δουλεύουμε γιὰ λογαριασμό μας.

Σκέπτομαι τί θὰ γίνουν αὐτὰ τὰ τσαχπίνια σὰν ἀντρωθοῦν, μιὰ κι ἀπὸ τόσο μικρὰ μάθαν τὴν κλεψιὰ καὶ τὸν κίνδυνο. Γκάγκστερς ἢ μεγαλέμποροι ;

Σὲ λίγο γυρίζει ἡ Φιλιώ.

—'Εν τάξει, μᾶς λέει. Πέρασαν μέσα δυὸ παιδιὰ καὶ δυὸ δικοί μας. 'Η ἀποθήκη ἀδειάζει.

'Η παρουσία τοῦ μικροῦ, ποὺ μᾶς παρακολουθεῖ, τὴν

1943 ἐνοχλεῖ καὶ τὸν προστάζει νὰ φύγῃ. Καθὼς ἐκεῖνος δὲν ὑπακούει τοῦ ἀστράφτει ἕνα χαστούκι. Μένουμε μόνοι. Ὁ οὐρανὸς εἶναι σκοτεινός, κάποιο φέγγος ὡστόσο ρίχνουν τ' ἄστρα. Καθὼς κάθομαι στὸ πεζούλι τοῦ μνημείου, ἔρχεται καὶ κολλιέται πάνω μου ἡ Φιλιώ. Δυὸ κουβέντες γιὰ τὴν Κατοχὴ ἀλλάζουμε κι ἀμέσως ἀκούω τὴ δήλωσή της :

—Ἐγὼ κάνω ἀντίσταση στοὺς Γερμανούς, μὰ στοὺς Ἕλληνές δὲν ἀντιστέκομαι...

Μοῦ πιάνει τὸ χέρι. Θυμᾶμαι τὰ λόγια τοῦ λοχαγοῦ : « Τῆς ἀρέσουν οἱ περιπέτειες κ' οἱ ἄντρες ». Τὸ βάσανο τελειώνει μὲ τὸν γυρισμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Παραπονιέται πὼς ἡ ἀποθήκη εἶχε μόνο ἀλεύρι καὶ κιβώτια μὲ φυσέκια. Δὲν βρῆκαν οὔτε ἕνα ὅπλο.

— Ποῦ εἶναι, μωρέ, τὰ ὅπλα ; φωνάζω τοῦ μικροῦ ἀρχηγοῦ.

— Δὲ σᾶς κάνουν τὰ φυσέκια ; Πάρτε ἀλεύρι νὰ φᾶτε.

Δὲν καταλαβαίνει γιατὶ νὰ σηκώσωμε μονάχα πυρομαχικά. Μὲ ἐξετάζει :

— Εἴσαστε τοῦ ΕΑΜ ;

—Ὄχι.

— Τί εἴσαστε ;

—Ἐθνικιστές.

Ἡ ἀπάντηση θὰ τὸν ξένισε, γιατὶ περπατᾶ κοντά μου ἀμίλητος κάμποσην ὥρα. Στὴν ὁδὸν Πειραιῶς, ποὺ φτάσαμε ὅλοι μαζί, σταματάει. Πρὶν μᾶς ἀποχαιρετήσῃ θέλει νὰ βεβαιωθῇ ὁ κατεργάρης πὼς δὲν σταθήκαμε πονηρότεροι ἀπ' αὐτόν :

— Τί θὰ τὰ κάνετε τὰ φυσέκια ; Θὰ τὰ πουλήσετε ;

—Ὄχι. Θὰ σκοτώσωμε Γερμανούς.

—Ὅσους μπορεῖτε περισσότερους!

Ἔτσι χωρίσαμε.

Ι ΧΑΡΑ νὰ βλέπης τοὺς Γερμανοὺς νὰ μᾶς κατατρέχουν γιατὶ τοὺς βλάψαμε θανάσιμα, τοὺς Ἰταλοὺς νὰ μᾶς ζηλεύουν γιὰ τὴν παλικαριά μας, τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς φοβοῦνται γιατὶ γρήγορα ἢ ἀργά, θὰ κυριαρχήσωμε στὸν Αἶμο. Ἡ κοινὴ ἔχθρητα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας τοὺς κάνει νὰ ζητᾶν ὅλοι μαζὶ νὰ τὴν ἀφανίσουν. Μᾶς ἀδυνατίζουν, ἀλλὰ ξετινάζονται κ' ἐκεῖνοι. Ἡ Ἀντίστασή μας τοὺς ἀναγκάζει νὰ κρατᾶν ἐδῶ 25 μεραρχίες, τὴν ὥρα ποὺ τοὺς λείπουν σ' ὅλα τὰ μέτωπα ἐφεδρεῖες. Ἂν ἀκούγαμε τοὺς συνετοὺς καὶ καθόμαστε φρόνιμα, ὁ Ἄξονας, κατὰ τὴ μάχη τῆς Αἰγύπτου, τὴν ὥρα ποὺ χαροπάλευαν οἱ Ἄγγλοι τοῦ Ὄκινλεκ, θὰ μποροῦσε νὰ ρίξη στὸν ἰσόρροπον ἀγώνα μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐδῶ μεραρχίες, ὁπότε θά 'σπαζε τὴ γραμμὴ Ἐλ Ἀλαμέιν, κι ὁ Ρόμμελ θὰ ἔκλεινε τὸ Σουέζ. Ποιὸς ξέρει τί στροφὴ θά 'παιρνε τότε ὁ πόλεμος ; Οἱ Γερμανοϊταλοὶ εἶχαν βάλει ἀπαρχῆς στὸ νοῦ τους νὰ μᾶς πεινάσουν καὶ νὰ γονατίσουν τὴ φυλή μας, γιατὶ εἶναι ἀπάνθρωπα τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνη ἀγώνας πρῶτα νὰ περισωθοῦν τὰ τρόφιμα ποὺ ἄρχισε νὰ συγκεντρώνη καὶ νὰ παραδίνη στοὺς τυράνους ὁ Κοτζαμάνης. Στὴν ὕπαιθρο δὲν ὑπῆρχε Κράτος, στὴ θέση του παρουσιάστηκε ὁ Ναζής, ὁ Φασίστας καὶ ὁ χαφιές, ποὺ περιτρέχανε τὶς ἐπαρχίες καὶ τὶς ρήμαζαν στὴ λεηλασία. Αὐτοὺς χτύπησαν αὐθόρμητα νέοι ἀπ' ὅλα τὰ χωριά τοὺς σκότωναν καὶ βγαῖναν στὸ κλαρί. Τοὺς λίγους πρώτους ἀντάρτες τοὺς προστάτεψε ἡ χωριατιὰ σὰν τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς της. Ὕστερα ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες ἀγώνα φθορᾶς τοῦ Καταχτητῆ. Πολεμάει τώρα τὸ Ἔθνος σ' ὅλα τὰ ὑψόμετρα, ἀπὸ τὶς κορφὲς τῆς Πίνδου ὡς τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Κάθε βουνὸ κι ἀντάρτικο λιμέρι, κάθε συνοικία καὶ παγίδα, κάθε λιμάνι κέντρο σαμποτάζ. Ὁ λαὸς ξέρει ἀπὸ προαιώνια πεῖρα πῶς οἱ ἀγῶνες καλυτε-

1943 ρεύουν τ' ἄτομα. Προτιμότερο νὰ σκοτωθοῦν μερικοὶ παρὰ νὰ πέση τὸ ἠθικό — γιὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς. Ἔπρεπε νὰ ἐμποδιστοῦν μικρόψυχοι ρωμιοὶ καὶ ρωμιὲς νὰ πᾶν μὲ τοὺς ξένους, νὰ ἐμποδιστῆ ἡ μεταφορὰ ἐργατῶν στὴ Γερμανία, νὰ μὴν πολεμήση λεγεώνα ἑλληνικὴ στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο. Μόνο σὰν τίναξε στὸν ἀέρα ὁ Περρῖκος τὴν ΕΣΠΟ διαλύθηκαν οἱ φαλαγγίτες, μόνο ἀφοῦ σκοτώθηκε ὁ ὑπουργὸς Ἐργασίας Καλύβας κ' ἔγινε μὲ τὴ γενικὴ ἀπεργία αἱματοκύλισμα, παράτησε ὁ Χίτλερ τὴν ἀπόφασή του νὰ στείλη τοὺς ἐργάτες μας στὴ Γερμανία. Ἔχει εἰπωθῆ γιὰ τοὺς Ἕλληνες πὼς εἴμαστε λαὸς ἀψίκορος κ' εὐκολομετάβλητος, ἐνθουσιαζόμαστε σήμερα γιὰ ν' ἀποθαρρευτοῦμε αὔριο. Ψέματα. Τόσο χρόνια σκληρῆς σκλαβιᾶς κι ὁ Ἕλληνας, μ' ὅλα τὰ μαρτύρια, μ' ὅλη τὴν πεῖνα καὶ τοὺς τουφεκισμούς, βαστάει σὰν βράχος. Ἀκόμα κ' οἱ ἄρρωστοι στὰ κρεβάτια δείχνουν τὸ λίγο ποὺ μποροῦν — τὴν ἀνταρσία τῆς ψυχῆς τους. Δόθηκε στὸ λαό μας νὰ τανύση τόξο μεγάλο, κι αὐτὸς δὲν δείλιασε νὰ τὸ σπάση ἀπὸ τὸ τράβηγμα. Οἱ ἀσκήμιες κ' ἡ διχόνοια θὰ περάσουν. Ὁ Μύθος τῆς Ἀντιστάσεως θὰ παραμείνη.

ΧΑΛΚΗΣ (ψευδώνυμο τοῦ ταγματάρχη Γερογιάννη) μοῦ ἐκμυστηρεύεται μιὰ ἐφεύρεση ποὺ πέτυχε ὁ ἠλεκτρομηχανικὸς εἰδικὸς στὴ ραδιοφωνία, Π. Δελμοῦζος, γιὰ νὰ ἔλθωμε σ' ἐπικοινωνία μὲ τὴν Αἴγυπτο. Ἐφεῦρε συσκευὴ πού, ἅμα συνδεθῆ κρυφὰ μὲ καλώδιο τοῦ γερμανοκρατημένου Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, θὰ μπορῆ νὰ στέλνη μηνύματα μὲ συχνότητα κύματος ὑποηχητική, δηλαδὴ μὴ ἀκουστή, καὶ στὸ Κάιρο μὲ ἄλλο μηχάνημα, ποὺ ἐπίσης ἐφεῦρε, θὰ μπορῆ νὰ μετατρέπεται σὲ συχνότητα ἀκουστή. Γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι ἡ σκέψη τοῦ

Δελμούζου ἦταν πραγματοποιήσιμη ζήτησαν τὴ γνώμη ἑνὸς πανεπιστημιακοῦ εἰδικοῦ καὶ τῶν ναυτικῶν πλοιάρχου Πεζοπούλου καὶ 'Αλεξοπούλου. 'Ενῶ οἱ δύο ἀξιωματικοὶ βοήθησαν οὐσιαστικὰ στὶς δοκιμές, ὁ πολίτης φλυαροῦσε. Ὅταν θεώρησαν καλὰ τὰ νέα μηχανήματά τους, ἐμπιστεύτηκαν λεπτομέρειες στὸ στρατηγὸ Ρέππα, ποὺ ἔφευγε γιὰ τὴν Μ. 'Ανατολή, νὰ τὶς ὑποβάλη στοὺς Ἄγγλους. 'Απὸ τότε πέρασαν μῆνες ὁλόκληροι χωρὶς οἱ Ἄγγλοι ν' ἀπαντήσουν, ἐνῶ ἐδῶ ὁ πολίτης ἐκεῖνος φλυαροῦσε κατὰ τρόπο ποὺ κινδύνευε νὰ προδοθῆ τὸ μυστικό. 'Ωστόσο ὁ Δελμοῦζος μὲ τὸν Χάλκη, κάθε ποὺ βρίσκαμε δυσκολίες στοὺς ἀσύρματους, ξαναγύριζαν στὴν ἰδέα τους. Πῆγαν κ' ἐξομολογήθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ κάμουν πρακτικὲς δοκιμὲς στὸν Ἕλληνα διευθυντὴ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Γιαννόπουλο, ἀπόστρατο συνταγματάρχη, ποὺ ἀμέσως τοὺς ἔδωκε ὅ,τι πρόσθετες πληροφορίες ἤθελαν. Καὶ μιὰ βραδιὰ ἕνωσαν τὴ συσκευὴ μὲ τὸ ὑπόγειο καλώδιο ποὺ περνοῦσε τὴν ὁδὸν 'Αγίου Μελετίου καὶ διαβίβασαν ὑποηχητικὰ κύματα, ἐνῶ ὁ Γιαννόπουλος παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴ Διεύθυνση νὰ δῆ μήπως φέρναν αὐτὰ τὰ κύματα διαταραχὴ στὴ λειτουργία τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ. Καμιὰ διαταραχὴ δὲν παρετηρήθη, καὶ τὸ σύστημα ἀποδείχτηκε ἐφαρμόσιμο. Οἱ δικοί μας ἔστειλαν τότε γιὰ δεύτερη φορὰ σχέδια κ' ἐξηγήσεις στὸ Κάιρο, ἐν τούτοις πάλι μῆνες πέρασαν χωρὶς ποτὲ νὰ ἔρθη ὁποιαδήποτε ἀπάντηση, ἔστω ἀρνητική.

Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο δὲν εἶχε ξύπνια ὑπηρεσία διαβιβάσεων καὶ δὲν πρόσεχε τὶς παρατηρήσεις ποὺ κάναμε. Οἱ συσκευὲς ἀσύρματου ποὺ ἔστελνε ἦταν ἀκατάλληλες, ἀπὸ ἄγνοια τῶν ἐδῶ νεκρῶν ζωνῶν, κ' εἶχαν ἕνα μόνο μῆκος κύματος. Γρήγορα ἢ ἀργὰ ἀνακάλυπταν οἱ Γερμανοὶ αὐτὸ τὸ κύμα, καὶ τότε παραφύλαγαν ὁλόκληρα εἰκοσιτετράωρα ὅσο ν' ἀρχίση νὰ δουλεύη. Μόλις τὸ ἄκουγαν ἔτρεχαν κ' ἔπιαναν τοὺς δυστυχισμένους ἀσυρματιστὰς ἀπάνω στὸ μηχάνημά τους. Ἔτσι συνέλαβαν τὸν Ν. Μπούκα, τὸν Σπυράτο καὶ τὸν Γιάννη Φολερό. Τοὺς ἐξετέλεσαν ὅλους, τὸν τελευ-

1943 ταῖο μάλιστα κατὰ τρόπο τραγικό. Ξημερώματα 16 Δεκεμβρίου τοῦ 1942 μπῆκε στὸ κελλί του ὁ ὑποδιευθυντὴς τῶν φυλακῶν «'Αβέρωφ» δόκτωρ Γκέυ καὶ τὸν ἐξύπνησε μὲ κλωτσιές. Ὁ Φολερός, σὰν ἄκουσε ὅτι τὸν ἑτοίμαζαν γιὰ ἐκτέλεση, ἔβγαλε τὸ ξυραφάκι του κι' ἔσκισε τὴν κοιλιά του. Ἤθελε ν' αὐτοκτονήση; Ἔλπιζε νὰ τὸν γιατρέψουν πρῶτα σὲ νοσοκομεῖο ὥστε νὰ κερδίση καιρό; Ἄγνωστο. Ὁ Γκέυ διάταξε καὶ τὸν ἔδεσαν σὲ μιὰ σανίδα, ἔτσι καταματωμένος ὡς ἦταν τοῦ ἔραψαν τὴν κοιλιὰ ἀπάνθρωπα μὲ χοντρὴ βελόνα καὶ τὸν τράβηξαν ἔξω, σέρνοντάς τον ἀπὸ τὰ χέρια. Καθὼς τὸν περνοῦσαν στοὺς διαδρόμους τῆς φυλακῆς ὁ μελλοθάνατος φώναζε: «'Εδῶ Φολερός! Μὲ πᾶν γιὰ τουφέκισμα. Σύντροφοι, μὴ μὲ ξεχνᾶτε...»

Ὄχι δὲ σὲ ξεχνᾶμε, καλὸ Πειραιωτάκι.

Τόση ἀκρίβεια εἶχαν οἱ πληροφορίες ποὺ μετάδιναν στὴν Αἴγυπτο οἱ ἀσύρματοι τῶν 'Αθηνῶν γιὰ τὴν κίνηση τῶν νηοπομπῶν τοῦ Ἄξονα, καὶ τόσα πλοῖα εἶχαν τορπιλιστῆ μεταξὺ Πελοπόννησο καὶ 'Αφρική, ὥστε οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάστησαν γύρω στὴν 'Αθήνα δέκα μόνιμα ραδιογωνιόμετρα γιὰ νὰ ἐντοπίζουν τοὺς πομπούς. Ἂν ὁ ἀσυρματιστὴς εἶχε τὴν ἀπρονοησία νὰ δουλεύη συνέχεια πέρα ἀπ' ὁρισμένα λεπτὰ τῆς ὥρας, οἱ Γερμανοὶ βρίσκαν ἀμέσως ἀπὸ ποιὰ συνοικία προήρχοντο τὰ μυστικὰ μηνύματα. Τότε ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ μέγαρο 'Ησαΐα, τῆς ὁδοῦ Πατησίων, τ' αὐτοκίνητα-ραδιογωνιόμετρα ποὺ, τριγυρίζοντας τὰ ὕποπτα τετράγωνα, ἀνακάλυπταν μὲ τοὺς τέλειους δέκτες τους τὸ καθαυτὸ σπίτι. Καὶ ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον τουφεκίζονταν οἱ ἀσυρματισταί μας. Ὅση ἄγνοια ἔδειξε ἡ Μ. 'Ανατολὴ στέλνοντας ἐδῶ ἀσύρματους μ' ἕνα μόνο κύμα, ἄλλη τόση ἐπιπολαιότητα ἔδειξαν μερικὲς ἑλληνικὲς ὀργανώσεις ποὺ ἄφηναν τοὺς χειριστὰς ἀπροστάτευτους. Ἔτσι ἄδικα χάθηκαν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τσιγάντε οἱ τέσσερεις ἀσυρματισταὶ ποὺ ἔφερε μαζί του. Πρῶτος ὁ θαυμάσιος Κώστας Ροῦσος. 'Απὸ τὶς κακουχίες καὶ τὴν πεῖνα τῆς Κατοχῆς τὸ παλικάρι αὐτὸ προσβλήθηκε ἀπὸ φθίση. Ὁσάκις τοῦ ἔλεγαν ν' ἀνεβῆ στὸ Σανατόριο τῆς Πεν-

τέλης, ἀπαντοῦσε : « Δίπλα στὸν πομπό μου θὰ πεθάνω ». Μὲ τὸν καιρὸ τὰ πνεμόνια του ἔγιναν σπήλαια καὶ ὁ πυρετὸς ἔφτασε τοὺς 40 βαθμούς, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἐγκατάλειπε τὴ θέση του. Δούλευε μέρα - νύχτα στὸ σπίτι ποὺ κατοικοῦσε, ὁδὸς Δωδεκανήσου 15, Νέα Σμύρνη. Ὅταν συνελήφθη ὁ σύντροφός του Δανιηλίδης, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Δημοτάκης εἰδοποίησε τὸν ἀστυνόμο Π. (διάδοχο τοῦ Τσιγάντε) νὰ μετακομίση τοὺς ἄλλους πομποὺς γιατὶ εἶχαν ἐντοπιστῆ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ἀμέλησε νὰ τὸ κάμη. Τόσες ἔρευνες γίνονταν στὴ Ν. Σμύρνη γιὰ νὰ βρεθῆ αὐτὸς ὁ ἀσύρματος ὥστε τὴ νύχτα πρὶν συλληφθῆ ὁ Ροῦσος ἕνα χωνί φώναζε : « Ὅποιος ἔχει ἀσύρματο νὰ τὸν κρύψη ». Ὁ Ροῦσος κατάλαβε πὼς πλησίαζε τὸ τέλος του καὶ ζήτησε ἢ νὰ τοῦ ἀλλάξουν ἀμέσως στέκι ἢ νὰ τοῦ δώσουν πιστόλι γιὰ νὰ πουλήση τουλάχιστον ἀκριβὰ τὴ ζωή του. Τοῦ ἔστειλαν πιστόλι. Πραγματικά, σὰν ὅρμησαν νὰ τὸν συλλάβουν οἱ Ναζῆδες, ὁ Ροῦσος σκότωσε ἕναν, πλήγωσε βαριὰ δεύτερο, κ' ὕστερα ἔπεσε νεκρὸς ἀπὸ ριπὴ αὐτομάτου. Τὸν Θ. Λιάκο, νέο 23 χρονῶ ἀπὸ τὴν Ἄρτα, μὲ συμπαθητικὸ σπιρτόζο μοῦτρο, τὸν ἔπιασαν στὴν ὁδὸν Πειραιῶς, οἰκία Γουνελᾶ. Ὕστερα οἱ Γερμανοὶ κρύφτηκαν ἐκεῖ μέσα καὶ περίμεναν νὰ ξημερώση γιὰ νὰ γραπώσουν καὶ τὸν σύντροφό του ποὺ θὰ ἐρχόταν νὰ παραλάβη βάρδια. Ἔτσι ἔπεσε στὰ χέρια τους ἕνα παιδὶ μόλις 19 χρονῶ, ὁ Μ. Ἀνδρόνικος [1]. Ποτὲ δὲν ξέραμε, ὅταν πηγαίναμε σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀσύρματους εἴτε νὰ δώσωμε εἴτε νὰ πάρωμε μήνυμα, ὅτι δὲ μᾶς περίμενε κεῖ ἡ Γκεσταπό. Ἕνα μήνα ἀργότερα στὸν συνοικισμὸ Νέας Φιλαδέλφειας οἱ Ναζῆδες ἀνακάλυψαν σ' ἀπόμερο σπιτάκι καὶ τὸν Ἀπόστολο Βενιζέλο, τὴν ὥρα ποὺ χειριζόταν τὸν πομπό του. Ὅσο νὰ σπάσουν τὴν πόρτα καὶ νὰ μποῦνε μέσα πρόλαβε ὁ δόλιος νὰ μεταβιβάση στὴν Αἴγυπτο τοῦτες τὶς τελευταῖες λέξεις,

1. Τὰ δύο αὐτὰ παλικαράκια τὰ βασάνισαν οἱ Ναζῆδες ἐπὶ σαράντα μέρες, μὰ δὲν τοὺς ἐπῆραν οὔτ' ἕνα ὄνομα συνεργάτη, μολονότι τόσο τὰ παίδεψαν ὥστε κατὰ τὴ δίκη τους, γιὰ ν' ἀπολογηθοῦν ὄρθιοι, τοὺς βάσταγαν ἀπὸ τὶς μασχάλες Γερμανοί.

1943 τραγικὲς στὴν ἁπλότητά τους : « Αὐτὴ τὴ στιγμὴ συλλαμβάνομαι. Ζήτω ἡ Ἑλλάς! »

Ὅταν ἐπείστηκαν ἀργότερα οἱ Γερμανοὶ πὼς ἦταν δύσκολο, μὲ τὸ σύστημα τῶν « τσιλιαδόρων » ποὺ ἐφαρμόζαμε, νὰ μαγγώσουν ἄλλους ἀσυρματιστάς, κατάφυγαν στὴν προδοσία. Στὸ ἐργοστάσιο ραδιοφώνων « Ἐλβίρα », ὅπου ὁ Δελμοῦζος ἐπισκεύαζε τῶν ὀργανώσεων τοὺς χαλασμένους πομποὺς καὶ μαστόρευε τοὺς δικούς του πολυκρύσταλλους ἀσύρματους, ὑπηρετοῦσε νυχτοφύλακας ὁ Κώστας Γιαννακόπουλος. Κάποτε ποὺ ἔκλεψε τὴν ξυλεία τοῦ ἐργοστασίου τὸν ἀπόλυσαν. Αὐτὸν ἔμπλεξαν στὰ δύχτυα τους οἱ ἀδελφοὶ Μαντᾶ τοῦ γερμανικοῦ γραφείου ἀντικατασκοπείας (ὁδὸς Παμίσου 4). Τὸν διόρισαν θυρωρὸ σὲ μιὰ χαρτοπαικτικὴ λέσχη τῆς Γκεσταπό, τὸν καλοπλήρωσαν καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ μιλήσῃ. Πρώτη κουβέντα εἶπε πὼς στὴ γωνιὰ Ἀγαθουπόλεως καὶ Ἀχαρνῶν οἱ ὀργανώσεις εἶχαν φυλάχτρες ἀσυρμάτων καὶ κρυφὸ συνεργεῖο γεμίσματος μπαταριῶν. Τὸ μαγαζὶ ἀπ' ἔξω φαινόταν σὰν ποδηλατάδικο.

— Ποιὸν ξέρεις ἀπὸ κεῖ μέσα ; τὸν ρώτησαν.

— Τὸν Γιάννη Σιῶρρο.

Συνέλαβαν τὸν Σιῶρρο ποὺ ἀρνήθηκε τὰ πάντα. Ἅμα τέλειωσε ἡ ἄκαρπη ἀνάκρισή του, οἱ Γερμανοὶ τὸν κατέβασαν στὸ δρόμο περασμένα μεσάνυχτα, τὸν ἔβαλαν σ' ἀνοιχτὸ αὐτοκίνητο καί, συνοδεία ἀπὸ δυὸ κοῦρσες, τράβηξαν στὴν ὁδὸν Ἀγαθουπόλεως. Μὲ τὸ φῶς τῶν προβολέων τοῦ αὐτοκινήτου ὁ Σιῶρρος διάκρινε μέσα στὴ μπροστινὴ κούρσα τὸν Γιαννακόπουλο. Μάντεψε τὴν προδοσία. Ἤξερε πὼς κάθε πρωὶ στὰς 8 περνοῦσαν ἀπὸ τὸ ποδηλατάδικο ὁ Δελμοῦζος κ' οἱ ἀσυρματισταί. Οἱ Γερμανοὶ θὰ τοὺς πιάναν ὅλους. Ἀνανοήθηκε τὴν καταστροφὴ ποὺ θὰ γινόταν στὸν ἀγώνα καὶ πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ δοκιμάσῃ νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Μόλις σταμάτησαν τ' αὐτοκίνητα ὁ Σιῶρρος ἔδωσ' ἕναν πῆδο καὶ δραπέτεψε. Ἔστριψε τὴ γωνιὰ τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν κι ἄρχισε νὰ τρέχῃ σὰν παλαβός. Τόσο γρήγορα συνέβηκαν ὅλα αὐτὰ ποὺ οἱ

Γερμανοὶ δὲν πρόφτασαν νὰ τοῦ ρίξουν ἀμέσως. Τὸν πῆραν τὸ κατόπι, καὶ σὲ λίγο ἄκουσε νὰ τὸν πυροβολοῦν. Οἱ σφαῖρες χαθήκανε πέρα. Τρύπωσε σ' ἕνα στενό, ἀποφεύγοντας ἔτσι τὰ βόλια γιὰ λίγα δευτερόλεπτα, μὰ πάλι τοῦ ξαναρίξαν, αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ πολυβόλο. 'Από γωνιὰ σὲ γωνιὰ τοὺς ἀπομακρυνόταν, ἡ ζωὴ τρεχοπετοῦσε γρηγορώτερα ἀπ' τοὺς φονιάδες μὲ τὶς βαριὲς μπότες. Στὴν τρελὴ φευγάλα του δυὸ φορὲς ἔπεσε. Τὴν πρώτη φορὰ ζήμιωσε, ἐπειδὴ τὸν πλησίασαν οἱ διῶχτες. Τὸ δεύτερο πέσιμο τὸν ἔσωσε, γιατὶ τὴν ἴδια στιγμὴ τοῦ ρίξαν, κ' οἱ σφαῖρες πέρασαν ξυστὰ πάνω του. "Αν ἦταν ὀρθὸς — ποιὸς ξέρει ; — θὰ τὸν χτυποῦσαν. Ξανασηκώθηκε κ' ἔφυγε ὡσότου στὴν ὁδὸν Φυλῆς εἶδε ἕνα περιβόλι καὶ πήδησε μέσα. Ἄκουσε τοὺς Γερμανοὺς ν' ἀπομακρύνωνται, ὕστερα νὰ γυρίζουν πάλι πίσω. 'Επὶ τρεῖς ὧρες τοὺς καταλάβαινε νὰ τὸν ψάχνουν γύρω. Τέλος, πρὶν ξημερώση, ἐξαφανίστηκαν. Σὰν ἔφεξε καλὰ τὸν πλησίασε ἕνας γέρος, ὁ περιβολάρης. Τοῦ εἶπε πὼς τὴ βίλα τὴν κατοικοῦσαν Γερμανοὶ καὶ τὸν συμβούλεψε νὰ φύγη τὸ ταχύτερο. Ξεκίνησε γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Δελμούζου, τὸν εἰδοποίησε, μεταχειρίστηκε τὸ τηλέφωνό του γιὰ νὰ πληροφορήση τὶς ἄλλες ὁμάδες, καὶ δὲν ἡσύχασε παρὰ ἀφοῦ βεβαιώθηκε πὼς ὅλοι εἶχαν ὁρμηνευτεῖ νὰ μὴν περάσουν ἀπ' τὸ ποδηλατάδικο. 'Αφοῦ ἀπότυχε ἡ σύλληψη τῶν ἀσυρματιστῶν ὁ Γιαννακόπουλος πρόδωσε τὸν ὑποπλοίαρχο 'Αλεξόπουλο ποὺ διεύθυνε τὶς διαβιβάσεις τοῦ « 'Ομήρου » τοῦ Κιτριλάκη. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Δελμούζου θέλησαν τότε νὰ τσακώσουν τὸν προδότη, νὰ τὸν κλείσουν σ' ἕνα μπαοῦλο καὶ νὰ τὸν στείλουν ἄναυλα στὴν Αἴγυπτο, μὰ ὁ Πελτέκης ἀρνήθηκε νὰ τοὺς δώση τὴν ἄδεια λέγοντας πὼς θὰ τὸν κανόνιζε αὐτός. Κι ὅμως οἱ συλλήψεις ἐξακολούθησαν. Φυλακίστηκε τὸ ζεῦγος Μπότη κι ὁ ἐπιπλοποιὸς Μπραΐλας ποὺ ἔφτιανε τὶς κρύπτες τῶν πομπῶν. Προδόθηκε τὸ ἐργοστάσιο « 'Ελβίρα », ποὺ τόσες εἶχε προσφέρει ὑπηρεσίες. 'Επὶ δυόμισι χρόνια τὸ ἐργατικὸ προσωπικό του δούλευε μὲ τὴν ψυχή του τὴν 'Αντίσταση, χωρὶς ποτὲ νὰ πάρη, οὔτε νὰ ζητήση, πρόσθετη ἀμοιβή.

Κάναν νυχτέρια, τρῶγαν λαχανίδες, δούλευαν καὶ σώπαιναν. Ἕνας μάλιστα ἐργάτης, ὁ Λουκᾶς, ποὺ τὸν καταζητοῦσαν οἱ Γερμανοί, κοιμόταν μέσα σὲ τάφο τοῦ Νεκροταφείου. Γιὰ νὰ καμουφλάρουν τὴν πραγματικὴ ἐργασία τῆς « Ἐλβίρας » τὴν εἶχαν μεταβάλει σὲ μύλο ποὺ ἄλεθε στάρι. Κάθε πρωὶ ἔρχονταν γυναικοῦλες τῆς γειτονιᾶς ν' ἀλέσουν τὸ λίγο στάρι ποὺ ἀγόραζαν ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ ξεπουλώντας σιγὰ - σιγὰ τὰ σπιτικά τους. Ὧρες περίμεναν οἱ δυστυχισμένες ἐμπρὸς στοὺς συνοικιακοὺς μύλους ὅσο νὰ βροῦν σειρά. Κάποια μέρα ἕνας ἄνθρωπος τοῦ « Ἀπόλλωνα » ἔφερε γιὰ ἐπισκευὴ τὸν ἀσύρματό του. Πέρασε τὴν οὐρὰ τῶν γυναικῶν καὶ μπῆκε μέσα κρατώντας στὸν ὦμο τὸ σακὶ μὲ τὸ μηχάνημα. Δὲν εἶχε προφτάσει νὰ τὸ ἀποθέση καταγῆς κι ὅρμησαν κάτι ξεμαλλιασμένα θηλυκά, ἀπ' αὐτὰ ποὺ καρτεροῦσαν στὴ σειρά, νὰ σκίσουν τὸ σακί του, νομίζοντας πὼς ἔφερε στάρι γι' ἄλεσμα καὶ τοὺς ἐπῆρε τὴν ἀράδα — τόσο εἶχε ξινίσει ὁ χαρακτήρας τοῦ κόσμου τὴν ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς. Ἅμα εἶδαν ὅμως στὸ τσουβάλι τὸν ἀσύρματο, οἱ γυναῖκες κατάλαβαν· ἠρέμισαν. Εἶπαν στὶς ἄλλες ἔξω πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶχε φέρει μιὰ μυλόπετρα. Ἡ φτωχολογιὰ δὲν πρόδωσε, ἐξακολούθησε ὅμως νὰ προδίνη ὁ Γιαννακόπουλος.

Μόλις ἔκλεισε ἡ « Ἐλβίρα » ὁ Δελμοῦζος ἵδρυσε νέο ἐργαστήριο στὴν ὁδὸ Παξῶν τῆς Κυψέλης. Γιὰ νὰ ἀποφύγη αἰφνιδιασμὸ δημιούργησε πολλὲς κρυψῶνες καὶ ψεύτισε τὸ ἠλεκτρικὸ ρολόγι γιὰ νὰ μὴ δώση ἡ ὑπερβολικὴ κατανάλωση ρεύματος ὑποψίες στοὺς Γερμανούς. Στὸ χωριὸ Γραμματικό, πέρα ἀπ' τὸν Μαραθώνα, ἐγκατάστησε ἀσύρματο, γιατὶ λογάριασε πὼς ἐκεῖ ἦταν « νεκρὴ ζώνη » ὅπου τὰ βραχέα κύματα δὲν ἀκούγονταν ἀπὸ τὰ ραδιογωνιόμετρα. Πραγματικὰ ὁ σταθμὸς αὐτὸς λειτουργεῖ κάθε μέρα συνέχεια μὲ ἀπόλυτη ἀσφάλεια. Ὅλοι οἱ χωριάτες ξέρουν τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀσύρματου, μὰ κανεὶς δὲ βγάζει τσιμουδιά, ἀπόδειξη πόσο καθολικὴ εἶναι ἡ Ἀντίσταση στὴν ὕπαιθρο. Ὅταν ὁ Ἄξονας ἀπαγόρεψε τὶς κεραῖες, ὁ ἀρχιτσιλιαδόρος τοῦ Δελ-

μούζου Καρακατσάνης, (πού τόν σκότωσαν οἱ κομμουνιστὲς γιατὶ τοὺς ἐνοχλοῦσε ὁ πατριωτισμός του), ξέμπλεξε ἕνα σκοινὶ τῆς μπουγάδας, πέρασε τὴν ἀντένα μέσα, τὸ ξανάπλεξε καὶ τὸ κρέμασε στὴν ταράτσα τῆς ὁδοῦ Παξῶν. Λειτούργησε θαυμάσια. Ἀπὸ τὴ μανία τους οἱ Γερμανοὶ νὰ σπάσουν τοὺς ἀσύρματους ἄρχισαν νὰ ψάχνουν βαλίτσες καὶ σακιά, ὅσα τοὺς φαίνονταν ὕποπτα. Γιὰ νὰ μὴν πιαστοῦν πομποὶ κατὰ τὶς ἀδιάκοπες μεταφορὲς πού τοὺς κάνουμε, ὁ Δελμοῦζος ἐφεῦρε τρόπο νὰ τοὺς μετατρέπη σὲ ραδιόφωνα. Ὅσοι πάλι ἔμειναν ἀμετάβλητοι, τοὺς μετακομίζει ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι ἡ δική του μοτοσυκλέτα πού τὸ side - car της τὸ σκεπάζει κουκούλα. Ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς « Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα » Σουηδὸ Sandstroem ἔχω πετύχει νὰ τὴν ἐγγράψη στὴ δύναμη τῆς ὑπηρεσίας του μὲ τὸν ἀριθμὸ CR 32. Δυὸ χρόνια τώρα οἱ Γερμανοϊταλοὶ σεβάστηκαν ἀπόλυτα τὸ σῆμα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ οὐδέποτε, οὔτε στὴν πόλη, οὔτε κὰν σὲ πόστο μπλόκο, τὴ σταμάτησαν νὰ τὴν ἐρευνήσουν.

Τὸν Ὀκτώβριο παρουσίασαν οἱ ἀσύρματοι ἀδυναμία συνεννοήσεως μὲ τὴ Σμύρνη ἐξ αἰτίας κακοῦ συντονισμοῦ τῶν κεραιῶν. Ἤτανε μεγάλη πίκρα νά 'χης σπουδαῖες πληροφορίες νὰ μεταβιβάσης καὶ νὰ μὴ μπορῆς νὰ πάρης ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἄγγλους, νὰ ξέρης πὼς αὔριο πρωὶ φεύγει νηοπομπὴ γιὰ τὴν Ἀφρική, νὰ ἔχης τὸ σωστὸ δρομολόγιο στὰ χέρια σου καὶ νὰ βλέπης τὸν ἀσυρματιστή σου νὰ καλῆ ἐπὶ ὧρες τὴ Σμύρνη ἢ τὸ Κάιρο χωρὶς νὰ πετυχαίνη ἀπάντηση. Οἱ φιλότιμοι χειρισταὶ γίνονταν ἕνα σῶμα μὲ τὸ μηχάνημά τους, ἀγωνίζονταν μαζί του, φώναζαν ἀπὸ χαρὰ ὅταν αὐτὸ μιλοῦσε, ἵδρωναν καὶ τὸ χτυποῦσαν ὅταν δὲν τοὺς ἔδινε ἐπαφή. Κάθε παράταση λειτουργίας τοῦ μυστικοῦ πομποῦ ἤξεραν πὼς ἀποτελοῦσε ἄμεσο κίνδυνο γιὰ τὴ ζωή τους, ὅμως πάλευαν, πρωὶ κι ἀπόγεμα, μὲ πεῖσμα γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ συνεννοηθοῦν. Ὁλοένα τοὺς ἀλλάζαμε στέκι γιὰ νὰ μπερδεύωμε τοὺς Γερμανούς, μὰ συχνὰ σκοντάφταμε σὲ ἀπρόοπτες δυσκολίες. Ἕνα σπίτι πού βρίσκαμε ἐλεύθερο εἶχε μπετὸν ἀρ-

1943 μὲ σκεπὴ κι ἀπορροφοῦσε τὰ κύματα, δεύτερο σπίτι ἦταν πολὺ κεντρικὸ καὶ γέμιζε παράσιτα, στὸ τρίτο κατοικοῦσαν ἀπέναντι Γερμανοί. Θυμᾶμαι μερικὰ περιστατικά : Εἴχαμε νοικιάσει στὴν ὁδὸ Χαριλάου Τρικούπη τὴ μισὴ μονοκατοικία μιᾶς ἔρημης γριᾶς. Λογαριάζαμε νὰ ἔχωμε ἡσυχία κοντά της, ἀλλὰ ἡ γεροντοκόρη, ἅμα ἄκουσε ἐπὶ κάμποσες ἡμέρες περίεργους κρότους νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ δωμάτια, θέλησε νὰ ἐξακριβώση τί κάναμε. Τῆς ἀρνηθήκαμε τὴν εἴσοδο. Αὐτὸ ἄρκεσε γιὰ νὰ μᾶς πετάξη ἔξω. Ἀργότερα ἀνακάλυψε ὁ « Κόδρος » στὴν ὁδὸ Δροσοπούλου κατάλληλη λιθόχτιστη γκαρσονιέρα. Δὲν εἶχαν καλὰ - καλὰ ἐγκαταστήσει τὸν ἀσύρματό τους καὶ νά, παρουσιάζεται ἄγνωστος ἀστυνόμος νὰ ἐπιτάξη τὸ διαμέρισμα. Ὁ Μιχ. Ἀβέρωφ ποὺ τοῦ ἄνοιξε τὴν πόρτα προσπάθησε μὲ τὸ καλὸ νὰ τὸν πείση νὰ πάη ἀλλοῦ, μὰ αὐτὸς βάσταγε στὰ χέρια διαταγὴ ἐπιτάξεως καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ μπῆ μέσα. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Εἰδικὴ Ἀσφάλεια εἶχε καταδώσει στοὺς Γερμανοὺς τὸν ἀσύρματο τῆς ὁδοῦ Σαχτούρη κ' εἶχαν τουφεκιστῆ οἱ ἀσυρματισταὶ Ταμπουράκης καὶ Ματσουκᾶς. Φοβούμενος ὁ Ἀβέρωφ μήπως τοῦ στηνόταν παρόμοια παγίδα, δὲν ἄφησε τὸν ἀστυνομικὸ νὰ προχωρήση. Στὶς ἀπειλές του ὅτι θὰ μεταχειριστῆ βία, ὁ Ἀβέρωφ τοῦ ἀπαντοῦσε : « Εἶναι στὸ κρεβάτι ἡ γυναίκα μου γυμνή. Ὁπωσδήποτε δὲν θὰ περάσετε ». Ὕστερα ἀπὸ κάμποσης ὥρας καβγὰ ἔφυγε φοβερίζοντας πὼς πάει νὰ φέρη δύναμη γιὰ νὰ καταλάβη τὸ σπίτι μὲ τὸ στανιό. Μέσα σὲ δέκα λεπτὰ μάζεψαν οἱ χειρισταὶ τὶς μηχανὲς καὶ οὔτε ξαναγύρισαν ποτὲ σ' αὐτὴ τὴ γκαρσονιέρα. Ἡ ὁμάδα τοῦ λοχαγοῦ Κούκουτσα εἶχε βρῆ καλὸ στέκι γιὰ τὸν πομπό της στὴν Καισαριανή, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ ἐγκαταλείψη γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τοὺς τουφεκισμοὺς τῶν ὁμήρων στὸ διπλανὸ Σκοπευτήριο. Δὲν ἄκουγαν ἀπὸ τοὺς μελλοθάνατους θρήνους παρὰ τραγούδια καὶ τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνο, ἀλλὰ αὐτὰ ἔφερναν στοὺς χειριστὰς τέτοιες ἀνατριχίλες ὥστε μεταφέρθηκαν στὸ σπίτι τοῦ ὑπολοχαγοῦ Τομαρᾶ, Κρήτης 17.

Γιὰ νὰ διορθώση τὰ σφάλματα τῶν ἀσυρμάτων τῆς Αἰγύπτου ὁ Δελμοῦζος κατασκεύασε πέντε πομποὺς μὲ πολλὰ κρύσταλλα. Ἀπὸ τότε οἱ συνεννοήσεις γίνονται κανονικὰ σὲ διάφορα κύματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σταματήσουν οἱ συλλήψεις. Ἂν μερικοὶ ἐκτελέστηκαν ἀκόμα, δὲν ἔφταιγαν πιὰ τὰ μηχανήματα παρὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲ λάβαιναν τὶς κανονικὲς προφυλάξεις, γιατὶ ἀλήθεια σοφίζονταν οἱ Γερμανοὶ πολλοὺς τρόπους νὰ μᾶς ξεγελάσουν. Στὴν ἀρχὴ τὰ ραδιογωνιόμετρα τὰ κρύβαν μέσα σὲ νοσοκομειακὰ αὐτοκίνητα. Χάρη σ' αὐτὰ συνέλαβαν τοὺς ἀσυρματιστὰς Γούπη καὶ Δασκαρόλη, μὰ ὕστερα τὸ κόλπο τους μαθεύτηκε. Μόλις πλησίαζε κανένα νοσοκομειακὸ καμιόνι, ὁ βοηθὸς τοῦ χειριστῆ ποὺ φύλαγε στὸ παράθυρο τὸν εἰδοποιοῦσε καὶ διάκοφτε τὴν ἐκπομπή. Οἱ Ναζῆδες δοκίμασαν κατόπι νὰ καμουφλάρουν κλειστὲς καμιονέτες, σὰν ἐκεῖνες ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γνωστὲς βιομηχανίες γιὰ τὶς διανομὲς τῶν προϊόντων τους. Πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ « ΓΑΛΑ ΕΒΓΑ » ἢ « ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ ΑΧΑΪΑΣ » κρυβόταν ὁ θάνατος. Κατόπιν μεταχειρίστηκαν κοῦρσες 4 θέσεων μάρκας Ὄπελ, ποὺ δὲν ἔβλεπες τὸ ἐσωτερικό τους ἐπειδὴ σκοῦρα κουρτινάκια ἔκρυβαν δέκτη καὶ γωνιόμετρο. Τὸ χρῶμα τῶν αὐτοκινήτων αὐτῶν ἄλλαζε κάθε δέκα μέρες· τὰ μπογιάντιζαν βυσσινί, πράσινο, καφετὶ ἢ μπλέ. Θὰ ἤτανε δύσκολο νὰ παρακαλουθοῦμε τέτοιο ἀδιάκοπο μασκάρεμα, εὐτυχῶς ὁ τετραπέρατος Θεοτοκάτος, τῆς ὁμάδας Καραγιάννη, κατόρθωσε νὰ τρυπώση σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία καὶ εἰδοποιοῦσε ἐγκαίρως γιὰ κάθε μεταμόρφωση τῶν Ὄπελ. Ἔπαιρνε μυρωδιὰ ἀκόμη καὶ τί εἶδος σωφὲρ θὰ τὰ ὁδηγοῦσαν, γιατὶ τοὺς ντύναν μιὰ σὰν κουρελῆδες, μιὰ σὰν σωφὲρ ἀριστοκρατίας, ἄλλοτε μὲ στρατιωτικὰ κι ἄλλοτε μὲ τὴ στολὴ τῶν Hitlerjunge. Παρὰ τὶς πρωτότυπες ἰδέες ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ Ναζῆδες, στὴν ἐφαρμογὴ ἀποτύχαιναν κατὰ τρόπο ἐξευτελιστικὸ γιὰ τὴ Βέρμαχτ. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ ἐμποδίσουν τὴ λειτουργία τῶν παράνομων ἀσυρμάτων. Οἱ νηοπομπὲς βουλιάζανε, τὰ σαμποτὰζ πολλαπλασιάζονταν· σημάδι πὼς ἡ ἐπαφὴ τῆς Ἀντιστάσεως μὲ τὸ Ἀγ-

 γλικὸ Στρατηγεῖο γινόταν ὁμαλότατα. Κάθε ὀργάνωση διέθετε εἰδικὰ ἄτομα στὴν ἀναγνώριση τῶν ραδιογωνιομέτρων τοῦ ἐχθροῦ. Τοὺς λέγαμε « τσιλιαδόρους ». Ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς τόσο φανερωνόταν ἡ ἀνάγκη νὰ μορφώνωνται περισσότεροι « τσιλιαδόροι ». Ἐνῶ μετὰ τοὺς πρώτους τουφεκισμοὺς οἱ ἀσύρματοι ἔβγαζαν μόνο δύο παρατηρητάς, ποὺ τοὺς τοποθετοῦσαν λίγα μέτρα παρέκει, ἀφότου ἀνάλαβε τὶς διαβιβάσεις ὁ Χάλκης ὀργάνωσε ὁλόκληρο δίχτυ ἀπὸ δαύτους καὶ τοὺς ξάνοιγε ὡς ἑκατὸν πενήντα μέτρα ἀλάργα. Ἦταν λογῆς - λογῆς ἄνθρωποι : ἀξιωματικοί, φοιτηταί, δικαστικοὶ καὶ φτωχόκοσμος, ἀνάκατοι. Πιὸ τετραπέρατοι ἀποδείχτηκαν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν περίμενες — ἕνας πρωτοδίκης ἀπὸ τὸν Πειραιά, ἕνας τμηματάρχης τοῦ Ἐπισιτισμοῦ, ἕνας συνταξιοῦχος καθηγητής. Ποῦ νὰ φανταστῆς ὅτι αὐτοὶ οἱ νοικοκυραῖοι μποροῦσαν νὰ μεταμορφώνωνται τόσο τέλεια σὲ ζητιάνους, καλόγερους, μικροπωλητὲς ἢ πλανόδιους μανάβηδες! Μὲ τὴν παραμικρὴ ὑπόνοια κινδύνου οἱ τσιλιαδόροι κάναν μιὰν ἁπλὴ κίνηση, ἀκουμποῦσαν ἔξαφνα τὴν παλάμη στὸ δεξὶ γόνατο ἢ ξύναν τὸ κεφάλι. Ὁ πομπὸς σταματοῦσε τότε ἀμέσως. Μόλις πέρναγε ὁ κίνδυνος, νέα κίνηση τοῦ ὁδηγητῆ καὶ ὁ ἀσύρματος ξαναδούλευε. Ἂν οἱ Γερμανοὶ παραμέναν ἐκεῖ γύρω, τότε ὁ ἀσύρματος ἔστελνε στὸ Κάιρο εἰδικὸ σῆμα, τὸ « δίωρο », ποὺ σήμαινε : « Κινδυνεύω. Πάρε με μετὰ δυὸ ὧρες ». Τόσο ἀνοιχτομάτηδες εἶχαν καταντήσει μερικοὶ τσιλιαδόροι ὥστε ἕνας, ποὺ προστάτευε τὸν πομπὸ τῆς ὁδοῦ Τσιμισκῆ, σὰν εἶδε νὰ τὸν πλησιάζη Γερμανὸς ὑπαξιωματικὸς φορτωμένος γυλιό, μὲ τὸ κεφάλι του γεμάτο ἐπιδέσμους, ἔδωσε τὸ σῆμα κινδύνου. Στάθηκε μπροστὰ στὸν ὑπαξιωματικὸ καὶ κάτι τὸν ρώτησε. Ὁ Γερμανὸς θύμωσε, δὲν ἔδωσε ἀπάντηση καὶ τράβηξε τὸ δρόμο του· ὡστόσο τὰ λίγα δευτερόλεπτα ποὺ ἔμεινε ἀκίνητος ἄρκεσαν στὸν τσιλιαδόρο νὰ ξεδιακρίνη πὼς ἀπὸ τοὺς ἐπιδέσμους του ἔβγαιναν μαῦρα σύρματα ποὺ κατάληγαν στὸν γυλιό. Ἤτανε φανερὸ πὼς ἡ Βέρμπαχτ, ἀπελπισμένη ν' ἀνακαλύψη ἄλλους ἀσύρματους μὲ τ' αὐτοκίνητα, μεταχειριζόταν τώρα πε-

ζούς, τοὺς φόρτωνε τὰ ὄργανα ἀνιχνεύσεως στὴ ράχη καὶ τοὺς ἔκρυβε τ' ἀκουστικὰ τῶν αὐτιῶν μ' ἐπιδέσμους. Ὁ τελευταῖος δόλος ποὺ χρησιμοποίησαν οἱ Γερμανοὶ ἦταν τὸ ἀεροπλάνο. Παρὰ λίγο θά 'πιαναν τὴν ὁμάδα « Κόδρου ». Σ' αὐτὴν εἶχε παραχωρήσει ἡ Εἰρήνη Καλλιγᾶ, γιὰ νὰ δουλεύη πομπό, τὸ τελευταῖο πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ τῆς πλατείας Συντάγματος, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Συγκοινωνίας. Μὲ τὰ σταθερὰ γωνιόμετρα οἱ Ναζῆδες ξεσκάλισαν πὼς κάπου ἐκεῖ, μέσα στὴν καρδιὰ τῶν Ἀθηνῶν, λειτουργοῦσε κρυφὸς ἀσύρματος. Ἔστειλαν τ' αὐτοκίνητα νὰ βροῦν τὸ σπίτι, ἀμόλησαν τοὺς πεζούς, ἀδύνατο· οἱ τσιλιαδόροι ἀγρυπνοῦσαν. Τὴν ἑπομένη ὅμως, ἐνῶ ὁ « Κόδρος » μιλοῦσε μὲ τὸ Κάιρο καὶ οἱ παρατηρηταί του ἡσύχαζαν στὶς θέσεις τους, ἕνα ἀεροπλάνο πέρασε ἀπὸ πάνω. Ἔφερε μιὰ βόλτα, ξαναῆρθε ἀπὸ ἀντίθετη διεύθυνση κ' ὕστερα ἐξαφανίστηκε. Μετὰ δέκα λεπτὰ ὁλόκληρη γερμανικὴ διμοιρία ἔζωσε τὸ τετράγωνο τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας, μπλοκάρισε τὶς πόρτες κι ἄρχισε ἔρευνα δωμάτιο πρὸς δωμάτιο. Τὸ ἀεροπλάνο, μὲ τὴν ταχύτητα ποὺ ἔτρεχε, λαθεύτηκε πὼς ὁ πομπὸς δούλευε στὸ Ὑπουργεῖο, ἐνῶ ἦταν στὸ ἀπέναντι σπίτι. Δυὸ ὧρες βάσταξε ἡ ἔρευνα, ποὺ παρὰ λίγο θὰ πιάνε τὸν διευθυντὴ Ἐλευθερίου ποὺ ἀπόκρυβε μέσα στὸ Ὑπουργεῖο πομπούς. Εὐτυχῶς δὲν τοὺς ἀνακάλυψαν, καὶ οἱ Γερμανοὶ φύγαν ἄπραχτοι, ἀφήνοντας μερικοὺς χαφιέδες νὰ ἐπιτηροῦν τὰ κατατόπια. Μὲ τόσο στενὴ παρακολούθηση ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐργαστῆ πιὰ ὁ « Κόδρος » σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Ἀλλὰ πῶς θ' ἀπομάκρυναν τὸν ἀσύρματο χωρὶς νὰ τοὺς συλλάβουν οἱ χαφιέδες ; Στοχάστηκαν νὰ τὸν κρύψουν μέσα σὲ καφάσι μὲ ντομάτες. Φέραν στὴν ἐξώπορτα ἕνα χειράμαξο, κατέβασαν πρῶτα ἕνα καφάσι ντομάτες χωρὶς τὸν ἀσύρματο καί, ὅταν εἶδαν πὼς οἱ χαφιέδες δὲν τὸ ψαχούλεψαν, ἔστειλαν μὲ τὸ δεύτερο καφάσι τὸν πομπό. Τὸ χειράμαξο ἀπομακρύνθηκε χωρὶς ἐπεισόδιο, καὶ μόνο στὸ ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη δυὸ Γερμανοὶ τὸ σταμάτησαν. Κρύος ἱδρὼς περιέλουσε τὰ παιδιά. Εἶχαν συλληφθῆ ; Ὄχι. Οἱ Γερμαναράδες ἤθελαν ἁπλούστατα νὰ

πάρουν ντομάτες. Τοὺς χάρισαν ὁλόκληρο τὸ χωρὶς ἀσύρμα το καφάσι κ' ἔφυγαν τρέχοντας μ' ἐκεῖνο ποὺ ἔκρυβε τὸ μηχάνημα.

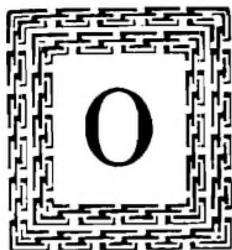
Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφεραν οἱ ἑλληνικοὶ ἀσύρματοι στὸν συμμαχικὸν ἀγώνα. 'Αναφέρω μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ ἄπειρα μιᾶς μόνο ὀργανώσεως, τοῦ « Κόδρου »:

Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 340 τηλεγράφημα ὁ « Κόδρος » εἰδοποίησε τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο πὼς οἱ Γερμανοὶ μετάφεραν ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ τὸ ἐργοστάσιο ἀεροπλάνων Henschel καὶ τὸ ἐγκατάστησαν μέσα στὶς στοὲς τοῦ ὑπόγειου σιδηρόδρομου τοῦ Βερολίνου. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 395 μεταβίβαζε δική μου πληροφορία, ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Τσιρονίκος, ὅτι στὸ Στρατηγεῖο τοῦ Χίτλερ, παρουσία Νοϋμπάχερ, φὸν Βάιξ (ἀρχηγοῦ Στρατιᾶς Βαλκανικῆς) καὶ φὸν Λὲρ (ἀρχηγοῦ 'Αεροπορίας Βαλκανικῆς), ἀπεφασίσθη « ἡ πάσῃ θυσίᾳ διατήρησις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς 'Αθηνῶν - Βελιγραδίου πρὸς ἐξασφάλισιν ἀποχωρήσεως ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρων δυνάμεων ἐξ 'Ελλάδος ». Τὸ ὑπ' ἀριθ. 431 εἰδοποιοῦσε τὸ Κάιρο πὼς οἱ Γερμανοὶ ἑτοιμάζουν ταραχὲς καὶ σαμποτὰζ στὴν Παλαιστίνη καὶ ὅτι τὴν ἑπομένη θ' ἀναχωροῦσε ἀπὸ τὸ Τατόι τρικινητήριο ἀεροπλάνο, καμουφλαρισμένο ὡς ἀμερικανικό, γιὰ τὴν Παλαιστίνη, ὅπου θὰ ἔριχνε 6 Γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς προορισμένους γιὰ τὴν ἀρχηγία τῶν ταραξιῶν. 'Αλλὰ καὶ οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς γύρευε τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο εἶχαν παράδοξη ποικιλία. Τὸ 7659 τηλεγράφημα ζητοῦσε : « Διατὶ πλοῖον « Bulgaria » κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἐκ Κῶ μὲ 1000 Γερμανοὺς καὶ ἀποβατικὸν ὑλικόν ; Τοῦτο εἶναι ἀσύνηθες ». Τὴν 25 Νοεμβρίου τοῦ '43 ρωτοῦσε : « Εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρετε καλὸν πράκτορα εἰς Βουδαπέστην ; Χρειαζόμεθα νὰ μάθωμεν σημερινὴν διάταξιν οὑγγρικοῦ στρατοῦ ». Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες : « Λονδῖνον ζητεῖ ἀξιόπιστον στατιστικὴν ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας ».

'Η μεγαλύτερη ἐπιτυχία ποὺ εἶχε ὁ ἀσύρματος κατὰ τὴν

Κατοχὴ ὀφείλεται στὴν πιὸ ἀναπάντεχη σύμπτωση. Ἕνας νέος ἐθνικιστής, μέλος τῆς PAN, καθὼς περπατοῦσε στὸ Μεταξουργεῖο δέχτηκε μπρὸς στὰ πόδια του, ἀπὸ τὸ παράθυρο κάποιου ὑπόγειου, ἕνα ζαρωμένο χαρτάκι. Ἀντὶ νὰ προσπεράση, στάθηκε καὶ τὸ μάζεψε. Ἦταν δοκίμιο ἀπὸ μιὰ προκήρυξη ποὺ τύπωναν κρυφὰ σ' ἐκεῖνο τὸ τυπογραφεῖο οἱ Γερμανοί, προκήρυξη πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λέρου ποὺ τοὺς ἀνάγγελνε ὅτι ἔρχονταν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Ὁ νέος, χωρὶς νὰ χάση καιρό, ἔτρεξε στὸ στρατηγὸ Βεντήρη καὶ τοῦ ἔδειξε τὸ εὕρημά του. Ἐκεῖνος συνεννοήθηκε ἀμέσως μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ « Κόδρου » Τάκη Λυκουρέζο, ποὺ ἀνάλαβε νὰ παρακολουθήση τὶς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ εἰδοποιῆ τὸ Κάιρο. Ἡ δουλειὰ μοιράστηκε μεταξὺ τῆς ὁμάδας ἐπισημάνσεως τῶν κινήσεων τοῦ Γερμανικοῦ Ναυτικοῦ ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα ὡς τὸν Ἅγιο Ἀντρέα καὶ τῆς ὁμάδας τοῦ ταγματάρχη Παναγιωτοπούλου ποὺ παρακολουθοῦσε τὶς μετατοπίσεις τῆς Βέρμαχτ. Τίποτα δὲν τοὺς διαφεύγει. Πρὶν περάσουν 20 μέρες τὰ δελτία ἀρχίζουν νὰ δείχνουν χαρακτηριστικὲς συγκεντρώσεις στὴ Ραφίνα ἀπὸ ἀλεξιπτωτιστὲς κ' ἐλαφριὰ μηχανοκίνητα. Οἱ πληροφορίες τοῦ ναυτικοῦ τμήματος βεβαιώνουν πὼς κάτι σοβαρὸ ἑτοιμάζεται, γιατὶ μεταφέρονται σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὸ Βορρᾶ σὲ κομμάτια καὶ συναρμολογοῦνται στὰ ναυπηγεῖα Βασιλειάδη σκάφη ἀποβατικά. Ὁ ἐχθρὸς προσπαθεῖ νὰ καλύψη μὲ κάθε τρόπο αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Νύχτα δουλεύει, νύχτα μεταφέρει, νύχτα σκορπίζει τὰ πλωτὰ μέσα σ' ὅλους τοὺς ὅρμους τῆς Ἀττικῆς, γιὰ νὰ μὴ δώση ὑπόνοιες. Τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Σεπτεμβρίου τὰ δελτία Πειραιῶς ἀναγγέλλουν ἐπιβίβαση μονάδων στ' ἀποβατικά, ποὺ φεύγουν ἐπιδεικτικὰ τὸ μεσημέρι καὶ ξαναγυρίζουν τὴ νύχτα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πὼς οἱ κινήσεις αὐτὲς δὲν εἶναι παρὰ προσπάθεια παραπλανήσεως. Τὸ ναυτικὸ τμῆμα κατορθώνει μὲ ἀφάνταστους κινδύνους νὰ τρυπώση μέσα στὰ μυστικὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξακριβώνει πὼς ἡ ἐπιχείρηση στρέφεται πραγματικὰ κατὰ τῆς Λέρου καὶ ὅτι κάθε προετοιμασία ἔχει τελειώσει. Ἐπειδὴ

1943 ἡ μετάδοση τοῦ χρόνου ποὺ θὰ ξεκινοῦσε στ' ἀλήθεια ἡ νηοπομπὴ ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία, ὁ « Κόδρος » ζητάει, καὶ τὸ Στρατηγεῖο ἐγκρίνει, ν' ἀκροάζεται τὴν 'Αθήνα τὰ πέντε πρῶτα λεπτὰ κάθε ὥρας. Στὶς 7 τὸ πρωὶ τῆς 6 'Οκτωβρίου στέλνεται στὸ Κάιρο τὸ τηλεγράφημα : « Σήμερον ὥραν 6.30 ἀπέπλευσαν « Ὄλυμπος » καὶ 6 ἀποβατικὰ μὲ 8000 ἀλπινιστὰς ἐπιβιβασθέντας μυστικά. Προορισμὸς Λέρος. 'Επίσης ἀπέπλευσε « Κάλιαρι » μὲ φορτίον 600 ἀνδρῶν καὶ μηχανοκίνητον φάλαγγα 80 ὀχημάτων, 16 τρακτὲρ καὶ 12 πυροβόλων τῶν 6 ἰντσῶν. Προορισμὸς Λέρος ». Τὴν εἴδηση τὴν παίρνει ὁ 'Αρχιναύαρχος Κάνιγκαμ κι ἁρπάζει τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τὰ μαλλιά. Αὐτὸς ὁ περίφημος θαλασσόλυκος, μὲ τὴν πρώτη ἔνδειξη ποὺ τοῦ μετάδωσε ὁ « Κόδρος », εἶχε προετοιμάσει τὴν ἐπιχείρηση ξαποστέλνοντας μιὰ μοίρα ἀντιτορπιλικὰ ἐπιφυλακὴ στὰ τουρκικὰ παράλια. Ἔτσι, τὸ πρωὶ τῆς 6 'Οκτωβρίου, διατάζει τ' ἀντιτορπιλικὰ — μαζί τους καὶ τὸ δικό μας ἡρωικὸ « Βασίλισσα Ὄλγα » — νὰ προλάβουν τὸν ἐχθρὸ στ' ἀνοιχτὰ τῆς Λέρου. Ἡ μοίρα, ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο ἀπὸ νάρκες καὶ στούκας, πλέει μέσα στὴν καρδιὰ τῶν Γερμανῶν καὶ βυθίζει χωρὶς οἶκτο ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ φορτηγὰ τῆς νηοπομπῆς. Χάρη στὴ σύμπτωση ἐκείνου τοῦ τσαλακωμένου χαρτιοῦ σώθηκε τότε ἡ Λέρος. Κάπου 9000 ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτότερους στρατιῶτες τοῦ Χίτλερ βρήκανε τάφο στὰ γαλάζια νερὰ τοῦ Αἰγαίου. Καὶ ὁ « Κόδρος » λαβαίνει μετὰ λίγες μέρες τὸ τηλεγράφημα 69 τοῦ Ναυαρχείου 'Αλεξανδρείας : « Τελευταῖα σήματά σας κίνησιν λιμένος, κορυφούμενα σῆμα σας 161 τῆς 6 'Οκτωβρίου, εἶχον ἀποτέλεσμα τὴν βύθισιν ὁλοκλήρου τῆς νηοπομπῆς κατευθυνομένης πρὸς Λέρον. Ναύαρχος διατάσσει συγχαρητήρια δι' ἀρχηγὸν καὶ συνεργάτας του ».

ΣΟ ΠΕΡΝΑΕΙ ὁ καιρὸς τόσο περισσότερο θαυμάζουμε τὴ Λέλα Καραγιάννη. Καμιὰ συμμαχικὴ ὑπηρεσία δὲν τὴ βοηθᾶ, γιατὶ τὶς τρομάζουν οἱ αὐτοσχεδιασμοί της. Ὅλα τὰ κάνει μόνη της. Οἱ ἄντρες τὴν ὑπακοῦν ὅπως πειθαρχοῦσαν ἄλλοτε στὴν προγονή της, τὴν «Καπετάνισσα». Κυβερνᾶ 120 ὀπαδοὺς ἀπ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἀλλὰ καὶ Γερμανούς, Γερμανίδες, Ἰταλούς. Σὲ καθέναν ἀπὸ τὴν ἀλλόκοτη αὐτὴ ἀκολουθία μεταδίνει τὸν ἡρωισμὸ ποὺ στάζει ἀπὸ πάνω της. Ὅταν ὁρίζει νὰ γίνη σαμποτὰζ στὶς βενζίνες τοῦ Χασανιοῦ, ντύνεται σὰν ἄντρας καὶ κατεβαίνει τὴ νύχτα μὲ τοὺς συνεργάτες ὡς τὰ συρματοπλέγματα γιὰ νὰ βεβαιωθῆ πὼς καλὰ τοποθετήθηκαν οἱ βόμβες, κ' ὕστερα τραβιέται πέρα γιὰ ν' ἀκούση τὴν ἔκρηξη καὶ νὰ κρίνη τὴ ζημιὰ μοναχή της. Ἔχει καταφέρει μὲ μαεστρία νὰ περάση πράκτορες σ' ὅλες τὶς ἀξονικὲς ὑπηρεσίες. Ἐπειδὴ δὲν κατέχει δικό της πομπό, τὶς πληροφορίες ποὺ μαζεύει τὶς στέλνει στὸ Κάιρο ἀπὸ πολλοὺς συγχρόνως ἀσύρματους, τοῦ « Ἀπόλλωνα », τοῦ Ζέρβα, τοῦ Δημοτάκη, τοὺς Ἄγγλους τῆς ὑπαίθρου, ἢ τοῦ ἀεροπόρου Μαργαρίτη ποὺ ἡ ὑπηρεσία της μετάφερε τὸ μηχάνημά του ἀπὸ τὴν Εὔβοια κρυμμένο μέσα σὲ τσουβάλι κρομμυδιῶν. Τόση ἀνιδιοτέλεια ἔχει ἡ Λέλα ὥστε δὲν τὴν ἐνδιαφέρει ἂν θὰ μαθευτῆ κάτω στὴ Μ. Ἀνατολὴ πὼς οἱ πολυσήμαντες πληροφορίες ποὺ μεταβιβάζονται προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τῆς « Μπουμπουλίνας ». Προσφέρει στοὺς ἄλλους τοὺς δικούς της κόπους, τοὺς δικούς της κινδύνους δωρεάν. Ἡ ὁμὰς « Βύρων », τοῦ συγκροτήματος « Ἀπόλλων », τὴν παρακαλεῖ νὰ σημειώση τὰ φράγματα ναρκῶν Σαρωνικοῦ, Κρήτης καὶ Θεσσαλονίκης ἐπάνω σὲ κάτι ναυτικοὺς χάρτες ποὺ ἔφερε ἕνας Ἄγγλος. Ἡ Λέλα ἐμπιστεύεται τοὺς χάρτες στὴ Μαρίχεν τοῦ Ναυαρχείου, ποὺ τὴ βαφτίζει « Σπίθα » γιὰ τὴν ταχύτητα τῶν ἐνεργειῶν της.

1943 Ἐκείνη τοὺς συμπληρώνει καὶ τοὺς ἐπιστρέφει ἕτοιμους στὸν «Βύρωνα». Τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἀράξου, στὴν Πελοπόννησο, τὸ μεγαλώνουν οἱ Γερμανοὶ μὲ τὸν μηχανικὸ Μπόζοβιτς. Ὁ γαμπρὸς τῆς Λέλας, Κρασᾶς, τὸν πείθει νὰ τοῦ παραδώση τὰ σχέδια. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες αὐτὲς ἡ ΡΑΦ κατάστρεψε τὸ ἀεροδρόμιο. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Ἄραξο πληροφορεῖται ἡ Καραγιάννη ὅτι σ' ἔρημο μέρος οἱ Γερμανοὶ συναρμολογοῦν κρυφὰ κάτι οἰκοδομές. Στέλνει ἀμέσως τὸν βοηθό της Κωστόπουλο ποὺ ἐξακριβώνει ὅτι χτίζουν ἐκεῖ μετεωρολογικὸ σταθμὸ καὶ συνεργεῖο ραδιοκαθοδηγήσεως ἀεροπλάνων. Περιμένει νὰ τελειώση ἡ ἐγκατάστασις, νὰ μποῦν μέσα τὰ μηχανήματα κ' ὕστερα εἰδοποιεῖ τὸ Κάιρο ποὺ τὰ τινάζει στὸν ἀέρα. Στὶς 12 Αὐγούστου στέλνει τὴν ἀκριβέστατη θέση ποὺ μπῆκε ἕνα μεγάλο γερμανικὸ ὑποβρύχιο γιὰ ἐπισκευὴ στὸ Ναύσταθμο. Στὶς 17 Αὐγούστου ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα τὸ τσακίζουν.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ Γερμανοὶ ἱδρύουν εἰδικὰ τάγματα γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἀνταρτῶν. Σ' ἕνα ἀπὸ αὐτά, τῆς Ρούμελης, μὲ διοικητὴ τὸν ταγματάρχη Φρείδριχ Χόλμαν, ἡ Καραγιάννη καταφέρνει νὰ τοποθετήση διερμηνέα ἄνθρωπό της, τὸν Ζήσιμο Παρτίδο. Ἐκεῖνος τῆς ξεσηκώνει τὸ σύστημα ἐνεργείας τοῦ τάγματος, ἡμερομηνίες ἐπιχειρήσεων, τῆς λέει ὅτι μεταχειρίζονται ἀγγλικὲς κ' ἑλληνικὲς στολές, παρὰ τοὺς διεθνεῖς κανονισμούς, γιὰ νὰ ἐξαπατᾶν τοὺς ἀντάρτες. Ὁ Ψαρρὸς εἰδοποιεῖται ἀμέσως καὶ ἀποφεύγει κάποια ἐνέδρα ποὺ τοῦ στήνει ὁ Χόλμαν. Ἡ Λέλα δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτά. Πείθει τὸν Παρτίδο, μιὰ φορὰ τὴν ἑβδομάδα ποὺ κατεβαίνει στὴν Ἀθήνα, νὰ τῆς φέρνη ἀπὸ τὶς ἀποθῆκες τοῦ τάγματος ὅπλα. Ἔτσι γίνεται. Ὁ νεαρὸς αὐτὸς πατριώτης κατεβάζει στὸ φαρμακεμπορεῖο της τουφέκια, πιστόλια ἢ χειροβομβίδες, ποὺ διοχετεύονται στὸν ΕΔΕΣ. Ὁ Παρτίδος ἀποκάλυψε καὶ τὸν τότε νομάρχη Λειβαδιᾶς ὡς ὄργανο τῶν Γερμανῶν. Ὁ προδότης αὐτὸς ἔβαζε τὸν Χόλμαν νὰ στέλνη γράμματα πρὸς τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Ψαρρό, σὰν νὰ ἦταν συνεργάτες του, καὶ ὁρμήνευε τοὺς ταχυδρόμους νὰ τὰ πηγαίνουν

στὸ ΕΑΜ γιὰ ν' ἀνοίγεται ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξὺ τῶν ὁμάδων 'Αντιστάσεως στὰ βουνά. Ἡ πιὸ παράξενη ὑπηρεσία τοῦ Παρτίδου ἦταν ὅτι εἰδοποίησε ἐγκαίρως μὲ τὴν Λέλα τοὺς Ἄγγλους πὼς ἑτοιμάζεται τὸ μυστικὸ ὅπλο V1, αὐτὸ ποὺ γκρέμισε τὸ μισὸ Σίτυ τοῦ Λονδίνου. Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ποὺ διεύθυνε τοὺς ὅλμους τοῦ Χόλμαν, ὅταν ὑπηρετοῦσε στὴν 'Αλσατία εἶχε παρασταθῆ ὡς τεχνικὸς στὶς δοκιμὲς ποὺ γίνονταν ἐκεῖ ἐπὶ μῆνες μὲ μυστικότητα καὶ μίλησε ἕνα βράδυ ποὺ μέθυσε στὸν Παρτίδο. Πρώτη αὐτὴ μετάδωσε καὶ τὴν πληροφορία ὅτι κατεβαίνουν τὰ Ες - Ες στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ βασανίσουν τὴν ἀνυπόταχτη πρωτεύουσα καὶ νὰ ληστέψουν τοὺς Ἑβραίους. Ἡ παρανθρώπινη ψυχὴ τῆς Καραγιάννη, μέσα στὶς τόσες σοβαρὲς σκοτοῦρες της, νοιάζεται καὶ γιὰ τοὺς δυστυχισμένους 'Ιουδαίους. 'Απάνω ἀπὸ ὀγδόντα κρύβει καὶ φυγαδεύει σιγὰ - σιγὰ στὴν Τουρκία.

ΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, ὁ Γολγοθᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ [1]. Ὅλο τὸ ἀπόγεμα τῆς 20-12-42 εἶχα ὁμιλία μὲ τὸν «'Αννίβα» (συνταγματάρχη Μιχαὴλ 'Αντωνόπουλο), ἀρχηγὸ τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τῆς «'Εθνικῆς Δράσεως». Μοῦ ἐξηγεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ κρατήσουν οἱ ἐθνικισταὶ μὲ κάθε θυσία τὴν Πελοπόννησο, ἀφότου τὸ ΕΑΜ φανερώθηκε ὄργανο κομμουνιστικό. 'Απὸ τὸν περασμένο μῆνα, ποὺ ἔσπασε ἡ γερμανικὴ προσπάθεια κατὰ τοῦ Στάλινγκραδ, τὸ ΕΑΜ πῆρε στάση ἐπιθετικὴ στὸ ἐσωτερικό. 'Εκεῖνο ποὺ ὑποπτευόμαστε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, τὸν κομμουνισμό του, τώρα πιὰ ξεσκεπάστηκε. Ὁ 'Αννίβας φοβᾶται πὼς δὲ θὰ καταφέρουμε τελικὰ νὰ κρατήσουμε

1. Τὰ πελοποννησιακὰ γράφτηκαν σὲ διάφορες ἡμερομηνίες. Συγκεντρώθηκαν τώρα σ' ἕνα μόνο κεφάλαιο γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ συνοχή.

1943 τὴ Στερεά, μιὰ καὶ θεωρεῖ τὸν Ψαρρὸ ἀκατάλληλο γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἀνάλαβε. Ἀνάγκη τουλάχιστο νὰ μὴ χάσωμε τὸν Μοριά, ὁπότε θὰ κυκλωθῆ ἡ Ἀθήνα. Κατὰ τὴ γνώμη του τὸ παιχνίδι τῆς Ἀπελευθερώσεως θὰ παιχθῆ στὴν πρωτεύουσα. Ἐξουσιάζοντας τὴν Πελοπόννησο ἐμποδίζουμε τὴν κατάληψη τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς κουκουέδες.

— Πῶς εἶναι ἡ κατάσταση στὸν Μοριά ; τὸν ρωτάω.

— Καλὴ καὶ κακή. Ἔστειλα συνδέσμους παντοῦ. Ἔχω ἀκριβέστατες εἰδήσεις. Οἱ πληροφορίες εἶναι πὼς πρέπει νὰ στηριχτοῦμε στὴν ὀργάνωση « Ε.Σ. » (Ἑλληνικὸς Στρατὸς) ποὺ ἱδρύθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941 ἀπὸ νέους ἀξιωματικοὺς στὴ Μεσσηνία. Ἐπειδὴ διάφοροι ἀνώτεροι ἀρνήθηκαν τὴν ἀρχηγία τοῦ Ε.Σ., ἡ κίνησις ἐντοπίστηκε κατ' ἀρχὰς μεταξὺ 240 κατωτέρων. Σκοπός του ἡ δημιουργία ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἀφοῦ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Κάιρο. Ἀρχίζουν ἀμέσως δουλειά. Μοιράζουν τὴν Πελοπόννησο σὲ μικρὲς περιφέρειες κι ἀναθέτουν τὴν ὀργάνωση μαχητικῶν ὁμάδων 15 - 20 ἀνδρῶν στὸν ἀρχαιότερο ντόπιο ἀξιωματικὸ κάθε περιφέρειας. Κάνουν ἀναγνωρίσεις σὲ ποιὸ βουνὸ θὰ σχηματιστοῦν τὰ ἀντάρτικα, σὲ ποιὸ μέρος θὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ρίψεις. Δεκέμβριο τοῦ '41 στέλνουν στὴν πρωτεύουσα ἀντιπρόσωπο γιὰ νὰ ζητήση συμβουλὲς καὶ βοήθεια ἀπὸ τὸν πολιτικὸ κόσμο καὶ τὴ στρατιωτικὴ Ἱεραρχία. Γυρίζει πίσω ἄπραχτος. Ὅλοι τοὺς παραπέμπουν στὴν Κυβέρνηση Καΐρου καὶ στὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο. Δοκιμάζουν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Μ. Ἀνατολὴ χωρὶς νὰ τὸ πετυχαίνουν, γιατὶ τὰ μηνύματα ποὺ δίνουν μ' ἕνα χαλασμένον ἀσύρματο μένουν ἀναπάντητα. Στέλνουνε κρυφὰ ἀπὸ τὰ ἐρημολίμανα τῆς Μάνης ἀξιωματικοὺς στὴν Αἴγυπτο. Κανεὶς δὲν ἔδωσε σημεῖο ζωῆς. Τὸ καλοκαίρι τοῦ '42 γίνονται ἐπίμονες προσπάθειες τοῦ ΕΑΜ νά 'ρθη σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ε.Σ. Ὁ λοχαγὸς Ζαμποῦρος συναντᾶται μὲ τὸν ἀρχικομμουνιστὴ Ι. Φράγκου, ὁ ὑπολοχαγὸς Ρετζέπης μὲ τὸ προεδρεῖο τῆς « Φιλικῆς Ἑταιρείας », ποὺ εἶναι παρακλάδι τοῦ ΕΑΜ. Βεβαιώνονται καὶ οἱ δύο πὼς

οἱ 'Εαμίτες ἔχουν πολιτικοὺς σκοπούς, κι ἀρνοῦνται νὰ δεχτοῦν συνεργασία μαζί τους. Εἶναι μεγάλη ἡ ἀγωνία τῶν μαχητῶν τοῦ ΕΣ ποὺ τώρα ἀπὸ 240 ἔχουν αὐγατίσει σὲ 450 μόνιμους καὶ ἄλλους τόσους ἔφεδρους. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Μεραρχίας Κρητῶν, ποὺ ἐγκαταλείφθηκε στὴν Τρίπολι, ξεπερνᾶν τοὺς χίλιους. Περιμένουν μιὰν ὁδηγία τί νὰ κάμουν, μιὰν ἀχτίδα φῶς μέσα στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιᾶς, καὶ δὲ βρίσκεται ἕνας ἐπίσημος νὰ τοὺς τὴν δώση. Νὰ τοὺς πῆ σκοτωθῆτε, καὶ νὰ σκοτωθοῦν. Μόνον ὁδηγὸ ἔχουν τὴ ραδιοφωνικὴ ὁμιλία τοῦ Βασιλιᾶ, ποὺ διαλάλησε : « 'Εστὲ ἐν ἐπιστρατεύσει ». Τοῦτο τὸ ἔπραξαν, μὰ τί πρέπει νὰ κάμουν ὕστερα ; Οἱ 'Ιταλοὶ κατασκοπεύουν τὴν κίνησή τους, κι ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα κινδυνεύουν νὰ τοὺς συλλάβουν, γιατὶ κατέχουν φωτογραφίες ὄχι μόνο τῶν βαθμοφόρων ἀλλὰ καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τους. Παρηγοροῦνται μὲ τὴ σκέψη πὼς κάποια ἀνώτερη σκοπιμότητα ἐπιβάλλει στοὺς ἐπίσημους τὴν περίεργη σιωπή τους, ἀλλὰ ἡ σιωπὴ αὐξάνει τὴ σύγχυση καὶ βοηθεῖ τοὺς ἀντίχριστους. Καμιὰ εἰκοσαριὰ ἀξιωματικοὶ προσχωροῦν στοὺς ἀριστερούς. Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, φοβοῦνται μήπως πηγαίνοντας μὲ τὸ ΕΑΜ γίνουν ὄργανα σὲ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις. 'Αποφεύγουν ν' ἀναμιχθοῦν στὴν πολιτική, γιατὶ τρέμουν μήπως ἐνισχύσουν τὴν ἐσωτερικὴ διχόνοια, ποὺ τόσες φορὲς κατάστρεψε τὴν 'Ελλάδα. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μοριᾶ σκέπτονται σὰν τοὺς συναδέλφους των σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες. Ποτὲ ἄλλοτε οἱ ῞Ελληνες βαθμοφόροι δὲν εἶχαν τόση ἑνότητα στὴ σκέψη. 'Αρχοῦσε μιὰ διαταγὴ γιὰ ν' ἀναστηθῆ ὁ στρατὸς τῆς 'Αλβανίας, μὰ τὴ διαταγὴ αὐτὴ κανένα χεῖλι δὲν τὴν πρόφερε. Καὶ ὅταν τέλος ἔφτασε στὴν Καλαμάτα ὁ λοχαγὸς 'Αντωναρόπουλος φέρνοντας ὁδηγίες, αὐτὲς ἦρθαν ξεπερασμένες : « Τὸ Κάιρο διατάζει νὰ συνεργαστῆτε ὅλοι μὲ τὸ ΕΑΜ ». Αὐτὰ λὲν οἱ ὁδηγίες, ἀλλὰ τὸ ΕΑΜ, μιὰ καὶ πείστηκε πὼς οἱ ἀξιωματικοὶ ἦταν ἀμετανόητα ἐθνικόφρονες, ἄρχισε νὰ τοὺς χτυπάη. Οἱ ἐπὶ κεφαλῆς βαθμοφόροι καταδόθηκαν στοὺς 'Ιταλοὺς σὰν τὸν συνταγματάρχη Κετσέα ἢ δολοφονήθηκαν σὰν τὸν τα-

1943 γματάρχη Δαούλη πού ἀφέντευε τὴν Αἰγιάλεια καὶ τὸν σκότωσαν μολονότι ἦταν δημοκρατικός, ἀπόταχτος τοῦ '35. Τὸ ΚΚΕ, μὲ βάση τὸ συνωμοτικό του σύστημα, μὲ τὴν πείρα πού ἀπόχτησε στὴν ὀρεινὴ Ἑλλάδα καὶ μὲ ἄφθονα χρηματικὰ μέσα, κατόρθωσε σὲ λίγο διάστημα, πάντα σκεπασμένο μὲ τὴν ἐθνικὴ μάσκα, ν' ἁπλωθῆ στὴν Πελοπόννησο. Τὴν ὀργάνωση τὴν διευθύνει τὸ « Πελοποννησιακὸ Γραφεῖο » τῆς Πάτρας. Μία διαγώνιος πού πάει ἀπὸ τὸ Κατάκωλο στὸ Λεωνίδι χωρίζει διοικητικὰ τὸν κομμουνιστικὸ Μοριὰ στὰ δυό. Στὸ τμῆμα Πατρῶν ἀρχηγὸς εἶναι ὁ αἱμοβόρος Φράγκου, τριαντάρης φοιτητὴς πού στάθηκε ἀνίκανος νὰ βγάλη τὸ πανεπιστήμιο, τρόφιμος τῆς 'Ακροναυπλίας· στὸν Ταΰγετο ὁ ὑπολοχαγὸς Κανελλόπουλος πού, ἂν καὶ μόνιμος ἀξιωματικός, ἦταν πράκτορας τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπὸ μαθητής. Τὸ 1937 ὁ Μανιαδάκης ἀνακάλυψε στ' ἀρχεῖα τῶν κομμουνιστῶν Λαρίσης πὼς ὁ Κανελλόπουλος ἦταν ἐνεργὸ μέλος τοῦ ΚΚΕ καὶ τὸν πέταξαν ἀπὸ τὸ Στρατό. Στὴν Κόρινθο ἀρχηγὸς εἶναι κάποιος Λάσκαρης μὲ ψευδώνυμο Πελοπίδας· στὸν Πάρνωνα ὁ Λεβεντάκης. Τὸ ΒΔ τμῆμα τὸ διοικεῖ ὁ κομμουνιστὴς Παπούς, μὲ στρατιωτικὸ σύμβουλο, ἁπλὸ ἀντρείκελο στὰ χέρια του, τὸν ἀντισμήναρχο Μίχα. Τὸν νομὸ 'Αρκαδίας τὸν ὁρίζουν ὁ Στασινόπουλος, δυνατὸς παράγοντας στὴν ἐπαρχία του, καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος Μιχαλόπουλος, πού πῆρε τὸ ψευδώνυμο « 'Ωρίων »· τὴν Τριφυλία ὁ σερβιτόρος 'Αντωνόπουλος καὶ ὁ σωφὲρ Πατσιώνης. Αὐτοὶ ἐγκαθιστοῦν σὲ κάθε χωριὸ ἐπιτροπὲς ἀπὸ πέντε μέλη κ' ἕναν Γενικὸ Γραμματέα, φανατικὸ κομμουνιστικὸ στέλεχος, φερμένον ἀπ' ἔξω. Στοὺς πυρῆνες αὐτοὺς ἔχουν πείσει νὰ μποῦν τοπικοὶ ἄρχοντες, νοικοκυραῖοι, παπάδες, γιατροί. Τοὺς Γεν. Γραμματεῖς, πού ἔχουν τὸ « βέτο », τοὺς παρουσιάζουν γιὰ ἀποσταλμένους κάποιας Πανελλήνιας Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς. 'Εκμεταλλεύονται τὴν ψυχολογία τοῦ λαοῦ καὶ παριστάνουν πὼς ἡ κίνησή τους ἀποβλέπει σὲ δημιουργία ἀντάρτικου γιὰ νὰ χτυπήση τοὺς Γερμανοὺς καὶ νὰ προετοιμάση τὴ συμμαχικὴ ἀπόβαση. Σκοτώνουν συ-

στηματικὰ τοὺς χαφιέδες τοῦ Ἄξονα, καὶ τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὸν κοσμάκη. Μὲ τέτοια ἐπιτήδεια ἀπάτη δὲν εἶναι θαῦμα πῶς διάφοροι εὐκολόπιστοι ἐγγράφονται στὴν πατριωτικὴ τάχα ὀργάνωση καὶ παραδίνουν τὰ ὅπλα τους. Μόλις βάσταξε τὸ ΕΑΜ λίγη δύναμη στὰ χέρια του, ἄρχισε νὰ κυκλοφορῆ ἔντυπα κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, λέγοντας πὼς εἶναι φασίστες. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ὑποσχόταν νὰ προστατέψη τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου σύμφωνα μὲ τὸν Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τώρα τελευταῖα, μετὰ τὴν εὐνοϊκὴ στροφὴ τῆς ἐκστρατείας στὴ Ρωσία, μιλάει φανερὰ γιὰ λαοκρατία. Ἂν ἀφήσωμε ἔτσι τὸν Μοριὰ ἀκόμη λίγους μῆνες, γρήγορα θὰ τὸν δυναστέψουν οἱ κομμουνιστές...

Τέτοιες ἦταν οἱ πληροφορίες τοῦ Ἀννίβα καθὼς τέλειωνε ὁ χειμώνας τοῦ '42.

Μόλις ἀνάτειλε τὸ '43 οἱ πλαγιὲς τῆς Πελοποννήσου πληθωρίζουν ἀπὸ ἀντάρτικες ὁμάδες. Καμιὰ δὲν ξεπερνᾶ τὶς εἴκοσι ψυχές. Εἶναι ὁπλισμένες μὲ ὅ,τι βάλη ὁ νοῦς σου, μάνλιχερ, ἰταλικὰ τουφέκια, γκράδες, δίκανα τοῦ κυνηγιοῦ καὶ πιστόλια. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τῶν βουνῶν στέκει ἑαμίτικο μπουλούκι ποὺ τ' ὁδηγοῦν λίγοι φανατικοί, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ ἀξιωματικοί, ἀκολουθημένοι ἀπὸ πιστοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχαν παίξει τὴ ζωὴ μαζί τους, πάνω στὸ ἴδιο ζάρι, σὲ Πίνδους καὶ Ροῦπελ. Οἱ ἀλλότριες αὐτὲς ὁμάδες δὲν τσακώνονται, γιατὶ οἱ ἑαμίτες σκιάζονται τὴν πείρα καὶ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτικῶν, ἐνῶ ὁ πατριωτισμὸς δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ ἀρχίσουν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἀξιωματικοὶ καὶ ἑαμίτες μοιάζουν κάτι νὰ περιμένουν. Ποιόνε θὰ βοηθήση ὁ χρόνος ; Ἡ Μ. Ἀνατολὴ θὰ τὸ ἀντιζυγίση. Οἱ ἐθνικόφρονες πιστεύουν πὼς αὐτοὶ θὰ εὐνοηθοῦν, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση Καΐρου καὶ οἱ μεγάλοι Σύμμαχοι εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴ στηριχθοῦν στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔγραψαν τὴν ἐποποιία τοῦ 40 - 41. Θὰ ξανάρχιζε πόλεμος· μπορεῖ ἄλλος κανεὶς νὰ τὸν βγάλη πέρα καλύτερα ἀπὸ κείνους ποὺ ἐκπαιδεύτηκαν γιὰ νὰ ὁδηγοῦν στὴ μάχη ἄντρες καὶ ὅπλα ; Μὰ κ' οἱ

 κομμουνιστὲς δὲν ἀνησυχοῦν. Ἂν ἴσως οἱ μεγάλοι μαγειρεύουν τὶς ὑποθέσεις, ὅμως τὶς ἀποτελειώνουν στὰ σκοτεινὰ οἱ μικροί. Καὶ τὰ μικρὰ σκουλήκια στὸ Κάιρο εἶναι συνοδοιπόροι τῶν κομμουνιστῶν.

Ἀρχὲς τοῦ Ἀπρίλη μαθαίνουμε πὼς ἔγινε στὸν Ταΰγετο ἡ πρώτη συμμαχικὴ ρίψις ἀπὸ ὅπλα καὶ αὐτόματα Στέν. Ἡ ὁμάδα τοῦ κομμουνιστῆ Κανελλόπουλου τὰ πῆρε. Μετὰ λίγες μέρες μᾶς ἔρχονται εἰδήσεις ὅτι πέσαν μὲ ἀλεξίπτωτα στὴν Πελοπόννησο Βρετανοὶ ἀξιωματικοί. Ρωτᾶμε τοὺς Ἄγγλους τῆς Ρούμελης, δὲν ξέρουν τίποτα σχετικό· ὡστόσο οἱ πληροφορίες ἐπαναλαμβάνονται, καὶ μάλιστα μὲ τὴ λεπτομέρεια πὼς οἱ ξένοι σύνδεσμοι κατέβηκαν στὴν ὀρεινὴ Γορτυνία. Οἱ βαθμοφόροι μας ἐκείνων τῶν περιοχῶν κινήθηκαν ἀμέσως γιὰ νὰ βροῦνε τὰ ἴχνη τους.

Τυχεροὶ στάθηκαν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Κωσιώρης Ι., ποὺ πεζοπορώντας ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πέτυχε τὰ ἴχνη Βρετανοῦ, τοῦ ταγματάρχη Reed, στὸ Νάσι τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Δασκαλόπουλος, ποὺ εἶχε συνεννοηθῆ κιόλας μὲ τὸν Reed. Ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης τοῦ παράγγειλε νὰ περιμένη στὸ Νάσι διαταγή του, γιὰ νὰ σχηματίση ὁμάδα ἀπὸ 200 παιδιά. Ὁ ἕνας ἀξιωματικὸς ἔμεινε καρτέρι στὸ Νάσι, ὁ ἄλλος γύρισε πεζὸς στὴν Τρίπολη, ἀπ' ὅπου εἰδοποίησε ἐδῶ τὸν Ἀννίβα καὶ τὶς ὁμάδες τοῦ Ε.Σ. « Ἑτοιμαστῆτε, τοὺς ἔλεγε, ἦρθαν οἱ Ἄγγλοι νὰ μᾶς δώσουν ὅπλα! » Μὰ ὁ Reed χάθηκε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ἐπειδὴ εἶχε πῆ στὰ Καλάβρυτα πὼς θὰ τραβοῦσε κατὰ τὴ Μεγαλόπολη, ξεκίνησαν κατὰ κεῖθε οἱ δικοί μας νὰ τὸν ξετρυπώσουν. Ἔμαθαν πὼς πέρασε πραγματικὰ ὁ ξένος ἀπὸ τὴ Μεγαλόπολη, δὲ βρῆκε δυστυχῶς ἀξιωματικοὺς νὰ συνεννοηθῆ κ' ἔπεσε στὰ δίχτυα τῶν ἑαμικῶν, ποὺ τὸν ὁδήγησαν πρὸς τὴν Ὀλυμπία. Σὰν εἶδαν οἱ κομμουνιστὲς πὼς ἔχει διάθεση νὰ προστατέψη τὸν περιφερειακὸ ἀρχηγὸ τοῦ ΣΕ, λοχαγὸ Καραχάλιο, καὶ τοῦ ἔδωσε 80 ὅπλα, τὰ χρειάστηκαν. Μὲ συκοφαντίες ἀπομάκρυναν τὸν Reed ἀπὸ τὸν Καραχάλιο, ὑ-

στερα τὸν ἐγκατάστησαν καλὰ στὸ χωριὸ Παυλίτσα, ἔστησαν γύρω του φυλάκια γιὰ νὰ ἐμποδίζουν νὰ τὸν πλησιάζη κανείς, τὸν περιποιήθηκαν ὅσο γίνεται, φέραν καὶ δυὸ τσοῦλες, σωστὲς καλλονές, νὰ τοῦ στρώνουν τὸ κρεβάτι. Τὸν ἀπομόνωσαν τέλεια. Ὡστόσο ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ παπα - Χρόνη ἀπὸ τὸ χωριὸ Πλατάνα, κατάφερε νὰ συναντήση τὸν Reed.

Συμφώνησαν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα οἱ ρίψεις νὰ γίνωνται ἐξ ἴσου στὸν Ε.Σ. καὶ στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Καραχάλιος αὔγάτισε τὸ τμῆμα του σὲ 150 ἄντρες, συγχρόνως ὅμως — θέλεις ἐν γνώσει τοῦ Reed, θέλεις πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του — ὁ ΕΛΑΣ πῆρε πολὺ περισσότερα ἐφόδια καὶ δυνάμωσε τόσο ὥστε νὰ μαθαίνη στὰ κοπέλια του τὸν ὕμνο τῆς Γ' Διεθνοῦς καὶ νὰ τὰ κατηχῆ φανερὰ στὸν κομμουνισμό. Ὁ Φράγκος, ποὺ εἶχε τὸν τίτλο « Ὑπουργοῦ τῆς Πελοποννήσου », μόλις ἔμαθε πὼς ἔλαβε ρίψεις ὁ Καραχάλιος, ἔτρεξε κοντὰ στὸν Reed καὶ τοῦ ἄλλαξε τὰ μυαλά. Ἤτανε δὰ πειστικότατος ἰνστρούχτορας ὁ Φράγκος, ποὺ εὔκολα παραπλανοῦσε ἄνθρωπο. Μιὰ καὶ δὲ γινόταν συνεννόηση μὲ τοὺς Ἐγγλέζους τοῦ Μοριᾶ, ὁ Ἀννίβας ἔγινε φόρτωμα στὸν Eddie νὰ ἐπέμβη. Μετὰ πολλὰ ὁ Eddie ἔδωσε συνέχεια στὶς παρακλήσεις. Ἀφοῦ ἡ Μ. Ἀνατολὴ ἀργοῦσε ν' ἀναγνωρίση τοὺς ἐθνικιστὰς ὡς συμμαχικὸ στρατό, ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐντάξη στὸν Ζέρβα, γιὰ νὰ λάβουν ἐφόδια σὰν ἐδεσίτες. Ἔτσι ἦρθε καὶ συνάντησε στὰς Ἀθήνας, 20 Ἀπριλίου, τὸν Ἀννίβα ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κώστας Γεωργίου μὲ τὸ ἔγγραφο 2444 τοῦ Ζέρβα :

« Πατριώτη Μιχάλη,

1. Ὕστερα ἀπὸ σύσταση τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀγγλικῆς Ἀποστολῆς Συνταγματάρχου Eddie σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ βοηθήσης τὸν συνάδελφο Κώστα νὰ ἔλθη σ' ἐπαφὴ μὲ ἔξω, ἂν τοῦτο δὲν ἐπιτευχθῆ μὲ ἰδικά μας μηχανήματα.

2. Ἀναμένω πάντοτε ἄνοδον Δημ. Ψαρροῦ. Αὔτη πρέπει νὰ γίνη τὸ ταχύτερον.

Μὲ πατριωτικοὺς χαιρετισμοὺς Ν. Ζέρβας »

Ὁ Γεωργίου εἶχε καὶ γράμμα ἰδιόχειρο τοῦ Κρὶς πρὸς

1943 τὸν 'Αννίβα, ποὺ τοῦ συνιστοῦσε νὰ τὸν βοηθήση σ' ὅ,τι χρειαστῆ, γιατὶ « ἡ δουλειὰ βιάζει πολύ ».

Χωρὶς κανένα δισταγμὸ δόθηκαν στὸν ἀντισυνταγματάρχη γραφτὲς ἐντολὲς γιὰ τὰ τμήματα τοῦ Ε.Σ., ποὺ εἰδοποιοῦνταν ὅτι αὐτὸς εἶχεν ὀνομαστῆ ἀρχηγὸς τῶν ἀνταρτῶν Πελοποννήσου καὶ συντονιστὴς τοῦ ἀγώνα.

Στὶς 25 'Απριλίου ὁ νέος ἀρχηγὸς βρισκόταν στὴν Καλαμάτα, καὶ μετὰ δυὸ μέρες στέλναμε στὸ Κάιρο τὸ ὑπ' ἀριθ. 15 ραδιοτηλεγράφημα :

« 1) 'Αναφέρω Σταθμὸς Διοικήσεως 'Εθνικῶν 'Ομάδων Πελοποννήσου καθορίζεται κάτωθι : 36° 57′ 02″ καὶ 22° 18′ 03″, τέσσαρα χιλιόμετρα νοτίως χωρίου Πηγάδια, 20 χιλιόμετρα ΝΑ Καλαμῶν. Τοῦτο ἐνδείκνυται ὡς μόνον σημεῖον ρίψεως, ἀκυρουμένου παντὸς ἄλλου καθορισθέντος προηγουμένως, λόγῳ παρουσίας ἰταλικῶν ἀποσπασμάτων.

2) 'Απὸ 10 Μαΐου ἀναμένωμεν ριφθῶσιν ἀσύρματοι, ὅπλα ὅσον δυνατὸν περισσότερα, ὑποδήματα καὶ χρήματα. Εἰδοποιήσατέ μας ἐγκαίρως.

3) Σημεῖα ἀναγνωρίσεως 6 πυραὶ ἀνὰ 50 μέτρα σχήματος σταυροῦ μετὰ ἐρυθρᾶς φωτοβολίδος. Σύνθημα ἀναγνωρίσεως διὰ ριπτομένους : Τρία. Πέντε. Πέτρος. 'Αλήθεια.

'Επιτελάρχης 'Αννίβας »

Πρὶν γεμίση τὸ φεγγάρι τοῦ Μάη ἔπεσε στὸν Ταΰγετο ὁ λοχαγὸς Frazer, καὶ σὲ λίγο τρία ἀεροπλάνα ρίξαν τοῦ Γεωργίου ἐφόδια. Κάθε ἀεροπλάνο εἶχε ὀγδόντα ὅπλα, φυσέκια καὶ ροῦχα. Τὰ ὅπλα, τυλιχτὰ στὸ ρουχισμό, ἦταν ἀμπαλαρισμένα μέσα σὲ βαρέλια ποὺ κατέβαιναν μ' ἀλεξίπτωτα. Ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ βοήθεια ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ζέρβα δὲν ἔλαβε πιὰ τίποτ' ἄλλο. Ἄκουγαν οἱ ἐθνικισταὶ τὶς νύχτες πλῆθος ἀεροπλάνα νὰ περνᾶν ἀπὸ πάνω τους καὶ νὰ πηγαίνουν πρὸς τὰ μέρη ποὺ στρατοπέδευαν ἑαμῖτες. Δὲν ἀργήσαμε νὰ μάθωμε πὼς τὸ Κάιρο ἐξόπλιζε ἐντατικὰ τοὺς κομμουνιστές. 'Ο Παπούας στὸν 'Ερύμανθο, ὁ Στασινόπουλος στὴν Γορτυνία, ὁ Κανελλόπουλος στὸν Ταΰγετο, ὁ Λεβεντάκης στὸν Πάρ-

νωνα κι ὁ Πελοπίδας στὴν Ἀχαΐα πῆραν καθένας τους ἀπὸ τρεῖς ρίψεις, μπουκώθηκαν αὐτόματα καὶ χρυσὲς λίρες. Χάρη στὴν ἀγγλικὴ ἐνίσχυση οἱ ὁμάδες τους σχημάτισαν δύναμη ἀπὸ 500 ἀντάρτες ἡ καθεμιά. Εἶναι ἀφάνταστη ἡ ἐντύπωση ποὺ προξένησε στὸ λαὸ τοῦ Μοριᾶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο βοηθοῦσε τὸ ΕΑΜ. Οἱ ἀριστεροὶ καπεταναῖοι, μὲ 20 νοματαίους καθένας, ἔλαβαν διαμιᾶς ἀπὸ 400 ὅπλα. Ἐμᾶς μᾶς πλημμύριζε κόσμος, μὰ δὲν λάβαμε ὅπλα. Ἔτσι τὸ ΕΑΜ γρήγορα μάζεψε ὀπαδοὺς κατὰ δύο τρόπους, εἴτε μὲ τὴν προπαγάνδα, λέγοντας πὼς μόνο ὅποιος πάη κοντά του συντρέχει τοὺς Ἄγγλους ἀφοῦ οἱ Ἄγγλοι ἀπαρνήθηκαν τοὺς ἀξιωματικούς, εἴτε σκοτώνοντας ἕναν Ἰταλὸ στρατιώτη, γιὰ νὰ καοῦν μερικὰ χωριὰ καὶ νὰ καταφύγουν οἱ κάτοικοι στὰ βουνά — ὅπως ἔκανε στὴ Στερεὰ ὁ Βελουχιώτης. Στὴν ἔκθεση τοῦ λοχαγοῦ Ταβερναράκη, ποὺ ἀποβιβάστηκε στὸ Γύθειο ἀπὸ ὑποβρύχιο μαζὶ μὲ Ἄγγλους, μπορεῖς νὰ διαβάσης: « Εἰς τὸ δυνάμωμα τοῦ ἀνταρτικοῦ ΕΛΑΣ συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ πρώτη συμμαχικὴ βοήθεια δι' ἀεροπλάνων. Παράδειγμα τὰ χωριὰ Πάρνωνος ὅπου οὐδὲν μέλος τοῦ ΕΑΜ ὑπῆρχε, καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον ἀεροπλάνον ὅλοι ἐνεγράφησαν καὶ συνηγωνίζοντο τὶς περισσότερον νὰ μᾶς βοηθήση ».

Ἀλλὰ μάθαμε καὶ μερικὰ ἀκόμη παράξενα πράματα. Ὁ ταγματάρχης Harrington (ὁ Χένρυ), ποὺ ἦρθε μ' ἀλεξίπτωτο νὰ ἐξετάση τὴν κατάσταση, εἶδε στὴν ἀρχὴ μερικὰ τμήματα τοῦ ΕΑΜ καὶ ἀπογοητεύτηκε, γιατὶ δὲ βρῆκε οὔτ' ἕναν ποὺ νὰ ἔχη ὑπηρετήσει στὸ στρατό, δὲ βρῆκε οὔτ' ἕνα βαθμοφόρο ἱκανὸ νὰ συζητήση. Βρῆκε ὅμως ἀνθρώπους ποὺ ξέραν νὰ τὸν τυλίξουν, μπερμπάντηδες ποὺ τοὺς περίσσευε πονηριὰ γιὰ νὰ ξεγελάσουν τίμιον Ὀξφορδιανό. Τοῦ παρουσίασαν ἕναν ἀγγλομαθημένο κύριο ποὺ ἄκουγε στὸ ὄνομα Πῆτερ καὶ ἦταν, λέει, διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν. Ὁ Πῆτερ μυρίστηκε τὶς ἰδέες του καὶ τοῦ εἶπε: « Ἔχεις δίκιο. Αὐτοὶ ποὺ σὲ παράλαβαν δὲ φελᾶνε τίποτα. Ἐγὼ θὰ σ' ὁδηγήσω σὲ καλὲς ὁμάδες. Τοῦτοι εἶναι ἀγράμματοι κομμουνιστές! » Καὶ τὸν πῆγε στὸν σύντροφο

 Λεβεντάκη, ἀφοῦ πρῶτα μήνυσε τοῦ Λεβεντάκη νὰ εὐπρεπίση τὸ τμῆμα του καὶ νὰ ἔχει δίπλα του ἀξιωματικό. Ὁ Πῆτερ ἦταν ἰνστρούχτορας τοῦ Κ.Κ. Ἀπομόνωσε τὸν Harrington καὶ φρόντισε ποτέ του νὰ μὴ μάθη πῶς ὑπάρχουν ἄλλες, δικές μας, ὁμάδες ὁλόγυρα στὰ Μοραΐτικα βουνά. Μὲ τὴν μαστοριά του κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἄγγλου. Ὅταν ὁ ταγματάρχης Μαρινάκος ἔμαθε ὅλα αὐτά, ξαπόλυσε ἔμπιστο χωριάτη πού, προσποιούμενος τὸν κομμουνιστή, κατάφερε νὰ μιλήση τοῦ Harrington. Τὸν παρότρυνε νὰ ἐπισκεφθῆ μόνος του τὸ τμῆμα Μαρινάκου στὴν Κυνουρία, πειθαρχημένο τμῆμα 50 νέων ἀξιωματικῶν. Ὁ Ἄγγλος ἔστειλε νὰ τὸ ἐξετάση, ποιόν ; Τὸν Πῆτερ. Αὐτὸς βέβαια γύρισε καὶ τοῦ ἀνάφερε πῶς ἡ ὁμάδα τῶν 50 στρατιωτικῶν ἦταν « κοπάδι ἀπατεώνων ». Ἅμα πέρασαν μῆνες χωρὶς νὰ λάβη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ Μαρινάκος μήτε μιὰν ἀρβύλα, πορεύτηκε νὰ πάη νὰ βρῆ ὁ ἴδιος τὸν Ἐγγλέζο. Ὁ Harrington ἀρνιόταν νὰ δεχτῆ τὸν « ἀπατεώνα », καὶ ὅταν τέλος κατάφερε ὁ Μαρινάκος νὰ μιλήση μαζί του καὶ νὰ τὸν μεταπείση, ὁ Λεβεντάκης παραμόνευε. Καθὼς ἔκανε ὁ ἀξιωματικός, ὕστερα ἀπὸ τὴ συμφωνία του μὲ τὸν Ἄγγλο, νὰ γυρίση χαρούμενος στὸ κονάκι του, τὸν δολοφόνησε. Κατόπι πῆρε ὁ Λεβεντάκης 300 ὁπλισμένους μὲ αὐτόματα καὶ διάλυσε τὴν ὁμάδα Μαρινάκου ποὺ δὲν κρατοῦσε παρὰ γκράδες καὶ πιστόλια. Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη προδοσία τοῦ ΕΑΜ, πρώτη ἀπὸ σειρὰ ὁλόκληρη.

Σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦσαν τόσες ὁμάδες Ε.Σ. ποὺ εἶχανε βγῆ στὸ κλάρι ἡ Μέση Ἀνατολὴ διάταξε τὸν ἀντισυνταγματάρχη Γεωργίου νὰ ἑτοιμάση ἀκόμη δύο γιὰ τὸν Ἐρύμανθο καὶ τὴν Ἀρκαδία. Τοῦ ὑποσχέθηκαν νὰ τοῦ στείλουν τ' ἀπαιτούμενα χρήματα μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Σίμο, μὰ τὰ χρήματα πῆγαν χαμένα γιατὶ τὸν Σίμο τὸν κατέβασαν στὰ χέρια τοῦ ΕΑΜ. Ἐμεῖς δὲν εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ τὸ ΜΟ4 πότε καὶ ποῦ πρόκειται νὰ πέση αὐτὸς ὁ ὑπολοχαγός, τὸ ΕΑΜ ὅμως ἔλαβε μυστικὰ τὴν ἀγγελία καὶ τὸν καλοδέχτηκε. Γιὰ νὰ

μὴν ἀργοπορήσουν τὰ ὅπλα ποὺ μᾶς ἔταξε πὼς θὰ στείλη τὸ Κάιρο, ὀργανώσαμε μὲ δικά μας χρήματα δυὸ νέες ὁμάδες· στὸν Ἐρύμανθο πῆγαν τὴν πρωτομαγιὰ παιδιὰ τῆς Χ καὶ στὸ Λεβίδι τριπολιτσιῶτες ἀξιωματικοί. Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο ἔλαβε ἀμέσως εἰδοποίηση σὲ ποιὸ σημεῖο λημέριαζαν γιὰ νὰ τοὺς ρίξη τὰ πρεπούμενα. Μόλις πέρασε τὸ πρῶτο φεγγάρι χωρὶς νὰ φανοῦν ἀεροπλάνα ὁ Ἀννίβας ἔστειλε στὸ Κάιρο τηλεγραφήματα μ' ὅλους τοὺς φιλικοὺς ἀσύρματους, τοῦ Δημοτάκη, τοῦ « Ἀπόλλωνα », τοῦ Κιτριλάκη, ἐξηγώντας πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γεωγραφικὸ πλάτος καὶ μῆκος ὡς καὶ σημεῖα ἀναγνωρίσεως. Κάποτε πῆρε μιὰν ὁδηγία : ὁ Γεωργίου καὶ ὁ Eddie τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ὀργανώση ἀκόμη δυὸ ὁμάδες, μιὰ στὴ Μαλιβοῦ Πάρνωνος καὶ δεύτερη στὴν Τριφυλία. Χρήματα δὲν ἔστειλαν, μολονότι ἔγραφαν πὼς ἡ « Πελοπόννησος ἐνδιαφέρει ἀπόλυτα τὸ Στρατηγεῖον ». Ἐδανείσαμε λοιπὸν ἐμεῖς, οἱ πεινασμένοι τῆς Κατοχῆς, χρήματα στοὺς μεγάλους Συμμάχους μας, τοὺς ἴδιους ποὺ συνήθιζαν νὰ καταβρέχουν μὲ χρυσὲς λίρες τὸν κομμουνισμό, ἀγοράσαμε ἄρβυλα γιὰ νὰ παπουτσωθοῦν ξυπόλητοι ἀξιωματικοί, τοὺς βγάλαμε ψεύτικες ταυτότητες, τοὺς ἐδώσαμε λεπτὰ γιὰ νὰ τραφοῦν στὰ βουνά, καὶ τοὺς ἀγοράσαμε λίγους τενεκέδες λάδι μὲ τὸ ὁποῖο δωροδοκοῦσαν τοὺς Ἰταλοὺς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου γιὰ νὰ περνᾶν χωρὶς ἔλεγχο.

Ὅταν ἐγκαταστάθηκαν οἱ καινούργιες ὁμάδες, ὁ Ἀννίβας ραδιογράφησε στὸ Στρατηγεῖο, ὑπ' ἀριθ. 42 καὶ 43, τοῦτα : « Ἀναμένομεν ἐφεξῆς καθ' ἑκάστην ρίψεις μῆκος 22° 12', πλάτος 37° 14' στόπ. Σῆμα τρεῖς πυραὶ ἰσοπλεύρου τριγώνου πλευρᾶς πενῆντα μέτρων » καὶ : « Ἀνάγκη ριφθῶσιν ὁπωσδήποτε ὁπλισμός, ἱματισμός, χρήματα, πλάτος 37° 56', μῆκος 21° 45', δεκατρία, χιλιόμετρα δυτικῶς ὑψηλῆς κορυφῆς Ἐρυμάνθου διὰ νέαν ὁμάδα ἀξιωματικῶν. Σῆμα ἕξι πυραὶ σχήματος γάμα κεφαλαίου ». Ἔλαβε ἀπάντηση πὼς οἱ ρίψεις θὰ γίνονταν μεταξὺ 19 καὶ 22 Μαΐου. Δὲν ἔγιναν. Τὸ ἄλλο φεγγάρι μᾶς εἶπαν : « Ἀνάβετε φωτιὲς μεταξὺ 22 καὶ 30 Ἰουνίου ὁπότε θὰ γίνουν ρίψεις ».

1943 Πάλι δὲν ἔγιναν. Ἀπὸ πανσέληνο σὲ πανσέληνο ἔπρεπε νὰ στέλνωμε διαρκῶς χρήματα γιὰ νὰ συντηρηθοῦν τόσες ὁμάδες, νὰ μὴ χαθῆ ἡ Πελοπόννησος. Ποιὸν νὰ πρωτοκοιτάξης ; Ζητᾶν ἐπειγόντως τώρα οἱ δικοί μας καὶ ὅπλα, γιατὶ ἡ Μ. Ἀνατολὴ ἐξακολουθεῖ νὰ δυναμώνη τοὺς ἀριστερούς. Σὲ λίγο θὰ χτυπηθοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν οἱ ἀξιωματικοί, ποὺ παρεκτὸς πὼς εἶναι ἄοπλοι εἶναι τώρα δέκα φορὲς λιγότεροι ἀπὸ τοὺς ἀναρχικούς. Δίπλα στὰ φτωχὰ παιδιά μας ἀνεβαίνουν πλῆθος βουνίσιοι, γεμάτοι ἐνθουσιασμὸ γιὰ νὰ καταταγοῦν, μὰ οἱ ἀρχηγοί μας τοὺς ἀποδιώχνουν γιατὶ δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα νὰ τοὺς θρέψουν οὔτε τουφέκια νὰ τοὺς δώσουν. Κυνηγᾶμε τοὺς πλούσιους τῶν Ἀθηνῶν ποὺ δὲν πιάνουν ἅρματα στὰ χέρια τους νὰ δώσουν κάτι γιὰ τ' ἀδέρφια τους ποὺ σκοτώνονται, νὰ ξαλαφρώση ἡ καρδιά τους. Ὅσα χρήματα συνάξουμε τὰ στέλνομε στὸ Μοριὰ μὲ μητροπολίτες, δασκάλους, νεαροὺς τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως ἢ τοῦ Ἐθνικοῦ Κομιτάτου. Μὰ ποιὸν νὰ πρωτοστηρίξης ;

Κάποτε μαθαίνει στὸ Κάιρο ὁ Διάδοχος Παῦλος τί συμβαίνει ἐδῶ, κ' εὐθὺς τ' ἀνακοινώνει στὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πρωθυπουργό. Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο ὅμως τοὺς καθησυχάζει : « Τὰ λάθη θὰ διορθωθοῦν, νέες ρίψεις διατάχθηκαν καὶ τρεῖς ἀποστολὲς Ἄγγλων καὶ Ἑλλήνων καλῶν ἀξιωματικῶν ξεκίνησαν γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ἄλλες μὲ ὑποβρύχια, ἄλλες ἀεροπορικῶς ». Ναί, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ κατέληξαν ; Κοντὰ στὸν Πύργο πέφτει ὁ ὑπολοχαγὸς Παπανικολάου σὲ ἐαμοκρατούμενη περιοχή. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ταγματάρχης Λαμπρόπουλος, ποὺ προδίδεται καὶ φυλακίζεται ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς. Τὸ ἴδιο λίγο πρὶν καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Κουρκουτᾶς, ποὺ ὁ κομμουνιστὴς δημοδιδάσκαλος τοῦ χωριοῦ ποὺ πρωτοπάτησε τὸν παραδίνει αὐθημερὸν στοὺς Ἰταλοὺς καὶ τουφεκίζεται. [1] Τὸ ἴδιο ὁ ἀνθυπασπιστὴς Κόκκινος, ποὺ κατορθώνει νὰ φτάση ὡς τὸν ἀντισυνταγματάρχη Γεωργίου, ἀλλὰ μὲ ἄχρηστον ἀσύρματο. Στέλνεται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο

1. Αὐτὸς ὁ δάσκαλος — Πετρόπουλος λεγόταν — ἐξετελέσθη ἀργότερα, γιὰ τὴν προδοσία του, ἀπὸ ἐθνικιστάς.

στὸν δικόν μας καπετὰν Ζήρια ἀσύρματος, μὰ ὁ σύνδεσμος, ὁ χειριστὴς καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ πομποῦ εἶναι φανατικοὶ ἀριστεροί. Ἀρνοῦνται νὰ τοῦ δείξουν τὸν μυστικὸ κώδικά τους γιὰ νὰ ἐλέγχη τί διαβιβάζουν, κι ὁ Ζήριας, ποὺ φοβᾶται πὼς τοῦ ἀλλάζουν τὰ κείμενα, τοὺς διώχνει. Ὅλα αὐτὰ τὰ περιστατικὰ συμβαίνουν ἀπὸ γρουσουζιὰ ἢ ἀπὸ σκοτεινὸ σχέδιο ποὺ ἐφαρμόζει ὁλόκληρο δίχτυ ἀσυνείδητων ἀνθρώπων ; Ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Ε.Σ. πιστεύουν πὼς κάποιοι μᾶς προδίδουν. Πότε ὅμως θ' ἀνοίξη τὰ μάτια της ἡ Κυβέρνηση Τσουδεροῦ ; Ἂν τὸ ἑκατοστὸ ἀπ' ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ μαθαινόταν κάτω, τότε ὑπῆρχε τρανὴ ἀπόδειξη γιὰ τὶς ἀτιμίες τοῦ ΕΑΜ. Θὰ ἱστορήσω μερικὲς χαρακτηριστικές, ὄχι ὅλες, γιατὶ εἶναι ἀδύνατο σὲ ἄνθρωπο νὰ μάθη ὅσα κακουργήματα σοφίστηκε ἡ διαβολοπονηριὰ τοῦ κομμουνισμοῦ. Στὰ παραθαλάσσια τῆς Τσακωνιᾶς ἐρχόταν κάθε τόσο ἀπὸ τὴν Τουρκία ἕνα καΐκι γιὰ νὰ κατεβάση « κάτω » ὑπαξιωματικοὺς τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Ἀεροπορίας, ποὺ τοὺς μάζευε ξυπνὸς πράκτορας τῆς Μ. Ἀνατολῆς. Μὲ τὸ καΐκι αὐτὸ ἔστελναν ο Ἄγγλοι σχεδιαγράμματα τῶν ὀχυρώσεων ποὺ κάναν οἱ Ναζῆδες στὴν Πελοπόννησο καθὼς καὶ στρατιωτικὲς πληροφορίες. Σ' ἕνα ταξίδι, παράδωσε ὁ πράκτορας τέτοια σχέδια, καθὼς κι ὁλόκληρο πίνακα κατανομῆς τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, στὸν σημαιοφόρο τοῦ Β. Ναυτικοῦ Γεωργάνα. Ὁ ΕΛΑΣ ὄχι μόνο κατακράτησε τὰ σχέδια, ἀλλὰ ἔσφαξε τὸν Γεωργάνα καὶ δύο συνοδούς του. Ὅταν χρειάστηκε νὰ πᾶν ὁ ταγματάρχης Harrington μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Ταβερναράκη ἀπὸ τὸν Πάρνωνα στὸν Ταΰγετο, ἄφησαν ἐπὶ τόπου τὸν ἀσύρματό τους καὶ δύο χειριστὲς Ἄγγλους λοχίες τοῦ Fock μὲ 850 χρυσὲς λίρες. Μόλις ἔφυγε ὁ ταγματάρχης, ἅρπαξαν οἱ κομμουνιστὲς λίρες καὶ μηχάνημα καὶ φυλάκισαν τοὺς δύο λοχίες σὲ σπηλιά, ὅπου τοὺς ἄφησαν νὰ πεθάνουν τῆς πείνας. Κρυφὰ ἕνας βοσκὸς τοὺς πήγαινε λίγο γάλα καὶ κουτσοζῆσαν ὅσο νὰ γυρίση πίσω ὁ Χάρριγκτον νὰ τοὺς ἐλευθερώση. Ἡ Ἀγγλικὴ ὑπηρεσία I.S.L.D. μεταχειριζόταν δεκάδες ἀξιωματικοὺς τοῦ

1943 Ε.Σ. γιὰ νὰ συνάζη στρατιωτικὲς πληροφορίες. Κάποια φορὰ ἔστειλε τὸν λοχαγὸ Ἀργείτη μ' ἕναν ἀσύρματο νὰ κατασκοπεύη τὰ μέρη τῆς Μονεμβασιᾶς καὶ νὰ εἰδοποιῆ τὸ Κάιρο. Ὁ ΕΛΑΣ τὸν συνέλαβε, τὸν φυλάκισε κι ἀπήγαγε τὸν ἀσυρματιστή του στὰ βουνά. Ἐκεῖ τὸν ὑποχρέωσε μὲ τὸ πιστόλι στὰ μηνίγγια νὰ ζητάη ρίψεις τάχα γιὰ τοὺς ἐθνικιστάς. Τὸν λοχαγὸ Ἀργείτη, ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν ἀπάνθρωπα, ὕστερα τὸν ἐξετέλεσαν.

Ὁ Ἀναστάσιος Πίνης μὲ ἀσύρματο τῆς Μ. Ἀνατολῆς συνεργαζόταν μὲ δύο ἀνθυπολοχαγούς, Σαραντόπουλο καὶ Πατεράκη, γιὰ πληροφορίες. Οἱ κομμουνιστὲς τοὺς τουφέκισαν ἔξω ἀπὸ τὴν Τεγέα. Ὁ σύντροφος Κανελλόπουλος, μιὰ μέρα ποὺ ὁ ταγματάρχης Harrington τοῦ ἀρνήθηκε βοήθεια, μάθαμε πὼς τόλμησε νὰ τὸν φυλακίση κάμποσες ὧρες μαζὶ μὲ τὸν λοχαγὸ Frazer. Οἱ Ἄγγλοι διαμαρτυρήθηκαν. Ποιὸς τοὺς ἄκουγε ; Τώρα εἶχε δυναμώσει τὸ ΕΑΜ, τώρα ἀψηφοῦσε τοὺς Συμμάχους.

Τέσσερα στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀξιωματικῶν τοῦ Ε.Σ. ὀργάνωσαν οἱ ἀναρχικοί : ἕνα, τὸ φριχτότερο, ποὺ τ' ὀνόμαζαν « Σιβηρία τοῦ Πάρνωνα », ὅπου κρατοῦνται καμιὰ ἑκατοστὴ ἀξιωματικοί, δεύτερο στὴ θέση Κουτσομέρα Τριφυλίας, τρίτο στὸ χωριὸ Μερόπη, καὶ τέταρτο στὴ Μεσσηνία, ποὺ τὸ λένε « Νέα Μόσχα ». Μιὰ μόνη κατηγορία βαραίνει αὐτοὺς τοὺς ἀξιωματικούς : ὅτι βοηθοῦσαν τοὺς Ἄγγλους. Τριακόσιους Μοραΐτες σκότωσε ἡ Νομαρχιακὴ Ἐπιτροπὴ Ἀχαΐας στὸ Κούμανι ἐπειδὴ συνεργάζονταν μὲ τὴ Διασυμμαχικὴ Ἀποστολή. Σ' ὅποιο σπίτι κοιμότανε Βρετανός, μόλις ἔφευγε συλλαμβάνονταν οἱ νοικοκυραῖοι. Τοὺς δολοφονοῦσαν, κ' ὕστερα βάζανε τοὺς περίτρομους γειτόνους νὰ βεβαιώσουν πὼς αὐτοκτόνησαν. Πρὶν μεσοκαιρίση Ἰούλιος οἱ περισσότεροι Ἄγγλοι σύνδεσμοι ἔχουν καταλάβει τί μαφία εἶναι τὸ ΕΑΜ καὶ τηλεγραφοῦν κάτω τοὺς φόβους των, περιγράφουν τὴν κομμουνιστικὴ προπαγάνδα ποὺ γίνεται φανερά, τὶς δολοφονίες ἀξιωματικῶν, τὴν ἐξόντωση τῶν δυναμικῶν στοιχείων τῆς ὑπαίθρου. Ὁ Ἀννίβας μὲ

τὸν ἀσύρματο προειδοποιεῖ τὸ Κάιρο : « Ἔτσι πού φέρεστε, σύντομα τὸ ΕΑΜ θὰ χτυπήση τὶς ἄοπλες ὁμάδες μας καὶ θὰ μεταβάλη τὴν Πελοπόννησο σὲ κομμουνιστικὸ κέντρο ». Δὲν ἀκούει ἐμᾶς ἡ Μέση Ἀνατολή, ἀλλὰ δὲν ἀκούει οὔτε κὰν τοὺς συνδέσμους της· ὅπλα καὶ λίρες ἐξακολουθοῦν νὰ πέφτουν σὲ βρώμικα χέρια. Ἀπὸ τὸν Λεβεντάκη δραπέτευσε ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Μαντζουράνης, μόλις κατάλαβε τοὺς σκοποὺς τῶν ἐλασιτῶν. Μᾶς εἰδοποίησε πὼς ὁ Λεβεντάκης ἑτοιμάζεται νὰ ξεκάμη τὶς γειτονικὲς ὁμάδες τοῦ Ε.Σ. καί, γιὰ νὰ τὶς βοηθήση, ζήτησε 30 ὁπλισμένους ἀξιωματικοὺς ἀπὸ τὰ τμήματά μας Ταϋγέτου. Οἱ 30 ἀξιωματικοὶ ἑτοιμάστηκαν, ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης « Χένρυ » ἐνέκρινε τὴν ἐνίσχυση, μὰ ὅταν γνωστοποίησε τοῦτο στὸ Κάιρο, μαθαίνουμε πὼς ἔλαβε διαταγὴ νὰ ἐμποδίση τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ πᾶν στὸν Πάρνωνα !

Ὁ Βρετανὸς σύνδεσμος στὴν ὁμάδα τοῦ κομμουνιστῆ Στασινόπουλου, ὑπολοχαγὸς « Μανώλης », ἀφοῦ κρατήθηκε ἀπομονωμένος στὴ Γορτυνία, κάποτε ξέφυγε καὶ εἶπε στοὺς δικούς μας νὰ συναχτοῦνε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήση μὲ ὅπλα. Μέσα σ' ἕνα εἰκοσιτετράωρο πρόστρεξαν κοντά του πολλοὶ ἀξιωματικοὶ Ἀρκαδίας καὶ Καλαβρύτων. Μ' αὐτὴ τὴ δύναμη ὁ « Μανώλης » ὑποχρέωσε τὸν Στασινόπουλο νὰ δεχτῆ συγκρότηση μικτῆς ὁμάδας ΕΛΑΣ κ' ἐθνικιστῶν. Ἑτοίμασαν συμφωνητικό, ὅμοιο μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ὑπογράψει ὁ Ζέρβας μὲ τὸ ΕΑΜ, ὁ « Μανώλης » ὑπόγραψε ὡς ἐγγυητής, ὁ Στασινόπουλος γιὰ τὸν ΕΛΑΣ καὶ ὁ λοχαγὸς Ἀργυρόπουλος ἐκ μέρους τοῦ Ε.Σ. Μετὰ λίγες μέρες φάνηκαν ἀεροπλάνα, ἀλλὰ τὴ ρίψη τὴν ἔκαμαν στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ποὺ περίμεναν οἱ ἐαμίτες. Αὐτοὶ πῆραν τὰ ἐφόδια, ἀρνήθηκαν νὰ δώσουν τὰ μισὰ κατὰ τὴ συμφωνία στοὺς στρατιωτικοὺς καί, στὸ τέλος, ἔδιωξαν μὲ ἀπειλὲς τὸν ἐνοχλητικὸ « Μανώλη », φυλάκισαν τὸν λοχαγὸ Ἀργυρόπουλο μὲ ἑπτὰ ἀξιωματικούς του καὶ τουφέκισαν τὸ ζωηρότερο στοιχεῖο τὸν ἀσίκη Φλούδα. Ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ μπαμπεσιὰ ὁ « Μανώλης » ἐξαγριώθηκε. Τράβηξε μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Καζάνη πρὸς τὴν Παλαιὰ

1943 Κόρινθο, δίνοντας ἐντολὴ νὰ ἔρθουν ἐκεῖ τὸ ταχύτερο ἀξιωματικοὶ γιὰ νὰ δημιουργήση δύναμη στὴ Νεμέα. Νυχτοπερπαντώντας ἀπὸ γιδόστρατες ἀνέβηκαν οἱ δικοί μας στὸν τόπο ποὺ ὅρισεν ὁ Βρετανὸς σύνδεσμος, ἐλπίζοντας κάποτε ἐπὶ τέλους νὰ ἐξοπλιστοῦν. Ἄδικα περίμεναν ἐκεῖ ὀχτὼ μέρες. Τὴν ἐνάτη ἔμαθαν πὼς ὁ « Μανώλης » μὲ τὸν ἀσύρματό του εἶχεν αἰχμαλωτιστῆ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ καὶ δικαζόταν στὸ χωριὸ Σιβίστρα μὲ τὴν κατηγορία πὼς βοηθοῦσε τοὺς γκεσταπίτες. Ἐμεῖς οἱ νομιμόφρονες, οἱ πολλοί, τὸ θέλημα τοῦ λαοῦ, τρώγαμε τὶς κατακεφαλιὲς τῆς Αἰγύπτου, ἐνῶ τὸ ΕΑΜ, ἡ μειονότητα, ἤξερε νὰ ἐκβιάζη καὶ νὰ βοηθιέται ἀπὸ τὰ σκουλήκια τῆς Μ. Ἀνατολῆς.

Βγαλμένος ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως » ὁ ἔφεδρος λοχαγὸς Πανουσόπουλος ἀντάρτεψε ἀπὸ τὸν Γενάρη τὴ Ζήρια. Καταπιάστηκε πρῶτα νὰ βρῆ ὅπλα, γιατὶ ἐμεῖς μπορέσαμε νὰ τοῦ ἀγοράσωμε μόνο πέντε. Μὲ 18 ἀξιωματικοὺς βρόντησε ἰταλικὸ τμῆμα στὸ Φενεὸ καὶ τοῦ πῆρε λίγα τουφέκια, ὕστερα τοῦ ἐγκατάλειψαν οἱ Ἰταλοὶ ἀκόμα μερικὰ στὸ Διάσελο τῆς Λούτσας. Μὲ αὐτὰ ἔδωσε μάχες τὸν Ἀπρίλη στὴν Καστάνια ἐναντίο φασιστῶν, στὴ Βλαχέρνα ἐναντίο Γερμανῶν, καὶ σὲ κάθε τράκο μάζευε ὁπλισμὸ μὲ τὸ σπαθί του, κατὰ πῶς ἔκανε ὁ γερο - Κολοκοτρώνης. Πολλὲς φορὲς τὸν εἰδοποιήσαμε νὰ περιμένη συμμαχικὴ ρίψη, πολλὲς φορὲς τὸν εἰδοποίησε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Γεωργίου ἀπὸ τὸ Δυρράχι τοῦ Ταϋγέτου, πολλὲς φορὲς τοῦ τὸ εἶπαν οἱ ἴδιοι οἱ Σύμμαχοι. Αὐτὸς ἄναβε φωτιὲς καὶ ἀπάντεχε τὰ δῶρα. Σὰν εἶδε πὼς ὅλοι τὸν κοροϊδεύαμε ἐξακολούθησε τὸ σύστημά του, χτύπησε Ἰταλοὺς στὴ Ζάχολη καὶ τοὺς κούρσεψε. Σὲ πέντε μῆνες τοὺς ἐπῆρε 200 τουφέκια, καὶ τὸν Μάη εἶχε στερεωθῆ τόσο ὥστε τ' ὄνομά του « καπετὰν Ζήριας » νὰ γίνη θρύλος. Τότε ἔγραψε στὸ γείτονά του ἐαμίτη ἀντισμήναρχο Μίχα ν' ἀγωνιστοῦν ἑνωμένοι τοὺς φασίστες, χωρὶς βλάβη τοῦ πληθυσμοῦ, νὰ ὑπογράψουν ἔντιμη συμφωνία μέχρι τὴν Ἀπελευθέρωση κι ὁ λαὸς ἂς ἔκρινε κατόπι μ'

ἐκλογὲς τὴν τύχη του. Ὁ Μίχας τοῦ ἀπάντησε: «Ἐπιβεβλημένη εἶναι μόνο ἡ συγχώνευσή σας στὸν ΕΛΑΣ, ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πανανθρώπινη λευτεριά». Ἀφοῦ δὲν συμφώνησαν, ὁ Μίχας ἄρχισε τὶς ἀδικίες. Ἔπιασε τὸν ταχυδρόμο τοῦ Ζήρια Λυμπερόπουλο, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸν Ταΰγετο μὲ ἀγγλικὲς ὁδηγίες, καὶ τὸν τυράννησε στὸ χωριὸ Μάζη. Ὁ Ζήριας πρόστρεξε νὰ τὸν σώση. Τὸν βρῆκε δεμένον σὲ δέντρο, ὁλόγυμνο καὶ μελιτζανὶ ἀπὸ τὸ δάρσιμο. Θύμωσε, στράφηκε κατὰ τοῦ Μίχα καὶ τὸν αἰχμαλώτησε. Τὸν ἔβαλε νὰ τοῦ ὁρκιστῆ πὼς δὲ θὰ ξαναπειράξη ἄνθρωπό του, κ' ὕστερα τὸν ἄφησε ἐλεύθερο. Ὁ Μίχας τὰ χρειάστηκε. Ζήτησε ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν Βελουχιώτη, ποὺ τοῦ ἔστειλε ἀμέσως ἑκατὸ ἀντάρτες ἀπὸ τὴ Ρούμελη μὲ τὸν κομμουνιστὴ πρώην βουλευτὴ Θέο. Ἀρχὲς Ἰουνίου, κάποια νύχτα ποὺ γύριζε ὁ Ζήριας μ' ἕνα μόνο συνοδὸ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ἔπεσε σ' ἐνέδρα δώδεκα ἐλασιτῶν τοῦ καλαβρυτινοῦ Παναγούλια. Θὰ τὸν ἔσκεπε ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ τὸν Ζήρια, γιατί, ἀντὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, πισωγύρισε ντροπιασμένους καὶ τοὺς δώδεκα ἀφοῦ τοὺς ἀφαίρεσε τὰ κατακαίνουρια ἄρβυλα καὶ τὰ τουφέκια. Τὸν Ἰούλιο ἔστειλε στὰ Τρίκκαλα τῆς Κορινθίας τὸν παπὰ Μεντζέλο νὰ δώση τελεσίγραφο σὲ ἰταλικὸ λόχο ποὺ ἕδρευε κεῖ, προστάζοντας νὰ ἐγκαταλείψη τὰ ὑλικά του καὶ νὰ φύγη. Καθὼς δὲν ἔλαβε ἀπάντηση πῆγε νὰ τοὺς τσακίση. Πολεμήθηκαν ὡς τ' ἀπόγεμα. Οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν 35 νεκρούς, καὶ θὰ ἐξολοθρεύονταν ὅλοι ἂν δὲν ἐπενέβαιναν γερμανικὰ στούκας νὰ τοὺς γλιτώσουν. Μέσα Ἰουλίου κάλεσε ὁ «Πελοπίδας» τὸν Ζήρια γιὰ συνεννόηση, ποὺ δὲν τὴν ἔστερξε. Γι' αὐτὸ μετὰ λίγες μέρες οἱ κομμουνιστὲς πρόδωσαν τὸ λημέρι του στοὺς Γερμανούς. Τοῦ ἐπιτέθηκαν στὸ Σαϊτά, ὅπου ὁ Ζήριας θὰ τοὺς κρατοῦσε ἂν δὲν πληγωνόταν ἀπὸ ὅλμο βαριὰ στὸ πόδι. Μεταφέρθηκε σὲ μιὰ καλύβα τοῦ χωριοῦ Μυγδαλέζα καὶ γιατροπορευόταν κρυμμένος, ὥσπου οἱ κομμουνιστὲς μάθαν τὴν κρυψώνα του καὶ πῆγαν καὶ τὸν ἅρπαξαν μέρα - μεσημέρι. Κοντά του δὲν βρισκόταν παρὰ ὁ ταγματάρχης Μαρκόπουλος. Τοὺς ἔσυραν καὶ τοὺς δυὸ

1943 στὸν Φενεό. 'Απ' ὅσα χωριὰ περνοῦσαν τοὺς διαπόμπευαν. Τέλος τοὺς ἔκλεισαν στὸ μοναστήρι τοῦ 'Αγ. Γεωργίου, δέσαν τὸν Ζήρια χειροπόδαρα καὶ τὸν ἔδερναν συνέχεια μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν κάμουν νὰ λυγίση.

— Προσχωρεῖς στὸν ΕΛΑΣ ;

— Ὄχι !

'Αφοῦ τὸν ἐβασάνισαν κάμποσες μέρες καὶ ξαναγέμισαν οἱ πληγές του αἵματα, βαρέθηκαν τὴν ἄρνησή του καὶ τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο. Τότε ξεσηκώθηκε ὁ λαὸς τῶν γύρω ἐπαρχιῶν, χιλιάδες χωριάτες, πῆγε στὸ μοναστήρι κ' ἐζήτησε νὰ τοῦ ἀποδώσουν τὸν καπετάνιο του. Δὲ σήκωνε ἡ λαϊκὴ συνείδηση τόση ἀτιμία. Προσπάθησε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ κομμουνιστὴς Πελοπίδας νὰ δικαιολήγηση τὴν καταδίκη μὲ τὸ « ὁ Ζήριας εἶναι γκεσταπίτης », μὰ τοῦτος ὁ λόγος δαιμόνισε χειρότερα τὸ πλῆθος. « Ὁ Ζήριας, τοῦ φώναξαν, ἔκαμε μόνος του περισσότερες μάχες μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἀπ' ὅσες δώσατε ὅλοι σεῖς οἱ ἄλλοι μαζί ». Καθὼς ὁ Πελοπίδας ἐπέμενε πὼς εἶναι προδότης, ὅρμησαν καταπάνω του, τοῦ ἀφαίρεσαν τὸ αὐτόματο ποὺ κρατοῦσε, καὶ μαχαίρια ἄστραψαν, ἕτοιμα νὰ τὸν κομματιάσουν. Οἱ ἐλασίτες δείλιασαν ἐμπρὸς σὲ τέτοιο ἀγριεμό, ἀθωώσανε τὸ Ζήρια καὶ τὸν μετάφεραν στὰ Σουδενά. Δὲν ἐπέτρεψαν σὲ γιατρὸ νὰ τοῦ καθαρίζη τὰ τραύματα, καὶ τὸ πόδι του τουμπάνιασε. Γιὰ νὰ μὴ κινήσουν τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ, σκοτώνοντας μόνοι τους τὸν Ζήρια, προτίμησαν νὰ εἰδοποιήσουν γιὰ δεύτερη φορὰ τοὺς Γερμανοὺς ὅτι κρυβόταν στὰ Σουδενά. Τὸ χωριὸ αὐτὸ κομμούνιζε πέρα ὡς πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γυναίκα ποὺ ἄρκεσε νὰ τὸν προφυλάξη. Ἄμα μπῆκαν ξαφνικὰ στὸ δωμάτιο τοῦ Ζήρια οἱ Ναζῆδες, εἶχε τὴν ἑτοιμότητα ἡ Γεωργία Καζαντζῆ νὰ καθίση πάνω στὸ πιστόλι του γιὰ νὰ μὴν τὸ δοῦνε. Ὕστερα ὀργάνωσε τὴ διαφυγή του καὶ τὴ νύχτα τὸν γλίτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν μὲ ἕξι ἀντάρτες τοῦ ΕΛΑΣ ποὺ δωροδόκησε. Τὸν μετάφεραν μέσα σὲ κουβέρτα ὡς τὸ Μεσορούγι, φιλικό του χωριό. 'Εκεῖ τοὺς πρόφτασε βαριοπλισμένο τμῆμα τοῦ Πελοπίδα μὲ διαταγὴ νὰ πᾶν τὸν Ζή-

ρια στὰ Καλάβρυτα γιὰ ἐκτέλεση. Οἱ χωριάτες, γιὰ νὰ τὸν λυτρώσουν ἀπὸ τοὺς φονιάδες, σφάξαν ἀρνιά, φέραν κόκκινο κρασὶ ἀνακατεμένο μὲ στάχτη, κι ὅταν τοὺς μέθυσαν κατέβασαν τὸν Ζήρια ὡς τὴ δημοσιὰ 'Αθηνῶν - Πατρῶν, ὅπου τὸν μάζεψε περαστικὸ καμιόνι τοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ. 'Ο σωφὲρ φέρθηκε ξυπνά. Στὸν γερμανικὸ ἔλεγχο τῆς Κορίνθου, δείχνοντας τὸ πρησμένο ποδάρι ποὺ βρωμοῦσε, εἶπε πὼς ὁ ἄρρωστος ἔπασχε ἀπὸ ἄνθρακα καὶ τὸν πέρασε χωρὶς νὰ ζητηθῆ ταυτότητα, χάρη στὸν πανικὸ τῶν Γερμανῶν μήπως κολλήσουν τὴ μόλυνση. 'Ο Ζήριας θεραπεύτηκε στὴν 'Αθήνα μυστικά, στὸ σπίτι τοῦ χειρούργου Βρυώνη, κ' ὕστερα τὸν μπαρκάρησε γιὰ τὴ Μ. 'Ανατολὴ ὁ Λαμπράκης. 'Η ὁμάδα του, χωρὶς αὐτόν, διαλύθηκε.

Τὸ μόνο ἐθνικὸ τμῆμα ποὺ πῆρε ἀγγλικὴ ρίψη (ἐκεῖνο τοῦ Ταϋγέτου) δημιουργεῖ τέτοιον ἐνθουσιασμὸ ποὺ τὸ ΕΑΜ τρομάζει — 240 ὅπλα ἔλαβε ὅλα - ὅλα, μὰ γύρω του ἡ γῆ βλασταίνει παλικάρια. 'Εξακόσιοι ἔχουν ἀνεβῆ στὸ βουνὸ καὶ ἑκατὸ ἀξιωματικοὶ τοὺς πλαισιώνουν. Ἂν τοὺς κάμουν οἱ Ἄγγλοι ἄλλη μιὰ ρίψη, θὰ θεριέψουν καὶ θὰ πάρουν σβάρνα τὸν κομμουνισμὸ τοῦ Μοριᾶ. Τὸ ΕΑΜ ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴ στροφὴ τῶν Βρετανῶν συνδέσμων ἐναντίο του κι ἀποφασίζει νὰ διαλύση τοὺς ἀξιωματικοὺς ὅσο ἔχει τὴν ὑπεροχή. Μαθαίνει ἀπὸ τοὺς καταδότες τῆς Μ. 'Ανατολῆς πὼς τὸ Στρατηγεῖο ἀποφάσισε νὰ κάμη ρίψη στὸν ἴλαρχο Βρεττάκο, ποὺ ἔχει συγκεντρώσει στὸ χωριὸ Βασιλικὴ 20 Λάκωνες ἀξιωματικοὺς καὶ 20 παιδιά. Δὲ βαστᾶ ὁ ἴλαρχος παρὰ δέκα τουφέκια· αὐτὸν διαλέγει ὁ ἡρωικὸς ΕΛΑΣ γιὰ νέο θύμα. Τοῦ ρίχνεται ξαφνικά, κ' ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς πιάση ὅλους ζωντανούς, ἐννέα μόνο σκοτώνει καὶ τὸν λοχαγὸ Σακελλαρίου· οἱ ἄλλοι διαφεύγουν πρὸς τὸ Δυρράχι καὶ σμίγουν μὲ τὴν ἐκεῖ μεγάλη ὁμάδα. Στὸ Δυρράχι δὲν καπετανεύει πιὰ ὁ Γεωργίου. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ τόπου (συνταγματάρχαι Παπαδόγκωνας καὶ Γιαννακόπουλος), ποὺ δὲν τὸν ἐμπιστεύονταν γιατὶ τοὺς φάνηκε ὀκνός, συμβούλεψαν τοὺς μικροὺς

1943 βαθμοφόρους νὰ τὸν ἀπομακρύνουν. Τὴν ἀρχηγία τὴν παίρνει ὁ Γιαννακόπουλος. Γύρω του οἱ κομμουνιστὲς συγκεντρώνουν πλῆθος φανατικῶν ποὺ τοὺς κρύβουν στὰ δάση τοῦ Ταϋγέτου, ὅσο νὰ μαζευτοῦν στὴν κανονικὴ ἀναλογία, ἕνας πρὸς πέντε. Ὅπου τοὺς ἀνακαλύψουν οἱ ἐθνικόφρονες τοὺς ἀποδιώχνουν, ὅμως δουλεύει ἐπιβουλή. Μέσα στὸ σῶμα Γιαννακοπούλου παραφυλάει, κόκκινη φράξια, ὁ ἔφ. ἀνθυπίλαρχος Κιρκιμέζος, ποὺ ὁδηγεῖ ἑβδομήντα διαλεγμένα παιδιὰ μὲ τὸν ὁπλισμό τους σὲ παγίδα. Ὁ χαμὸς τόσων νέων καὶ τόσων τουφεκιῶν ἀποθαρρύνει τὸν συνταγματάρχη Γιαννακόπουλο, ποὺ περιορίζεται σὲ παθητικὴ ἀδράνεια, ἐνῶ ὁλόγυρα πύκνωσαν τὰ θηρία. Οἱ ἀξιωματικοὶ τὸν πιέζουν νὰ σαρώση τοὺς ἐλασίτες πρὶν εἶναι ἀργά, ἀλλὰ καὶ τὸ ΕΑΜ ξέρει καλὰ νὰ δουλεύη τὴ μαλακιὰ ψυχή του. Στέλνει ἀπὸ τὴν Καλαμάτα μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ συνοδοιπόρους, ἀριστεροὺς γιατροὺς καὶ δικηγόρους, ποὺ τὸν ἐξορκίζουν νὰ πάψη τὸν ἐμφύλιο πόλεμο καὶ νὰ ὑπογράψη σύμφωνο συνεργασίας. Ὁ Γιαννακόπουλος δὲ θέλησε νὰ χυθῆ ἄλλο αἷμα καί, 28 Αὐγούστου, συνθηκολόγησε ἀκολουθώντας τὴ δική του, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἄγγλου Χέντρυ, τὴν πεποίθηση πὼς τὸ ΕΑΜ θὰ σεβόταν συμφωνία γενομένη μὲ τὴ Μ. Βρετανία. Ὅμως ὁ μοναδικὸς τρόπος νὰ μὴ χύση αἷμα ὁ κομμουνιστὴς εἶναι νὰ σὲ φοβᾶται. Ἂν σὲ δῆ διστακτικό, πιὸ γρήγορος καὶ πονηρὸς καθὼς εἶναι, θὰ σὲ χαλάση. Ἔτσι κ' ἔγινε. Ἡ πτώση τῆς Ἰταλίας γέμισε τὸ ΕΑΜ ὅπλα καὶ πυρομαχικά. Τότε παράτησαν τὰ προσχήματα. Στὸ προσύμφωνο μὲ τὸν ΕΛΑΣ ποὺ ἔδειξε στοὺς ἀξιωματικούς του ὁ Γιαννακόπουλος, ὑπῆρχε βασικὸς ὅρος ὅτι τὰ τμήματα τοῦ Ε.Σ. θὰ διατηροῦσαν αὐτοτέλεια, ἀλλὰ στὸ τελικὸ σύμφωνο ποὺ ὑπόγραψε ὁ ἄτυχος ἀποδεχόταν τὴ συγχώνευση, μὲ κοινοὺς ἀρχηγοὺς αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ τὸν δυναμικὸ Φράγκου. Μέσα σὲ δέκα μέρες ὁ Φράγκου ἀνάλαβε τὴ διοίκηση ὁλότελα στὰ χέρια του, διασκόρπισε τὴν ὁμάδα μας Ταϋγέτου σὲ πολλὰ μικρὰ τμήματα καί, ὅταν πέτυχε τὴν ἐξασθένισή της, ὁρκοπάτης καθὼς ἦταν ἔσκισε τὴ συμφωνία καὶ χτύπησε τὶς σκόρπιες ὁμάδες τὴν

μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Ὁ Ὠρίων παίρνει τὸν συνταγματάρχη Γιαννακόπουλο νὰ πᾶνε στὰ Καλάβρυτα νὰ τὸν ἐγκαταστήση Γενικὸ Ἀρχηγό. Πορεύονται, ὁ Ὠρίων καβάλα καὶ δίπλα του ὁ « Γενικὸς Ἀρχηγός ». Ἐπὶ μέρες περιφέρονται ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ γυρεύοντας δῆθεν τὸ στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ, ὥσπου ἀρρώστησε ὁ Γιαννακόπουλος ἀπὸ τὴν κακοπάθεια καὶ διακομίστηκε στὴν Καλαμάτα ἀποκαμωμένος. Εἴκοσι πέντε ἀξιωματικοὶ ποὺ ἀπόμειναν στὸν Ταΰγετο καθαιροῦν ἀπὸ ἀρχηγὸ τὸν ἄρρωστο Γιαννακόπουλο καὶ παραδίνουν τὸ πρωτάτο, γιὰ τὴν παλικαριά του, στὸν ἴλαρχο Βρεττάκο. Ὁ καινούριος διοικητὴς μάζεψε τοὺς συναδέρφους του καὶ τοὺς ἔθεσε ὠμὰ τὸ ζήτημα : Ἔτσι ὅπως εἶναι περικυκλωμένοι ἀπὸ μεγάλες μάζες, κι ἂν ἀκόμα καταφέρουν νὰ διαφύγουν, πάλι ὁ ἀγώνας θὰ εἶναι καταδικασμένος ἐνόσο ἡ Αἴγυπτος μόνο τὸν ΕΛΑΣ ὁπλίζει. Τοὺς προτείνει λύση ρεαλιστικὴ — νὰ μεταχειριστοῦν κομμουνιστικὰ συστήματα, πονηριὰ στὴν πονηριά, ἀτιμία στὴν ἀτιμία. Νὰ καλέσουν τοὺς καπετανέους τῶν ἀριστερῶν τάχα γιὰ συνεννόηση καὶ νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσουν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς 25 παρόντες ἀξιωματικοὺς δὲ δέχεται αὐτὴ τὴ λύση, ὅσο πρακτικὴ κι ἂν ἤτανε. Δὲ θέλουν ν' ἀμαυρώσουν τὴ δόξα τῆς Ἀλβανίας. Ξέρουν πόσο ἀπελπιστικὴ εἶναι ἡ θέση τους, μὰ προτιμᾶν τὸ θάνατο παρὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς τίμιες παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ [1]. Μὲ 100 ἄντρες ἐπιχειροῦν ὅλοι μαζί, ἔξοδο ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῶν κομμουνιστῶν, τὸν σπάζουν καὶ τραβᾶν πρὸς τὸ βουνὸ Ἀρτεμίσιο. Στὸ δρόμο διασταυρώνουν ὁμάδα Ε.Σ. ποὺ γύριζε ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιο καὶ μαθαίνουν πὼς κι αὐτὴ διαλύθηκε, χτυπημένη προδοτικὰ ἀπὸ μεγάλες δυνάμεις. Πισωπατᾶν κατὰ τὴν Γορτυνία, πασχίζοντας νὰ ἑνωθοῦν μὲ ἄλλους ἐθνικιστάς. Ὁ τόπος δὲν τοὺς βοηθᾶ, γιατὶ εἶναι γεμάτος ἀνθρώπους τοῦ Στασινόπουλου, καὶ μάχονται ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς πρόσ-

1. Ὁ Ἰταλὸς λοχαγὸς Μπέλα τοῦ ΙΙ Γραφείου κατασκοπείας Πελοποννήσου, ὅταν παραδόθηκε στὸν ταγματάρχη Χάρριγκτον τοῦ ὁμολόγησε πὼς καμιὰ πληροφορία, ποτέ, δὲν μπόρεσε ν' ἀποσπάση ἀπὸ Ἕλληνα βαθμοφόρο ἐναντίον τοῦ ΕΑΜ, ὅσο κι ἂν τὸ μισοῦσαν.

1943 αργα, κι ὅταν βραδιάζει στήνουν νυχτοβίγλια. Ἔτσι κυνηγημένοι ἀνταμώνουν, ἔξω ἀπὸ τὴ θέση Μνῆμα Σώκου, τὸν ταγματάρχη Καραχάλιο μὲ τὴ συντροφιά του. Ἐκεῖ ὁ ἡρωικὸς ἀρχιμανδρίτης Κοκκίνης κάνει δοξολογία, ὁρκίζει τοὺς λεβέντες νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν πατρίδα μέχρι θανάτου, κ' ὕστερα στήνουν ὅλοι μαζὶ χορό, κεφάτοι γιὰ τὴν ἕνωσή τους.

Ὁ Χρίστος Καραχάλιος ἦταν τὸ καμάρι τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Στὴν Ἀλβανία διοικοῦσε τάγμα ἀπὸ συμπολίτες του Πύργιους καὶ μὲ δαύτους ἔκαμε τόσες παλικαριὲς ὥστε ὀνομάστηκε « ἥρως τῆς Σκουτάρας ». Σὰν ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῆ τὴν Κατοχή, μάζεψε μερικοὺς παλιοὺς στρατιῶτες του καὶ πῆρε τὰ βουνά. Ἀντὶ νὰ τὸν βοηθήση ὁ Μητροπολίτης Ἠλείας, ψυχὴ πουλημένη στὸ ΕΑΜ, τὸν κατατρέχει. Μ' ὅλη τὴν ἔχθρητα τοῦ Δεσπότη ὁ Καραχάλιος ξεσηκώνει τὴν Τριφυλία καὶ χτυπάει ὅπου βρῆ Γερμανοϊταλοὺς σ' ἕναν ἀσύχαστο πόλεμο ποὺ τρέφει τὴν ὁρμή του. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ μαθαίνουμε πὼς ἔπεσε στὰ Μιχαλέικα ἀνώτερος Ἄγγλος, ὁ ταξίαρχος Στῆβενς, γιὰ νὰ φέρη τὴν ὁμόνοια ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες ἀντάρτες. Σὲ σύσκεψη στὸ σπίτι τοῦ Γ. Παπᾶ, τῆς ὁδοῦ Κουμπάρη, οἱ συνταγματάρχαι Σπηλιωτόπουλος, Ἀννίβας, Βεντήρης, Μπαλοδῆμος, ὁ Μαρκεζίνης, ὁ Σπ. Θεοτόκης κ' ἐγὼ ἀποφασίσαμε νὰ πλησιάσωμε τὸν νέο ταξίαρχο ποὺ εἶχε φήμη δεξιοῦ. Μὲ ψεύτικες ταυτότητες ἔφυγαν τὴν ἐπαύριο γιὰ τὸ Μοριὰ οἱ δύο πρῶτοι, κρατώντας συστατικὸ γράμμα τοῦ λοχαγοῦ Don Stott πρὸς τὸν Στῆβενς. Στὴν Πάτρα βρῆκαν ἀντίλογο ἀπὸ ντόπιους μουδιασμένους στρατιωτικοὺς ποὺ πίστευαν τὸν ταξίαρχο αἰχμάλωτο τοῦ ΕΑΜ. Τοὺς προέτρεψαν νὰ φύγουν πίσω ἄπραγοι, μὰ ὁ Ἀννίβας μὲ τὴ συνδρομὴ ἐνεργητικοῦ πολισμάνου ἀνακάλυψε τὸν Στῆβενς καὶ συνεννοήθηκε μὲ τὸν ὑποσπαστή του λοχαγὸ Γκρέυ. Οἱ Ἄγγλοι φάνηκαν νά 'χουν κατανόηση γιὰ τὴν κατάσταση καὶ ὑποσχέθηκαν ρίψεις. Ἡ καλοβολιά τους ἀποδείχτηκε ὅταν ὁ Στῆβενς ἐκάλεσε τὸν Καραχάλιο νὰ ὑπο-

γράψη τὸ σύμφωνο Nat Band [1]. Συγχρόνως ἔκραξε καὶ τὸν Πελοπίδα νὰ ὑπογράψη, μὰ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε λέγοντας πὼς στὴν Πελοπόννησο δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλη ἀρχὴ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ. « Ἔχει καλῶς, ἀποκρίθηκε ὁ ταξίαρχος· τὰ ὅπλα ποὺ ἔχω θὰ τὰ παραδώσω ὅλα στὸν Καραχάλιο ». Τὴν ἴδια νύχτα ποὺ εἰπώθηκαν αὐτὰ τὰ λόγια πῆγε μὲ δύναμη ὁ Πελοπίδας κ' ἔκλεψε, ἄδειασε τὶς ἀποθῆκες τῶν 'Εγγλέζων.

Παρ' ὅλη τὴν ἔλλειψη ὁπλισμοῦ ὁ Καραχάλιος, μόλις ἄκουσε τὴν καταστροφὴ τοῦ Ταϋγέτου, κάνει φτερὰ νὰ προλάβη νὰ λυτρώση τοὺς συμπολεμιστές. Σμίγει μὲ τὸν Βρεττάκο καὶ ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ ξετυλίγεται μιὰ ὡραία σελίδα λεβεντιᾶς, ποὺ ἡ Μοίρα τὴν καταράστηκε νὰ γραφῆ ἀνάμεσα σ' ἀδέρφια ἀναδέρφωτα. Ὅλο τὸ ἑαμολόγι τοῦ Μοριᾶ ρίχνεται νὰ τοὺς σπαράξη πρὶν πάρουν ἀνάσα, πρὶν πάρουν ρίψη. Οἱ δύο παρατάξεις περισσομάχονται μὲ μανία, ποὺ, ἂν εἶχε στραφῆ κατὰ τοῦ φασισμοῦ, θὰ ἐλευθέρωνε τὴ χώρα. Οἱ ἐθνικισταὶ εἶναι λίγοι καὶ καλοπλισμένοι, μὰ ξεπερνᾶν τοὺς ἀριστεροὺς σὲ τέχνη καὶ σὲ θάρρος. Τοὺς νικᾶν στὴ Λυκόχη, ἔξω ἀπὸ τὴ Βυτίνα, στὸν Εὐρώτα, στὰ ριζὰ τοῦ Ταϋγέτου. Οἱ Ἄγγλοι σύνδεσμοι, ποὺ τρέμουν τώρα τὴν ἐπικράτηση τοῦ ΕΛΑΣ, συνεννοοῦνται μὲ τὸ Κάιρο νὰ κάμη βιαστικὲς ρίψεις. Ὁ 'Αννίβας πέμπει ἀξιωματικὸ στὸν Κρὶς νὰ βοηθήση μὲ τὴ γνώμη του κι αὐτὸς στὴν ἀνασύνταξη τοῦ Ε.Σ. Στέλνει τηλεγραφήματα ἀπελπισίας στὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. 'Ανατολῆς : « 'Ανάγκη ὁπωσδήποτε ἀμέσων ρίψεων πρὸς ἀποσόβησιν καταστροφῆς ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ ἐξοντώσεως ἀξιωματικῶν ». 'Απάντηση παίρνει ὁ σύνδεσμος Χένρυ πὼς ρίψη θὰ γίνη στὴ Στεμνίτσα. Δρομίζουν γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ Καραχάλιος μὲ τὸν Βρεττάκο, ἀλλὰ οἱ ἑαμίτες, εἰδοποιημένοι, εἶχαν πιάσει κιόλας τὸ μέρος. 'Επιτεθῆκαν τοῦ ΕΑΜ, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ διώξουν γιατὶ τοὺς τέλειωσαν τὰ πυρομαχικά. Σὲ τούτη τὴ μάχη οἱ πληγωμένοι, πρὶν ξεψυχήσουν, νοιάζονταν νὰ βγάλουν ἀπὸ τὴν τσέπη δύο - τρία φυσέκια ποὺ τοὺς ἀπόμεναν, λέγοντας στοὺς συντρόφους « πάρτετα », κι

1. Τὸ κείμενο ποὺ ὑπόγραψαν τὸν 'Ιούλιο '43 τὸ ΕΑΜ μὲ τὸν Ζέρβα.

1943 ἀπόθαιναν ἀπάνω στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης, ὡραῖα παλικάρια πού λησμονοῦσαν τὸν ἑαυτό τους καὶ δὲ φρόντιζαν παρὰ τὴν πατρίδα ὡς τὴν τελευταία τους στιγμή.

Ἡ ταλαιπωρημένη ὁμάδα, μ' ἐλάχιστα πυρομαχικά, γυρίζει ἀπὸ ράχη σὲ ράχη προσπαθώντας νὰ δῆ ποῦ θὰ τῆς ρίξουν τέλος πάντων ἐφόδια οἱ Σύμμαχοι. Ὁ Ἄγγλος σύνδεσμος Ἄντονυ τοὺς παρακαλεῖ νὰ μὴ χτυπιοῦνται μὲ τὸν ΕΛΑΣ, γι' αὐτὸ πολεμᾶν μόνο Γερμανοὺς στὰ Τρόπαια, στὴν Κατσουλιά, ὅπου τοὺς προφταίνουν στούκας καὶ τοὺς προξενοῦν ζημιά. Στὸ Πυργάκι τοὺς βάζουν μεταξὺ δύο πυρῶν Γερμανοὶ κ' ἐλασίτες, μὰ ξεφεύγουν. Οἱ Ἄγγλοι τοὺς λὲν νὰ πᾶν κοντὰ στὸν Εὐρώτα γιὰ νὰ λάβουν ρίψη. Πηγαίνουν ἐκεῖ κι ἀνάβουν τὶς συνθηματικὲς φωτιές, μὰ ρίψη δὲν γίνεται. Κυνηγημένοι ἀπὸ ξένους, ἐλασίτες καὶ τὰ στούκας, γυρίζουν οἱ δικοί μας στ' ἀγριολάγκαδα. Ζοῦν κρυφὰ μὲ τὴν πιὸ λίγη τροφὴ πού ἔφαγαν ποτὲ ἀνθρώπινοι σκελετοί. Τὰ ξέσολα παπούτσια τους αἱματώνουν τὰ πόδια στοὺς λιθαρότοπους, τὰ ροῦχα τους σκίζονται ἀπὸ τὰ θάμνα. Οἱ χωριάτες, πού τοὺς βλέπουν ἔτσι κουρελῆδες καὶ ξυπόλητους, προδικάζουν τὴ βασιλεία τῶν ἀριστερῶν. Ὁ Μοριὰς ἀποκαρδίζει, μόνο ἡ δράκα αὐτῶν τῶν πατριωτῶν δὲ βλέπει μπροστά της παρὰ Ἑλλάδα, Ἑ λ λ ά δ α! Ψυχανεμίζονται τὸ τέλος τους, ὅταν τοὺς παραγγέλνουν οἱ Βρετανοί : « Στὴν Πετρίνα θὰ σᾶς γίνη δίχως ἄλλο ρίψη ». Τρέχουν ἐκεῖ τὴν ὁρισμένη ὥρα, μὰ πάλι τὸ ΕΑΜ, εἰδοποιημένο, τοὺς χτυπᾶ μέσ' ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Ὁ ἀγώνας εἶναι τραγικός. Ὁ Καραχάλιος δὲν ἐννοεῖ μὲ κανένα τρόπο νὰ χάση τὴ ρίψη του. Ἢ θὰ νικήση στὴν Πετρίνα ἢ θὰ πεθάνη. Μόνο μερικοὶ ἀξιωματικοὶ κρατᾶν λίγα φυσέκια γιὰ τὰ μαῦρα ἀπὸ τὴ δούλεψη πιστόλια τους, αὐτωνῶν ὅμως οἱ σφαῖρες δὲ σφάλλουν, κάθε μπὰμ καὶ κάτω. Ὁ Καραχάλιος περιτρέχει ὀρθὸς τὴν πρώτη γραμμή. Πολλοὺς ἄθλους ἔχει κάμει ὡς τώρα, μὰ τέτοια παλικαριὰ δὲν ματάδειξε καθὼς ἀποδιώχνει τοὺς κομμουνιστὲς ἀπὸ τὰ σπίτια πού εἶναι ταμπουρωμένοι. Ποῦ καὶ ποῦ μόνο παραπονιέται : « Ἄχ, νά 'χαμε λίγα φυσέκια », κι ὅταν

σώθηκε κ' ἡ τελευταία σφαίρα τους εὐχήθηκε στὰ παιδιὰ «καλὸ θάνατο» καὶ διάταξε νὰ ὁρμήσουν μὲ λόγχες καὶ μαχαίρια, μήπως καὶ κερδίσουν μ' αὐτὰ τὴ νίκη. Γύρω τὰ πολυβόλα τῶν ἐαμιτῶν γλείφουν τὸ χῶμα καὶ λὲς πὼς δὲ θά 'φτανε κανένας ζωντανὸς ὡς τὸν ἐχθρό. Κι ὅμως! μὲ τόσην ὁρμὴ χιμίζουν οἱ τριακόσιοι ὥστε παίρνουν σβάρνα χίλιους ἀντίχριστους καὶ τοὺς κρεατοκόβουν. Πληγώνεται ὁ ἀρχισυμμορίτης 'Ωρίων, καὶ τὰ κοπέλια του, μόλο ποὺ ἦταν τόσα περισσότερα, δειλιάζουν. Κατὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ὅμως λαβώνεται κι ὁ ἡρωικὸς Καραχάλιος ἀπὸ αὐτόματο στὸ μηρό. Καμιὰ εἰκοσαριὰ ἐπιδέσμους ποὺ ἀπόμεναν σήμερα στὴν ὁμάδα, τοὺς μεταχειρίστηκαν γιὰ νὰ περιποιηθοῦν τοὺς πρώτους τραυματίες. Γιὰ τὸν ἀρχηγὸ δὲν περισσεύει ἐπίδεσμος καὶ δένει τὸ πόδι του μὲ βρώμικα μαντίλια. Περνᾶν τὴ νύχτα ἄγρυπνοι, περιμένοντας μὲ καρδιοχτύπι τὴ ρίψη. Ἂν ἔρθουν τ' ἀεροπλάνα ὁ ἀγώνας σώζεται ἂν τοὺς γελάσουν καὶ πάλι, θὰ διαλυθοῦν, ἄοπλοι πιὰ καθὼς εἶναι. Ἄδικα στυλώνουν τ' αὐτιά τους πρὸς τὰ ψηλά, ἄδικα σκοτώθηκε σήμερα ὁ λεβέντης λοχαγὸς Καψῆς καὶ τόσα παιδιά. Ρίψη δὲν ἔγινε. Ὁ Καραχάλιος φασκελώνει τὸν οὐρανό, σὰν νὰ μποροῦσε ὁ αἰθέρας νὰ μεταβιβάση τὴ μούντζα του στὴ Μ. 'Ανατολή, συνάζει τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς παραγγέλνει νὰ διαλυθοῦν σὲ μικρὲς συντροφιὲς κατὰ ἐπαρχία καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν πρὶν ξημερώση, τραβώντας κάθε μιὰ γιὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς της. Αὐτὸς θὰ παραπόμενε ὅσο νὰ καλυτερέψη ἡ λαβωματιά του. Φίλησε τὸν Βρεττάκο καὶ χωρίστηκαν μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα. Οἱ προύχοντες τῆς Πετρίνας τοῦ δίνουν δυὸ χωριάτες νὰ τὸν πᾶν στὸ Λεωνίδι νὰ γιατροπορευτῆ. Παρὰ τὰ πολιτικὰ ποὺ φοράει, ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες καὶ φυλακίζεται. Ἄμα μαθεύτηκε στὸ τμῆμα του πὼς ὁ Καραχάλιος αἰχμαλωτίστηκε, γυρίζει πίσω νὰ τὸν σώση ὁ ὑπαρχηγός του λοχαγὸς 'Αργυρόπουλος μ' ἐνενήντα ψυχωμένους κ' ἕνα μουλάρι γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ Καραχάλιου. Κι ἀλήθεια τσακίζουν τοὺς ἐλασίτες καὶ τὸν ἐλευθερώνουν. Τὸν πᾶν κατὰ τὴ Μεγαλόπολη καὶ τὸν παραδίνουν σ' ἕναν κουμπάρο του.

1943 ᾿Εκεῖ ἡ πληγὴ τοῦ ταγματάρχη ἀπὸ ἔλλειψη γιατροῦ γαγγραίνιαζε κ᾿ ἔπρεπε νὰ τὴ δῆ χειροῦργος. Οἱ Ἄγγλοι μεσολάβησαν στὸν ΕΛΑΣ ν᾿ ἀφήση τὸν Καραχάλιο νὰ περάση στὴν Καλαμάτα. Ὁ Κανελλόπουλος ἔδωσε τὸ λόγο του πὼς δὲ θὰ πειράξη οὔτε αὐτὸν οὔτε τὴ συνοδεία του. Μόλις ὅμως βγῆκαν ἀπὸ τὸν κρυψώνα, συλλαμβάνει τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς πάει στὸν Ἄκοβο τῆς ᾿Αρκαδίας νὰ τοὺς δικάση. Ἡ εἴδηση πὼς κινδυνεύει ὁ Καραχάλιος θολώνει τὰ φρένα τῶν Πυργίων. Μαζεύουν χιλιάδες ὑπογραφὲς ποὺ ζητᾶν τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἥρωα καὶ στέλνουν τὸ πολυσέλιδο ἔγγραφο στὸν Κανελλόπουλο. Αὐτὸς διορίζει δικαστήριο ἀπὸ δικούς του βλάμηδες καὶ συνήγορο τῶν κατηγορουμένων τὸν πρόεδρο τοῦ ΕΑΜ Μεγαλόπολης δικηγόρο Στράγκα. Παρὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν κομμουνιστῶν τὸ δικαστήριο δὲν τολμάει νὰ τοὺς ἐκτελέση. Ὁ ταγμάρχης Harrington ἀπειλεῖ τὸν Κανελλόπουλο πὼς θὰ τὸν ἐγκαταλείψη ἂν τοὺς σκοτώση μὲ μπαμπεσιά, κατὰ τὴν κομμουνιστικὴ συνήθεια. Μολαταῦτα σφάζουν οἱ ἐλασίτες σὰν ἀρνὶ μὲ τὸ μαχαίρι τὸν Καραχάλιο, καθὼς τὸν μετάφεραν ἀπ᾿ τὸν Ἄκοβο στὸ Νιοχώρι. Σφάζουν τὸν καλύτερο βοηθό του, λοχαγὸ Οἰκονομόπουλο, μέσα στὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς κ᾿ ἐξαφανίζουν τὸν δικηγόρο Στράγκα ποὺ δὲν ὑπάκουσε τυφλὰ τὴν προσταγὴ τοῦ ἄρχοντα Κανελλοπούλου. Τί ἀντίποινα ἔκαμε ἡ Μέση ᾿Ανατολή ; Τίποτα...

᾿Απὸ τὴν ὥρα ποὺ χώρισε μὲ τὸν Καραχάλιο ὁ Βρεττάκος δὲ χάρηκε ἀνακοπὴ στὴ μάχη. Γύρω του τὰ βουνὰ εἶναι μυρμηκιασμένα ἀπὸ ἐλασίτες ποὺ ἔλαβαν διαταγὴ νὰ ξεκάμουν αὐτὸν τὸν ἀντρειωμένο. Μ᾿ ὅλη τὴ διαφορὰ στὰ ὅπλα του ὁ ΕΛΑΣ δὲν δύναται νὰ τὸν σπάση. Παντοῦ τὸν κυνηγᾶν, τὸν ζώνουν, τώρα θὰ τὸν πιάσουν καὶ τώρα θὰ τὸν πιάσουν, καὶ πάντα τοὺς ξεφεύγει. ᾿Απὸ τὴν Τρίπολη λαβαίνει λίγα φυσέκια ποὺ τὰ μοιράζει στοὺς καλύτερους σκοπευτές. ᾿Αγωνίζεται ἀπεγνωσμένα, ὅμως πρὶν προφτάση ν᾿ ἀποκηδέψη ἕναν σύντροφο, τοῦ σκοτώνουν μ᾿ ἐνέδρα ἄλλους κι ἀδυνατίζουν τὴν ὁμάδα του. Ἄμα χάθηκε γι᾿ αὐτὸν κάθε

ἐλπίδα ἐνισχύσεως, γυρνᾶ σὰν τὸ κυνηγημένο ἀγρίμι στὴ φωλιά του, τὸν Ταΰγετο. Ἐκεῖ παίρνει ἀπὸ τὸν Ἄγγλο Reed, ποὺ τοῦ ζήτησε γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ ρίψη, τούτη τὴν ἀπάντηση : « Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Στρατηγείου, μετὰ τὴν συνθηκολόγηση τῆς Ἰταλίας παύει κάθε ἐνίσχυσις τῆς Πελοποννήσου. Διαλυθῆτε καὶ κρυφθῆτε ». Ἔτσι ὅπως ζεῖ ὁ ἄνθρωπος μόνο μιὰ φορά, ὁ πιὸ κακὸς χτύπος ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν βρῆ εἶν' ὁ θάνατος. Ὅταν ὅμως σωρευτοῦν ἄπειρες λύπες ἀπάνω του, σὰν κουβάδες μαγγανοπήγαδου ποὺ χύνουν ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον τὰ νερὰ τῆς λύπης ὅσο νὰ ξεχειλίση ἡ δεξαμενὴ τῆς καρδιᾶς του, τότες ὁ θάνατος γίνεται ἀπολύτρωση. Ὁ Βρεττάκος ποθεῖ τὸ Χάρο. Ν' ἀνακρατήση ἔρημος κι ἄοπλος τὸν κομμουνισμὸ δὲν εἶναι δυνατό. Νὰ καταθέση τ' ἄρματα δὲν τὸ ὑποφέρει. Τελευταία φορὰ χτυπιέται μὲ τοὺς συμμορίτες στὰ σύνορα τῆς Μεσσηνίας. Ἀπὸ τὴν ὁμάδα του ἄλλοι σκοτώνονται, ἄλλοι πληγώνονται, κανένας δὲν πέφτει στὰ χέρια τῶν ἀριστερῶν ἀλάβωτος. Ὁ Βρεττάκος κείτεται στὸ χῶμα αἱματολουσμένος ἀπὸ δυὸ σφαῖρες ποὺ 'χει δεχτῆ κατάστηθα. Τὸν μεταφέρουν στὴ μονὴ Δημιόβας, ὅπου τὸν σφάζει ὁ κομμουνιστὴς ἀνθυπομοίραραρχος Καραμούζης μαζὶ μὲ ἄλλους 5 ἀξιωματικοὺς καὶ 23 ἀντάρτες τοῦ σκεπασμένου ἀπὸ δόξα κι ἀτυχία Ε.Σ.

Τὰ πράματα στένεψαν διαμιᾶς γιὰ ὅλες τὶς μικρότερες ὁμάδες τῆς Πελοποννήσου. Τὰ παλιοτούφεκα ποὺ εἶχαν, ὅσο κι ἂν τὰ τιμοῦσε ἡ παλικαριὰ ἐκείνων ποὺ τὰ κράταγαν, ἦταν λιγοδύναμα γιὰ ν' ἀναμετρηθοῦν μὲ τὰ πολυβόλα καὶ τοὺς ὅλμους τοῦ ΕΛΑΣ. Ἀπὸ τροφὴ πορεύονταν κάπως μὲ τ' ἀρνοκάτσικα, ποὺ τά 'τρωγαν ἀνάλατα καὶ δίχως μπουκιὰ ψωμί.

Στὴν Ὀλυμπία ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος, ἀνιψιὸς τοῦ ἥρωα τῆς Σκουτάρας, δέχεται στὴν ὁμάδα του ἀποστολὴ δέκα ἀξιωματικῶν τῆς ΕΚΚΑ τοῦ Ψαρροῦ, ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Κ. Τὸ μέλλον ἑνὸς τόπου δημιουργεῖται ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀκατάπαυστα· ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὸ βοηθᾶμε μὲ τὶς

 ἀρετὲς ἢ τὸ ἐμποδίζουμε μὲ τὰ ἐλαττώματά μας. Κάποτε ποὺ κατέβηκε ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος στὴν Κυπαρισσία ν' ἀγοράση ἰταλικὰ τουφέκια, μιὰ ὁμάδα του, ὁδηγημένη ἀπὸ τοὺς νεοφερμένους βαθμοφόρους τῆς ΕΚΚΑ, πῆγε στὴν 'Ανδρίτσαινα ποὺ τοὺς ἀποζητοῦσε ὁ πληθυσμός. Κάθισαν σὲ τσιπμούσι κ' ἔπιναν δροσερὸ ρετσινάτο, ὅταν ἐλασίτες ποὺ παραφύλαγαν τοὺς αἰφνιδίασαν, γιατὶ κανένα μέτρο ἀσφαλείας δὲν εἴχανε λάβει. 'Ο ταγματάρχης Κ. σὰν ἔμαθε τὰ γεγονότα ἅρπαξε τὴν ὑπόλοιπη δύναμη τοῦ Καραχάλιου κ' ἔτρεξε νύχτα νὰ σώση τοὺς δικούς του. Ξημερώθηκε στὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Φιγάλειας, ὅπου σταμάτησε νὰ ξαποστάση. Οἱ πονηροὶ κουκουέδες πληροφορήθηκαν τὴν πορεία του κ' ἔστειλαν ἀριστεροὺς τῆς 'Ανδρίτσαινας νὰ παραστήσουν τοὺς ἐθνικιστὰς καὶ νὰ τὸν βεβαιώσουν πὼς τὸ ἐπεισόδιο διευθετήθηκε. 'Ο ταγματάρχης τοὺς πίστεψε καί, χωρὶς νὰ λάβη κι αὐτὸς μέτρα ἀσφαλείας, ἄφησε τοὺς κατάκοπους ἄντρες του ν' ἀποκοιμηθοῦν ὅσο νὰ τοὺς περικυκλώσουν μεγάλες δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ καὶ ν' ἀρχίση μάχη. Παρὰ τὴ δυσαναλογία σὲ ἀριθμὸ κι ὁπλισμό, τὰ παλικάρια τοῦ Καραχάλιου θέριζαν τοὺς ἀριστεροὺς καὶ νικοῦσαν, ὅσο νὰ πέση ἐκεῖνος ποὺ πραγματικὰ διεύθυνε τὸν ἀγώνα, ὁ λεβέντης ἀνθυπολοχαγὸς Ντάβος. Μόλις σωριάστηκε κάτω αὐτὸς καὶ τραυματίστηκε ὁ ταγματάρχης Κ., σκόρπισαν οἱ λοιποὶ σὲ τέσσερα μικρὰ συγκροτήματα ποὺ τὰ χτύπησαν χωριστὰ οἱ ἐλασίτες τοῦ Στρατήγη καὶ τὰ διάλυσαν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Reed. Ὅσους ἀξιωματικοὺς πιάσαν ζωντανούς, τοὺς ἐξετέλεσαν μὲ φριχτὰ μαρτύρια. Τοῦ λοχαγοῦ Θεοχαρόπουλου κόψαν μύτη κι αὐτιὰ πρὶν τὸν σφάξουν στὸ Βάτο, καὶ τὸν ὑπολοχαγὸ Καλλέργη τὸν ἔγδαραν ζωντανό. Σὰν εἶδε ὁ καπετάνιος Στρατήγης τέτοιες ἀπανθρωπίες, δὲν ἄντεξε ἡ ἑλληνικὴ ψυχή του κ' ἔφυγε ἀπ' τὸν κομμουνισμό, τὸ ΕΑΜ τὸν κατάγγειλε στοὺς Γερμανούς, ποὺ τὸν τουφέκισαν μαζὶ μὲ τὸ γιό του. Ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴν Κυπαρισσία ὁ Καραχάλιος δὲ βρῆκε οὔτε κὰν ἀπομεινάρι ἀπὸ μιὰ δύναμη ποὺ μὲ τόσο κόπο εἶχε ὀργανώσει καὶ ποὺ ἡ ἐπιπολαιότητα

τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ΕΚΚΑ κατάστρεψε γιὰ πάντα. Μάταια ζήτησε τοῦ Reed νέον ὁπλισμό. Ὁ Βρετανὸς εἶχε πειστῆ τώρα πὼς ὁ Μοριὰς ἀνῆκε στοὺς κομμουνιστές, γιατί, ὅθε κι ἂν διάβαινε, οἱ μαέστροι τῆς ἀπάτης σκηνοθετοῦσαν ἑαμικὴ διαδήλωση, τοῦ ἔδιναν τὴν ψευδαίσθηση τῆς παντοδυναμίας τους. Ἀπελπισμένος ὁ Καραχάλιος ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγη στὴ Μ. Ἀνατολή. Τὸ σπάσιμο τῆς ὁμάδας του ἐπικύρωσε τὸ τέλος τοῦ ἀγώνα. Ὡστόσο οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ε.Σ. δὲν ἀπελπίζονταν. Στὴ Λακωνία ὁ Reed εἶχε τάξει ὁπλισμὸ στοὺς ἐθνικιστὲς Βαρβιτσιώτη - Κυριακόγκωνα, μὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Θεοχαρόπουλου τοὺς ἐμήνυσε πὼς ἀνάστειλε τὶς ρίψεις. Μ' αὐτὴ τὴ δικαιολογία διαλύθηκαν οἱ παρακάτω ὁμάδες, γιὰ τὶς ὁποῖες τὸ Κάιρο ὄχι μόνο εἶχε ὑποσχεθῆ σ' ἄλλη τρεῖς, σ' ἄλλη πέντε ρίψεις, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐζήτησε νὰ δώσωμε τὴ γεωγραφικὴ θέση τους· γιὰ νὰ μὴ γίνη μάλιστα λάθος παρακάλεσε νὰ μελανώσωμε αὐτὰ τὰ σημεῖα σὲ χάρτη 1 : 100,000. Ὅλα ὅσα γύρεψε τὰ στείλαμε, κι ἀφοῦ οἱ ὁμάδες ξεροστάλιασαν νὰ περιμένουν ὅπλα ἀπὸ τὴν ἄνοιξη ὡς τὸ φθινόπωρο, ὕστερα τὶς ἐγκατάλειψε νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Μόσχας— τὸν ἡρωικὸ λοχαγὸ Κυριακόπουλο στὴ Σπάρτη, τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Σκαρτσήλα ποὺ ἐκτελέστηκε στὸν Ἐρύμανθο, τοὺς ἀδελφοὺς Παπανικολόπουλου τοῦ Αἰγίου, τὴν ὁμάδα τοῦ ταγματάρχη Φωτιᾶ στὸ Παναχαϊκό, τὸν ὑπολοχαγὸ Δροσόπουλο μ' ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς του στὴν Ἀχαΐα.

Κι ὅταν τόσες ἐλπίδες σβήσανε δὲν ἀπόμεινε πιὰ παρὰ ἡ τελευταία — νὰ κρατηθῆ τουλάχιστο ἡ Κορινθία γιὰ νὰ ἐλέγχουμε τὸν Ἰσθμό. Ἐκεῖ ἄντεχαν ἀκόμη στὸ βουνὸ Φαρμακᾶ δύο ὁμάδες : τοῦ Βαζαίου, (ποὺ ὁ Ζήριας μᾶς εἶχε πεῖ νὰ μὴν τὸν ἐμπιστευόμαστε γιατὶ ἑτοιμαζόταν νὰ κάμη νερά), καὶ τοῦ ταγματάρχη Προκοπίου, ποὺ βαστοῦσε τὴν Ἀργολίδα μὲ Ναυπλιῶτες ἀξιωματικούς. Ὁ Ἄγγλος σύνδεσμος Τζέιμς κάνει ὅ,τι περνάει ἀπὸ τὸ χέρι του γιὰ νὰ βοηθήση αὐτὲς τὶς δυὸ ὁμάδες. Ἐπειδὴ βλέπει πόσο ἀδύνατες εἶναι, προσπαθεῖ νὰ κερδίση καιρὸ καὶ προτείνει συμβιβασμὸ μὲ

1943 τὸ ΕΑΜ. Μαζεύει στὸ χωριὸ Ἅγιος Νικόλαος τὸν Προκοπίου καὶ τὸν Βαζαῖο κ' ἑτοιμάζουν μαζὶ προτάσεις πρὸς τοὺς ἀριστερούς. Ὅλη νύχτα συζητᾶν καὶ τὴν αὐγὴ ὑπογράφουν πρωτόκολλο ποὺ προσφέρει τὴ συνεργασία τους στὸ ΕΑΜ ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ μείνουν ἀνεξάρτητοι, νὰ ἐπιτρέπεται ἡ προπαγάνδα, ὄχι ὅμως οἱ ἐκβιασμοί, καὶ κανεὶς νὰ μὴ σκοτώνη πολίτη πρὶν γίνη κανονικὴ δίκη. Χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν μήτε μισὴν ὥρα πᾶν στὸ Φαρμακᾶ νὰ ἐπιθεωρήσουν τὸ τμῆμα Βαζαίου κι ἀπὸ κεῖ τραβᾶν συνέχεια καὶ κατασκοπεύουν τὸ γερμανικὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἄργους, μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸ κάψουν. Ὕστερα ὁ Τζέιμς τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὴ θέση Γκούρα τοῦ Χελμοῦ, ὅπου ἑδρεύει τὸ Στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ. Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου ὅμως κοντοστέκεται ὁ καλὸς Ἄγγλος: « Δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνη πὼς δὲν θὰ σᾶς πειράξουν· φοβᾶμαι αὐτοὺς τοὺς ἀλῆτες· γυρίστε καλύτερα στὶς θέσεις σας ». Πηγαίνει μονάχος του κ' ἐπιστρέφει μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ ΕΑΜ, ποὺ δὲν ἐγκρίνει τὸ πρωτόκολλο. Τὸ ΕΑΜ ζητάει πλέρια πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑποταγὴ τῶν ἐθνικιστῶν, καὶ σὲ κάθε λόχο τους κομμουνιστὴ καπετάνιο. Ὁ Προκοπίου δηλώνει στὸν Τζέιμς πὼς προτιμᾶ νὰ χτυπηθῆ μὲ τοὺς κόκκινους κι ἂς ἔχει ὁπλισμὸ μόνο 8 γκράδες, 4 δίκανα καὶ 2 ἀραβίδες. Ὁ Βαζαῖος, αἴνιγμα. Μολονότι ὁ Ἄγγλος τὸν εἰδοποιεῖ πὼς ὁ ΕΛΑΣ ἑτοιμάζεται νὰ τοῦ ἐπιτεθῆ, ὁ Βαζαῖος δὲν ἀνησυχεῖ. Λέει πὼς ἐμπιστεύεται τοὺς μπολσεβίκους. Εἶχε γραμματικὸ ἕναν Ἠλιόπουλο, κομμουνιστή, καὶ μέσο αὐτοῦ εἶχε κάμει πλακάκια μὲ τὸ ΕΑΜ. Ὅταν στὶς 8 Σεπτεμβρίου τὸν αἰφνιδίασε ἡ τρίτη ἐλασίτικη μεραρχία κάτω ἀπὸ ραγδαία βροχή, ὁ Βαζαῖος ἀδράνησε. Χωρὶς ἀπώλειες, χωρὶς ν' ἀνταλλάξη λίγες κὰν τουφεκιές, παραδόθηκε. Ὡστόσο δυὸ διμοιρίες του ὑπὸ τοὺς ἀνθυπολοχαγοὺς Ἀντωνόπουλο καὶ Σπυρόπουλο διαφώνησαν μαζί του κ' ἑνώθηκαν μὲ τὸν Προκοπίου, ποὺ κατάφερε νὰ σώση τὰ τμήματά του πρὸς τὴν ἀπόκρημνη κορφὴ τοῦ Φαρμακᾶ. Ἐκεῖ, σὰν νύχτωσε, πάντα κάτω ἀπὸ ραγδαία βροχή, μάζεψε τοὺς ἀνθρώπους του ὁ Προκοπίου καὶ τοὺς ἐξήγησε πὼς ἡ κατά-

σταση εἶναι ἀπελπιστική. Τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν ὅρκο τους, ὅσοι θέλαν μποροῦσαν νὰ φύγουν — ὁ ἴδιος θὰ συνέχιζε τὸν ἀγώνα. Ἀπὸ τοὺς 75 ὀπαδοὺς μόνον 7 ξενοχωρίτες τὸν ἐγκατάλειψαν. Μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ξέφυγε πρὸς τὸ Ἀρτεμίσιο, ὅπου κρύφτηκε στὰ παλιὰ λημέρια τοῦ Λύγκου τοῦ ἀρχιληστῆ. Ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ Βρετανὸς λοχαγὸς Φρέυζερ, ποὺ τὸν ἔστειλε ὁ Τζέιμς μὲ ἀσύρματο καὶ χρήματα γιὰ νὰ κανονίση τὸ αὐγάτισμα τῆς ὁμάδας. Ἡ πρώτη κουβέντα τοῦ Φρέυζερ ἦταν : « Ἐγὼ ἀγαπῶ τὸν ΕΛΑΣ ». Ὁ Προκοπίου τοῦ ἱστόρησε τὴν ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀριστερῶν, προσπάθησε νὰ δείξη πόσο λαθεμένη ἦταν ἀγάπη γιὰ τέτοιους ἄτιμους. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πειστῆ, σοσιαλόπαιδο ἀποφασισμένο νὰ μὴν πειστῆ. Ἀφοῦ ἄκουσε ὁ ξένος τὴν ἱερεμιάδα τοῦ Προκοπίου ἐπανάλαβε : « Γιατὶ δὲν συντάζεσαι μὲ τὸ ΕΑΜ ; » Ἐφιλονίκησαν ἕως ὅτου ὁ Φρέυζερ, ποὺ εἶχεν ἔρθει γιὰ νὰ βοηθήση τὸ Ε.Σ., κατάληξε νὰ ζητήση ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἀρχηγὸ νὰ τοῦ δώση τὸ λόγο τῆς τιμῆς του πὼς δὲν θὰ χτυποῦσε τὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Προκοπίου τὸ ὑποσχέθηκε, ἐκτὸς ἂν τοῦ ρίχνονταν πρῶτοι οἱ κομμουνιστές. Ἀντὶ νὰ τὸν ἐνισχύση γερὰ μὲ χρήματα ὁ Ἄγγλος τοῦ ἔδωσε ὅλες - ὅλες δέκα λίρες. Ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες ξαναγύρισε μ' ἐπιμονὴ ὁ Φρέυζερ στὴν πρότασή του νὰ ὑποτάξη τὸν Προκοπίου στὸ ΕΑΜ. Σύστησε κοινὴ συνάντηση στὸ χωριὸ Μάζη. Ὁ ταγματάρχης, ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν Φρέυζερ, ἔτρεξε νὰ ζητήση βοήθεια στὸ Ναύπλιο, ἔστειλε ὅμως στὸ χωριὸ Μάζη τὸν ὑπαρχηγό του Ζεβελέκο μὲ μιὰν ὁμάδα. Μόλις ἔφτασαν οἱ δικοί μας ἐκεῖ, ντόπιοι ἐθνικισταὶ τοὺς εἰδοποίησαν : « Φύγετε γρήγορα, τὸ χωριὸ εἶναι κυκλωμένο. Σᾶς ἔστησαν παγίδα ! » Ὁ Φρέυζερ εἶχε ρίξει τὸ τελευταῖο τμῆμα τοῦ Ε.Σ. ἀπὸ ἀφέλεια σὲ παγίδα. Ὅταν ἄρχισαν τὴν ὕπουλη ἐπίθεσή τους οἱ ἐλασίτες, ὁ Φρέυζερ ἄνοιξε τὸν Θουκυδίδη, ποὺ κρατοῦσε πάντα κοντά του, κι ἄρχισε νὰ διαβάζη, ἀδιάφορος. Τοῦτο ἔκαμε ἔξω φρενῶν τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Κόκκινο, ποὺ τοῦ ἅρπαξε τὸ βιβλίο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τοῦ φώναξε :

1943 — Ἀπὸ λάθος δικό σας μπλέξαμε σ' αὐτὴ τὴν κακοτοπιά. Χύνεται αἷμα ἐξ αἰτίας σας, καὶ δὲν ἐνδιαφέρεστε νὰ ἐπέμβετε ;

Ὁ Φρέυζερ τότε σηκώθηκε, ἔριξε μιὰ πιστολιὰ στὸν ἀέρα καὶ ξαναγύρισε στὸν Θουκυδίδη. Ἡ ὁμάδα Ζεβελέκου εἶδε κ' ἔπαθε νὰ ξεμπλέξῃ ἀπ' τὴν παγίδα καί, πολεμώντας, νὰ γυρίσῃ στὰ λημέρια τοῦ Λύγκου.

Κάθε μέρα ποὺ περνοῦσε χειροτέρευε τὴν κατάστασή τους γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ποὺς τοὺς εἶχαν κλείσει τὸ δρόμο τῆς Νοτιᾶς, πρόστρεξαν νὰ κυκλώσουν αὐτοὺς τοὺς τελευταίους μαχητὲς τῆς ἐλευθερίας ἐλασίτες ἀπ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ Μοριᾶ. Ἡ μόνη τους παρηγοριὰ ἀπόμενε ἡ ἀφοσίωση ποὺ τοὺς δεῖχναν οἱ χωριάτες. Ἦταν νὰ θαυμάζῃς τὴν αὐτοθυσία τῶν ντόπιων, ποὺς τοὺς ἐξυπηρετοῦσαν μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους. Στ' ἀπόκρυφα τοῦ Ἀρτεμίσιου ποὺ ζοῦσαν οἱ ἐθνικιστὲς νερὸ δὲν εἶχαν, φαΐ δὲν εἶχαν. Μόλο ποὺ γιὰ νὰ φτάσουν κοντά τους οἱ ἀγρότες τῶν κάτω συνοικισμῶν ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς συμμορίες, ἔρχονταν ἀκατάπαυτα κάθε νύχτα ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ τοὺς τάιζαν. Οἱ τσοπάνηδες τοὺς χάριζαν γίδια, οἱ μίζεροι χωριάτες ἔδιναν τὸ κάθε τι γιὰ νὰ συντηρηθῇ τὸ « βασιλικὸ ἀντάρτικο », ὅπως τ' ὀνόμαζαν. Καθὼς χειμώνιαζε στέλναν ἀρνοδέρματα, κουβέρτες, τσαρούχια, λίγες σφαῖρες, κ' ἦταν συγκινητικὸ νὰ βλέπῃς τοῦτο τὸν κατάφτωχο φαμελιάρη νὰ προσφέρῃ τὴ μονάκριβη βελέντσα μὲ τὴν ὁποία σκεπαζόταν ὁ ἴδιος, ἐκείνη τὴν παρθένα νὰ σκίζῃ τὴν προίκα της γιὰ ἐπίδεσμους. Ὅλο τὸ Σεπτέμβριο ὁ Φρέυζερ ζητοῦσε τοῦ Προκοπίου στίγματα γιὰ νὰ κάμῃ ρίψεις τὸ Κάιρο, μὰ ποτὲ δὲν ἔγινε ἡ παραμικρὴ ρίψη, ἄγνωστο ἀπὸ τίνος παιχνίδι· οὔτε δόθηκε πιὰ ἔστω μία λίρα, ἔξω ἀπὸ τὶς πρῶτες δέκα. Κι ὅταν διαλύθηκε τὸν χειμώνα ἡ ὁμάδα Προκοπίου, κυκλώθηκε ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τοὺς συμμορίτες. Ἔτσι τέλειωσε τὸ κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως στὴν Πελοπόννησο, ποὺ στάθηκε Γολγοθᾶς γιὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό.

ΔΥΝΑΜΗ τραβάει τὴ δύναμη. Ἀφότου ἔσπασε ἡ προσπάθεια τοῦ Ε.Σ., οἱ Μοραΐτες βούλωσαν τὸ στόμα τους. Ἀλλὰ καὶ διαφορετικὸ φέρσιμο δὲν συγχωροῦσε ἡ ὥρα. Ὅπως στὴ Γερμανία, στὴ Ρωσία, ἔτσι κ' ἐδῶ, μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ ΕΑΜ γέμισε ὁ τόπος ἀπὸ φυλακὲς καὶ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Τὰ στρατοδικεῖα ἔπαιρναν ἀποφάσεις κατὰ τὴν ἐλεύθερη κρίση τῶν δικαστῶν διψασμένων γιὰ αἷμα. Ἀνθρωπάκοι μεθυσμένοι ἀπὸ ἐξουσία ποὺ δὲν τὴν ἄξιζαν, μόλις τοὺς δόθηκε εὐκαιρία νὰ φερθοῦν σὰν γουρούνια, ἔπεσαν μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά, τρισμακάριοι. Τί σφαγές, τί φαγοπότι, πόσες τσοῦλες, πόση ἱκανοποίηση ψωροφιλοτιμίας! Κάθεται ὁ κομμουνιστὴς σταυροπόδι στὸ χωριὸ καὶ παίζει μὲ τ' ὅπλο του, ἐνῶ στέλνει τὶς γυναῖκες νὰ τοῦ κουβαλήσουν ξύλα. Τὸ παχὺ ἀρνὶ ποὺ τοῦ ἀρέσει, τὸ σκοτώνει μὲ τὸ τουφέκι, ἀδιάφορο ἂν ἀνήκει σὲ φτωχό, καὶ διατάζει νὰ τοῦ τὸ ψήσουν. Ἂν μιὰ κοπέλα εἶναι ἐθνικίστρια, τὴν βιάζει ἢ τὴν σκοτώνει. Ἔτσι ἀποκεφάλισε ὁ Κανελλόπουλος μιὰ καλλονὴ 19 ἐτῶν ἀπὸ τὸ Δυρράχι, τὴ Νίτσα Ρούκα, ἐπειδὴ τὸν ἀπόκρουσε γιὰ φίλο, ἀφοῦ προηγουμένως σκότωσε μπροστά της πατέρα, μητέρα κι ἀδέρφια. Μὲ τὰ ἔργα του τὸ ΕΑΜ βοηθεῖ τοὺς Γερμανούς. Ἀφοῦ ἔπεσε ὁ Μουσολίνι καὶ δὲν εἶχε στρατὸ ὁ Χίτλερ νὰ κρατήση τὴν ὀρεινὴ χώρα μας, τὸ Κ.Κ. τὸν βοήθησε ἀπολνώντας τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἂν δὲν ἀφόπλιζε ὁ ΕΛΑΣ τὶς ἐθνικὲς ὁμάδες, ἀλλὰ συνεργαζόταν μαζί τους, οἱ ζημιὲς τοῦ Κατακτητῆ θὰ ἦταν ἀφάνταστα μεγαλύτερες, οἱ ζημιὲς τῆς ὑπαίθρου ἀφάνταστα μικρότερες, καὶ τὸ γόητρο τῆς Ἑλλάδας θ' ἀνέβαινε πάλι στὰ μεσούρανα. Τὸ Κ.Κ. ποὺ καταδικάζει τὸν Ράλλη, συντρέχει μὲ τὰ ἔργα του τὸν Ναζισμὸ δέκα φορὲς περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀνίσχυρο πρωθυπουργό. Τώρα κανένας νοικοκύρης στὴν

1943 φαρδιὰ Πελοπόννησο δὲν ξέρει ἂν θὰ ξημερωθῆ ζωντανός. Ὁλόκληρα χωριὰ ποὺ τόλμησαν νὰ μείνουν πιστὰ στὴν ἰδεολογία τους, ὅπως τὸ Δυρράχι, ὁ Λογκανίκος, ἡ Ἀγόριανη, καταστρέφονται. Φεύγουν ἀλαφιασμένοι οἱ χωριάτες στὰ ρουμάνια, ἀπ' ὅπου βλέπουν τὰ σπιτικὰ καὶ τὶς φυτιές τους νὰ καίγωνται σὰν ξερόκλαδα. Δύστυχες φαμελιὲς στρατιωτικῶν ἀναγκάζονται νὰ ξεχειμωνιάσουν στὰ χιόνια γιὰ νὰ σωθοῦν. Ζοῦν ἐκεῖ μὲ τὰ παιδάκια τους, τρώγοντας χόρτα δίχως λάδι. Τέτοια κακοπέραση, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ καταπονέση κι ἀγρίμι, ξεκάνει πολλὲς τρυφερὲς ζωοῦλες. Μὰ τὸ μίσος δονεῖ τὸν Μοριὰ ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη του ὡς τὴν ἄλλη· μίσος τῶν κομμουνιστῶν ποὺ ξεσπάει σὲ μαχαιροσφάγι, μίσος τῶν ἐθνικιστῶν ποὺ δὲν ξεσπάει παρὰ φουντώνει μέσα στὶς καρδιὲς καὶ διαστρέφεται.

Ἀποτέλεσμα : νὰ πέσουν στὰ πόδια τῶν Γερμανῶν καὶ νὰ τὰ καταφιλᾶν διακόσιοι κρατούμενοι τοῦ κομμουνιστικοῦ στρατοπέδου συγκεντρώσεως Κυνουρίας ὅταν γερμανικὸ ἀπόσπασμα τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες. Ἀκόμα καὶ ὁ Τύραννος ἦταν προτιμότερος ἀπὸ τὸν Ἕλληνα τῆς Μόσχας!

Κατάντημα τῆς δεξιᾶς ; Ὄχι. Κατάντημα τῆς ἀριστερᾶς.

Τὸ ΕΑΜ ξεκάνει μοναχικοὺς Γερμανοὺς γιὰ νὰ προκαλέση ἀντίποινα καὶ νὰ ξεκληρίση ὁ τόπος. Ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη σκοτώνει 8 Ναζῆδες, μὰ τουφεκίζεται ἀπὸ τοὺς Οὔνους ὁ ἀφρὸς τῆς κοινωνίας Σπάρτης, 184 ἄτομα. Γιὰ δυὸ Ἰταλοὺς νεκροὺς καίγονται τὰ χωριὰ Ἅγιος Βασίλειος, Κοσμᾶς καὶ Καστανίτσα. Μὲ τὸ φόνο τριῶν Γερμανῶν πετυχαίνουν τὴν ἐξόντωση τῆς Σκάλας καὶ τοῦ Ἁγίου Φλώρου. Καὶ τὸ κορύφωμα — γιὰ ἕξι στρατιῶτες τους οἱ Γερμανοὶ κατάστρεψαν τὸ Μέγα Σπήλαιο, τὴν Ἁγία Λαύρα καὶ τὰ Καλάβρυτα, ὅπου χάθηκαν μὲ βαρβαρότητα ὀρδῆς Ἀττίλα χίλιες ψυχές. Ὁ ΕΛΑΣ τινάζει στὸν ἀέρα ὅλα τὰ γεφύρια τοῦ σιδηροδρόμου, ἀκόμα καὶ τὰ ἄχρηστα στὸν Ἄξονα, γιὰ ν' ἀπαθλιωθῆ ὁ πληθυσμός. Τὰ σύκα στὴ Μεσση-

νία σαπίζουν, μὰ δίπλα στὸν Πύργο εἶναι δυσεύρετα καὶ πληρώνονται μὲ χρυσάφι.

Τὶς καταστροφὲς αὐτές, ποὺ κάνει ὁ ΕΛΑΣ, λέει στοὺς ἁπλοϊκοὺς πὼς τὶς ἐκτελεῖ κατὰ διαταγὴ τῶν Βρετανῶν — γιὰ νὰ προκαλέση μίσος ἐναντίο τῆς Ἀγγλίας. Σκηνοθετεῖ συκοφαντίες γιὰ ξένους συνδέσμους, ὅσους δὲν τὸν ὑπακοῦν, κ' ὕστερα ξεσηκώνει δικές του « λαϊκὲς ἐπιτροπὲς » νὰ τοὺς ἀπειλήσουν. Ἕναν - δυὸ μάλιστα τοὺς σκοτώνει « κατὰ λάθος », σὰν τὸν Νεοζηλανδὸ λοχαγὸ Hubbard, ἕναν - δυὸ τοὺς κάνει δολοφονικὲς ἀπόπειρες γιὰ νὰ τοὺς τρομοκρατήση, σὰν τὸν Αὐστραλὸ ταγματάρχη B. Jordan. Ὁ ἐαμίτης καπετάνιος Φράγκου μήνυσε στὸν Χάρριγκτον πὼς « πρὶν γίνη συμμαχικὴ ἀπόβαση θὰ κρεμάση ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Βρετανικῆς Ἀποστολῆς ». Ὁ ἐπιτελάρχης Ἀννίβας προσπαθεῖ γιὰ τελευταία φορὰ νὰ ὀργανώση βάση ὑποβρυχίων στὴν περιοχὴ Γυθείου γιὰ τὴν ὑποδοχὴ ὁπλισμοῦ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν Πελοπόννησο ὅσοι ἀξιωματικοὶ ζοῦσαν κυνηγημένοι στὰ βουνὰ μᾶς ζήταγαν ἐπίμονα ὅπλα νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγώνα. Δὲν πίστευαν στὶς ρίψεις, γι' αὐτὸ προτιμήθηκε ἡ ὑποβρυχιακὴ βάση, μὰ τὸ Κάιρο, ἀντὶ νὰ στείλη ὑποβρύχιο στὸ Γύθειο, ὅπως ζητήσαμε μεῖς, τὸ ἔστειλε στὰ νερὰ τῆς Ὀλυμπίας. Οἱ πάντα καλὰ πληροφορημένοι κουκουέδες ἔμαθαν τὴν ὥρα ποὺ θὰ πλησίαζε, ἐμπόδισαν τοὺς Ἄγγλους τῆς περιοχῆς νὰ κάμουν τὰ σήματα ποὺ εἶχαν συμφωνηθῆ, καὶ τὸ ὑποβρύχιο προσάραξε καὶ λεηλατήθηκε.

Μὲ τὴν ἀποτυχία καὶ αὐτῆς τῆς προσπάθειας νεκρώθηκε ὁ κατακαημένος Μοριάς. Ὁ Ἄξονας πλήγωσε βαθιὰ τὴν πατρίδα μας, ὅμως ἀκόνισε τὴν ψυχή της· τὸ ΕΑΜ σκότωσε τὴν ἑλληνικὴ ψυχή!

1943

ΝΑ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ κοριτσάκι δώδεκα χρονῶ, Μαίρη Ροδίου. Τὸ σπίτι της ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ μέρος τῶν φυλακῶν ᾿Αβέρωφ ὅπου κρατοῦνται σὲ ἀπομόνωση οἱ ἐπικίνδυνοι στὸν ῎Αξονα πατριῶτες. ᾿Απὸ τὰ σιδερόφραχτα παράθυρα τῶν κελλιῶν μεταδίδεται στὴ γειτονιὰ ὅλο τὸ δράμα αὐτῶν τῶν κακότυχων. ῎Αγριες φωνὲς πόνου, παρακάλια διψασμένων ποὺ ζητᾶν νερό, βογκητὰ ἑτοιμοθάνατων. ῾Η πλακωμάρα τῆς ἀπομόνωσης ἔκανε ὅλους νὰ λαχταρᾶν τὸν ἀνοιχτὸν ὁρίζοντα, νὰ σκαρφαλώνουν στὰ παράθυρα καὶ ν' ἀτενίζουν ἔξω ἱκετευτικά. ῞Οποιον ἀντίκριζαν τοῦ κάναν νοήματα, μήπως καὶ τοὺς σπλαχνιζόταν. Μιὰ ματιὰ ἀπὸ συνάνθρωπο, ἕνα κούνημα χεριοῦ, κι ὁ φυλακισμένος ἔπαιρνε κουράγιο, γύριζε στὴ μοναξιά του καλοκαρδισμένος. ῞Οταν εἶδε ἡ μικρὴ Μαίρη πῶς οἱ Γερμανοὶ πυροβολοῦσαν τοὺς ὑπόδικους ποὺ πρόβαλλαν στὰ παράθυρα, ζήτησε ἀπὸ τὴ μητέρα της νὰ μάθη τὰ σήματα Μόρς. Γιατί ; Γιὰ νὰ συνεννοῆται μὲ τοῦ ᾿Αβέρωφ. ᾿Απὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸ σπίτι τοῦ Ροδίου ἔγινε κέντρο ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς φυλακισμένους. ᾿Εκεῖ προστρέχουν οἱ συγγενεῖς τους, ἀπὸ κεῖ μαθαίνουμε τὴν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. ᾿Ανέβαινε στὴν ταράτσα της ἡ Μαίρη κ' ἔπαιζε ἀθῶα μ' ἕνα σφυράκι. Τὸ χτυποῦσε σύμφωνα μὲ τὸ τηλεγραφικὸ ἀλφάβητο, ποὺ τ' ἄκουγαν φυλακισμένοι ἀσυρματιστές, κὰν ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, καὶ μετάφραζαν τί μηνοῦσε ἡ μικρή. Γιὰ νὰ μὴν προδοθῆ κάνοντας κάθε μέρα τὸ ἴδιο παιχνίδι, καλοῦσε μιὰ φιλενάδα της καὶ ἀπὸ τὴν ταράτσα τῆς φώναζε ὁδηγίες γιὰ τοὺς φυλακισμένους μπερδεμένες μὲ τραγούδια. Ποιὸς νὰ ὑποπτευθῆ κοριτσάκια ποὺ παιδιαρίζουν ; Μέσα ἀπὸ τὰ κελλιὰ ὅσοι κάτεχαν τὸ Μὸρς ἄρθρωναν κι αὐτοὶ τὶς ἐπιθυμίες τους μὲ τὰ σήματα· ὅσοι τ' ἀγνοοῦσαν ζήταγαν τῆς μικρῆς νὰ τοὺς στείλη μολύβι καὶ χαρτί. Πήγαινε τότε ἡ

Μαίρη καὶ περίμενε ὧρες ὁλόκληρες στὴν οὐρὰ γιὰ νὰ παραδώση δέμα μὲ τρόφιμα, μέσα στὰ ὁποῖα ἔκρυβε ἕνα τόσο δὰ μολυβάκι καὶ χαρτὶ τάχα περιτυλίγματος. Ἐκεῖ στὶς οὐρὲς ἔβλεπε ἡ μικρούλα τὴν ἀγωνία μητέρων καὶ συγγενῶν. Ἀφοῦ τρέχαν ἀπὸ ἀνακριτὴ σὲ εἰσαγγελέα νὰ βροῦν ποιὸς Γερμανὸς δωροδοκιόταν, ἀφοῦ ἔδιναν τὰ παραδάκια τους σ' ἀπατεῶνες ποὺ τὶς κορόιδευαν, γύριζαν ἀπελπισμένες στὴν ἐξώπορτα τῆς φυλακῆς, παραφυλάγοντας νὰ δοῦν ἐκείνους ποὺ μπαῖναν ἐλεύθερα, γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν ποιὲς εἶναι οἱ ἐρωμένες τῶν Γερμανῶν, ὅσο νὰ πετύχουν τὴν πονόψυχη ποὺ θὰ τὶς βοηθοῦσε. Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια ποὺ ἀκοῦν τοὺς φαίνεται βουνὸ — ἴσως ἀπ' αὐτὴν ὁδηγηθοῦν νὰ πιάσουν τὸ νῆμα τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἀγαπημένο. Κοντὰ στὶς ντόπιες γυναῖκες ἔβλεπες καὶ μαυροφόρες, φερμένες ἀπὸ τὰ χωριά, ποὺ πέφταν στὰ γόνατα καὶ παρακαλοῦσαν κανένα χιτλερικὸ κάθαρμα νὰ τοὺς πῆ ἂν ζοῦσαν τὰ παιδιά τους.

Σὰν ἔμπαινε καμιὰ φορὰ ἡ Μαίρη μέσα στοῦ Ἀβέρωφ ἀντίκριζε καταφρονεμένους σαλταδόρους ἀνάκατους μ' ἀξιωματικοὺς κ' ἐπιστήμονες, ὅλους νὰ ζοῦν μέσα στὴ βρώμα καὶ τὴν καταπίεση. Τοὺς ὑποχρέωναν, μὲ τὸ βούρδουλα καμιὰ φορά, νὰ πίνουν ζεματιστὴ τὴ σούπα τους, ὥστε τὸ φαΐ νὰ μὴν εἶναι στιγμὴ χαρᾶς παρὰ κι αὐτὸ μαρτύριο. Τοὺς ὑποχρέωναν τὸ χειμώνα, ἀκόμα κι ὅταν ἔβρεχε, νὰ βγαίνουν περίπατο στὴν αὐλή, κ' ὕστερα νὰ γυρίζουν μουσκεμένοι στὰ παγωμένα κελλιά τους, γιὰ νὰ ξυλιάσουν ἀπ' τὸ κρύο. Ἐδῶ συναντοῦσε δεσμοφύλακες μὲ σιχαμένες μορφές, ἀλλήθωρους καμπούρηδες, ἐκεῖ διασταυρωνόταν μὲ κανένα νέο ποὺ τὸν σέρναν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια γεμάτον πληγές, μὲ ροῦχα καταματωμένα, ἀνίκανον νὰ σταθῆ στὰ πόδια του. Κάτι καλόγριες, ποὺ διακονοῦσαν στοῦ Ἀβέρωφ, τῆς ἔμαθαν νὰ μεταφέρη σημειώσεις στὶς πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν, στ' αὐτιά της, κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα, ὅπως ἔκαναν οἱ ἴδιες. Τοῦτος ὁ κρατούμενος τῆς ζητάει φαΐ γιατὶ πεινᾶ, ἄλλος ἕνα καθρεφτάκι νὰ κοιτάζεται στὴν ἀπομόνωση, νὰ μὴν αἰσθάνεται κατάμονος καὶ τρελαθῆ. Ἡ Μαίρη, γιὰ ν' ἀνακουφίση

 τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ὁ σπουδαιότερος τρόπος συνεννοήσεως τῶν ὑπόδικων εἶναι τὰ σημειώματα ποὺ μποροῦν νὰ γράφουν μὲ τὰ μολύβια ποὺ τοὺς στέλνει ἐκείνη. Τὰ σημειώματα αὐτὰ τὰ πετᾶν ἀπ' τὸ παράθυρό τους στὴν ταράτσα τοῦ Ροδίου, μὰ γιὰ νὰ μὴν τ' ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοὶ ἡ μικρὴ τρέχει καὶ χωρατεύει μὲ τοὺς φρουρούς, τραβᾶ τὴν προσοχή τους, κ' ἔτσι τὸ πολύτιμο χαρτάκι πέφτει ἀπαρατήρητο. Τὸ κοριτσάκι σώζει πολλοὺς πατριῶτες, γιατὶ πληροφοροῦνται οἱ δικοί τους καταλεπτῶς τί εἶχεν εἰπωθῆ στὶς ἀνακρίσεις, ποιὸς δὲν βάσταξε τὰ μαρτύρια κι ὁμολόγησε, ποιοὶ πρόκειται νὰ συλληφθοῦν. Τώρα ἡ Μαίρη μαθαίνει γερμανικά, ὥστε νὰ μπορῆ ν' ἀπασχολῆ καλύτερα τοὺς ναζῆδες φρουρούς. Ὅ,τι ὡραιότερο ἔχει νὰ δείξη ἡ Κατοχὴ δὲν θὰ τὸ βρῆτε οὔτε σ' αὐτό, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο βιβλίο — ἔμεινε κρυμμένο στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων.

ΑΝΤΙΖΗΛΙΑ ΕΔΕΣ καὶ ΕΛΑΣ ἄρχισε πρὶν ἀντρωθοῦν καλὰ - καλὰ οἱ δύο αὐτὲς ὀργανώσεις. Στὶς περιοχὲς ποὺ ἦταν καθεμιά τους στέρια ἐγκαταστημένη ἀφόπλιζε τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἄλλης. Φέτος τὸ καλοκαίρι ὁ Ζέρβας πάσχιζε νὰ ξανασιάξη ὁμάδες στὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Ρούμελη. Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν ἀκολουθοῦσαν σ' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ τοῦ ζήταγαν ὅπλα, γιατὶ εἶχαν τρομάξει ἀπὸ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν. Ἀλλὰ ὁ ΕΛΑΣ ἦταν ἐκεῖ πολὺ δυνατὸς καὶ διάλυε ἀμέσως κάθε τέτοια προσπάθεια, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους. Ὡσότου, στὶς 27 Μαΐου, ὁ Ἔντυ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Λονδίνο σπουδαῖο ἔγγραφο ποὺ σήμαινε στροφὴ τοῦ Φόρεϊν Ὄφφις. Αὐθημερὸν τὸ κοινοποίησε στὸ χωριὸ Ἁγία Τριάδα τῆς Εὐρυτανίας, ὅπου συνεδρίαζε ἡ ἐαμικὴ τριάδα Ἄρης - Τζίμας - Σαράφης. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση μ' ἐκεῖνο τὸ ἔγγραφο κατηγοροῦσε

χωρὶς περιστροφὲς τὸν ΕΛΑΣ ὅτι ἔκανε πολιτικὴ ἀντὶ νὰ κάνῃ πόλεμο. Ἔφερνε σωρὸ τὰ παραδείγματα καὶ τὸν προειδοποιοῦσε πὼς τὴ δικτατορία, ποὺ πήγαινε νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας στὸν ἑλληνικὸ λαό, ἡ Ἀγγλία δὲ θὰ τὴν παραδεχόταν μὲ κανένα τρόπο. Μὰ τώρα τὸ ΕΑΜ ἦταν πολὺ δυνατὸ κι ἀψήφισε τὶς ἀπειλὲς τοῦ Ἔντυ. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ στείλῃ ὅπως ὑποσχέθηκε 2000 ἄντρες στὸν ταγματάρχη Κωνσταντινίδη τῆς Ἠπείρου, γιὰ νὰ καταλάβουν μαζί του τὸ ἀεροδρόμιο Παραμυθιᾶς, τοῦ ἔστειλε τόσο λίγους ποὺ ματαιώθηκε ἡ ἐπιχείρηση κι ὁ Κωνσταντινίδης ἔφυγε ἀπελπισμένος. Ἀργότερα, στὴ θέση Παρακάλαμο, ὁ ΕΛΑΣ τοῦ ἔστησε ἐνέδρα κ' αἰχμαλώτισε τὸν Κωνσταντινίδη καθὼς βάδιζε μονάχος μὲ τὸν ὑπασπιστή του. Οἱ Ἰταλοὶ τοῦ ἀεροδρομίου Παραμυθιᾶς κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν ἦταν ἐχθροὶ τοῦ ΕΑΜ, ὅμως ὁ ἕλληνας δημοκρατικὸς ταγματάρχης, ποὺ πολεμοῦσε σκληρὰ ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια τοὺς φασίστες, ἦταν.

Δοκίμασε ὁ ΕΛΑΣ νὰ σκλαβώσῃ καὶ τὸν Ζέρβα, μὰ ὁ παμπόνηρος ἐφυλαγόταν· δὲν εἶχε τὴν ἀμυαλιὰ τοῦ Σαράφη γιὰ νὰ πιαστῇ σὰν κοτόπουλο. Ὁσάκις τὸν καλοῦσαν στὸ Στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ ἔπαιρνε μαζί του διακόσια παλικάρια. Στὸ σπίτι ποὺ τὸν ἔβαζαν νὰ πλαγιάσῃ ἐγκαθιστοῦσε φυλάκια κ' ἔστελνε περίπολο νὰ παρακολουθοῦν τὶς κινήσεις τῶν κομμουνιστῶν. Ἅμα τὸ ΚΚΕ εἶδε ὅτι τὸ ἄτομο Ζέρβας τοῦ ξέφευγε, ἀποφάσισε νὰ διαλύσῃ τὸ ΕΔΕΣ αἰφνιδιαστικά. Στὶς 7 Ὀκτωβρίου ἀρχίζει ἐπίθεση ἀπὸ τὰ Ζαγόρια, κατόπι χτυπᾶ τὴν ὁμάδα τοῦ ἰλάρχου Ζορμπαλᾶ στὰ Πράμαντα καί, νοτιότερα, τὸ σύνταγμα 3/40 στὴν Καλεντίνα. Παντοῦ ὅμως οἱ ἐλασίτες σπᾶν τὰ μοῦτρα τους. Ἀναγκάζονται νὰ κατεβάσουν στὸν ἀγώνα τὶς ἐφεδρεῖες τους, τὸν Ἄρη καὶ τὸν Κόζιακα. Πέντε μέρες πολεμᾶν ὅλοι αὐτοὶ ἀδιάκοπα τὸν ΕΔΕΣ, χωρὶς καμιὰν ἐπιτυχία. Ἔχανε κόσμο, ξέφτιζε, ἀλλὰ κρατοῦσε. Γιὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὁ Ζέρβας τὶς ἀπώλειες στέλνει στὸν νέο ἀρχηγὸ τῆς Ἠπείρου ἐπίλαρχο Δουμπιώτη καὶ στὸν καπετὰν Χρίστο διαταγή : « Ξεκαθαρίστε τὴν περιοχή σας κ' ἐλᾶτε γρήγορα στὰ Πράμαντα ». Πῆγαν μὲ 450 ἄντρες.

1943 Ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐπαρχίες ὁ συναγερμὸς ὀπαδῶν ποὺ ζήτησε νὰ κάμη ὁ Ζέρβας ἀπόδωσε φτωχὰ ἀποτελέσματα. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ δὲν ἐγκαταλεῖπαν εὔκολα τὶς περιοχὲς ποὺ διαφέντευαν οὔτε οἱ ἀντάρτες τὰ χωριά τους. Τὸ σύστημα ποὺ ἐφάρμοζε ὁ Ζέρβας, νὰ ἐμπιστεύεται τὶς δυνάμεις του σὲ ὁπλαρχηγοὺς μᾶλλον παρὰ σὲ δοκιμασμένους ἀξιωματικούς, τώρα ἀποδειχνόταν σφαλερό. Ὅταν πρωτοβγῆκε στὸ κλαρὶ εἶχε δίκιο νὰ καλοπιάνη τοὺς τοπικοὺς παράγοντες γιὰ νὰ πάρη, μέσο αὐτῶν, τὸ λαὸ μαζί του. Περνᾶ ἀπὸ τραγικὲς δυσκολίες ἕνας ἐπαναστάτης μόλις ἀνεβῆ στὶς ἐρημιὲς μὲ λίγους ὀπαδούς. Οἱ πρῶτες ἑβδομάδες ἢ τὸν σταθεροποιοῦν ἢ τὸν σβήνουν. Σωστὰ ὀνόμασε τότε ὁ Ζέρβας ὁπλαρχηγοὺς τοὺς δυνατοὺς κάθε περιφέρειας, τοὺς ἔδωσε τίτλους καὶ χρήματα. Τὸ φταίξιμό του εἶναι ὅτι δὲν τοὺς ὑπόταξε ἀφοῦ στερεώθηκε ὁ ἴδιος, ὅπως ἔκαμε ὁ Κλάρας τοὺς καπετανέους του, ὥστε ἡ παραμικρὴ διαταγή του ν' ἀποτελῆ νόμο. Μήπως ὅμως τὸν Ὀκτώβριο τοῦ '43 ὁ Ζέρβας ἔβαλε γνώση ; Σὰν ἔφτασε στὰ Πράμαντα τὸ Ἀρχηγεῖο Ἠπείρου, ὑποχρεώθηκε νὰ δεχτῆ ὡς ἀρχηγὸ τὸν Πυρομάγλου. Ἐκεῖνος παρακάλεσε τοὺς ἀνώτερους ἀξιωματικοὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὸ παρατηρητήριο, ἕνα ἐκκλησάκι τοῦ Ἁι - Νικόλα, γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἄμυνα. Καθηγητὴς τῶν γαλλικῶν ὡς ἦταν δὲν καταλάβαινε ἀπὸ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ τοῦ ὁρίσουν συμπαραστάτη τὸν ἐπίλαρχο Κανελλάκη. Δὲν εἶχαν κατέβη ἀπὸ τὸ παρατηρητήριο καὶ ξέσπασε γερὴ ἐλασίτικη ἐπίθεση. Ὁ Πυρομάγλου τὰ ἔχασε, τραβήχτηκε στὴν καλύβα του ὅσο νὰ τὴν ἀποκρούσουν οἱ ἀξιωματικοί. Ἅμα πέρασε ὁ κίνδυνος ξανάγινε ἀρχηγός.

Παρὰ τὴ δυσαναλογία τῶν δυνάμεων ὁ ΕΛΑΣ ἄντεχε πολλὲς μέρες στὶς προσπάθειες τῶν κομμουνιστῶν νὰ τὸν καταλύσουν. Ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς βαστοῦσε τὴν ἀναπνοή του ἀπὸ τὴν ἀπελπισία αὐτῆς τῆς ἀδερφοκτονίας. Καὶ τὸ δράμα συμπληρώθηκε μὲ προδοσιά. Τὴ νύχτα τῆς 16 Ὀκτωβρίου ὁ ὑπεύθυνος τοῦ ΕΑΜ Ἀραχωβίτσας ὁδήγησε τὴ γερμανικὴ μεραρχία Στέτνερ ὡς τὰ σημεῖα καταυλισμοῦ

τῶν ζερβικῶν. Ὁ προδότης αὐτὸς τουφεκίστηκε λίγο ἀργότερα, ἀλλὰ δὲν ἔφταιγε ὁ ἴδιος — τέτοια διαταγὴ εἶχε λάβει. Ἀφότου γεύτηκε ὁ στρατὸς τῶν Ναζήδων τὴν ἑλληνικὴ παλικαριὰ στὴ Ντουσκάρα, ἄλλαξε τακτική· ἐπιχείρησε νά 'ρθη σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς ἀντάρτες γιὰ νὰ τοὺς διαιρέση. Κατάλαβαν οἱ Γερμανοὶ πὼς γιὰ νὰ ὑποτάξουν τοὺς Ἕλληνες θὰ χρειάζονταν δέκα μεραρχίες, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν, γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν νὰ τοὺς διασπάσουν. Τὸ πέτυχαν. Στὶς 4 Ὀκτωβρίου ὁ στρατηγὸς Λάντς ἔστειλε τοῦ Ζέρβα πρεσβεία μὲ τὸν δήμαρχο Βλαχλίδη νὰ τοῦ προτείνη συνεργασία κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ὁ Ζέρβας ἀρνήθηκε καὶ εἰδοποίησε μὲ τὸν ἀσύρματο τὴ Μ. Ἀνατολή. Τρεῖς μέρες ἀργότερα ὁ Λάντς ἐπιχείρησε δεύτερη βολιδοσκόπηση μὲ τὸν Μητροπολίτη Ἄρτας. Ὅταν κ' ἡ δεύτερη ἀπάντηση εἶχε τὸ ἴδιο ἀλαζονικὸ περιεχόμενο, « νὰ παραδοθῆ ὁ Λάντς μὲ τὸ σῶμα του ἄνευ ὅρων στὸν ΕΔΕΣ », ὁ Γερμανὸς στράφηκε πρὸς τὸ ΕΑΜ. Αὐτὸ δέχτηκε τὴ συνεργασία, καὶ ὁ ΕΛΑΣ ἔβγαλε διαταγὴ στὰ τμήματα τῆς 8ης Μεραρχίας του ν' ἀφήσουν τοὺς Γερμανοὺς νὰ περάσουν ἀνενόχλητοι ἀνάμεσά τους, ἐνόσο θὰ βάδιζαν κατὰ τοῦ Ζέρβα. Στὶς 14 Ὀκτωβρίου, τὴν ὥρα ποὺ τὸ ΕΔΕΣ χαροπάλευε μὲ τὸν ΕΛΑΣ, δυὸ γερμανικὲς φάλαγγες ρίχνονται καταπάνω του, μιὰ ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ἄλλη ἀπὸ τὰ Πράμαντα. Ἐπὶ δεκατρεῖς μέρες, ὡς τὶς 27 Ὀκτωβρίου, ὁ Ζέρβας συγκρατεῖ τοὺς Γερμανούς, καὶ ὅπου ἀπαντήση ἐαμικοὺς τοὺς πελεκάει. Τὸ σύνταγμα 3/40 αἰχμαλωτίζει τὸν κομμουνιστὴ Τζουμερκιώτη μὲ 380 ἐλασίτες. Ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος Ἀγόρος ρωτάει τὸν ἀρχηγό του τί νὰ τοὺς κάμη. Ὁ Ζέρβας τὸν διατάζει νὰ τοὺς βάλη νὰ ὑπογράψουν δήλωση πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα δὲ θὰ ξαναχτυπήσουν τὸν ΕΔΕΣ παρὰ μόνο τοὺς Γερμανούς. Ἂν ὑπογράψουν παρόμοια δήλωση νὰ τοὺς ἐλευθερώση μὲ τὸν ὁπλισμό τους.

— Μέσα στὴν ἄψη τῆς μάχης νὰ τοὺς στείλω πίσω ὁπλισμένους ; ἐπιμένει ὁ Ἀγόρος.

— Ναί! Κάμε δπως διατάζω. Θέλω νὰ δοῦν οἱ Ἄγγλοι τί διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ΕΔΕΣ καὶ ΕΛΑΣ.

Ὁ Τζουμερκιώτης ὑπόγραψε μὲ τὴν παρέα του. Πρὶν στεγνώση τὸ μελάνι τῆς ὑπογραφῆς τους παρασπόνδησαν, ἀναστράφηκαν κατὰ τοῦ Ζέρβα. Ἡ γερμανικὴ φάλαγγα ποὺ πρόσβαλε τὰ Πράμαντα ἦταν βαρβαρότατη. Ὅσα χωριὰ βρῆκε στὸ δρόμο της τὰ ἔκαψε : Κράψη, Καλαρρύτες, Μάντρα, Γαρδίκι. Καθὼς δὲν κατάφερνε νὰ σπάση τὸ Ἀρχηγεῖο Ἠπείρου, τὸ βρόντησε μὲ στούκας καὶ πυροβολικό. Τὸ μέτωπο κλονίστηκε κι ὁ Πυρομάγλου δείλιασε. Πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸ γνώριμό του κομμουνιστὴ Κόζιακα καὶ τοῦ ζήτησε νὰ σταματήση τὶς ἐπιθέσεις ὅσο χτυπιοῦνταν ἀπὸ Γερμανούς. Ὁ Κόζιακας ἀρνήθηκε. Ὁ Πυρομάγλου ἀνάφερε στὸν Ζέρβα τὸ διάβημά του καὶ ὁ στρατηγὸς δοκίμασε μήπως ὁ πανίσχυρος Κλάρας εἶχε ἑλληνικότερη ψυχή. Τοῦ μίλησε στὸ τηλέφωνο, μὰ ὁ Κλάρας ἦταν ἀμετάπειστος. Λογόφεραν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἀνήμερα τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς, 28 Ὀκτωβρίου, ἐπιτίθενται τόσο δυνατὰ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τῆς ὁμάδας Πυρομάγλου ποὺ ὁ καθηγητὴς ἀποφασίζει νὰ τὸ σκάση.

Βγάζει διαταγὴ ὅτι, σύμφωνα μ' ἐντολὴ τοῦ Ζέρβα, θὰ ἐπιχειροῦσε κυκλωτικὴ κίνηση τὴ νύχτα μ' ἕνα τάγμα. Ὁ ἐπιτελάρχης του Κανελλάκης ὑποπτεύεται βρωμοδουλειὰ καὶ πιάνει τὸν Ζέρβα στὸ τηλέφωνο :

— Διατάξατε σεῖς τὸν Πυρομάγλου νὰ κάμη ἀπόψε κυκλωτικὴ κίνηση ;

— Ὄχι.

— Ἔτσι λέει.

— Λέει ψέματα. Πές του νά 'ρθη στὸ τηλέφωνο.

Ὁ Πυρομάγλου τρώει ἀπὸ τὸν στρατηγὸ κατσάδα κι ἀκούει πὼς θὰ τὸν κηρύξη λιποτάχτη ἂν ἐγκαταλείψη τὴ θέση του στὴν κρισιμότερη στιγμὴ τοῦ ἀγώνα.

Τότε ὁ καθηγητὴς ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθεια : Θέλει νὰ φύγη, ἀλλὰ τὸ κάνει γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ΕΔΕΣ, γιὰ νὰ μαζέψη δῆθεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ πεδινὰ τῆς Ἠπείρου.

— Κοροϊδεύεις ; τὸν ρωτᾶ ὁ Ζέρβας. Μετὰ ἕνα μήνα

πού θὰ γυρίσης δὲ θὰ μᾶς βρῆς ἐδῶ. Μὴν τὸ κουνήσης ἀπὸ τὴ θέση σου!

Μολαταῦτα τὰ μεσάνυχτα ὁ καθηγητὴς ἐξαφανίστηκε μὲ τὸ τάγμα, καὶ μόλις μετὰ ἕνα μήνα τὸν βρῆκαν στὸ χωριὸ Ἀνώγι, πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ μάχη. Τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν ποὺ λιποτάχτησε, ποὺ ἀποτελοῦσε ἀριστερὴ «φράξια» μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ΕΔΕΣ, ὁ Ζέρβας τὸν συγχώρησε, μολονότι ὁ Πυρομάγλου, (ὅπως καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Ψαρροῦ Λαγγουράνης), στάθηκε ὁ κακὸς δαίμονας τῆς ὀργανώσεως.

Παρὰ τὴν ἐξασθένηση ποὺ ἔφερε στὸ Ἀρχηγεῖο Ἠπείρου ἡ λιποταξία τοῦ Πυρομάγλου, κράτησαν ὁ Δουμπιώτης κι ὁ Παπαδάτος μὲ τὰ δόντια ἐπὶ μέρες ἀκόμα ἄμυνα κ' ὕστερα ἑνώθηκαν μὲ τὸν Ζέρβα στὸ χωριὸ Σκιαδάδες.

Ἐκεῖ δείλιασαν πολλοὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοί. Εἶπαν τοῦ Στρατηγοῦ:

— Ἀφοῦ ἔφυγε ὁ Πυρομάγλου, γιατὶ θὰ μείνωμ' ἐμεῖς;

Ὅσοι κατάγονταν ἀπὸ γειτονικὲς ἐπαρχίες τρέξαν πρῶτοι νὰ σώσουν τὶς οἰκογένειές τους. Ἀπόμεινεν ὁ Ζέρβας μὲ 800 πιστούς, περισσοτέρους ἀξιωματικοὺς παρὰ ὁπλίτες. Δοκίμασε νὰ σταθεροποιήση μέτωπο στὰ Θεοδώριανα, μὰ οἱ Γερμανοὶ τὸν ρίξαν κάτω στὴ Χούνη τῆς Νεράιδας, ὅπου ἦταν μαζεμένα 5.000 γυναικόπαιδα, ὅσα ξεμάκραιναν ἀπὸ τοὺς Οὔνους πανικόβλητα.

Γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν ὅλοι μαζὶ στὴν κυκλωμένη Χούνη ὁ Ζέρβας πρόσταξε τὶς ὁμάδες του νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ γλιστρήσουν τὴ νύχτα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς βαδίζοντας κατὰ τὸ βοριά. Σκέπασαν οἱ ἀντάρτες τὶς ὁπλὲς τῶν μουλαριῶν μὲ τσουβάλια γιὰ νὰ μὴν ἀκούγωνται, ξυπολήθηκαν οἱ ἴδιοι καὶ κατάφεραν νὰ ἀπομακρυνθοῦν χωρὶς ζημιά. Ἑκατὸ κακότυχοι ποὺ πῆγαν κατὰ τὴ νοτιὰ πέσαν ἀπάνω σὲ γερμανικὰ πολυβόλα κ' ἐξοντώθηκαν.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ πονηριὰ τοῦ Ζέρβα βρῆκε τρόπο, τὸ γυναικολόγι ποὺ τὸν περιστοίχιζε, ἀντὶ βάρος νὰ τοῦ γίνη

1943 ὠφέλεια. Τὸ ξαμόλησε στὸ μούχρωμα τῆς χαραυγῆς ἐναντίο τῆς πλευρᾶς ποὺ κρατοῦσαν οἱ ἐαμίτες.

Μόλις εἶδαν ἐκεῖνοι πόση σκόνη σήκωνε τ' ἀσκέρι ποὺ ἐρχόταν καταπάνω τους, σκιάχτηκαν τὸν ὄγκο του καὶ τραβήχτηκαν πέρα. Πίσω ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδα διάβηκε ὁ Ζέρβας μὲ 59 μόνο πιστοὺς ποὺ εἶχαν ἀπομείνη κοντά του. Πῆγε στὸ χωριὸ Μελισουργοὶ καὶ ὀργάνωσε ἀμέσως γλέντι. Ψῆσαν ἀρνιά, χόρεψαν καὶ τραγούδησαν ὡς τὰ ξημερώματα. ΕΔΕΣ ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν ὑπῆρχε. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ σώθηκαν τὴν νύχτα ἀπὸ τὴ Χούνη γύριζαν στὴν 'Αθήνα μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς ἡ ὀργάνωσις εἶχε τελειωτικὰ διαλυθῆ. Τοῦ Ζέρβα ὅμως δὲν τοῦ καιγόταν καρφί. Τραγουδοῦσε, μιὰ καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴ δοκιμασία ζωντανός. Τὸν ΕΔΕΣ θὰ τὸν ξανάφτιανε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν Ἄγγλων. Πόσο ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἶχε τώρα ἀλλάξει ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὸ ρυθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο βοήθησαν οἱ Ἄγγλοι νὰ ξαναδυναμώση ὁ Ζέρβας, ἐναντίον τοῦ ΕΑΜ.

ΡΙΝ ΛΙΓΟ ΚΑΙΡΟ ἀντάρτες ξέκαμαν, ἀνάμεσα Μολάους καὶ Σπάρτη, τὸν Γερμανὸ στρατηγὸ Krech, διοικητὴ τῆς 41ης Μεραρχίας, μαζὶ μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Τὴν ἐπομένη Ναζῆδες τουφέκισαν γιὰ ἀντίποινα δύο ἑκατοντάδες 'Αθηναίους ὁμήρους ποὺ τοὺς εἶχαν φυλακὴ τετρακόσια χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς συμπλοκῆς τῶν Μολάων. Ὕστερα ἔστειλαν μηχανοκίνητα ποὺ πολυβόλησαν ὅσους δυστυχισμένους συνάντησαν στὰ χωράφια ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Σπάρτη ὡς τὴ θάλασσα, κάπου χίλιους ἀνθρώπους. Πότε θὰ μάθη ὁ ἔξω κόσμος μὲ τί ποταμὸ αἷμα πληρώνει ἡ 'Ελλάδα τὴ βοήθεια ποὺ προσφέρει στὸν ἀγώνα μὲ τὴν ἀντίστασή της ; Μόνο στὴ Ρούμελη τὰ Ες - Ες ἔκαψαν 270 συνοικισμούς, ἀνάμεσα στοὺς

ὁποίους τοῦ Δίστομου ἡ καταστροφὴ ξεπερνᾶ σ' ἀπανθρωπία ὅ,τι κι ἂν σοφίστηκαν ὡς τώρα κακοῦργοι. Στὴν 'Αθήνα οἱ Βάρβαροι φοβοῦνται τὸ διεθνὲς μάτι, ξένες πρεσβεῖες κ' 'Ερυθροὺς Σταυρούς, γι' αὐτὸ ξεσπᾶ ἡ κακοσύνη τῆς ψυχῆς τους στὴν ἀπόμερη ἐπαρχία. Ὁ Χίτλερ ὀνειρεύεται ν' ἀφήση βαθιὰ ἴχνη τοῦ περάσματός του ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὸ πέτυχε, μὰ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη — ἀντὶ ἥρως δαίμονας. Κορόιδευαν οἱ Γερμανοί, καλοκαίρι τοῦ '43, τοὺς 'Ιταλοὺς ὅτι στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ κατανικήσουν τὴν 'Αντίσταση, κι ὁ συνταγματάρχης Παντελίδης, μ' ἑκατὸ μόνο ἄντρες, ἀνάγκασε τὴ Μεραρχία Μπρένερο, ὕστερα ἀπὸ τετραήμερη μάχη στὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, νὰ ὑποχωρήση πρὸς Ἄρτα. Κορόιδευαν τοὺς 'Ιταλοὺς ποὺ ἄρχισαν νὰ ἰσοπεδώνουν ἀθῶες πολιτεῖες μὲ πυροβολικὸ κι ἀεροπορία, Φάρσαλα, Τσαρίτσανη, Μουζάκι, Ραψίστα, Ζάρκο.

Τώρα ὅμως ποὺ ὁ πόλεμος προχωρεῖ στὸ μοιραῖο τέλος του, κάνουν οἱ Γερμανοὶ τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Τουφεκίζουν παπάδες, γυναῖκες, παιδιά, κ' ἐξαλείφουν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς εὐτυχισμένα χωριά. Θέλοντας νὰ δημιουργήσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς φρουρές τους καὶ τὰ βουνὰ τῶν ἀνταρτῶν νεκρὴ ζώνη, ξεκληρίζουν γύρω τὴ ζωή, ὥστε νὰ λείψουν οἱ σύνδεσμοι κ' οἱ τροφοδότες. 'Αλλὰ ξεπετάγονται νέοι σύνδεσμοι, νέοι τροφοδότες, καὶ τὴ νύχτα περνᾶν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ μύτη τους μεγάλες ἐφοδιοπομπὲς πρὸς τ' ἀνταρτολημέρια. Τώρα κουβάλησαν γιὰ νὰ μᾶς δαμάσουν τερατόμορφους Μογγόλους ἀπὸ τὸ Νταγκεστάν. Αὐτοὶ ἐπιτηδεύονται τὴν κρεμάλα καὶ τὴ φωτιά. Στὸ Πικέρμι κρέμασαν ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς λεωφόρου 55 ἀθώους καὶ τοὺς ἄφησαν πολλὲς μέρες νὰ αἰωροῦνται. Καθὼς πήγαιναν αὐτοκίνητα στὴ Ραφίνα γιὰ ψάρια, χτυποῦσαν στὰ τουμπανιασμένα πτώματα, κ' ἦταν φρικτὸ τὸ θέαμα τῶν κρεμασμένων ποὺ σαλεῦαν. Στὸ χωριὸ Χορτιάτης, ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ τὸ φόνο ἑνὸς στρατιωτικοῦ γιατροῦ μπῆκαν κ' ἔκαψαν ζωντανοὺς 130 ἀνθρώπους. Τοὺς ἔκλεισαν στὸ σπίτι κάποιου Ταμπούση κ' ἔβαλαν φωτιά. Μισοκαμένοι μερικοὶ πετάγονταν ἔξω σὰν τρε-

1943 λοί, μὰ κανέναν δὲν ἄφησαν νὰ σωθῆ· ὅλους τοὺς ἔδεναν καὶ τοὺς ξανάριχναν στὸ φλογισμένο σπίτι, λὲς καὶ τοὺς διασκέδαζε ἡ ἀπίστευτη αὐτὴ τραγωδία.

Ἰδέα τῆς ἀνθρωποσφαγῆς ποὺ γίνεται στὴν ὕπαιθρο δίνουν οἱ ἀριθμοὶ τῶν τουφεκισμῶν σ' ἕνα μόνο μήνα : Στὴν περιφέρεια Τριπόλεως 480, Ἀμυνταίου 190, Λειβαδιᾶς 258, Μεγαλόπολης 109, Ἀγρινίου 508, Ἀνδρίτσας 50, Μεσολογγίου 130, Ἄργους 112, Φαρσάλων 186. Στὴν Κλεισούρα τῆς Καστοριᾶς ξέκαμαν 158 γυναῖκες καὶ 57 ἄνδρες γιὰ τὸ θάνατο 30 Γερμανῶν σὲ συμπλοκή. Καθὼς ὁ λοχαγὸς τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος ἦταν Ναζῆς εἰδωλολάτρης, διάλεξε 30, τὶς ὡραιότερες παρθένες τοῦ χωριοῦ, καὶ τὶς ἔσφαξε μὲ μαχαίρι πάνω στοὺς τάφους τῶν στρατιωτῶν, « γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν οἱ ψυχές τους », ὡς εἶπε. Στὴν Κόρινθο τουφέκισαν 60 πολίτες, γιατὶ ἀντάρτες ἀπελευθέρωσαν ὁμήρους ἀπὸ τὴ φυλακή. Κανέναν Γερμανὸ δὲν πείραξαν οἱ ἀντάρτες, ἁπλούστατα μεθύσανε τοὺς δεσμοφύλακες. Γιὰ ἐκδίκηση στὸ Χαλκὶ οἱ κάτοικοι σκότωσαν ἑπτὰ Γερμανοὺς ποὺ φρουροῦσαν τὸ χωριὸ καὶ πῆραν ὅλοι τὰ βουνά. Γι' ἀντεκδίκηση πάλι οἱ Οὗνοι κατάστρεψαν ἑπτὰ γειτονικὰ χωριὰ καὶ τουφέκισαν 70 ἀθώους.

Ποῦ πᾶμε ; Τοῦτος ὁ φαῦλος κύκλος ὁδηγεῖ τὸν τόπο σ' ἐξολοθρεμό. Ὅ,τι πολιτισμένο ἔργο ἔκαμε ὁ λαός μας ἐπὶ αἰώνα σκληρῆς δουλειᾶς, μὲ τὰ φτωχά του μέσα, χάθηκε. Πᾶνε τὰ χωριά μας, πᾶν τ' ἀντιπλημμυρικά, πᾶνε τὰ γεφύρια, καίγονται τὰ δάση. Οὔτε σχολεῖα πιὰ ὑπάρχουν, οὔτε νοσοκομεῖα. Τόσο καταστραφήκαμε ποὺ δὲν μένει πιὰ στὴν Ἑλλάδα παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσε. Ἡ πείνα δὲν ἔχει τὴν ἔνταση τοῦ '41, ἀλλὰ μὲ τὴ διάρκειά της ἀγκαλιάζει τώρα τὶς ἀστικὲς οἰκογένειες. Ξεπουλᾶ ἡ μεσαία τάξη ὅ,τι φύλαγε ὡς στήριγμα τῶν γερατειῶν της γιὰ ν' ἀγοράση κάτι φαγώσιμο, ὅμως μένουν ἄδειες οἱ κατσαρόλες. Μαδιοῦνται τὰ βουνὰ ἀπ' ὅ,τι χόρτα βλασταίνουν, ἥμερα ἢ βλαβερά, ποὺ βράζονται χωρὶς λάδι καὶ θερίζει ἡ δυσεντερία. Τὰ κάρα κόπηκαν σὲ καυσόξυλα, τ' ἄλογα φαγώθηκαν, φαγώθηκαν

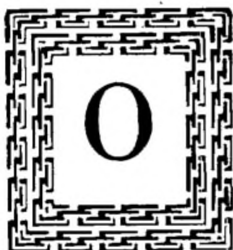
σκύλοι καὶ γάτες. Τὰ παιδιὰ μοιάζουν μὲ γερασμένους νάνους, οἱ μεγάλοι σέρνουν μὲ κόπο τὶς πρησμένες τους κοιλιές. Τοὺς πεθαμένους τοὺς μεταφέρουν στὸ νεκροταφεῖο σὲ χειροκίνητα καροτσάκια ἀφοῦ τοὺς δέσουν τὰ ποδάρια γιὰ νὰ μὴν κρέμωνται. Ρίχνουν πολλοὺς μαζὶ νεκροὺς μέσα στὸν ἴδιον ἀνώνυμο λάκκο, μὰ τόσα εἶναι τὰ βάσανα τῆς ζωῆς ποὺ κατάντησαν οἱ ζωντανοὶ νὰ ζηλεύουν τοὺς πεθαμένους. Κι ὅμως, ὅσο κι ἂν παραταθῆ τὸ μαρτύριο τῆς Κατοχῆς, θὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὴν ἴδια μανία. Τὸ πεῖσμα τῶν Ἑλλήνων μοῦ θυμίζει τὸ ἀρχαῖο ἐπίγραμμα μιᾶς κληματαριᾶς ποὺ τὴν κατατρώει τράγος :

« Τράγε, ὡς τὴ ρίζα κι ἂν μὲ φᾶς, σταφύλι ἐγὼ θὰ κάνω,
γιὰ τὸ κρασὶ ποὺ θὰ χυθῆ στὸ σφάξιμό σου ἀπάνω ».

ΗΜΕΡΑ ἀδερφώθηκαν, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βάσανα, οἱ Ἐθνικὲς Ὀργανώσεις καὶ ἱδρύσαμε τὸν Π.Α.Σ. (Πανελλήνιο Ἀπελευθερωτικὸ Σύνδεσμο) ποὺ ὁρίζει 50.000 μέλη. Τὸ Πρακτικὸ τὸ ὑπόγραψαν ἡ Ἐθνικὴ Δρᾶσις, ἡ Χῆ, Ρ.Α.Ν., Ἐθνικὸ Κομιτάτο, Ἕνωσις Ἐφέδρων, Ἀγωνιζομένη Ἑλλάς, Τρίαινα, Ἐθνικὰ Ἐπαναστατικὰ Σώματα, Ἀγροτικὴ Δρᾶσις, Σπίθα, Ἱερὰ Φάλαγγα, Ἕνωσις - Πατρίς, Ἐλεύθεροι Ἕλληνες καὶ ἡ Ε.Κ.Ο. Κρήτης. Στὸ « διαίρει καὶ βασίλευε » τῶν κομμουνιστῶν ἐμεῖς πρέπει νὰ λέμε στὸ λαὸ « ἑνώσου γιὰ νὰ βασιλέψης ». Τὴν ἕνωση τῶν ὀργανώσεων τὴν προσπαθήσαμε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ '42 ὅταν ἀνάλαβαν διαπραγματεύσεις ὁ Περρίκος μὲ τὸν Γρηγοριάδη, μὰ συμφωνία στάθηκε ἀδύνατο νὰ γίνη ἐξ αἰτίας τῶν Δημοκρατικῶν ποὺ ἔθεσαν καθεστωτικὸ ζήτημα. Τώρα τὸν Ἰούνιο νέα προσπάθεια ἀπότυχε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία. Ἡ ἐφημερίδα Δημοκρατικὴ Φωνὴ ἔκαμε τὴν κακοήθεια, ἐπικαλούμενη τὰ « πατριωτικὰ αἰσθήματα »

1943 τοῦ ὑπουργοῦ Ταβουλάρη, νὰ τοῦ προδώση φανερὰ ὀνόματα βασιλοφρόνων ἀξιωματικῶν. Τόσο ἦταν τὸ πάθος της! Ἡ σημερινὴ προσπάθεια νὰ ἑνωθοῦμε πάλι δὲν θὰ κατέληγε ἂν δὲν μᾶς βοηθοῦσε ὁ φόβος τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ ἡ ἐντύπωση πὼς ὅπου νά 'ναι θὰ γίνη συμμαχικὴ ἀπόβαση. Μερικοὶ πολιτευόμενοι, σὰν τὸν πεισματικὸ Καφαντάρη, ἔκαμαν ὅ,τι μπόρεσαν νὰ τορπιλίσουν τὸν Π.Α.Σ., γιατὶ φοβοῦνται μιὰ δύναμη ποὺ δὲν τὴν κατευθύνουν οἱ ἴδιοι. Τὸ μόνο ποὺ πέτυχαν ἦταν νὰ πείσουν τὸν ΕΔΕΣ ν' ἀρνηθῆ ὑπογραφή. Δὲν πειράζει. Ἐκεῖνοι ποὺ ἑνώθηκαν ἀρκοῦν νὰ κρατήσουν τὴν Ἀθήνα γιὰ 24 ὧρες, ὅσο νά 'ρθουν οἱ Σύμμαχοι. Τὶς χρυσὲς λίρες ποὺ δὲν ἔχουμε γιὰ νὰ ὀργανωθοῦμε σωστά, τὶς ἀντικαθιστοῦν οἱ νέοι μὲ χιλιάδες χρυσὲς λίρες ζωντάνια.

Ι ΜΥΣΤΙΚΕΣ ἐκθέσεις τοῦ Σιφναίου, ποὺ λαβαίνομε ἀπὸ τὸ Κάιρο, μᾶς ἀνοίγουν τὰ μάτια. Πρώτη φορὰ νομίζουμε πὼς βλέπουμε τὰ νήματα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ποὺ μᾶς ἦταν ὡς τώρα ἀκατανόητη. Ὁ φανατικότερος ἀγγλόφιλος τῆς συντροφιᾶς, ὁ Λάζαρος Πηνιάτογλου, ὅταν κάποια πράξη τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου κ' ἐκεῖνες οἱ φιλοεαμικὲς ἐκπομπὲς τοῦ B.B.C. μᾶς ἐξόργιζαν, ὄρθωνε τὸ τεμπέλικο ἀνάστημά του κ' ἔλεγε : « Θὰ τὰ ποῦμε ὅλα μιὰ μέρα· τίποτα δὲν πρέπει νὰ κρύψωμε ». Ὁ Πηνιάτογλου λάτρευε τὴν Ἀγγλία καὶ τὸν πολιτισμό της. Ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση τὸν χαρακτήριζε ὡς « ὄργανο τυφλὸ τῆς Ἰντέλιτζενς Σέρβις », κι ὁ σύντροφος Πορφυρογένης τὸν ὀνόμασε στὸ Λίβανο « ἀγγλοπουλημένο ». Δὲ διατρέχουμε λοιπὸν κίνδυνο νὰ παρεξηγηθοῦμε ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἐμεῖς τῆς ὁμάδας αὐτῆς ποὺ δούλεψε τὴν Ἀγγλία χωρὶς νὰ πιάση ποτὲ οὔτε μιὰ λίρα, ἂν τοὺς φωνάξουμε τώρα γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, γιατὶ πιστεύουμε

πὼς ὅσα λάθη διαπράχθηκαν ἐδῶ ἔγιναν ἀπὸ ἄγνοια τῶν ἐπισήμων κι ὄχι ἀπὸ κακὴ πρόθεση· ἔγιναν πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ μεγάλου Τσῶρτσιλ—τώρα ἔχουμε καὶ τὶς ἀποδείξεις γι' αὐτό.

Μετὰ τὴ νίκη τῆς RAF, ποὺ ἔσωτε τ' ἀγγλικὰ νησιὰ ἀπὸ τὴ χιτλερικὴ εἰσβολή, χειμώνα τοῦ '40, ἀποφάνηκε πὼς οἱ Σύμμαχοι δὲν εἶχαν ποῦ νὰ σταθοῦν στὴν Εὐρώπη, ἄρχισαν νὰ ἑτοιμάζουν κινήματα 'Αντιστάσεως. Φυσικὰ ἐνδιαφέρθηκαν κατὰ πρῶτο λόγο γιὰ τὰ τρία δυνατὰ κράτη, Γερμανία, 'Ιταλία καὶ Γαλλία. Γιὰ νὰ τὰ διαβρώσουν μιὰ μόνη σωτηρία ὑπῆρχε : νὰ στηριχθοῦν στ' ἀριστερά τους κόμματα καὶ τὸν κομμουνισμό. Φαντάστηκαν πὼς ἦταν εὐκολώτερο νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο μὲ λαϊκὲς ἐξεγέρσεις καὶ ἀπεργίες, ποὺ θὰ ξεχαρβάλωναν τὴν παραγωγή, παρὰ μὲ μάχες ἐναντίο τῆς πανίσχυρης Βέρμαχτ. 'Η ἰδέα αὐτὴ ἐνισχύθηκε ὅταν μπῆκε στὸν ἀγώνα ἡ Ρωσία καὶ κινήθηκε κατὰ τῶν Ναζήδων σύσσωμος ὁ παγκόσμιος κομμουνισμός. Τότε κλήθηκε τὸ Σίτυ τοῦ Λονδίνου νὰ χρηματοδοτήση αὐτὴ τὴν προσπάθεια. "Οσες ἀγγλικὲς φίρμες εἶχαν συμφέροντα σ' ἕναν τόπο, (ἂς πάρωμε παράδειγμα τὴν 'Ελλάδα) , κατάθεταν τὴν εἰσφορά τους γιὰ τὴ δημιουργία ἑλληνικῆς 'Αντιστάσεως. Γιὰ τὰ κράτη τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ἱδρύθη κοινὸς ὀργανισμός, τὸ SOE [1], ὑπὸ τὸν μεγαλοβιομήχανο λόρδο Γκλένκονερ, μὲ ἕδρα τὸ Κάιρο, ἀλλὰ γιὰ τὴ συλλογὴ χρημάτων ὀργάνωσαν χωριστὲς ἑταιρεῖες, ὅπως τὴν « Anglo - Helenic », ποὺ σύναξε περισσότερο ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο λίρες. 'Αφότου ἀνάλαβε τὸ 'Υπουργεῖο Οἰκονομικοῦ Πολέμου ὁ ἐργατικὸς Ντῶλτον γέμισαν οἱ ὀργανώσεις ποὺ καθοδηγοῦσαν τὴ Διεθνῆ 'Αντίσταση ἀπὸ σοσιαλιστὰς ἢ κρυφοκουκουέδες, οἱ ὁποῖοι διοχέτευαν τὰ χρήματα πρὸς ὁμοϊδεάτες τους κατὰ τόσο μονόπλευρο τρόπο ὥστε ὁ κυριότερος χρηματοδότης τῆς « Anglo - Helenic », τραπεζίτης Τσάρλυ Χάμπρο, προτίμησε νὰ παραιτηθῆ. "Οσο κι ἂν φαίνεται ἀπίστευτο, ἡ καπιταλιστικὴ 'Αγγλία καὶ ἀργότερα ἡ 'Αμερικὴ

1. SOE ἢ MO4 ἢ 133, μὲ ἔξι ἄλλα ὀνόματα, ἦταν ἡ ἴδια ὑπηρεσία.

1943 ἔθρεψαν, γιγάντωσαν τὸν κομμουνισμὸ σ' ὅλα τὰ κράτη. Τέτοια ἦταν ἡ πολιτικὴ τοῦ Σίτυ ἐπειδὴ πίστευε στὸ μεταπολεμικὸ « ἀριστερὸ κλίμα » καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ προσεταιριστῆ. Φαίνεται σὰν νὰ πάσχουν οἱ Ἄγγλοι κεφαλαιοῦχοι ἀπὸ κοινωνικὴ ἡττοπάθεια, σὰν νὰ ὑποστηρίζουν τὸν ἀριστερισμὸ γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν τὰ πλούτη τους, ἀπὸ τοὺς πεινασμένους. Ἐνῶ ὁ καταπληκτικὸς Τσῶρτσιλ ἀγωνίζεται νὰ διατηρήση τὴν αὐτοκρατορικὴ συνείδηση στοὺς πατριῶτες του, αὐτοὶ τὴν προδίνουν. Ἔτσι παντοῦ καὶ πάντοτε λιγόψυχος εἶν' ὁ παράς.

Ἀκούσαμε τούτη τὴ δικαιολογία : πώς, μιὰ κ' ἡ μοίρα τοῦ πολέμου ἔφερε τοὺς Ἀγγλοσάξονες δίπλα στὸν ρωσικὸ κομμουνισμό, ἦταν φυσικὸ νὰ γίνουν παραχωρήσεις σ' ἕναν τόσο πολύτιμο σύμμαχο. Ναί, βέβαια. Λογικὸ πὼς δὲν ἔπρεπε τίποτα νὰ δυσαρεστήση τοὺς Ρώσους, ὥστόσο δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ μόνη αἰτία τοῦ κακοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς Οὐΐλσον διατηροῦσε ἐναντίο μας ἐλαφρὸ αἴσθημα πίκρας ἐπειδὴ εἶχε νικηθῆ στὴν Ἑλλάδα. Κοντά του δυὸ σοσιαλισταὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ ΜΟ4 τὸν ἐπηρέαζαν προσωπικά, ὁ γιός του κι ὁ γιὸς τοῦ ὑπουργοῦ Νόελ Μπαΐκερ [1] μαζὶ μὲ τὸν Μαλτέζο ταγματάρχη Alister Mathews ποὺ ἦταν ἐκπρόσωπος τοῦ Σίτυ, παντοδύναμος ὄχι μόνο ὡς ἔμπιστος τῶν χρηματοδοτῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὀργανωτική του καπατσοσύνη. Μιλοῦσε θαυμάσια ἑλληνικὰ καὶ δούλευε γιὰ τὸ ΕΑΜ, ποὺ δὲν τὸ πίστευε κομμουνιστικό. Στὰ πολιτικὰ ζητήματα τοῦ Στρατηγείου τὸ S.O.E. εἶχε τὴν τελευταία λέξη· ἀπὸ δικές του πληροφορίες σχημάτισε τὴν γνώμη ὁ στρατηγὸς Οὐΐλσον πὼς στὴν Ἑλλάδα τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρχε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ, καί, καθὼς ἦταν πεισματάρης ὁ στρατηγός, δὲν ἄλλαξε γνώμη. Ὅταν ὁ Σιφναῖος πάτησε τὸ πόδι του στὴ Σμύρνη, Νοέμβριο τοῦ '43, εἶχε τὴν τύχη νὰ πέση πάνω σ' ἕναν καλὸν Ἄγγλο. Αὐτὸς τὸν κατατόπισε στὰ περίεργα πράγματα ποὺ συνέβαιναν στὴν Ἀνατολή.

1. Συνήθιζε νὰ λέει τότε μὲ περηφάνια : «Ἐγὼ εἶμαι ἑαμίτης».

Μόνον οἱ «ὀρθῶς σεπτόμενοι», ὅπως λέγαν τοὺς ἀριστερούς, μποροῦσαν νὰ κυκλοφοροῦν ἀνενόχλητοι μέσα στὸ δίχτυ ποὺ εἶχαν στήσει πολλὲς καὶ διάφορες ὑπηρεσίες καὶ ποὺ ἄρχιζε στὰ τούρκικα παράλια καὶ τέλειωνε στὸ Κάιρο. Ἔτσι κατόρθωσε ὁ Σιφναῖος, προσποιούμενος τὸν φιλοεαμικό, νὰ περάση ἀνενόχλητος τὰ δίκρανα τῶν ἀνακρίσεων καὶ νὰ ξεφύγη τὰ μπαρὰζ ποὺ δὲν ἄφηναν νὰ φιλτράρουν πρὸς τὰ κάτω παρὰ «δικοί τους». Ὅσα ὑπομνήματα, τηλεγραφήματα καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀθηνῶν δοκίμαζαν νὰ διαφωτίσουν τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς καὶ τὴν Κυβέρνηση Καΐρου, ὅλα σταματοῦσαν· κανένα δὲν πλησίαζε τὸν προορισμό του [1]. Ἐστείλαμε πρὸς τὸν Βασιλέα τὸν Γ. Παπᾶ νὰ τοῦ κάμη προφορικὴ ἔκθεση τῆς ἐδῶ καταστάσεως. Ὁ Παπᾶς συνελήφθη πρὶν μπῆ στὸ Κάιρο καὶ κλείστηκε σὲ κελλὶ μὲ φρουρὰ ἀπ' ἔξω. Τὸ ἴδιο ἔπαθε ὁ Ν. Γρηγοριάδης Νοέμβριο τοῦ '42, τὸ ἴδιο ἔπαθε κι ὁ Παγκάκης καὶ τόσοι ἀξιωματικοί μας. Τοὺς λεβέντες αὐτοὺς τῆς Ἀντιστάσεως τοὺς συκοφαντοῦσαν ἀπὸ δῶ οἱ χαφιέδες ὡς «φασίστες», οἱ Ἄγγλοι πίστευαν τὴν καταγγελία, τοὺς ἔριχναν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, καὶ μόνο μετὰ μῆνες τοὺς ζητοῦσαν συγγνώμη καὶ τοὺς ἐλευθέρωναν. Ἡ λέξη «φασίστας» χρησίμευε ἀπὸ τοὺς ἐπιτήδειους ὡς προπέτασμα καπνοῦ γιὰ νὰ ἐξαφανίζωνται οἱ ἐνοχλητικοὶ βασιλόφρονες. Δὲν ἐμποδίζονταν νὰ πλησιάσουν μόνο τὴν Αἴγυπτο οἱ δικοί μας, ἀλλὰ τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ ὅσους ἐθνικιστὰς ἤθελαν νὰ πέσουν μὲ ἀλεξίπτωτα στὴν Ἑλλάδα· ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀρεστοὶ στὸ ΜΟ4 γιὰ νὰ περάσουν. Ἐμπόδισαν τὸν Διάδοχο Παῦλο νὰ μετάσχη στὸν ἀνταρτικὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης, μολονότι τὸ ζήτησε ὁ ἴδιος πολλὲς φορές. Ἐμπόδισαν γιὰ δεύτερη φορὰ τὸν Διάδοχο Παῦλο νὰ πάη κοντὰ

1. Ἔτσι βρῆκα, μετὰ τὰ Δεκεμβριανά, στὰ ἀρχεῖα τῆς XIII Μεραρχίας ΕΛΑΣ, ποὺ κατασχέθηκε στὸν Ὠρωπό, χειρόγραφη ἔκθεσή μου πρὸς τὸν Ἀμερικανὸ Πρέσβυ Mac Veagh ἀμεταβίβαστη. Ὁ ξένος πράκτορας, ποὺ τὴν εἶχε παραλάβει νὰ τὴν κατεβάση μὲ ἀσφάλεια στὴν Αἴγυπτο, προτίμησε νὰ τὴν παραδώση στο ΕΑΜ...

1943 στὸν Ζέρβα, ὅταν ἀργότερα τοὺς παρακάλεσε γι' αὐτό. Δὲν ἐπέτρεψαν νὰ λιγοκαιρίση στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα οὔτε κὰν ὁ ἀντισμήναρχος Ποταμιάνος, καί, ὅταν ἀσκήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Διάδοχο πίεση γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ἔρθη, ἔβαλαν τὸν ἀρχιστράτηγο Οὐΐλσον ν' ἀρνηθῆ τὴν ἄδεια.

Μὲ τὸ νὰ ευνοῆ τὸ Σίτυ τὸ « ἀριστερὸ κλίμα », ἄλλαξε τακτικὴ κι ὁ τραπεζίτης πρωθυπουργὸς Τσουδερός. Αὐτὸς περίκοψε, γιὰ νὰ μὴ δημοσιευθοῦν, μέρος ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, τοὺς ἀφάνταστα θερμοὺς ἐπαίνους, ποὺ ἔκαμε πρὸς τὸν Βασιλιά μας ὁ Ἥντεν κατὰ τὴ δεξίωση τοῦ Butchers Hall. Ὁ κ. Τσουδερὸς παράλλαξε τὴν ἀγγλικὴ μετάφραση τῆς ἐπιστολῆς ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς ἀναφορικὰ μὲ τὸ χρόνο τῆς ἐπανόδου του στὴ Ἑλλάδα, ὥστε νὰ φαίνεται πὼς ὁ Γεώργιος ὁ Β' δὲν ἀμφέβαλε μόνο γιὰ τὸν χρόνο τῆς ἐπανόδου του ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπάνοδο τὴν ἴδια. Ἀπὸ κάποιο ραδιοφωνικὸ σταθμὸ ἀκούγονταν κάθε βράδυ λίβελλοι κατὰ τοῦ Γεωργίου. Παρακάλεσε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση τὸ Foreign Office νὰ ἀνακαλύψη ποιὸς μυστικὸς σταθμὸς ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀτιμία, καὶ νὰ τὸν σταματήση. Μετὰ τρεῖς μέρες δίνει στὸν Βασιλέα τὴν ἀπάντηση ὁ ὑπουργὸς Ἥντεν : τοὺς λιβέλλους τοὺς ἐξέπεμπε ὁ Βρετανικὸς Ραδιοσταθμὸς τῆς Παλαιστίνης καὶ ὁμιλητὴς ἦταν ὁ κομμουνιστὴς Δογάνης! Οἱ ἀριστεροὶ εἶχαν κυριεύσει ὅλες τὶς ραδιοφωνικὲς ὑπηρεσίες! Ὅσοι γνωρίζουμε τὶς λεπτομέρειες τῆς Ἀντιστάσεως σιχαινόμαστε ν' ἀκοῦμε ἀπὸ τὸ BBC Λονδίνου ἡρωισμοὺς τοῦ ΕΑΜ, ποὺ ἔκαμαν ἄλλοι. Ἂν ἕνα γεφύρι τιναζόταν στὸν ἀέρα, ἀδιάφορο ἀπὸ ποιὰν ὁμάδα σαμποτέρ, τὸ ραδιόφωνο χαρίζει τὸν ἆθλο στὸν ΕΛΑΣ. Ἕνα τόσο πλούσιο καὶ μεστὸ ὑλικὸ σὰν ἑλληνικὴ Ἀντίσταση δὲ βρίσκει τὴν προπαγάνδα τοῦ BBC ἱκανὴ νὰ γεμίση δέκα λεπτῶν ὁμιλία χωρὶς νὰ θίξη τὸ ἐθνικὸ αἴσθημα ἐκείνων ποὺ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους παρακολουθοῦν ἐδῶ κρυφὰ τὶς ἐκπομπές. Ἀκόμα καὶ μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ψαρροῦ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ τὸ BBC ἔχει τὴν ἀφέλεια (ἢ τὴν κακοήθεια ;) νὰ λέη πὼς « ὁ ΕΛΑΣ δὲν κομματίζεται ». Πρέπει νὰ συμπαθοῦμε πολὺ τοὺς Ἄγγλους, νὰ

τούς ἀγαπήσαμε ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴ συναδέρφωση στούς δύο παγκόσμιους πολέμους γιὰ νὰ μὴ μᾶς κάνη τὸ BBC νὰ τοὺς ἀποστραφοῦμε. Πόσες φορὲς δὲν σκέφθηκαν οἱ Ἕλληνες: « Ἄχ, νὰ μποροῦσε νὰ μάθη τὴν ἀλήθεια ὁ Churchill!» Ἀλλὰ δὲν τὴν ἐμάθαινε οὔτε αὐτός· ἤτανε βραχυκυκλωμένος. Ὅσα βρετανικὰ ραπόρτα διάβαζε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πιστεύω πὼς σχεδὸν ὅλα ἐξυμνοῦσαν τὸ ΕΑΜ. Πρὶν ξεκινήση γιὰ τὸν τόπο μας κάθε Βρετανὸς ἀξιωματικὸς σύνδεσμος ἄκουγε τὸ τροπάριο πὼς ὁ ΕΛΑΣ εἶναι ἐπανάσταση ἐναντίο τῶν Γερμανῶν, μιὰ λαϊκὴ κίνηση ποὺ μὲ θυσίες ζωῆς καὶ περιουσίας δημιουργοῦσε τὴ ἀληθινὴ δημοκρατία. Καλὰ προπαγανδισμένοι οἱ σύνδεσμοι καταντοῦσαν νὰ πιστεύουν πὼς πέρα ἀπὸ τὸ ΕΑΜ δὲν ὑπῆρχαν ἐδῶ παρὰ δοσίλογοι καὶ προδότες. Μερικοὶ Βρετανοὶ ἀξιωματικοὶ στέλναν μὲ ἐλαφρότητα στὸ Κάιρο ἀνακοινωθέντα τῶν κομμουνιστῶν ὡς δικά τους, χωρὶς νὰ τὰ ἐλέγχουν πραγματικά, ὥστε κι ἂν ὁ Τσῶρτσιλ ἄνοιγε στὸ Στρατηγεῖο τὸν ἑλληνικὸ Φάκελλο θὰ θαύμαζε τὸν ΕΛΑΣ ἀπὸ αὐθεντικὲς ἀγγλικὲς πληροφορίες [1].

1. Ὅταν μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση ἔγινα δεκτὸς ἀπὸ τὸν Βασιλέα Γεώργιο στὸ Λονδῖνο ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα Του πὼς ἡ ΜΟ4 ἦταν κράτος ἐν κράτει στὴν Αἴγυπτο, ὀργανισμὸς ρωσόφιλος ποὺ εἶχε προεξοφλήσει τὴν ἄνοδο τοῦ σοσιαλισμοῦ μετὰ τὸν πόλεμο. Γιὰ νὰ σταματήση ἡ μονόπλευρη βοήθεια τοῦ ΜΟ4 πρὸς τὸ ΕΑΜ ἐπενέβη ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς στὸν Τσῶρτσιλ κ' ἀπέτυχε νὰ κάμη ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργός, Μάρτιο τοῦ '43, τηλεγράφημα ποὺ διάταζε τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τῶν ἐθνικιστικῶν ὀργανώσεων. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ ἔμεινε ἀνεκτέλεστη. Ὅταν ὁ Τσῶρτσιλ πέρασε ἀπὸ τὸ Κάιρο, 22 Νοεμβρίου γιὰ νὰ πάη στὴ διάσκεψη τῆς Τεχεράνης, ὁ Βασιλεὺς μας τοῦ κατάγγειλε νέες μεροληπτικὲς πράξεις τοῦ ΜΟ4 καὶ τοῦ θύμισε τὴν παλιὰ διαταγή του. Ὁ Τσῶρτσιλ ταράχτηκε καὶ ὑποσχέθηκε νὰ ἐνεργήση ἀμέσως. Ἕνα μήνα ἀργότερα, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Τεχεράνη, ὁ Τσῶρτσιλ ξαναμίλησε γιὰ διάφορα ζητήματα μὲ τὸν Βασιλιά μας. Στὸ τέλος τῆς συνομιλίας ὁ Γεώργιος τὸν ἐρώτησε:
— Τί ἀποκάματε μὲ τὸ ΜΟ4;
— Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐτακτοποιήθη.
— Σᾶς πληροφορῶ ὅτι καὶ πάλι δὲν ἔγινε τίποτα. Δὲν ξέρω, ἀγαπητέ μου Πρωθυπουργέ, τί εἴδους δυνατὸς πολιτικὸς εἶσθε ὅταν

1943 Ἡ μεγάλη περιέργεια τῆς ζωῆς μου εἶναι νὰ διαβάσω τί ἔγραψε ὁ ταξίαρχος Eddie Myers μετὰ τὸ κομμουνιστικὸ συνέδριο ποὺ ἔγινε στὸ χωριὸ Ἀβδέλλα, 24 Ἰουνίου '43. Παραστάθηκε μάρτυρας τῆς συζητήσεως μεταξὺ τῶν ΚΚ Ἑλλάδος, Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας καὶ Ἀλβανίας κ' εἶδε ξάστερα πὼς τὰ Βαλκάνια ἦταν χαμένα γιὰ τοὺς Ἄγγλους, ἔγερναν κιόλας πρὸς τὸν πατερούλη Στάλιν. Ἀλλὰ τότε πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν πολιτικὴ τοῦ ταξίαρχου ποὺ ἔφυγε ἀμέσως ὕστερα ἀεροπορικῶς γιὰ τὸ Κάιρο μὲ τὸν ταγματάρχη David Wallace ἦταν θαυμάσιος τύπος, ψηλός, καμπουριαστός, ὑπερβολικὰ μύωψ, φίλος τοῦ Ἤντεν καὶ προσωπικὸς παρατηρητής του στὸ PWE (Political Warfare Executive). Ἄνθρωπος καλῆς θελήσεως, ἀπὸ παλιὰ συντηρητικὴ οἰκογένεια, σκοτώθηκε ἕνα χρόνο ἀργότερα στὴν ἐπίθεση τοῦ Ζέρβα κατὰ τῆς Μενίνας, ὅπου πολέμησε ἡρωικὰ σὰν κοινὸς στρατιώτης. Ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ κουβάλησε ὁ ταξίαρχος στὴν Αἴγυπτο τοὺς Τσιριμῶκο, Δεσποτόπουλο, Τζίμα καὶ Π. Ροῦσο, ἐκ μέρους τῆς ΕΚΚΑ τὸν Καρτάλη καὶ τὸν Πυρομάγλου τοῦ ΕΔΕΣ, ἕναν πρὸς ἕναν ὅλους δολοπλόκους. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Τσουδεροῦ κηρύχθηκαν ἀλληλέγγυοι μαζί τους κατὰ τοῦ Γεωργίου, καὶ ὁ πρέσβυς Leeper τόσο πίεσε τὸν Βασιλέα νὰ σχηματίση ἐαμίτιμη Κυβέρνηση, λέγοντας: «κανεὶς πιὰ δὲν σᾶς θέλει στὴν Ἑλλάδα», ὥστε Τὸν ἀνάγκασε νὰ τηλεγραφήση στὸν Ροῦζβελτ καὶ τὸν Τσῶρτσιλ γιὰ νὰ μάθη ἂν ἡ ἐναντίο Του πολιτικὴ ἦταν ἡ ἐπίσημη πολιτικὴ τῶν Συμμάχων. Ὅταν ἦρθαν ἀπαντήσεις εὐνοϊκότατες γιὰ τὸν Γεώργιο, ἀναγκάστηκε ὁ κ. Ταξίαρχος νὰ διώξη τοὺς δολοπλόκους ὅσο βια-

ἀφήνετε νὰ σᾶς ἐμπαίζουν οἱ πρῶτοι τυχόντες λοχαγοί σας... Ὁ Μεγαλειότατος μοῦ εἶπε ὅτι, μόλις τέλειωσε αὐτὴ τὴ σκληρὴ φράση, ὁ γερο-Οὐίνστον κοκκίνισε ὁλόκληρος, χτύπησε τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι κ' ἔφυγε νὰ κάμη ἀνακρίσεις, μόνος του πιά. Τὴν ἑπομένη τρεῖς συνταγματάρχαι καὶ πολλὲς δεκάδες ἀξιωματικῶν στέλνονταν στὸ μέτωπο, κι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ΜΟ4, ταξίαρχος Templin, ἔπαθε συγκοπή. Ἀλλά... ἀλλὰ ἦτανε πιὰ ἀργά. Τὸ κακὸ εἶχε γίνει!

στικὰ τοὺς εἶχε φέρει, μηδὲ τοῦ Καρτάλη ἐξαιρουμένου, ποὺ τὸν φόρτωσε στὸ ἀεροπλάνο τῆς ἐπιστροφῆς μολονότι ἦταν γριππιασμένος καὶ μὲ 40 βαθμοὺς πυρετό.

Θὰ ἤθελα νά 'ξερα ποιὸς ἐφεῦρε τὸ σύστημα νὰ θυσιάζεται ὁλόκληρη Ἑλλάδα γιὰ τιποτένια κέρδη τῆς στιγμῆς.

Ἅμα ἔμπαινε ὁ ΕΛΑΣ σὲ μιὰ πόλη, πανηγύριζε μαζί του τὸ ΚΚΕ γιὰ τὴν εὔκολη νίκη, πανηγύριζε τὸ BBC, καὶ μόνο οἱ πολίτες δὲν πανηγύριζαν, γιατὶ αὐτοὶ ξέρανε πὼς ὁ ΕΛΑΣ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ κρατήση τὴν πόλη τους. Μόλις γύριζαν οἱ Ναζῆδες, οἱ ἐαμίτες ἀνέβαιναν στοὺς κρυψῶνες τους, ἀφήνοντας τὸν πληθυσμὸ ἀπροστάτευτο στὸ ἀπάνθρωπο μίσος τῶν Γερμανῶν. Αὐτὸ δὲν λέγεται 'Αντίσταση, λέγεται σφαγή· ὡστόσο στάθηκε ἀδύνατο νὰ πείσουμε τὸ Κάιρο πὼς ὅσο ἀπαθλιωνόταν ὁ τόπος τόσο κοντύτερα ἐρχόταν πρὸς τὸν κομμουνισμό. Δέκα σκοτωμένοι Γερμανοὶ σήμαινε πεντακόσιους σκοτωμένους Ἕλληνες, κατὰ τὴν ἀναλογία 1 πρὸς 50 ποὺ τουφέκιζαν τοὺς ὁμήρους οἱ χιτλερικοί. Κάθε χωριό μας ποὺ καιγόταν ἐνίσχυε τὸν Σλαβισμό· κάθε χωριὸ ποὺ καιγόταν ἐξασθενοῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ἦταν λογικὸ ν' ἀρέση τέτοια πολιτικὴ στοὺς κόκκινους, ὅμως παράλογο νὰ τὴν υἱοθετοῦν οἱ Σύμμαχοι. Πρέπει κι αὐτὸ νὰ λεχθῆ: πὼς ἡ Ὑπηρεσία OSS (τὸ 'Αμερικανικὸ ΜΟ4) συμφωνοῦσε σ' ὅλη τὴ γραμμὴ μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ ΕΑΜ. 'Αρχηγός της ἦταν ἕνας ἀθῶος ἑλληνιστής, ὁ Hadash, ὑπαρχηγὸς ὁ ἐαμίτης Young καὶ δεξὶ χέρι καὶ τῶν δύο ὁ ἑλληνοαμερικανὸς κομμουνιστὴς Πέτρου [1]. Τὸν ἀρχηγὸ τῆς ΜΟ4 Templin τὸν διαδέχθηκε ὁ συντηρητικὸς ταξίαρχος Budge τῶν Grenadier Guards.

Ὁ Σιφναῖος μᾶς στέλνει ἔκθεση τῆς συνομιλίας ποὺ εἶχε μαζί του. Στὴν εἰσήγηση ποὺ τοῦ ἔκαμε, ὅτι τὸ ΕΑΜ εἶναι ἐπικίνδυνο, ὁ Budge ἀπάντησε: « Νὰ δοῦμε πῶς θὰ μπορέσωμε ν' ἀντιδράσωμε ἐναντίο του τώρα ποὺ ἡ κοινή μας

1. Τώρα τὸ OSS τὸ δικάζουν στὴν Οὐάσιγκτον ὅτι βοήθησε τὸν κομμουνισμό, δίνοντας ἔτσι παράδειγμα οἱ 'Αμερικανοὶ πῶς πρέπει νὰ τιμωροῦνται οἱ κακοήθεις, ἔστω καὶ ἂν ἄλλος πλήρωσε τὰ σπασμένα.

1943 γνώμη ἔμαθε νὰ τὸ ἀγαπᾶ ». Στὴν παράκληση νὰ λάβουν ὅπλα ἐπὶ τέλους καὶ οἱ ἐθνικιστικὲς ὀργανώσεις ὁ Budge εἶπε : « Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ κάμωμε αὐτὸ γιὰ δυὸ λόγους : πρῶτον ἐπειδὴ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐθνικιστῶν θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἐμφύλιο πόλεμο, δεύτερον ἐπειδὴ αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὁ Τίτο κινδυνεύει καὶ ὅσα ὅπλα διαθέτουμε τὰ στέλνουμε στὴ Γιουγκοσλαβία ». Ὁ Σιφναῖος γιὰ τὴ δεύτερη δικαιολογία, πὼς κινδυνεύει ὁ Τίτο, ὑποπτεύεται πονηριὰ τῶν παρτιζάνων. Μόλις πληροφορήθηκαν τὴν ἐπέμβαση τοῦ Τσῶρτσιλ κατὰ τοῦ ΜΟ4, ἐδημιούργησαν τὸ παραμύθι τοῦ κινδύνου τῆς Γιουγκοσλαβίας κ' ἐζήτησαν ἐπειγόντως ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὁπλισμὸ γιὰ τὸν Τίτο, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀντιπερισπασμοὺς στὶς γειτονικὲς χῶρες. Μὲ τὸ κόλπο αὐτὸ πέτυχαν κάθε τι ποὺ ὑπῆρχε διαθέσιμο στὶς στρατιωτικὲς ἀποθῆκες τῆς Αἰγύπτου νὰ στέλνεται στὴ Σερβία (ἀντὶ νὰ ἔρθη στὰ δικά μας χέρια) καὶ συγχρόνως νὰ βοηθηθῆ ὁ ἀρχηγὸς τῶν παρτιζάνων τῆς Ἀλβανίας, κάποιος Ἐμβὲρ Χότζα.

Τὴν ἴδια μέρα ποὺ συνομιλοῦσε ὁ Σιφναῖος μὲ τὸν ταξίαρχο Budge ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Μόσχας, γιὰ πρώτη φορά, προέτρεψε τοὺς ἀντάρτες « νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ ὑπακοῦν στὸ Σταtηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς, τώρα ποὺ πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἡρωικῆς καὶ ἐνδόξου Ἑλλάδος ». Μήνυμα καταπληκτικό. Ὁ Σιφναῖος μᾶς τὸ ἐξηγεῖ : οἱ μικροὶ Ἄγγλοι τοῦ Καΐρου πῆγαν νὰ μᾶς καταστρέψουν, οἱ μεγάλοι μᾶς ἔσωσαν. Ὁ Ἤντεν κατ' ἀρχάς, στὴ Διάσκεψη τῶν Ὑπουργῶν στὴ Μόσχα, κ' ὕστερα ὁ Churchill, στὴν Τεχεράνη, πέτυχαν νὰ ὑπογράψη ἡ Ρωσία πὼς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναγνωρισμένη ὡς ζωτικὸ χῶρο τῆς Ἀγγλίας. Ἕναν κίνδυνο διατρέχει τώρα, ἡ Ἑλλάς : νὰ ἐπικρατήσουν οἱ κομμουνιστὲς μὲ τὴ βία ὥστε τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως νὰ βρεθοῦν οἱ Σύμμαχοι ἀπέναντι ἑνὸς καὶ μόνου παντοδύναμου κόμματος. « Κάμετε τὸ πᾶν, συμβουλεύει ὁ Σιφναῖος, γιὰ νὰ κρατηθῆτε Ζέρβας, Ψαρρός, ΠΑΟ στὰ βουνὰ κ' ἐσεῖς στὴν πρωτεύουσα. Ἂν σπάσετε ἐσεῖς, τὸ τετελεσμένο αὐτὸ γεγονὸς δὲ θὰ μπορέση

οὔτε ὅλη ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία νὰ τὸ διορθώση».

Στὴν ἑπόμενη ἔκθεσή του ὁ Σιφναῖος μᾶς περιγράφει τὸν πανικὸ ποὺ ἔπαθαν τὰ σοσιαλόπαιδα τοῦ ΜΟ4 καὶ τὸ ἀμερικανικὸ OSS μετὰ τὴ στάση τοῦ στρατοῦ στὴν Αἴγυπτο. Ὅσοι ἐκεῖ μέσα ἀπὸ καλὴ πίστη βοηθοῦσαν τὸ ΕΑΜ εἶδαν μὲ τρομάρα πὼς ξέφυγε ἀπὸ τὰ χέρια τους κ' ἐπῆγε μὲ τοὺς Ρώσους. Ὅσοι λίγοι δούλευαν συνειδητὰ τὸν κομμουνισμὸ ἄλλαξαν τακτική. Δημιούργησαν στὴ Σμύρνη ὑπηρεσία ποὺ τροφοδοτοῦσε τὸν ΕΛΑΣ μὲ καΐκια. Ἔστελναν ὅπλα, ροῦχα καὶ τρόφιμα στὸ Πήλιο, κι ἀπὸ κεῖ μ' ἑκατοντάδες μουλάρια τὰ μοίραζαν στοὺς ἀντάρτες. Κοντὰ σὲ μερικοὺς τόννους εἴδη ποὺ παραχωροῦσε τώρα τὸ Στρατηγεῖο μὲ τὸ σταγονόμετρο στὸν ΕΛΑΣ, προωθοῦσαν αὐτοὶ πλῆθος ἐφόδια.

ΑΤΕΒΑΙΝΑ, 13 Νοεμβρίου, πρὸς τὸ σταθμὸ Πελοποννήσου νὰ συναντήσω ἀξιωματικὸ σύνδεσμο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Τρίπολη. Στὸ δρόμο ἀπαντοῦσα γερμανικὰ καμιόνια φορτωμένα κάρβουνα, ποὺ νεαροὶ σαλταδόροι τὰ παραμόνευαν γιὰ νὰ κλέψουν κανένα χοντρὸ βῶλο. Θυμήθηκα τὸ ἄρθρο ποὺ ἔγραψε ὁ προϊστάμενος τύπου τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας Κρύγκερ, πὼς οἱ Ἕλληνες εἴμαστε τεμπέληδες, λωποδύτες καὶ κατάσκοποι. Ναί, ἤμαστε. Ἐναντίο τους. Ἤμαστε τεμπέληδες προκειμένου νὰ σαμποτάρωμε τὴ νίκη τους. Ναί, ἤμαστε κατάσκοποι, ὅλοι, ἀπὸ τοὺς γέροντες ὡς τὰ παιδιά, αὐτὰ τὰ τετραπέρατα Ἑλληνόπουλα ποὺ τὰ τρέμουν οἱ Γερμανοὶ γιατὶ δὲν μποροῦν νὰ τὰ δαμάσουν. Λωποδύτες ὅμως δὲν ἤμαστε! Πῶς μπορεῖ νὰ ὀνομάζη ὁ Γερμανὸς λωποδύτη ἐκεῖνον ποὺ πεινάει καὶ τοῦ παίρνει δυὸ πατάτες, ὁ ἀρχιλωποδύτης Γερμανὸς ποὺ ἔχει κατακλέψει τὰ πάντα

1943 στὴν Ἑλλάδα, στάρι, καπνὸ καὶ λάδι, δέρματα, πανικὰ καὶ φροῦτα; Κόντευα νὰ μπῶ στὸ σταθμό, ὅταν ἄκουσα μιὰ τουφεκιὰ κ' εἶδα ἕνα μικρό, 7-8 χρονῶ, νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ μέρος μου φωνάζοντας: «μαμά, μαμά, σκότωσαν τὸν Ἀλέκο!» Κόσμος πολὺς ἦταν παρέκει μαζεμένος γύρω ἀπὸ ἕνα παιδὶ νεκρό. Ρώτησα τί τρέχει. Μοῦ εἶπαν πὼς τὰ δυὸ αὐτὰ φτωχαδάκια μάζευαν σταφίδα ποὺ εἶχε πέσει καταγῆς ἀπὸ ἕνα στρατιωτικὸ καμιόνι σταματημένο ἀκόμα μπροστά μας. Πρόσεξα τὸν ἀριθμό του: WH 127562. Ὁ Γερμανὸς φρουρὸς τοῦ σταθμοῦ, σὰν εἶδε νὰ τοῦ ἀφαιροῦν λίγα σπειριὰ σταφίδας, ποὺ εἶχαν κλέψει οἱ δικοί του ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο κατὰ χιλιάδες τόννους, γονάτισε, στήριξε τ' ὅπλο στὸ γόνατο καὶ πυροβόλησε τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ δυὸ στὴν καρδιά. Τὸ ἄφησε στὸν τόπο. Ἦταν ἀχαμνὸ τὸ παιδί, χωρὶς πουκάμισο, μ' ἕνα μπαλωμένο σακάκι ποὺ ἄφηνε γυμνὸ τὸ στῆθος. Μιὰ λιμνούλα αἷμα λέρωνε τὸ κατακίτρινο πετσί του. Ἀπὸ τὸ μισάνοιχτο στόμα κρέμονταν σταφίδες ποὺ δὲν εἶχε προφτάσει νὰ καταπιῇ...

ΡΘΕ ὁ καιρὸς τῶν δολοφόνων. Τώρα δουλειὰ τῶν ἀγωνιστῶν ἡ σφαγή· ὅλα τ' ἄλλα πάρεργα. Χτυπιόμαστε μὲ τοὺς κουκουέδες, ἀντὶ μὲ τοὺς Γερμανούς. Στὴ μάχη ὁ ἐχθρὸς ἐπιβάλλει τὰ ὅπλα — τὸ ΚΚΕ θέλησε τὸν ἀλληλοσπαραγμό, ἐμεῖς γίναμε δοῦλοι τῆς κακίας του. Ἀντὶ νὰ γράφῃ στοὺς τοίχους «κάτω ἡ Γερμανία», γράφει «κάτω ἡ ΠΕΑΝ», «κάτω ἡ Χ». Μετὰ τὸ σπάσιμο τοῦ Ψαρροῦ καὶ τῶν Ε.Σ. στὸ Μοριά, μόνο ἐμπόδιο γιὰ τὴν τελικὴ ἐπικράτησή του ἀπόμειναν οἱ ἐθνικὲς ὀργανώσεις τῶν Ἀθηνῶν. Ἄρχισε λοιπὸν συστηματικὴ προσπάθεια νὰ τὶς ἐξοντώσῃ, καὶ τόσο πλήθυνε τὶς δολοφονίες ἐθνικιστῶν ποὺ ἡ ἄμυνα κατάντησε

ἀνάγκη. Ὁ ἐπιτελάρχης Ἀννίβας στέλνει ἔγγραφο στὴν Κυβέρνηση Τσουδεροῦ καὶ στὸ Στρατηγεῖο Καΐρου γιὰ νὰ τοὺς ἀνοίξη τὰ μάτια ὅτι πρέπει ν' ἀνησυχοῦν τόσο γιὰ τὸ ΚΚΕ καὶ τοὺς Ρώσους ὅσο καὶ γιὰ τὸν Ἄξονα. Οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ κάνουν συνεδριάσεις τὶς νύχτες στὰ νταμάρια τοῦ Λυκαβηττοῦ, οἱ νέοι κολυμπώντας στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Φαλήρου, ἐμεῖς μαζευόμαστε στοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου. Καταλήγουμε στὸ ἴδιο συμπέρασμα : πώς, ἂν δὲ θέλουμε νὰ θυσιαστῆ ἡ Ἑλλάδα στὸ ΚΚ γιὰ χάρη τῶν Σλάβων, πρέπει νὰ θυσιαστῆ τὸ ΚΚ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ νικήσης τὸ Γερμανὸ γιὰ νὰ φέρης τὸ Ρῶσο ἀφέντη. Οἱ ἀναρχικοὶ εἶναι σκληροὶ στὸν ἀγώνα, ἀλλὰ θὰ πολεμήσουν μὲ σκληρότητα καὶ ἂς ὄψωνται γιὰ ὅ,τι συμβῆ. Πέρσι ποὺ ἤμαστε ὅλοι μαζὶ καὶ κυνηγούσαμε τοὺς Ἰταλογερμανοὺς ἑνωμένοι, ζήσαμε χρυσὴ ἐποχή. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουγαν τὴ νύχτα τουφεκιὲς κι ἀγάλλονταν· « οἱ δικοί μας χτυπᾶν τοὺς φασίστες », λέγανε, κ' οἱ πυροβολισμοὶ ἐκεῖνοι τοὺς φαίνονταν ὕμνος ἐλευθερίας. Τώρα χειροβομβίδες κάνουν κάθε βράδυ τὰ σπίτια τους νὰ σειοῦνται, κι αὐτοὶ καρδιοχτυπᾶν : « σκοτώνονται Ἕλληνες μεταξύ τους ! »

Τὸ σιχαμὸ τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ ἀξιωματικοὶ καὶ τομεάρχαι τὸν ἀνάλαβαν μὲ θάρρος. Ἡ φρίκη ποὺ τοὺς προκαλοῦν οἱ ἄνανδρες δολοφονίες ἀθώων νέων ἀπὸ τοὺς κουκουέδες τοὺς πεισματώνει. Εἶναι ὑψηλὸ καθῆκον νὰ ἐκδικῆσαι ἀδικοσκοτωμένους συντρόφους. Αὐτὸ τὸ καθῆκον τὸ ἀναλαμβάνουν λίγοι, ποὺ ἀξίζουν γιὰ πολλούς. Μιὰ τάξις εἶναι τόσο πιὸ δυνατὴ ὄχι ὅσο περισσότερους ὀπαδοὺς ἔχει παρὰ ὅσο πιὸ φανατικούς. Ἡ μονολιθικότητα στὶς ἰδέες μετράει τὴν ἀξία. Οἱ κομμουνιστὲς εἶναι ἐπικίνδυνοι γιατὶ πιστεύουν τυφλὰ τὴ θρησκεία τους. Δὲ νικῶνται παρὰ ἀπὸ θερμότερη πίστη. Οἱ ἀστοὶ μιλᾶν γιὰ ἀντίσταση, μὰ ὑποτάχτηκαν ψυχικὰ στὶς ἀπειλὲς τοῦ ΚΚΕ. Μόνο τὰ στελέχη, αὐτὸ τὸ χρυσάφι κάθε ὀργανώσεως, ξεσηκώνονται. Οἱ δικοί μας πρὶν χτυπήσουν δοκίμασαν πάλι νὰ δώσουν τὸ χέρι

1943 στὸ ΕΑΜ καὶ τὸ παρακάλεσαν νὰ μονοιάση. Τίποτα· ἐκεῖνο νόμιζε τὸ παιχνίδι του κερδισμένο καὶ δὲν καταδέχτηκε νὰ συζητήση. Ἔτσι ἄναψε ὁ ἑλληνοπόλεμος. Τώρα δὲν περνάει νύχτα χωρὶς νὰ γίνη συμπλοκή. Οἱ νέοι σχημάτισαν ἐθελοντικὰ μαχητικὲς ὁμάδες ὑπὸ ἀξιωματικούς. Ὑπακοῦν μὲ πειθαρχία ποὺ ἠλεκτρίζει τὸν Ἕλληνα, τὴ συνειδητὴ πειθαρχία ποὺ πείθει τὸν στρατιώτη γιὰ τὸ δίκιο τοῦ ἀγώνα του, ὄχι τὴν κομμουνιστικὴ ποὺ τὸν κάνει ἐξ ἴσου εὔκολα νὰ βαδίζη πρὸς τὸ καλὸ ἢ πρὸς τὸ ἔγκλημα. Μερικὰ παιδιὰ εἶναι συμπαθητικὰ γιατὶ φοβοῦνται, κι ὅμως δροῦν. Σ' ἕναν ποὺ ἐξηγῶ κάποιο σχέδιο, μὲ σταματᾶ :

— Καλύτερα μὴ μοῦ τὰ λέτε ὅλα.

— Γιατί ;

— Ἂν μὲ πιάσουν, προτιμῶ νὰ μὴν ξέρω γιὰ νὰ μὴ μαρτυρήσω. Δὲ θ' ἀντέξω στὰ βασανιστήρια.

Ξεκινᾶν νύχτα· στὶς σπάνιες λάμπες τῶν δρόμων ἀσημώνεται ἡ βροχή. Περνᾶν σὰν φαντάσματα μόλις σταματήση ἡ κυκλοφορία, μὲ τ' αὐτὶ τεντωμένο μήπως πέσουν πάνω σὲ ξένη περίπολο. Γλιστρᾶν δίπλα ἀπὸ Γερμανοὺς φρουρούς, μιὰ φτυσιὰ μακριά τους, μὰ δὲ ρίχνονται στοὺς Ναζῆδες ἀπόψε, γιατὶ πᾶν στὴ συνοικία Ὑμηττοῦ νὰ λεηλατήσουν ἀποθήκη ὅπλων τοῦ ΕΑΜ. Ὁδηγεῖ ὁ λοχαγὸς Σ., ἀκολουθᾶν 20 παιδιά. Βρῆκαν τὴν ἀποθήκη, τὴν ἔσπασαν, ἅρπαξαν αὐτόματα, μάλινχερ, πιστόλια καὶ κάσες μὲ χειρομβοβίδες. Γυναῖκες κομμουνίστριες ἄκουσαν τὸ θόρυβο κι ἄρχισαν νὰ χτυπᾶν τὶς καμπάνες σὲ συναγερμό. Μαζεύτηκε ὁ ἐφεδρικὸς ΕΛΑΣ τῆς συνοικίας, χτύπησε τὴν ὁμάδα μας ἀπὸ τὰ παράθυρα. Ὁ σαματὰς τῆς μάχης ἔφερε σὲ λίγο καὶ τὸν γερμανικὸ στρατό. Ὁ ΕΛΑΣ ἐξαφανίστηκε, στάθηκαν νὰ πολεμήσουν οἱ δικοί μας. Μερικὰ παιδιὰ πληγώθηκαν ἐλαφρά, ἕνας βαριά. Περασμένα μεσάνυχτα βροντᾶν τὴν πόρτα μου :

— Ποιὸς εἶναι ;

— Ἐγώ, Ὅμηρος.

Εἶναι ὁ ὑπαρχηγὸς τῆς ὁμάδας. Τοῦ ἀνοίγω.

— Τί τρέχει ;

—Χτυπήθηκε βαριὰ ὁ Γιῶργος ὁ Λυρῆς. Δὲν ξέρομε σὲ ποιὸ νοσοκομεῖο νὰ τὸν πᾶμε, γιατὶ οἱ Γερμανοὶ θὰ ψάξουν αὔριο νὰ βροῦν ποῦ εἰσήχθη πληγωμένος καὶ θὰ τὸν πιάσουν.

Τηλεφωνῶ στὴν 'Αθηνᾶ Μεσολωρᾶ, τὴν προϊσταμένη τοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ, τῆς ἐξηγῶ τὴν περίσταση καὶ δέχεται νὰ ἑτοιμάση ἀμέσως χειρουργεῖο καὶ νὰ κρύψη τὸν νέο. Κατεβαίνω στὸ δρόμο. Σὲ μιὰ κουβέρτα ἔχουν τὸν ἀναίσθητο Λυρῆ μὲ διαμπερὲς στὴν κοιλιά. Οἱ σύντροφοἱ του βαστᾶν τὰ χέρια του γιὰ νὰ τὸν κρατήσουν κοντά τους, λὲς κι ὁ Χάρος ἐμποδίζεται ἀπὸ τόσο λίγο πράμα. Φεύγουν γρήγορα πρὸς τὸ Νοσοκομεῖο τοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ γυρίζει ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδας καί, καθὼς μοῦ ἀναγγέλλει πὼς πέθανε ὁ Λυρῆς, τὸν παίρνει τὸ παράπονο. Εἶναι φοιτητὴς 19 χρονῶ, ἄγουρος ἀκόμα. Μοῦ κλαίγεται γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ περνάει ἀφότου ἀνάλαβε τὴν ἀντίσταση. Ἕνα χρόνο τώρα πολεμᾶ τὸν Ἄξονα, πληγώθηκε στὸ πόδι, ἔχυσε κι αὐτὸς σὰν τὸν καημένο τὸν Λυρῆ τὸ αἷμα του, χωρὶς δόξα, στὰ σκοτεινά. Ἡ γειτονιά του τὸν κακοβλέπει, γιατὶ τὸν συκοφάντησαν, κατὰ τὴ συνήθειά τους, οἱ ἐαμίτες ὡς γκεσταπίτη. Ἡ μάνα του τὸν μαλώνει ρέμπελο, γιατὶ ἀντὶ νὰ τὴ βοηθᾶ στὴ δυσκολία τριγυρίζει τοὺς δρόμους. Δὲν ἔχει τὴν παρηγοριὰ πὼς ἀναγνωρίζονται ὅσες θυσίες κάνει. Μιλάει, καὶ τὰ χέρια του κρέμονται ὁλοένα πιὸ ἄχρηστα, οἱ ὦμοι του σκυφτοί. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ζοῦν χωρὶς Πρωτοχρονιά, χωρὶς Χριστούγεννα, χωρὶς Πάσχα, πολεμώντας ὄχι σὲ μιὰ μάχη παρὰ σὲ 365 μάχες τὸ χρόνο, συνέχεια νύχτα καὶ μέρα. Ἡ ψυχή τους κρύβει θησαυρούς, δὲν ξέρεις ἀπὸ κεῖ μέσα τί διαμάντι νὰ πρωτοπάρης. Δὲν ἀνήκουν σὲ κόμμα, δὲ ζητᾶν τίποτα γιὰ τὴ ζωή τους ποὺ δίνουν. Εἶναι οἱ ἀδένες, οἱ ὁρμόνες τῆς Πατρίδας. Χωρὶς αὐτὰ θὰ στραγγαλιζόταν ἡ Ἑλλάδα τοῦτο τὸν χειμώνα ἀπὸ τοὺς κουκουέδες.

Στοῦ Γκύζη οἱ ἐαμίτες σκοτώνουν ἀράδα τοὺς ἐθνικιστάς, γέρους ἀποστράτους ἢ γυμνασιόπαιδα. Ὅταν ὅμως δολο-

φόνησαν τὸν τομεάρχη Καραμανώλη, πυροβολώντας τον ἀπὸ πίσω τὴν ὥρα ποὺ ἔπαιρνε τὸ πρωινὸ λεωφορεῖο γιὰ νὰ κατεβῆ στὴν πόλη, ἡ Χ ἀποφάσισε νὰ τοὺς χτυπήση γιὰ νὰ τρομοκρατηθοῦν. Ἕξι ὁμάδες της (ἕνας ἀξιωματικὸς μὲ πέντε νέους καθεμιὰ) ἀμολήθηκαν στὶς 10 τὸ βράδυ, μπῆκαν στὰ μαγαζιὰ ποὺ ἦταν γνωστὰ γιὰ κέντρα τῶν ἀναρχικῶν καὶ τοὺς φώναξαν : « Ψηλὰ τὰ χέρια ! » Κάμαν ἔρευνα, ὅποιον βρῆκαν ὁπλισμένον τὸν ξυλοκόπησαν, τρεῖς παρέες ποὺ κουβαλοῦσαν κόκκινη μπογιὰ γιὰ τοιχογράψιμο τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ τὴν πιοῦνε, τίναξαν στὸν ἀέρα τὰ δυὸ κομμουνιστικὰ γραφεῖα τῆς συνοικίας, μάζεψαν δέκα ἀρχικουκουέδες, τοὺς πῆγαν στὴν κατάφωτη πλατεία κι' ἐκεῖ τοὺς ἔκαμαν νευρικὸ κλονισμὸ μὲ τὸ νὰ τοὺς κολλήσουν στὸν τοῖχο καὶ νὰ προσποιηθοῦνε πὼς τοὺς ἐκτελοῦν. Ἀνθρώπινα ράκη οἱ περισσότεροι, πέσανε στὰ πόδια καὶ ζητοῦσαν ἔλεος. Μισὴ ὥρα τοὺς παίδευαν, ὕστερα τοὺς ἔδωσαν ἕνα καλὸ χέρι ξύλο καὶ τοὺς ἀπόλυσαν. Ἐκείνη τὴ νύχτα 36 ἄτομα δυνάστεψαν ὁλόκληρη τὴ συνοικία χωρὶς νὰ παρουσιαστῆ πουθενὰ ὁ ἐφεδρικὸς ΕΛΑΣ, καὶ μόνο σὰν τοὺς ἐπιτεθῆκαν οἱ Γερμανοὶ ὑποχώρησαν οἱ Χίτες κανονικά.

Ἀπὸ τότε ἡ κομμουνιστικὴ σφηκοφωλιὰ τοῦ Γκύζη κατατρόμαξε, σταμάτησε γιὰ πολλοὺς μῆνες τὶς δολοφονίες. Τὰ μαγαζιά της ἔκαμαν πέντε μέρες ν' ἀνοίξουν, καὶ ἀφοῦ ἄνοιξαν δὲν ἐπάταγε μέσα ψυχή. Ἔτσι συνετίζεται τὸ ΚΚ : φωτιὰ στὴ φωτιά.

ΝΑ ΜΗΝΑ τώρα οἱ Ἀμερικανοὶ κάνουν πρωινὲς ἐπιδρομὲς κατὰ τῶν Γερμανῶν μ' ἑκατοντάδες ἀεροπλάνα. Τοὺς βομβαρδισμοὺς αὐτοὺς τοὺς ἀγαπᾶμε. Μόλις σημάνη συναγερμὸς οἱ Ἀθηναῖοι ξεχύνονται σὲ δρόμους καὶ ταράτσες, παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τῶν Γερμανῶν, παρὰ τὸν κίνδυνο νὰ δεχτοῦν κατακέφαλα κανένα θραῦσμα ὀβίδας. Κάθε ἔκρηξη βόμβας χαιρετίζεται μ' ἐνθουσιασμό. Ἂν οἱ βολὲς τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ ζώσουν κανένα ἀπὸ τὰ « πουλιά μας » οἱ πολίτες καρδιοχτυπᾶν, μὰ ὅταν τοὺς ξεφεύγει φωνάζουν « δόξα τῷ Θεῷ ». Ὅσο κι ἂν κρύβουν τὶς ζημιές τους οἱ Γερμανοί, ὁ κόσμος τὶς μαθαίνει. Μιὰ φορὰ σκοτώθηκε ὁ χιτλερικὸς διοικητὴς τοῦ Χασανιοῦ, ἄλλη φορὰ σαράντα ἀεροπόροι μέσα στὸ λεωφορεῖο ποὺ θὰ τοὺς ἀνέβαζε στὴν Ἀθήνα, κι ἄλλη φορὰ καταστράφηκαν τὰ 24 τορπιλοπλάνα ποὺ εἶχαν κάμει, λίγες μέρες πρίν, τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Γιβραλτάρ. Ἀπὸ τὴν πρωτοχρονιὰ οἱ σειρῆνες χτυπᾶν χωρὶς διακοπή, δίνοντας τὴν ψευδαίσθηση πὼς πλησιάζει νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Σήμερα, 11 Ἰανουαρίου, ἀντήχησε στὸν Πειραιὰ συναγερμὸς καὶ φάνηκαν ψηλὰ στὸν οὐρανὸ ὀκτὼ σχηματισμοὶ ἀπὸ Ντακότες. Τὰ ἀντιαεροπορικὰ χτυποῦσαν χαμηλά, ἐνῶ τ' ἀεροπλάνα πορεύονταν ἀτάραχα, λὲς κ' ἡ μαυρίλα τῆς μπαρούτης δὲν μποροῦσε νὰ μολύνη τὴν πάναγνη ἀσπράδα τέτοιων ἐκδικητῶν ἀγγέλων. Πῆγαν οἱ Ντακότες ὡς τὸν Ὑμηττὸ κι ἄξαφνα ὅλες μαζὶ στράφηκαν πρὸς τὴ Σαλαμίνα. Οἱ Πειραιῶτες θαύμαζαν τ' ἀσημένιο λαμποκόπημα τῶν ἀεροπλάνων, κρατώντας τὸ χέρι μπροστὰ στὰ μάτια γιὰ νὰ μὴν τοὺς στραβώνη ὁ ἥλιος. Καμάρωναν καὶ φλυαροῦσαν ὅσο νὰ πέση ἡ πρώτη βόμβα στὸ λιμάνι. Τότε σκόρπισε ὁ κοσμάκης πανικόβλητος — Χριστὸς καὶ Παναγιά. Διαμιᾶς ἔσκασαν πολλὲς βόμ-

 βες μαζί, δεξιά, ἀριστερά, μακριά, κοντά, ἄχ, ἀπάνω μας.

—Χριστὲ καὶ Παναγιά!

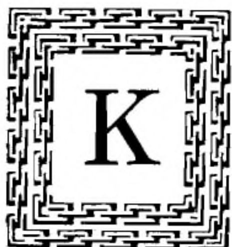
Τόσο τρομερὸς ἦταν τοῦτος ὁ βομβαρδισμὸς πού σταμάτησαν τὰ γυναικόπαιδα τὶς στριγγλιές τους. Οἱ ζωντανοὶ μοιάζανε πεθαμένοι. Σιγά - σιγά, μπροστὰ στὴ φοβέρα τῶν ἐκρήξεων, σώπασε καὶ τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ ἡ φωνή. Μέσα στὴν ἀπαίσια μουγκαμάρα δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ σκάσιμο κάθε βόμβας, μπουούμ! καὶ ἡ γῆ σειόταν ὡς τὰ βάθη της. Ὕστερα ἀπὸ μιᾶς ὥρας σφυροκόπημα ὁ Πειραιὰς ἀφανίστηκε. Ὁ φτωχόκοσμος τῶν Ταμπουριῶν, μὴ ξέροντας ποῦ νὰ καταφύγη, εἶχε τρυπώσει στὰ χαμόσπιτά του, λὲς κ' ἦταν νὰ φυλαχτῆ ἀπὸ νεροποντή. Ἐκεῖ τὸν πέτυχαν οἱ βόμβες καὶ τὸν σακάτεψαν. Μὲ τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Ἑλβετικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Fred Mulder τρέξαμε πρὸς τὰ Ταμπούρια. Γύρω μας πυρκαγιὲς καὶ πυκνὰ σύννεφα σκόνης, ποὺ ἀργοῦσε νὰ κατακαθίση. Στὰ μέρη τὰ χτυπημένα ἀπὸ βόμβες Πειραιῶτες περίτρομοι, μὲ τὴν ἀναπνοὴ ἀκόμα κομμένη, συνωστίζονταν, μερικοὶ γιὰ νὰ δοῦν, μερικοὶ προσπαθώντας νὰ φανοῦνε χρήσιμοι. Νὰ κάμουν τί ; Ἐλάχιστοι πληγωμένοι. Κάτω ἀπ' τὰ γκρεμισμένα σπίτια κείτονταν ὁλόκληρες οἰκογένειες, ἑνωμένες σ' ἕνα πελώριο πτῶμα γεμάτο χῶμα κ' αἵματα. Ἀδύνατο νὰ χωρίσης ἄτομα, νὰ ξαναφτιάξης ἀνθρώπους, νὰ διαλέξης κάθε κορμιοῦ μέλη μέσ' ἀπὸ τὴ σιχασιὰ τῆς ἄμορφης μάζας.

Ὑπάρχουν ἐποχὲς ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲ λογαριάζει. Τέτοιον καιρὸ περνᾶμε. Ὁ βομβαρδισμὸς ἔκαμε μεγάλο ὄργιο θανάτου. Οἱ Ἀμερικανοὶ σκότωσαν σήμερα πολλούς, ὡστόσο δὲν ἄκουγες παράπονο, δὲν ἄκουγες κατάρες. Μόνο μιὰ γριά, μὲ τὰ ροῦχα της ξεσκισμένα καὶ τὰ μαλλιά της γεμάτα σκλῖθρες, καθόταν μπροστὰ στὸ σπίτι της, κομμένο στὴ μέση σὰν φροῦτο, καὶ μοιρολογοῦσε :

— Βαρᾶτε, βαρᾶτε ὅσο νὰ φύγουν οἱ ἀντίχριστοι . . .

Στὸν Mulder φαίνεται ἀπίστευτος τόσος πατριωτισμός, μὰ μιὰ γειτόνισσα μᾶς ἐξηγεῖ :

— Εἶναι ἔρημη στὸν κόσμο. Οἱ Γερμανοὶ τουφέκισαν πέρσι τὸν μοναχογιό της.

ΑΘΟΤΑΝ ἀπέναντί μου καὶ διηγόταν τὴν ἱστορία του, σωστὸ παραμύθι. Κρητικός, ὀμορφόπαιδο, κακοντυμένος. Μοῦ 'λεγε πὼς ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Κρήτη ἐκ μέρους τοῦ « Paddy » (λοχαγοῦ Patrick Leigh - Fermor) καὶ ζητοῦσε νὰ δουλέψῃ ἐδῶ τὴν 'Αντίσταση, γιατὶ στὸ νησὶ τὸν κυνηγοῦσαν οἱ Γερμανοί. Μιλοῦσε, κ' ἐγὼ ἔνιωθα ἐκεῖνο τὸ δίλημμα τῆς Κατοχῆς : τοῦτος ὁ ἄγνωστος εἶναι πατριώτης ἢ χαφιὲς σταλμένος νὰ στήσῃ παγίδα ;

— Πῶς σὲ λένε ;

— Νικόλαο Ρόμπολα.

— Πῶς δὲ σοῦ 'δωσε συστατικὰ γράμματα ἀφοῦ σ' ἔστειλε ὁ Πάντυ ;

— Μοῦ 'δωσε, ἀλλὰ στὸν τάδε κύριο ποὺ πρωτοπῆγα μὲ τὰ γράμματα φοβήθηκε πὼς εἶμαι βαλτὸς καὶ τά 'καψε.

Λέει ἀλήθεια ἢ ψέματα ; Γιὰ νὰ βεβαιωθῶ τὸν στριμώχνω νὰ μοῦ πῇ λεπτομέρειες τοῦ ἀγώνα τῶν Κρητικῶν. Μὲ φωτίζει γιὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ Leigh - Fermor ν' ἀπαγάγῃ τὸ στρατηγὸ Kreippe ἔξω ἀπ' τὸ 'Ηράκλειο καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ στὸ Κάιρο :

— Ἔγινε τὸ καμάρι μας ὁ Πάντυς μὲ τὴν ἀποκοτιά του καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ κατεβάζει τὸ οὖζο ἢ τραγουδᾶ τὶς κρητικὲς μαντινάδες ψηλὰ στὶς σπηλιές μας.

'Η φράση αὐτὴ ζωγραφίζει πιστὰ τὸν φίλο Fermor. Ἦρθε στὴν 'Ελλάδα λίγα χρόνια πρὶν τὸν πόλεμο, παιδὶ 19 ἐτῶν, πεζοπορώντας ὅλη τὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ σπουδάσῃ τόπους καὶ ἀνθρώπους. Στὴν 'Αλβανικὴ ἐκστρατεία τὸν βρῆκα ἀξιωματικὸ - σύνδεσμο. Τὸν 'Ιανουάριο τοῦ '44, μιὰ

1943 βραδιὰ στὸ Κάιρο, πιωμένος, στοιχημάτισε νὰ πιάση τὸν ἀρχηγὸ τῶν Γερμανῶν τῆς Κρήτης καὶ νὰ τὸν φέρη ζωντανὸ στὴν Αἴγυπτο. Ἀνέβηκε σ' ἕνα ἀεροπλάνο μὲ τὸν λοχαγὸ Moss καὶ τρεῖς συντρόφους, πέταξαν ὡς τὴ μεγαλόνησο, μὰ καθὼς ἦταν συννεφιὰ καὶ δὲν ἔβλεπαν τίποτα ὁ πιλότος στράφηκε γιὰ τὴν Ἰταλία. Ὁ Πάντυ δὲν κρατήθηκε, ἄνοιξε γρήγορα τὴν πόρτα καὶ ρίχτηκε μὲ τ' ἀλεξίπτωτο στὸ κατάμαυρο κενό. Οἱ σύντροφοί του προσγειώθηκαν στὸ Μπρίντεζι, ἀπ' ὅπου μὲ βενζινοκάικο γύρισαν σὲ λίγες μέρες νὰ συναντήσουν τὸν Πάντυ. Φαρδύτατο νησὶ ἡ Κρήτη, ἐντούτοις οἱ ντόπιοι ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ συνεννοήθηκαν καὶ κατάφεραν νὰ τοὺς σμίξουν. Μὲ τὴ συνδρομὴ λίγων πατριωτῶν ἔβγαλε πέρα τὴν ἁρπαγὴ τοῦ στρατηγοῦ καί, παρὰ τὸ γερμανικὸ στρατὸ ποὺ βγῆκε νὰ τοὺς κυνηγήση, ἔφτασε στὴ θάλασσα, βοηθημένος ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε ποῦθε νὰ διαβῆ. Θαυμάζει κανεὶς τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων, ἂν ἀνασηκώσης ὅμως τὸ φανταχτερὸ παραπέτασμα τῆς δόξας τους θὰ δῆς ἀπὸ κάτω φαγωμάρα. Σ' ἕνα μόνο μέρος, τὴν Κρήτη, ὁ λαὸς μπόρεσε ἀπ' αὐτὴ τὴν τρέλα ν' ἀπομονώση σοφία. Κ' ἐκεῖ δὲν ἔμεινε χωράφι, βουνὸ ποὺ νὰ μὴ βάφηκε μὲ νέο αἷμα, μὰ μόνο ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου πρὸς τὸν τύραννο, ὄχι ἀπὸ ἀλληλοσφαγή. Ἡ ἱστορία της στάθηκε μονόχνωτη, μιὰ ὁμαδικὴ πάλη γιὰ ν' ἀποτινάξη τὸν φονικὸ ζυγό, σκληρότερο ἀπὸ τὸν τούρκικο γιατὶ ὁ Ἀγὰς δὲν ἤξερε τὸν βαρβαρότατο θεσμὸ τῆς ἀλληλεγγύης στὴν εὐθύνη, ποὺ ἐφάρμοσε ὁ Χίτλερ τουφεκίζοντας γιὰ ἕνα Γερμανὸ ἑκατὸ ἀθώους νησιῶτες. Ὅταν τὸν Ἀπρίλη τοῦ '43, στὸ «Παγκρητικὸ Συνέδριο», ζήτησε τὸ ΕΑΜ νὰ καβαλήση τὶς ἄλλες ὀργανώσεις, ἡ φρόνηση κ' ἡ ἀντροσύνη τῶν ἐθνικιστῶν Παπαδογιάννη στὸ Ρέθυμνο, Μπαντουβᾶ στὸ Ἡράκλειο καὶ Πετράκη στὸ Λασήθι τοῦ ἀνάκοψαν τὸ δρόμο. Ἰσορροπήθηκαν οἱ δυνάμεις καὶ τὸ ΕΑΜ δὲν τόλμησε τότε νὰ κουνηθῆ.

1 9 4 4

ΗΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ, ΜΙΣΟΠΕθαμένη, μόλις ἀναπνέει. Τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο κλείνουν τὰ ἐργοστάσια, ἀπὸ ἔλλειψη ἐδῶ πρώτης ὕλης, ἐκεῖ καυσίμων. Μερικά, ποὺ οἱ Γερμανοὶ θέλουν πεισματικὰ νὰ τὰ κρατήσουν ἀνοιχτά, ἐλαττώνουν μὲ διάφορες προφάσεις τὴν παραγωγή τους γιὰ νὰ μὴ βοηθήσουν τὸν ἐχθρό. Μετριοῦνται στὰ δάχτυλα οἱ βιομήχανοι ποὺ συνεργάζονται θεληματικὰ μὲ τὴν Κατοχὴ καὶ πλουτίζουν. Ἀπὸ τὸ '41 ὁ Γεν. Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας Παυλάκης, μὲ τὴ γνώμη τοῦ Συνδέσμου Βιομηχάνων, ἔβγαλε διάταγμα ποὺ ἀπαγόρευε στὰ ἐργοστάσια ν' ἀπολύσουν ἐργάτες, ἔστω κι ἂν σταματοῦσαν ὁλότελα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀνεργία τὴν πληρώνουν λίγοι βιομήχανοι, ὄχι τὸ Κράτος, ὄχι ἡ κοινωνία. Ἀπὸ τὰ χίλια ἐργαλειὰ τοῦ Ρετσίνα μόνον ὀγδόντα δουλεύουν, ἀλλὰ τὸ προσωπικό, 2000 πρόσωπα, μισθοδοτοῦνται τώρα τρία χρόνια. Οἱ Ναζῆδες ζητᾶν ἐπίμονα ἐργάτες γιὰ τὴ Γερμανία καὶ μᾶς πιέζουν ν' ἀπολύσωμε τοὺς ὑπεράριθμους. Θέλουν νὰ τοὺς πεινάσουν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ πᾶν νὰ δουλέψουν στὶς πολεμικὲς φάμπρικες τοῦ Ράιχ. Δημοσιεύουν δύο νόμους (τὸν 2140 καὶ τὸν 1038 τῆς 30 Δεκεμβρίου τοῦ '43) γιὰ νὰ παρακινήσουν τὶς ἐπιχειρήσεις νὰ διώξουν μέρος ἢ κι ὁλόκληρο τὸ προσωπικό τους. Σήμερα, 25 Ἰανουαρίου, ὁ Σύνδεσμος Βιομηχάνων, τῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι γονατίζουν σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἀνέργων ποὺ συντηροῦν χωρὶς νὰ παράγουν, ἔκαμε κάτι με-

1944 γάλο: ἔστειλε τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 118 ἐγκύκλιο στὰ μέλη του, ν' ἀψηφήσουν τὴν πίεση τῶν Γερμανῶν καὶ νὰ μὴν ἀπολύσουν οὔτε ἕναν ἐργάτη. Ὁ Παυλάκης ἔστειλε στὴ Γερμανία ἀντὶ τεχνίτες σεσημασμένους διαρρῆχτες καὶ πορτοφολάδες.

ΝΟΙΞΕ Η ΠΟΡΤΑ τοῦ γραφείου μου καὶ μπῆκε μὲ μεγάλα βήματα, σὰν πάντα ξαναμμένος, ὁ λοχαγὸς Δεδούσης. Τοῦ ἔπιασα τὰ δυὸ χέρια:

— Ζῆς, Θύμιο;

— Δόξα τῷ Θεῷ!

— Σὲ βλέπω φάντασμα. Μᾶς εἶπαν πὼς σκοτώθηκες.

— Τὸ σίδερο ποὺ θὰ μὲ φάη δὲν χύθηκε ἀκόμα.[1]

Τὸν εἴχαμε στείλει νὰ βοηθήση τὸν Ψαρρό, καὶ τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν αἱματηρὴ διάλυση τῆς ΕΚΚΑ, γύριζε γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὅπου θὰ παρουσιαζόταν ἀνάγκη.

Ὁ Δεδούσης μετὰ τὴν εἴσοδο τῶν Γερμανῶν εἶχε ἀνεβῆ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀντάρτες στὴν Ἀρτοτίνα κι ὀργάνωσε τὴν περιοχή. Ὅταν πρωτοβγῆκε στὸ κλαρὶ δὲν ἀπάντησε παρὰ κάτι φυγόδικους ποὺ αὐθόρμητα, σὰν Ἕλληνες, κάναν πόλεμο μὲ τὸν Ἄξονα, ἐκεῖνον τὸν λίγο πόλεμο ποὺ μποροῦσαν. Κοντά τους μαζεύονταν σιγὰ - σιγὰ τ' ἀτίθασα παλικάρια τῆς Ρούμελης καὶ μερικοὶ στρατιῶτες τῆς μεραρχίας Κρήτης ποὺ δὲν πρόφτασαν νὰ κατεβοῦν στὸ νησὶ τους καὶ δὲ θέλαν νὰ παραδοθοῦν στοὺς Γερμανοὺς τῆς Ἀθήνας.

Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἦταν ἀσύνδετες μεταξύ τους, καθεμιὰ ἔκανε ὅ,τι τῆς περνοῦσε ἀπ' τὸ κεφάλι, κι ὁ Δεδούσης διάλεξε μιά, τοῦ φυγόδικου Ἀβορίτη, ποὺ τὸν συγκίνησε ὁ ἐνθουσιασμός του. Ὁ παλιὸς αὐτὸς ληστὴς ἤθελε νὰ δουλέψη τὴ σκλαβωμένη Πατρίδα γιὰ νὰ ἐξιλεωθῆ ἀπὸ τὰ κρίματά του.

1. Ὁ ἡρωικὸς Θύμιος σκοτώθηκε ἀπὸ ριπὴ πολυβόλου ἐνῶ πολεμοῦσε ὀλόρθος τοὺς ἀναρχικοὺς στὴν Δωρίδα, 10 Φεβρουαρίου 1947.

'Ιούνιο τοῦ '41 ὁ Θύμιος κατεβαίνει στὸν κάμπο καὶ συναντᾶ τὸν συνταγματάρχη Ψαρρό, ποὺ μὲ τὸ ψευδώνυμο Παπαχελὰς ζητοῦσε νὰ ξεσηκώση τὴν ἀνταρτομάνα Ρούμελη. 'Αργότερα ὁ Δεδούσης προδίδεται στοὺς 'Ιταλούς, ποὺ τὸν κλείνουν στὰ μπουντρούμια τῆς "Αμφισσας καὶ τὸν βασανίζουν γιὰ νὰ μαρτυρήση τοὺς συνεργάτες του. Τοῦ ξεριζώνουν ἕνα ἕνα τὰ νύχια τῶν χεριῶν, μὰ δὲν τοῦ παίρνουν οὔτε λέξη. Τέλος τὸν κλειδώνουν στὶς ἐδῶ φυλακὲς 'Αβέρωφ ἐπὶ δεκαπέντε μῆνες. Μόλις ἐλευθερώθηκε, 'Ιούλιο τοῦ '43, τό 'σκασε νὰ συνεχίση τὸν ἀγώνα στὰ μέρη τὰ δικά του. Τότε ὁ Ψαρρὸς ἀνασύσταινε τὸ 5/42 σύνταγμα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ταγματάρχη Λουκᾶ Μαναίου, ποὺ εἶχε κοντά του καὶ τὸν 'Αβορίτη. Σ' αὐτὸ τὸ σύνταγμα στείλαμε ἐπὶ κεφαλῆς 18 ἀξιωματικῶν τὸν Δεδούση, ποὺ ἀνάλαβε τὸ λόχο τῶν Πενταγιῶν καὶ πολέμησε 'Ιταλοὺς καὶ Γερμανοὺς κατὰ τὶς διαταγὲς τοῦ Ψαρροῦ. "Ενας γερο - τσοπάνος τῆς Γκιώνας μᾶς ἔφερνε σπάνια εἰδήσεις τοῦ Θύμιου, εἶτε λακωνικὰ σημειώματα ραμμένα στὴ βραχόκαλτσά του εἶτε προφορικὰ μᾶς διηγόταν μὲ τὴν τραχιὰ δωρική του διάλεχτο τὰ κατορθώματα τῶν εὐζώνων. Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ κατέβηκε ὁ τσοπάνος τὸν ρώτησα πῶς εἶναι πάνω ἡ κατάσταση. Μοῦ ἀποκρίθηκε : « οἱ ληστάδες εἶναι πιὸ γεροὶ ἀπὸ μᾶς, ξέρουν καλύτερα τὴ δουλειά τους ». 'Εννοοῦσε τὸν Βελουχιώτη καὶ τὸν Καραλίβανο, ποὺ τοὺς ἔτρεμε ἡ Στερεά. 'Ο πεννηντάρης Καραλίβανος, μὲ φουστανέλα κι ἀσημένια γιαταγάνια, ἐπὶ εἴκοσι χρόνια εἶχε καταληστέψει τὴν περιοχὴ χωρὶς ποτὲ κανεὶς νὰ μπορέση μὰ τὸν πιάση. Τὸν ἔτρεμαν οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ χωριάτες, οἱ ἀστοί, ἀπὸ τὸ Λιδωρίκι ὡς τὴ Λειβαδιά. Τώρα μάλιστα ποὺ βλέπαν ὅτι τὶς ρίψεις οἱ "Αγγλοι τὶς ἔκαναν ἀποκλειστικὰ στοὺς ληστές, ὁ κόσμος σάστισε καὶ τοὺς ὑπάκουε. Καὶ πῶς νὰ κάμη ἀλλιῶς ὁ δόλιος ἀγρότης ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ ταξίαρχος "Εντυ ἔδωσε στὸν ἀπαίσιο Καραλίβανο στολὴ ταγματάρχη ; Πρώτη φορὰ στὴ ζωή του ὁ λήσταρχος πέταξε τὰ τσαρούχια καὶ φόρεσε σκαρπίνια γιὰ νὰ φαντάζη σύμμαχος ἀξιωματικός. "Ομως κι αὐτὸς ὁ ἀγριάν-

1944 θρωπος ὑποτασσόταν στὴν παράδοξη ἐπιβολὴ ποὺ ἀσκοῦσε γύρω του ὁ γεννημένος γιὰ ἀρχηγὸς Ἄρης Βελουχιώτης. Κι ὁ Βελουχιώτης ἔβλεπε μὲ κακὸ μάτι νὰ ἐνισχύεται ὁ Ψαρρός. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ στὸ μυαλὸ τοῦ Ἄρη δὲν ὑπῆρχε Ἑλλάδα, ὑπῆρχε Ρωσία. Ὅταν ἔνιωσε πὼς στερεωνόταν τὸ 5/42 κι ἅπλωνε πλοκάμια μὲ τὸν Ἀβορίτη στὸν Ἑλικώνα, ἀπ' ὅπου θὰ τοῦ ἔκοβε τὸ δρόμο τῆς Ἀθήνας, φρύαξε. Μαζεύει τοὺς καπετανέους Βοιωτίας Νικηφόρο καὶ Ἀττικῆς Ὀρέστη καὶ κυκλώνουν τὸ βουνό. Ὕστερα καλεῖ στὴν Μονὴ Ὁσίου Σεραφεὶμ τὸν Ἀβορίτη γιὰ νὰ συμφωνήσουν τάχα σὲ μαζικὸ χτύπημα τῶν Ἰταλῶν. Ἐκεῖ τοῦ προτείνει τὸ καπετανλίκι τῆς Γκιώνας νὰ προσχωρήση στὸ ΕΑΜ, μὰ ὁ Ἀβορίτης ἀρνιέται. Ὁ Ἄρης τοῦ ἐξηγεῖ πὼς εἶναι αἰχμάλωτος καὶ θὰ τὸν σφάξη ἂν κρατήση μπέσα στὸν Ψαρρό, ἐνῶ ἂν προσκυνήση θὰ λάβη δύναμη καὶ τιμές. Ὁ παλιὸς φυγόδικος προτιμᾶ νὰ πεθάνη παρὰ νὰ προδώση. Καὶ τότε ὁ Βελουχιώτης τὸν βασανίζει φριχτά, λέγοντας στοὺς χωριάτες πὼς εἶναι λωποδύτης, καὶ μισοπεθαμένο τὸν ἀποτελειώνει μὲ λιθοβολισμὸ μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του, ἐξὸν ἀπὸ ἕναν ποὺ τὸν στέλνει κατατρομαγμένον στὸν Ψαρρὸ γιὰ νὰ διηγηθῆ τί εἶδε. Ὁ Ψαρρὸς καταλαβαίνει μὲ ποιοὺς ἔχει νὰ κάμη, ὅμως ἀφήνει νὰ τὸν δουλεύη ὁ Ἄρης, ποὺ δέχεται στὴν Γκιώνα ὡς σύνδεσμο τοῦ 5/42 τὸν Ἄγγλο ταγματάρχη Τζὲφ (Γκόρντον Γκρήντ), ποὺ λέγεται ἀπόγονος τοῦ Λόρδου Βύρωνα, σὰν αὐτὸν ὀμορφόπαιδο καὶ παλίκαρος, μὰ ποὺ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀριστερὸς βοηθεῖ τὸν ΕΛΑΣ ὅσο μπορεῖ. Στὶς 4 Μαΐου καλεῖ στὸ χωριὸ Στρῶμα σύσκεψη Ψαρροῦ καὶ Βελουχιώτη. Ὁ ὑπολοχαγὸς Καϊμάρας, ποὺ γνωρίζει κατὰ τὸν Βελουχιώτη, συμβουλεύει τὸν συνταγματάρχη νὰ μὴν πάη, ὅμως ἐκεῖνος ἀποζητᾶ τὴ συνεννόηση γιὰ νὰ χτυπηθῆ δραστικὰ ὁ Ἄξονας. Κατὰ τὴ συνάντηση ὁ Βελουχιώτης εἶναι ἄγγελος, ὅ,τι θέλει ὁ Ψαρρὸς τὸ ἀποδέχεται χωρὶς συζήτηση. Ὡστόσο τὸ σούρουπο κυκλώνει τὸ χωριὸ μὲ ἐλασίτες. Ὁ ὑπολοχαγὸς Μύταλας, ποὺ κρατάει τὰ ὑψώματα ἔξω τῆς Στρώμης, κατεβαίνει καὶ εἰδοποιεῖ τὸν Ψαρρὸ γιὰ

κάτι ὕποπτες κινήσεις. Ὁ συνταγματάρχης τὸν ἀποπαίρνει, τὸν διώχνει πίσω στὴ θέση του, λέγοντας πὼς εἶναι στενοκέφαλος φανατικός. Μὰ τὸ πρωὶ ὁ Ἄρης βάζει νὰ βροντήσουν τὰ πολυβόλα κ' ὕστερα στέλνει τελεσίγραφο στὸν Ψαρρὸ «ἐντὸς τριῶν ὡρῶν νὰ διαλύσῃ τὸ 5/42». Ὁ Ψαρρὸς προσπαθεῖ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν καπετάνιο πού 'φερε τὸ τελεσίγραφο, τὸν Νάκο Μπελλῆ, ἀγράμματο χασάπη ἀπὸ τὸν Δομοκὸ ποὺ φυγοδικοῦσε γιατὶ εἶχε σκοτώσει τὸν συνεταῖρο του. Ὁ Μπελλῆς τοῦ ἀπαντᾷ:

— Εἶν' ἕξι ἡ ὥρα. Στὶς ἐννέα θὰ διαλυθῇς μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὴ βία. Διάλεξε!

Κάλεσε τότε ὁ συνταγματάρχης τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς εἶπε πὼς ἔχει θρησκεία νὰ μὴ χυθῇ ἑλληνικὸ αἷμα, γι' αὐτὸ προτιμάει νὰ παραδοθῇ. Ἔτσι διαλύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 5/42. Ὅταν συνάντησε ὁ Ἔντυ τὸν Ἄρη τὸν ἔβρισε, τοῦ εἶπε νὰ μὴν περιμένη σύντομα ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ὁ Ἄρης γέλασε. Αὐτὸ ἴσα - ἴσα ἤλεθε, ν' ἀργήση ἡ ἀπελευθέρωση γιὰ νὰ προλάβουν νὰ κατεβοῦν οἱ Ρῶσοι.

29 Μαΐου διατάζει ἡ Μ. Ἀνατολὴ νὰ ξανασυσταθῇ τὸ 5/42, κι ὁ Ψαρρὸς ξαναγυρίζει στὴ Γκιώνα. Ἀλλὰ ὁ Τζὲφ τὸν ἀφήνει νὰ φυτοζωῇ. Δὲν περνάει οὔτε μήνας ποὺ ἕνας χωριάτης ἀπὸ τὸ Λευκαδίτη ἀναγγέλλει στὸν Ψαρρὸ πὼς 800 ἐλασίτες τοῦ Νικηφόρου ἔρχονται νὰ τὸν χτυπήσουν. Μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ πιστεύη ὁ ἄχολος συνταγματάρχης ἐκνευρίζει τοὺς ἀξιωματικούς του. Τὴν ἴδια νύχτα τοῦ ἐπιτίθεται ὁ ΕΛΑΣ, μὰ σπάει τὰ μοῦτρα του πάνω στοὺς λόχους τοῦ Καϊμάρα καὶ τοῦ Κρανιᾶ. Ἀντὶ νὰ διαλύση, διαλύεται. Ὡστόσο ὁ Ψαρρός, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν κατάσταση, διατάζει ν' ἀπολύσουν τοὺς αἰχμαλώτους, νὰ θάψουν μὲ τιμὲς τοὺς νεκρούς, καὶ μηνᾶ τοῦ Τζὲφ νὰ δώση τέλος στὶς παρασπονδίες τοῦ ΕΑΜ, εἰδάλλως θὰ τὸν ἀνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψη πάλι τὸν ἀγώνα. Ὁ Βρετανὸς φοράει φουστανέλα μὰ δὲν ἀγαπᾶ τὴν πραγματικὴ Ἑλλάδα· ἀφήνει τὸν Ψαρρὸ νὰ διαλυθῇ γιὰ δεύτερη φορά.

Μόλις παράτησαν οἱ ἀντάρτες τὴ Γκιώνα, ὅρμησε ὁ ΕΛΑΣ ἀφόπλισε τοὺς κατοίκους καὶ σκότωσε πολλοὺς πιστοὺς ἐθνικιστάς, ἐνῶ ὁ Τζὲφ περίτρεχε τὰ χωριὰ συνιστώντας σ' ὅλους νὰ προσχωρήσουν στὸ ΕΑΜ. 'Ιούλιο καλεῖ πάλι τὸν Ψαρρὸ τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο τῶν Βουνῶν. Τοῦ δίνει τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τοῦ κάνη ρίψεις γιὰ χίλιους ἄντρες, τοῦ δείχνει τὶς ὑπογραφὲς Σαράφη, Ἄρη καὶ Τζίμα ὅτι συμφωνοῦνε καὶ τὸν πείθει νὰ ξαναβγῆ ἀρχηγὸς Ρούμελης, ἀναγνωρισμένος ἀπ' ὅλες τὶς συμμαχικὲς κυβερνήσεις (ἀκόμα καὶ τὴ ρωσικὴ) ὡς ἐπίσημο τμῆμα τους. Τότε μᾶς ζητᾶν οἱ Ἄγγλοι νὰ στείλωμε κι ἄλλους νέους ἀξιωματικοὺς στὸ 5/42. Ὁ ἐπιτελάρχης 'Αννίβας εἶναι ἀντίθετος στὴ νεκρανάσταση τοῦ συντάγματος, γιατὶ δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴ δυναμικότητα τοῦ Ψαρροῦ. Τὸν ξέρει ἰδεολόγο, τόσο τίμιον ὥστε νὰ καταντᾶ παιχνίδι στὰ χέρια τοῦ πονηροῦ Βελουχιώτη. Τὸ περίεργο εἶναι πώς, μόλις ξαναπαρουσιάστηκε στὴ Δωρίδα ὁ Ψαρρός, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ πῆγαν κοντά του. Εἶχε ἠθικὸ ἐπιβάλλον ποὺ ἔκανε τοὺς κατώτερους νὰ τὸν ὑπακοῦν, νὰ ξέρουν πὼς θὰ χαθοῦν ἐξ αἰτίας του κι ὅμως νὰ μένουν κοντά του. Μὲ τὸ πλατύ του μέτωπο καὶ τὰ ἐκφραστικὰ μάτια ἡ μορφή του ἔφεγγε ἀπὸ πραότητα. Σὰν ὅλους τοὺς γενναίους ἦταν ἀγαθός, ἀγαθὸς καὶ μὲ τοὺς κακούργους. Πίστευε στὴ Δημοκρατία. Αὐτὴ τὸν σκότωσε. Ἂν δὲν πίστευε θὰ χτυποῦσε τοὺς ἀριστεροὺς καὶ θὰ σωζόταν, μὰ τόσο εἶναι φανατισμένος δημοκράτης ὥστε φορεῖ πάντα τὸ κουρελιασμένο ἀμπέχωνο μὲ τὸ ὁποῖο καθαιρέθηκε στὰ '35, τὸ χωρὶς ἐπωμίδες καὶ γεμάτο φτυσιές. Εἶναι δημοκρατικὸ σύμβολο γιὰ τὸν Ψαρρὸ τὸ ἀμπέχωνο, λὲς κ' ἐλπίζει νὰ ἐκδικηθῆ τὴν ταπείνωση. Μ' αὐτὸ σκοτώθηκε, μ' αὐτὸ τάφηκε.

Τὴ νύχτα τῆς 8 Σεπτεμβρίου ἀπὸ τὸν ἀσύρματο μαθαίνει τὸ 5/42 τὴν παράδοση τῆς 'Ιταλίας. 'Ενεργεῖ ταχύτατα. Κυκλώνει τὸ Λιδωρίκι ὅπου βρίσκονται στρατοπεδεμένοι χίλιοι 'Ιταλοὶ καὶ τοὺς καλεῖ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα. Οἱ

ἀπελπισμένοι φασίστες ἀρχίζουν διαπραγματεύσεις, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ παρουσιάζεται μιὰ κομμουνίστρια δασκάλα φέρνοντας τελεσίγραφο νὰ παραδοθοῦν στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Ἰταλὸς διοικητὴς διστάζει τί νὰ κάμη, ἀλλὰ τὸν βγάζει ἀπὸ τὴν ἀπορία ὁ Ἄγγλος σύνδεσμος Τζὲφ ποὺ τοῦ μηνᾶ νὰ μὴν παραδοθῆ παρὰ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, ὅταν θὰ 'ρχόταν αὔριο στὸ Λιδωρίκι. Τοῦτο ἔδωσε καιρὸ στοὺς Ἰταλοὺς νὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τῆς Λαμίας καὶ τοῦ Μεσολογγιοῦ, ποὺ ἀμολᾶν ἀμέσως ἀεροπλάνα γιὰ νὰ βομβαρδίσουν τὸ 5/42, καὶ τὴν ἑπομένη στέλνουν βοήθεια δυὸ μηχανοκίνητες φάλαγγες. Πρὶν φτάσουν οἱ Ναζῆδες στὴν Ἰτέα τρέχει ὁ Δεδούσης μὲ δυὸ διμοιρίες κι ἀφοπλίζει ἑκατὸ Ἰταλοὺς ποὺ μένουν ἐκεῖ. Ὁ Ἰταλὸς λοχαγὸς βλέπει ἀπὸ μακριὰ νά 'ρχωνται οἱ Γερμανοί, μὰ ὁ Θύμιος εἶναι τόσο ἀγριεμένος καὶ δείχνει τόση διάθεση νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ ἀμέσως ὥστε ἀναγκάζει τοὺς φασίστες νὰ τοῦ παραδοθοῦν χωρὶς πολλὲς κουβέντες. Ὕστερα γυρίζει ὁλοταχῶς πρὸς τὸ Λιδωρίκι νὰ βοηθήση τὸν Καϊμάρα ποὺ μὲ 80 παλικάρια ἀγωνίζεται νὰ συγκρατήση μέσα στὴν πόλη τοὺς Ἰταλούς, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν ἔξοδο. Τοὺς πισωγυρίζουν οἱ δυό μαζὶ καὶ ρίχνονται κατόπι ἐναντίο τῆς γερμανικῆς φάλαγγας. Στὸ χωριὸ Σκαλούλα, ποὺ πυρπολεῖται, οἱ Ναζῆδες ἔχουν κλείσει στὴν ἐκκλησία τὰ γυναικόπαιδα μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὰ κάψουν ζωντανά. Ὁ Καϊμάρας προφταίνει καὶ τὰ ἐλευθερώνει, σκοτώνοντας καμιὰ πενηνταριὰ ἐχθρούς. Στὰ χέρια του πέφτουν λάφυρα, ὅλμοι καὶ πολυβόλα. Ἡ φάλαγγα ὑποχωρεῖ πρὸς τὴ Ναύπακτο. Στὶς 17 Σεπτεμβρίου νέες μηχανοκίνητες δυνάμεις στέλνονται ἀπὸ τὴν Ἄμφισσα. Τὸ 5/42 τινάζει ὅλα τὰ γεφύρια τῆς περιοχῆς καὶ τοὺς στήνει ἐνέδρα στὸ Τσακόρεμα. Ἐκεῖ πληγώνεται ὁ οὖνος διοικητὴς τῆς φάλαγγας καὶ καταστρέφονται κάμποσα τάνκς. Οἱ ἕλληνες ἀξιωματικοὶ πέφτουν στὴ φωτιὰ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς πρώτους, παρασύροντας τοὺς ἄντρες σ' ἀνυπέρβλητους ἡρωισμούς. Δὲν ἦτανε φυσικὸ 140 ἀντάρτες νὰ σπάσουν μηχανοκίνητη

1944 φάλαγγα, μὰ ἡ ἐξήγηση εἶναι πὼς τὸ 5/42 εἶχε πολλοὺς καλοὺς βαθμοφόρους καὶ ρουμελιῶτες εὐζώνους.

'Αρχὰς 'Οκτωβρίου γιὰ ν' ἀποπλύνουν τὴν ὕβρη οἱ Γερμανοὶ ἑτοιμάζουν σωστὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Γκιώνας, 6000 στρατιῶτες τέλεια ὁπλισμένους. Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, ποὺ ὅλοι περιμένουν τὴν ξενικὴ ἐπίθεση, ὁ διοικητὴς τοῦ 36ου συντάγματος ΕΛΑΣ, Ζούλας τ' ὄνομα, πιάνει τὰ γύρω χωριὰ καὶ κόβει τὸν ἀνεφοδιασμὸ τοῦ Ψαρροῦ. Ὁ Ζούλας, ὅπου βρεθῆ κι ὅπου σταθῆ, φωνάζει πὼς θὰ διαλύση τὸ 5/42 κατ' ἐντολὴ τοῦ Τζέφ.[1] Τὸν 'Οκτώβριο ὁ Δεδούσης διατάζεται νὰ σταματήση μιὰ ἐφοδιοπομπὴ ἀπὸ 70 αὐτοκίνητα ποὺ φάνηκε νά 'ρχεται ἀπὸ τὴ Ναύπακτο. Τοὺς ἑτοιμάζει παγίδα στὴ θέση 'Ανάθεμα, καίει δέκα καμιόνια, σκοτώνει κάμποσους Γερμανοὺς καὶ τρέπει τ' ἄλλα σὲ φυγή. Λίγες μέρες ἀργότερα διατάζει ὁ Ψαρρὸς τὸν Δεδούση νὰ χαλάση τρία γερμανικὰ θωρακισμένα ποὺ βγαῖναν κάθε πρωὶ ἀπὸ τὴν Ἄμφισσα καὶ τοὺς ἐνοχλοῦσαν. Στὴν 'Αργομοίρα τὰ μαντρώνει ὁ Θύμιος καὶ τὰ καίει χωρὶς νὰ σωθῆ κανένας ἀπὸ τὰ πληρώματά τους. Τὸν ἐρχόμενο μήνα τόσες ἀπώλειες προξενεῖ τὸ 5/42 στοὺς Γερμανοὺς ὥστε τοὺς ἀναγκάζει νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Ρούμελη, νὰ ἐκκενώσουν Ἄμφισσα, Λιδωρίκι, 'Αράχωβα, Δελφούς, 'Ιτέα, Γαλαξίδι, ἴσια-ἴσια τὴν ὥρα ποὺ χειμώνιαζε καὶ τὰ πρῶτα χιόνια πάγωναν τοὺς ἀντάρτες. Μπῆκαν οἱ ἀντρειωμένοι τραγουδώντας στὶς πόλεις καὶ ζέσταναν τὰ κόκαλά τους.

23 Νοεμβρίου παίρνει ὁ Ψαρρὸς ραδιογράφημα ἀπὸ τὸ Κάιρο ὅτι πρόκειται νὰ περάσουν μὲ τὸ τραῖνο γιὰ τὴ Βιέννη 2.500 Ἄγγλοι αἰχμάλωτοι τῆς Λέρου καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώση. Στέλνει κάτω, κοντὰ στὸ μεγάλο τοῦνελ τοῦ Μπράλου ὅπου τὰ μέρη ἀπόκρημνα, τοὺς λόχους Δεδούση καὶ Μύταλα νὰ κάμουν αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. 'Εκεῖ τοὺς ἀνταμώνει εἰδικὸς ἀποσταλμένος τοῦ Στρατηγείου, ὁ συνταγματάρχης Σέπερντ, καὶ τοὺς φέρνει τὴν εἴδηση ὅτι ἡ συνοδεία

1. Στὸ βιβλίο του «'Ελὰς» ὁ Σαράφης γράφει πὼς ὁ Τζὲφ τοὺς ἔλεγε : «Τί τὴ φυλᾶτε αὐτὴ τὴν ΕΚΚΑ καὶ δὲν τὴ διαλύετε νὰ ἡσυχάσετε ; »

τῆς Λέρου θὰ περάση τὸ βράδυ τῆς 4 Δεκεμβρίου. Μὲ χαρὰ περιμένουν οἱ εὔζωνοι αὐτὸ τὸ πάλεμα, ὅταν λαβαίνουν τελεσίγραφο τοῦ ΕΛΑΣ, ὑπογραμμένο ἀπὸ τὸν Ζούλα, νὰ κάμουν πέρα γιατὶ ἡ περιοχὴ ἤτανε δική του. Δὲ φεύγουν βέβαια, ἀλλὰ δὲν περνᾶ καὶ τὸ τραῖνο. Τὴν ἑπομένη νέο τελεσίγραφο, τούτη τὴ φορὰ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ Λάρισας. Ὁ Σέπερντ παρακαλεῖ νὰ μὴ φύγουν γιατὶ ἡ συνοδεία θὰ περνοῦσε μεθαύριο, 8 τοῦ μηνός. Ξαγρυπνᾶν ὅλη νύχτα οἱ εὔζωνοι, μὰ δὲν διακρίνουν τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ κάτι γερμανικὲς περιπολίες ποὺ πᾶνε κ' ἔρχονται ἐρευνώντας τὴ γραμμὴ μὲ προβολεῖς. Ὕστερα μαθαίνει ὁ Σέπερντ πώς, μιὰ ποὺ δὲν ἔφυγε τὸ 5/42 ἀπὸ κεῖ, οἱ κομμουνιστὲς πρόδωσαν τὴν ἐνέδρα στοὺς Γερμανοὺς τῆς Ἀθήνας ποὺ ἔστειλαν τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Λέρου μὲ βαπόρι στὸ Τριέστι. Τὸ ΚΚΕ δὲν ἤθελε νὰ ἐνισχυθῆ ὁ Ψαρρὸς μὲ 2.500 Ἄγγλους ποὺ θὰ ἐξοπλίζονταν ἀμέσως ἀπὸ τὸ Κάιρο. Καθὼς γύριζαν πίσω στὰ λιμέρια τῆς Γκιώνας λέει ὁ Σέπερντ τοῦ Θύμιου :

— Ἔτσι ποὺ τρώγεστε ἀνάμεσό σας οἱ Ἕλληνες θ' ἀργήσετε νὰ ἐλευθερωθῆτε.

Οἱ Γερμανοί, ὠφελημένοι ἀπὸ τὸ αἱματοκύλισμα Ζέρβα καὶ ΕΛΑΣ, παίρνουν πίσω ὅλη τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεά. Οἱ κάτοικοι, μπροστὰ στοὺς βαρβάρους ποὺ σφάζουν καὶ καῖνε τὰ πάντα μὲ τὴν ἄσπρη σκόνη τους, φεύγουν καὶ κρύβονται στὶς σπηλιές. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς στρατολογεῖ μὲ τὴ βία ὁ ΕΛΑΣ γιὰ νὰ χτυπήση, ὄχι Γερμανούς, ἀλλὰ πάντοτε Ζέρβα καὶ Ψαρρό. Τί νὰ κάμουν οἱ χωριάτες ; Παντοῦ Ναζῆδες, ΕΛΑΣ, χιόνι — τρεῖς ἀφανισμοί! Ἁρπάζουν τὸ Καρπενήσι οἱ κυνηγοὶ τοῦ Τυρόλου, ἁρπάζουν τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο στὸ Περτούλι μαζὶ μὲ τοὺς ἀσύρματους καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἐγγλέζων. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὸ Κάιρο ἐκτὸς ἀπὸ χρυσὲς λίρες συνήθιζε νὰ στέλνη στὴν Ἑλλάδα καὶ πολύτιμα πετράδια, διαμάντια καὶ ρουμπίνια, γιατὶ εἶχαν μεγάλη ἀξία σὲ μικρὸν ὄγκο. Τόσο ξαφνικὰ παρουσιάστηκαν στὸ Περτούλι οἱ Τυρολέζοι ὥστε δὲν πρόφτασε ὁ ἕλληνας ταμίας τῶν Βρετανῶν νὰ σηκώση τοὺς θησαυροὺς των

1944 καὶ χάθηκαν ἐκεῖ πολλὲς χιλιάδες λίρες καὶ διαμαντικά.

Γενάρη τοῦ '44 ὁ Ζέρβας κι ὁ ΕΛΑΣ ἦταν καταπονημένοι, οἱ Ἄγγλοι ἀπογοητευμένοι καὶ μόνο ὁ Ψαρρὸς κρατοῦσε. Ὅταν ἐπιχείρησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ πάρουν πίσω τὴν Ἄμφισσα, ὁ ταγματάρχης Μαρούδας μὲ τὸν Δεδούση τοὺς ἀπόκρουσαν. Τότε ξεκινάει νέα χιτλερικὴ φάλαγγα μὲ τάνκς καὶ θωρακισμένα, μὰ στὰ στενὰ τοῦ Ζεμενοῦ τοὺς περιμένει ὁ Καϊμάρας μὲ τοὺς «λιαροκαπαίους» του,[1] ποὺ μὲ τὴν κραυγὴ «ἀέρα» ἀνατρέπουν τὸν ἐχθρὸ καὶ τὸν κυνηγᾶν ὡς τὴ Γραβιά. Ἂν δὲν ἦταν τὰ τάνκς νὰ καλύψουν τὴν ὑποχώρηση, θὰ τοὺς καθάριζαν ὅλους. Δεύτερη ἐπίθεση κάνει τὴν 1 Φεβρουαρίου μεραρχία Ες-Ες ποὺ τὴν κουβάλησαν ἐπίτηδες ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ Μέτωπο γιὰ νὰ τσακίσουν τοὺς ἀντάρτες. Τὰ χιόνια τοῦ Παρνασσοῦ ματώνουν ἐπὶ τρεῖς μέρες πρὶν ὑποχωρήση τὸ εὐζωνικό. Ἡ ἀντίσταση αὐτὴ δίνει καιρὸ στοὺς κατοίκους τῆς Ἄμφισσας νὰ φύγουν. Τελευταῖος ἐγκαταλείπει τὴν πόλη ὁ γιατρὸς Παυλοστάθης μετακομίζοντας σὲ φορεῖα τοὺς τραυματίες, ἐνῶ τὸν ραίνουν οἱ ὀβίδες τῶν τάνκς ποὺ πλησιάζουν. Μετὰ τὸν Παρνασσό οἱ Γερμανοὶ προχωροῦν πρὸς τὴν Γκιώνα, μὰ ὁ Ψαρρὸς τοὺς σταματᾶ στοὺς Πενταγιούς.

Ἀντὶ νὰ σεβαστῆ τὸ ΕΑΜ τὶς κρίσιμες στιγμὲς ποὺ περνᾶ τὸ 5/42 ἀπὸ τὴν ἄγρια ἐπίθεση τῶν Ες-Ες, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ τὸ τυραννήση. Μπαίνουν νύχτα στὸ χωριὸ Σερνικάκι ἐλασίτες τοῦ καπετὰν Νικηφόρου, αἰχμαλωτίζουν τὸν ὑπολοχαγὸ τῶν ὅλμων Βλάικο καὶ διαρπάζουν τὶς ἀποθῆκες τοῦ συντάγματος. Τὰ ἴδια κάνει στὴ Βιτρινίτσα ὁ καπετὰν Κρόνος, πρώην μόνιμος ἐπιλοχίας, τώρα ταγματάρχης τοῦ ΕΛΑΣ. Ὁ Δεδούσης, ποὺ μένει στοὺς Πενταγιούς, δὲν κρατιέται, σὰν ἔμαθε πὼς φίλοι του ἀξιωματικοί, ὅπως ὁ Βλάικος, βασανίζονται. Πρασίνισε τὸ μοῦτρο του (καθὼς μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ Θύμιου εἶδα νὰ πρασινίζη ἀπὸ θυμό) κ' ἔδρασε χωρὶς νὰ ρωτήση κανένα, γιὰ νὰ δώση

1. Τοὺς ὀνόμαζαν ἔτσι γιατὶ σκεπάζονταν μ' ἄσπρες τσοπάνικες κάπες.

ἀλησμόνητο μάθημα στοὺς ἐαμίτες. Σ' ὅλα τὰ γύρω χωριὰ συλλαμβάνει τοὺς ἀριστεροὺς καὶ παραγγέλνει τοῦ καπετὰν Κρόνου πὼς δὲ θὰ τοὺς ἐλευθερώση πρὶν ἀφήσουν κι αὐτοὶ ὅσους ἔπιασαν. Μόλις ἔμαθε ὁ Ψαρρὸς τὸ φέρσιμο τοῦ Θύμιου, τὸν καλεῖ στὸ τηλέφωνο καὶ τὸν διατάζει ὀργισμένος νὰ παραδώση ἀμέσως τὴ διοίκηση τοῦ λόχου.

— Τί ; ρωτᾶ ὁ Δεδούσης, ν' ἀφήσω τὸ λόχο μου ποὺ τὸν ὁδήγησα σὲ τόσες νίκες ; Ποτέ! Ἄλλωστε δὲ θὰ τὸ δεχτοῦν αὐτὸ οἱ στρατιῶτες μου.

Ἐπειδὴ ὁ συνταγματάρχης ἐπιμένει, ὁ Θύμιος καλεῖ τὸν κόσμο του καὶ τὸν ρωτάει :

— Δέχεστε νὰ φύγω ἢ μ' ἀκολουθᾶτε ὅπου κι ἂν πάγω ;

Κανένας δὲν τὸν ἐγκατέλειψε, ὅλοι τὸν ἀκολούθησαν καθὼς ξεκίνησε νὰ ἑνωθῆ· μὲ ἄλλο τμῆμα φανατικὰ ἀντικομμουνιστικὸ ποὺ ἕδρευε κοντὰ στὸ παραλιακὸ χωριὸ Κλῆμα. Αὐτὴ ἡ ἀπειθαρχία βάζει τὸν Ψαρρὸ σὲ δίλημμα. Ὁ ΕΛΑΣ, ὁ Ἄρης, οἱ ντόπιοι πράκτορες τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς παραδώση τὸν Δεδούση γιὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν. Κι ἀρχίζουν ὡς ἀντίποινα νὰ φυλακίζουν ὀπαδοὺς τοῦ 5/42, τουφεκίζουν μάλιστα μερικούς. Ὁ Ψαρρός, μὲ τὴ γκλίτσα του γιὰ μόνη συνοδεία, πάει πεζῆ στὸ Λιδωρίκι νὰ συνεννοηθῆ μὲ τὴν ἐλασίτικη ταξιαρχία ποὺ τὸν περικυκλώνει. Διοικητής της εἶναι μαλακὸς ἀξιωματικός, ὁ Ρήγας, μὰ ἔχει πολιτικὸ καθοδηγητὴ τὸν Ἡρακλῆ, ψυχὴ ἐγκληματική, καὶ καπετάνιο τὸν Κρόνο, ἐκεῖνον τὸν ἐπιλοχία. Οἱ κομμουνιστὲς ἀφρίζουν ἀπὸ τὸ κακό τους. Ὁ Ψαρρὸς τοὺς ὁμολογεῖ πὼς ὁ Δεδούσης ἔφταιξε, μὰ ἀρνεῖται νὰ τὸν παραδώση : « Θὰ τὸν δικάσω ἐγώ », τοὺς λέει. Στὴν ἐπιμονὴ καὶ τὶς βρισιὲς τοῦ Κρόνου ἀπαντᾶ κι αὐτὸς μὲ πεῖσμα. Φεύγει ἀπὸ κεῖ μὲ τὴν πεποίθηση πὼς αὔριο-μεθαύριο θὰ συγκρουστοῦν. Πάει στὸ Κλῆμα νὰ βρῆ διέξοδο στὸ δίλημμά του καὶ καλεῖ σύσκεψη τῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ Δεδούσης παίρνει πάνω του παλικαρίσια τὶς εὐθύνες, ἀλλὰ μὲ τὴ σκέψη ὅλων τῶν βαθμοφόρων ἀρνεῖται κάθε συμβιβαστικὴ λύση. Ὁ συνταγματάρχης ἀντιμετωπίζει τότε ἕνα εἶδος συνωμοσίας.

 Οἱ ἀξιωματικοί του δὲν συμφωνᾶν μὲ τὶς ὑποχωρήσεις του, τὸν ὑποπτεύονται κιόλας πὼς σκόπευε νὰ ἐνταχθῆ στὸν ΕΛΑΣ. Ἡ τραγικότητα τοῦ Ψαρροῦ εἶναι ὅτι, σ' ἐπαρχία βασιλική, μὲ πολλοὺς ἀξιωματικοὺς βασιλικούς, κρατοῦσε δημοκρατικὴ γραμμή, ποὺ φυσικὰ γεννοῦσε δυσπιστία. Ἡ πειθαρχία κλονιζόταν. Τὴν παρεξήγηση αὐτὴ τὴν ξεκαθάρισε ὁ Ψαρρὸς δίνοντας τὸ λόγο του πώς, ἂν τοὺς ἐπιτεθῆ τὸ ΕΑΜ αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ τὸ χτυπήση. Ἔτσι ἀνανεώθηκε πρὸς ὥρας ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ συντάγματος στὸν ἀρχηγό.

Ὁ πιστός του σύμβουλος Παπαγιαννόπουλος διηγεῖται πώς, ἀφοῦ διαλύθηκε αὐτὴ ἡ σύσκεψη, ὁ Ψαρρὸς ἀνέβηκε μαζί του στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ, ὅπου τοῦ ἄνοιξε τὴν καρδιά του :

— Θὰ χτυπηθοῦμε, τὸ ξέρω. Ἔχω κακὸ προαίσθημα.

Ὁ Παπαγιαννόπουλος ζήτησε νὰ τὸν παρηγορήση :

— Μπόρα σὰν τὶς ἄλλες εἶναι, γρήγορα θὰ περάση.

— Ὄχι, ἔκαμε ὁ συνταγματάρχης, δὲν ὑπάρχει διέξοδος. Ξέρω τί μὲ περιμένει...

Κ' ἔδειξε μὲ τὴ γκλίτσα του ἕνα φτωχικὸ τάφο ποὺ εἶχε τὸν ξύλινο σταυρό του γερμένον ἀπὸ τοὺς βοριάδες. Τὸ προαίσθημα τοῦ Ψαρροῦ πραγματοποιήθηκε ἀκέραιο. Σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τάφο τὸν πέταξαν, λίγες μέρες ἀργότερα, οἱ ἐαμίτες [1].

Παρακαλῶ τὸν Θύμιο : « Πές μου, φίλε, πῶς ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Ψαρροῦ ; Πῶς σώθηκες ἐσύ ; »

— Τέλη Μαρτίου κάλεσε ὁ Τζὲφ τὸν Ψαρρὸ καὶ τοὺς ὑπεύθυνους κομμουνιστὲς γιὰ νὰ συμβιβάση τὰ πράματα. Ἀποφασίστηκε τὸ σύνταγμα νὰ δικάση ἐμένα, ὁ ΕΛΑΣ τὸν Νικηφόρο, καὶ ν' ἀνταλλάξωμε τὰ λάφυρα. Τούτη ἡ συμφωνία δὲν πρόφτασε νὰ ἐκτελεστῆ γιατὶ οἱ συμμορίτες εἶχαν ἀποφασίσει νὰ μᾶς ξεκάμουν καὶ κουβάλησαν στὴ Γκιώνα τὸν Ἄρη μὲ τοὺς μαυροσκούφηδες. Μᾶς ζήτησαν ἄδεια νὰ περάση τὸ τάγμα τοῦ Κρόνου ἀπὸ τὸ Εὐπάλιο, ποὺ κόνευε

1. Βλ. τὴ σειρὰ Ἰανουαρίου 1946 τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινὰ Νέα».

ὁ λόχος μου, γιὰ νὰ τραβήξουν πρὸς τὴ Ναύπακτο, νὰ ἐπιτεθοῦν τάχα στοὺς Γερμανούς. Ὁ Ψαρρὸς ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ δώση τὴν ἄδεια. Τὴ νύχτα τῆς 1ης Ἀπριλίου ὁ κομμουνιστὴς Τσούγκας περίμενε τὸ ἐλασίτικο τάγμα ἔξω ἀπ' τὸ Εὐπάλιο γιὰ νὰ τὸ εἰδοποιήση : « Ριχτῆτε τους ἀπόψε. Σᾶς τοὺς ἑτοίμασα ὡραῖα, ὀργάνωσα γιορτὴ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ λόχο Δεδούση. Τοὺς ἔχω ὅλους μέσα στὸ σχολειὸ ἀνάκατους μὲ γυναικόπαιδα. Ριχτῆτε τους ». Στὶς 11 ἡ ὥρα, ἐνῶ τὸ γλέντι μας εἶχε ἀνάψει καὶ χορεύαμε τσάμικο, αὐτοὶ μᾶς κύκλωσαν σιγὰ-σιγὰ κι ἀρχίνησαν διαμιᾶς τὶς ὁμοβροντίες. Ὁ πανικὸς τῆς συντροφιᾶς μου ἦταν ἀφάνταστος. Τότε τραβάω τὸ πιστόλι μου καὶ σπάζω τὶς δύο λάμπες τοῦ σχολειοῦ. Στὰ σκοτεινά, διατάζω τὸ γυναικολόγι νὰ πέση καταγῆς, τοὺς ἀντάρτες νὰ βγοῦν ἔξω. Μόλις ἔσβησε τὸ φῶς, οἱ κομμουνιστὲς συγκέντρωσαν ὅλμους καὶ πολυβόλα στὴν ἐξώπορτά μας, καὶ τοῦτο ἔκαμε τοὺς ἄντρες μου νὰ διστάζουν : « Κύριε λοχαγέ, μοῦ λέν, ἀδύνατο νὰ περάσωμε ἔτσι ποῦ βαρᾶν τὴν ἔξοδο ». Ἐγὼ ἀνοίγω τὴν πόρτα, μπήγω μιὰ φωνάρα : « ὅποιος μ' ἀγαπᾶ μ' ἀκολουθεῖ », καὶ πετάγομαι ἔξω. Πίσω μου τρέχουν οἱ δικοί μου καὶ καταφεύγουμε στὸ διπλανὸ ὕψωμα. Ἐμεῖς ἤμασταν 85 νοματαῖοι, ἐκεῖνοι ὁλάκερο τάγμα· ἐμεῖς μὲ τουφέκια, ἐκεῖνοι μὲ βαρὺ ὁπλισμό. Ἐπειδὴ εἶναι δύσκολη ἡ θέση μας, μιὰ μόνη λύση ξεδιακρίνω — νὰ τοὺς φοβίσω, νὰ τοὺς πάρω τὸν ἀέρα. Τοὺς κάνω λοιπὸν ἀντεπίθεση, στὴ μαυρίλα τοὺς βροντάω μιὰ ἀπὸ δῶ, μιὰ ἀπὸ κεῖ, ὥσπου κατὰ τὶς 3 τὸ πρωὶ οἱ ληστὲς κλονίζονται, γιατὶ τοὺς ἔχω πάρει ὅλα τὰ ὑψώματα. Μὰ πρέπει καὶ νὰ τελειώσω γρήγορα, πρὶν φέξη, γιατὶ μὲ τὴν αὐγὴ θὰ καταλάβουν πόσο λίγοι εἴμαστε καὶ θ' αναθαρρέψουν. Διατάζω γενικὴ ἔφοδο. Τὸ τάγμα τοῦ Κρόνου ἀποσυντίθεται, κ' ἐμεῖς, ὅλοι-ὅλοι 85, πιάσαμε 96 αἰχμαλώτους καὶ 5 καπετανέους. Ἕνας καπετάνιος δὲν ντράπηκε τὸ δοξασμένο ὄνομα ποὺ μεταχειριζόταν, Κολοκοτρώνης, καὶ ἔπεσε στὰ πόδια μου γρυλίζοντας σὰ χοῖρος νὰ μὴν τὸν σκοτώσω. Δὲν τοὺς ἔσφαξα, τοὺς ἔστειλα τοῦ Ψαρροῦ. Ὁ

 Κρόνος καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του ἐξαφανίστηκαν στὶς ἐρημιὲς τῶν Βαρδουσιῶν· δέκα μέρες ἔκαμαν νὰ συνέρθουν ἀπὸ τὸ βρόντο. Ὁ Ἄρχος — ἔτσι λέγαμε τὸν Ψαρρὸ — γιὰ νὰ προλάβη τὸν ἐμφύλιο πόλεμο γράφει καὶ ξαναγράφει διαλλακτικὰ γράμματα στὸ φίλο του Μπακιρτζῆ, τὸν Πρόεδρο τῆς ΠΕΕΑ, μὰ τὸ ΕΑΜ, ποὺ ἔχει προσκληθῆ κιόλας στὸν Λίβανο, τρώγεται νὰ μᾶς ξεκάμη γρήγορα, πρὶν ὑπογράψη τίποσα στὴ Μέση Ἀνατολή. Γιὰ νὰ μαλακώση τοὺς κομμουνιστὲς ὁ Ψαρρὸς κάνει κάθε δυνατὴ ὑποχώρηση, κι ὅμως ἀνήμερα Μεγάλη Δευτέρα μᾶς χτυπᾶν στὸ Παλιοχώρι ποὺ ὑπερασπίζεται ὁ Καϊμάρας. Παρὰ τὴ δυσαναλογία σὲ δύναμη τοὺς νικάει. Μεγάλη Τρίτη αἰχμαλωτίζει τὰ μεταγωγικὰ τοῦ Κρόνου, Μεγάλη Τετάρτη τοὺς δίνει μάθημα στὰ Τρίκορφα. Τὸν ξέρεις τὸν Γιῶργο τὸν Καϊμάρα ;

— Τὸν ξέρω τὸν λεβέντη.

— Ἄτρομο παιδὶ ὁ Γιῶργος, ἀλλὰ καὶ δυὸ ὁπλαρχηγοὶ ποὺ βαστοῦσαν τὰ πλευρά του, ὁ Βαρβάτος κι ὁ Κόκορης, κάμαν κι αὐτοὶ θαύματα παλικαριᾶς. Μεγάλη Παρασκευὴ οἱ ἐλασίτες δὲν πετυχαίνουν νὰ μᾶς πάρουν οὔτε ρούπι τόπο· τοὺς κρατᾶμε ἀλάργα. Μὰ ὁ Ψαρρὸς δὲν ἀντέχει νὰ βλέπη ἑλληνικὸ αἷμα νὰ χύνεται, δὲν ἀντέχει νὰ βλέπη τοὺς Γερμανοὺς νὰ χαζεύουν μὲ τὰ κιάλια τὴν ἀλληλοσφαγή μας. Κάνει τὸ τραγικὸ λάθος ν' ἀπολύση τοὺς ἑκατὸ αἰχμαλώτους ποὺ εἴχαμε πιάσει στὸ Εὐπάλιο. Αὐτοὶ οἱ ἑκατὸ ἐλασίτες, καὶ μάλιστα οἱ πέντε καπετανέοι τους, συγκρατοῦσαν κάπως τὸν Ἄρη — μὴ λάχη καὶ τοὺς σφάξουμε. Μόλις τοῦ γύρισαν αὐτοὶ σῶοι πίσω, διάταξε ὁ Ἄρης ξέφρενο γιουρούσι. Σφάλμα νὰ φέρνεσαι τίμια μὲ τὸν ἐπίβουλο, ἀλλὰ ὁ Ψαρρὸς εἶχε μαλακιὰ ψυχή.

— Λοιπόν ;

— Λοιπὸν ὁ Ἄρχος εἰδοποιεῖ τὴν V ταξιαρχία τοῦ ΕΛΑΣ πρῶτο πὼς ἀποδέχεται νὰ διαλύση τελικὰ τὸ σύνταγμά του, δεύτερο πὼς ἀποφάσισε νὰ μὲ παραδώση σ' ἐκείνους νὰ μὲ δικάσουν, καὶ τρίτο διατάζει παύση πυρός. Ἔτσι τὸ ἀπόγεμα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς σταματάει

τὸ τουφεκίδι καὶ λὲν ὅλοι πὼς θὰ γιορτάσωμε ἥσυχο Πάσχα. Τὸ λὲν οἱ δικοί μας, ὄχι ὁ Ἄρης. Αὐτὸς φέρνει κοντύτερα τὰ τμήματά του καὶ σφίγγει γύρω μας τὴν τανάλια. Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ὁμαδάρχες ζητᾶμε τοῦ Ψαρροῦ πυρομαχικά, προβλέποντας αἰφνιδιασμό, μὰ ἀρνεῖται νὰ μᾶς στείλη. Ξέρει πὼς δίπλα στοὺς διαβόλους τοῦ Ἄρη στέκουν ἐλασιτάκια, ἑλληνόπουλα γεμάτα Πατρίδα. Δὲ θέλει νὰ τὰ σκοτώση. Γιὰ νὰ μὴ χύση τὸ δικό τους αἷμα χύνει τὸ αἷμα τῶν εὐζώνων του. Γιόρταζαν οἱ στρατιῶτες μας στὶς ἐκκλησιὲς τὸ Ἅγιο Πάσχα, ὅταν ἄρχισε ἐπίθεσις ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Καϊμάρα καὶ τοῦ Πετυχάκη. Ὅπως πάντα ὁ Γιῶργος τοὺς ἀποδιώχνει καὶ πιάνει σκλάβους ποὺ τοῦ ὁμολογοῦν πὼς μὲ τὴ βία τοὺς βάζουν νὰ πολεμᾶν ἐναντίον Ἑλλήνων· μὲ τὸ ψέμα καὶ τὸ πολυβόλο τοὺς πήγαιναν. Ὁ Ψαρρὸς δὲν ξέρει τί νὰ πράξη. Ἐνῶ τοὺς εἰδοποιεῖ πὼς παραδίνεται, αὐτοὶ τὸν τρακάρουν! Ἄγγλοι, ΠΕΕΑ, Κάιρο, ὅλοι τὸν ἔχουν ἐγκαταλείψει... Παρακινᾶν οἱ ἀξιωματικοὶ τὸν Ψαρρὸ νὰ περάσουν τουλάχιστο ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ στὴν Πελοπόννησο, μὰ αὐτὸς δὲν ἀποδέχεται. « Ἐδῶ μ' ἔταξαν, ἐδῶ θ' ἀποθάνω », ἀπαντᾶ. Ὅλο μᾶς ἐπαναλαμβάνει πὼς ἡ Ἱστορία ποὺ θὰ τὸν δικάση θὰ τὸν δικαιώση, μὰ ἐγὼ πιστεύω, Χρίστο, πὼς ἡ Ἱστορία θὰ μιλήση μὲ σεβασμὸ βέβαια γιὰ τὴν ἁγνὴ καρδιὰ τοῦ Ἄρχου, ἀλλὰ μὲ αὐστηρότητα γιὰ τὴ χλιαρή του διοίκηση. Τρεῖς ἡ ὥρα νύχτα τῆς Δευτέρας τοῦ Πάσχα μᾶς ρίχνονται 2500 λυσσασμένοι ἐλασῖτες ἀπὸ τὸ ἀριστερό, ποὺ κρατάω ἐγὼ μὲ τοὺς εὐζώνους μου. Βάζω τὸν σαλπιγκτὴ νὰ βαρέση τοῦ « Ἀιτοῦ τὸ γιὸ » καὶ κατὰ τὸ σύστημά μου, ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἀρκετὲς δυνάμεις, διατάζω ἀντεπίθεση. Τὸ κάνω γιὰ νὰ τοὺς φοβίσω, μὲ καταλαβαίνεις ; Ἀλλὰ στὴν παράταξή μου ὑπάρχουν μεγάλα κενὰ καὶ περνᾶν ἐλασῖτες ἀνάμεσά μας. Ἔτσι ἀναγκάζομαι νὰ συμπτυχθῶ πρὸς τὸ γιαλό, ὅπου ἀνταμώνω τὸν Ψαρρό. Ὁ Ἀρχηγὸς εἶχε κατεβάσει ὅσους μπόρεσε στὴν παραλία νὰ τοὺς φευγατίση, μὰ δὲ βρίσκει παρὰ ἕνα μόνο καΐκι. Ἐκεῖ νά 'βλεπες, Χρίστο, ψυχικὸ μεγαλεῖο. Κανεὶς γερὸς δὲ θέλησε νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ

τὴν εὐκαιρία, παρὰ βάλαμε στὸ πλεούμενο τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς ἀδύνατους κ' ἐμεῖς κινήσαμε νὰ σπάσωμε τὸν ἐλασίτικο κλοιό, ὅλα γιὰ ὅλα. Λίγα παιδιὰ μεῖναν κοντὰ στὸν Συνταγματάρχη, ἀποφασισμένα νὰ συμμεριστοῦν τὴν τύχη του, μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Πετυχάκη ποὺ καταδίκασε τὸ τμῆμα του γιὰ νὰ μᾶς κρατήση πλαγιοφυλακή. Ὅσο νὰ βγοῦμε πέρα δώσαμε ἄγρια μάχη σῶμα μὲ σῶμα, μαχαιρωθήκαμε μὲ τοὺς ἀριστεροὺς καί, τέλος, ἀπὸ τοὺς ἐνενήντα εὐζώνους ποὺ ὅριζα ἐγὼ πενήντα μοῦ σκοτώθηκαν καὶ σαράντα κατάφερα νὰ τοὺς περάσω ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη. Τὸ λεβεντόπαιδο, ὁ Πετυχάκης, κράτησε τὸ λόγο του — μᾶς βοήθησε νὰ γλιτώσωμε μὲ θυσία τῆς ζωῆς του.

— Ὁ Ψαρρὸς τί ἀπόγινε ;

— Δὲν ξέρω λεπτομέρειες. Ἔμαθα πὼς τὸν τυράννησαν. Ἐμεῖς ἀπὸ τὸ χωριὸ Μαραθιὰ σκορπίσαμε καί, ἀφήνοντας τὸν Καϊμάρα πληγωμένον σὲ μιὰ σπηλιά, τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἔξι πιστοὺς κράτησα μαζί μου καὶ τὸν ἀδερφό, τὸν Γιάννη. Ὅσο νὰ σκοτεινιάση, Δευτέρα τοῦ Πάσχα, κρυφτήκαμε πρόχειρα μέσα στὰ πουρνάρια κι ἀκούγαμε τὶς περιπολίες τοῦ ΕΛΑΣ νὰ ρωτᾶν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη : « Μήπως εἴδατε πουθενὰ τὸν Δεδούση ; » Εἶχαν φαγούρα νὰ μὲ πιάσουν ζωντανό. Σὰν ἔπηξε ἡ μαυρίλα, ὁ στρατιώτης μου Γλυμῆς, βοσκὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀνάλαβε νὰ μᾶς ὁδηγήση μέσα ἀπ' τοὺς συμμορίτες. Ἄκουγε σὰ λαγός, ἡ μύτη του ἔπαιζε σὰν κυνηγιάρικου σκύλου. Κάποτε μοῦ κάνει : « Μαντρὶ εἶν' ἐδῶ κοντά, κὺρ λοχαγέ, ὀσμίζομαι προβατίλα ». Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι δὲ μυρίζαμε τίποτα, κι ὅμως μετὰ ἕνα χιλιόμετρο δρόμο βρήκαμε τὴ στάνη. Ὁ τσοπάνος, μὴ ξέροντας τί εἴμαστε, δὲν ἤθελε νὰ δώση πληροφορίες, ὅταν τοῦ 'βαλα ὅμως τὸ πιστόλι στὰ μηνίγγια μοῦ εἶπε : « Ἂν εἶστε Ψαρριανοὶ θὰ σᾶς βοηθήσω, ἂν εἶστε κομμουνισταὶ δὲ θὰ μιλήσω, σκοτῶστε με ». Αὐτὸς ὁ χριστιανὸς μᾶς ἔσωσε. Ἀπὸ μαντρὶ σὲ μαντρὶ μᾶς ὁδήγησε ὁλάκερη βδομάδα ὡς τὸν Παρνασσό, βαδίζοντας ὅλο κορυφογραμμὴ γιὰ ν' ἀποφύγωμε τοὺς ἐλασίτες. Πίναμε γάλα καὶ τρώγαμε γίδες ὠμές, μὴ μπορώντας

ν' ἀνάψωμε φωτιά. Ὁ Γλυμῆς δὲν νοιαζόταν γιὰ τὴ ζωή του παρὰ γιὰ δυὸ χρυσὲς λίρες ποὺ εἶχε οἰκονομία. Τὶς κατάπινε, κι ὅταν ἀποπατοῦσε ἔπρεπε νὰ σταματήσωμε γιὰ νὰ τὶς βρῆ, νὰ τὶς καθαρίση καὶ νὰ τὶς ξανακαταπιῆ. Κάποτε ποὺ ὑποφέραμε ἀπὸ δίψα ὁ Γλυμῆς ἀνακάλυψε πηγάδι μὲ νερὸ στὰ δέκα μέτρα. Βγάλαμε τοὺς ζωστῆρες μας, σκίσαμε ἕνα πουκάμισο σὲ λουρίδες, σχηματίσαμε μ' αὐτὰ σκοινί, δέσαμε μιὰν ἀρβύλα γιὰ κουβὰ καὶ ἤπιαμε νερὸ ἀπὸ τὸ βρώμικο παπούτσι. Μὲ τέτοια βάσανα φτάσαμε στὸ χωριὸ Ἅγιος Γιώργης, ὅπου ἀλλάξαμε τὸ χακὶ μὲ πολιτικὰ ροῦχα καὶ πήγαμε στὴν Ἄμφισσα. Ἐκεῖ ὁ δήμαρχος μᾶς ἔστειλε μὲ καμιόνια στὴν Ἀθήνα. Ἄς εἶναι... Αὐτὰ πέρασαν πιά... Ἔλα τώρα νὰ σκεφτοῦμε τί καινούρια δουλειὰ θ' ἀναλάβω [1].

Τὸν Ψαρρὸ τὸν προφταίνει στὴ ρεματιὰ τῆς Ρεθιᾶς ὁ διοικητὴς τοῦ 36ου ΕΛΑΣ ἀντισυνταγματάρχης Ζούλας, προσωπικός του ἐχθρός. Τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέει γεμάτος μίσος :

— Δυὸ χρόνια σὲ κυνηγάω, Ψαρρέ, μὰ τώρα σ' ἔπιασα.

— Μπορεῖς νὰ μὲ σκοτώσης, ἄνανδρε. Γιατί δὲν τὸ κάνεις ;

1. Στὴ σελίδα 251 τοῦ βιβλίου «Ἐλὰς» ὁ Σαράφης δὲ λέει τὴν ἀλήθεια πὼς ὁ Κρόνος ἐπιτέθηκε ξαφνικὰ τοῦ Δεδούση στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ Εὐπάλιο μὲ ὁλόκληρο τὸ τάγμα του, παρὰ προσποιεῖται πὼς ὁ Δεδούσης χτύπησε πρῶτος ἕνα λόχο τοῦ Κρόνου χωρὶς αἰτία. Ὁμολογεῖ ὡστόσο ὅτι πιάστηκαν ἐλασῖτες αἰχμάλωτοι, ἂν καὶ ντρέπεται νὰ ἀναφέρη τὸν ἀκριβῆ ἀριθμό. Στὴ σελ. 253 γράφει ψέματα πὼς ὁ Δεδούσης, μετὰ τὴ διάλυση τοῦ Ψαρροῦ, κατετάγη στὰ Τάγματα Ἀσφαλείας Πατρῶν. Ὁ Θύμιος ἀπὸ τὴν ἄνοιξη τοῦ '44 ὡς τὸν Αὔγουστο ἔμεινε κοντά μας στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἡμέρα κρυβόταν γιατὶ τὸν καταζητοῦσε ἡ Γκεσταπὸ καὶ τὰ βράδια λάβαινε μέρος σὲ σαμποτὰζ καὶ νυχτερινὲς συμπλοκὲς ἐναντίο Γερμανῶν καὶ κομμουνιστῶν, πολύτιμος συνεργάτης γιὰ τὴν ἀνυπέρβλητη παλικαριά του. Στὶς 10 Αὐγούστου τὸν συνέλαβαν πάλι οἱ Γερμανοὶ καὶ τὸν φυλάκισαν στὸ Χαϊδάρι, ἀπ' ὅπου ἔφυγε λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀπελευθέρωση καὶ ξανάρχισε κοντά μας τὰ σαμποτάζ.

1944 Ὁ Ζούλας διατάζει τοὺς στρατιῶτες νὰ ρίξουν, μὰ αὐτοὶ δὲν τὸ τολμᾶν, γιατὶ τοὺς ἀνατρομάζει τὸ ἥσυχο μεγαλεῖο τοῦ Ἄρχου. Ὁ Ζούλας τοὺς ἀπειλεῖ :

— Ρίξτε, λοιπόν, ζῶα!

Κάποιος σημαδεύει τὸν Ψαρρό, καὶ τὸν πετυχαίνει στὸ στῆθος μὲ ριπὴ αὐτόματου. Λυγίζουν τὰ γόνατά του καὶ σωριάζεται κάτω. Ὁ Ζούλας σκύβει, τοῦ κόβει μὲ μαχαίρι τὸ λαιμὸ καὶ παίρνει τὸ κεφάλι. Ὕστερα γενικεύεται ἡ σφαγή. Πολλοὶ γδάρθηκαν ζωντανοί, πολλῶν ξεριζώθηκαν τὰ μάτια, πολλοὶ ξεψύχησαν ἀπὸ τὸ ἀλύπητο ξύλο. Ὡς τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἔτρεχε ποτάμι τὸ αἷμα, τὸ αἷμα ποὺ ζήτησε μὲ τόσην ἐπιμονὴ νὰ οἰκονομήσῃ ὁ ἁγιόψυχος Ψαρρός. Ἀφοῦ ἄφησαν τὸ πτῶμα του στὴ ρεματιὰ ὅλη μέρα, ὕστερα τὸ σύρανε οἱ ἐλασίτες μ' ἕνα μουλάρι καὶ τὸ πέταξαν σ' ἐκεῖνο τὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ Κλῆμα. Ἐκεῖ τὸ ἄφησαν τὴ νύχτα παραπεταμένο. Τὴν ἐπομένη θάψανε τὸν Ψαρρὸ ἀκριβῶς στὸν τάφο ποὺ εἶχε σημαδέψει μὲ τὴ γκλίτσα του καὶ γράψαν πάνω στὸν γερμένο ἀπὸ τοὺς βοριάδες σταυρό, ὄχι τ' ὄνομά του, παρὰ τὴ λέξη « Προδότης ».

ΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ πίεζε ὁ Ἔντυ τὸν ΕΛΑΣ νὰ τινάξῃ στὸν ἀέρα τὴ γέφυρα τοῦ Ἀσωποῦ, μὰ ὁ ΕΛΑΣ δυστροποῦσε. Σὰν πλησίαζε νὰ γίνῃ ἡ ἀπόβαση τῆς Σικελίας οἱ Ἄγγλοι νόμισαν πὼς βρῆκαν τὴν ἐλασίτικη βοήθεια ποὺ ζητοῦσαν, γιατὶ ὁ φιλοεαμίτης ἀντισυνταγματάρχης Edmunds τοὺς ἐβεβαίωνε πὼς θὰ τὸν παράστεκαν ὀκτακόσιοι ἀντάρτες σ' αὐτὸ τὸ σαμποτάζ. Ὡστόσο τὴν τελευταία στιγμὴ τὸ ΚΚΕ ἀποφάσισε νὰ μὴ ἀνακατευτῇ. Τότε οἱ Βρετανοὶ σύνδεσμοι πεισματώθηκαν νὰ δράσουν κατάμονοι. Ἦρθαν σὲ συνεννόηση μὲ λίγους ἕλληνες χωροφύλακες ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὴ γερμανικὴ

φρουρὰ τῆς γέφυρας καί, κατὰ τὶς ὁδηγίες τῶν χωροφυλάκων, προχώρησαν τὴ νύχτα τῆς 19ης Ἰουνίου 11 Ἄγγλοι ἀνάμεσα ἀπὸ ναρκοπέδια καὶ συρματοπλέγματα. Ὕστερα μπῆκαν στὰ νερὰ ἑνὸς ἀπότομου χείμαρρου κι ἀκολουθώντας τὴ ροή του ζύγωσαν τὰ μεσιανὰ ποδάρια τοῦ γεφυριοῦ φορτωμένοι ἐκρηκτικὰ καὶ μπαταρίες. Ἐκεῖ ὁ Νεοζηλανδὸς Don Stott σκαρφάλωσε σὰν αἴλουρος στὰ σίδερα, τοποθέτησε τὶς βόμβες, τὶς σύνδεσε μὲ καλώδια καί, ὅταν τέλειωσε ἡ δύσκολη δουλειὰ ποὺ βάσταξε κάπου δύο ὧρες, ἀποσύρθηκαν μπρὸς στὴ μύτη τῶν Γερμανῶν ποὺ διασκέδαζαν μὲ τραγούδια τῶν χωροφυλάκων οἱ ὁποῖοι ξελαρυγγίζονταν γιὰ νὰ καλύψουν τοὺς κρότους τῶν Βρετανῶν, κάτω, στὸ βάθος τοῦ Ἀσωποῦ. Τὰ τραγούδια τὰ σταμάτησε τρανὴ ἔκρηξη. Ὅταν μετὰ καιρὸ νόμισαν οἱ Γερμανοὶ πὼς εἶχαν ἐπισκευάσει τὴ ζημιά, ἡ γέφυρα σωριάστηκε πάλι χάμω μόλις ἔκαμε νὰ περάση ἀπὸ πάνω της τὸ πρῶτο τραῖνο. Ἔτσι διπλασιάστηκε ἡ καταστροφή.

Τὸν Don Stott τὸν ἐγνώρισα τέσσερεις μῆνες ἀργότερα, ἀφοῦ ἀνάλαβε σύνδεσμος Ἀττικοβοιωτίας. Ἦρθε ἀπὸ τὸν Ἑλικώνα ποὺ λημέριαζε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μελετήση τὸ ζήτημα πῶς ἡ πρωτεύουσα δὲ θά 'πεφτε στὰ χέρα τῶν κομμουνιστῶν. Φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸ Σιφναῖο, ποὺ τὸν κατατόπισε στὶς δυσκολίες μας. Συντηρητικὸς ὡς ἦταν θέλησε νὰ ἐνισχύση τοὺς ἐθνικιστάς, ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ ἑνωθοῦν ὅλες οἱ μαχητικὲς ὀργανώσεις μὲ ἕναν ἀρχηγό. Τοῦτο δὲν εἶχε κατορθωθῆ ὡς τώρα γιατὶ κάποιοι συνταγματάρχαι ζητοῦσαν τὴν πρωτοκαθεδρία. Ἡ παρουσία τοῦ Stott ἔλυσε τὶς διαφορὲς αὐτόματα σ' ἕνα βράδυ. Στὶς 10 Νοεμβρίου τὸν ἔφερε ὁ Σιφναῖος στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του, Ἀναγνωστοπούλου 17, ὅπου τὸν περίμεναν οἱ συνταγματάρχαι Βεντήρης τῆς ΡΑΝ, Παπαθανασόπουλος τῆς ΕΔΕΣ, Διάμεσης τῆς ΕΔΕΜ, Ἀντωνόπουλος τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως, Γρίβας τῆς Χ, Πλευράκης τῆς Κρητικῆς ΕΚΟ, ὁ ταγ/ρχης Σειραδάκης τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν καὶ ὁ λαχαγὸς Κιουρτσόγλου τῆς «Τρίαινας». Ὅλους αὐτοὺς τοὺς κυνηγοῦσε μὲ πεῖσα τόσο ἡ

1944 Γκεσταπὸ ὅσο καὶ τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔμαθε τὴ συγκέντρωσή μας. Ὁ Don Stott, πανύψηλος καὶ ξανθός, παρουσιάστηκε μὲ τὴ στολή του. Ἐξήγησε πὼς ἐνεργεῖ χωρὶς εἰδικὴ ἐντολὴ τοῦ Στρατηγείου Μ. Ἀνατολῆς, μὰ σκόπευε νὰ φύγη ἀμέσως γιὰ τὸ Κάιρο μὲ τὴν πεποίθηση πὼς θὰ πετύχαινε βοήθεια μόλις ἑνωνόμαστε. Κατάκρινε τὴν ὕπαρξη πολιτικῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς εἶπε: « Οἱ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις τῶν διαφόρων ὁμάδων σας δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσουν τὴ στρατιωτική σας ἕνωση. Μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση λύνετε τὶς διαφορές σας γιὰ τὸ πολιτειακό ».

Καθόρισε τὰ καθήκοντα τῆς στρατιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἔτσι: « 1) Νὰ βοηθήση τὴ συμμαχικὴ εἰσβολή. 2) Νὰ ἐμποδίση τὶς ἀνατινάξεις ποὺ ἑτοίμαζαν οἱ Γερμανοί. 3) Νὰ προστατέψη καὶ νὰ φρουρήση τὴν πόλη μόλις ἐκκενωθῆ, γιὰ νὰ προλάβη βίαιη ἐπικράτηση οἱασδήποτε παρατάξεως. 4) Νὰ κάμη κατασκοπεία. 5) Ν' ἀναγνωρίση τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς ὡς Ἀνωτάτη Ἀρχὴ καὶ νὰ ὑπακούση τὶς διαταγές του ».

Στὶς προτάσεις αὐτὲς κανένας ἀντιπρόσωπος δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κ' ἐνῶ ὡς τότε, σὲ συσκέψεις ποὺ γίνονταν σπίτι μου ἢ στοῦ Λεωνίδα Λιάμπεη, μικροζητήματα ἐμπόδιζαν τὴν ἕνωση, ἀπόψε ὑπογράφηκε ἡ συμφωνία καὶ ὁ μακρόλαιμος Νεοζηλανδὸς τὴν ἔβαλε στὴν τσέπη του μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ φύγη ἀμέσως γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ἀλλὰ δὲν ἔφυγε. Ἔμπλεξε μὲ τὸν δήμαρχο Γεωργάτο, ποὺ τὸν παράσυρε σ' ἐπαφὴ μὲ Γερμανούς. Ὑπερβαίνοντας τὶς ἐντολὲς τῶν ἀνωτέρων του, φαντάστηκε ὁ Stott πὼς ἡ Μοίρα τὸν προόριζε νὰ παίξη πρῶτο ρόλο στὸ παγκόσμιο δράμα κι ἄρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τὴ Βέρμαχτ. Σκοπὸς τῶν Γερμανῶν ἦταν νὰ σπάσουν τὴ συνοχὴ Ἀγγλοσαξόνων καὶ Σλάβων, γιὰ τοῦτο προμήθεψαν τοῦ Stott φωτοτυπίες ἀπὸ ἔγγραφα ποὺ ἀπόδειχναν τὴν κακοπιστία τῶν Ρώσων ἀπέναντί τους, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὰ παραδώση στὸν Τσῶρτσιλ ποὺ θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸ Κάιρο πηγαίνοντας στὴ διάσκεψη τῆς Τεχεράν-

νης. Ὁ Stott ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὁδηγημένος ἀπὸ τὴν ἰδέα ἑνὸς κοινοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ ἀγώνα, ἀκατόρθωτου τότε, ἔδωσε τὰ γερμανικὰ ἔγγραφα στὸν Ἄγγλο Πρωθυπουργό, ποὺ ἴσως νὰ εὐχαριστήθηκε νὰ τὰ περιλάβη στὸ χαρτοφύλακά του τῆς Τεχεράνης ἀλλὰ ἔστειλε τὸν λοχαγὸ στὸ στρατοδικεῖο. Ὅτι ἔκαμε καλὰ ὁ πονηρὸς Τσῶρτσιλ νὰ τιμωρήση τὸν Stott φανερώθηκε ἀπὸ τὸ φέρσιμο τῶν Γερμανῶν ποὺ ἄφησαν νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ ΕΑΜ οἱ Ρῶσοι αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις, καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ '44, ἡ Πράβδα ἔγραψε σφοδρὸ ἄρθρο ἐναντίο « Γερμανο - βρετανικῶν συνομιλιῶν ἐν Ἀθήναις ». Ἀπὸ ἐπιπολαιότητα ὁ καλὸς Νεοζηλανδὸς ζήμιωσε τὸ δικό μας σύμφωνο ποὺ θεωρήθηκε ὕποπτο. Ὡστόσο ἡ στρατιωτικὴ ἕνωση τῶν ὁμάδων μας διατηρήθηκε, μόλο ποὺ τὰ θαλάσσωσε ὁ ΕΔΕΣ. Ὁ ἀρχηγός της Παπαθανασόπουλος συνελήφθη ἀπὸ τὴν Γκεσταπό, ἀλλὰ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Βουλπιώτη γλίτωσε τὴ φυλακὴ ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ μπῆ στὴ δούλεψη τοῦ Ράλλη. Τὸν ἔστειλαν νὰ καθαρίση τὴν Εὔβοια ἀπὸ τοὺς κομμουνιστὲς ποὺ τὴν εἶχαν μεταβάλει σὲ βάση ἐφοδιασμοῦ τῆς Στερεᾶς μέσο Σμύρνης. Ἡ χρεωκοπία τοῦ ΕΔΕΣ Ἀθηνῶν, ποὺ διαφαινόταν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, ξέσπασε μὲ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Παπαθανασόπουλου. Τὸ ΕΔΕΣ χωρίστηκε στὰ δυὸ — οἱ μισοὶ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Βουλπιώτη, οἱ ἄλλοι μὲ τὸν Κουσίντα καὶ τὸν Μπάρδη ἐξακολούθησαν τὸν ἐθνικὸ δρόμο, ἀσύντακτοι ὅπως πάντα ἀλλὰ φανατικοὶ ἀντιναζῆδες. Ἐμεῖς τῶν ὀργανώσεων διαγράψαμε ἀπὸ τὴ δύναμή μας τὸν Παπαθανασόπουλο, ὅπως ἔκαμε κι ὁ Ζέρβας, ποὺ ἔσβησε ὡς καὶ τ' ὄνομα ΕΔΕΣ.

1944

ΟΛΙΣ ΜΠΗΚΑΝ οἱ Γερμανοὶ στὴ Μακεδονία, τὸ Βουλγάρικο Κομιτάτο ἔδωσε τὸ σύνθημα στοὺς πράκτορές του: « Σκοτώνετε τοὺς ἐφέδρους ποὺ γυρίζουν σπίτια τους ». Τὸ κακὸ ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἑρμακιά, ὅπου ἐξοντώθηκαν 100 στρατιῶτες τῆς Ἀλβανίας, γιὰ νὰ συνεχιστῆ μ' ἐνέδρες ὡς κάτω στὸν Ὄλυμπο. Στὰ σλαβόφωνα χωριὰ τοῦ βουνοῦ Βίτσι οἱ Βούλγαροι κατάργησαν τὴ χωροφυλακὴ καὶ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές, ἔβαλαν δικούς τους δημάρχους, σήκωσαν δικές τους σημαῖες καὶ περίμεναν νὰ μπῆ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι βουλγάρικος στρατὸς νὰ καταλάβη τὴν περιφέρεια. Τοῦτο τὸ φέρσιμο ἔκαμε τοὺς Βορειοελλαδίτες νὰ νιώσουν τί τοὺς ἐμελλόταν. Λησμόνησαν περασμένες διαφωνίες κ' ἑνώθηκαν σὰν ἕνας ἄνθρωπος. Ἀδιαφόρησαν γιὰ καθεστωτικὰ ζητήματα ἢ ποιὸς θὰ κυβερνάη μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, καὶ δὲν ἀνησυχοῦσαν παρὰ γιὰ τὸν σλάβικο κίνδυνο. Σὰν εἶδαν τοὺς ἐξόριστους κομμουνιστὲς τῆς Φολεγάνδρου καὶ τοὺς φυλακισμένους τῆς Ἀκροναυπλίας νὰ γυρίζουν ἐλεύθεροι μὲ βουλγάρικες ταυτότητες, κατάλαβαν πὼς γιὰ τὴν Μακεδονία, ὕστερα ἀπὸ τοὺς Ἰταλογερμανούς, ἐχθρὸς Νο 1 ἦταν ὁ Σλάβος μὲ τοὺς συνεργάτες του. Κ' οἱ Ἕλληνες ἀντέδρασαν ἰδιόθελα. Στὴ Φλώρινα ὁ πληθυσμός, μὲ μιὰ ψυχή, ξέσκισε τὶς βουλγάρικες σημαῖες, ὕστερα γονάτισε στὴν κεντρικὴ πλατεία καί τραγουδώντας τὸν ἑλληνικὸ ὕμνο, ξανασήκωσε τὴ γαλανόλευκη κ' ἐγκατάστησε γύρω της μέρα - νύχτα βάρδια πατριωτῶν νὰ τὴ φρουρῆ. Τὸ παράδειγμα τῆς Φλώρινας ἠλέκτρισε τὰ χωριά, ποὺ διώξανε κι αὐτὰ τοὺς Σλάβους κ' ἔφεραν πίσω τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές. Ἰούλιο τοῦ '41, ἱδρύθηκε στὴν Θεσσαλονίκη ἡ ὀργάνωση ΥΒΕ (Ὑπερασπισταὶ Βορείου Ἑλλάδος), ποὺ εἶχε σκοπὸ νὰ συντονίση τὴν ἐθνικὴ δράση. Πρῶτα ξεσηκώνει τὴν ἀλύγιστη φυλὴ τῶν Ποντίων καὶ τοὺς

παλιοὺς Μακεδονομάχους. Ἄρχισαν νὰ συγκεντρώνουν ὅπλα καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν κρυφὰ στὰ βουνά. Διαισθάνονταν ὅτι, κάποτε κεῖ ψηλὰ ἀπομονωμένοι, θὰ χρειαζόταν μ' αὐτὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν Πατρίδα. Καὶ δὲν ἄργησε νὰ τοὺς δώση τὴν τιμὴ τῆς θυσίας τὸ βουλγάρικο κτῆνος. Τὴν πρώτη σφαγὴ τὴν ἔκαμε « στὰ πεταχτὰ » καθὼς μπῆκε στὴ Δράμα, ὅπου ἄρχισε πρωὶ - πρωὶ νὰ πολυβολῆ στοὺς δρόμους τοὺς ἀνύποπτους διαβάτες καθὼς πήγαιναν στὴ δουλειά τους. Ὀκτακόσια γυναικόπαιδα γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς δολοφόνους κλειδώθηκαν στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγια - Τριάδας, κ' οἱ Βούλγαροι τὴν τίναξαν μὲ δυναμίτη καὶ καταπλάκωσαν τὰ δυστυχισμένα πλάσματα. Στὸ μαρτυρικὸ Δοξάτο ξεπάστρεψαν ὁλόκληρο τὸν πληθυσμό, 1200 ἀνθρώπους. Ποτὲ δὲ φάνηκαν ἀπὸ τότε πουθενὰ πρόσφυγες τοῦ Δοξάτου, οἱ κάτοικοί του ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ὁ Γερμανὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς Μακεδονίας von Krentzky βοηθοῦσε ἀνοιχτὰ τοὺς Βουλγάρους. Τὶς προκηρύξεις του τὶς τοιχοκόλλαγε σὲ τρεῖς γλῶσσες, γερμανικά, σλάβικα κ' ἑλληνικά, ἐνῶ γύρω του βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ὀργάνωναν τὴ δεύτερη σφαγή, τὴν ἐπίσημη.

Ἡ Μακεδονία τὸ φθινόπωρο εἶχε κιόλας χωριστῆ σὲ δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ οἱ δήμιοι : Γερμανοί, Ἰταλοί, Σλάβοι, κομμουνιστές, Ρουμανίζοντες, Γύφτοι, Καυκάσιοι· ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἐθνικισταί : ντόπιοι, Πόντιοι, Θρακιῶτες, Σαρακατσαναῖοι, τουρκόφωνοι πρόσφυγες φερμένοι ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς μὰ γνησιώτατοι Ἕλληνες. Πρῶτο ἀντάρτικο σηκώθηκε στὸ χωριὸ Κλεῖτος τῆς Κοζάνης, Ὀκτώβριο τοῦ '41, δεύτερο μὲ τὸν Πόντιο ὁπλαρχηγὸ Μιχάλαγα στὴ Ζαρκαδόπετρα· ὕστερα οἱ ἀξιωματικοὶ Πόρτης καὶ Μπουλογιάννης βγῆκαν στὸ κλαρὶ κατὰ τὰ Γρεβενά, ὁ Κοντονάσης στὴν περιοχὴ Καστοριᾶς, τ' ἀδέρφια Ἐλευθεριάδη στὸ Βέρμιο. Αὐτοὶ ξεκαθάρισαν τὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ὅπου ὁ κίνδυνος ἦταν ἀμεσώτερος, κι ἀνάγκασαν τὸν κατακτητὴ νὰ ὀχυρωθῆ στὶς μεγάλες πόλεις. Μὰ τὸ ΕΑΜ δὲν ἀφήνει νὰ γαληνέψουν οἱ Ἕλληνες. Βγάζει δικές του ὁμά-

1944 δες πού ἀντιστρατεύονται τὶς ἐθνικές, προσπαθώντας νὰ μονοπωλήσουν τὸν ἀγώνα. Ἀφοπλίζει ὁ ΕΛΑΣ τοὺς χωριάτες ὅσους στέκουν ἐφεδρεία μας, σκοτώνει ἀξιωματικοὺς καὶ προδίνει στοὺς Γερμανοὺς τὴν ὀργάνωση ΥΒΕ, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ διαλυθῆ. Οἱ συνταγματάρχαι Ἀβδελᾶς, Παπαγεωργίου, Ἀργυρόπουλος, ὁ ἀεροπόρος Θεμελῆς καὶ μερικοὶ πολίτες ἱδρύουν τώρα τὴν ΠΑΟ (Πανελλήνιο Ἀπελευθερωτικὴ Ὀργάνωση), στὴν ὁποία σιγὰ - σιγὰ μαζεύονται 400 μόνιμοι, 800 ἔφεδροι βαθμοφόροι καὶ χιλιάδες μαχηταὶ ἕτοιμοι ν' ἀδράξουν ὅπλα. Ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολὴ ἔρχεται ἀσύρματος μὲ τοὺς ἀεροπόρους Παπαδήμα καὶ Παπανικολάου, ποὺ τοὺς ἀνακαλύπτει ἡ Γκεσταπὸ καὶ τοὺς τουφεκίζει. Τόση ζωηράδα προσδίνει στὸν ἀγώνα ἡ ΠΑΟ ὥστε οἱ μικρὲς ὁμάδες τῶν βουνῶν ἑνώνονται μαζί της — ἐκτὸς ἀπὸ τὶς εαμίτικες. Γιὰ νὰ γυρίση τοὺς ἀπάτριδες στὸν ἐθνικὸ δρόμο ἡ ΠΑΟ στέλνει συνδέσμους στὸν ΕΛΑΣ γυρεύοντας συνεργασία. Οἱ ἀριστεροὶ φαίνονται πρόθυμοι νὰ συνεννοηθοῦν, ἀρκεῖ νὰ πᾶνε μόνιμοι ἀξιωματικοὶ νὰ τοὺς ὀργανώσουν. Ἡ ΠΑΟ δέχεται τὴ συνεργασία γιὰ νὰ τονώση τὴν Ἀντίσταση καί, μὲ τὴν εὐλογία της, ψυχωμένα στελέχη καταπιάνονται νὰ ὀργανώσουν τοὺς ἐλασίτες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τέλη τοῦ '42, οἱ ὁμάδες τῆς ΠΑΟ εἶχαν ξαπλωθῆ σ' ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ ξεπερνοῦσαν σὲ δύναμη τοὺς ἀριστερούς. Στὰ Πιέρρια στέκει ἕνα γερὸ σῶμα ἀπὸ 200 σκληραγωγημένους λεβέντες μὲ τὸ λοχαγὸ Γουλγουτζῆ. Στὸν Ὄλυμπο ἀνταρτεύει τμῆμα Ποντίων ποὺ τ' ὁδηγεῖ δοκιμασμένο παλικάρι, ὁ γερο - Κισὰ Μπατζὰκ (θὰ πῆ Κοντοπόδαρος), σεβαστὸς ἀρχηγὸς τῆς τελευταίας ἐπανάστασης τοῦ Πόντου. Τὰ Κρούσια τ' ἀφεντεύει μὲ 300 βουνίσιους ὁ μοίραρχος Μήτσου. Στὴ Νιγρίτα μιὰ πολεμικὴ κλήρα Σαρακατσάνων, ὁδηγημένη ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Τσογκαίων, προστατεύει τὴν περιοχή. Ἄλλες ὁμάδες κατέχουν τὸ Βέρμιο, Πάικο, Φλώρινα, Σινιάτσικο. Δὲν κρατᾶν βαρὺ ὁπλισμὸ οἱ δικοί μας, καὶ κοστίζει πολλοὺς παράδες ἡ συντήρηση τόσο ἀνταρτῶν, γι' αὐτὸ ἡ ΠΑΟ δοκιμάζει νὰ ζητήσει ἀπὸ

τοὺς Ἄγγλους καὶ τὴν Κυβέρνηση Καΐρου βοήθεια. Μὰ βοήθεια δὲν παίρνει. Ὡστόσο τὸ ξάπλωμα τῶν ἐθνικιστῶν ἀναγκάζει τοὺς κομμουνιστὲς νὰ καιροσκοπήσουν. Μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΕΑΜ φθάνουν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ κλείνουν συμφωνία στρατιωτικῆς συνεργασίας. Τὸ συντρόφεμα δεξιῶν κι ἀριστερῶν φέρνει σ' ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα, τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες τοῦ '43, θαυμαστὰ ἀποτελέσματα. Ἐλευθέρωσε ὅλα τὰ βουνὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ τοῦ Ἄξονα, καὶ ἡ μικτὴ ὁμάδα τῶν ταγματαρχῶν Μάντζου, Πόρτη καὶ Κοντονάση αἰχμαλωτίζει ἔξω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα ἰταλικὸ τάγμα μὲ τὸν διοικητή, τοὺς ὅλμους καὶ τὰ πυροβόλα του. Ἡ Μακεδονία ἀναπνέει, μὰ σκοπὸς τῶν κομμουνιστῶν εἶναι νὰ πάρουν αὐτοὶ ἀνάσα, ὄχι ὁ τόπος. Οἱ σύμμαχοί τους Βούλγαροι τοὺς ἐξοπλίζουν κρυφά· βοδάμαξες ὁδηγημένες ἀπὸ βούλγαρους στρατιῶτες, γεμάτες ὁπλισμὸ σκεπασμένον μὲ σανά, πηγαῖναν στὸν ΕΛΑΣ. Οἱ Γερμανοὶ συνέλαβαν κάμποσες ἀπὸ δαῦτες. Ἕνας ἀρχικομιτατζής, ὁ Τερπόφσκυ, παλιὸς ὑπάλληλος τῆς Πρεσβείας Ἀθηνῶν, μαζὶ μὲ τὸν Κάλτσεφ ἱδρύουν τὸ Βουλγάρικο ΕΑΜ (ΣΝΟΦ) γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὴν αὐτονομιστικὴ κίνηση καὶ νὰ κατεβάσουν τὴ μεγάλη μητέρα, τὴ Ρωσία, στὴ Μεσόγειο.

Τὸ ἐθνικὸ πανηγύρι τῆς συνεργασίας δεξιῶν κι ἀριστερῶν δὲ βαστᾶ παρὰ ὡς τὸν Ἀπρίλη, γιατὶ οἱ κόκκινοι ἀνησυχοῦν. Βλέπουν τὸν σεβασμὸ ποὺ νιώθουν τὰ παιδιὰ τοῦ ΕΛΑΣ γιὰ τοὺς ἐθνικόφρονες ἀξιωματικούς των, βλέπουν τὸν πατριωτισμὸ ποὺ τὰ συνεπαίρνει, κι ἀνατρομάζουν. Ἕνα καλὸ πρωί, ἀφοῦ τὸ ΕΑΜ γέμισε ὅπλα, ὁ Τερπόφσκυ συλλαμβάνει τοὺς βαθμοφόρους, ἐκείνους ποὺ ὁδήγησαν τὰ τμήματα στὴ νίκη, τὸν Μάντζο, τὸν Πόρτη καὶ πολλοὺς ἄλλους, καὶ τοὺς δικάζει στὸ χωριὸ Αὐγερινό. Τοὺς τουφεκίζει. Στὸ Βλάτσι ἄλλος αἱμοβόρος ἑαμοβούλγαρος, ὁ καπετὰν Μίχας, σκοτώνει μὲ λιθοβολισμὸ τοὺς ἐκεῖ ἀξιωματικοὺς καὶ τὸν ἥρωα τοῦ 1905 μακεδονομάχο Στέφο Γρηγορίου μὲ τὸ παιδί του, νεαρὸν εὐέλπι. Παρὰ εἰδικὲς συμφωνίες ποὺ ἔχουν κάμει γιὰ τὰ Πιέρρια, ρίχνονται 400 ἐλασίτες κατὰ τῆς ὁ-

μάδας Γουλγουτζῆ τὴν ὥρα ποὺ κατάκοπη ἀπὸ μακρινὴ περιοδεία κοιμόταν στὴ Μονὴ τῶν 'Αγ. Πάντων. Ὕστερα ἀπὸ αἱματηρὴ συμπλοκὴ οἱ ἐθνικισταὶ καταφέρνουν νὰ ξεφύγουν πρὸς τὸν Κοῦκο, ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν ἀξιωματικὸ καὶ 25 παιδιὰ ποὺ αἰχμαλωτίζονται καὶ θανατώνονται. Σ' ἄλλες ὅμως ἐπαρχίες τὸ ΕΑΜ σπάζει τὰ μοῦτρα του, ὅπως στὸ Κιλκὶς ὅπου ἀφήνει χάμω ἑκατὸ νεκρούς, ἢ κοντὰ στὴν Κοζάνη ὅπου τὸ σῶμα τοῦ ταγματάρχη Παπαβασιλείου τοὺς λιανίζει. Παρ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀπώλειες οἱ ἀριστεροὶ κρατᾶν συνέχεια τὸν καβγὰ μὲ τὴν ΠΑΟ γιὰ νὰ τῆς ἐξαντλήσουν τὰ πυρομαχικά. Πραγματικὰ δὲν ἀργοῦν νὰ τελειώσουν τῶν ἐθνικιστῶν τ' ἀποθέματα σὲ φυσέκια, τρόφιμα καὶ ρουχισμό. Ὁ 'Αντρέας Τζίμας (Σαμαρινιώτης), παλιὸς μαρξιστὴς βουλευτής, ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὶς φυλακὲς Ναυπλίου χάρη στὴ διαταγὴ 621/27-6-41 τῆς Γερμανικῆς Μυστικῆς 'Αστυνομίας, κι ὁ κομιτατζῆς Τερπόφσκυ, ποὺ τώρα προσποιεῖται τὸν Ἕλληνα καὶ λέγεται Ζησιάδης, περνᾶν ἀπὸ τὸ μαχαίρι ὅσους τοὺς ἀντιστέκονται. Ἔτσι ξεπάστρεψαν τοὺς ἐφέδρους ὑπολοχαγοὺς Ζήση καὶ Κιουρτσιδάκη ποὺ ἦταν γραμμένοι στὸ ΕΑΜ μὰ ἀρνοῦνται τὴ συνεργασία μὲ τοὺς Σλάβους, ἀρνοῦνται τὸν ἀνελέητο ἐμπρησμὸ ἀθώων χωριῶν. Κοντὰ στὸ Μελάνθιο τοὺς ἐπιτίθενται οἱ κομμουνιστὲς καὶ τοὺς πιάνουν ζωντανούς, τοὺς ὁδηγοῦν σιδεροδέσμιους ὡς τὸ Νεστόριο, ὅπου τοὺς δικάζει ὁ Τερπόφσκυ καὶ τοὺς ἐκτελεῖ στὶς 18 'Απριλίου '43. Κυριακὴ τῶν Βαΐων. (Τὸν Ζήση καὶ τὸν Κιουρτσιδάκη τοὺς ἐκδικήθηκε ἀργότερα ὁ Μιχάλαγας, ποὺ κυνήγησε ἀλύπητα τὸ σκύλο Τερπόφσκυ, ὥσπου τὸν αἰχμαλώτισε καὶ τὸν σκότωσε). 'Απὸ τὴν ἐπικράτηση τῶν 'Εαμοβουλγάρων ἡ χώρα καταστρέφεται. Ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη καίγονται οἱ καλύτερες πόλεις. Ρίχνουν οἱ κομιτατζῆδες λίγες τουφεκιὲς στὰ ἑλληνικὰ χωριά, λένε στοὺς Γερμανοὺς πὼς ἐκεῖ κρύβονται ἀντάρτες, κι ἐκεῖνοι πηγαίνουν καὶ τὰ λαμπαδιάζουν. Τὸ ΕΑΜ δέχεται νὰ ὑψωθῆ στὴ Μακεδονία ἡ σημαία τῆς Αὐτονομίας, ποὺ εἶναι ἴδια μὲ τὴ βουλγάρικη μόνο τὰ χρώματα βαλμένα ἀνάποδα, κόκκινο, ἄσπρο,

πράσινο, μὲ τὸ σοβιετικὸ ἀστέρι στὴ μέση. 'Από τὴν Καστοριὰ ὁ ὑπομοίραρχος 'Αντωνίου μᾶς στέλνει ἀντίγραφο διαταγῆς τοῦ Βουλγ. Κομιτάτου ποὺ προστάζει τοὺς κομιτατζῆδες : « 'Η δράση σας νὰ γίνεται μόνον ἐναντίο τῶν ἐθνικιστῶν ἑλλήνων ἀνταρτῶν ». Τόσο συνεργάζεται τὸ ΕΑΜ μὲ τοὺς Σλάβους ὥστε τὸ 28ο σύνταγμα τοῦ ΕΛΑΣ ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Λαζαρίδη ἐπαναστατεῖ ἀπὸ ἀηδία. Εὐτυχῶς, τὴν ὥρα ποὺ ἡ ΠΑΟ ἀβοήθητη ξεψυχοῦσε, παρουσιάζεται ὁ ὑπολοχαγὸς Παλαμίδης φέρνοντας 5.000 λίρες κι ἀσυρμάτους, δῶρα τῆς 'Αγγλοελληνικῆς 'Επιτροπῆς Καΐρου.

Μὲ τὴν ἀποστολὴ αὐτή, ποὺ ἔφτασε τὴν κατάλληλη στιγμή, ζωογονεῖται ὁ ἀγώνας, καὶ οἱ συγκρούσεις τῶν « ΠΑΟτζήδων » μὲ Σλάβους καὶ Γερμανοὺς πολλαπλασιάζονται. Μολονότι περισσότεροι οἱ κόκκινοι, καὶ γερώτερα ὁπλισμένοι, ὑποχωροῦν. Οἱ ἐπιτυχίες αὐτὲς τῆς ΠΑΟ τρομοκρατοῦν τὸ ΕΑΜ, ποὺ ἔρχεται πάλι νὰ προτείνη συνεννόηση ζητώντας συγγνώμη γιὰ τὶς παρασπονδίες τοῦ ΕΛΑΣ. 'Επειδὴ ἐπεμβαίνει δραστήρια τὸ 'Αγγλικὸ Στρατηγεῖο γιὰ ν' ἀποκαταστήση τὴν τάξη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, κλείνεται νέα συμφωνία ποὺ δὲν χρησιμεύει παρὰ γιὰ νὰ κερδίσουν καιρὸ οἱ κατεργαρέοι. Τὸν 'Ιούνιο τοῦ '43, μὲ τὴ διάδοση πὼς ὁ Ἄξονας παραδίνει τὴν Κεντρικὴ Μακεδονία στοὺς Βουλγάρους, δημιουργεῖται συναγερμὸς πατριωτῶν ποὺ ζητᾶν ὅπλα γιὰ νὰ βγοῦνε στὰ βουνά. Σὲ μιὰ μόνη ὀρεινὴ περιοχή, τὸ Μπέλλες, μαζεύονται πάνω ἀπὸ 3.000 ἄντρες ἕτοιμοι νὰ πολεμήσουν. Τὸ Κάιρο ποὺ εἰδοποιεῖται γιὰ τὸ συναργερμό, ἀπαντᾶ στὴν ΠΑΟ νὰ κατεβάση μὲ κάθε θυσία τοὺς πατριῶτες πίσω στὰ χωριά τους, γιατὶ δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ καιρὸς τοῦ γενικοῦ ξεσηκωμοῦ. Κατὰ τὰ μέσα 'Ιουνίου οἱ ὁμάδες τῆς ΠΑΟ παίρνουν τελεσίγραφα τοῦ ΕΑΜ ἢ νὰ προσχωρήσουν στὶς τάξεις του ἢ νὰ διαλυθοῦν. Ὅσες ἀρνοῦνται νὰ ὑπακούσουν χτυπιοῦνται μ' αἰφνιδιασμούς. Μερικὲς ἀφοπλίζονται, μερικὲς κατορθώνουν νὰ κρατήσουν τὶς θέσεις τους μὰ ἐξαντλοῦν καὶ πάλι τὰ πυρομαχικά τους. Τὴν ὥρα ποὺ γονάτιζε ὁ 'Ιταλὸς καὶ ἀνάτελναν ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπελευ-

1944 θέρωση τοῦ τόπου, κλόνιζε τὸν ἱερὸ αὐτὸ σκοπὸ ὄχι ἐχθρὸς παρὰ οἱ ἀπατεῶνες τοῦ ΕΑΜ. Τὴν ἀπελπισία τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου τὴ συγκρατεῖ ἡ ἄφιξη στὴ Θεσσαλονίκη τοῦ βρετανοῦ ἀντισυνταγματάρχη Ἔγκς, πού 'ρχεται νὰ συμβιβάση τοὺς Ἕλληνες. Γίνεται κοινὴ σύσκεψη κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐθνικιστῶν ὑπογράφουν ἕνα συμφωνητικὸ ὅπως τὸ ἤθελε τὸ Κάιρο, ἐνῶ οἱ ἐλασίτες δυστροποῦν νὰ τ' ἀποδεχτοῦν, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι δὲν ἔχουν σχετικὴ ἐντολή. Ὁ Ἄγγλος Ἔγκς ὑπόσχεται νὰ ἐφοδιάση τὴν ΠΑΟ μὲ ὁπλισμὸ καὶ χρήματα, ὡστόσο ὁ καιρὸς περνάει χωρὶς οὔτε ὁ ΕΛΑΣ νὰ ὑπογράφη τὸ σύμφωνο οὔτε βοήθεια νὰ χαρίζεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους Συμμάχους. Ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τῆς ΠΑΟ σπάει καὶ ἀναγκάζεται νὰ στείλη στὰ βουνὰ δύο πληρεξούσιους, τοὺς συνταγματάρχες Ἀργυρόπουλο καὶ Μουστεράκη, νὰ συναντήσουν τὸ Ἀρχηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ. Στὴν Ἐλαφίνα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἔγκς, ὑπογράφεται, 27 Αὐγούστου, συμφωνία ποὺ καθόριζε χωριστοὺς τομεῖς γιὰ κάθε ὀργάνωση· ἡ ΠΑΟ νὰ πάρη τὰ στενὰ τῆς Χάδοβας ὡς τὰ Πιέρρια, ὁ ΕΛΑΣ τὸ Βέρμιο. Ἡ ΠΑΟ συμμορφώνεται καὶ ἀποσύρει τὰ τμήματά της ἀπὸ τὸ Βέρμιο, ὁ ΕΛΑΣ ὅμως δὲν τηρεῖ τὸ λόγο του παρὰ δοκιμάζει μπαμπέσικα νὰ διαλύση τοὺς πατριῶτες, πέφτει ὅμως ἀπάνω σὲ δοκιμασμένο τμῆμα, τοὺς Ποντίους τοῦ Κισᾶ - Μπατζάκ, καὶ σπάει τὰ μοῦτρα του.

Μὲ τὸν ἀσύρματο καταγγέλει ἡ ΠΑΟ τὶς παρασπονδίες τῶν κομμουνιστῶν κ' ἐκλιπαρεῖ ἐξακολουθητικὰ τοὺς Συμμάχους νὰ γίνουν ρίψεις στὶς ὁμάδες της ποὺ μόλις στέκουν στὰ πόδια τους. Ἀπὸ τὸ Κάιρο λαβαίνει ἀπάντηση : « Περιμένετε. Κάνουμε συνεννοήσεις μὲ τὸ Συμμαχικὸ Στρατηγεῖο τῶν Βουνῶν. Ἀπὸ 'κεῖ θὰ πάρετε πληροφορίες ». Τρέχει ὁ Ἀργυρόπουλος στὸ Περτούλι τῆς Θεσσαλίας νὰ συναντήση τὸν Κρίς. Μάταια τοῦ ὑποβάλλει ὑπομνήματα, μάταια ξοδεύει τὰ ἐπιχειρήματά του. Ὁ Κρὶς στέκει παγερὸς καὶ ἄκαμπτος ἀπέναντι στὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀργυρόπουλου. Παραδέχεται μόνο νὰ γίνη μπροστά του σύσκεψη μὲ

τοὺς κομμουνιστὲς Τζίμα, Βελουχιώτη καὶ Μάρκο. Γιὰ τέσσερεις ὥρες φλυαροῦσε ὁ Μάρκο διατυπώνοντας κυνικότατα ψεύτικες κατηγόριες κατὰ τῆς ΠΑΟ, πὼς εἶναι δῆθεν ὀργάνωση γκεσταπίτικη. Ὁ Ἀργυρόπουλος ἀπάντησε λιγόλογα στοὺς Ἐαμίτες : « Ἂν ἡ ΠΑΟ δεχόταν συνεργασία μὲ τοὺς Γερμανοὺς θὰ ὅπλιζε χιλιάδες μαχητὲς ποὺ θὰ σᾶς σάρωναν ὅλους ἐσᾶς. Ἀλλὰ ἡ ΠΑΟ εἶναι φτωχὴ κ' ἔρχεται δῶ νὰ ζητιανέψη ἀπὸ τοὺς Συμμάχους ὅπλα καὶ πυρομαχικὰ γιὰ νὰ χτυπήση τοὺς Ναζῆδες ». Ἡ σύσκεψη δὲν κατάληξε σὲ τίποτα καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος κατεβαίνει μετὰ χίλιες περιπέτειες πεζῆ στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μᾶς ζητήση βοήθεια. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ προσπαθοῦμε νὰ σώσουμε τὴν Πελοπόννησο καὶ δὲν ἔχουμε τὰ μέσα ν' ἀνταποκριθοῦμε στὴν παράκληση τῆς ΠΑΟ. Μὲ σφιγμένη καρδιὰ τοῦ δίνουμε τὸ ὑστέρημά μας κ' εἰδοποιοῦμε τὴν Αἴγυπτο γιὰ τὴν κατάσταση. Στὸ Μπέλες κρατοῦσε ἡ ΠΑΟ τὸν περασμένο μήνα 1.600 ἀντάρτες. Ἀπὸ ἔλλειψη μέσων κατάντησαν 1.400, ἔγιναν 1.200, καὶ τώρα δὲν ἀπόμειναν παρὰ 1.000, θεονήστικοι καὶ δίχως φυσέκια. Τότε ὅμως, ξαφνικά, στὶς 27 Ὀκτωβρίου τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς τηλεγραφεῖ τῆς ΠΑΟ πὼς θὰ τῆς κάμει ρίψεις στὴ Χαλκιδική. Οἱ ἀπελπισμένοι ἀναθαρρεύουν.

Τὶς βροχὲς τὶς διαδέχτηκε χιονόκαιρος ποὺ πάγωνε τοὺς ΠΑΟτζῆδες στὰ κορφοβούνια. Γύρω ἀπ' τὶς φωτιές τους συζητοῦσαν γιὰ τὰ μαρτύρια τοῦ τόπου, γιὰ τὰ χωράφια ποὺ θὰ μέναν πάλι φέτος ἄσπαρτα, γιὰ τοὺς ἀγαπημένους ποὺ κινδυνεῦαν κάτω στὰ χωριά. Ἦταν εὐχαριστημένοι πὼς τὸ Μπέλες ποὺ λημέριαζαν τὸ κρατοῦσαν ἐλεύθερο, ἀλλὰ τί σημασία εἶχε τούτη ἡ γωνίτσα γῆς μπροστὰ σ' ὁλόκληρη Πατρίδα ποὺ στέναζε σκλάβα, τοὺς ὁμήρους ποὺ τουφεκίζονταν καὶ τόσα παιδάκια ποὺ πεινοῦσαν ; Συχνὰ κατάφευγαν κοντά τους λαχανιασμένες γυναῖκες νὰ ζητήσουν βοήθεια κάθε ποὺ βουλγάρικος στρατὸς πλησίαζε τὰ σπίτια τους. Καὶ τότε τὰ παλικάρια ξεχνοῦσαν κρύο καὶ πεῖνα καὶ

1944 πρόστρεχαν νὰ πολεμήσουν. Ἐπὶ τέλους στὶς 10 Νοεμβρίου παίρνουν τὴ διαταγή νὰ πορευτοῦνε πρὸς τὴ Χαλκιδικὴ γιὰ νὰ μαζέψουν τὶς ἀγγλικὲς ρίψεις ποὺ θὰ γίνονταν στὴν ἀνατολικὴ ράχη τοῦ Χορτιάτη. Τὸ ΕΑΜ, Θεὸς ξέρει ἀπὸ ποιὸν εἰδοποιημένο, πασχίζει νὰ τοὺς φράξη τὸ δρόμο γιὰ νὰ καρπωθῆ αὐτὸ τὰ δῶρα. Τρεῖς ἐνέδρες τοὺς στήνει, πρώτη στὴν Ἡράκλεια, δεύτερη στὸ Τέρπυλο, τρίτη παρέκει, στὸν Ἀναβρυτό, ὅπου ἐπεμβαίνει ἐναντίο τους καὶ βουλγάρικο τάγμα. Οἱ ἀκρίτες δὲν κρατιοῦνται, τσακίζουν ἐλασίτες καὶ Βουλγάρους καὶ περνᾶνε πέρα. Σὰν φτάνουν στὸν Χορτιάτη βλέπουν πὼς εἶναι κυκλωμένοι ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ καὶ τοὺς Ναζῆδες. Ὁ Γερμανὸς Διοικητὴς στέλνει κήρυκες ποὺ συναντᾶνε τὸν μοίραρχο Μήτσου καὶ τοῦ λέν : « Ἀφοῦ σᾶς πολεμᾶν οἱ Ἐαμίτες γιατὶ δὲν δέχεστε ὅπλα ἀπὸ μᾶς νὰ τοὺς ξεκάμετε ; Γιὰ νὰ μὴ παρεξηγηθῆτε μποροῦμε νὰ σᾶς τὰ ρίξωμε μ' ἀεροπλάνα, ὥστε νὰ θεωρηθοῦν ἀγγλικὲς ρίψεις, ἤ, ἂν προτιμᾶτε, ὀργανώνουμε μιὰ ἐφοδιοπομπὴ κ' ἐσεῖς καμώνεστε πὼς τὴν αἰχμαλωτίζετε. Ἐπὶ τέλους σᾶς τὰ ξεφορτώνουμε κρυφὰ σὲ καμιὰν ἔρημη ἀκτὴ τῆς ἐκλογῆς σας ». Ὁ μοίραρχος ἀπαντᾶ περήφανα πὼς ἔχει διαταγὴ νὰ χτυπήση ὅπου βρῆ Γερμανὸ καὶ διώχνει τοὺς κήρυκες. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει διμέτωπος ἀγώνας ποὺ ἀποδείχνει τὴ σύμπραξη ΕΑΜ καὶ Γερμανῶν. Ἕνα μήνα ἀντέχουν οἱ δικοί μας τοῦτο τὸν βαρὺ πόλεμο στὰ δάση τῆς Χαλκιδικῆς, ὡστόσο νέο τηλεγράφημα τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγείου τοὺς πληροφορεῖ πὼς οἱ ρίψεις δὲν θὰ γίνουν καὶ τοὺς ἀποκαρδιώνει. Γιὰ νὰ γυρίσουν στὸ Μπέλες, οἱ Ἀκρίτες διασπᾶν τὴ γερμανικὴ γραμμὴ κ' ὕστερα δίνουν κατὰ τὸ Ἑξαμίλι μάχη πρὸς τὸ βουλγάρικο σύνταγμα τοῦ Λαχανᾶ, ποὺ τὸ δεκατίζουν καὶ τοῦ παίρνουν αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα. Ματωμένοι φτάνουν πίσω στὸ Μπέλες ὅπου μαῦρος ἀπελπισμὸς δέρνει τοὺς ἀντάρτες γιὰ τὴν ἀγγλικὴ ἐγκατάλειψη. Οἱ Πόντιοι περιορίζονται μὲ τὸν Κισᾶ - Μπατζὰκ στὰ χωριά τους καί, γιὰ νὰ κρατηθοῦν ἐκεῖ, δέχονται ὅπλα ἀπὸ ὕποπτες πηγές. Ἡ ΠΑΟ τοὺς διαγράφει ἀπὸ τὴ δύναμή της Ἰανουάριο τοῦ '44.

Στὸ Μπέλες δὲν ἀπομένουν παρὰ λίγες ὁμάδες ποὺ ἀντιστέκονται ἀπεγνωσμένα σὲ συνδυασμένες ἐπιθέσεις κομμουνιστῶν καὶ Σλάβων. Ὅσο νιώθουν οἱ ἑαμοβούλγαροι πὼς ὁ Χίτλερ χάνει τὸν πόλεμο τόσο ἐπιταχύνουν τὸ ρυθμὸ τῆς ἐξοντώσεως τῶν ἐθνικιστῶν ὥστε νὰ προφτάσουν ν' ἀλλάξουν τὴν ἐθνολογικὴ μορφὴ τῆς Μακεδονίας. Σὲ μιὰ μόνη χαράδρα, τῆς Ποντοκερασιᾶς, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Βένκερ μέτρησε 700 ἑλληνικὰ πτώματα. Τὸ σιτάρι στὴ Βόρειο Ἑλλάδα θ' ἀνεβῆ ψηλὰ τὶς ἐρχόμενες σπορὲς θρεμμένο ἀπὸ τόσα κουφάρια πατριωτῶν ποὺ σκότωσαν Γερμανοί, σκότωσαν Ἰταλοί, σκοτώσανε Βούλγαροι σκότωσε τὸ ΕΑΜ...

ΕΛΠΙΔΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ἔφυγε σήμερα ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, στράφηκε πρὸς ἐμᾶς. Εἴδαμε φῶς ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή. Τὸ φῶς αὐτὸ δὲν ἦρθε, ξαφνικά, ἑτοιμαζόταν πολλοὺς μῆνες πρίν. Στὴ διάσκεψη τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων τοῦ Μυρόφυλλου, τὸν περασμένο Φεβρουάριο, συζητήθηκε ἡ δημιουργία ἑνιαίου στρατοῦ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση, καὶ προτιμήθηκε ὡς ἀρχιστράτηγος ὁ Ἀλέξ. Ὀθωναῖος. Τὸ πρόσωπο αὐτό, ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὶς ἀριστερὲς θεωρίες, δὲν ἦταν ἀρεστὸ οὔτε σ' ἐμᾶς, οὔτε, νομίζω, στοὺς Ἄγγλους ἐπίσημους. Ὡστόσο διατρέξαμε τὸν κίνδυνο νὰ ὀνομαστῇ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ Παπανδρέου. Πραγματικὰ στὶς 23 Ἀπριλίου ὁ Τάκης Λυκουρέζος πῆρε μήνυμα ἀπ' τὸ Κάιρο νὰ βοηθήσῃ νὰ κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο ὁ Ὀθωναῖος κι ὁ Βεντήρης. Ὁ πρῶτος, ποὺ ἔπασχε ἀπὸ ἕλκος τοῦ στομάχου, ἀπάντησε ἀρνητικά, κ' ἔτσι ἔφυγε γιὰ κάτω ὁ Βεντήρης, ποὺ διορίστηκε, μετὰ τὸ συνέδριο τοῦ Λιβάνου, ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Ἐπιτελείου. Αὐτὸς ὁ διορισμὸς εἶχε γιὰ

 τὴν ἀπελευθέρωση μεγάλη σημασία. Ἂν ἐξασφάλιζε ὁ Σαράφης, ὡς προσπαθοῦσε, τὸν ἀριστερὸ Ὀθωναῖο γιὰ ἀρχιστράτηγο, θ' ἀπελευθέρωνε τὴν πρωτεύουσα μὲ τοὺς ἑαμίτες, θ' ἀφόπλιζε τοὺς ἐθνικιστὰς καὶ θὰ ὑποδούλωνε τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμα κι ἂς μὴν τό 'θελε, στὸν κομμουνισμό. Ἀντιθέτως, ὁ Βεντήρης, ποὺ γνώριζε καλὰ τὴν ἐδῶ στρατιωτικὴ κατάσταση, τὰ τερτίπια τοῦ ΚΚΕ καὶ τὶς ἀνάγκες τῶν ὁμάδων μας, θὰ βοηθοῦσε νὰ ἰσοζυγίσωμε κάπως τὴ μεγάλη διαφορὰ δυνάμεως ποὺ μᾶς χώριζε ἀπὸ τοὺς κόκκινους. Ἐκεῖνοι εἶχαν τακτικὸ στρατὸ 9 μεραρχίες, 50.000 ἀντάρτες, ὅλμους, πολυβόλα καὶ ὀρειβατικὸ πυροβολικό, ἐμεῖς (ὁ Ζέρβας ἀπομονωμένος καὶ μακριὰ δὲν λογάριαζε) μόλις μετριούμαστε 2.000. Ἐκεῖνοι εἶχαν ἄλλους 50.000 στὸν ἐφεδρικὸ ΕΛΑΣ, ὁπλισμένους βέβαια μὲ παράτερα τουφέκια, μὰ ἱκανοὺς ὁπωσδήποτε νὰ πολεμήσουν μὲ δαῦτα, ἐνῶ ἐμεῖς εἴχαμε ἐφεδρεία νέους ποὺ κρατοῦσαν πιστόλια, πολλὰ μάλιστα χωρὶς σφαῖρες. Γιὰ ν' ἀνατρέψη αὐτὴ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση κατέβηκε στὸ Κάιρο ὁ Βεντήρης. Καθὼς ἀργοῦσε νὰ δώση εἰδήσεις, ὁ στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος τοῦ τηλεγράφησε, 9 Ἰουλίου : « Ἀναμένομεν ἐναγωνίως ὁδηγίας, κατευθύνσεις καὶ παροχὴν μέσων. Βραδύτης ἐπιδρᾶ ἐπὶ ἠθικοῦ ». Τὴν ἑπομένη λάβαινε ὁ Σπηλιωτόπουλος τὴ διαταγὴ 1031 τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, ποὺ ὅριζε : « Ἐξουσιοδοτεῖσθε ὅπως ἐκδίδετε διαταγὰς εἰς ἀξιωματικοὺς τῆς ἐκλογῆς σας δι' ἐπιχειρησιακὰ καθήκοντα. Ἡ μὴ συμμόρφωσις πρὸς διαταγάς σας θέλει θεωρηθῆ παράβασις τῶν πολεμικῶν κανονισμῶν ».

Στὶς 28 Ἰουλίου ὁ Σπηλιωτόπουλος ἐπῆρε τοῦτο τὸ τηλεγράφημα τοῦ Πρωθυπουργοῦ : « Ἐμβάζομεν 400 χρυσᾶς, πρώτην δόσιν διὰ διωκομένους ἀξιωματικοὺς καὶ οἰκογενείας των, κατὰ κρίσιν σας. Ἐξησφαλίσαμεν μέγα ποσὸν δι' ἐθνικὰς ὀργανώσεις, ἐμβάζομεν συντόμως διὰ καταλλήλου μέσου. Διαχείρισις ὑπὸ ἐπιτροπῆς τηρούσης ἀναγκαῖα ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα ». Τρία χρόνια τώρα ἡ Μ. Ἀνατολὴ μᾶς ζητοῦσε ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικοὺς καὶ

πρὸ πάντων τεχνίτες: « Ἀποστείλατε τεχνίτας ἁπασῶν ὑπηρεσιῶν », μᾶς ἐπαναλάμβανε. Τέτοιες ἀποστολὲς ἔκανε ἀπὸ δῶ κάθε ὀργάνωσις, καὶ χίλιοι στρατιωτικοὶ ποὺ ἄραξαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν διαταγῶν στὴν Αἴγυπτο ἄφησαν πίσω τὶς οἰκογένειές τους μέσα στὴ φτώχεια. Κανένας δὲν τὶς φρόντιζε. Τώρα θὰ 'βρισκαν ὅλοι αὐτοὶ κάποιαν ἀνακούφιση. Τὴν ὥρα ποὺ ἡ κατάσταση στὸ ἐσωτερικὸ χειροτέρευε καὶ τὸ ΚΚΕ ἔστελνε τελεσίγραφα στὸν Πρωθυπουργὸ βάζοντας νέους ἀπαράδεχτους ὅρους γιὰ νὰ μετάσχῃ στὴν Κυβέρνηση, μιὰ κρυφὴ συνεργασία γινόταν μεταξὺ Παπανδρέου, Βεντήρη, καὶ Σπηλιωτόπουλου ποὺ ὑποσχόταν γόνιμα ἀποτελέσματα. 9 Αὐγούστου ὁ Βεντήρης τηλεγραφεῖ: « Κοινοποιήσατε συνταγματάρχην Παπαγεωργίου Γ. ἄμεσον διορισμόν του ὡς στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Θεσσαλονίκης. Δέον ἑτοιμασθῇ ἀναχώρηση ἅμα λήψει ὁδηγιῶν ». Τοῦ Παπαγεωργίου τοῦ ἔβγαλα μόνος μου ψεύτικες ταυτότητες καὶ τὸν ἐβοήθησα νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Μακεδονία. 11 Αὐγούστου παίρνω ἀπὸ τὸν ἀσύρματο τοῦ Κόδρου τὸ ὑπ' ἀριθ. 1061 τηλεγράφημα τοῦ Βεντήρη γιὰ τὸ Σπηλιωτόπουλο: « Ἀναφέρατε πυρομαχικὰ ἀπαιτούμενα δι' ὑπάρχοντα ὅπλα χεῖρας Χωροφυλακῆς καὶ ὀργανώσεων. Ἑτοιμάσατε καταλλήλως ἀξιωματικοὺς Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ Χωροφυλακῆς πρὸς ἐξασφάλισιν συνεργασίας συμφώνως διαταγάς σας ». Ὁ Σπηλιωτόπουλος παρακαλεῖ τὸν Μαρκεζίνη κ' ἐμένα νὰ κάνωμε τὶς σχετικὲς ἐπαφές. Μυοῦμε στὴν ὑπόθεση πρῶτα τὸν συνταγματάρχη Πάτερη, ὕστερα τοὺς Παπαργύρη καὶ Πολυχράτη καὶ σὲ δυὸ μέρες κανονίζουμε νὰ συναντηθῇ στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη ὁ Σπηλιωτόπουλος μὲ τὸν ὑποστράτηγο Ντάκο. Ἡ Χωροφυλακὴ εἶναι δική μας. Συγχρόνως παρουσιάζουμε στὸν Στρατιωτικὸ Διοικητὴ γιὰ τὴν Ἀστυνομία, παλλόμενους ἀπὸ ἐνθουσιασμό, τὸν ἀρχισυνωμότη Ἔβερτ καὶ τοὺς διευθυντὰς Γεωργίου, Νέρη καὶ Βρανόπουλο. Ἡ Ἀστυνομία εἶναι 100% δική μας. Στὴν Πυροσβεστικὴ Ὑπηρεσία μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κλ. Γεωργιάδη δασκαλεύω τὸν ὑποδιοικητὴ Ἀντωνόπουλο, μὰ μοιάζει μουδια-

σμένος. Μαζί του δὲ θὰ πᾶμε μακριά, γι' αὐτὸ τὸν παρατῶ καὶ κατηχῶ τὸν λοχαγὸ Ζαφειρόπουλο, τὸ δυναμικότερο στοιχεῖο τῆς μολυσμένης ἀπὸ τὸ ΕΑΜ Πυροσβεστικῆς. Ἀφοῦ συνεννοήθηκε μ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Στρατηγὸς ἔδωσε ἀπάντηση στὸ Κάιρο : « Δύναμις Χωροφυλακῆς 3.200, ἐξ ὧν ἔνοπλοι 2.700. Ἀστυνομίας δύναμις 3.600, τὸ ἥμισυ μόνον φέρει πιστόλια. Μηχανοκινήτου τμήματος δύναμις 200, μὲ 20 ὁπλοπολυβόλα καὶ 80 τυφέκια. Ἀνωτέρω δύναμις πειθαρχήσει ἐν τῷ συνόλῳ. Πυροσβεστικῆς δύναμις 1000 ἄοπλοι. Ἐπαφὴ μετὰ ἁρμοδίων τῶν Σωμάτων ἐλήφθη καὶ ἐξησφαλίσθη ». Ὅσο γιὰ τὰ ὅπλα ποὺ ζητούσαμε τηλεγραφεῖ ὁ Σπηλιωτόπουλος νὰ σταλοῦν στὴν Κακὴ Θάλασσα κοντὰ στὴ Μονὴ τῆς Κερατιᾶς.

Καὶ τὸν Δεκαπενταύγουστο ἡ ἐλπίδα τῆς Νίκης ἔφυγε ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, στράφηκε πρὸς ἐμᾶς. Θὰ ἦταν 3 ἡ ὥρα τ' ἀπόγεμα ὅταν ἦρθε σπίτι μου ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατηγοῦ, λοχαγὸς Καζάνης, νὰ μὲ εἰδοποιήση νὰ πάγω στὸν κρυψώνα του. Ἔτρεξα νὰ τὸν συναντήσω, χτύπησα στὴν πόρτα τὸ σύνθημα καὶ τὸν ρώτησα :

— Τί τρέχει, Στρατηγέ ;

— Χαρᾶς εὐαγγέλια.

Κατάπια τὸ σάλιο μου :

— Δηλαδή ;

Ἀντὶ νὰ μ' ἀπαντήση μὲ πῆγε στὸ δωμάτιό του. Ἀντίκρισα τὸν ἀντισυνταγματάρχη Ροῦσο, ἐπιτελάρχη τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ποὺ μόλις εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ ὁδηγίες καὶ χρήματα. Στὸ Κάιρο εἶχε συνεργαστῆ μὲ τὸν Πρωθυπουργὸ καὶ τὸν Βεντήρη, ἀπὸ κεῖ πέταξε στὴν Ἀμμόχωστο Κύπρου, συγκέντρωσε τὴν ἀποστολή του (τὸν ἔφ. ὑπολοχ. Μπούμπουρα καὶ τὸν ἀσυρματιστὴ Ι. Δάκογλου) καὶ μὲ καΐκι μεταφέρθηκαν στὴν Κακὴ Θάλασσα, ὅπου εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ πέσουν ἀπάνω σὲ γερμανικὸ μπλόκο. Μιὰ γριούλα τοὺς ἔσωσε. Καθὼς τοὺς εἶδε νὰ πλησιάζουν ἀπὸ τὴν παραλία φορτωμένοι τοὺς ἀσύρματους, τοὺς εἰδοποίησε νὰ κρυφτοῦν. Χώθηκαν σὲ κάτι ἀμπελοφράχτες, ὅσο ν' ἀπομα-

κρυνθοῦν οἱ Ναζῆδες, καὶ τὴ νύχτα πέρασαν στὴν 'Αθήνα. 'Ο Ροῦσος ἔφερνε γράμματα τοῦ Παπανδρέου ποὺ ὅριζε οἱ φίλοι του Φίλιππος Μανουηλίδης καὶ Λουκῆς 'Ακρίτας ν' ἀναλάβουν τὴν πολιτικὴ διεύθυνση τοῦ ἀγώνα. 'Ο Στρατηγὸς μὲ παρακάλεσε νὰ τοῦ φέρω αὐτοὺς τοὺς δύο καὶ μοῦ ἀνάθεσε νὰ παραλάβω 2.000 χρυσὲς λίρες ποὺ εἴχανε φορτωθῆ στὸ καΐκι τοῦ Ρούσου καὶ φυλάγονταν ἀπὸ ἀγγλικὴ μυστικὴ ὑπηρεσία.

— Ποῦ θὰ τὶς βρῶ τὶς λίρες ; ρώτησα.

'Ο Ροῦσος μοῦ ἔδωσε μιὰν αἰγυπτιακὴ ἐφημερίδα κ' ἐξήγησε : « Θὰ πᾶς στὴν ὁδὸ Σταδίου 50, θὰ δῆς στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, ἀριστερά, μιὰ σκάλα, θ' ἀνεβῆς στὸ πρῶτο πάτωμα καὶ δίπλα στὸ σιμβολαιογραφεῖο Καββαδία θὰ ζητήσης τὸν Θωμᾶ, κι ὅταν παρουσιαστῆ ἕνας κοντός, στρουμπουλὸς ἄνθρωπος θὰ τοῦ δείξης τὴν ἐφημερίδα καὶ θὰ τοῦ πῆς : « μὲ στέλνει ὁ 'Ηρακλείδης γιὰ τὸ δέμα ». Αὐτὸς θὰ σοῦ δώση τὶς λίρες. Μὲ τὴ μοτοσυκλέτα ὁδήγησα τὸν Μανουηλίδη καὶ τὸν 'Ακρίτα κοντὰ στὸν Στρατηγὸ κ' ὕστερα πετάχτηκα ὡς τὴν ὁδὸ Σταδίου 50, ὅπου ὁ στρουμπουλὸς τύπος μὲ παρέπεμψε σ' ἄλλον, ψιλόλιγνο, τὴν ὁδὸ Πραξιτέλους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβα ἕνα βαρὺ τενεκὲ γεμάτον λίρες. Τὶς ἐμέτρησα τοῦ Σπηλιωτόπουλου καὶ τότε ἀκούσαμε τὶς προφορικὲς ἐντολὲς ποὺ ἔφερνε ὁ Ροῦσος ἐκ μέρους τοῦ Πρωθυπουργοῦ :

1) 'Ο κ. Παπανδρέου ἐπιζητεῖ νὰ περιλάβη καὶ τὸ ΕΑΜ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὄχι διότι πιστεύει στὴν εἰλικρίνεια τῆς συνεργασίας του ἀλλὰ διότι θέλει ν' ἀφαιρέση ἀπὸ τοὺς Συμμάχους κάθε ἐνδοιασμὸν ὅτι δὲν ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήση εἰς τὴν 'Απελευθέρωση.

2) Μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ ΕΑΜ στὴν Κυβέρνηση δύο τινὰ θὰ συμβοῦν : ἢ θὰ συνεργασθῆ εἰλικρινῶς, ὁπότε τὸ κράτος τοῦ Νόμου θὰ ἐπεβάλλετο εὐκόλως ὑπὸ τῆς 'Εθνικῆς Κυβερνήσεως, ἤ, ἂν δὲν συνειργάζετο, θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ Πρωθυπουργὸς νὰ τὸ καταγγείλη εἰς τοὺς Συμμάχους, ζητῶν, ἀφοῦ αὐτὸς δὲν διέθετε δυνάμεις, νὰ τὸ σωφρονίσουν ἐκεῖνοι.

3) Νὰ μεταβιβάσωμε εἰς τὸν Βεντήρην πλήρη στοιχεῖα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὀργανώσεων 'Αντιστάσεως καὶ τῶν ἐδῶ 'Εθνικῶν δυνάμεων, ὥστε νὰ συμπληρωθοῦν αἱ ἐλλείψεις τους.

4) Νὰ ἐρωτήση τὸν Στρατιωτικὸ Διοιητὴ καὶ τὰ μέλη 'Επιτροπῆς τί σκέπτονται νὰ κάμουν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας.

'Ο στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος ὁ Μανουηλίδης κ' ἐγὼ θέλαμε νὰ τὰ περιορίσωμε χωρὶς ὅμως νὰ τὰ ἐκμηδενίσωμε, ὥστε νὰ εἶναι ἐφεδρεία ἂν μᾶς ἐπετίθετο ὁ κομμουνισμὸς μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Γερμανῶν. 'Ο 'Ακρίτας ἐναντιώθηκε ἀπόλυτα στὴ δυνατότητα ὁποιασδήποτε χρησιμοποιήσεως τῶν Ταγμάτων 'Ασφαλείας. Θεωροῦσε ντροπὴ ν' ἀπελευθερωθοῦμε μὲ τὴ βοήθεια τους καὶ ἀνάθεσε στὸν Ροῦσο νὰ πῆ τοῦ Πρωθυπουργοῦ πὼς προτιμοῦσε νὰ παραιτηθῆ παρὰ νὰ συνεργαστῆ μὲ τὰ τάγματα. Ὅσην ὥρα βαστοῦσε ἡ σύσκεψη ὁ ἀντισυνταγματάρχης ὅλο σηκωνόταν κ' ἔριχνε μιὰ ματιὰ ἀπ' τὸ παράθυρο. Τὸ πρόσεξα καὶ τὸν ἐψάρεψα γιατὶ ἀνησυχοῦσε : « 'Απὸ δῶ, μοῦ ἀπάντησε, φαίνεται τὸ σπίτι μου, καὶ παρακολουθῶ μήπως προβάλη στὸ παράθυρο ἡ γυναίκα μου ἢ τὸ κοριτσάκι μου. Ἔχω τρία χρόνια νὰ τοὺς ἀντικρίσω ».

Ὅταν νύχτωσε πῆγε ὁ Ροῦσος σπίτι του καὶ μόλις τὸν εἶδε ξαφνικὰ ἡ γυναίκα του σωριάστηκε κάτω λιπόθυμη. Τὴν ἐπομένη τὸ πρωὶ ξανασυναντηθήκαμε οἱ τέσσερεις κ' ἑτοιμάσαμε τὶς ἀπαντήσεις γιὰ τὸ Κάιρο. Ὅλη τὴν ὑπόλοιπη μέρα ὁ Ροῦσος κρύφτηκε κοντά μου, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἔπρεπε νὰ μάθη τὴν ἄφιξή του, καὶ τὴ νύχτα μπαρκάρισε γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ὅσες ὧρες φιλοξενοῦσα τὸν Ροῦσο ἄκουσα πολλὰ γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε στὴ Μ. 'Ανατολὴ μετὰ τὰ κινήματα καὶ γιὰ τὸν νέον 'Αρχιστράτηγο Paget :

« 'Η στάσις τῆς 4ης 'Απριλίου, μοῦ διηγήθηκε, βρῆκε ἀπαράσκευο τὸν στρατηγὸ Πάτζετ, ποὺ μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν Οὐίλσον. Ἂν καὶ πολλοὶ τὸν συμβούλευαν νὰ διαλύση μιὰ γιὰ πάντα τὸν ἑλληνικὸ

Στρατό, ἀπὸ φόβο μήπως μολύνη τ' ἄλλα συμμαχικὰ τμήματα στὴν 'Αφρική, αὐτὸς ἀρνήθηκε λέγοντας ὅτι λαὸς ποὺ ἔδωσε τὴν 'Αλβανικὴ ἐποποιΐα θὰ τὴν ξανάδινε, ἀρκεῖ νὰ πετύχαινε ἄξιους ἡγέτες. Χάρη στὸ Πάτζετ καὶ τὸν στρατηγὸ Λιώση σώθηκε ἡ τιμὴ τῆς 'Ελλάδος, καὶ μόλις ἀνάλαβε ἐπιτελάρχης ὁ Βεντήρης καὶ κοπάνισε ἀμείλικτα κινηματίες καὶ σκάρτους, ἀδιάφορο δεξιοὺς ἢ ἀριστερούς, ὁ Paget τὸν ἐπρόσεξε. Τὸν βοήθησε μὲ στοργὴ νὰ ξαναφτιάξη στρατό. Ἦταν πραγματικὸς φιλέλληνας, συντηρητικός, φύση ἀντίθετη ἀπὸ τὸν Οὐίλσον. Ἔτρεφε βαθὺ σεβασμὸ γιὰ τὸν Βασιλέα Γεώργιο καὶ πρόσεχε τὶς ὁδηγίες Του. 'Ενῶ ποτὲ δὲν εἶχε πάει στὸ Γαλλικὸ ἢ Πολωνικὸ ἢ Σερβικὸ Στρατηγεῖο τοῦ Καΐρου, ξεκίνησε μ' ὁλόκληρο ἐπιτελεῖο κ' ἐπισκέφθηκε ἐπίσημα τὸν Βεντήρη στὸ γραφεῖο του. "Ἦρθα, τοῦ εἶπε, νὰ λύσω ἐπὶ τόπου τὰ προβλήματά σας. Τί θέλετε;" Ἔτσι σαρκώθηκε ὁ νέος Στρατός».

Αὐτὰ μοῦ λέει ὁ Ροῦσος, κι' ἐγὼ πικραίνομαι σὰν συλλογιέμαι τί δόξες θὰ γράφονταν στὴν 'Αφρικὴ ἂν ἀπ' ἀρχῆς ἔσμιγαν οἱ σωστοὶ Ἄγγλοι μὲ τοὺς σωστοὺς Ἕλληνες.

Τὴ δεύτερη συνάντηση Μανουηλίδη, 'Ακρίτα καὶ Στρατηγοῦ κανόνισα παλαβὰ — τοὺς ἐπῆγα στὴν ὁδὸν 'Υψηλάντη 12, κολλητὰ στὰ γραφεῖα τῆς Γκεσταπό, μὲ τὴν ἰδέα πὼς ποτὲ δὲν θὰ ὑποπτεύονταν οἱ Χιτλερικοὶ συνωμοσία γινόμενη τόσο κοντά τους. Κατὰ τὴ συνεδρίαση αὐτὴ μοῦ ἔκαμαν τὴν τιμὴ νὰ μὲ πάρουν γιὰ τέταρτο μέλος τῆς 'Επιτροπῆς 'Απελευθερώσεως, μὲ πρόεδρο τὸν Φίλιππο Μανουηλίδη. Μέρα παρὰ μέρα συνεδριάζαμε ἀλλάζοντας συνεχῶς στέκι. Ἡ κατάστασις ἦταν πολὺ δύσκολη. Πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ στρατηγοῦ Paget προσπαθοῦσαν πάντοτε μερικοὶ Μεσανατολίτες νὰ δυναμώσουν τὸν ΕΛΑΣ. Στὶς 19 Αὐγούστου ἔφυγε γιὰ τὰ βουνὰ ὁ ταξίαρχος Barker Benfield, ἀρχηγὸς τῆς Force 133, ποιὸς ξέρει τί νὰ ὀργανώση. Ἦτανε γενναῖος ἀξιωματικὸς μὰ φιλοεαμίτης, ποὺ ὁσάκις κινδύνευαν οἱ προστατευόμενοί του πάσχιζε νὰ τοὺς σώζη. 'Απὸ τὴν

 ἄλλη μεριὰ ἡ ΠΕΕΑ, γιὰ ν' ἀντισταθμίση τὴν ὀνομασία τοῦ Σπηλιωτόπουλου, ποὺ τόσο τὴν ἐθορύβησε, διόρισε τρεῖς ἀρχικομμουνιστὲς ὡς « Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀθηνῶν - Πειραιῶς ». Τοὺς ἐγκατάστησε στὰ Κρῶρα, ἕδρα συντάγματος ἀνταρτῶν, μ' ἐντολὴ ν' ἀπελευθερώσουν αὐτοὶ τὴν πρωτεύουσα καὶ ν' ἀσκήσουν τὴν ἐξουσία παραμερίζοντας τὸν ἐπίσημο Στρατ. Διοικητή. Κάθε πρωὶ μᾶς ἔρχονταν νέες ἀποδείξεις ὅτι τὸ ΚΚΕ σχεδίαζε νὰ καταλάβη τὴν Ἀθήνα μὲ τὴ βία. Ἀπ' ὅλη τὴ Ρούμελη κατέβαιναν ἐλασίτες καὶ συγκεντρώνονταν στὴν Ἀττική. Ὁ Σαράφης ὀργάνωσε γύρω μας « Ὁμάδα Μεραρχιῶν Στερεᾶς » ὑπὸ τὸ στρατηγὸ Τσαμάκο, μὲ καπετάνιο τὸν φανατικὸ Τάσο Λευτεριά. Αὐγάτισε τὴν V Ταξιαρχία σὲ Μεραρχία καὶ τῆς ἔδωσε τρία συντάγματα καθὼς καὶ λόχους στρατηγείου, διαβιβάσεων, ὅλμων, πολυβόλων καὶ μηχανικοῦ — 5000 ἄτομα. Κάθε νύχτα φιλτράριζαν στὴν Κοκκινιὰ ἀπὸ τὸν Αἰγάλεω, στὴ Νέα Ἰωνία ἀπὸ τὴν Πεντέλη, ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ στὴν Καισαριανὴ ἀντάρτες τῶν βουνῶν καλοπλισμένοι, ποὺ προορίζονταν ν' ἀποτελέσουν τὴ μεραρχία Ἀθηνῶν.

Ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἀφοῦ ὀργάνωσε τὸ Ἐπιτελεῖο του, (τὸ ἀποκρύβαμε ὁλόκληρο ἐμεῖς σὲ διάφορα φιλικὰ σπίτια), διαίρεσε τὴν περιοχὴ Ἀττικῆς σὲ τριάντα τμήματα καὶ ὅρισε διαλεχτοὺς ἀνώτερους ἀξιωματικοὺς νὰ τὰ διοικοῦν. Στὶς διαταγὲς ποὺ ἔστελνε τῶν διοικητῶν τοὺς πρόσθετε ὑστερόγραφο : « Δεσμεύεσθε διὰ λόγου τιμῆς ὅτι εἰς οὐδένα θ' ἀνακοινώσετε τὴν ἀποστολὴν ἣν σᾶς ἀναθέτω σήμερον ». Ὕστερα καταμέρισε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ὀργανώσεων σὲ τρία συντάγματα, τὸ 1ο Πεζικὸ ποὺ περιέλαβε τὴν Χ καὶ τὴν Ἐθνικὴ Δράση, τὸ 35ο μὲ τὸν ΕΔΕΣ καὶ τὴν ΠΕΑΝ, τὸ 20ο μὲ τὸν ΡΑΝ, Ἐθνικὸ Κομιτάτο, Ἀγωνιζομένη Ἑλλάδα, σπουδαστὲς τῶν ΕΣΑΣ καὶ τὴν Ἱερὰ Ταξιαρχία. Πρόσταξε τὰ συντάγματα αὐτὰ νὰ προμηθευτοῦν ὁπλισμὸ μὲ χρήματα ποὺ τοὺς διέθεσε, νὰ ἑτοιμάσουν κρυφὲς ἀποθῆκες ὑλικοῦ καὶ ν' ἀρχίσουν γυμνάσια λόχου, τάχα κάνοντας ἐκδρομὲς φυσιολατρικὲς στὰ περί-

χωρα. Τέτοιες ἀσκήσεις, ὀργανωμένες ἀπὸ ψημένους λοχαγοὺς τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου, σφιχτόδεσαν τοὺς νέους σὲ διμοιρίες καὶ τοὺς μόρφωσαν σὲ τάξη μάχης, γιατὶ κατὰ τὰ φαινόμενα μάχες θὰ δίνονταν. Διάφορες ἑτοιμασίες τῶν κομμουνιστῶν ἔπειθαν πῶς δὲ θὰ ξεμπερδεύαμε μαζί τους πρὶν χυθῆ πολὺ αἷμα. Ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση στὸ φύλλο 28 ἔγραφε πῶς « ὁ Ἐθνικὸς Στρατὸς τοῦ Παπανδρέου θὰ ριχτῆ μὲ λύσσα στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς βιοπαλαιστὲς τῆς Ἀθήνας ». Ἔγραφε ὅτι « μόνο ἡ ΠΕΕΑ ἀποτελεῖ τὴ νόμιμη κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδας ».

Οἱ ἀπειλὲς τῶν Ναζήδων ὅτι φεύγοντας θὰ κατάστρεφαν τὴν πόλη κι ὅτι πίσω τους θὰ ἐπικρατοῦσε ἀναρχία μαύριζαν τὴν προσμονὴ τῆς ἅγιας στιγμῆς ποὺ τὴν περιμέναμε μὲ καρδιοχτύπι τρία χρόνια ἀφόρητης σκλαβιᾶς. Οἱ Γερμανοὶ τραβᾶν τὶς φρουρές τους ἀπὸ τὰ νησιά, τὶς περιμαζεύουν στὴ Θήβα. Αὐτὴ τὴν πληροφορία ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμη τοὺς Ρωμιοὺς νὰ χαροῦν, τὴν ἀκοῦν μὲ κάποια ἀνησυχία, γιατὶ δὲν ξέρουν ἂν ἡ Ἀπελευθέρωση σημαίνει Τρομοκρατία ἢ Πάσχα. Ἡ ἀντικατάσταση στὴν Κυβέρνηση Καΐρου τριῶν βενιζελικῶν ὑπουργῶν ἀπὸ ἑπτὰ κομμουνιστὲς ἔφερε σὲ ἀπόγνωση τὸν ἐδῶ συντηρητικὸ κόσμο, ποὺ ἔβλεπε ν' ἀμνηστεύωνται τὰ πιὸ ἀνατριχιαστικὰ ἐγκλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Κάμποσοι ἀστοὶ ἄρχισαν τότε νὰ προσχωροῦν στὸ ΕΑΜ. Σὲ κάθε κράτος ὑπάρχει μιὰ μάζα δειλῶν καιροσκόπων ποὺ γέρνει τὴν τελευταία στιγμὴ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δυνατοῦ. Εἶναι οἱ ἀνεμοδεῖχτες τῆς πολιτικῆς. Γιὰ νὰ συγκρατήσουμε τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ καθοδηγηθοῦν οἱ πατριῶτες ἐκδώσαμε, ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο μας Κωβαίου, δύο κρυφὲς ἐφημερίδες, τὴν « Ἐλευθερία » μὲ τὸν Γ. Δρόσο, τὸν Παππᾶ καὶ τὸν Κόκκα, ποὺ οἱ Ἄγγλοι μυστικοὶ μᾶς παρακάλεσαν νὰ τοὺς τὴν ἐκχωρήσωμε μ' ὅλο τὸ προσωπικό της, καὶ τὰ « Καθημερινὰ Νέα », μὲ τὸν Λουκῆ Ἀκρίτα. Ἀπὸ τὶς εἰδήσεις καὶ τὶς ὁδηγίες αὐτῶν τῶν ἐφημερίδων χορταίνουν οἱ πεινασμένοι, ἀντλοῦν θάρρος οἱ λιγόψυχοι, παρηγοροῦνται οἱ χαροκαμένοι. Μπροστὰ στὴν « Ἐλευθερία » καὶ τὰ «Κα-

1944 θημερινὰ Νέα » ἐξαφανίστηκαν σιγὰ - σιγὰ οἱ φυλάδες τῆς Κατοχῆς ποὺ λιάνιζαν τὸν Ἄξονα. Πρὶν ἀπὸ τὸν Χίτλερ νικήθηκαν αὐτές.

Τὸ πρωὶ τῆς 26 Αὐγούστου λάβαμε τηλεγράφημα τοῦ Καΐρου ποὺ ζητοῦσε ἀκριβέστατες εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ τόπου ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ὁ Σπηλιωτόπουλος μοῦ δείχνει σχετικὰ σημειώματα διαφόρων πρακτόρων του μὲ ἀντιφατικὲς πληροφορίες. Ρωτᾶ μὲ ἀπορία : « Ποιὰν ἀπ' ὅλες νὰ μεταβιβάσω ; »

— Ἐκείνη ποὺ θὰ ἐξακριβώσωμε πὼς εἶναι ἀληθινή.

— Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴ συμβουλή. Ἀλλὰ πῶς κάνεις τοῦ λόγου σου τὴν ἐξακρίβωση ;

— Θὰ πάω στὸν Τσιρονίκο.

— Αὐτὸν τὸν προδότη ; Θὰ σὲ γελάση.

— Ὄχι. Ἂν ξέρη τὴν ἀλήθεια θὰ μοῦ τὴν πῆ.

Ἐξήγησα τοῦ Στρατηγοῦ πῶς εἶχα γνωρίσει στὶς Βρυξέλλες τὸν Τσιρονίκο, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια, σ' ἕνα γεῦμα τοῦ κοινοῦ φίλου de Roover ποὺ τὸν ἤξερε ἀπὸ τὸ Κίεβο, ὅταν ὁ Τσιρονίκος ἦταν πλούσιος τραπεζίτης, πρόξενος τῆς Ἀγγλίας καὶ πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωσίας. Ὁ Κουτσλιγκ Λογοθετόπουλος τὸν ἐκάλεσε ν' ἀναλάβη τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν κ' ἦρθε νύχτα σπίτι μου ὁ Τσιρονίκος νὰ ζητήση τὴ γνώμη μου. Τοῦ σύστησα ν' ἀρνηθῆ τὸ ὑπουργηλίκι γιατὶ θὰ καιγόταν, ἐνῶ μὲ τὶς ἱκανότητες ποὺ εἶχε θὰ ἦταν χρήσιμος στὴ μεταπολεμικὴ ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας. Αὐτὸς ἐπέμενε καὶ φιλονικήσαμε. Ἐνῶ παραδεχότχν πὼς θὰ χάση τὸν πόλεμο ὁ Χίτλερ, ἤθελε νὰ μπῆ στὴν Κυβέρνηση ἀπὸ ἀντικομμουνισμό· εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς Μπολσεβίκους κ' ἤθελε νὰ τοὺς ἐκδικηθῆ.

Πίστευα πὼς θὰ πρόδινε τώρα τοὺς Γερμανούς. Μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Στρατηγοῦ πῆγα στὸν Τσιρονίκο καὶ μὲ τὶς πληροφορίες του συντάξαμε τοῦτο τὸ τηλεγράφημα :

« Ἀπὸ Ἄρατον (Σπηλιωτόπουλον) πρὸς Πάριν (Παπανδρέου) καὶ Βέργαν (Βεντήρην). Ἀπολύτως ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι. Κυβέρνησις εἰδοποιήθη ἐπισήμως προ-

σεχῆ ἀποχώρησιν Γερμανῶν. Ἀπεφασίσθη κρατηθῆ πάση θυσίᾳ γραμμὴ Ἀθηνῶν - Βελιγραδίου πρὸς διευκόλυνσιν φυγῆς. Φοβοῦνται ἐμποδισθῆ ὁλικὴ ἀποχώρησις ἕνεκα ραγδαίας ἐξελίξεως γεγονότων, ὁπότε ἐδόθη ἐντολὴ ἐφ' ὅσον κυκλωθοῦν νὰ παραδοθῶσι. Κατόπιν ἀνωτέρω προτείνομεν ἐνέργεια συμμαχική, ἐὰν προβλέπεται, γίνῃ ὅσον βορειότερον Ἀθηνῶν πρὸς ἀποφυγὴν ἀνατινάξεως ἐγκαταστάσεων λεκανοπεδίου Ἀττικῆς. Ἤρξατο ἀναχώρησις Γερμανίδων. Στεροῦνται μεταγωγικῶν ἀεροπλάνων ».

Συγχρόνως τηλεγραφήσαμε στὸ Κάιρο πὼς ὁ κομμουνιστὴς Μενύχτας εἶχε μπεῖ στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας. Τὸ πρόβλημα ποὺ ἀπασχολοῦσε τὴν Ἐπιτροπή μας Ἀπελευθερώσεως δὲν ἦταν μόνο ἡ ἀναρχία τοῦ ΕΑΜ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπειλὲς τῶν Γερμανῶν πὼς θ' ἀνατινάξουν τὴν πρωτεύουσα ἂν παρενοχλοῦσε κανεὶς τὴν ἀναχώρησή τους. Τὰ συνεργεῖα μας μηχανικοῦ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχη Βαγιάκη ἔφεραν ὁλόκληρο τὸ δίχτυ τῶν ὑπονομεύσεων ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Χιτλερικοὶ στὸ φράγμα τοῦ Μαραθώνα, τὸν Πειραιά, Τηλεφωνικὴ Ἑταιρεία, Ἰσθμὸ Κορίνθου, Ἠλεκτρικὴ Ἑταιρεία, στὰ γεφύρια, τοὺς σταθμούς, στρατῶνες, τὸ ἐργοστάσιο τῶν ΣΕΚ, τελωνεῖα, ἀποθῆκες. Ἐὰν αὐτὸ τὸ πρόγραμμα καταστροφῆς τὸ πραγματοποιοῦσαν οἱ κακοῦργοι, ἡ Ἀθήνα δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κατοικηθῆ. Καὶ χειρότερο ἦταν ὅτι τὶς ἀνατινάξεις τὶς εἶχαν ἀναλάβει τ' ἄγρια Ες-Ες. Ὁ ἀρχηγός τους Σιμάνα ἀπειλοῦσε πὼς θὰ μᾶς κάμῃ στάχτη μὲ τὰ κανόνια ποὺ εἶχε ἐγκαταστήσει μέσα σὲ 5 τοῦνελ ψηλὰ στὸν Λυκαβηττό. Ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης συγκέντρωσε στὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν 400 ἀξιωματικοὺς τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Ἀστυνομίας νὰ τοὺς παρακαλέσῃ μὲ μασημένα λόγια νὰ μὴ χτυπήσουν τοὺς Γερμανοὺς γιὰ νὰ μὴν ἐξαφανιστῆ ἡ πρωτεύουσα. Τὸ βράδυ τῆς 30 Αὐγούστου μὲ φώναξε ὁ Τσιρονίκος νὰ μοῦ πῆ πὼς ἔφευγε γιὰ τὸ Βελιγράδι κατὰ πρόσκληση τοῦ Νοϋμπάχερ καὶ μ' ἐρώτησε μήπως ὑπῆρχε κανένα ἐθνικὸ ζήτημα νὰ φροντίσῃ.

 Πετάχτηκα στὴν κρυψώνα τοῦ Στρατηγοῦ νὰ πάρω τὴ γνώμη του.

— Τὸν ἐμπιστεύεσαι αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο; μοῦ λέει.

— Ναί. Τί χάνουμε νὰ τοῦ ἀναθέσωμε νὰ σώση τὴ λίμνη τοῦ Μαραθῶνα ;

— Δὲν ἔχω ἀντίρρηση. Μὰ τί θὰ ποῦν οἱ Ἄγγλοι ;

— Πέρσι τὸν Αὔγουστο, Στρατηγέ μου, εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ Καρπενήσι ὁ λοχαγὸς Mac Intyre καὶ ζήτησε τοῦ Μαρκεζίνη νὰ βρῆ τρόπο νὰ προστατευθοῦν τὰ δημόσια ἔργα ὅταν θὰ φεῦγαν οἱ Γερμανοί. Θυμᾶσαι, τότε σκόπευαν νὰ κάμουν οἱ Σύμμαχοι ἀπόβαση. Τὸν περασμένο μήνα ξαναῆρθε ὁ ἴδιος Mac Intyre νὰ μᾶς θυμίση τὴν ἐντολὴ νὰ προστατέψωμε τὸ φράγμα, τὴν Ἠλεκτρική, τὸ λιμάνι καὶ τὰ τηλέφωνα. Βλέπεις πὼς οἱ Ἄγγλοι συμφωνοῦν.

Ὁ Στρατηγὸς σκέφθηκε μιὰ στιγμὴ κ' ὕστερα μοῦ εἶπε : « Πάρε χαρτὶ καὶ γράφε ».

Ἔγραψα πέντε αἰτήματα καὶ πῆγα τοῦ Τσιρονίκου τὸ χειρόγραφο ποὺ ἔλεγε :

1) Νὰ ἀφαιρεθῆ ἡ δυναμίτις ἀπὸ φράγμα Μαραθῶνος. 2) Νὰ μὴ καταστραφῆ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, τὸ ἐργοστάσιο τοῦ Ἠλεκτρικοῦ καὶ τὸ τηλεφωνικὸ κέντρο. 3) Νὰ μεταβιβασθῆ ἡ Διοίκησις τῶν Γερμανικῶν Δυνάμεων Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν ὑποστράτηγο τῶν SS Σιμάρα εἰς τὸν ὑποστράτηγον τῆς Βέρμαχτ Φέλμυ. 4) Νὰ κηρυχθῆ ἡ πρωτεύουσα ἀνοχύρωτος πόλις καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν οἱ Γερμανοὶ τὰ ὀχυρὰ τοῦ Λυκαβηττοῦ. 5) Ν' ἀντικατασταθῆ ὁ Διοικητὴς Εἰδικῆς Ἀσφαλείας Λάμπου διὰ τοῦ συνταγματάρχου Ραφτοδήμου ».

Ὁ Πολωνογερμανὸς Σιμάνα ὅταν πρωτοῆρθε στὴν Ἑλλάδα, ἕνα χρόνο τώρα, καυχόταν ὅτι στὴν Πολωνία εἶχε τουφεκίσει 75.000 πατριῶτες, μὰ ἐδῶ θὰ ἐξόντωνε διπλάσιους. Αὐτὸς εἶχε ἀρχίσει τὸ ἀπαίσιο σύστημα, γιὰ κάθε Γερμανὸ ποὺ σκοτωνόταν νὰ ἐκτελῆ 50 ὁμήρους. Κι ὅμως σὲ τέτοιο τέρας εἶχε παραδώσει ἡ Κυβέρνησις καὶ τὴ διοίκηση τῶν ἑλληνικῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας. Ὁ Λάμπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα ποὺ κατείχαμε ἐναντίο του,

ἀρνιόταν νὰ ὑποταχτῇ στὸν Σπηλιωτόπουλο, ἐνῶ ὁ Ραφτοδῆμος δεχόταν νὰ ὑπακούση. Ὁ Τσιρονίκος ἀφοῦ διάβασε τὸ χειρόγραφο ὑποσχέθηκε νὰ μεσολαβήση στὸν παντοδύναμο Νοϋμπάχερ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ τὰ πέντε αἰτήματά μας. Ἂν δὲν κατόρθωνε τίποτα θὰ μοῦ παράγγελνε πὼς « τὸ ταξίδι του ἦταν κακό »· ἂν πετύχαινε μερικά, ἀλλὰ σημαντικά, πὼς «τὸ ταξίδι του ἦταν πολὺ καλό »· ἂν ὅλα πὼς « ἦταν ἐξαίρετο ». Ὕστερα ἀπὸ μέρες κάποιος μὲ ζήτησε στὸ τηλέφωνο μιλώντας γερμανικά :

— Εἶσθε ὁ κύριος Ζαλοκώστας ;

— Μάλιστα.

— Ἐδῶ von Græwenitz, σύμβουλος τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας. Ἀπὸ μέρους τοῦ κ. Τσιρονίκου ἔχω νὰ σᾶς ἀνακοινώσω ὅτι τὸ ταξίδι του ἦταν πολὺ καλό.

Μεταβίβασα τὸ τηλεφώνημα στὴν Ἐπιτροπή μας ποὺ δίστασε νὰ πιστέψη τὴν εἴδηση, ἔστω καὶ πὼς μόνο τὰ μισὰ αἰτήματα εἶχαν γίνει ἀποδεκτά. Ὡστόσο τὰ ἐκρηκτικὰ ἀφαιρέθηκαν ἀπὸ τὸν Μαραθώνα, (80 τόννοι δυναμίτη ἱκανοὶ νὰ σωριάσουν ὁλόκληρο τὸ φράγμα κάτω), ὁ Σιμάνα ἀνακλήθηκε στὸ Βερολίνο, διορίστηκε νέος Διοικητὴς ὁ Felmy, καὶ ὁ Λάμπου ἀντικαταστάθηκε ἴσια - ἴσια ἀπὸ τὸν Ραφτοδῆμο.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ. Σήμερα πρωὶ τουφέκισαν οἱ Γερμανοὶ τὴ Λέλα Καραγιάννη, τὴ γυναίκα ποὺ πρόσθεσε τοῖχο ὁλόκληρο στὸ οἰκοδόμημα τῆς Νίκης. Τὰ Ες-Ες τὴ συνέλαβαν, 11 Ἰουλίου, στὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ὅπου νοσηλευόταν. Τριῶν χρόνων ἀγῶνες ἐναντίο τῆς τρομάρας καὶ τῆς θηριωδίας τοῦ Χίτλερ, ἀγῶνες ποὺ ὁδηγοῦσε μὲ τὴν ξεχειλιστὴ ζωντάνια της, ὅλο τρεχάματα, δυνατὲς συγκινήσεις καὶ κινδύνους, τσάκισαν τὰ νεῦρα της. Ἔπαθε ὑπερκόπωση καὶ τὴν πῆγαν

1944 στὸ Νοσοκομεῖο λιποθυμισμένη. Ἡ καρδιά της ἔδειχνε σημεῖα ἐξαντλήσεως. Κανενὸς ἀπ' ὅσους κάμαν Ἀντίσταση καὶ ζῆσαν ἐντατικὰ τὴν Κατοχὴ δὲν ἔμεινε ἡ καρδιὰ ἀράγιστη. Πρώτη ἔσπασε τῆς Καραγιάννη. Στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ τὴ βρῆκε ἡ ἀγγελία ὅτι οἱ Γερμανοὶ συνέλαβαν συνεργάτες τοῦ « Ἀπόλλωνα » καὶ τὸν δικό της Καζακόπουλο. Φορεῖ ἀμέσως τὰ ροῦχα τῆς ζητιάνας καὶ τρέχει ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι τῶν ἀνθρώπων της νὰ τοὺς εἰδοποιήση νὰ κρυφτοῦν. Πηγαίνει καὶ μαζεύει ὅλα τὰ ἔγγραφά της. Ἡ πρόνοια τῆς Καραγιάννη νὰ εἰδοποιήση τὶς ὁμάδες της ἀποδείχνεται σωτήρια, γιατὶ στὰ γραφεῖα τοῦ « Ἀπόλλωνα », Ἱπποκράτους 6, οἱ Γερμανοὶ ἀνακαλύπτουν τὸ ἀρχεῖο του. Καὶ ἐνῶ οἱ συλλήψεις συνεχίζονται, οἱ συνεργάται τῆς Λέλας ξεφεύγουν ὅλοι, πλὴν μιᾶς, τῆς Μάρτζορυ Δημοπούλου, ποὺ δὲν ὑπάκουσε, δὲν ἄλλαξε κατοικία καὶ τὴν πιάσαν ἀπὸ ἀφροντισιὰ στὸ δωμάτιό της. Ἄμα συγκρίνω τὸ φέρσιμο τῆς Καραγιάννη, ποὺ ξεσηκώθηκε ἄρρωστη ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο γιὰ νὰ προστατέψη συντρόφους καὶ νὰ κρύψη τὰ μυστικά τους, μὲ τὴν ἀδράνεια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ « Ἀπόλλωνα », ποὺ ἐγκατάλειψαν στὴν τύχη πιστοὺς κι ἀρχεῖα, βλέπω πόσο συχνὰ τὸ ἀνδρικὸ φύλο εἶναι δευτερώτερο. Ὡστόσο ἡ κατάσταση χειροτέρεψε μετὰ τὴ φυλάκιση τοῦ στρατηγοῦ Ντερτιλῆ καὶ τοῦ Γ. Ριζοπούλου. Ὅσο πλησίαζε ἡ Ἀπελευθέρωση μιὰ ἔμμονη ἰδέα βασάνιζε τὸν νοῦ τῆς Λέλας : νὰ γυρίση ἐναντίο τῶν Γερμανῶν τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας. Δὲν σχετίζεται μὲ τὸν Ντερτιλῆ, γιὰ τοῦτο ἀναζητεῖ ἐπαφὴ μαζί του. Κατὰ κακή της τύχη κάποιος τῆς συνιστᾶ τὸν Ριζόπουλο. Ὅλοι ξέρουμε πὼς αὐτὸς παίζει διπλὸ παιχνίδι μέσα στὴν ΕΣΑΟ, πότε μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ πότε μ' ἐμᾶς· τὸ γνωρίζει βέβαια αὐτὸ ἡ Λέλα, μὰ κάνει στραβοπάτημα ποὺ θὰ τὸ πληρώση ἀκριβά. Δὲ λαθεύεται στὴν ψυχολογία τοῦ Ριζόπουλου, ποὺ ὁρκίζεται πὼς ἔχει μετανιώσει γιὰ τὴν ὥς τώρα διαγωγή του καὶ θέλει κάτι νὰ πράξη γιὰ νὰ ἐξιλεωθῆ. Ἀλήθεια τὸ λέει καὶ σωστὰ τὸν ἐμπιστεύεται. Σφάλλει ὅμως στὴν ἐκτίμηση τῆς ἀντοχῆς του. Βλέπει ἕνα ὁμορφόπαιδο

ώς έκεϊ πάνω, δέν φαντάζεται ότι μέ τίς πρώτες βουρδουλιές αύτός ό παίδαρος θά λιγοψυχήση.

'Ο Ριζόπουλος τής ύπόσχεται νά κλείση τήν συμφωνία πού ποθεί μέ τά Τάγματα. Πραγματικά μετά δυό μέρες τής φέρνει τοΰτο τό σημείωμα : « 'Ο Στρατηγός Ντερτιλής προτίθεται νά βοηθήση τόν συμμαχικόν άγώνα δι' οίουδήποτε τρόπου έγκρίνει ή Μ. 'Ανατολή, ύπό τόν όρον όπως οί ραδιοφωνικοί σταθμοί Καΐρου καί Λονδίνου τόν ύβρίζουν, διά νά έδραιώση πάλιν τήν θέσιν του πλησίον τών Γερμανών ». Τό μήνυμα αύτό παραδίνεται στούς άσύρματους τοΰ 'Απόλλωνα γιά νά διαβιβαστή στήν Αίγυπτο. Τό σημείωμα διαβιβάζεται, κι άντί νά έξαφανιστή φυλάγεται στά άρχεία τής όδοΰ 'Ιπποκράτους. 'Εκεί τόν βρίσκουν οί Γερμανοί καί ρωτάν τόν Ντερτιλή. 'Αρνείται ότι ξέρει τίποτα. "Υστερα καλοΰν στήν άνάκριση τόν Ριζόπουλο. Αύτός μπαίνει στήν όδόν Μέρλιν άναιδέστατα, λέγοντας πώς είναι φίλος τών Γερμανών καί ότι κάποια παρεξήγησις έγινε. Μέ τό πρώτο ξύλο όμως όμολογεί τά πάντα ό άναντρος. Τρέχουν τά Ες-Ες στό σπίτι τής Καραγιάννη καί πιάνουν τέσσερα άπό τά παιδιά της, τήν 'Ιωάννα, 'Ηλέκτρα, Βύρωνα καί Νεφέλη. Τούς κάνουν πρόχειρη άνάκριση: « Ποΰ είναι ή μητέρα ; "Ερχεται συχνά έδώ ό στρατηγός Ντερτιλής ; » Τή σύλληψη τών παιδιών τήν τηλεφωνεί στή Λέλα ό άντρας της καί τήν παρακινεί νά κρυφτή. Τοΰ άπαντά : « Θά μείνω νά μέ πιάσουν γιά ν' άπαλλαγοΰν τά παιδιά, είδάλλως θά πληρώσουν έκείνα ». Τήν έπομένη έρχονται οί Ναζήδες στόν 'Ερυθρό Σταυρό νά τή συλλάβουν. Φοράνε πολιτικά, χτυποΰν τήν πόρτα μέ εύγένεια κι ό διερμηνέας ρωτά :

— 'Η κυρία Καραγιάννη ;

Τή στιγμή έκείνη ή Λέλα έδινε στήν ύπάλληλο τών φυλακών Παπαδοπούλου όδηγίες γιά κάτι ύπόδικους. Μέ έτοιμότητα λέει τοΰ διερμηνέα :

— Τήν Καραγιάννη ζητάτε ; Στό διπλανό δωμάτιο !

"Οσο νά ξαναγυρίσουν διώχνει τήν Παπαδοπούλου. Οί Γερμανοί φρενιάζουν γιά τήν άπάτη καί όρύονται νά μαζέψη

1944 γρήγορα τὰ ροῦχα της. Αὐτὴ τοὺς ἀπαντᾶ : « δὲ βιάζομαι », κ' ἑτοιμάζεται ἥσυχα. Τὴν πηγαίνουν στὸ Χαϊδάρι ὅπου τὴν κακομεταχειρίζονται, χωρὶς νὰ τὴ βασανίζουν. Ὁ ἀνακριτὴς Μπαΐκε ποὺ ἀνάλαβε τὴν ὑπόθεσή της προσπαθεῖ πρῶτα νὰ συγκεντρώση στοιχεῖα τυραννώντας τὰ παιδιά της. Ἡ Ἠλέκτρα ποὺ εἶναι ἔγκυος ἀποβάλλει ἀπὸ τὰ μαρτύρια στὰ μπουντρούμια τῶν Ες-Ες, κ' ἐν τούτοις τὰ θηρία ἐπὶ ἕνα μήνα δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὴν δῆ γιατρός, μολονότι ἔχει ἀκατάσχετη αἱμορραγία. Δὲν τῆς δίνουν οὔτ' ἕνα λεμόνι νὰ δροσίση τὰ χείλια της ποὺ καῖνε ἀπ' τὸν πυρετό. Ὁ πατέρας Καραγιάννης μαθαίνει τὴν κατάσταση τῆς κόρης του καὶ στέλνει τὸν ἄντρα της Κρασᾶ, ποὺ μιλάει γερμανικά, νὰ καλοπιάση ἢ νὰ πληρώση τὸν ἀνακριτή, γιὰ νὰ σωθῆ ἡ Ἠλέκτρα. Ὁ Μπαΐκε δέχεται κάθε βράδυ νὰ τοῦ κάνη τὸ τραπέζι ὁ Κρασᾶς σὲ κοσμικὲς ταβέρνες, ἀλλὰ τὸ πρωὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τυραννῆ τὴ γυναίκα του. Μετὰ δέκα τέτοια γεύματα εἰδοποιεῖται ὁ Κρασᾶς πὼς ἡ Ἠλέκτρα πεθαίνει. Καὶ πάλι δὲν τὴν ἀπολύει ὁ Μπαΐκε πρὶν πάρη ἕνα σακουλάκι χρυσὲς λίρες καὶ πρὶν λεηλατίση τὸ σπίτι τοῦ Καραγιάννη, κάνοντας δῆθεν ἔρευνα.

Τέλος, ἀρχὰς Αὐγούστου, ἡ ἀνάκριση νομίζει πὼς εἶναι καλὰ πληροφορημένη καὶ μεταφέρνουν ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι τὴ Λέλα στοῦ Μέρλιν. Ἀδύνατο νὰ τῆς βγάλη μιλιὰ ὁ Μπαΐκε. Τῆς δείχνει τὸ σημείωμα τοῦ Ντερτιλῆ. Προσποιεῖται ὅτι πρώτη φορὰ τὸ βλέπει. Ὁ ἀνακριτὴς χαμογελάει καὶ διατάζει νὰ φέρουν μέσα τὸν Ριζόπουλο. Ἡ Καραγιάννη δὲν ἀνησυχεῖ, γιατὶ ξέρει πὼς κι αὐτοῦ τὸ συμφέρον εἶναι ν' ἀρνηθῆ. Κι ὅμως ὁ ἄτιμος ὁμολογεῖ. Ἡ Λέλα τὸν φτύνει καταπρόσωπο καὶ τοῦ δίνει μπάτσο, τόσο δυνατὸ ὥστε ὁ προδότης πέφτει στὰ γόνατα. Ὁ ἀνακριτὴς θυμώνει, πετιέται πάνω, τραβάει δυὸ γροθιὲς στὸ στόμα τῆς Λέλας καὶ τῆς σκίζει τὰ χείλια. « Κτῆνος ! » τοῦ φωνάζει ἐκείνη. Ἡ προσβολὴ νὰ τὴ δείρη τὴν ξεφρενιάζει, ἁρπᾶ ἕνα καλαμάρι καὶ τὸν περιλούει. Ὁ Μπαΐκε καλεῖ τὴ φρουρὰ σὲ βοήθεια, προστάζει νὰ ρίξουν κάτω τὴ γυναίκα καὶ μὲ δυνατὲς

κλωτσιὲς στὴν κοιλιὰ τὴν ἀφήνει ἀναίσθητη. Ἡ ἀνάκριση διακόπτεται. Τὸ ἐπόμενο πρωὶ ξαναφέρνουν τὴ Λέλα καὶ τὸν Ριζόπουλο γιὰ ἀντιπαράσταση στὸ γραφεῖο τοῦ Μπαΐκε. Ἡ Καραγιάννη εἶναι ἀλλιώτικη σήμερα. Ὅλη νύχτα τὴν ἔδερναν καὶ τὰ ροῦχα της εἶναι κουρελιασμένα ἀπὸ τὶς καμουτσικιές. Δὲν τῆς ἔδωσαν φαΐ, τὴν ἄφησαν χωρὶς νερό, δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ πλυθῇ. Τὸ σῶμα της ἔχει χάλια, μὰ τὸ κεφάλι τὸ βαστάει πάντα στητό. Δὲν ὁμολογεῖ τίποτα. Μόνο ὁ Ριζόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ προδίνη πρόσωπα καὶ πράγματα.

—Δὲν ντρέπεσαι, παλιόσκυλο; βροντοφωνεῖ ἡ Λέλα.

Ὁ ἀνακριτὴς πετιέται πάλι ὀλόρθος, ἀλλὰ δὲν τολμᾶ νὰ τὴ χτυπήση τούτη τὴ φορά. Τὴν καλαμαριὰ ποὺ ἔφαγε χθὲς κατάστηθα, τὴ θυμᾶται ἀκόμα. Ἀπὸ τὸ στόμα του ξεχύνονται χείμαρρος οἱ βρισιές. Ὁ διερμηνέας του, Γιάννης Λάτσης, ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἀπασχόληση τοῦ ἀφεντικοῦ του γιὰ νὰ κατσαδιάση τὸν Ριζόπουλο. Ἔχει κι αὐτὸς σιχαθῆ τὸ πρόστυχο φέρσιμό του:

—Σταμάτα πιὰ νὰ προδίνης ὀνόματα! τοῦ λέει. Δὲ λυπᾶσαι νὰ πάρης τόσους πατριῶτες στὸ λαιμό σου;

Τὸ κάθαρμα, ἀντὶ νὰ σωπάση, πλησιάζει τὸν Μπαΐκε καὶ τοῦ ἀναφέρει ἀκριβῶς τί τοῦ εἶπε ὁ Λάτσης.

—Ἀλήθεια; ρωτάει ὁ Μπαΐκε τὸν διερμηνέα.

—Ἀλήθεια! ὁμολογεῖ μὲ θάρρος ἐκεῖνος.

Τὸν συλλαμβάνουν, τὸν κλείνουν κι αὐτὸν σ' ἕνα ἀπὸ τὰ κελλιὰ τῶν Ες-Ες, ὅπου μετὰ λίγες μέρες τὸν σκοτώνουν μὲ πιστολιὰ πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Καθὼς ἡ Λέλα ἐξακολουθεῖ ν' ἀρνῆται, ὁ Μπαΐκε μεταχειρίζεται ἄλλα μέσα:

—Ἂν δὲν θελήσης νὰ μιλήσης, τῆς λέει, θὰ τουφεκίσω τὰ τέσσερα παιδιά σου ἀφοῦ πρῶτα τὰ βασανίσω. Ἕνα-ἕνα θὰ τὰ βλέπης νὰ ξεψυχᾶν μπροστά σου!

Δὲν ὁμολογεῖ τίποτα, κι ὁ ἀνακριτὴς διατάζει νὰ τὴ δείρουν ἐπὶ πέντε νύχτες συνέχεια καὶ στὸ διπλανὸ κελλὶ νὰ βασανίζουν τὰ παιδιά της γιὰ ν' ἀκούη τὸ σπαραγμό τους. Κάθε πρωὶ παραγγέλνει νὰ τοῦ παρουσιάζουν τὴ Λέλα. Τὴν

1944 κοιτάζει μὲ τὰ κουκουλωμένα ἀπὸ τὸ πάχος μάτια του καὶ γλεντάει τὸ κατάντημά της, ὅλο καὶ φανερώτερο. Δυὸ ξερὲς ἐρωτήσεις τῆς κάνει :

— Συνεννοήθηκες μὲ τὸν Ντερτιλῆ ; Συνεργάστηκες μὲ τὸν Ἔβερτ ;

Ἡ Καραγιάννη ἐπιμένει ν' ἀρνιέται. Μετὰ τὴν πέμπτη μέρα τοῦ ξυλοδαρμοῦ ὁ ἀνακριτὴς προχωρεῖ σὲ βαρύτερα μαρτύρια. Τῆς δένει τὰ χέρια πίσω καὶ τὰ κρεμάει ἀπ' τὸ ταβάνι. Οἱ ἁρμοί της πᾶν νὰ σπάσουν, ἀλλὰ ὑπομένει ἀμίλητη. Τὴ μαστιγώνουν μπροστά του ὅσο νὰ αἱματώση. Τίποτα! Τὴν ἄλλη μέρα τῆς καῖνε τὶς πατοῦσες μὲ σίδερα καί, καθὼς δὲν ὁμολογεῖ, ὁ Μπαῖκε θυμώνει, τῆς δένει τὰ χέρια καὶ τὴ χτυπάει μόνος μ' ἕνα κούτσουρο στὸ κεφάλι καὶ τὸ στόμα· τὰ χείλια της πρήζονται, ὅμως ὁ Μπαῖκε ἐξακολουθεῖ νὰ τὰ χτυπᾶ, γιατὶ τὰ μισεῖ, ἔτσι σφαλιχτὰ ὡς μένουν στὶς ἐρωτήσεις του. Ἡ Καραγιάννη λιποθυμᾶ ἀπὸ τοὺς βρόντους. Σὰν συνέρθη τὴν ξαναρωτᾶν. Δὲν μπορεῖ τώρα ν' ἀρθρώση λέξη μὰ νεύει μὲ τὸ κεφάλι : Ὄχι!

Εἶναι Δεκαπενταύγουστος, κάνει πολλὴ ζέστη, καὶ ὁ Μπαῖκε προστάζει νὰ τὴν ἀφήσουν τρεῖς μέρες χωρὶς κόμπο νερό. Τὴν τρίτη μέρα, 18 Αὐγούστου, ἡ Λέλα πάει νὰ τρελαθῆ ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῆς δίψας. Καθὼς τὴ μεταφέρουν στὴν ἀνάκριση, περνάει ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ κελλὶ τοῦ γιοῦ της Νέλσωνα καὶ τοῦ φωνάζει ἔξαλλη : «Παιδί μου, νὰ μ' ἐκδικηθῆς!» Ὁ Μπαῖκε περιμένει στὰ σίγουρα ὁμολογία της γιὰ νὰ κλείση τὸ φάκελό της. Ξέρει πὼς ἡ τυραννία τῆς δίψας εἶναι φοβερή. Αὐτός, ὁ πρώην τελωνοφύλακας τῆς Σιλεσίας, ὁ βρωμερὸς ὑπηρέτης ἀνήμερων ἀφεντάδων, δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ περήφανες ψυχές. Ὄχι, τοῦ λέει πάλι ἡ κατηγορουμένη. Τὴν δέρνει μὲ τὸ βούρδουλα μόνος του, ὁ σαδιστής, ὅσο νὰ τρέξη ποτάμι τὸ αἷμα καὶ νὰ λιποθυμήση. Τῆς ρίχνουν ἕνα κουβὰ νερὸ γιὰ νὰ τὴ συνεφέρουν. Μόλις ἀνοίγει τὰ μάτια της καὶ βλέπει τὸ χυμένο καταγῆς νερὸ γέρνει καὶ γλείφει τὸ πάτωμα γιὰ νὰ πάρη λίγη δροσιὰ τὸ πυρωμένο στόμα της. Μὰ τὴ σηκώνουν ἀμέσως ὀρθὴ γιὰ νὰ

τὴν κρεμάσουν ἀπ' τὸ ταβάνι. Ἄδικα τὴ βασανίζουν, δὲν πρόκειται νὰ μιλήση. Ὁ Μπαΐχε στὸ τέλος ἀπελπίζεται καὶ τὴ στέλνει στὸ κελλί της, ὅπου σωριάζεται ἡ Λέλα, ἀνίκανη νὰ κινηθῇ ἀπ' τοὺς πόνους καὶ τὴν ἐξάντληση. Τέτοιο ἐρείπιο ἔχει γίνει ὥστε δὲν σηκώνεται οὔτε γιὰ τὶς σωματικὲς ἀνάγκες της. Τὸ κορμί της μισὸ εἶναι ὁλότελα νεκρό, μισὸ αἰσθάνεται μόλις τῆς σουβλιὲς τῶν μαρτυρίων. Τώρα ἡ Λέλα ξέρει πὼς κανεὶς πιὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κάμη νὰ ὑποφέρη περισσότερο. Μέσα στὴν κατάντια της εἶναι περήφανη ὅτι δὲν κατάδωσε κανέναν, ὅτι τὸν « Ἀπόλλωνα », ποὺ τὴν ἔφερε ἀπὸ χαζομάρα στὴ φυλακή, τὸν ξεπλήρωσε κατὰ τὸν δικό της τρόπο, προστατεύοντας μὲ τὴ ζωή της τὰ μυστικά του. Ἐπὶ τέλους, 22 Αὐγούστου, ὁ Μπαΐχε ἀφοῦ εἶδε πὼς καὶ πτῶμα καταντημένη ἡ Λέλα δὲν ἐννοοῦσε νὰ μιλήση, κάλεσε τὸν γαμπρό της Κρασᾶ καὶ τοῦ εἶπε νὰ τῆς φέρη καινούριο φόρεμα, δῆθεν πὼς θὰ τὴν ἀπελευθέρωνε. Στὴν πραγματικότητα τὸ ἔκαμε γιατὶ τὰ παλιά της ροῦχα εἶχαν καταντήσει ἀπὸ τὸ μαστίγωμα κουρέλια, γεμάτα αἵματα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἡ παλιανθρωπιά του. Ἄμα ἔφερε ὁ Κρασᾶς τὸ φόρεμα, τότε ὁ Μπαΐχε τοῦ ἔδειξε τὸ φάκελό της πάνω στὸν ὁποῖον εἶχε γράψει : « Λέλα Καραγιάννη, ἡ μεγαλύτερη κατάσκοπος τῶν Βαλκανίων ».

— Ξέρεις ; τοῦ εἶπε χαρούμενος, σήμερα πῆρα τὸν προβιβασμό μου, ἴσια - ἴσια γιατὶ συνέλαβα τὴν πεθερά σου.

— Καὶ πότε θὰ τὴν ἐλευθερώσετε ;

— Δὲν πρόκειται. Τὴν καταδίκασα σὲ θάνατο.

Ὁ Κρασᾶς δὲ πιστεύει τ' αὐτιά του :

— Καταδικάσθηκε χωρὶς νὰ δικαστῇ ;

— Τὰ Ες - Ες, ἅμα πειστοῦν γιὰ μιὰ ἐνοχή, ἀποφεύγουν τὶς δίκες ! ἀπαντᾶ μὲ κυνικότητα ὁ πρώην τελωνοφύλακας.

Στέλνει τὴ Λέλα πίσω στὸ Χαϊδάρι, ἀλλὰ μὲ σημείωμα : « Μὴν τὴ λυπᾶστε ». Στὴ νέα φυλακὴ τὴν παραλαβαίνει ὁ μονόφθαλμος δήμιος, ὁ Σμίτσερ, γιὰ νὰ τὴν πάη στὸ μπλόκο 15, στὴν ἀπομόνωση. Ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ περπατήση

1944 καὶ σιγοσαλεύει μὲ τὰ τέσσερα, τῆς δίνει δυὸ μαχαιριές, μιὰ στὸ ἀριστερὸ στῆθος, μιὰ στοὺς γλουτούς· στὴν πόρτα τοῦ κελλιοῦ της ἡ Λέλα πέφτει ἀναίσθητη, κ' ἐκεῖνος τὴ μπάζει μέσα μὲ κλωτσιές, λίγο - λίγο, σὰν σακί. Τὴν κλειδώνει ἐπὶ πέντε μέρες πεσμένη καταγῆς, στὸ τσιμέντο, καὶ τὴν ἕκτη τὴν τραβᾶ ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση γιὰ νὰ βγῆ λίγο στὸν ἥλιο. Δὲν μπορεῖ νὰ περπατήση. Σέρνεται ὡς ἕνα δωμάτιο ποὺ ἦταν περιορισμένες ἄλλες γυναῖκες κ' ἐκεῖ στέκει. Αὐτὲς τὴν πλένουν, τὴ χτενίζουν, τὴν ἀνακουφίζουν κάπως. Ὅλο νερὸ τοὺς ζητάει νὰ πιῆ. Τὸ μαρτύριο τῆς δίψας τῆς ἔχει ἀφήσει παθολογικὴ τάση διαρκῶς νὰ ὑγραίνη τὸ στόμα της. Ὡστόσο, μόλις συνῆρθε, τὶς παρακαλεῖ νὰ μηνύσουν στὴν ὑπάλληλο τῶν φυλακῶν Παπαδοπούλου νὰ κοπιάση νὰ τὴ δῆ. Ἐκείνη δὲ θὰ μάντευε ποτὲ πὼς τὸ παραμορφωμένο ἐκεῖνο πλάσμα ἦταν ἡ Λέλα ἂν δὲν ἄκουγε τὴ γνώριμη βαθιὰ φωνή της νὰ λέη : « Βασιλική, πήγαινε στὸν ἄντρα μου νὰ τοῦ πῆς ὅτι παρ' ὅλο τὸ τυράννισμα δὲν ἔβγαλα μιλιά. Κανένας δικός μας δὲν κινδυνεύει. Νὰ ξαναρχίσουν τὶς δουλειές ».

Τὸ δείλι τῆς 7ης Σεπτεμβρίου μεταφέρουν οἱ Γερμανοὶ τὴν Καραγιάννη ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι στὰ γραφεῖα τῶν Ες - Ες γιὰ νὰ τὴν ἐκτελέσουν τὰ ξημερώματα. Οἱ φυλακισμένες, ποὺ τὴν εἶχαν περιποιηθῆ, λίγες μέρες τὴ γνώρισαν μὰ θαύμασαν τὸ ἀνεξάντλητο θάρρος της καὶ τὴν σέβονται. Ἀποχαιρετώντας τοὺς λέει : « πέστε στοὺς δικούς μου πὼς πεθαίνω ἀτάραχη », κ' ἐκεῖνες τὴ φιλᾶν στὸ μέτωπο, σὰν εἰκόνισμα. Καθὼς τὴν κατεβάζουν στὴν αὐλή, ὅλο γυρίζει καὶ κοιτάζει πρὸς τὰ κελλιά, ὄχι γιὰ νὰ δῆ τὰ παιδιά της ἀπὸ τόσο μακριὰ ἀλλὰ μήπως τὴν ἔβλεπαν ἐκεῖνα, γιὰ νὰ τὰ παραδειγματίση, νὰ τοὺς δείξη ὅτι βάδιζε πρὸς τὸ θάνατο ἔτσι ὅπως τὴν ἤξεραν, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Καὶ πραγματικά, ἡ μυστικὴ ἐσωτερικὴ ὑπηρεσία τῶν φυλακῶν πρόφτασε νὰ εἰδοποιήση τὰ δυὸ κορίτσια της, Ἰωάννα καὶ Νεφέλη, πὼς φεύγει ἡ μάνα. Τοὺς εἶπαν ψέματα πὼς τὴν ἐλευθερώνουν. Σκαρφαλώνουν στὸ παραθυράκι τοῦ κελλιοῦ οἱ δυστυχισμένες καὶ τὴν ἀντικρί-

ζουν νὰ διαβαίνη τὴν αὐλὴ λεβέντικα. Ἡ μάνα τους ἐλεύθερη! Γελάστηκαν οἱ μικρές, ἔπεσαν ἡ μιὰ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἄλλης, κοιμήθηκαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ εὐτυχισμένες.

Μόλις κατέβασαν τὴ Λέλα στὰ κάτεργα τῆς ὁδοῦ Μέρλιν ἔμπηξε μιὰ φωνή : « Μήπως εἶναι κανένας Καραγιάννης ἐδῶ ; » Δὲν ἔλαβε ἀπάντηση, χάρηκε ὅτι δὲν πρόκειται νὰ τουφεκιστῆ γιός της. Τὴ φωνή της τὴν ἄκουσε ὅμως ὁ νεαρὸς Νικ. Μπάρδης, πιστὸς συνεργάτης, καὶ πῆγε κοντά της. Τοῦ 'δειξε τὶς πληγές της, τὴν καταξεσκισμένη ράχη, καὶ τοῦ εἶπε : « Πὲς σ' ὅσους εἶναι γιὰ ἐκτέλεση νὰ πεθάνουν σὰν Ἕλληνες. Νὰ μὴν ξεπέσουμε στοὺς παλιογερμανούς!» Πρὶν φέξη ἀκόμα βάζουν τοὺς καταδίκους σὲ δυὸ καμιόνια καὶ τοὺς πᾶν ὁλοταχῶς πρὸς τὴν Ἱερὰ Ὁδό, ἕξι γυναῖκες καὶ ἑξήντα πέντε ἄντρες. Ὅσους ξεδιακρίνει μουδιασμένους ἡ Λέλα τοὺς ψυχώνει :

— Περήφανοι σὰν Ἕλληνες, παιδιά, μπροστὰ στὸ Χάρο!

Ὁ Γιαννάκης Χούπης, ὁ πειραιώτης σαμποτέρ, γράφει σὲ μαντίλι στὸν πατέρα του, ἱερέα τῆς Ἁγίας Εἰρήνης : « Νὰ μὲ συγχωρῆστε γιὰ τὴν πίκρα ποὺ θὰ σᾶς ποτίσω. Θέλω νὰ μ' ἐκδικηθῆτε καὶ νὰ προσεύχεστε γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς μου. Θάρρος. Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Σᾶς φιλῶ Ι. Χούπης ». Κατὰ τὸν Κεραμεικὸ πετάει τὸ μαντίλι, ποὺ τὸ βρίσκει μικροπωλητὴς καὶ τὸ πάει στοὺς γονεῖς του. Τὰ δυὸ καμιόνια, πρὶν φτάσουν στὸ Δαφνί, στρίβουν πρὸς μιὰ μικρὴ χαράδρα. Ἐκεῖ τοὺς κατεβάζουν. Τοὺς μετρᾶν. Πολυβόλα τοποθετοῦνται γύρω τους. Τοὺς ζώνουν Ες - Ες. Οἱ μελλοθάνατοι ἀρχίζουν νὰ ψέλνουν τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνο, καὶ τὸ τραγούδι ξυπνάει κάτι παραθεριστὲς ποὺ εἶναι κατασκηνωμένοι γύρω. Δειλὰ προβάλλουν μέσα ἀπὸ τὰ πεῦκα κάτι κεφάλια ποὺ κοιτᾶν μὲ περιέργεια. Ὁ διερμηνέας Τσαγγάρης προστάζει νὰ χωριστοῦν οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, ποὺ θὰ ἐκτελεστοῦν πρῶτες. Ἡ Λέλα ἀποχαιρετᾶ ὅσους κατάδικους ξέρει ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, τὸν συνταγματάρχη Σούλη, τοὺς ὑπολοχαγοὺς Λύτινα τοῦ ΕΔΕΣ καὶ Καλογερόπουλο τῆς ὁμάδας

 « 'Αλίκη », τὸν 'Ιω. Μαρνέρη πού παρακολουθοῦσε τ' ἀεροδρόμια, τὸν πληροφοριοδότη Δ. Παπαδάκη καὶ τὸν λεβεντονιὸ Χούπη. Μ' ἀνεμισμένα τὰ κατάμαυρα μαλλιὰ πάει στὴ θέση της. Σὰν λέαινα ἀρνεῖται τὴ σκλαβιὰ ὡς τὴν ὕστατη ὥρα. Κ' ἐπειδὴ ὁ φόβος εἶναι ὁμολογία ὑποταγῆς, δίνει ἡ ἀντρειωμένη θάρρος στὶς συντρόφισσες. Τὶς βάζει νὰ πιαστοῦν ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ χορέψουν τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου. Σηκώνει ἡ Λέλα τὸ δεξὶ χέρι ψηλά, ἀρχίζουν τὸ τραγούδι καὶ κάνουν τὰ πρῶτα βήματα τοῦ χοροῦ. Σ' αὐτὴ τὴ στάση τὶς βρίσκουν τὰ βόλια.

Τὸ θέαμα πού βλέπουν οἱ ἄντρες εἶναι ἄφθαστο σὲ πατριωτικὴ μεγαλοπρέπεια. 'Από τὰ στήθη τους βγαίνει αὐθόρμητα ἡ κραυγή : « Ζήτω ἡ 'Ελλάς ! » 'Ο Χούπης, 19 μόλις ἐτῶν ἔφηβος ἀλλὰ χειροδύναμος ἀθλητής, ὁρμᾶ στὸ κοντινότερο πολυβόλο, τ' ἁρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν καὶ τὸ στρέφει ἐναντίο τους. Δυστυχῶς δὲν ξέρει νὰ τὸ χειριστῆ· μάταια δοκιμάζει νὰ πυροβολήση. Οἱ Ναζῆδες ἐντούτοις τρομοκρατοῦνται κι ἀρχίζουν νὰ βάλλουν στὸ σωρὸ τῶν πατριωτῶν. 'Ο Χούπης σκοτώνεται μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι· κανεὶς Γερμανὸς δὲν τόλμησε νὰ πάη νὰ τοῦ τὸ πάρη. 'Η χαράδρα πού ἀντιλαλοῦσε τὸ τραγούδι τῆς ἀρετῆς τοῦ Ζαλόγγου ἀντηχεῖ τώρα ἀπὸ τὸ κακάρισμα τῶν πολυβόλων. Οἱ παραθεριστὲς μαζεύονται γρήγορα στὶς σκηνές τους τρομαγμένοι, ἀλλὰ μετὰ τὸ θαυμαστὸ θέαμα πού ἀντίκρισαν σιγοκλαῖνε. Στὶς φυλακὲς Χαϊδαριοῦ, ἀπέναντι, ἀκοῦν οἱ ὑπόδικοι τὶς ριπὲς τῶν πολυβόλων καὶ κάνουν τὸ σταυρό τους γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν ἡρώων πού ἔπεσαν πάλι. Σταυροκοπιοῦνται καὶ τὰ παιδιὰ τῆς Καραγιάννη. Ποῦ νὰ φανταστοῦν ὅτι ἀπὸ τὴ μητέρα τους ἄρχισε ὁ σκοτωμός !

'Η ἀπελευθέρωσή μας εἶναι πιὰ πολὺ κοντά. Τί κρίμα νὰ μὴ δῆ ἡ Καραγιάννη τόσους κόπους της νὰ δικαιώνωνται, αὐτὴ πού στάθηκε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφὲς τοῦ ἀγώνα ! Σὰν τὴν Μπουμπουλίνα ἔγινε ἀλύγιστη καπετάνισσα. Πέθανε τὴν τελευταία μέρα τῶν τουφεκισμῶν, αὐτὴ πού

ἄρχισε πρώτη τὴν 'Αντίσταση. 'Αλλὰ τὸ χιτλερικὸ τέρας, ποὺ πολέμησε μὲ τόσο πεῖσμα, σπαράζει. 'Η ἐλευθερία μας εἶναι ζήτημα ἡμερῶν. Τί κι ἂν δὲν τὴν εἶδε ; Τὴν ὥρα ποὺ τὴν τουφέκισαν ἡ Πατρίδα ἦταν σχεδὸν ἐλεύθερη. 'Η Λέλα δὲν χρειαζόταν πιά... Τ' ὄνειρό της τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ν' ἀναστήση ἐγγονάκια, πραγματοποιήθηκε σὲ βαθμὸ πολὺ πλατύτερο. 'Αντὶ μὲ τὸ παράδειγμά της ν' ἀναθρέψη τὰ δικά της παιδιά, τώρα ἔγινε τέτοιο σύμβολο ποὺ θὰ διδάσκη ἑκατομμύρια 'Ελληνόπουλα ἐπὶ γενεὲς γενεῶν.

ΩΡΕ ΠΑΥΛΟ, εἶσαι βέβαιος γιὰ τὸν Γερμαναρά σου ;

— Ναὶ σᾶς εἶπα.

— Μήπως σοῦ στήνουν μηχανὴ καὶ θὰ χαθοῦμε ἄδικα ;

— Μὴ φοβᾶστε.

— Πῶς συνεννοήθηκες ἀφοῦ ἐσὺ δὲ μιλᾶς διόλου γερμανικά ;

— Μιλάει γερμανικὰ ἡ χρυσὴ λίρα. Τοῦ 'δωσα δύο καὶ θὰ πάρη τρεῖς μόλις τελειώσουμε.

'Ο φοιτητὴς Παῦλος, γιὸς ταβερνιάρη, γνώρισε στὸ μαγαζὶ τοῦ πατέρα του ἕναν κοντόχοντρο μπεκρὴ Γερμανὸ λοχία. Θεὸς ξέρει μὲ τί τρόπο ξηγήθηκε μαζί του ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ φρουραρχεῖο τῆς ὁδοῦ Καραῆ, ὅπου ὁ Χὰνς αὐτὸς ὑπηρετοῦσε, κρύβονταν ἀποθῆκες ὅπλων. Χωρὶς νὰ ρωτήση κανέναν ὁ Παῦλος πῆγε νὰ δῆ τὰ κατατόπια. Τὸ μέγαρο βοηθοῦσε τὴν κλοπή. Εἶχε πολλὲς ἐξόδους, καὶ σὲ μιὰν ἀποθήκη ποὺ ἔκλεινε μὲ τζαμένια πόρτα εἶδε ὁ Παῦλος κάσες, αὐτόματα καὶ πιστόλια. Ἦρθε καὶ μοῦ εἶπε τὸ σχέδιό του, ἕτοιμο, μελετημένο. Αὔριο τὸ βράδυ, ποὺ ὁ Χὰνς ἦταν νυχτερινὸς ἀρχιφύλακας, θὰ ὅριζε ἔμπιστο στρατιώτη γιὰ σκοπὸ στὴν ἔξοδο τῆς ὁδοῦ Σταδίου, θ' ἄφηνε νὰ περάσουν δυὸ παιδιὰ μὲ δυὸ τσουβάλια, ὁ Παῦλος θὰ τὰ ὁδηγοῦσε στὴν τζαμένια ἀποθήκη, θά 'κοβαν μὲ διαμάντι τὸ τζάμι, ὁ πιὸ

 λιγνὸς θά 'μπαινε μέσα, θὰ γέμιζε τὰ τσουβάλια καὶ θὰ φεῦγαν ἀπὸ τὴν ἴδια ἔξοδο. Μοῦ ζητᾶ ἕνα ταξί, γιὰ ν' ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα, πέντε χρυσὲς γιὰ τὸ λοχία καὶ λίγο λευκοπλάστ.

— Τί νὰ τὸ κάμετε τὸ λευκοπλάστ ;

— Νὰ ξαναστερεώσωμε τὸ τζάμι. Ὁ Χὰνς φοβᾶται ὅτι θ' ἀνακαλυφτῆ ἀμέσως ἡ κλοπὴ ἂν λείπη τὸ τζάμι, ἐνῶ ἂν τὸ στηρίξωμε στὴ θέση του δὲ θὰ τὸ προσέξουν. Ἔτσι θὰ μπορέσωμε νὰ ξαναπᾶμε γιὰ αὐτόματα μεθαύριο ποὺ θά 'ναι πάλι ὁ Χὰνς ἀρχιφύλακας.

Σπουδαία τέχνη! Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πεῖρα μου, ἐπειδὴ μᾶς εἶχαν στήσει τόσες παγίδες στὴν ἀγορὰ ὅπλων, δυσπίστησα. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἀνησυχοῦσε :

— Οἱ Γερμανοὶ ξεπουλᾶν τὰ πάντα, μοῦ λέει. Ἀδιαφοροῦν πιὰ γιὰ τὸν πόλεμο, τώρα κοιτάει ὁ καθένας τους νὰ συνάξη λίγα παραδάκια γιὰ τὸ μέλλον.

Πραγματικά, τὸ κατάντημα ποὺ παρουσίασαν οἱ Ἰταλοὶ τὸν Αὔγουστο τοῦ '43, καὶ ποὺ κίνησε τότε τὴν περιφρόνηση τοῦ χιτλερικοῦ « ἀρχοντολαοῦ », τώρα τὸ μιμοῦνται ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιο ταπεινὸ τρόπο οἱ Γερμανοί. Μπαίνουν καὶ λεηλατοῦν χαρτοπαικτικὲς λέσχες, κάνουν μαύρη ἀγορά, ἐνεργοῦν μεταφορὲς μὲ στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα, πουλᾶν κιλοβάτ, ὅ,τι πῆς. Τὸ ἀγέρωχο γερμανικὸ κτῆνος τοῦ '41 εἶναι κτῆνος ἀνήσυχο τώρα. Τὰ Ες - Ες ἔχουν καταντήσει σπεῖρα γκάγκστερς. Φυλακίζουν στὴ σπηλιὰ τῶν βασανιστηρίων τῆς ὁδοῦ Μέρλιν Ἀθηναίους χωρὶς λόγο. Ἡ ἀγωνία τῶν συγγενῶν εἶναι ἀπερίγραπτη. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες παρουσιάζεται ὁ μεσολαβητὴς ποὺ ὑπόσχεται νὰ ἐλευθερώση τὸν φυλακισμένο ἂν δοθοῦν ἀπὸ 10 ὡς 50 χρυσές, ἀναλόγως τὰ πρόσωπα. Τόσο ξετσιπώνονται μερικοὶ ἀξιωματικοὶ ὥστε οἱ ἀνώτεροι διατάζουν τὴ σύλληψή τους, ὅπως τοῦ ταγματάρχη Μάρτιν Λίμπρεχτ.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Παύλου μὲ πείθει νὰ τοῦ δώσω τὰ χρήματα, τὸ λευκοπλάστ, τὸ διαμαντάκι καὶ τὸ ταξὶ ἑνὸς χίτη σωφέρ. Ρολόγι πῆγε ἡ μπερμπαντοδουλειά, μόνο ποὺ ὁ λοχίας

κράτησε αἰχμάλωτο κοντά του τὸν Παῦλο ὅσο νὰ βγοῦν οἱ ἄλλοι ἔξω. Φοβόταν μήπως τοῦ σκάση τὶς ὑπόλοιπες τρεῖς χρυσές.

— Ἄφησέ με νὰ πάω μὲ τὰ παιδιά, τὸν παρακαλοῦσε.

Ὁ Χὰνς καταλάβαινε τί ἤθελε καὶ τοῦ ἀποκρινόταν :

— Ὅμηρο.

Τὰ δυὸ παιδιὰ ἄργησαν νὰ βγοῦν γιατὶ τοὺς δυσκόλεψε πολὺ νὰ ξεκολλήσουν τὸ τζάμι χωρὶς νὰ τὸ σπάσουν, ἀμάθητα καθὼς ἦταν. Ὕστερα δούλεψαν γρήγορα. Μάζεψαν κάμποσα πιστόλια, χειροβομβίδες κ' ἕνα πολυβόλο ποὺ βρῆκαν καταγῆς. Ἄργησαν πάλι νὰ κολλήσουν μὲ τὸ λευκοπλὰστ τὸ τζάμι στὴ θέση του. Ὁ Παῦλος ἀπὸ τόση ἀργοπορία ἀνησύχησε, μὰ ὁ Χὰνς δὲν τὸν ἄφηνε νὰ κουνήση :

— Ὅμηρο !

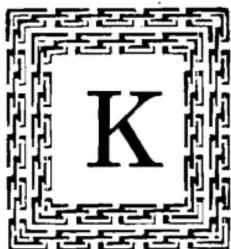
Ὅταν μάλιστα τοῦ πῆρε διὰ τῆς βίας ὁ λοχίας τὶς τρεῖς λίρες, ὁ φοιτητὴς τὰ χρειάστηκε. Πίστεψε πὼς εἶχε πέσει σὲ παγίδα. Ἐπὶ τέλους φάνηκαν νά 'ρχουνται οἱ σύντροφοί του μὲ τὰ τσουβάλια μισογεμάτα, μπῆκαν στὸ ταξὶ κ' ἐξαφανίστηκαν ἀνενόχλητοι.

— Γιατὶ δὲν τὰ γεμίσατε, μωρέ, ὡς ἀπάνω τὰ σακιά ;

— Δὲν βρήκαμε τίποτ' ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὶς κάσες.

Αὐτὸ ἔδωσε τὴν ἰδέα στὸν Παῦλο νὰ κάμωμε δεύτερη ἐπιχείρηση σὲ μεγάλη κλίμακα. Καθὼς δὲν κατάλαβαν οἱ Γερμανοὶ τὴν πρώτη διάρρηξη, συμφώνησε μὲ τὸν Χὰνς νὰ ξεσηκώσουν ὅλη τὴν ἀποθήκη. Μᾶς ἔφερε τὸν ἴδιο τὸν λοχία νὰ συνεννοηθοῦμε. Ζήτησε ἑκατὸ χρυσές. Παζαρεύοντας κατεβήκαμε στὶς πενήντα μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸν φευγατίσωμε στὴν Αἴγυπτο. Πῆγα καὶ συνάντησα τὸν ἀστυνομικὸ διευθυντὴ Νέρη καὶ κανονίσαμε νὰ μᾶς δώση πολισμάνους καὶ καμιόνι τῆς Ἀστυνομίας γιὰ νὰ μεταφέρουμε τὶς κάσες ἀπὸ τὴν ἀποθήκη. Στὶς 29 Αὐγούστου, βραδιὰ ποὺ ἀναλάβαινε ἀρχιφύλακας ὁ Χάνς, ὅλα ἦταν ἕτοιμα γιὰ τὴν ἐπιχείρηση, ὅταν τὸ μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας ἀποκαλύφτηκε ἡ κλοπή. Γιὰ κακή μας τύχη τὸ τζάμι ξεκόλλησε, ἔπεσε καὶ πρόδωσε τὸ τέχνασμα. Ἀμέσως μετάφεραν ἐκεῖθε τὸν ὁπλισμὸ οἱ Γερμανοί. Κρίμα !

1944

ΑΝΕΝΑ ΛΑΟ δὲν ἐκυνήγησαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τόσο μίσος ὅσο τοὺς Πόντιους, τὴν πολεμικὴ φυλὴ ποὺ δὲ κατάφεραν νὰ τὴν ὑποτάξουν οὔτε Σαρακηνοί, οὔτε Φράγκοι, οὔτε ὁ Μωάμεθ — τὴ φυλὴ ποὺ γέννησε τὸν Διγενῆ 'Ακρίτα. Τὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου οἱ Πόντιοι ἀριθμοῦσαν ἑνάμισυ ἑκατομμύριο ψυχές, μὰ ὡς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους δὲν ἀπόμεινε παρὰ τὸ τρίτο. 'Από τὸ 1914 οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὴ μέθοδο τῶν ἐκτοπισμῶν ποὺ τοὺς δίδαξαν οἱ Πρῶσσοι, ξέκαμαν πάμπολλους, κι ὅταν ἔγινε ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ δὲν πέρασαν τὴ θάλασσα πρὸς τὴν 'Ελλάδα παρὰ οἱ τελευταῖες διακόσιες χιλιάδες, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Ὅσο ζοῦσαν στὸ Τούρκικο, καμιὰ γενιά τους δὲν κατάφερε ν' ἀπολάψη τοὺς καρποὺς τῶν κόπων της, γιατὶ κάθε λίγα χρόνια σήκωναν καινούρια ἐπανάσταση. Σὰν ἦρθαν ἐδῶ πέσανε μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά, νὰ ξαναστήσουν τὶς φωλιές τους. Ἄραγε θὰ βρίσκαν ἡσυχία στὴ νέα πατρίδα ; Θυμᾶμαι, τότε ποὺ διάβαινα γύρω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα, πανηγύρι στὴν Καστανούσα. Πόντιοι χόρευαν, μὰ ὁ χορός τους δὲν ἦταν διασκέδαση, παρίστανε μάχη. Φορτωμένοι φυσέκια, μὲ τὰ χατζάρια τραβηγμένα ἔξω, σαλτάριζαν πέρα - δῶθε σ' ἀπομίμηση ἐπίθεσης καὶ ἄμυνας. Οἱ μῦς τους τεντωμένοι, τὰ μάτια ἀστραφτερά, κάθε κίνησή τους ἐλαστική, λὲς καὶ ξεδιπλωνόταν σούστα. Τοὺς θαύμαζα, κ' ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου τί μοναδικοὶ στρατιῶτες ἦταν. Στὰ χωράφια ποὺ τοὺς ἀντάμωνα ἔμοιαζαν κοινοὶ τύποι· ὅ,τι καλύτερο εἶχανε κοιμόταν μέσα τους.

Δίπλα στὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Φιλίππων, στὴν πλαγιὰ ποὺ στέκει τὸ χωριὸ Κρηνίδες, ζῆ ὁ γερο - Κυριάκος Φωστερίδης, παλιὸς ὁπλαρχηγὸς τοῦ Πόντου. 'Ο γιός του 'Αντώνης γεννήθηκε στὴν 'Αμισὸ τὸ 1912, κ' ἦταν ἀκόμη ἀλάλητο πουλί, ἔξι χρονῶν ἀγόρι, ὅταν τὸν πῆρε ὁ πατέρας κοντά του

στὰ βουνά, κατὰ τὴν τελευταία τους ἐπανάσταση. Ὅλο τὸ καλοκαίρι τοῦ '41, ἀφοῦ γύρισε ἀπὸ τὴν 'Αλβανία ὅπου πολέμησε λοχίας πυροβολικοῦ στὴ μοίρα Κουράκου, ὁ 'Αντώνης δὲν ἤθελε νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του, παρὰ καθόταν καὶ μελετοῦσε ἀδιάκοπα τὸν χάρτη τῆς Μακεδονίας.

— Δάσκαλος θὰ γένης ; ρωτᾶ ὁ γέροντας.

— Πῶς θὰ γίνω δάσκαλος, πατέρα, ἀφοῦ δὲν ξέρω γράμματα ; 'Αντάρτης θὰ βγῶ!

Ὁ παλιὸς ὁπλαρχηγὸς τὸν κοιτᾶ στοχαστικά, ἐνῶ ἡ καρδιά του φτερουγίζει ἀπὸ ἀντάρτικη ἀβασταγιά :

— Ἂν κρατᾶν τὰ κότσια σου, 'Αντώνη, πᾶμε, κι ὁ Θεὸς βοηθός!

'Αποφάσισαν νὰ βγοῦν στὸ κλαρὶ ἄνοιξη τοῦ '42, ἀλλὰ οἱ φριχτὲς σφαγὲς ποὺ ἔκαμαν Σεπτέμβριο τοῦ '41 οἱ Βούλγαροι στὰ μέρη τῆς Δράμας, πού, ἀφοῦ τουφέκιζαν ἀθώους πολίτες, δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ταφή τους ἂν δὲν πλήρωναν οἱ συγγενεῖς 500 λέβα κατὰ κεφαλὴ « γιὰ ἔξοδα σφαιρῶν » ποὺ τοὺς σκότωσαν, ἀνάγκασαν τὸν Φωστερίδη νὰ ξεσηκώσῃ ἀμέσως τοὺς πατριῶτες καὶ νὰ στήσῃ καπετανάτο στὴν κορυφὴ τοῦ Ὄρβυλου. Γύρω του ξεφύτρωναν ὀπαδοὶ σὰν μανιτάρια καὶ σκεπάστηκε ὁ τόπος ἀπὸ ὁμάδες ἀνταρτῶν, τοῦ Μικρόπουλου στὸ Μπαϊρὰμ - Τεπέ, τοῦ Βαγγέλη Καρανάση στὸ Κοτζᾶ - 'Ορμάν, τοῦ Τζακερίδη στὸ Παγγαῖο. Ὁ καπετὰν Παντελῆς ὀργάνωσε τὴ Δράμα, ὁ Κάππας τὸ Σύμβολο, ἄλλοι γειτονικὲς περιφέρειες, μὲ κοινὸ ἀρχηγὸ τὸν « Τσαοὺς 'Αντών ».

Γιὰ νὰ βιάσουν τοὺς Βουλγάρους νὰ σταματήσουν τὸ ξεκλήρισμα τῶν χωριῶν μας, μπαίνουν αὐτοὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας, σφάζουν καὶ καῖνε χωριὰ ὡς ἀντίποινα. Στέλνουν μήνυμα στὴ Σόφια πὼς ἂν δὲν πάψουν ἀμέσως τὸ θανατικὸ στὴ Μακεδονία θὰ ξαναγυρίσουν οἱ Πόντιοι γιὰ νὰ καταστρέψουν κι ἄλλες περιφέρειες. Μοιράζουν παρόμοιες προκηρύξεις στὸ βουλγαρικὸ λαὸ κ' ὕστερα ξεκινᾶν νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Γιὰ νὰ φτάσουν στὰ λημέρια τους δίνουν μάχες μὲ τακτικὸ βουλγάρικο στρατό, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ

1944 ὑποχωρῆ ντροπιασμένος μπροστὰ στὸ ἄφθαστο θάρρος τῶν παλικαριῶν καὶ τὴν κολοκοτρωνέικη πολεμικὴ τῶν καπετανέων. Ἔτσι ἀναγκάζονται οἱ Σλάβοι νὰ πάψουν τὶς δολοφονίες τῶν ἀμάχων καὶ καταπιάνονται νὰ ὑποτάξουν τοὺς ἀντάρτες. Ὅσο συναντᾶν ἀντίσταση, τόσο κατεβάζουν νέες μεραρχίες καὶ πυροβολικό. Σκληρὲς μάχες αἱματοκυλᾶν μέρα καὶ νύχτα τοὺς κάμπους καὶ τὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας, χωρὶς νὰ καταπονοῦνται οἱ Ἀκρίτες. Γέμιζαν μόνο οἱ πλαγιὲς ἀπὸ σλάβικα πτώματα, ποὺ τὰ μετάφερναν στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα γιὰ νὰ ταφοῦν κρυφά. Σὲ κάθε ἐπαρχία οἱ ὀρεινὲς περιοχὲς ἐλευθερώνονταν, καὶ βρίσκαν καταφύγιο κοντὰ στοὺς ἐθνικιστὰς ὅλοι οἱ κυνηγημένοι. Τέτοια εἶναι ἡ ἀποτυχία τοῦ βουλγάρικου στρατοῦ ποὺ ἀναγκάζεται ἡ Σόφια ὄχι μόνο νὰ σταματήση τὶς καταπιέσεις ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήση διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Τσαοὺς Ἀντὼν καὶ νὰ δώση ἀμνηστία, τέλη τοῦ '41. Τί θὰ ἀπόμενε ζωντανὸ ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν τεσσάρων ἀνατολικῶν νομῶν μας χωρὶς τὴν ἀνταρσία ; Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ '41 ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση ἔδωσαν οἱ Βορειοελλαδίτες κάπου 300 μάχες ἐναντίο τῶν Βουλγάρων, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν μεγάλες καὶ πολύνεκρες. Οἱ Σλάβοι ἔχουν βαρὺ ὁπλισμό, ἀεροπλάνα, τάνκς, τὴ βοήθεια τῶν Γερμανῶν, σιδερόδρομους, αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα γιὰ τὸν ἀνεφοδιασμό τους, βουλγαρόφωνες καὶ ντόπιοι κομμουνιστὲς γιὰ νὰ κατασκοπεύουν. Οἱ Μακεδονομάχοι, ἀποκλεισμένοι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, δὲ διαθέτουν παρὰ τὰ ἐλαφριά τους ὅπλα καὶ τὴν ἀκριτικὴ ἀποκοτιά τους. Πολεμᾶν ἕνας πρὸς δέκα, κι ὡστόσο νικᾶν. Ἀξιωματικοὶ ποὺ ἔρχονται στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὰ μέρη τους μιλᾶν μὲ θαυμασμὸ γι' αὐτούς. Κατὰ σύστασή τους εἰδοποιοῦμε τοὺς Ἄγγλους νὰ τοὺς βοηθήσουν, μὰ δὲ φαίνεται νὰ μᾶς προσέχουν. Ἡ ΠΑΟ προσπαθεῖ νὰ τοὺς συντρέξη καὶ στέλνει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἀξιωματικούς. Μερικοὶ πᾶνε μὲ τὰ φούμαρα τῶν γαλονιῶν τους καὶ ζητᾶνε ἀρχηγίες. Αὐτοὺς τοὺς βάζει στὴν ἄκρη ὁ Τσαοὺς, μιὰ καὶ τὰ δικά του παμπάλαια ἕνστικτα γιὰ κλεφτοπόλεμο δὲν τά 'χουν οἱ βαθμοφόροι. Ἄμα ὅμως ἔρχεται

κοντά του ὁ ἡλικιωμένος συνταγματάρχης 'Αβδελᾶς, φιλᾶ τὸν 'Αντώνη στὸ μέτωπο καὶ τοῦ λέει: « ἦρθα νὰ σὲ ὑπηρετήσω, παιδί μου, σὰν ἁπλὸς στρατιώτης », ὁ Φωστερίδης συγκινεῖται κι ὀνομάζει τὸν 'Αβδελᾶ Γενικὸ 'Αρχηγό. 'Αφοῦ εἶδαν κι ἀπόειδαν οἱ Βούλγαροι πὼς δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ὑποτάξουν τέτοια σπιθάτη λεβεντιά, παράτησαν τὰ βουνὰ στὴν 'Αντίσταση καὶ βάλθηκαν νὰ ἐρημώσουν τοὺς κάμπους. 'Ελάττωσαν τὸ ψωμὶ σὲ 40 δράμια, σφράγισαν ἐκκλησίες καὶ σχολειά, δολοφόνησαν παπάδες καὶ δασκάλους κ' ἔκαψαν τόσα χωριὰ ὥστε ἂν καταπιανόσουν ν' ἀναγράψης μόνο τὰ ὀνόματά τους θά 'φτιανες λεξικό. 'Υποχρέωσαν τὸν κόσμο νὰ μιλάῃ σλάβικα, ἄλλαξαν τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων, ὡς καὶ στοὺς τάφους ἔξυσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γράψαν ἀπάνω βουλγάρικα. 'Ο θάνατος σκέπαζε μὲ τὶς φτεροῦγες του τὴ Βόρειο 'Ελλάδα. Οἱ κομιτατζῆδες δὲν θὰ σταματοῦσαν τὶς σφαγὲς ἂν δὲν ἀποφάσιζαν οἱ ὁπλαρχηγοί, στὸ συνέδριο τοῦ Ὄρβυλου, νὰ εἰσβάλουν γιὰ δεύτερη φορὰ στὴ Βουλγαρία. Μπαίνουν μέσα, πυρπολοῦν χωριά, μαζεύουν λάφυρα κ' ἑκατοντάδες αἰχμαλώτους ποὺ τοὺς φέρνουν στὴν 'Ελλάδα καὶ τοὺς ἐκτελοῦν ὁμαδικά. 'Οφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Μόνο τέτοιο μάθημα καταλαβαίνουν οἱ Βούλγαροι καὶ παρατᾶν τὸ χαλασμό.

'Αφοῦ πολέμησαν οἱ 'Ακρίτες ἐπὶ τρία χρόνια τὸ Σλάβο μὲ τὴν ψυχὴ μᾶλλον παρὰ μὲ τὰ φτωχά τους μέσα, ἦρθαν κ' ἔπεσαν κοντὰ στὸν 'Αντώνη, τὴ νύχτα τῆς 5ης 'Ιανουαρίου τοῦ '44, ἄγγλοι ἀλεξιπτωτιστές, ὁ ταγματάρχης Κίτκατ, οἱ λοχαγοὶ Μὲκ καὶ Πὼλ μὲ τὸν ἀσυρματιστή τους. Λίγες μέρες ἀργότερα παρουσιάστηκε ὁ ταγματάρχης Μίλλερ, ὁ ἴδιος ποὺ ἐνίσχυσε στὴν Ἤπειρο τὸν Παπαδάτο, φερμένος ἀπὸ τὶς εαμικὲς γραμμές. 'Απὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τράφηκαν οἱ νηστικοί, ντύθηκαν οἱ κουρελιασμένοι, ἀρβυλώθηκαν οἱ ξυπόλυτοι καὶ γέμισαν αὐτόματα καὶ πυρομαχικά. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. 14 Φεβρουαρίου στέλνει ὁ 'Αντώνης τηλεγράφημα στὸν Βασιλέα Γεώργιο καὶ τὸν 'Αρχιστράτηγο Οὐΐλσον ἀγγέλοντας τὴν ἀφοσίωσή του καὶ τὴ

1944 γενικὴ ἐξόρμηση ποὺ διάταξε. Δυὸ μέρες ἀργότερα ἡ Βουλγάρικη μεραρχία Σιράκωφ ἐπιτίθεται νύχτα στὸ Κοτζᾶ-'Ορμάν, ποὺ τὸ προστατεύουν 110 μόνον ἄντρες τοῦ Βαγγέλη Καρανάσου. Ὁ καπετάνιος ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου κοιμόταν, ρίχνοντας χειροβομβίδες, συγκεντρώνει τὰ παλικάρια του στὰ σκοτεινά, ἔργο δοσκολώτατο σὲ τέτοιες περιστάσεις ἀλλὰ ποὺ τό 'χουν παιχνίδι οἱ Πόντιοι, καὶ τραβᾶ πολεμώντας στὸ διπλανὸ μεγάλο δάσος. 'Εκεῖ μαργιολέβει ἐπὶ τρεῖς μέρες τοὺς στρατιῶτες τοῦ Σιράκωφ. Ξέρει τὰ μονοπάτια, τοὺς κρυψῶνες, τὰ πυκνώματα, καὶ μὲ παγίδες τοὺς κάνει ν' ἀλληλοσκοτώνωνται. Λαβύρινθος εἶναι τὸ δάσος τοῦ Κοτζᾶ καὶ μέσα του χάνονται οἱ Βούλγαροι χωρὶς νὰ βρίσκουν στιγμὴ ἡσυχία. Ὅσο φιλτράρει τὴν ἡμέρα λίγο φῶς ἀπὸ τὰ πηχτὰ φυλλώματα δὲν διακρίνουν πουθενὰ ἴχνος ἑλληνικό, ἂν καὶ τοὺς πυροβολοῦν ἀπὸ πολλὲς μεριές· μά, σὰν νυχτώση, τότε δὰ βγαίνουν οἱ διαβόλοι καὶ τοὺς πετσοκόβουν, τοὺς κάνουν νὰ τουφεκιοῦνται καὶ νὰ σπαράζωνται μεταξύ τους. Ὁ στρατηγὸς Σιράκωφ διατάζει ὑποχώρηση γιὰ ν' ἀποφύγη τὴ νίλα. Ἦταν καιρός, γιατὶ μόλις ἔστεκαν οἱ Πόντιοι στὰ πόδια τους, ἄυπνοι χερομάχοι ὀγδόντα τόσες ὧρες. Μόλις χώρισαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἔπεσαν ξεροὶ νὰ κοιμηθοῦν, καὶ μόνο περιπολία ἀπὸ ἑπτὰ παιδιὰ στάλθηκε γιὰ νὰ δώση μήνυμα τοῦ Τσαούση. Αὐτοὺς τοὺς συνέλαβε ὁ ἑαμίτης καπετὰν Μαῦρος. Γειτόνευε ἐκεῖ γύρω ὁ Μαῦρος κι ἄκουσε τὸν σαματά, ὅμως ἀρνήθηκε νὰ δώση βοήθεια· περιορίστηκε μόνο στὸ ἐθνικὸ ἔργο νὰ σφάξη αὐτὴ τὴν ποντιακὴ περιπολία, ἐξὸν ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ παιδιὰ ποὺ γλίτωσε γιὰ νὰ φέρη στὸν 'Αντώνη τὴ διπλὴ εἴδηση, μιᾶς νίκης καὶ μιᾶς ἀτιμίας.

Κάποιο βράδυ ποὺ καθόταν ὁ 'Αντώνης μὲ τὸν ταγματάρχη Μίλλερ στὸ ἀχυρένιο καλύβι τους καὶ ζέσταιναν τὰ κορμιὰ στὴ θράκα τῆς ψησταριᾶς ποὺ εἶχαν μαγειρέψει, ἀνέβηκε ὡς αὐτοὺς ἀπὸ τὰ χαμηλὰ ὁ γραμματεὺς τῶν Ποντίων Παναγιώτης Παπαδόπουλος γιὰ νὰ τοὺς πῆ πὼς στὴ λεκάνη

τῆς Καβάλας ἄθροιζαν οἱ Βούλγαροι μεγάλη δύναμη ἐναντίο τους. Μὲ τὸ χάρτη μπροστά του ὁ Τσαούσης ψαχνορωτᾶ σὲ ποιὰ σημεῖα, ποιὲς δυνάμεις κατασκηνώνουν. Ὕστερα ἀρχίζει νὰ δίνη γρήγορες διαταγές.

— Τί ἑτοιμάζεσαι νὰ κάμης; ρωτάει ὁ Μίλλερ.

— Ἐπίθεση.

— Τρελάθηκες; Θὰ τὰ βάλης μὲ τακτικὸ στρατὸ σ' ἀνοιχτὸ χῶρο;

— Γιατί ὄχι;

— Γιατὶ θὰ νικηθῆς. Δουλειά σου εἶναι νὰ ὑπάρχης καὶ νὰ ἐνοχλῆς, ὄχι νὰ θυσιάζεσαι.

Ὁ Ἀντώνης χαμογελᾶ καὶ λέει τοῦ Ἐγγλέζου:

— Ἐσὺ δὲν ξέρεις τοὺς Βουλγάρους καὶ δὲν εἶδες ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀνθρώπους μου νὰ μάχωνται. Θὰ νικήσω ὡς καὶ στὸν κάμπο.

Ὁ Μίλλερ θυμώνει, σηκώνεται πάνω καὶ φωνάζει:

— Ἀπαγορεύω αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Ἀκοῦτε; Τὴν ἀπαγορεύω!

Σηκώνεται μὲ τὴ σειρά του ὁ Ἀντώνης κι ἀπαντᾶ χωρὶς θυμό, μὲ ἥσυχη φωνή:

— Ἐγὼ θὰ διατάξω τὴν ἐπίθεση γιὰ νὰ σπάσω τὸν ἐχθρὸ πρὶν ἑτοιμαστῆ, κι οὔτ' ἕνας Πόντιος δὲ θὰ παρακούση τὴ διαταγή μου. Σὲ παρακαλῶ μονάχα νὰ κοπιάσης κοντὰ γιὰ νὰ δῆς πῶς πολεμᾶμε.

Νύχτα τῆς 26 Ἀπριλίου ξεκίνησαν καί, πρὶν ξημερώση, χτύπησαν τοὺς Βουλγάρους, ποὺ διαλύθηκαν εὐκολώτερα ἀπ' ὅ,τι φανταζόταν ὁ ἀρχηγός, γιατὶ τρέμαν τοὺς Ποντίους καὶ πανικὸς τοὺς κυρίεψε στὰ σκοτεινά, πρὶν κὰν ἀρχίση τὸ πάλεμα. Τὴν ὥρα ποὺ μάζευαν τὰ λάφυρα οἱ Ἀκρίτες, φάνηκε νὰ προστρέχη βουλγάρικη πεζούρα μὲ τὸ ΙΙΙ σύνταγμα ἱππικοῦ. Ὁ Ἀντώνης δὲ διατάζει ὑποχώρηση παρὰ δίνει σκληρὴ μάχη. Μπροστὰ στὸν κατάπληκτο Μίλλερ θριαμβεύει καὶ βάζει ὅλον ἐκεῖνο τὸν βουλγάρικο στρατὸ νὰ τραπῆ σὲ φυγὴ πρὸς τὸ ἀεροδρόμιο τῆς Ἀμυγδαλιᾶς. Τὴν πρωτομαγιὰ οἱ Βούλγαροι κατεβάζουν δυὸ μεραρχίες, μὲ τὴν ἀπό-

 φαση νὰ ξεκαθαρίσουν τὴν ἀνταρσία, πράμα ποὺ ἀναγκάζει τὸν 'Αντώνη νὰ ἐγκαταλείψη τὸν Ὄρβυλο γιὰ νὰ μὴν καταστραφοῦν τὰ ἑλληνικὰ χωριά του. Τραβάει — ποιὸς θὰ τό 'λεγε ; — κοντύτερα στὸν ἐχθρό, στὰ ξεροβούνια τῆς Χαϊδοῦς, πάνω στὰ βουλγάρικα σύνορα, ὅπου μαζεύει γύρω του τοὺς κατοίκους τοῦ 'Αντίλοφου καὶ τῆς Σκαλωτῆς κι ἀρχίζει σειρὰ ἀπὸ ἐπιχειρήσεις. Στὴ Στράνια ὁ καπετὰν Παντελῆς, διαλύει τρία τάγματα καὶ μαζεύει στὸ πεδίο τῆς μάχης 123 νεκρούς, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ δύο πεδινὰ κανόνια πού, μὲ τὸ νὰ μὴ μπορῆ οὔτε νὰ τὰ μεταχειριστῆ οὔτε νὰ τὰ μεταφέρη, ἀναγκάζεται νὰ τ' ἀχρηστέψη ἐπὶ τόπου. Τὸ ἄλλο βράδυ πληροφοριοδότης εἰδοποιεῖ πὼς οἱ Ἄγγλοι ρίξαν ἐφόδια στὸ Μπόροβο, μὰ ὁ ἄνεμος ἔφερε τ' ἀλεξίπτωτα πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ὁπλαρχηγὸς Καλπακίδης ποὺ πρωτακούει αὐτὸ τὸ λόγο δὲν ἔχει δίπλα του παρὰ 35 παιδιά, ὅμως δὲν ἀντέχει ν' ἀφήσει νὰ χαίρωνται σκύλοι τὰ μαργαριτάρια. Τὸ σούρουπο ξεκινάει καὶ γίνεται αἰτία τῆς πιὸ τρανῆς γιγαντομαχίας ποὺ γέννησε ἡ 'Αντίσταση. Μεσάνυχτα φτάνει στὴ γέφυρα τοῦ Νέστου, ἐξουδετερώνει δυὸ σκοποὺς καί, μὲ τὸ συνηθισμένο νυχτοπόλεμο, πανικοβάλλει τὸ ἐχθρικὸ τμῆμα. Καθὼς μαθαίνει πὼς τὰ ἐφόδια φυλάγονται ἀπὸ μεγάλη δύναμη, ψηλότερα, ζητᾶ ἐπικουρία. Μὲ 180 ἄντρες ποὺ στέλνει ὁ Παντελῆς συνεχίζουν τὸν ἀγώνα ἀνεβαίνοντας τὸ βουνὸ τοῦ Μπόροβου σὰν τσακάλια, καὶ στὴν κορυφὴ κυριεύουν τὰ πολυβολεῖα τῶν Βουλγάρων κι ὁλόκληρη τὴ ρίψη, ἀποθηκευμένη ἐκεῖ. Οἱ βουλγάρικες ἐνισχύσεις ποὺ ἔστειλε τὸ Νευροκόπι ἐμποδίστηκαν νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἀντάρτες ποὺ εἶχαν πιάσει τὶς διαβάσεις. Ἅμα ξεκαθάρισε τὸ Μπόροβο ὁ Παντελῆς ἔκρινε σωστὰ πὼς σύντομα οἱ Σλάβοι θὰ ξαναγύριζαν νὰ τοῦ πάρουν πίσω τὴ μεγάλη γέφυρα, γι' αὐτὸ στέλνει τὸν νεώτερο καπετάνιο, τὸν 21 ἐτῶν 'Ηλία Σελαλμαζίδη, ξάδερφο τοῦ Τσαούση, νὰ πιάση τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ πυροβολεῖα γύρω στὸ ποτάμι καὶ νὰ τὰ κρατήση μὲ τοὺς 28 ἄντρες του. Τοῦτο ἔγινε.

'Ακόμα καὶ τὸ καλοκαίρι οἱ ὄχτες τοῦ Νέστου σκεπά-

ζονται κάθε πρωὶ μὲ πηχτὸ πούσι ποὺ δὲν ἀφήνει νὰ δῆς οὔτε πέντε μέτρα πέρα. Ἔτσι τὰ ποντοπαίδια ἄκουγαν τὴν αὐγὴ τῆς 7 Μαΐου θόρυβο αὐτοκινήτων ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Τολουμπὰρ πρὸς τὸ Νέστο, ἄκουγαν ὡς καὶ τὶς κουβέντες τῶν Βουλγάρων, μὰ δὲν ἔβλεπαν τίποτα. Μόνο κατὰ τὶς ὀχτὼ τὸ πρωΐ, σὰν διαλύθηκε ἡ ὁμίχλη, ἀντίκρισαν δυὸ τάγματα νὰ μπαίνουν ἀνύποπτα στὴ γέφυρα, ποὺ ἔχει μάκρος 140 μέτρα. Τοὺς ἄφησαν νὰ προχωρήσουν καί, ὅταν ἔκαμαν νὰ νεροδιαβοῦν, οἱ λίγοι λεβέντες τοῦ νιόβγαλτου καπετὰν Ἠλία τοὺς θέρισαν μὲ τὰ πολυβόλα. Ὁ στόχος ἦταν ἐξαιρετικὸς — πυκνὸ ἀσκέρι πάνω σὲ γέφυρα, κι ὅμως περισσότερους ἐχθροὺς ἀπὸ τὰ βόλια ἔφαγε τὸ ποτάμι, καθὼς πέφταν γιὰ νὰ σωθοῦν στὰ νερά του, κι αὐτά, ὁρμητικὰ ἀπὸ τὸ λιώσιμο τῶν χιονιῶν, τοὺς κατάπιναν. Τόση σύγχυση πάθαν οἱ Βούλγαροι ὥστε κανένας λόχος τους δὲ στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀναπτυχθῆ καὶ ν' ἀπαντήση στὰ ἑλληνικὰ πυρὰ πρὶν περάση ὁλάκερη ὥρα. Τὸ μπούγιο τῆς μάχης τ' ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ λίγοι Πόντιοι ποὺ περνοῦσαν κεῖθε καὶ τρέχουν νὰ δοῦν ποιὸς χτυπιέται. Μ' ἕνα βλέμμα τὸ ἀσκημένο μάτι τους ξεδιακρίνει τὴν κατάσταση, πιάνουν ἀμέσως τὰ πλάγια τῶν Βουλγάρων καὶ τοὺς βαρᾶν, αὐξάνοντας τὸ θαλάσσωμα. Οἱ λίγοι αὐτοὶ Ἀκρίτες καρφώνουν τὰ δυὸ τάγματα στὶς θέσεις τους ὅσο νὰ νυχτώση, ὁπότε ἔρχεται βοήθεια ὁ καπετὰν Παντελῆς μὲ τρεῖς ὅλμους γιὰ νὰ πιάση τὰ ὑψώματα Παπάδων, ἐνῶ πολλοὶ καπετανέοι τοῦ Πόντου ροβολᾶν κι αὐτοὶ στὸ πανηγύρι. Οἱ γυναῖκες τους, ἄλλες Σουλιώτισσες, φέρνουν νερὸ καὶ τροφὴ στοὺς νηστικοὺς ἀγωνιστές. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Βούλγαροι κατεβάζουν στὴ μάχη τάνκς. Ὁ ἄγγλος λοχαγὸς Μὲκ γδύνεται, ἁρπάζει ἕνα μάτσο δυναμίτες καὶ κάνει νὰ πέση στὸ νερὸ γιὰ νὰ τινάξη τὴ γέφυρα στὸν ἀέρα νὰ μὴ περάσουν τὰ θωρακισμένα, μὰ ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἐμποδίζει : « Μὴ φοβᾶσαι, θὰ τὰ σταματήσωμεν μὲ τοὺς ὅλμους ». Τὸ λέει καὶ τὸ πετυχαίνει. Τὴν τρίτη μέρα τοῦ ἀγώνα οἱ Βούλγαροι φέρνουν κανόνια καὶ μ' αὐτὰ κοπανᾶν τοὺς Ἕλληνες, ποὺ ἀραιώνουν γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν καταιγισμὸ μὰ

1944 δὲν ἐγκαταλείπουν τὴ θέση τους. Τὴν τέταρτη μέρα οἱ Βούλγαροι ζητᾶν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στούκας καὶ βομβαρδίζουν τοὺς ἀντάρτες. Πάλι δὲν φεύγει κανείς. Μὲ τὴν προστασία τόσων κανονιῶν, τόσων τὰνκς καὶ τῶν ἀεροπλάνων, τὸ Βουλγάρικο πεζικὸ σαλεύει νὰ καταλάβη τὴν ἀπέναντι ὄχθη. Δὲν ὁρμάει, προχωρεῖ μὲ βῆμα σημειωτό, ἀλλὰ κ' ἔτσι πάλι ζώνει σιγὰ - σιγὰ τοὺς ἀντάρτες. Ἕνας Σαρακατσάνος πολέμαρχος, ὁ Μῆτρος Μηλίτης, ἀγωνιζόμενος ἀπὸ τὸ πρωὶ ὁλόρθος δίνει παράδειγμα ξέφρενης παλικαριᾶς· τὴν ὥρα ποὺ βλέπει τοὺς Βουλγάρους νὰ πιάνουν τὴ γέφυρα χιμᾶ καταπάνω τους, τοὺς ἀναχαιτίζει, ἀλλὰ σκοτώνεται. Τὴ νύχτα ἀκοῦν οἱ ἐθνικιστὲς βουλγάρικο μηχανικὸ νὰ φτιάνη δρόμους στὶς πλαγιές, γιὰ ν' ἀνεβῆ πυροβολικὸ νὰ τοὺς χτυπήση ἀπὸ ψηλά. Ἡ πέμπτη μέρα τῆς τιτανομαχίας, 11 Μαΐου, ἀρχίζει μὲ βαρὺ βομβαρδισμὸ ἀπὸ σμήνη στούκας ποὺ πᾶνε κ' ἔρχονται ἀδιάκοπα. Νέα δοκιμὴ τῶν Βουλγάρων νὰ περάσουν τὴ γέφυρα μέσα στὴν ὁμίχλη σπάει ἀπὸ τὰ δυὸ ἀμούστακα καπετανόπουλα, Σελαλμαζίδη καὶ Ἀναστασιάδη, ποὺ χειρίζονται τοὺς ὅλμους σὰν πολύπειροι πυροβοληταί. Τὴ δεύτερη ὅμως γενικὴ ἐπίθεση ποὺ ἀκολουθεῖ ἀργότερα, μὲ στούκας, τάνκς, κανόνια καὶ φρέσκο πεζικό, δὲ γίνεται μὲ κανένα τρόπο πιὰ νὰ τὴν ἀναχαιτίσουν, κι ἀναγκάζονται κατὰ τὶς ἔξι τ' ἀπόγεμα νὰ συμπτυχθοῦν. Ἀνασπᾶν τὰ χατζάρια, περνᾶν μέσα ἀπ' ὁλόκληρο τὸ 159° Σύνταγμα ποὺ τοὺς κύκλωνε καὶ ξεφεύγουν κατὰ τὰ παρθένα δάση τοῦ Κάρλοβο, ὅπου τὰ ξεκαλοκαιριὰ τῶν Σαρακατσαναίων. Τὸν βούλγαρο συνταγματάρχη τοῦ 159 τὸν θεώρησαν αἴτιο αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας καὶ τὸν πέρασε ὁ Σιράκωφ ἀπὸ στρατοδικεῖο. Τὸν τόπο ποὺ πῆραν μὲ τόσες θυσίες οἱ Κροῦμμοι δὲν τὸν χάρηκαν, γιατὶ ὁ Μίλλερ εἰδοποίησε τὴ RAF, ποὺ τοὺς βομβάρδισε στὶς 15 Μαΐου μὲ διακόσια ἀεροπλάνα. Ἔτσι συγκεντρωμένους καὶ ἀνύποπτους ὡς τοὺς βρῆκε ἡ RAF τοὺς θέρισε, ἔκαμε γύρω τους τὰ πάντα γῆς Μαδιάμ. Τὴ μάχη τῆς γέφυρας τοῦ Νέστου τὴν ἀνάφερε τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Μ. Ἀνατολῆς καὶ τὴν πανηγύρισε τὸ BBC

τοῦ Λονδίνου. Μνημεῖο γι' αὐτὴ τὴν ἑλληνικὴ νίκη κανένας δὲν ἔστησε, ἀλλὰ τὴ μηνᾶν οἱ τάφοι σαράντα βουλγάρων ἀξιωματικῶν ποὺ σκοτώθηκαν ἐκεῖ καὶ τάφηκαν στὸ νεκροταφεῖο τῆς Δράμας.

Δὲν εἶναι δική μου δουλειὰ νὰ ἱστορήσω μὲ λεπτομέρειες τὴ δράση τοῦ Φωστερίδη καὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν του. Τοῦτο θ' ἀπαιτοῦσε χωριστὸ βιβλίο. 'Αρκεῖ νὰ γραφῆ πὼς ἑπτὰ φορὲς πληγώθηκε ὁ 'Αντώνης καὶ κανένα ἀπὸ τὰ παλικάρια του δὲν ἔμεινε ἀλάβωτο. 'Αλάβωτη μόνο βάσταξαν τὴν τιμή τους. Οὔτε κἂν τὸ συκοφαντικὸ ΕΑΜ τόλμησε νὰ τοὺς κατηγορήση πὼς πῆραν ἔστω κ' ἕνα φυσέκι ἀπὸ Γερμανοὺς ἢ κουίσλιγκς. Στὴν ἔκθεσή του πρὸς τὴν Force 133 ὁ Μίλλερ ἐπαινεῖ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτήρα τοῦ Τσαοὺς 'Αντών, τὰ ἠθικὰ προσόντα, τὴν ἀνδρεία του καὶ τὸν προτείνει γιὰ βρετανικὸ παράσημο. Ἂν ἡ προφητεία τοῦ ἄγγλου συνδέσμου, πὼς ὁ 'Αντώνης θὰ παίξη σημαντικὸ ρόλο μετὰ τὴν 'Απελευθέρωση, δὲν πραγματώθηκε, φταίει ὁ ἴδιος ὁ Μίλλερ καὶ ἡ Κυβέρνηση Παπανδρέου. Στὶς 14 Σεπτεμβρίου, μόλις γιατρεύτηκε ἀπὸ τὸ τελευταῖο τραῦμα του, ὁ 'Αντώνης διάταξε τὸ γενικὸ διώξιμο τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὴ Βόρεια 'Ελλάδα. Κινήθηκε πρῶτα κατὰ τῆς Δράμας. Δεκατρία χιλιόμετρα ἔξω ἀπ' τὴν πόλη, στὸ χωριὸ Ταξιάρχη, τὸν προφταίνει ὁ Μίλλερ μὲ τὸν ἀμερικανὸ λοχαγὸ Ντόναλ καὶ διατάζει νὰ σταματήσουν τὴν ἐπίθεση γιατὶ ἡ Βουλγαρία κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Γερμανῶν. 'Επειδὴ ὁ 'Αντώνης φοβᾶται γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἐθνικιστῶν τῆς Δράμας ἀρνεῖται νὰ ὑπακούση, ὁπότε ὁ Μίλλερ μὲ ἀντιπρόσωπο τῶν Ποντίων μπαίνει μόνος του στὴ πόλη καὶ ζητάει ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Σιράκωφ νὰ τοῦ παραδώση τὴν ἐξουσία. 'Εκεῖνος ἀπαντᾶ πὼς γιὰ τέτοιο ζήτημα πρέπει νὰ πᾶν μαζὶ στὴ Σόφια. 'Ο Μίλλερ δέχεται, καὶ φεύγουν γιὰ τὴ βουλγαρικὴ πρωτεύουσα ὁ ἴδιος, ὁ ἀμερικανὸς Ντόναλ κι ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῶν Ποντίων Παπαδόπουλος. 'Εκεῖ, μετὰ 12 ὡρῶν συζήτηση, ταπεινώνεται ὁ προαιώνιος ἐχθρός μας μπροστὰ

 σὲ μιὰ χούφτα 'Ακρίτες, ὑπογράφοντας συμφωνία νὰ παραδώση τὸν τόπο στὸ στρατὸ τῶν ἐθνικιστῶν, ν' ἀποχωρήση μὲ ὁρισμένα δρομολόγια, ἐνῶ οἱ Πόντιοι θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ σταματᾶν τὶς φάλαγγές του γιὰ νὰ ἐλέγχουν μήπως κουβαλᾶν πλιάτσικα. Ἅμα γύρισε ἡ 'Επιτροπὴ ἀπὸ τὴ Σόφια κ' ἐγκαταστάθηκαν ἑλληνικὲς ἀρχὲς στὶς κοινότητες, ξέσπασε ἐνθουσιασμὸς ποὺ δύσκολα περιγράφεται. Τὰ βουλγάρικα αὐτοκίνητα ὑπακοῦν στὶς διαταγὲς τῶν Ποντίων κι ἀποδέχονται χωρὶς διαμαρτυρία τὸν ἔλεγχο· ἕνα μόνο παρακούει καὶ τὸ πυροβολοῦν. Τραυματίζεται ὁ ὁδηγὸς καὶ πιάνουν μέσα 17 ἐγκληματίες ἐλασίτες ποὺ ξέφευγαν γιὰ τὴ Βουλγαρία. Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἀναγκάζει τοὺς κομμουνιστές, ποὺ στενοχωροῦνται ἀπὸ τὴ νέα κατάσταση, νὰ στείλουν ἐπιτροπὴ στὴ Σόφια νὰ ζητήση κατέβασμα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ στὴν 'Ελλάδα. Δὲν ξέρω τί συμφωνίες ἔκαμε τὸ ΚΚΕ μὲ τοὺς Σλάβους, ξέρω μόνο πὼς ὁ Βουλγάρικος στρατὸς διατάχτηκε τότε νὰ σταματήση τὴν ἐκκένωση, μοίρασε νέα ὅπλα στὸν ΕΛΑΣ κι ἄρχισαν μαζὶ μιὰν ἄτιμη συνεργασία.

Μαθαίνει ὁ Μίλλερ ὅτι στὸ Ροδολεῖβος σφάζονται γραμμὴ οἱ ἐθνικιστὲς καὶ στέλνει τὸν ταγματάρχη Κίτκατ νὰ κάμη ἀνακρίσεις. 'Ο συνταγματάρχης 'Αβδελᾶς προσφέρεται νὰ πάη μαζί του, μὰ ὁ 'Αντώνης τὸν ἀποτρέπει, γιατὶ ὑποπτεύεται τοὺς ἀναρχικούς· στὸ Ροδολεῖβος πρέπει νὰ τρέξη αὐτός, ὁ 'Αντώνης μὲ τοὺς Ποντίους, νὰ κρεμάση τοὺς δολοφόνους. 'Ωστόσο Ἄγγλοι κι 'Αμερικανοὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ μὴ σαλέψη καὶ ξεκινᾶν μαζὶ μὲ τὸν 'Αβδελᾶ νὰ πᾶν νὰ δοῦνε τί συμβαίνει. Συμβαίνει ἐκεῖνο ποὺ προεῖδε ὁ 'Αντώνης — τὸν 'Αβδελᾶ τὸν κράτησαν οἱ κόκκινοι στὸ Ροδολεῖβος κι ἀφοῦ τὸν βασάνισαν φριχτὰ (ὅπως ἔδειξε τὸ πτῶμα του ποὺ βρέθηκε ἀργότερα) τὸν ἐξετέλεσαν. Κι ἀντὶ οἱ ξένοι σύνδεσμοι νὰ προλάβουν τὶς σφαγές, οἱ ἑαμοβούλγαροι, βλέποντας ἀκίνητους τοὺς 'Ακρίτες, ἀποτραχύνθηκαν. Τέτοια ἀνατριχιαστικὴ κατάσταση ἦρθε νὰ ὁμαλύνη ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Κυβερνήσεως 'Αθηνῶν, δηλαδὴ ὁ κομ-

μουνιστής ὑπουργὸς Πορφυρογένης μ' ἕναν Παπανδρεϊκὸ ὑφυπουργό. 'Από ἀνεξήγητη ἀστοχασιὰ τοῦ τελευταίου διατάζονται οἱ δυνάμεις τῶν ἐθνικιστῶν νὰ πᾶνε στὶς ἐρημιὲς τῶν βουλγάρικων συνόρων, ἐνῶ παραδίνεται ὅλος ὁ κάμπος, ἄνθρωποι καὶ πλούτη, στοὺς ἑαμοβουλγάρους. 'Επειδὴ ὁ Τσαοὺς 'Αντὼν ἔχει τὴν πεποίθηση πὼς ὁ ΕΛΑΣ, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Βουλγάρων, ἑτοιμάζει πραξικόπημα, ζαλίζει μὲ τὶς συστάσεις του νύχτα - μέρα τὸν ὑφυπουργό. 'Εκεῖνος τοῦ λέει νὰ πάη στὸν Σκόμπι ποὺ τὸν περιμένει στὴν 'Αθήνα νὰ συνεννοηθοῦν. Φεύγει πρόθυμα ὁ 'Αντώνης μὲ στρατιωτικὸ ἀεροπλάνο, ἐλπίζοντας πολλὰ ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ συνομιλία μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ ταράζεται ὅταν ἀκούει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σκόμπι πὼς οὐδέποτε τὸν ἐκάλεσε. Μὴ ἔχοντας μέσο συγκοινωνίας γιὰ νὰ γυρίση γρήγορα πίσω κοντὰ στὰ παλικάρια του, ὁ Τσαούσης βρέθηκε δῶ ὅταν ξέσπασε τὸ κομμουνιστικὸ κίνημα τῆς 'Ανατ. Μακεδονίας καὶ μικτὰ τμήματα 'Ελασιτῶν καὶ Βουλγάρων ἐρήμωναν τὴν ὕπαιθρο. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ πονηροῦ Πορφυρογένη στὴν προσπάθεια νὰ ἐξουδετερώση τοὺς ἀδάμαστους Ποντίους στάθηκε μοναδική. [1]

1. Μόλις ξέσπασε τὸ Δεκεμβριανὸ κίνημα στὴν 'Αθήνα εἶδα κάποιο μεσημέρι ἔξω ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τῆς Μεγ. Βρετανίας ἕναν ἀπελπισμένο Τσαοὺς 'Αντώνη νὰ κρατᾶ ἀπὸ τὸ χέρι τὸ παιδάκι του, ντυμένο κι αὐτὸ χακί. Μοῦ ξεμυστηρεύτηκε πὼς πεινοῦσε, γιατὶ κανεὶς δὲν τὸν ἐφρόντιζε, πὼς δὲν εἶχε ποῦ νὰ κοιμηθῆ καὶ πλάγιαζε μὲ τ' ἀγοράκι του, χωρὶς κουβέρτες, πάνω στὶς πλάκες τῆς εἰσόδου μιᾶς πολυκατοικίας... Παράδοξος τόπος ἡ 'Ελλάδα, ταγματάρχα Μίλλερ. 'Εδῶ δὲν κερδίζουν πάντα οἱ καλοὶ στὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς...

ΤΣΑΟΥΣ ΑΝΤΩΝ μοῦ διηγιέται τὰ μαρτύρια τῆς Μακεδονίας. Σὰν νὰ μὴν ἔφταναν φασίστες, Βούλγαροι, κομμουνιστές, προστέθηκαν τώρα ἐναντίο τῆς Πατρίδας καὶ οἱ κακοὶ Ἕλληνες — οἱ συνεργάτες τῶν Γερμανῶν. Αὐτοὶ ἵδρυσαν στὴ Θεσσαλονίκη διάφορες ὀργανώσεις, ἔβαλαν ἕναν ἀντισυνταγματάρχη ἐπικεφαλῆς κατεργαρέων κι ἄρχισαν μὲ γερμανικὲς στολὲς καὶ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἄξονα νὰ κυνηγᾶν ἐθνικιστὰς κι ἀναρχικούς. Ἰούλιο τοῦ '43 βγῆκαν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν μαζὶ μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κάμαν ὄργια χειρότερα ἀπὸ τοὺς πάτρωνές τους. Αὐτοὶ ἔκαψαν τὸ Λέχοβο, προπύργιο ἐθνισμοῦ, ἔσφαξαν πολίτες, κατάκλεψαν τοὺς πλούσιους. Στὰ χωριὰ ποὺ μπαίνουν, μὲ τὴν πρόφαση πὼς μερικὰ σπίτια κομμούνιζαν, ἀτιμάζουν κορίτσια καὶ λεηλατοῦν τὰ πάντα, ἀναγκάζοντας σωρὸ ἥσυχους πολίτες ν' ἀνεβοῦν κοντὰ στὸν ΕΛΑΣ. Ξεκινᾶν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μ' ἄδεια χέρια καὶ γυρίζουν μὲ τὰ κάρα τῶν χωριατῶν, ὁλόκληρη συνοδεία ἀπὸ 100 καὶ 200 κάρα, γεμάτα πλιάτσικο. Τέλη Φεβρουαρίου τοῦ '44 οἱ Βούλγαροι πέτυχαν τὴ συγκατάθεση τῶν Ναζήδων νὰ περάσουν στοὺς Νομοὺς Πέλλης καὶ Φλώρινας γιὰ νὰ καταδιώξουν τάχα τοὺς ἀντάρτες. Τόσο κακούργησαν ἐκεῖ ὥστε οἱ Γερμανοὶ ἀναγκάστηκαν, πρὶν περάση μήνας, νὰ τοὺς στείλουν πίσω στὴ Βουλγαρία.

— Ὁ ἄλλοτε πλούσιος αὐτὸς τόπος, μοῦ λέει ὁ Τσαοὺς Ἀντών, μοιάζει τώρα τόσο ἔρημος ποὺ ὅποιος τὸν κοιτάζει τὸν πιστεύει δικό του. Μαύρισε ἀπὸ τὴν καΐλα. Ἥρωες τῆς Ἀντιστάσεως δὲν εἴμαστ' ἐμεῖς ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀγρότες, οἱ πεινασμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ποὺ ὅλο τοὺς καῖν τὰ σπίτια κι ὅλο τὰ ξαναχτίζουν στὴν ἴδια θέση. Αὐτοὶ θὰ νικήσουν τοὺς τυράννους μὲ τὴ δίχως παράπονο ἀντοχή τους.

— Ναί, Ἀντώνη, μὰ ἂν δὲν ἤσαστ' ἐσεῖς νὰ σηκώσετε

τὴν ἐπανάσταση, δὲ θά 'δειχνε ὁ χωριάτης τόσο πεῖσμα.

— Νὰ σοῦ πῶ σὲ τί ὠφελήσαμε : Πρῶτα ὅτι τὸ αὐθόρμητο λαϊκὸ κίνημά μας ἔπεισε τοὺς Γερμανοὺς πὼς ἡ Μακεδονία δὲν ἔχει βουλγάρικο αἴσθημα καθὼς ὑποστήριζε ἡ Σόφια. Ὕστερα ὑποχρεώσαμε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψη τὸ σύμφωνο τοῦ Λιβάνου. Δὲ θὰ πήγαινε νὰ ὑποταγῆ στὸν Παπανδρέου ἂν δὲ σπάζαμε τὶς ἐπιθέσεις του, ὁ Ζέρβας στὴν Ἤπειρο κ' ἐμεῖς στὴ Μακεδονία, ἀπὸ τὸ Σινιάτσικο ὡς τὸν Ἕβρο. Θυμᾶσαι πόσον καιρὸ ἀνέβαλλε τὸ ΕΑΜ νὰ παρουσιαστῆ στὴ Μ. Ἀνατολή, κι ὅλο μᾶς χτυποῦσε ; Μόνο σὰν ἐτσακίσαμε τὰ μοῦτρα του παράτησε τὴν ἰδέα νὰ ἐπιβάλη τὴν ΠΕΕΑ καὶ ὑποτάγηκε στὸν Λίβανο. Τέλος ὑποχρεώσαμε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψη καὶ τὴ συμφωνία τῆς Καζέρτας. Αὔγουστο καὶ Σεπτέμβριο δοκίμασε νὰ μᾶς ἐξοντώση μὲ τὴ βοήθεια τῶν Σλάβων, ἀλλὰ τὸ κοπανίσαμε, ὁ Μιχάλαγας στὰ Καραγιάννια καὶ τὴν Καλαμιά, ἡ ΠΑΟ στὸν Ἀξιό, ὁ Κ. Παπαδόπουλος στὸ Στρυμώνα, ἐγὼ στὰ βουνὰ τοῦ Ὀροπέδιου. Τοῦ βάλαμε τὴν οὐρὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια καὶ τὸ στείλαμε δαρμένο στὴν Καζέρτα.

Ἐπειδὴ δὲν ἀρέσει τοῦ Ἀντώνη νὰ παινεύεται, μοῦ ἀλλάζει ὁμιλία :

— Ἄκου νὰ σοῦ πῶ τώρα μιὰν ἱστορία. Εἶχα ἕναν αντάρτη ποὺ τὸν λέγαν Γιάννη Βοϊβατίδη, καλὸ καὶ πρόθυμο μὰ ἀσπούδαχτο παιδί. Στὴν πρώτη ρίψη ποὺ μᾶς ἔκαμαν οἱ Βρετανοὶ χάθηκε τὸ καλαθάκι ποὺ περίμενε ὁ Μίλλερ μὲ χίλιες χρυσὲς λίρες μέσα. Ἔβαλα ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ ψάχνουν, γιατὶ ντρεπόμουν ὁ ξένος ταγματάρχης νὰ χάση τόσα λεφτά. Τυχερὸς στάθηκε ὁ Βοϊβατίδης, ποὺ βρῆκε τὸ καλάθι χωμένο μέσα σὲ μιὰ χαμοβαλανιδιά. Τό 'φερε τοῦ Ἄγγλου, ποὺ τοῦ 'σφιξε τὸ χέρι γιὰ εὐχαριστῶ. Ὁ Γιάννης ἦρθε σ' ἐμένα τότες νὰ παραπονεθῆ πὼς δὲν ἔλαβε μπαξίς. « Ἀφοῦ κανένας δὲ μὲ εἶδε, μοῦ 'πε, μποροῦσα νὰ κρατήσω τὶς χίλιες χρυσὲς τοῦ Ἐγγλέζου καὶ νὰ καζαντίσω μιὰ γιὰ πάντα. Κι αὐτὸς ὁ ἀφιλότιμος νὰ μὴ μοῦ δώση βρετίκια οὔτε μιά ! » Δοκίμασα νὰ τὸν ἡσυχάσω μὰ ἦταν ἀπαρηγόρητος· ὅλο τ'

ἀπόγεμα τὸν ἄκουγα νὰ κλαίγεται στοὺς συντρόφους του. Ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ χάθηκε ἄλλο δέμα ἀλεξιπτωτισμένο. Ὁ Βοϊβατίδης χάλασε τὸν κόσμο νὰ τὸ βρῆ, καὶ πραγματικὰ αὐτὸς πάλι τὸ ἀνακάλυψε. Τούτη τὴ φορὰ τὸ ἄνοιξε μόνος του στὴν ἐρημιά, εἶδε πῶς εἶχε κάτι κιτρινωπὰ μασούρια, κανόνισε πόσο μέρος τοῦ ἀναλογοῦσε γιὰ μπαξίς, κάθισε τό 'φαγε, κ' ὕστερα παράδωσε τὸ δέμα στὸν Μίλλερ. Ἀλλὰ τὸν ἔπιασαν ἀμέσως δυνατοὶ πόνοι καὶ μαύρισε ὁλόκληρος. Μοῦ τὸν ἔφεραν σὲ κακὰ χάλια.

— Τί ἔφαγες, Γιάννη ; τὸν ρώτησα.

— Λουκούμι, μοῦ ἀποκρίνεται.

— Τί λουκούμι, μπρέ ;

— Νά, ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἦταν στὸ χαμένο δέμα.

Εἶχε φάει νιτρογλυκερίνη. Σὲ τρεῖς ὧρες μέσα πέθανε ὁ κακότυχος Βοϊβατίδης.

ΗΝ ΗΜΕΡΑ σκοτώνουν οἱ Γερμανοί, τὴ νύχτα οἱ Ἕλληνες. Κάνουμε δικό μας πόλεμο μέσα στὸν πόλεμο. Τὸ Νεκροτομεῖο δὲν σταμάτησε τοῦτο τὸ χειμώνα νὰ δέχεται νιάτα, ἀδερφωμένα μετὰ θάνατο ἐκεῖ στὰ σανίδια τῶν πεθαμένων, ἀνάκατους δεξιοὺς κι ἀριστερούς. Ὅλο περνάει κρυφὰ ἀπὸ τὰ βουνὰ στὴν πόλη καινούριους ὀπαδοὺς τὸ ΕΑΜ γιὰ νὰ ἐπικρατήση στὴν Ἀθήνα, κι ὅλο δικοί μας ἔφηβοι τροφοδοτοῦν τὴ φλόγα τῆς Ἑλλάδας μὲ τὰ κορμιά τους. Καίγονται οἱ λεβέντες, μὰ ἡ φλόγα διατηριέται μέσα στὴ σκοτεινιά. Τὸν Μάη τὸ παιχνίδι μοιάζει χαμένο γιὰ μᾶς. Πλημμύρισαν ὡς τὴν πλατεία Συντάγματος τὰ περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ, κι ὁ κόσμος μιὰν ἐλπίδα ἔχει : τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας. Σὲ σύσκεψη ποὺ κάνουμε στοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐθνικῶν ὀργανώσεων συμφωνᾶν πέρα γιὰ πέρα πῶς καλύ-

τερα νὰ σκοτωθοῦν παρὰ νὰ λυγίσουν στὶς προτάσεις ποὺ μᾶς κάνει ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης, νὰ μᾶς δώση ὅσα ὅπλα θέλουμε. Χρειάζεται ψυχικὴ δύναμη ν' ἀρνῆσαι ὁπλισμό, ὄχι σὲ Γερμανό, ἀλλὰ στὸν ἀντικομμουνιστὴ Ράλλη, τὴν ὥρα ποὺ σὲ σκοτώνουν οἱ κομμουνιστὲς κ' εἶσαι σχεδὸν ἄοπλος.

Σὰν φέρνει ἡ νύχτα τὴ φρεσκάδα της, ὕστερα ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ, ἀρχίζει τὸ πάλεμα. Πέντε παιδιὰ ὁδηγημένα ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους λοχαγὸ Κ. προχωροῦν στὰ σοκάκια ἀποφεύγοντας τὶς συναντήσεις — ὁ ἄνθρωπος ἔχει χάσει τοῦτο τὸν καιρὸ τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν ἄνθρωπο. Ἀνεβαίνουν στὸ σπίτι ἑνὸς συντρόφου νὰ τὸν παραλάβουν, κ' ἡ γριὰ μάνα του τοὺς κοιτάζει μὲ δυσπιστία καὶ γκρινιάζει : « Βάζετε τὸ Μῆτσο μου νὰ κάνη τρέλες, ὥσπου θὰ τὸν πάρετε στὸ λαιμό σας. Λυπηθῆτε με, δὲν ἔχω ἄλλον ! » Ὁ ἀρχηγὸς δέχεται νὰ μὴν ἔρθη ὁ γιός της, μὰ ἐκεῖνος δὲν ἀκούει τὴ μάνα του. Ἡ γριὰ κατεβαίνει τὴ σκάλα πίσω τους, παρακαλώντας : « προσέχετε τουλάχιστο, παιδάκια μου », κι αὐτοὶ ὑπόσχονται : « ἔννοια σου, κυρά μου, προσέχουμε ». Στὴν ἐξώπορτα τοὺς ἀποχαιρετᾶ σιγά : « ἡ Παναγιὰ μαζί σας ». Καθὼς ἀπομακρύνονται τὸ φωνάζει δυνατότερα, μὰ ὁ γιὸς τὴ μαλώνει : « πάψε, μάνα », κ' ἐκείνη καταλαβαίνει τὸ λάθος της καὶ βουβαίνεται. Σταυροκοπιέται καὶ σιγολέει μέσα της : « Ἡ Παναγιὰ μαζί σου, Μῆτσο μου ». Περπατᾶν στὴ σκοτεινὴ νύχτα, καὶ σὲ κάθε σταυροδρόμι ἡ Μοίρα παίζει ζάρια μαζί τους. Ἂν στρίψουν ἀριστερὰ ἡ Μοίρα τοὺς φυλάει ἐπιτυχία : θὰ πιάσουν γερμανὸ ἀγγελιοφόρο ποὺ μεταφέρει σπουδαῖα χαρτιά. Ἂν κάμουν δεξιὰ δὲ θὰ βροῦν τίποτα. Ἂν πᾶν ἐμπρὸς θὰ συναντήσουν κομμουνιστικὴ ὁμάδα, θὰ χτυπηθοῦν, θὰ χάσουν ἕνα παιδί. Ὁ ἀρχηγὸς παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ τραβήξη ἴσια ἐμπρός. Ὅπου εἶναι φωτισμένος ὁ δρόμος προχωροῦν γρήγορα, ὅπου σκοτεινὸς περπατᾶν μὲ τὰ πόδια προσεχτικά, σὰν τυφλοί.

Ἡ πρωτεύουσα ζεῖ πιὸ ἐντατικὰ τὴ νύχτα παρὰ τὴν ἡμέρα· σὲ μιὰ πολιτεία ὑποδουλωμένη ἡ μέρα δὲ λέει τί-

1944 ποτα. Ἡ παρουσία τῆς Γκεσταπὸ κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ δυσπιστοῦν· καθένας σκέπτεται ἐγωιστικὰ τί θὰ φάη, τί θὰ κρύψη, μὰ ἡ νύχτα, ἡ πηχτὴ νύχτα τῆς Κατοχῆς, εἶναι ὅλο ζωή. Κάποιος δαίμονας τὴν κυριαρχεῖ, παντοδύναμος καὶ φριχτός — ὁ πόλεμος. Ἀόρατα σώματα κινοῦνται, πλέκουν δίχτυ γύρω ἀπὸ τὸν ἐχθρό τους, ποὺ αὐτὸς πάλι ἀγωνίζεται νὰ τὸ σπάση. Δυὸ περίπολα πλησιάζουν ἀπόψε νὰ συναντηθοῦν. Ὁ σύνδεσμος τῆς περιπολίας μας εἰδοποιεῖ τὸν ἀρχηγὸ πὼς ἀπὸ τὴν ὁδὸ Θουκυδίδου ζυγώνουν καμιὰ δεκαριὰ ἐλασίτες. Εἶναι δυὸ μῆνες τώρα ποὺ οἱ ἐθνικὲς ὁμάδες ἔχουν ταράξει τοὺς ἀναρχικούς, μὰ ἐκεῖνοι εἶν' ἐπίμονοι καὶ δὲ φεύγουν. Σὰν τὰ κουνούπια τοὺς διώχνεις καὶ ξανάρχονται. Ὁ ἀγώνας ἦταν στὴν ἀρχὴ ἄνισος, μὰ τὸν ἔβγαλε πέρα τὸ θάρρος. Μερικοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τομεάρχαι, μαστόροι τοῦ πολέμου, ξεχείλιζαν ἀπὸ ζωντάια ποὺ τὴ μοίραζαν γύρω τους, βιομήχανοι τοῦ θάρρους. Αὐτοὶ μ' ἔπεισαν πὼς τὸ ἄτρωτο μερικῶν ἀνθρώπων προέρχεται ἀπὸ δύναμη ψυχῆς, τὴν ψυχοβολία ποὺ διώχνει τὶς σφαῖρες. Κανένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λεβέντες δὲν ἔπαθε τίποτα. Ἔτσι κι ἀπόψε τὸ ἀντίκρισμα τῆς περιπόλου μας ἔγινε φαρμάκι γιὰ τοὺς ἐλασίτες. Ρίχτηκαν καταπάνω τους ὁ λοχαγὸς Κ. κ' οἱ πέντε ἔφηβοι μὲ τὶς χειροβομβίδες καὶ τοὺς διάλυσαν. Ὅμως ἀπόψε δὲν τοὺς κυνήγησαν, γιατὶ πληγώθηκε ὁ Μῆτσος κατάστηθα. Τὸν μάζεψαν ἀπὸ χάμω, ἐνῶ ἐκεῖνος δάγκωνε τὴ λαβὴ τοῦ πιστολιοῦ του ἀπὸ τοὺς πόνους.

— Πῶς εἶσαι ; τὸν ρωτᾶ ἀνήσυχος ὁ ἀρχηγός.

Νιώθει πὼς θὰ πεθάνη κι ἀπαντᾶ :

— Κρίμα... κ' εἶχα μάθει τόσα νομικά...

Δὲ λυπόταν ὁ δόλιος τὰ νιάτα του παρὰ λυπόταν τὶς φυλλάδες ποὺ 'χε διαβάσει. Πρὶν τὸν πᾶν οἱ σύντροφοι σπίτι του ὁ Μῆτσος ξεψυχάει. Εἶναι τόσο νέος ποὺ δὲν πιστεύεις πὼς ἔχει πεθάνει· μοιάζει μὲ σπασμένο παιχνίδι. Τὸν φιλᾶν στὸ μέτωπο, ἐνῶ ἀπὸ τὸ στόμα του τρέχουν σταγόνες αἷμα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἄψυχο σῶμα.

Ὁ Μῆτσος δὲν πέθανε ἀπόψε. Ὅσο νὰ ἐλευθερωθοῦμε

θὰ περπατάῃ κάθε βράδυ μαζὶ μὲ τὴν ὁμάδα του, θὰ τῆς δίνῃ θάρρος καὶ πεῖσμα γιὰ ἐκδίκηση.

Ἔτσι κρατήθηκε τὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν.

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ δουλεύει. Ἄνθρωπος ἁπλός, δὲν ἔχει στολίδια. Οἱ διαταγές του εἶναι ἄλαλες—ὅλες γραφτές. Κάθεται καὶ σκέπτεται χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ γράφει μὲ μολύβι, γεμίζει φύλλα χαρτὶ μὲ τὰ δυσανάγνωστα ὀρνιθοσκαλίσματά του. Τὰ στέλνει μὲ τὸν ὑπασπιστή του νὰ τὰ διαβάσουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν τομέων ποὺ δὲν πρόκειται νὰ τὸν δοῦν. Ξέρει ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἀλβανίας καὶ τοὺς τοποθετεῖ μὲ τέτοιες χειρόγραφες διαταγὲς σὲ ὅποια ὑπηρεσία κρίνει τὸν καθένα κατάλληλο. Ζεῖ κλεισμένος μέσα σ' ἕνα δωμάτιο τῆς ὁδοῦ Κορνεάδου 11, φυλακισμένος ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακή. Σπάνια βγαίνει τὴν ἡμέρα κ' ἐλάχιστους ἀνθρώπους βλέπει, γιατὶ ἔχουν πεισματωθῆ νὰ τὸν ἀνακαλύψουν Γερμανοί, Κυβέρνηση καὶ ΕΑΜ. Ὅλοι οἱ διευθυνταὶ ὑπουργείων θέλουν νὰ πάρουν δικές του ὁδηγίες, κ' ἡ παθητικὴ ἀνυπακοὴ τῶν ὑπαλλήλων στοὺς ὑπουργοὺς ἀναγκάζει τὸν Ράλλη νὰ ζητάῃ ἐπαφὴ μαζί του. Πολλοὶ μᾶς πλησιάζουν μὲ τὴν παράκληση νὰ κανονίσωμε συνάντηση Σπηλιωτόπουλου - Πρωθυπουργοῦ, μὰ ὁ Στρατηγὸς ἀρνεῖται, κ' ἐμεῖς κάνομε πὼς δὲν ξέρουμε τίποτα. Τὸ μυστικὸ τῆς ὀνομασίας του ἔχει ἔρθει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο πρὸς τὸ ΕΑΜ. Ἀπὸ κεῖ ὅλη ἡ Ἀθήνα τὸ μαθαίνει, κι ὁ Σπηλιωτόπουλος τηλεγραφεῖ στὸν Βεντήρη: « Ὄνομα στρατιωτικοῦ διοικητοῦ εἶναι γνωστὸν εἰς ἅπαντας συνεπείᾳ ἀκριτομυθιῶν. Ἐν τούτοις μὴ κυκλοφορήσετε ἕτερον ὄνομα πρὸς παραπλάνησιν, καθότι θὰ εἶχε καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ ἀποστολῆς μου ». Γιὰ νὰ μὴ συλληφθῆ μεταχειριζόμαστε διάφορους δόλους. Διαδίδουμε, πὼς

1944 μένει στὴν ὁδὸν 'Αλωπεκῆς, καὶ γίνεται ἐκεῖ ἔρευνα· ὅταν ἐγκαταλείπει τὸ σπίτι τῆς ὁδοῦ Καρνεάδου ρίχνουμε τὴ φήμη πὼς μένει στῆς Εἰρήνης Καλλιγᾶ, Καρνεάδου 24, καὶ γίνεται κ' ἐκεῖ ἔρευνα. Ἕξι κατοικίες τοῦ ἀλλάζουμε νύχτα, γιατὶ ἕξι φορὲς ὑποπτευόμαστε πὼς παρακολουθεῖται. Τὴ μιὰ φορὰ θέλει μόνος του νὰ μετακομίση γιατὶ ἡ κυρία ποὺ τὸν φιλοξενεῖ πονηρεύεται καὶ τὸν ἐνοχλεῖ μ' ἀτέλειωτες ἐρωτήσεις. Τὴν ἄλλη ἀναγκαζόμαστε νὰ τὸν φευγατίσωμε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Χαρίκλειας Γεωργιάδη ἐπειδὴ νομίζαμε πὼς ἡ θυρωρὸς τῆς πολυκατοικίας ἐαμίζει. Ἄλλη φορὰ γιατὶ προσέξαμε κάποιον παράξενο παπὰ νὰ στέκη ὁλημερὶς στοῦ ἀπέναντι παπουτσῆ καὶ νὰ κατασκοπεύη πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι τῆς βιτρίνας. Ἄλλη φορὰ τέλος εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ φίλο μοίραρχο πὼς ὁ πλανόδιος μανάβης ποὺ καθόταν σταυροπόδι στὴν ἐξώπορτα τῆς κ. Φωτήλα, Τιμολέοντος 31, ἦταν μυστικὸς τῆς Εἰδικῆς 'Ασφάλειας. Μόλις σκοτείνιασε κ' ἔφυγε ὁ ψευτομανάβης, μάζεψε ὁ στρατηγὸς τὰ λίγα πράματά του καὶ πήγαμε σ' ἄλλο φιλικὸ σπίτι, στὴν ὁδὸν Πλουτάρχου.

Δὲν εἶχαν ἄδικο νὰ κυνηγᾶν ὅλοι τὸν Σπηλιωτόπουλο. Γιὰ πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ τὴν Κατοχή, ἡ Κυβέρνηση Καΐρου ἔκανε πράξη θετικῆς παρουσίας στὴν ὑπόδουλο Ἑλλάδα διορίζοντας στρατιωτικὸ Διοικητή. Γύρω ἀπὸ τὸν Σπηλιωτόπουλο μαζεύεται ὁ ἐθνικισμός, παίρνει συνολικὴ μορφή, αὐτὸς ποὺ ὡς τώρα ἔμενε σκόρπιος. Στὴν ἀρχὴ ἡ 'Αντίσταση ἦταν ἐπιστήμη ἄγνωστη, κανείς μας δὲν ἤξερε τοὺς νόμους της. Μετὰ τριῶν χρόνων ἀγῶνες τώρα μόλις συγκεντρώνεται ἡ ἐξουσία σ' ἕνα χέρι. Ὅσοι παρακολουθοῦμε τὴν ἀλλαγὴ παίρνουμε θάρρος γιὰ τὶς δύσκολες ἡμέρες ποὺ μᾶς περιμένουν. Ὄχι πὼς δὲν συνάντησε ἀντίδραση ὁ Σπηλιωτόπουλος, μὰ αὐτὴν τὴν ἔκαμαν μονάχα ἀρχαιότεροί του στρατηγοί· οἱ κατώτεροι κ' οἱ πολίτες τάχθηκαν πρόθυμα στὸ πλευρό του. Πρῶτος ἀντίπαλος πρόβαλε ὁ Πάγκαλος καὶ δεύτερος ὁ στρατηγὸς Θ. Μανέτας, ποὺ συμβούλευαν τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ μὴν πειθαρχήσουν στὸν Σπηλιωτόπουλο. Τὸ κύρος αὐτῶν τῶν δύο στρατηγῶν ἦτανε μεγάλο

μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν στελεχῶν καὶ κάποια κίνηση σχεδιάστηκε, μὰ γρήγορα ξεφυλίστηκε. Τρίτη ἀντίδραση παρουσίασε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ΕΔΕΜ, ποὺ δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητῆ γιὰ τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἡ ἀπειλὴ διαλύσεως τῶν Ταγμάτων 'Ασφαλείας εἶχε ἀπελπίσει πολὺν κόσμο· ἀλλὰ τὰ Τάγματα εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ γραμμή. Κατὰ τὸ δεύτερο μπλόκο τῆς Κοκκινιᾶς εἶχαν βοηθήσει τοὺς Γερμανοὺς νὰ συλλάβουν 1.000 πολίτες, ποὺ τοὺς ἔστειλαν στὴ Γερμανία. Τοῦτο ἀνάγκασε τὸν Λουκῆ 'Ακρίτα νὰ τηλεγραφήση στὸ Κάιρο ζητώντας ν' ἀποκηρυχθοῦν τὰ Τάγματα γιὰ νὰ σταματήση ἡ « ζώγρησις δούλων ». Πραγματικὰ τὴ ἐπομένη ὁ Παπανδρέου ἐπανάλαβε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο τὴν καταδίκη των καὶ παράγγειλε στοὺς τσολιάδες νὰ τὰ ἐγκαταλείψουν. Τὸ πρόβλημα δὲν ἦταν τόσο ἁπλὸ ὅσο τὸ ἔβλεπαν μερικοὶ πατριῶτες ποὺ ἤθελαν νὰ βασιστοῦν σ' αὐτά, ἢ ὁ Λουκῆς, ποὺ ζητοῦσε νὰ τὰ ἐξοντώση. Ὅταν πρωτοϊδρύθηκαν, τὸ '43, στείλαμε στὸ Κάιρο μήνυμα ζητώντας ὁδηγίες, μὰ τότε δὲν λάβαμε ἀπάντηση. Ὅταν τὸν 'Ιανουάριο τοῦ '44 ἡ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ BBC τὰ καταδίκασε, πολλοὶ ἀξιωματικοί τους ἔτρεξαν σ' ἐμᾶς μὲ τὸ ἐρώτημα τί νὰ κάμουν. Ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος ἔδωκε τὴν ἀπάντηση· « Νὰ πᾶτε εἴτε στὶς ἐθνικὲς ὀργανώσεις, εἴτε νὰ φύγετε γιὰ τὴν 'Ανατολή ». Μερικοὶ ἀκολούθησαν τὴ σοφὴ συμβουλή του, ἄλλοι κυρίως φανατικοὶ δημοκρατικοὶ κ' 'Εδεσίτες, ἐξακολούθησαν νὰ τὰ ὑπηρετοῦν. Τὰ τάγματα τὰ δημιούργησαν χωρὶς ἀμφιβολία οἱ ἀτιμίες τῶν κομμουνιστῶν. Τόσους ἀθώους εἶχαν ξεκάμει οἱ κόκκινοι ποὺ πολλοὶ κατατάχθηκαν ὡς 'Ασφαλίτες γιὰ νὰ σώσουν τὸν τόπο ἀπὸ τὸν μπολσεβικισμό. Ὅσοι χωριανοὶ τρύπωσαν στὶς πόλεις γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν τυραννία τοῦ ΕΑΜ, μὲ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς ποὺ βασίλευε στὰ μεγάλα κέντρα πέθαιναν τῆς πείνας. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος τῶν χαροκαμένων στρατολογήθηκε πρόθυμα στὰ Τάγματα· κανεὶς τους οὔτε φιλογερμανὸς ἦταν, οὔτε σκόπευε νὰ βοηθήση τὸν Ἄξονα. Μὰ οἱ πονηροὶ Γερμανοὶ τοὺς

1944 ἐκμεταλλεύθηκαν. Θέλοντας καὶ μὴ τοὺς ἔκαμαν ὄργανά του κατάντησε νὰ ὁδηγοῦν τοὺς ἄντρες αὐτοὺς στὶς συνοικίες καὶ νὰ τοὺς βάζουν νὰ πολιορκοῦν τὴ φτωχολογιά. Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀμνηστέψη τὴν πρόθεση ἐκείνων ποὺ μπῆκαν στὰ Τάγματα, ποτὲ τὰ ἔργα τους, ποτὲ τὰ μπλόκα τοῦ Παγκρατιοῦ, Καλλιθέας, Καισαριανῆς, Δουργούτι, Νέου Κόσμου, Κοκκινιᾶς. Οἱ φοβιτσιάρηδες ἀστοὶ σκέπτονται: «'Αφοῦ δὲν ὁπλίζουν τοὺς ἐθνικιστὰς οἱ Ἄγγλοι, ἀνάγκη νὰ βασιστοῦμε στοὺς τσολιάδες τοῦ Ράλλη», δηλαδὴ νὰ πάρωμε ὅπλα ἀπὸ τὸν φονιὰ τὸν Χίτλερ! Μὲ παρόμοιες σκέψεις ἔρχονται αἰτήσεις ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες στὴν Κυβέρνηση νὰ ἱδρύση κ' ἐκεῖ Τάγματα, μὲ παρόμοιες σκέψεις ὁ τρομαγμένος ἀστικὸς κόσμος χειροκρότησε τοὺς τσολιάδες στὴν παρέλαση τῆς πρωτοχρονιᾶς. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως, ποὺ μᾶς ἐπῆραν ὡς καὶ τὰ κυνηγετικὰ δίκανα, εἶναι δυνατὸ νὰ κάνουν ἑλληνικὸ στρατὸ γιὰ τὸ καλό μας; Τὴν 'Απελευθέρωση δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὴν ἐγγυηθοῦν λίγοι εὔζωνοι, ποὺ ἄλλωστε δὲν παίρνουν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς παρὰ μετρημένα φυσέκια. Ὅσοι πιστεύουν πὼς τὰ Τάγματα θὰ συγκρατήσουν τὸν κομμουνισμὸ ἂς μὴ ξεχνᾶν πὼς οἱ Γερμανοὶ φέρνονται στὰ ἐσωτερικά μας σὰν «ἰσοζυγισταί». Ἂν δὲν εὕρισκαν Ἕλληνες νὰ χτυπήσουν τοὺς ἀναρχικούς, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς χτυπήσουν οἱ ἴδιοι. 'Εμεῖς τῆς 'Επιτροπῆς συμφωνᾶμε πὼς τὰ Τάγματα εἶναι συμμαχικῶς ἀπαράδεκτα κι ἀποφασίσαμε νὰ τ' ἀφοπλίσωμε τὴν κατάλληλη στιγμή, χωρὶς νὰ διαλυθοῦν, κρατώντας τα συγκεντρωμένα γιὰ τελευταία ἐφεδρεία.

Ὁ χρόνος δὲ νοιάζεται γιὰ τὶς ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς σκοτώνει ἀλύπητα. 'Αρχὲς Σεπτεμβρίου οἱ Γερμανοὶ φεύγουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Μουράβιεφ στέλνει ἀντιπροσώπους στὸ Κάιρο νὰ ὑπογράψουν ἀνακωχή. Αὐθημερὸν ἡ Ρωσία τῆς κηρύσσει τὸν πόλεμο. Ὡς τώρα ὁ Στάλιν διατηροῦσε πρέσβυ στὴ Σόφια, μόλις ὅμως ἔκαμε ἡ Βουλγαρία νὰ γείρη πρὸς τοὺς 'Αγγλοσάξονες

ρίχνει τὸν Μουράβιεφ, ὁρκίζει φιλικὴ κυβέρνηση καὶ συνθηκολογεῖ μαζί της. Ὁ στρατάρχης Τολμπούκιν κατεβαίνει πρὸς τὸ Αἰγαῖο. Τὸ ραδιόφωνο τῆς Σόφιας φωνάζει πὼς ὁ βουλγάρικος στρατὸς θὰ πολεμήση τοὺς Γερμανοὺς στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ἐλευθερώση τοὺς Ἕλληνες. Εἰρωνεία τραγικὴ — θὰ μᾶς ἐλευθερώσουν ποιοί; ἐκεῖνοι ποὺ ἔβαψαν κόκκινα τὰ νερὰ τοῦ Στρυμώνα καὶ τοῦ Νέστου μ' αἷμα ἑλληνικό! Ὁλοκαύτωμα γινήκαμε στὴν Κατοχή, καὶ πιστεύαμε πὼς θὰ πρόστρεχαν οἱ λαοὶ νὰ προσκυνήσουν τὰ τιμημένα ράκη μας· τώρα ἔχουμε καρδιοχτύπι μήπως χαθῆ ἡ Μακεδονία. Ἄραγε στὴν Τεχεράνη ἡ Ἀγγλία μᾶς πρόδωσε, μᾶς πούλησε στοὺς Ρώσους; Αὐτὸ διαδίδει τὸ ΕΑΜ, ποὺ πιστεύει πὼς κρατᾶ κιόλας τὴν Ἑλλάδα στὰ χέρια του. Ἔχει ὅπλα, ἔχει πειθαρχία, ἔχει ζωντάνια, κι ὁ κόκκινος στρατὸς κοντοζυγώνει. Ὁδηγημένο ἀπὸ τέτοιες ἰδέες τὸ ΕΑΜ βιάζεται. Ἕνας χρόνος πέρασε ἀφότου ἀποφάσισε τὶς ὁμαδικὲς δολοφονίες, καὶ τὸ κακὸ χειροτέρευε μήνα μὲ μήνα ὡσότου τοῦτο τὸν Σεπτέμβριο κατάντησε παροξυσμός. Σὲ κάθε συνοικία ἔχει φέρει 4-5 αἱμοβόρικους τύπους, γεννημένους ἐγκληματίες, καὶ μ' αὐτοὺς δολοφονεῖ συνέχεια ἐθνικιστάς. Οἱ πολιτοφύλακες τῆς ΟΠΛΑ παρακολουθοῦν λίγες μέρες τὶς συνήθειες τῶν θυμάτων, κι ἅμα μαζέψουν ἀρκετὲς πληροφορίες τὶς πᾶνε στὴν τοπικὴ ἐπιτροπή τους ποὺ ἀποφασίζει, μὲ κρύα καρδιά, ποιοὺς θὰ ξεπαστρέψη ἀπόψε. Κράζουν τοὺς κακούργους, τοὺς τάζουν ἀμοιβὲς καὶ τοὺς στέλνουν νὰ σκοτώσουν. Αὐτοὶ δολοφονοῦν ὕπουλα σὲ σκοτεινὰ σοκάκια τὰ καλύτερα παιδιά μας, εὐγενικὰ παιδιὰ ποὺ μόνο Πατρίδα ξέρουν, δολοφονοῦν κατὰ μέσον ὅρο δυὸ τὴν ἡμέρα, ἀξιωματικούς, φοιτητάκια, εὐέλπιδες. Ἀπὸ τοὺς 500 μαθητὲς ποὺ εἶχε τὸ 1940 ἡ Σχολὴ Εὐελπίδων ἔχουν σκοτωθῆ ὡς τώρα 215. Δολοφόνησαν οἱ κόκκινοι προχτὲς κοντὰ στὸ σπίτι μου ἕναν φτωχὸν ἀστυφύλακα τοῦ Γ' Τμήματος μόνο καὶ μόνο γιατὶ ἦταν κρατικὸ ὄργανο. Τί σχέση ἔχει αὐτὸς ὁ δυστυχισμένος κ' ἡ πεινασμένη φαμελιά του μὲ τοὺς « μεγαλοκαρχαρίες » καὶ τοὺς « τσιφλικάδες »; Σωρὸς τέ-

1944 τοια ἠλίθια ἐγκλήματα ἀποξενώνουν τὸ ΚΚΕ ἀπὸ τὸ λαό, ποὺ βλέπει τοὺς ἀριστεροὺς νὰ ξεκάνουν ἀθώους νέους ἀλλὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς δοσίλογους ποὺ φέραν τὴν πεῖνα στὸν τόπο. Αὐτοὶ πληρώνουν ἑκατοντάδες λίρες στὸ ΕΑΜ γιὰ λύτρα. Ἡ λάμψη τοῦ κομμουνισμοῦ διατηριέται μὲ τὴ φθορὰ ποὺ προξενεῖ — σὰν κομήτης ποὺ θαμπώνει ἡ οὐρά του τὸν κόσμο ἐπειδὴ καίγεται.

Στὶς 4 Σεπτεμβρίου πιάνουμε ἔγγραφο τῆς «Ἐπιτροπῆς Πόλης» ποὺ διατάζει ἐπιφυλακὴ στὰ μέλη τοῦ ΚΚ, ΕΑΜ, ΕΠΟΝ καὶ τοῦ ἐφεδρικοῦ ΕΛΑΣ. Ἀποφάσισαν τὴν ἐπιβολὴ τῆς Λαοκρατίας πρὶν προφτάσουν νὰ ἐπέμβουν οἱ Ἄγγλοι. Ἔχει ἑτοιμάσει ὁ κομμουνισμὸς λαϊκὰ δικαστήρια καὶ προγραφές. Κατέχουμε πίνακα τῶν σπιτιῶν ποὺ πρόκειται νὰ καταλάβη ὁ ΕΛΑΣ, ἀμέσως μόλις φύγουν οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ κάμη τὴ στρατηγικὴ κύκλωση τῆς πρωτεύουσας. Μελετάει νὰ σφάξη ἐθνικιστὰς ἐπὶ 24 ὧρες καὶ νὰ τηρήση ὕστερα αὐστηρὴ τάξη, γιὰ νὰ ἐπιβάλη στοὺς Ἄγγλους δικό του συμβιβασμό, ὡς «ὁ μακάριος κατέχων τὸν τόπο». Κ' ἐμεῖς, λίγοι ἢ πολλοί, χτυπιόμαστε συνέχεια μὲ τοὺς κουκουέδες. Ἂν δὲν παλέψης, ἂν δὲν νικήσης, τί σημαία θὰ στήσης; Εὐτυχῶς ποὺ οἱ Ρῶσοι τοῦ Τολμπούκιν, μόλις ἄγγιξαν τὰ σύνορά μας, στράφηκαν δυτικά. Ὁ γερο - Τσῶρτσιλ προφύλαξε τὴν Ἑλλάδα. Δὲν τὴν ἐξέχασε. Χρωστᾶμε στὴν Ἀγγλία μερικὰ ἀπὸ τὰ δεινά μας, ἀλλὰ τῆς χρωστᾶμε τὴ μεγάλη εὐεργεσία ὅτι ἀπομάκρυνε τὸν Τολμπούκιν...

Τὸ βράδυ τῆς 10ης Σεπτεμβρίου τὰ Ες-Ες πιστόλισαν μέσα στὰ ὑπόγεια τῆς ὁδοῦ Μέρλιν ἐκείνους τοὺς διερμηνεῖς τους ποὺ ἤξεραν πάρα πολλὰ μυστικὰ γιὰ τὶς κλοπὲς τῶν ἀνωτάτων. Οἱ Ναζῆδες εἶχαν κάμει γύρω τους συναγερμὸ καθαρμάτων, ἀλλὰ μᾶς ἀπάλλαξαν μόνοι ἀπὸ τὴν παρουσία των. Πέρ' ἀπὸ τὰ προάστια ἀκούγονται τώρα ἐκρήξεις πυρομαχικῶν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ πάρουν μαζί τους καὶ τὰ τινάζουν στὸν ἀέρα. Ἡ ἐκκένωση προχωρεῖ μὲ γοργὸ ρυθμό· οἱ Γερμανοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, τὴ Μεγαλόπολη,

τὴν Τρίπολη, τὸ Μεσολόγγι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Λάρισσα ἡ λοιπὴ Θεσσαλία εἶναι ἐλεύθερη. Μολονότι ἡ λίρα ἀπὸ ἕξι δισεκατομμύρια ἔπεσε στὰ τρία, ἡ Ἀθήνα λιμοκτονεῖ. Κάθε μεταφορὰ τροφίμων μὲ καμιόνι ἢ τραῖνο σταμάτησε, γιατὶ τὰ ἐπίταξε ὅλα ὁ ἐχθρός. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο μᾶς ἔρχονται ἀπελπιστικὲς πληροφορίες : τὰ μέρη ποὺ ἐλευθερώνονται τ' ἁρπάζει ὁ ΕΛΑΣ καὶ τὰ κατατυραννεῖ. Ἕνα βράδυ διαδίδεται πὼς ἀπόψε φτάνουν οἱ Σύμμαχοι στὸν Πειραιά, πὼς ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶναι στὸν Πόρο. Ψέματα. Ὁ κόσμος ἐκνευρίζεται μὲ τὶς ἀτέλειωτες συγκινήσεις, ὅλο περιμένει τὰ Ἐγγλεζάκια κι ὅλο ἀπογοητεύεται. Ὡστόσο τώρα μᾶς δίδεται διαταγὴ νὰ ἐφαρμοστῆ τὸ σχέδιο ποὺ προέβλεπε τὴν Ἀπελευθέρωση. Μαντεύουμε σὲ ποιὸ σημεῖο θὰ γίνη ἡ ἀπόβαση ἀπὸ ἐρώτημα τοῦ Καΐρου ποὺ ζητᾶ νὰ δώσωμε ἐπείγουσα εἴδηση μόλις οἱ Γερμανοὶ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Μεγάρων. « Τοῦτο, μᾶς τηλεγραφοῦν, δέον θεωρήσητε ὡς ζωτικῶς ἀναγκαῖον, σοβαρώτατον ἔργον σας ». Τὸ πρωὶ τῆς 9ης Σεπτεμβρίου ὁ ἀσύρματος τοῦ Κόδρου ἔλαβε κρυπτογραφικὸ τηλεγράφημα τῆς ὑπηρεσίας ISLD ποὺ ἔλεγε : « Μεριμνήσατε δι' ἔνοπλον ἀστυνομικὴν φρουρὰν παραλάβη ὅπλα καὶ πυρομαχικά. Ἀναμείνατε ταῦτα ἀπὸ νυκτὸς 12ης τρέχοντος. Σημεῖον ἀποβάσεως Κακὴ Θάλασσα. Δώσατε συνθήματα ἀπὸ ἀκτῆς πρὸς πλοῖον. Λάβετε μέτρα ἀσφαλείας ». Ἀμέσως ὁ Σπηλιωτόπουλος ἀνάθεσε στὸν συνταγματάρχη Ζάγγλη νὰ πάρη μαζί του ὁπλισμένα παιδιὰ τῶν ὀργανώσεων κι ἀξιωματικοὺς καὶ νὰ πάη στὴν Κακὴ Θάλασσα νὰ περιμένη. Μόλις ἔφτασ' ἐκεῖ αὐτὸ τὸ τμῆμα, ἀγκυροβόλησε τὸ ἱστιοφόρο « Ἅγιος Ἀνάργυρος » μὲ δυὸ ἀποσταλμένους τοῦ Βεντήρη, χωρὶς ὅμως ὁπλισμό. Ἦταν οἱ ὑπολοχαγοὶ Ζωϊόπουλος καὶ Παπαληγούρας. Ὁ Ζάγγλης τοὺς μετάφερε στὴν Ἀθήνα καὶ τοὺς παρουσίασε πρῶτα στὸν Σπηλιωτόπουλο κ' ὕστερα στὴν Ἐπιτροπή μας, ποὺ τὸ Κάιρο τὴν ὀνόμαζε « Ἐπιτροπὴ Α ». Ἔφεραν 1500 χρυσὲς λίρες καὶ τὴν πληροφορία ὅτι πίσω τους ἔρχονται 2.400 ὅπλα, 1000 Τόμμυγκαν καὶ 200 Στὲν μὲ 200 φυσέκια κα-

θένα. Γιὰ τὰ αὐτόματα τοὺς εἶπε ἀμέσως ὁ Σπηλιωτόπουλος πὼς εἶναι λίγα τὰ 200 φυσέκια, γιατὶ θὰ καίγονταν μέσα σὲ δυὸ λεπτὰ ἂν γινόταν σύγκρουσις. Στὴν ἀπαίτηση τοῦ Βεντήρη νὰ καταληφθοῦν, μόλις φύγουν οἱ Γερμανοί, τ' ἀεροδρόμια ἀπάντησε πὼς ἔχει ἀναθέσει τὴν ἐπιχείρηση στοὺς ἄνδρες τῆς 'Αεροπορίας. Στὴν ἐντολὴ τοῦ Βεντήρη νὰ προβῆ σὲ κατάληψη « ἰσχυρῶν σημείων γύρω 'Αθηνῶν - Πειραιῶς » ἐδήλωσε πὼς δὲν ἔχει ἀρκετὲς δυνάμεις κ' ἔδωσε τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ζωϊοπούλου σημειώματα σχετικὰ μὲ τοὺς Γερμανούς, τὸν ΕΛΑΣ καὶ τὶς ἀνάγκες μας, καὶ τὸν διάταξε νὰ φύγη πίσω στὸ Κάιρο μὲ τὸ πλοῖο ποὺ θά 'φερνε τὰ ὅπλα.

Γεμάτος μὲ σωρὸ χρήσιμες πληροφορίες γυρίζει ὁ Ζωϊόπουλος πίσω στὴν Κακὴ Θάλασσα μαζὶ μὲ τὸν Ζάγγλη. 'Επὶ ὁλόκληρη βδομάδα κρύβονται τὴν ἡμέρα σὲ σπηλιὲς καὶ τὴ νύχτα ἀγρυπνᾶν. Μὰ τὸ πλοῖο μὲ τὰ ὅπλα δὲ φαίνεται πουθενά.

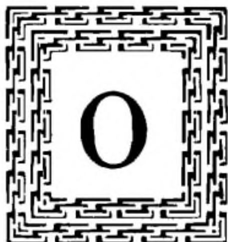

ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ. Χτὲς ἔγινε στὸν Πειραιὰ ἐπεισόδιο ποὺ μᾶς βάζει σὲ σκέψη. Στὴ θέση Σταυρός, κοντὰ στὴν συνοικία Καλλίπολης, περιπολία τῆς « 'Εθνικῆς Δράσεως » μὲ τὸν τομεάρχη 'Αντρέα Δρόσο κρατοῦσε βάρδια. 'Απὸ τὸ καλοκαίρι, κάθε νύχτα, χτυπιοῦνται οἱ περιπολίες αὐτῆς τῆς συνοικίας μὲ τοὺς κομμουνιστές· κάμποσα ἀπὸ τὰ παιδιά μας ἔχουνε χαθῆ καὶ κάμποσους κόκκινους ἔχουν μακελοκόψει. Ἡ περιπολία χτὲς βράδυ ἄκουσε τουφεκιὲς κ' εἶδε ἔξι κουκουέδες, ποὺ τοὺς γνώριζε καλά, νὰ προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν « πεταλάδων » [1]. Οἱ δικοί μας, σὰν Ἕλληνες, προστάτεψαν ἀμέσως τοὺς συμπατριῶτες καὶ κατάφεραν ν' ἀποδιώξουν

1. Ἔτσι λέμε τοὺς Γκεσταπίτες ἐπειδὴ τὸ σιδερένιο σῆμα ὑπηρεσίας ποὺ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὸ λαιμό τους μοιάζει μὲ πέταλο.

τοὺς Γερμανοὺς καὶ νὰ σώσουν τοὺς κομμουνιστές. Τότε συνέβηκε τοῦτο τὸ περίεργο : οἱ ἀριστεροὶ ἄρχισαν συζήτηση γιὰ νὰ νιώσουν τί παρακίνησε τὰ παιδιά μας νὰ τοὺς λυτρώσουν, ἀφοῦ οἱ ἰνστρούχτορες εἴχανε γεμίσει τὸ κεφάλι τους πὼς οἱ δεξιοὶ εἶναι γερμανοπροδότες. Ἀφοῦ βαθολόγησαν γιὰ πολλὰ ζητήματα, οἱ 4 ἀπὸ τοὺς 6 ἄνοιξαν τὰ μάτια τους στὴν πραγματικότητα καὶ γραφτήκανε στὴν « Ἐθνικὴ Δράση ». Οἱ ἄλλοι δύο, πιὸ φαρμακωμένοι, παράμειναν κομμουνιστές, μολονότι κι αὐτοὶ κάνουν νερά.

Τὸ ἐπεισόδιο δείχνει πὼς ὅσος κόσμος ἀκολουθεῖ τὸ ΚΚΕ εἶναι παρασυρμένος. Ἀπὸ δική μας ἀμέλεια νὰ τοὺς διαφωτίσουμε παραστρατοῦν. Ποιὰ ὀργάνωση, ποιὸ σχολειὸ θὰ τοὺς φέρη, χιλιάδες ἀνθρώπους σκόρπιους σ' ὅλη τὴν ὕπαιθρο, πίσω στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας Ἑλλάδας ;

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ παρακινεῖ τὸν Σπηλιωτόπουλο γιὰ λόγους σκοπιμότητας νὰ συναντηθῆ μ' ἀντιπροσώπους τοῦ ΕΑΜ, κι ἀποφασίζεται νὰ γίνη πρώτη συνάντηση στὴν ὁδὸ Χαλκοκονδύλη. Τὸν ὁδηγεῖ ἐκεῖ ὁ Καψάλης καὶ συνομιλεῖ μὲ τρεῖς ἀγνώστους ποὺ τοῦ δίνουν τὰ ὀνόματα Γιαννίδης, Παπαδόπουλος (στὴν πραγματικότητα εἶναι ὁ τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος Παμέλης) καὶ Οἰκονομόπουλος. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς μεγάλο νούμερο εἶναι μόνο ὁ Γιαννίδης (ψευδώνυμο τοῦ Χριστόφορου Γκιουζέλη)[1] ποὺ ἀπόμεινε ἀρχηγὸς τοῦ ΕΑΜ Ἀττικῆς μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν Ἰωαννίδη καὶ Χατζῆ. Εἶναι στοιχεῖο δυναμικὸ καὶ καβγατζίδικο. Χωρὶς χρονοτριβὴ ρωτάει τὸν Στρατηγὸ ἂν ἀλήθεια δημιουργεῖ καὶ ὁπλίζει τρία συντάγματα πεζικοῦ. « Μολονότι, λέει, δὲν ξέρουν ἂν ὁρίστηκε πραγματικὰ στρατιωτικὸς Διοικητής, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν ἔλαβαν

1. Ὁ Γκιουζέλης ὀνομάστηκε ἀπ' τὸ ΚΚΕ Μέραρχος Πελοποννήσου.

1944 καμιὰ τέτοια εἰδοποίηση ἀπὸ τὸ Κάιρο, ὡστόσο εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν 'Απελευθέρωση σὰν καλοὶ πατριῶτες ». 'Ο Σπηλιωτόπουλος καμώνεται πὼς δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ συγκρότηση συνταγμάτων.

— Τότε, τοῦ λέει ὁ Γιαννίδης, τί γυρεύει ὁ συνταγματάρχης Πλευράκης ποὺ ἐξ ὀνόματός σας ὀργανώνει ἀξιωματικοὺς στὸν Πειραιά ;

'Ο Στρατηγὸς ἀπαντᾶ πὼς σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί, χρόνια τώρα, κινοῦνται. Κάτι τέτοιο θὰ κάνη καὶ ὁ Πλευράκης.

Δεύτερη ἐρώτηση : « Παραλάβατε ὅπλα ἀπὸ τὴ Μέση 'Ανατολή ; »

— Ὄχι, ἀποκρίνεται ὁ Στρατηγὸς λέγοντας ἀλήθεια.

Τρίτη ἐρώτηση : « Γιατί, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση καταδίκασε τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας, δὲν τὰ διατάζετε νὰ παραδώσουν τὸν ὁπλισμό τους στὸν ΕΛΑΣ ; »

— Πῶς μπορῶ ἐγώ, ἀρχηγὸς συνωμοτικός, νὰ βγῶ νὰ πῶ τέτοιο πράμα, ἐφόσον οἱ Γερμανοὶ εἶναι ἀκόμα ἐδῶ ; Καὶ πῶς θὰ κρύψω τὰ ὅπλα ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἂν μοῦ τὰ παραδώσουν οἱ εὔζωνοι ;

'Ο Γιαννίδης ἐπιμένει νὰ πάρη ὁ ΕΛΑΣ τὸν ὁπλισμὸ τῶν Ταγμάτων, κι ὁ τόνος τῆς φωνῆς του εἶναι τόσο ἐχθρικὸς ὥστε θυμώνει τὸν Στρατηγό, ποὺ τοῦ ἀποκρίνεται πὼς ἂν ποτὲ πάρη αὐτὰ τὰ ὅπλα θὰ τὰ δώση στὴ Χωροφυλακή. Τούτη ἡ φράση ἐρεθίζει τοὺς 'Εαμίτες.

— Οἱ χωροφύλακες εἶναι ἄτιμοι γκεσταπίτες, φωνάζουν.

Μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ Σπηλιωτόπουλου ὅτι « μόνο ἡ Εἰδικὴ 'Ασφάλεια εἶναι δοσίλογη, ἐνῶ ἡ Χωροφυλακὴ εἶναι Σῶμα ἐθνικό », ἐκεῖνοι ἐξαγριώνονται χειρότερα κ' ἡ πρώτη συνάντηση δὲν ἔφερε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ βεβαιωθοῦν οἱ ἀριστεροὶ πὼς μὲ τὸν στρατιωτικὸ Διοικητὴ δὲ θὰ τὰ πᾶνε καλά.

ΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ συνεννοήσεως ΕΑΜ - Σπηλιωτοπούλου τὸ ΚΚΕ ξεσηκώνει τὸ λαὸ σὲ συλλαλητήριο. Συνθήματα ἔχει τρία: «Κάτω ἡ Χωροφυλακή», «Ἐλευθερῶστε τοὺς φυλακισμένους» καὶ «Ὁ ΕΛΑΣ θὰ σώση τὴν Ἀθήνα». Βαθύτερος σκοπὸς τοῦ συλλαλητηρίου εἶναι νὰ δείξουν οἱ κομμουνιστὲς τὴ δύναμή τους καὶ νὰ σφυγμομετρήσουν τὴν κοινὴ γνώμη. Ἐπειδὴ ὁ λαϊκὸς συναγερμός, ἔστω κι ὀργανωμένος μὲ τὴ βία, πέτυχε, φοβηθήκαμε χειροτέρεψη τῆς καταστάσεως. Δὲν ἀργήσαμε νὰ δοῦμε ν' ἀληθεύουν οἱ φόβοι μας. Δύο συνταγματάρχαι τοῦ πεζικοῦ, διορισμένοι ἀπ' ἀρχῆς σὲ πόστα, ὁ ἕνας φρούραρχος Ἀθηνῶν κι ὁ ἄλλος Πειραιῶς, ἔρχονται στὸν Σπηλιωτόπουλο τὸ πρωὶ τῆς 17ης Σεπτεμβρίου καὶ καταθέτουν τὴν ἐντολή τους. Οἱ λόγοι; Ἄρνηση νὰ χτυπηθοῦν μὲ τὸ ΕΑΜ... Ἡ παράταξή μας εἶναι φανερὸ πὼς ραγίζει. Μερικὲς δημοκρατικὲς ὀργανώσεις διαπραγματεύονται μ' ἐαμίτες. Ὁ Καφαντάρης τόσο θόρυβο δημιουργεῖ ἐναντίο τοῦ Σπηλιωτόπουλου ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ τοῦ παραγγείλη πὼς θὰ τὸν φυλακίση. Ἡ Πυροσβεστικὴ Ὑπηρεσία δυστροπεῖ, κι ὁ πιστὸς λοχαγὸς Ζαφειρόπουλος μᾶς βεβαιώνει πὼς τὸ περισσότερο ποὺ θὰ μπορέση νὰ κάνη, ἂν πολεμηθοῦμε, εἶναι νὰ συγκρατήση τοὺς μολυσμένους πυροσβέστες ὥστε νὰ μὴ γυρίσουν ἐναντίο μας. Ἔτσι, ἕνα σῶμα ἀπὸ χίλιους ἄντρες, μὲ ἄφθονα μεταφορικὰ μέσα, ποὺ θά 'πρεπε νὰ ἀποτελέση τὴν κυριότερη δύναμη τοῦ στρατιωτ. Διοικητῆ, ἀχρηστευόταν ὁλόκληρο. Εἶναι τόσο κρίσιμη ἡ κατάσταση ποὺ ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Σάνστρομ τηλεγραφεῖ στὴ Στοκχόλμη: «Ἂν οἱ Γερμανοὶ ἀποχωρήσουν ἐντελῶς καὶ δὲν ἀναληφθῆ ἀμέσως ἡ τήρησις τῆς τάξεως ἀπὸ συμμαχικὰ στρατεύματα θὰ ἐκραγῆ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ ζωὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ

1944 κινδυνεύει ἔσχατον κίνδυνον ». Τὸ ΕΑΜ ἐνεργεῖ σκοτωμοὺς ἀνατριχιαστικοὺς στὴν Πελοπόννησο. Νέες δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ περνᾶν κρυφὰ στὴν Ἀθήνα κάθε νύχτα, καὶ ἡ ΟΠΛΑ συνεχίζει ἀκατάπαυστα τὶς δολοφονίες. Μετὰ τὶς ὁμαδικὲς σφαγὲς Καλαμῶν, Πύργου, Μελιγαλᾶ καὶ τὴ συνέχιση τοῦ λιβανίσματος τοῦ ΕΛΑΣ ἀπὸ τοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς Καΐρου καὶ Λονδίνου, ποὺ σιχαινόμαστε νὰ τοὺς ἀκοῦμε νὰ τὸν ὑμνοῦν ὡς ἐλευθερωτὴ ἐνῶ σφάζει μόνο Ἕλληνες, ἀναγκαζόμαστε νὰ τηλεγραφήσωμε τοῦ Παπανδρέου : « Παύσατε ραδιοφωνικὴν ἔξαρσιν ἀνταρτῶν ».

Γιὰ κακή μας τύχη οἱ Γερμανοί, ποὺ φοβοῦνται ἀπόβαση τῶν Συμμάχων στὰ παράλια τῶν Μεσογείων, κατασκηνώνουν δυὸ λόχους ἀπὸ Λαύριο μέχρι Ραφίνα, ἀκριβῶς ἐκεῖ ποὺ περιμένουμε ν' ἀράξη κάποτε τὸ καΐκι μὲ τὰ ὅπλα. Ἡ ἀνεξήγητη ἀργοπορία τοῦ καϊκιοῦ, δώδεκα μέρες τώρα, προδίνει στὸν ΕΛΑΣ τὴν παρουσία τῆς ὁμάδας Ζάγγλη· τὴν παρακολουθοῦν καὶ τὴν περικυκλώνουν. Ἅμα ἔρθη αὐτὸ τὸ δόλιο φορτίο πῶς θὰ περάση ἀπὸ τόσους ἐχθρούς, πῶς θὰ φτάση ὡς τὰ χέρια μας ; Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς ὑποστράτηγος Ντάκος, ἐπηρεασμένος ἀπὸ πολλὲς λιποταξίες ἄνευ θητείας χωροφυλάκων, λιγοκαρδίζει νὰ χτυπήσει τὸ ΕΑΜ καὶ στέλνει τρεῖς ἀπὸ τοὺς καλύτερους συνταγματάρχας του στὸν Σοφούλη νὰ ἐπιχειρήση συμβιβασμὸ μὲ τοὺς ἀριστερούς. Ἡ εἴδηση αὐτή, ποὺ σημαίνει πὼς μετὰ τὴν Πυροσβεστικὴ λυγίζει κ' ἡ Χωροφυλακή, κάνει τὸν Σπηλιωτόπουλο νὰ σκυλιάση. Στὴν παραφορά του βγάζει τὸ πορτοφόλι του καὶ τὸ χτυπᾶ πολλὲς φορὲς στὸ τραπέζι σάν χταπόδι, φωνάζοντας πὼς δὲν τοῦ ἀπόμεινε πιὰ παρὰ ὁ Ἔβερτ. Σὲ τέτοια κρίσιμη στιγμὴ παρουσιάζεται ὁ Λιάκος Ἠλιόπουλος, διευθυντὴς τῆς ΕΛΚΑ ὅπου τυπώνεται τὸ χαρτονόμισμα, γιὰ νὰ εἰδοποιήση τὸν Στρατηγὸ πὼς ὁ δοσίλογος Διοικητὴς τῆς Τραπέζης Ἑλλάδος Χατζηκυριάκος τοῦ παράγγειλε ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τυπώση μεγάλο ποσὸ χρημάτων καὶ νὰ τὸ δώση στὸν ἀντικομμουνιστικὸν ἀγώνα. Ὁ Ἠλιόπουλος θέλει νὰ ξέρη τί νὰ κάμη, κι ὁ

Στρατηγὸς τοῦ ἀπαντᾶ νὰ μὴν τυπώση μὲ κανένα τρόπο τὰ χαρτονομίσματα ἀφοῦ ἡ 'Απελευθέρωση δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχτῆ βοήθεια ἀπὸ Γερμανοπροδότες. Ὕστερα διατάζει τὴν 'Αστυνομία νὰ συλλάβη τὸν Χατζηκυριάκο. Εἶναι ὡραία χειρονομία αὐτή, ὅταν μάλιστα γίνεται τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ παράταξή μας φαίνεται νὰ ραγίζη ἀπ' ὅλες τὶς μεριές...

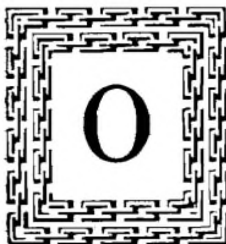
'Ο συνταγματάρχης Ζάγγλης παραγγέλνει πὼς μετακίνησε τὴν ὁμάδα του ἀπὸ τὴν Κακὴ Θάλασσα, ἐπειδὴ τὸν περικύκλωσαν Κορωπιῶτες κομμουνιστές. 'Ο ΕΛΑΣ εἶχε συλλάβει καὶ τὸν Βάο, ἀρχηγὸ τῆς φιλικῆς μας « 'Αγγλοελληνικῆς 'Οργανώσεως », μαζὶ μὲ τοὺς ἐθελοντάς του τῆς Κερατιᾶς. Ἔτσι ἀναγκάστηκε ὁ Ζάγγλης νὰ κρύψη τοὺς ἄντρες του στὸ δάσος τοῦ ὅρμου Αὐλάκι καὶ ζήτησε ἐνίσχυση, γιατὶ ἦταν φανερὸ πὼς σύντομα θὰ χτυπιόταν μὲ τοὺς ἀριστερούς. 'Ο Σπηλιωτόπουλος τοῦ ἔστειλε τριάντα ψυχωμένα παιδιὰ τῆς Χ. Πρωὶ - πρωί, 20 τοῦ μηνός, παίρνομε ἀπὸ τοὺς ἀσύρματους τηλεγράφημα πὼς τὸ καΐκι μὲ τὰ ὅπλα πόδιζε τόσο καιρὸ ἐξ αἰτίας κακοκαιρίας στὴν Τῆνο καὶ θὰ ἐρχόταν αὔριο βράδυ. Πραγματικά, λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα τῆς 21 Σεπτεμβρίου, ὁ ἴλαρχος Κόκκινος, ποὺ φύλαγε βάρδια στὴ συμφωνημένη Κακὴ Θάλασσα ἀναγνώρισε στὰ σκοτεινὰ τὴ σιλουέττα μεγάλου καϊκιοῦ, ποὺ πλησίαζε ἀθόρυβα γιατὶ τὸ κινοῦσε μηχανὴ ἀεροπλάνου μὲ σιωπητήρα. Χωρίς νὰ φουντάρη ἔστειλε ἔξω βάρκα, κι ὁ ἴλαρχος τὴν ὑποδέχτηκε. 'Ο ἄγγλος κυβερνήτης βεβαιώθηκε ἀπὸ τὰ συνθήματα πὼς εἶχε πέσει σὲ καλὰ χέρια καὶ πῆγε στὸν ὅρμο Αὐλάκι. 'Εκεῖ, πρὶν ἀρχίση τὸ ξεφόρτωμα, πλησίασε τὸν Ζάγγλη ὁ ἄγγλος ἀξιωματικὸς ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς καί τοῦ εἶπε : « Μὴν πῆτε λέξη ὅτι τὰ ὅπλα προορίζονται γιὰ τοὺς ἐθνικιστάς. Οἱ ναῦτες μας εἶναι ὅλοι ἀριστεροί ». Κατόπι ὁ πλοίαρχος εἰδοποίησε πὼς θὰ ἔφευγε ὁπωσδήποτε στὶς δύο τὸ πρωί, ἔστω παίρνοντας πίσω μέρος τοῦ φορτίου, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ βρεθῆ στὴν Τζιὰ πρὶν φέξη. Τότε, πρῶτοι οἱ ἀξιωματικοὶ γδύθηκαν καὶ μπῆκαν στὸ νε-

1944 ρὸ ὡς τὸ στῆθος, ὕστερα τοὺς μιμήθηκαν οἱ νέοι τῆς ὁμάδας καὶ μετάφεραν στὸν ὦμο τὰ κασόνια ὡς τὴν ἀκτὴ καλύτερα κι ἀπὸ βαστάζους τοῦ Πειραιᾶ. Μὲ τέτοιον ἐνθουσιασμὸ δούλεψαν ὥστε σὲ μιάμισυ ὥρα ἄδειασαν εἴκοσι τόννους πράμα χωρὶς ν' ἀφήσουν οὔτ' ἕνα φυσέκι, καὶ τὸ καΐκι « St. John σάλπαρε τὴν ὁρισμένη ὥρα ὅσο ἀθόρυβα εἶχεν ἔρθει. Τὸ ὑλικὸ κατόπι μεταφέρθηκε ψηλὰ σ' ἕνα λόφο κι ἀποκρύβηκε σὲ λαγούμια, ἐνῶ οἱ τρεῖς ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ μὲ τοὺς ἀσύρματους καβάλησαν τὸ γκαζοζὲν τοῦ Ζάγγλη καὶ τράβηξαν γιὰ τὴν 'Αθήνα, ὅπου φιλοξενήθηκαν στὸ σπίτι τῶν Παπαγεωργίου τοῦ Παγκρατιοῦ. Πρὶν ἀκόμη φέξη ἔστειλε μὲ ποδήλατο ὁ Ζάγγλης τὸν γιό του Διονύση, παιδὶ δεκάξι χρονῶ, νὰ τρέξη νὰ εἰδοποιήση τὸν Στρατηγό, φοβούμενος μήπως δὲν περάσουν οἱ Βρετανοὶ στὰ μπλόκα. 'Αλλὰ τὸ παιδὶ τὸ συνέλαβαν ἐλασίτες. Τὸ βασάνισαν· ἔμαθαν τί συνέβαινε, μόνο ποὺ εἶχε τὴν ἐξυπνάδα νὰ τοὺς πῆ ψέματα πὼς τὸν πατέρα του δὲν τὸν συνόδευαν παρὰ 10 ἄντρες. Οἱ ἐλασίτες, 17 τὸν ἀριθμό, ἀποφάσισαν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἀμέσως. Εἶχε ξημερώσει. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ξεθεωμένοι, μούσκεμα ἀπὸ τὰ νερά, κοιμοῦνταν κατάχαμα. Μόνο μερικοὶ ἀξιωματικοὶ δούλευαν ἐπίμονα γιὰ νὰ συναρμολογήσουν τ' αὐτόματα· αὐτοὶ εἶδαν τοὺς ἀναρχικοὺς νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ κορυφὴ τοῦ λόφου. Μπροστά τους κρατοῦσαν τὸν νέο Ζάγγλη σὰν ἀσπίδα καὶ πλησίαζαν πυροβολώντας. Τότε συνέβηκε κάτι συγκινητικό. Πῆρε ἕνα αὐτόματο ὁ ἴδιος ὁ συνταγματάρχης, σημάδεψε καλὰ γιὰ νὰ μὴ χτυπήση τὸ ἀγόρι του καὶ τράβηξε μιὰ ριπή. Πλήγωσε ἕναν, οἱ ἄλλοι ἀραίωσαν. 'Ο λοχαγὸς Ξένος μὲ μερικὰ παιδιὰ κινήθηκε νὰ τοὺς κυκλώση ἀπ' ἀριστερά, ὁ ὑπολοχαγὸς 'Αγγελόπουλος ἀπὸ δεξιά. Τοὺς κατάκοψαν. 'Απὸ τοὺς 17 ἐλασίτες 11 ἔμειναν στὸν τόπο, ἐνῶ ὁ μικρὸς Ζάγγλης, ἀπάνω στὴ σύγχυση, τοὺς ξέφυγε καὶ γύρισε πίσω ἄβλαβος. "Οσο διαρκοῦσε τὸ τουφεκίδι παρουσιάστηκε στὸ ἀπέναντι ὕψωμα γερμανικὸ ἀπόσπασμα κι ἀπὸ μακριὰ παρακολούθησε τὸν ἀγώνα μὲ τὰ κιάλια. Διασκέδαζαν νὰ βλέπουν Ρωμιοὺς

ν' ἀλληλοσκοτώνονται· ποῦ νὰ φανταστοῦν γιὰ ποιὸ λόγο πολεμοῦνταν!

Μετὰ τὴ συμπλοκὴ οἱ ἀξιωματικοὶ ὀχυρώθηκαν στὸ λόφο τους, ἀποφασισμένοι νὰ χτυπηθοῦν μ' ὅποιον πλησίαζε. Τώρα ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν τὰ ὅπλα στὴν 'Αθήνα. 'Ο λοχαγὸς Ξένος κίνησε μὲ ταξὶ νὰ εἰδοποιήση τὸν Σπηλιωτόπουλο, ἀλλὰ πυροβολήθηκε ἀπὸ κομμουνιστὲς γύρω στὸ Μαρκόπουλο καὶ λαβώθηκε ὁ σωφέρ του. Μολαταῦτα ἔφτασε τ' ἀπόγεμα κοντὰ στὸν Στρατηγό, ποὺ ἀνάθεσε τοῦ λοχαγοῦ Λάμπη Σταυρόπουλου ν' ἀναλάβη τὴ μεταφορά. Αὐτὸς νοίκιασε δυὸ καμιόνια καὶ δυὸ ἐπιβατικά, πῆρε μαζί του κάμποσους ἔνοπλους νέους, τοὺς φόρεσε κάσκες καί, μὲ πλαστὲς ἀστυνομικὲς ταυτότητες, ξεκίνησε. Εἶχε νὰ περάση δυὸ ἐπικίνδυνα μπλόκα ποὺ ἔκλειναν τὸ δρόμο μὲ ξύλινο φραγμό, ἕνα στὸ Ψυχικὸ κ' ἕνα στὸ Σταυρό. Πηγαίνοντας ἔδωσε ἀπὸ μιὰ μποτίλια κονιὰκ στοὺς φρουρούς, ἔδειξε πὼς τὰ φορτηγὰ ἦταν ἄδεια καὶ πέρασε ὡς «Polizei». Φόρτωσε νύχτα ὅσο ὑλικὸ σήκωναν τ' αὐτοκίνητά του, μὲ κοῦτες τσιγάρα γιὰ δῶρο ξαναπέρασε τὰ μπλόκα χωρὶς ἔλεγχο καὶ κατὰ τὶς τέσσερεις τὸ πρωὶ ἀποθήκεψε στὴν 'Αθήνα τὸ φορτίο. Τὴν ἐπομένη τ' ἀπόγεμα ἔκανε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, μόνο ποὺ στὴν ἐπιστροφὴ ἕνας ἀγουροξυπνημένος σκοπὸς δυστρόπησε νὰ τοὺς ἀφήση νὰ περάσουν. Τότε ὁ Σταυρόπουλος σήκωσε μόνος του μὲ ἀναίδεια τὸ ξύλο τοῦ φραγμοῦ, διάταξε τοὺς σωφὲρ νὰ πατήσουν ὅλο τὸ γκάζι κ' ἐξαφανίστηκαν πρὶν προφτάση νὰ συνέρθη ὁ σκοπός. Εἶναι ἀλήθεια πώς, παραμονὲς νὰ καταρρεύση ὁ Ἄξονας, οἱ μάχιμοι Γερμανοὶ εἶχαν ἀντικατασταθῆ στὶς φρουρὲς ἀπὸ γεροντάκια ποὺ δύσκολα πυροβολοῦσαν. Τὸ τρίτο βράδυ ποὺ θὰ μεταφέρονταν πιὰ τὰ τελευταῖα ἐφόδια ἡ κατάσταση δυσκολεύτηκε ἀπὸ τὸ θόρυβο ποὺ εἶχε κιόλας γίνει πὼς ἦρθαν ὅπλα ἀπὸ τὴν 'Ανατολή. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν βγάλει παντοῦ στὰ Μεσόγεια περίπολα, κ' ἡ συνοδεία τῶν αὐτοκινήτων, μολονότι πορευόταν γιὰ νὰ τοὺς ἀποφύγη μέσα ἀπὸ τ' ἀμπελοχώραφα, ἔπεσε δυὸ φορὲς ἀπάνω τους. Τὴν πρώτη φορὰ ἄρκεσαν οἱ ψεύτικες ταυτό-

1944 τητες τῆς 'Αστυνομίας γιὰ νὰ ξεφύγουν τὸν ἔλεγχο, τὴ δεύτερη ὅμως ἡ περίπολος τοὺς ὁδήγησε στὸ γερμανὸ φρούραρχο τοῦ Μαρκόπουλου. Κατέβηκαν ν' ἀνακριθοῦν ὁ λοχαγὸς Ξένος κι ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Μπερτσιάδης, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μέσα στὰ καμιόνια ἑτοιμάζονταν γιὰ ἄμυνα, ἀποφασισμένοι νὰ δώσουν κάλλιο τὴ ζωή τους παρὰ τὸν ὁπλισμό. Μὲ τὰ αὐτόματα ποὺ κουβαλοῦσαν εἶχαν δύναμη πυρὸς ἱκανὴ νὰ δαμάση λόχο ταχτικοῦ στρατοῦ. Δὲν ἐφοβοῦντο τὴ μάχη, μόνο τὸ Μαρκόπουλο λυποῦνταν ποὺ θὰ τὸ καΐγαν οἱ Ναζῆδες ἂν γινόταν συμπλοκή. Ὅμως οἱ δύο ἀξιωματικοί, δείχνοντας τὶς ἀστυνομικὲς ταυτότητες, ἔβγαλαν τέτοια γλῶσσα στὸν φρούραρχο ὥστε τοὺς πίστεψε κ' ἐπέτρεψε νὰ ξαναφύγουν, χωρὶς νὰ σηκώση κἂν τ' ἀδιάβροχα τῶν καμιονιῶν, ὁπότε θ' ἀνακάλυπτε κάσες πυρομαχικὰ μ' ἀγγλικὲς ἐπιγραφές. Ἔτσι ἔφτασε καὶ συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τοῦ στρατ. Διοικητῆ τὸ πρῶτο φορτίο ποὺ ἔστελνε τὸ Κάιρο. Ὅταν ὅμως μετρήθηκε τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὰ κιβώτια, βρέθηκε πὼς ἡ ἀποστολὴ ἦταν σαμποταρισμένη. 'Απὸ ποιόν ; 'Απὸ τοὺς ἀριστεροὺς τῆς Μ. 'Ανατολῆς. Οὔτε τὰ ὅπλα, οὔτε τ' αὐτόματα ἦταν σωστά, καί, τὸ χειρότερο, ἐλάχιστα φυσέκια γιὰ Τόμμυγκαν εἶχαν ἔρθει. 'Αντὶ 99.282 φυσέκια ποὺ ἀνάφεραν τὰ τηλεγραφήματα μόνο 20.000 παράδωσε τὸ καΐκι. Καὶ τότε θυμήθηκε ὁ Ζάγγλης πὼς ἕνας ναύτης, νομίζοντας πὼς εἶναι ὁμοϊδεάτες, τοῦ εἶπε : « Τὸ προηγούμενο ταξίδι ποὺ πήγαμε πυρομαχικὰ στοὺς ἀντάρτες στὸ Λιτοχώρι κοντέψαμε νὰ πνιγοῦμε ἀπὸ φουρτούνα ». Τὰ φυσέκια μας κάποια ὑπηρεσία τὰ εἶχε στείλει στὸν ΕΛΑΣ . . . Τηλεγραφήσαμε τὸ γεγονός, ἀνακρίσεις ἔγιναν, ὅμως τὰ πυρομαχικά μας ἔκαμαν φτερά.

ΠΩΣ μὲ τὰ πρωτοβρόχια ξεπετάγονται μόνα τους σωρὸ τὰ μανιτάρια, ἔτσι αὐτόματα παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Κατοχῆς διάφορες παράνομες ἐφημεριδοῦλες. Μερικὲς εἶναι γραμμένες μὲ γραφομηχανή, μερικὲς στὸν πολύγραφο, καὶ μόνο ἀργότερα ἀρχίζουν νὰ τυπώνωνται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν σὲ μεγάλον ἀριθμό. Ὅλες ἐθνικιστικές, γιατὶ ἡ πρώτη κομμουνιστικὴ βγαίνει τὸν Ὀκτώβριο τοῦ '41, ἀλλὰ βγαίνει μὲ πλούσια μέσα κι ἀπὸ ἐπαγγελματίες δημοσιογράφους. Κανένα πολιτικὸ κόμμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ΚΚΕ, δὲν προσπάθησε ν' ἀγκαλιάση αὐτὴ τὴν αὐθόρμητη κίνηση τῶν νέων, ἀνοργάνωτη, βέβαια, ὅμως σπουδαία. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δοχεῖο ποὺ ἀποζητᾶ νὰ γεμιστῆ. Ἀποστρέφεται τὸ κενό. Ἡ σκλαβιὰ εἶχε δημιουργήσει πνευματικὸ σάστισμα στοὺς πολίτες, κ' ἡ ἀπόλυτη ὑποταγὴ τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων στὸν Ἄξονα, μὲ τὸ νὰ δηλητηριάζη λίγο - λίγο τὴν κοινὴ γνώμη, ἔκαμε ἐθνικὴ ἀνάγκη τὴν ὕπαρξη κρυφοῦ τύπου. Στὴν ἀρχὴ δὲν μιλᾶν οἱ ἐφημερίδες μας παρὰ γιὰ Μεγάλη Ἑλλάδα, προσπαθώντας νὰ διατηρήσουν τὸν φλογισμένο πατριωτισμὸ τοῦ '40. Ὕστερα συνιστοῦν ἑνότητα, ποὺ εἶναι μοναδικὴ προϋπόθεση γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας. Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ λυσσιάζουν ἀπὸ τὴν ἄνθηση τοῦ μυστικοῦ τύπου, γιατὶ τοὺς χαλάει τὰ σχέδια, ἀποκαλύπτει τὰ ψέματα τῆς προπαγάνδας τους, τὰ κακουργήματα στὶς ἐπαρχίες, καὶ διατηρεῖ ἀτράνταχτο τὸ ἠθικὸ τῶν σκλαβωμένων. Τὸ ἰταλικὸ Φρουραρχεῖο δὲν ἀργεῖ νὰ διατάξη ν' ἀπογραφοῦν ὅλα τὰ πιεστήρια, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τὰ ἐλέγχη. Τώρα κινδυνεύουν τυπογράφοι καὶ συντάκτες, εἴτε δὲν δηλώσουν τὸ τυπογραφεῖο τους καὶ τ' ἀνακαλύψη ὁ Ἄξονας, εἴτε τὸ δηλώσουν καὶ μ' αἰφνιδιασμὸ τοὺς πιάσουν νὰ τυπώνουν ἀντιφασιστικὰ φύλλα. Τὸ μέτρο αὐτὸ ἀναγκάζει πολλὲς ὁμάδες νὰ δουλεύουν μὲ

1944 χειροπιεστήρια πού τ' ἀποκρύβουν σὲ ὑπόγεια. Ὁ ΕΣΑΣ ('Ἐθνικὸς Σύνδεσμος Ἀνωτάτων Σχολῶν) ἀπὸ τότε ἀναγκάστηκε νὰ τυπώνη τὴ φτωχικὴ ἐφημερίδα τῶν φοιτητῶν, ὁ «Μαχητής», στὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κυψέλης. Παρ' ὅλο τὸν κίνδυνο καμιὰ ἐφημερίδα δὲν διέκοψε τὴν ἔκδοσή της· ἀντίθετα μάλιστα, αὐξάνουν. Ξεπερνᾶν τὰ ἑκατὸ τὰ λογῆς - λογῆς ἔντυπα πού κυκλοφοροῦν κρυφά. Μανία τῆς ἀτομικότητας τοῦ Ἕλληνα. Μάταια δοκιμάζω νὰ συντονίσω τὶς ἐκδόσεις· ἀδύνατο νὰ πείσω τὶς ὀργανώσεις νὰ βγάλουν τρία τὸ πολὺ φύλλα, ὁπότε τὰ ἔξοδα θὰ ἦταν λιγότερα καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς διανομῆς θὰ περιορίζονταν σημαντικά, γιατὶ στὸν ἀγώνα αὐτὸν χάθηκαν πολλὲς ὑπάρξεις. Δὲν ξέρω νά 'φερε ἡ Ἀντίσταση πιὸ ὑπέροχες στιγμὲς ἀπὸ κεῖνες πού στοιχειοθέτες καὶ νέοι μαζεύονταν πάλι στὸ μυστικὸ τυπογραφεῖο τὴν ἑπομένη τοῦ τουφεκισμοῦ κανενὸς συντρόφου των καί, ἀφοῦ ἔκλαιαν τὸν ἡρωικὸν ἀγωνιστή, ἄρχιζαν ἀμέσως τὸ τύπωμα τοῦ καινούριου φύλλου τρέμοντας γιὰ τὴ δική τους ζωή, μὲ μόνη ἱκανοποίηση ὅτι ἔκαναν πατριωτικὸ καθῆκον καὶ ὅτι τὶς εἰδήσεις πού τύπωναν τίς ἄκουγαν ὕστερα ἀπὸ τοὺς συμμάχους ραδιοφωνικοὺς σταθμούς, πού τὶς λάβαιναν τακτικὰ ἀπὸ τὶς ἐδῶ ἀγγλικὲς ὑπηρεσίες. Κυνηγοῦσε τὰ τυπογραφεῖα μὲ πεῖσμα καὶ ἡ πονηρὴ Τσὶ - Ἔσσε τῶν Ἰταλῶν καὶ ἡ Γκεσταπό, μὰ οἱ ἐφημερίδες διατήρησαν ὡς τὸ τέλος τὸ σύνθημα πού εἶχε δώσει ὁ Πηνιάτογλου: «Πολεμᾶμε τὸν Καταχτητὴ ὅπως μποροῦμε, ὅπου μποροῦμε, μὲ ὅ,τι μποροῦμε». Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς ἀπ' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ΚΚΕ τιμιότερο στάθηκε τὸ δημοσιογραφικό. Ὁ Κώστας Βιδάλης, ὅπως γνωρίζαμ' ἐμεῖς ποῦ τύπωναν ἐκεῖνοι τὰ φύλλα τους, καὶ ποιοὶ ἀρθρογραφοῦσαν, ἔτσι γνώριζε κι αὐτὸς ὅλους τοὺς συνεργάτες καὶ τὰ τυπογραφεῖα μας χωρὶς ποτὲ νὰ μᾶς προδώση, μολονότι συχνὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀλληλοβριζόμαστε.

Στὴ μέση τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη τὸ μαγαζὶ Κλῶστερ πουλοῦσε κουβαρίστρες. Μόλις ἔμπαινες μέσα σὲ ὑποδέχον-

ταν ἕνας ὑπάλληλος καὶ μιὰ ταμίας. Ἂν σὲ γνώριζαν, σ' ἄφηναν νὰ προχωρήσης βαθύτερα, ὅπου βρίσκονταν τὰ γραφεῖα τῆς καλύτερης μυστικῆς ἐφημερίδας, τοῦ « Ἑλληνικοῦ Αἵματος ». Ἐκεῖ συναντοῦσες τοὺς Ἀχιλ. Κύρου, Λάζαρο Πηνιάτογλου, Βοβολίνη, Μήλιο καὶ Φωτιάδη. Αὐτὴ ἡ πεντάδα ἔκαμε τὸ κατόρθωμα (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας) νὰ δώση στὴν κυκλοφορία τὰ 30 μυστικὰ βιβλία καθοδηγήσεως ΕΕΑ. Αὐτοὶ πρῶτοι κατάγγειλαν πὼς τὸ ΕΑΜ εἶναι ὄργανο τοῦ κομμουνισμοῦ, σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ κανεὶς δὲν τὸ ὑποπτευόταν ἀκόμη. Αὐτοὶ ἀποκάλυψαν πὼς ὑπάρχουν καὶ σύμμαχοι ἐχθροί μας — οἱ Σλάβοι — πὼς τὸ ΕΑΜ εἶναι ἡ πέμπτη φάλαγγα τοῦ Στάλιν, καὶ ἡ διάλυση τῆς « Κομιντέρν » ἀπάτη. Γιὰ νὰ γιορτάσουν τὰ δύο χρόνια τῆς κρυφῆς ζωῆς τοῦ « Ἑλληνικοῦ Αἵματος » ἔκδοσαν καὶ διακοσασέλιδο τόμο, τὸν « Ἀγγλικὸ Πολιτισμὸ » τοῦ Πηνιάτογλου, κατόρθωμα ποὺ κανένας ἄλλος δὲν ξεπέρασε.

Σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνιὰ τῶν Ἀθηνῶν, ὁδὸς Δεληγιάννη 2, σκαρώνονταν οἱ ἐκδόσεις τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως ». Τὸ πάτωμα ἦταν πάντοτε βρώμικο ἀπὸ τὶς λάσπες τῶν παιδιῶν ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὶς συνοικίες, γιατὶ τούτη ἡ ὀργάνωση τύπωνε πολλὰ φύλλα, τὴ « Μάχη » γιὰ μεγάλη κυκλοφορία [1], τὴ « Φοιτητικὴ Δράση » γιὰ τοὺς σπουδαστές, τὴν « Ἰατρικὴ Δράση », τὴν « Μεγάλη Ἰδέα », τὴν « Ἐθνικὴ Ἑλληνίδα » γιὰ τὸ γυναικεῖο τμῆμα της, τὸν « Ἀγωνιστὴ » γιὰ τὴ νεολαία, τὴν « Ἔφοδο » γιὰ τὶς μαχητικὲς ὁμάδες της, κι ἄλλα τρία κλαδικὰ ὄργανα. Ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ '44 ἄρχισε τὸ δυσκολώτερο ἔργο της, τὴν ἔκδοση τοῦ « Ραδιοφωνικοῦ Δελτίου » σὲ 8.000 φύλλα ποὺ μοιράζονταν δωρεάν. Τρία ἀγόρια καὶ τρία κορίτσια κρατοῦσαν ὁλόκληρο τὸ εἰκοσιτετράωρο βάρδια δίπλα σὲ μυστικὰ ραδιόφωνα καὶ σημείωναν τὶς κυριότερες εἰδήσεις. Τὶς ἔστελναν τοῦ Πάνου Κόκκα καὶ τοῦ Τρύφωνα Τριανταφυλλάκου, ποὺ τὶς τύπωναν ἀρχικὰ στοῦ Κωβαίου, κατόπι στοῦ Καρύδη, τέλος στοῦ Ζα-

1. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα «Μάχη» ποὺ ἐξέδωκε ἀργότερα ἡ ΕΛΔ κλέβοντας τὸν τίτλο μας.

1944 φειράτου τὸ τυπογραφεῖο. Οἱ 220 ἀριθμοὶ Δελτίου ποὺ ἐκδόθηκαν σημαίνουν 220 φορὲς κίνδυνο τῆς ὑπηρεσίας λήψεων, 220 καρδιοχτύπια στὰ τυπογραφεῖα καὶ 8.000 φορὲς κάθε μέρα κίνδυνο τῶν συνεργείων διανομῆς, ποὺ μοιράζουν ἕνα - ἕνα τὰ δελτία στὰ διάφορα σπίτια. Μεσάνυχτα τῆς 30 Αὐγούστου χαλάει τὸ ἠλεκτρικὸ μοτοράκι ποὺ κινοῦσε τὰ πιεστήρια. Ὁ Τριανταφυλλάκος μὲ τὸν Ἀνδρέα Ἰωσήφ, ποὺ ἀγρυπνᾶν στὴν ἔκδοση, δὲν ὑποφέρουν τὴν ἰδέα πὼς αὔριο πρωὶ δὲ θὰ μοιραζόταν Δελτίο. Ἐνῶ ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία καὶ πυροβολοῦν οἱ Γερμανοὶ ὅποιον δοῦν ἔξω τέτοιαν ὥρα, φεύγουν οἱ δυό τους καὶ καταφέρνουν, λίγο πρὶν ξημερώση, νὰ πείσουν ἠλεκτρολόγο νὰ τοὺς ἀκολουθήση ἀπὸ τὰ Πατήσια στὴν ὁδὸ Σαπφοῦς. Τὸ μοτοράκι διορθώνεται καὶ τὸ Δελτίο παραδίνεται, ἔστω μὲ ἀργοπορία, στοὺς Ἀθηναίους, ποὺ πεινᾶν γιὰ ψωμὶ ἀλλὰ πεινᾶν περισσότερο γιὰ εἰδήσεις.

Παρακολουθῶ τοὺς νέους ποὺ κάνουν τὶς διανομὲς τοῦ μυστικοῦ τύπου καὶ τοὺς λυπᾶμαι, καὶ τοὺς θαυμάζω. Τοὺς λυπᾶμαι, γιατὶ τοὺς βλέπω ὁλοένα νὰ χλωμαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα, τὰ ξενύχτια, τὶς μακρινὲς πορεῖες· τοὺς θαυμάζω, γιατὶ τοὺς ἀκούω νὰ μιλᾶν γιὰ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα μὲ μιὰν ἀπότομη ὡριμότητα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὴν ἔχη δώσει παρὰ τὸ καθημερινὸ ἀντίκρισμα τοῦ θανάτου. Τὰ παιδαρέλια αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ παίξει γιὰ τὴν ἡλικία τους, ὅμως τώρα παίζουν τὴ ζωή τους. Ἡ Ἀντίσταση εἶναι καλὴ συνέχεια στὶς σπουδές τους, γιατὶ κανένα σχολειὸ δὲν μορφώνει καλύτερα τὸν χαρακτήρα. Ἐκεῖνο ποὺ ἴσως τοὺς λείψη, οἱ πολλὲς γνώσεις, τὸ ἀντικαθιστοῦν μὲ τὸ χαλύβδωμα τῶν νεύρων. Δυὸ γυμνασιόπαιδα, ὁ Θ. Σκουληκίδης κι ὁ Π. Ροῦσος, τοιχοκολλᾶν τὴ νύχτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου κάτι προκηρύξεις μας στὴν ὁδὸ Σταδίου, ὕστερα γυρίζουν πίσω καὶ δουλεύουν τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας ὡς κάτω. Ἕντεκα πιὰ ἡ ὥρα εἶπαν νὰ σταματήσουν, γιατὶ ἔπαυσε ἡ κυκλοφορία, μὰ θέλησαν νὰ γεμίσουν καὶ τὴν πλατεία Κάνιγγος. Ἐπειδὴ

τὸ ΕΑΜ ἔσκιζε κάθε ἐθνικιστικὴ προκήρυξη, οἱ δυὸ νέοι ἀπόψε τὶς ἔβαζαν ψηλά. Ἔσκυβε ὁ ἕνας, ὁ ἄλλος ἀνέβαινε στὴ ράχη του καὶ τοιχοκολλοῦσε. Ἐκεῖ, τὴν ὥρα ποὺ τοποθετοῦσαν τὴν τελευταία προκήρυξη στὸ κιόσκι Κάνιγγος, οἱ φασίστες τοὺς εἶδαν καὶ κατάφεραν ν' ἁρπάξουν τὸν Σκουληκίδη. Τὸ παιδὶ αὐτὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων τὸ βασάνισαν ἀφάνταστα γιὰ νὰ ὁμολογήση ποιὸς ἦταν ὁ σύντροφος καὶ ποιὰ ἡ ὀργάνωσή του. Ἀπὸ τὰ μαρτύρια ποὺ τοῦ ἔκαμαν ἔμεινε καιρὸ σὲ νοσοκομεῖο, μὰ δὲν ὁμολόγησε τίποτα.

Μιὰ ὁμάδα ΕΣΑΣ μοίραζε δελτία στὴ συνοικία Γκίζη, ὅταν ἔπεσε πάνω σὲ γερμανικὴ περίπολο. Πλήγωσαν οἱ Ναζῆδες τὸν νεαρὸ Τσαρούχη καὶ τὸν ἔπιασαν. Ὅσο κι ἂν τὸν ἐβασάνισαν δὲν ἔβγαλε οὔτε αὐτὸς λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του.

Τὰ Ραδιοφωνικὰ Δελτία ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸν Πειραιὰ τὰ ἔφερνε στὴν Ὁμόνοια ὁ φοιτητὴς Φέσας καὶ τὰ παράδινε τοῦ Μανόλη Χαιρέτη, ποὺ τὰ κατέβαζε στὸ λιμάνι. Γιὰ νὰ μὴ δίνη ὑποψίες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀναμονὴ στὸ ἴδιο μέρος, ὁ Χαιρέτης πουλοῦσε κουλούρια ἔξω ἀπὸ τὸ σταθμὸ τοῦ Ἠλεκτρικοῦ. Ἕνα πρωὶ ἡ Γκεσταπὸ τὸν ἔζωσε καὶ τὸν συνέλαβε. « Εἶσαι Ἑβραῖος », τοῦ εἶπαν. Πραγματικὰ δίπλα του πουλοῦσε κουλούρια ἕνα Ἑβραιάκι, ποὺ μὲ τὸ μικρεμπόριο αὐτὸ ἔτρεφε τοὺς κρυμμένους γονεῖς του. Ὁ Χαιρέτης βρέθηκε σὲ δίλημμα, ἢ νὰ προδώση τὸ Ἑβραιάκι, γιὰ νὰ γλιτώση αὐτός, ἢ ν' ἀφήση νὰ συλληφθῆ ὁ ἴδιος, μὲ κίνδυνο νὰ πιάσουν τὸν Φέσα ποὺ τὸν εἶδε νὰ πλησιάζη ἀπὸ μακριὰ μὲ χαρτοφύλακα γεμάτον δελτία. Προτίμησε τὸ δεύτερο. Δυστυχῶς τὰ νοήματα ποὺ ἔκαμε τοῦ Φέσα ν' ἀπομακρυνθῆ τὰ εἶδαν οἱ Γκεσταπίτες καὶ τὸν ἔπιασαν κ' ἐκεῖνον. Μέσα στὴν τσάντα του βρῆκαν πεντακόσια δελτία. Ὁ Πάνος Κόκκας ἔτρεξε σπίτι μου νὰ μοῦ πῆ πὼς κινδυνεύουμε ὅλοι καὶ νὰ κρυφτῶ, γιατὶ ὁ Φέσας θὰ μιλοῦσε βασανιζόμενος. Μὰ δὲν ἐμίλησε, ὡσότου, μαζὶ μὲ τὴ μητέρα του, ἀπόγονο τῶν ναυάρχων Τομπάζη, κατάφερα νὰ τὸν γλιτώσω ἀπὸ τὴ φυλακή.

1944 Ρωτάει μιὰ τρυφερὴ κοπέλα τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως » ποὺ μοιράζει δελτία, αὐτὴν ποὺ ἔγραφε στοὺς τοίχους ἀντιγερμανικὰ συνθήματα ὅταν χτύπησαν οἱ κομμουνιστὲς τοὺς συντρόφους της μὲ φαλτσέτα, τὴν ρωτάω πῶς ἀντέχει νὰ βλέπη τέτοια δράματα. Μοῦ λέει :

— Περιμένω τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ὅταν ὅλα ἡσυχάσουν, τότε θὰ ξεσπάση τὸ κλάμα μου.

Δὲν ἔχει ἄδικο· τότε θὰ ξαναγίνη γυναίκα. Οἱ κοπέλες τῶν ὀργανώσεων, τὴν ὥρα ποὺ ἔβγαιναν στὸν κόσμο κ' εἶχαν δικαίωμα νὰ χαροῦν τὴν ἄνοιξή τους, βρέθηκαν μπλεγμένες στὴν Κατοχή, τὴ δυστυχία, τὴν Γκεσταπό. Ἡ μεγάλη συναδέρφωση μὲ τ' ἀγόρια τὶς ἐμποδίζει ν' ἀγαπήσουν. Οἱ κίνδυνοι ἑνώνουν τὰ νιάτα, ἀλλὰ χωρὶς ἔρωτα. Ἡ εἰδοποίηση μιᾶς ὁμάδας στὶς νέες : « ἐλᾶτε, σᾶς χρειαζόμαστε », ἦταν διαταγή. Τρέχαν ὅλες πρόθυμα στοὺς κόπους καὶ τοὺς μπελάδες, γεμάτες ἀπὸ τὴν ἔξαρση τῆς Νίκης, ἐνῶ τὶς ἔζωνε ὁ κύκλος τῶν χαφιέδων.

Τούτη ἡ ἐθνικὴ περιπέτεια ἔδειξε τὴν ἀξία τῆς Ἑλληνίδας. Ἂν καὶ εἶναι ἡ πιὸ πονεμένη, αὐτὴ δίνει παρηγοριὰ κ' ἐνίσχυση στὴ συφορά. Εἶναι ἔτσι ὅπως τὴν θέλησε ἡ φύσις — πηγὴ ζωῆς. Τὸ θάρρος της ἐμπνεύει τοὺς ἄντρες, τοὺς κάνει νὰ ξεπερνᾶν τὸν ἑαυτό τους. Θυμᾶμαι, κάποια νύχτα, ἕνα κοριτσάκι ἀπὸ καλὸ σπίτι, μόλις ἔπεσε ἡ παρέα της σὲ ἰταλικὴ περίπολο κι ἄρχισε ἔρευνα γιὰ ὅπλα, ἅρπαξε τὰ δυὸ πιστόλια τῆς ὁμάδας, τὰ κράτησε στὰ χέρια της σηκωμένα ψηλά, στὰ σκοτεινά, καὶ τοὺς ἐγλίτωσε, γιατὶ οἱ φρατέλοι φώτισαν κ' ἐρεύνησαν λάγνα τὸ σῶμα της, δὲν ἔφεξαν τὰ χέρια της.

Ἡ Ἑλληνίδα δὲν δείλιασε οὔτε μπροστὰ στὶς ἐκτελέσεις, οὔτε ὅταν ἔξω στὴν ὕπαιθρο τῆς ἔκαψαν τὸ σπίτι. Γεμάτη καρτερία καὶ πατριωτισμὸ προσφέρει στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς τεράστια βοήθεια.

ΠΟ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ πού ἄρχισαν τὰ γερμανικὰ τραῖνα νὰ μεταφέρουν ἐπειγόντως στρατὸ καὶ ὑλικὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο, τὸ Ἀγγλικὸ Στρατηγεῖο προσπάθησε νὰ κινήση τὸ μεγαλόσωμο ΕΛΑΣ, σώματα στρατοῦ καὶ μεραρχίες του, νὰ ἐνεργήσουν σαμποτάζ. Ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση τῶν κομμουνιστῶν πού κυβερνᾶν τὰ τάγματα, ἐδῶ οἱ ἐλασίτες σαμποτάριζαν, ἐκεῖ ἀδιαφοροῦσαν. Ἔτσι ἀναγκάστηκε τὸ Κάιρο, σ' ὅσες περιοχὲς φανατικοὶ καπετανέοι ἀρνοῦνταν νὰ κάνουν σαμποτάζ, νὰ ρίξη μ' ἀλεξίπτωτα εἰδικὰ συνεργεῖα. Ἕνα τέτοιο τμῆμα κυβερνοῦσε ὁ φίλος μου Toby (ἐπίλαρχος Γ. Διαμαντόπουλος), πού τὸν εἴχαμε συναντήσει φθινόπωρο τοῦ '43 ὅταν ἔκανε τὸ πρῶτο του ταξίδι ἀπὸ τὴ Μ. Ἀνατολή, φερμένος μ' ὑποβρύχιο ὡς τὴν Ἀχλαδερὴ τῆς Εὔβοιας. Τούτη τὴ φορὰ ἀεροπλάνο τὸν ξεσφεντόνισε, μὲ συντρόφους τὸν λοχαγὸ Πολυζόπουλο, ἀσυρματιστή, καὶ τὸν ὑπομοίραρχο Κίππη, γιὰ τὶς ἀνατινάξεις, μεσάνυχτα τῆς 4ης Ἰουλίου σὲ μιὰ πλαγιὰ τοῦ Πάικου πού τὴν κατεῖχε τὸ 30ὸ Σύνταγμα ΕΛΑΣ.

— Τί εἶστ' ἐσεῖς; τοὺς ρώτησαν ἅμα προσγειώθηκαν.

— Σαμποτέρ.

— Ποῦθ' ἔρχεστε;

— Ἀπὸ τὸ Κάιρο. Ὁρίστε τὰ χαρτιά μας.

Κ' ἔδειξαν τὰ ἔγγραφα τοῦ ἴδιου τοῦ στρατηγοῦ Οὐίλσον, πού διάταζε ὅλες τὶς ἀντάρτικες δυνάμεις στὴν Ἑλλάδα νὰ τοὺς συντρέξουν. Ὁ ΕΛΑΣ, ὡς πρώτη κουβέντα, τοὺς ἀπαγόρεψε νὰ κουνηθοῦν πρὶν τὸ ἐγκρίνη ἡ Διοίκησή του καί, ὅταν ἔδωσαν στὸν συνταγματάρχη τοῦ 30οῦ πίνακα τῶν σαμποτὰζ πού σκόπευαν νὰ κάμουν, δὲν ἐνέκρινε κανένα παρὰ ἄρχισε νὰ τοὺς στριφογυρίζη ἄσκοπα ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό. Διαμαρτυρόταν ὁ ἄγγλος, σύνδεσμος ταγματάρχης

1944 Τζόνσον, ἀλλὰ μόνο ἀφοῦ ἔλαβε ὁ ΕΛΑΣ τελεσίγραφο τῆς Μ. Ἀνατολῆς ἀναγκάστηκε νὰ τοὺς κατεβάση στὴν πεδιάδα τῶν Γιανιτσῶν, γιὰ νὰ χαλάσουν γεφύρια καὶ σιδηροδρόμους. Καὶ πάλι, μόλις ἔφτασαν στὸ Πλατύ, τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ γυρίσουν πίσω στὴ Βέρροια, ὅπου τοὺς παράδωσαν στὸ 16ο σύνταγμα τοῦ ἐφεδρικοῦ ΕΛΑΣ νὰ τοὺς φυλάη. Δὲν ἐννοοῦσαν οἱ ἀριστεροὶ κανεὶς ἄλλος νὰ κάμη χαλασμό. Τέλος ἕνας καπετάνιος, Νίκος τ' ὄνομα, ἄνθρωπος ἀπονήρευτος, τοὺς ἄφησε νὰ σαμποτάρουν τὴ γραμμὴ Βέρροιας - Νιάουσας. Τοῦτο ἔγινε μ' ἐπιτυχία τὴ νύχτα τῆς 5ης Σεπτεμβρίου. Στὶς 8 Σεπτεμβρίου τίναξαν γέφυρα δέκα μέτρων ἔξω ἀπὸ τὸ Τουρκοχώρι, στὶς 11 τοῦ μηνὸς γκρέμισαν τὸ μεγάλο γεφύρι μπετὸν - ἀρμὲ τῆς Σκύδρας, στὶς 12 ὑπονόμεψαν μὲ νάρκες τὴ δημοσιὰ Βέρροιας - Κοζάνης ὅπου ξεπατώθηκε γερμανικὴ φάλαγγα καμιονιῶν, στὶς 15 στράβωσαν τὰ κλειδιὰ τοῦ σταθμοῦ Γιδᾶ ποὺ ἦταν σπουδαῖος συγκοινωνιακὸς κόμπος, κ' ἔτσι σταμάτησαν τὴν ἐπικοινωνία Θεσσαλονίκης - Φλώρινας κι ἀνάγκασαν τοὺς Γερμανοὺς νὰ κάνουν τὶς μετακινήσεις τους πεζῆ. Ἐχθρικὸς στρατὸς ποὺ ἐγκαταλείπει ἕναν τόπο μὲ τὸ τραῖνο ποτὲ δὲν φαντάζεται πὼς νικήθηκε. Τὴν ἧττα τὴ φανερώνει ὁ κάματος τῆς πεζοπορίας, γιατὶ νιώθεις νικημένος ὅταν ὑποχωρῆς μὲ τὸ γυλιὸ στὴ ράχη κ' ἱδρωκοπᾶς περπατώντας.

Ὕστερα ἀπὸ τὸ κλείσιμο τῆς γραμμῆς Φλώρινας οἱ Ναζῆδες ἔλαβαν ἐξαιρετικὰ μέτρα προστασίας τῶν σιδηροδρόμων. Κάθε χιλιόμετρο τοποθέτησαν διπλοσκοπούς, στὰ ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ στοὺς λόφους ἐγκατάστησαν φυλάκια, ἐνῶ περιπολίες ἔτρεχαν ὅλη νύχτα πάνω - κάτω σὲ ντρεζίνες μὲ πολυβόλα καὶ προβολεῖς. Μόλο ποὺ τὸ ἔργο τῆς ὁμάδας Toby κατάντουσε τώρα πολὺ δύσκολο, στὶς 16 Σεπτεμβρίου κατάφεραν νὰ σαμποτάρουν τὰ κλειδιὰ τοῦ σταθμοῦ Πλατύ, στὶς 18 ἀνατίναξαν τὴ μεγάλη γέφυρα 40 μέτρων τοῦ Γιδᾶ, καὶ πάλι τρεῖς μέρες ἀργότερα τὶς σιδηροτροχιὲς κοντὰ στὸ Αἰγίνιο. Στὶς 23 τοῦ ἴδιου μήνα ἔβαλαν σὲ δεκαοχτὼ θέσεις νάρκες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τρεῖς ἐπικρουστικὲς διά-

λυσαν ὁλόκληρο τραῖνο, ἐνῶ ἄλλες, κανονισμένες μὲ «κοντυλοφόρους», ἔσκασαν πολλὲς ὧρες ἀργότερα καὶ σκότωσαν τοὺς γερμανοὺς στρατιῶτες ποὺ ἐπισκεύαζαν τὴ ζημιά. Τόσο πέτυχε τοῦτο τὸ σύστημα ὥστε τὸ ἐφάρμοσαν σὲ διάφορες μεριὲς κ' ἐξάρθρωσαν τὶς συγκοινωνίες, μαζὶ μὲ τὴν πολύτοξη γέφυρα τοῦ Ἀλιάκμονα, ποὺ τὴ σώριασαν κάτω 1η Ὀκτωβρίου. Παντοῦ στὴν ὕπαιθρο ὅπου ἔδρασε ὁ Toby οἱ χωριάτες τὸν βοήθαγαν, ἀκόμη κι ὅπου περίμεναν σκληρὰ ἀντίποινα γιὰ τὰ χωριά τους, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἐξηγοῦσε τὴν ἀνάγκη τῆς θυσίας. Τὸ μόνο ποὺ τὸν παρακαλοῦσαν ἦταν νὰ τοὺς εἰδοποιῆ ἐγκαίρως γιὰ ν' ἀπομακρύνωνται καὶ νὰ μὴ χάνωνται ἄδικα ζωές, ὅπως ἔκαναν οἱ ἄκαρδοι Βελουχιώτηδες καὶ παῖρναν τὸ λαὸ στὸ λαιμό τους. Ὁ ἄγγλος ταγματάρχης John Mulgam διηγεῖται πὼς τὸν χειμώνα τοῦ '43 ἀνατίναξε τὴ γέφυρα τοῦ χωριοῦ Καΐτσα, ποὺ ἀπὸ ἀντίποινα τό 'καψαν οἱ Ἰταλοί. Οἱ κάτοικοι φύγαν στὰ βουνά, μὰ ξαναγύρισαν καὶ ζοῦσαν στὰ καμένα σπίτια τους τὸ καλοκαίρι. Ὁ Mulgan ἑτοιμαζόταν νὰ χαλάση πάλι τὴν ἴδια ἐπισκευασμένη γέφυρα, ὅταν εἶδε τοὺς πρόκριτους τῆς Καΐτσας νὰ τὸν πλησιάζουν. Σκέφτηκε πὼς ἔρχονταν νὰ τὸν παρακαλέσουν ν' ἀπομακρυνθῆ, ποιὰ ἦταν ὅμως ἡ ἔκπληξή του σὰν τοὺς ἄκουσε νὰ τοῦ λένε:

—Ἤρθαμε νὰ σοῦ ποῦμε νὰ μὴ νοιαστῆς γιὰ μᾶς. Βλάψε τοὺς τύραννους, κ' ἐμεῖς ξαναπαίρνουμε τὰ βουνά.

Μετὰ τὸ Σεπτέμβριο ὁ Toby πῆρε διαταγὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο νὰ κατεβῆ στὴ Θεσσαλονίκη νὰ διαπραγματευθῆ τὴν παράδοση τῶν ἐκεῖ Γερμανῶν. Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες δούλευε στὴν περιοχὴ τοῦ 53ου ἐλασίτικου συντάγματος. Ὁ καπετάνιος του Ζαχαρίας, καλὸς πατριώτης, ἔδωσε πρόθυμα τὴν ἄδεια νὰ πάη ὁ Toby ἐκεῖ ποὺ ὅριζαν οἱ Βρετανοί. Πίσω του ἄφησε τὸν μοίραρχο Κίππη, ποὺ ἐξακολούθησε νὰ σπάζη γεφύρια καὶ ράγιες. Μὲ τὴ βοήθεια μάλιστα τῆς RAF ἔκανε σωστὴ θραύση στοὺς Γερμανούς, γιατὶ τώρα ὁ ἀσύρματός του εἰδοποιοῦσε σὲ ποιὸ μέρος εἶχαν χαλάσει τὴ γραμμὴ καὶ κατάφταναν ἀεροπλάνα ποὺ βομβάρδιζαν τὶς

σταματημένες ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς τοῦ σαμποτὰζ ἁμαξοστοιχίες. Κ' ἐνῶ τὸ Κάιρο τοὺς ἔστελνε θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴ λαμπρὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ κατορθώματά τους, ὁ ΕΛΑΣ τοὺς φυλάκισε, αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ποὺ εἶχε δεῖ ἐπὶ πενήντα μέρες νὰ τιμωροῦν τόσο σκληρὰ τὸν Ἄξονα ἐκθέτοντας τὴ ζωή τους σ' ἀδιάκοπους κινδύνους. Ὕστερα συνέλαβαν κ' ἐβασάνισαν οἱ κομμουνιστὲς ὅσους χωριάτες βοήθησαν τὸν Toby στὸ ἔργο του καθὼς καὶ τὸν δικό τους καπετάνιο Ζαχαρία ποὺ εἶχε τὴν ἀφέλεια νὰ σκέπτεται ἐθνικά.

Ο ΠΡΩΙ τῆς 22ας Σεπτεμβρίου ὁ Στέφανος Στεφανόπουλος μὲ εἰδοποιεῖ πὼς κάποιο σοβαρὸ πρόσωπο φέρνει προτάσεις τοῦ σρατηγοῦ Felmy γιὰ τὸν στρατ. Διοικητὴ καὶ ζητᾶ νὰ ἑτοιμάσωμε συνάντηση τῶν δύο στρατηγῶν. Ὁ Σπηλιωτόπουλος εἶναι ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ τὸ τηλεγράφημα 209 τοῦ Σκόμπι ν' ἀκούση γερμανικὲς προτάσεις καὶ νὰ τὶς διαβιβάση στὸ Κάιρο, ὡστόσο δὲν θέλει νὰ δῆ τὸν Felmy κι ἀναθέτει νὰ τὸν συναντήσωμε ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας κ' ἐγώ. Τὴν ἑπομένη μᾶς στέλνει ὁ Στεφανόπουλος τὸν μεσολαβητὴ Μαυρομμάτη, πατριώτη Διευθυντὴ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, γιὰ ν' ἀκούσωμε νέα πρόταση : « Ἀφοῦ ὁ Σπηλιωτόπουλος δὲν καταδέχεται νὰ πάη μόνος του, τότε κι ὁ Felmy θὰ στείλη ἀντιπρόσωπό του. Ποῦ θέλουμε ν' ἀνταμώσωμε ; » Ἀποκρινόμαστε πὼς αὐτὸ εἶναι ἀδιάφορο, ἂν καὶ θὰ προτιμούσαμε στὸ δικό μου σπίτι. Τὸ μεσημέρι παίρνουμε τὴν ἀπάντηση : « Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ στρατηγοῦ Felmy θὰ ἔλθη σπίτι μου στὶς 4 τὸ ἀπόγεμα, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι ἂν κοινολογηθῆ τὸ παραμικρὸ γιὰ τὴ συνάντηση θὰ ἐκτελεστοῦν αὐθημερὸν ἐμεῖς οἱ δυὸ κι ὁ μεσολαβητής ». Τὸν ὅρο αὐτὸν πρέπει νὰ δηλώσωμε προκαταβολικὰ ὅτι τὸν ἀποδεχόμαστε.

'Ο Σπηλιωτόπουλος ἐξαγριώνεται μὲ παρόμοια πρόστυχη ἀπαίτηση, μὰ ὁ Λουκῆς, ὁ Μαυρομμάτης κ' ἐγὼ τὴν ἀψηφᾶμε. Τὰ ἐπικίνδυνα S.D. εἴχανε φύγει, εἶναι ἀπίθανο νὰ κάμη ἀτιμία στρατηγὸς τῆς Βέρμαχτ. Δεχόμαστε τὸν ὅρο, καὶ τὴν ὁρισμένη ὥρα μᾶς φέρνει ὁ Μαυρομμάτης ἕναν ψηλό, στρογγυλοπρόσωπο ξανθὸ κύριο ;

Συσταίνεται μόνος του σὲ καθαρὰ ἑλληνικά :

— Ταγματάρχης δόκτωρ Ρόλαντ Βέμπερ, διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Στρατηγείου. Οἱ κύριοι ;

Λέμε τὰ ὀνόματά μας καὶ καθόμαστε. Κανεὶς δὲν ἀρχίζει τὴν κουβέντα περιμένοντας τὸν ἄλλον νὰ μιλήση. 'Η σιωπὴ βάσταξε λίγα μὰ μακριὰ δευτερόλεπτα. Πρῶτος ὁ Γερμανὸς ρωτᾶ :

— 'Εκπροσωπεῖτε τὸ Στρατηγεῖο Μ. 'Ανατολῆς ;

ΛΟΥΚΗΣ : Ὄχι. Δὲν ἔχομε καμιὰ εἰδικὴ ἐντολή, ἀλλὰ μποροῦμε ἐγκύρως νὰ διαβιβάσωμε τὶς ἀπόψεις σας καὶ νὰ σᾶς δώσωμε ἀπάντηση.

ΒΕΜΠΕΡ : Μόνον αὐτό ;

ΕΓΩ : Εἶναι λογικὸ σεῖς, ποὺ θέλετε νὰ μάθετε τὶς προθέσεις τῶν Ἄγγλων, νὰ τοὺς πληροφορήσετε πρὶν τὶς δικές σας.

ΒΕΜΠΕΡ : Ὥστε δὲν μπορεῖτε νὰ διαπραγματευθῆτε ;

ΕΓΩ : Τὸ Στρατηγεῖο ἀρνεῖται νὰ διαπραγματευθῆ μὲ τὸν ἐχθρό. 'Ο μόνος τρόπος νὰ συνεννοηθῆτε μαζί του εἶναι νὰ μᾶς πῆτε τί θέλετε, κ' ἐκεῖνο θὰ κρίνη.

ΒΕΜΠΕΡ : 'Εγὼ ὅμως ἦλθα ἐδῶ ἐξουσιοδοτημένος νὰ διαπραγματευθῶ.

ΛΟΥΚΗΣ : Ἂν δὲν πρόκειται νὰ μᾶς κάμετε προτάσεις παρέλκει τούτη ἡ συζήτηση, γιατὶ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ σᾶς ποῦμε.

'Η δήλωση τοῦ Λουκῆ κι ὁ κατηγορηματικὸς τρόπος ποὺ εἰπώθηκε ἔφεραν τὸν ταγματάρχη σὲ ἀμηχανία. Εἶχε βρεθῆ διαμιᾶς σὲ μειονεκτικὴ θέση. Πάλι βασίλεψε ἐνοχλητικὴ σιγὴ καί, γιὰ νὰ δώσω διέξοδο, ρώτησα τὸν ξένον ἂν

 θέλη καφέ. 'Αρνήθηκε. Φαινόταν νὰ ποθῆ καὶ σύγχρονα νὰ διστάζη νὰ μιλήση. Τέλος λέει :

— Ὁ Γερμανικὸς λαὸς δὲν ἔχει τίποτα ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἡ φορὰ τῶν ἐπιχειρήσεων μᾶς ἔφερε στὸν τόπο σας. Τώρα ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολέμου μᾶς κάνει νὰ συγκεντρώνωμε τὶς δυνάμεις μας βορειότερα. Αὐτὴ ἡ νέα διάταξις τοῦ Στρατοῦ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ἐγκατάλειψη τῆς Ἑλλάδος. Δὲν θέλουμε φεύγοντας νὰ φέρωμε νέες καταστροφὲς στὶς τόσες ποὺ ὑπέστη ἕνας γενναῖος λαὸς σὰν τὸν Ἑλληνικό.

Γιὰ κάμποσην ὥρα ὁ Γερμανὸς ὁμολογεῖ πὼς ἡ χώρα μας ἐρειπώθηκε ἀπὸ Βουλγάρους, 'Αλβανούς, 'Ιταλούς, Γερμανούς, ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κανένα δὲν ἔκαμε ἡρωικότερη ἀντίσταση ὅσο τὸ δικό μας, κ' ἐπιμένει ὅτι, μόλο ποὺ πολεμήσαμε μὲ λύσσα τοὺς Γερμανούς, αὐτοὶ αἰσθάνονται τώρα ἀκόμα μεγαλύτερη ἐκτίμηση γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό.

'Ακοῦμε τὸν ὕμνο τῆς πατρίδας μας ἀπὸ στόμα ἐχθρικὸ κι ἀγάλλεται ἡ καρδιά μας. Ὁ Βέμπερ δὲν τὸ κάνει γιὰ νὰ μᾶς καλοπιάση. Μιλάει μὲ πρωσσικὴ σοβαρότητα· ἐνῶ ἐμεῖς τὸν ἀντικρίζομε καταπρόσωπο, αὐτὸς ἀποφεύγει τὰ βλέμματά μας κοιτάζοντας πέρα, ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο. Ἂν ἦταν κόλακας θὰ προσπαθοῦσε νὰ ξεδιακρίνη τί ἐντύπωση κάνουν οἱ κολακεῖες του. Ἄλλωστε μᾶς πείθει γιὰ τὴν εἰλικρίνειά του καὶ ἡ ἀπότομη μεταβολὴ ποὺ γίνεται στὴν ἔκφρασή του καθὼς συνεχίζει :

— Ἡ ἀντίσταση τῆς Ἑλλάδος ἔχει καὶ τὴν κακὴ πλευρά της. Οἱ ἀντάρτες στὰ βουνὰ δὲν ἐτήρησαν τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου. Συχνὰ μᾶς ἐπιτέθηκαν προδοτικὰ ἐλασίτες ποὺ φοροῦσαν γερμανικὲς στολές, σκότωσαν πληγωμένους μας, ἔσφαξαν αἰχμαλώτους, ὅπως στὰ Καλάβρυτα καὶ τὴ Λαμία. Τώρα ἀκόμα, στὴν Πελοπόννησο, τὰ γεφύρια δὲν τὰ χαλάσαμε ἐμεῖς, παρὰ πίσω μας οἱ ἀντάρτες. Ὁ κόσμος θὰ πεινάση χωρὶς λόγο. 'Εχθρευόμαστε τὸν ΕΛΑΣ ὄχι γιατὶ μᾶς ἀντιστέκεται ἀλλὰ γιατὶ δὲν εἶναι ἐπαναστάτης· εἶναι ἐγκληματίας κομμουνιστής.

Ξεχνώντας ὁ Γερμανὸς τὴν προτινή του ἀπάθεια, τώρα μιλάει μὲ κακία ποὺ ζωντανεύει τὰ κρύα μάτια του. Ὁ τρόπος ποὺ προφέρει κατηγόριες εἶναι γεμάτος πάθος· προσπαθεῖ νὰ συγκρατηθῆ, μὰ γρήγορα τὸν συνεπαίρνει πάλι ὁ θυμός.

Ὁ Λουκῆς δὲν ἀντέχει νὰ τὸν ἀκούη καὶ τὸν διακόπτει :

— Ὁ λαός μας δὲν περιμένει ἀπὸ ξένους νὰ κρίνουν τὴν ἀντίστασή του. Τὰ λάθη ποὺ ἴσως ἔγιναν ἀποτελοῦν ζήτημα ὁλότελα ἑλληνικό. Πέρα ἀπ' ὁρισμένες κατακριτέες πλευρὲς ὑπερηφανευόμαστε οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν ἀντίστασή μας.

Ὁ ταγματάρχης ἐπιμένει στὸ ἀντιστρατιωτικὸ φέρσιμο τοῦ ΕΛΑΣ, μὰ τὸν σταματῶ κ' ἐγώ :

— Ἂς ἀφήσωμε αὐτὴ τὴ συζήτηση· δὲν προχωρεῖ ἔτσι τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο συναντηθήκαμε. Τί ἔχετε νὰ μᾶς πῆτε σχετικά ;

Συλλογιέται καὶ μὲ φωνὴ ἤρεμη λέει :

— Ὁ στρατηγὸς Felmy θὰ ἤθελε φεύγοντας νὰ μὴ βλάψη οὔτε τὴν Ἀθήνα, οὔτε τὸν Πειραιά. Τοῦ ἀρκοῦν τὰ ἐρείπια ποὺ σωρεύτηκαν. Ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ὑπόσχεσή του νὰ μὴ θίξη τίποτα ζητάει ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς νὰ διατάξη τὸν ΕΛΑΣ καὶ τὶς ἐθνικιστικὲς ὀργανώσεις νὰ σταματήσουν τὶς ἐπιθέσεις τους ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Ξέρομε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο πὼς τώρα ἔχουν ὑπαχθῆ στοὺς Ἄγγλους ὡς καὶ οἱ κομμουνιστές, γιὰ τοῦτο ἀπαιτοῦμε νὰ ἐπιβληθῆ τὸ Στρατηγεῖο. Ἂν μᾶς ἀφήσετε νὰ φύγωμε ἥσυχα ἀπὸ τὴν Ἀττική, ἀναλαμβάνουμε νὰ μείνη ἀνέπαφο τὸ συγκρότημα Ἀθηνῶν μὲ τὴν ὕπαιθρό του!

ΕΓΩ : Ὅταν λέμε ἐμεῖς Ἀττικὴ ἐννοοῦμε ὡς τὴν Ἐλευσίνα.

ΒΕΜΠΕΡ : Ἔστω, ὡς τὴν Ἐλευσίνα.

ΕΓΩ : Κι ἂν γίνη ἀγγλικὴ ἀπόβαση ; Ζητᾶτε νὰ μὴν κάμουν ἐπιχειρήσεις οἱ Ἄγγλοι ;

ΒΕΜΠΕΡ : Ἀποκλείομε νὰ προσγειωθοῦν ἀλεξιπτωτισταὶ πρὶν φύγη ἡ ὀπισθοφυλακή μας. Ἀνάγκη νὰ ὑπάρξη μία διαφορὰ τριῶν ὡρῶν μεταξὺ τῆς στιγμῆς ποὺ θὰ τραβηχτοῦμε ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ μποῦν στὴν πόλη ἐκεῖνοι. Ἂν τοὺς

 φανῆ μεγάλο τὸ τρίωρο διάστημα, τὸ συντομεύουμε μέχρι δύο ὧρες. Ὄχι λιγότερο.

Κοίταξε χαμηλὰ κ' ἐξακολούθησε :

— Στὸ διάστημα ποὺ δὲν θὰ ὑπάρχη ξένος στρατὸς στὴν πόλη, τὴν τάξη θὰ τὴν τηρήσουν μόνο ὄργανα ἀστυνομίας καὶ χωροφυλακῆς. Μπορεῖτε νὰ τὰ ἐξοπλίσετε, ἐν γνώσει μας, μὲ δικά σας ὅπλα, οἱ Γερμανοὶ ὅμως δὲν θὰ χορηγήσουν τίποτα.

Τὸν ἀντικόβω ἐγώ :

— Δὲν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ ὅπλα. Μᾶς περισσεύουν.

Χαμογελᾶ ὁ Γερμανός, ὕστερα ξαναγυρίζει στὸ σκοπό του :

— Ὁ στρατηγὸς Felmy ἐπιμένει στὸ νὰ μὴ γίνουν ἐπιχειρήσεις γύρω τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΓΩ : Ὁ καλύτερος τρόπος νὰ πετύχετε τοῦτο εἶναι νὰ κηρύξετε τὴν πόλη ἀνοχύρωτη.

Ὁ ταγματάρχης στυλώνεται ὀρθός :

— Ὄχι! Ὁ ὅρος ἀνοχύρωτου ἀποκλείεται.

— Γιατί ;

— Δὲν ξέρω. Ἔχω διαταγὴ νὰ μὴν τὸν συζητήσω.

Κάνει λίγα βήματα στὸ δωμάτιο καὶ ξανάρχεται στὸ κάθισμά του. Μιλώντας ἀργά, ἐπίσημα, καὶ ρίχνοντας τὸ βλέμμα του πότε στὸν ἕναν πότε στὸν ἄλλον, μᾶς λέει :

— Ἐπιχειρήσεις δὲν θὰ γίνουν μέσα ἢ γύρω στὴν πρωτεύουσα, οὔτε ἀπὸ Ἕλληνες, οὔτε ἀπὸ Ἄγγλους! Ἂν τὸ τολμήσετε, ἡ Ἀθήνα, ὁ Πειραιὰς καὶ οἱ συνοικίες θὰ μεταβληθοῦν σὲ σωρὸ ἐρείπια. Μὴν ξεχνᾶτε πὼς τώρα τελευταῖα τουφεκίζουμε ἑκατὸ - ἑκατὸ μαζὶ τοὺς ἀνθρώπους σας.

Προφέρει αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ τὰ μάτια του ἀστράφτουν ἀπὸ μίσος. Μᾶς κοιτάζει ἐπίμονα, γιὰ ν' ἀσκήση ψυχολογικὸ ἐκβιασμό, καὶ ξαναλέει :

— Ἴσως σκοτωθοῦν μερικοὶ Γερμανοὶ ἂν μᾶς χτυπήσετε, ἀλλὰ τὰ θύματα τοῦ λαοῦ σας θὰ μετρηθοῦν κατὰ χιλιάδες. Θ' ἀρκέση ἕνας μόνο Γερμανὸς νεκρὸς γιὰ νὰ χαθῆ ὁλόκληρη περιοχή. Τέτοια εἶναι ἡ ἀπόφασή μας.

Καὶ ὑψώνοντας τὸν τόνο του καταλήγει μὲ τὴν φράση :

— Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται νὰ σωθῆ ἡ πρωτεύουσα ἢ ὄχι. Γιὰ ὅ,τι καὶ νὰ συμβῆ ἐσεῖς θὰ ἔχετε τὴν εὐθύνη.

Ὁ Ναζὴς ποὺ λαλεῖ μὲ τόση τραχύτητα ἔχει ἀκόμα στὰ χέρια του τὴν ὑλικὴ δύναμη. Ἐμεῖς δὲν ὁρίζουμε παρὰ τὴν ἠθική, καὶ ὁ Λουκῆς τοῦ τὸ δείχνει :

— Ὁ πόλεμος ἐκρίθηκε πιά. Ἡ ὑποχώρησή σας μᾶς ἐνδιαφέρει μόνον ἐπειδὴ μᾶς γλιτώνει ἀπὸ μιὰ βάρβαρη Κατοχὴ ὅμοια τῆς ὁποίας δὲ γνώρισε ἡ χώρα. Αἰτία τῆς Κατοχῆς αὐτῆς εἶναι ἡ Γερμανία, γιατὶ χωρὶς τὴ δύναμή σας ποτὲ δὲ θὰ πατοῦσαν τὰ χώματά μας Ἰταλοὶ καὶ Βούλγαροι. Τὰ ἐρείπια ποὺ σκεπάζουν τὸν τόπο εἶναι μάρτυρες τῆς ἀγάπης μας γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Τελειώνει τὸν πόλεμο ἡ Ἑλλάδα μισοπεθαμένη, ὅμως περήφανη γιὰ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε χάρη τῆς Εὐρώπης. Ἐνῶ ἐσεῖς οἱ Γερμανοί, ἀντὶ νὰ φύγετε μὲ μιὰ καλὴ πράξη ποὺ θὰ ἐξιλέωνε τ' ὄνομά σας, διατυπώνετε ἀπειλὲς ὅτι θὰ σφάξετε καὶ θὰ καταστρέψετε. Δὲ σᾶς δίδαξε ἡ πεῖρα πὼς ἀπὸ φοβέρες δὲν ταράζεται ὁ λαός μας παρὰ πεισμώνει χειρότερα ; Εἶναι τόση ἡ θέληση κάθε Ἕλληνα νὰ σᾶς διώξη ὥστε οἱ ἐσωτερικές μας ἀντιθέσεις θὰ σβήσουν ἐμπρὸς σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Μὴν ὑπολογίζετε στὴ διαίρεση τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ φύγετε ἥσυχοι.

Ὁ Weber, ποὺ ἄκουγε τὸν Λουκῆ χωρὶς νὰ σαλεύη οὔτε κἂν τὸ ματόφρυδό του, γέλασε καὶ ρώτησε εἰρωνικά :

— Τὸ πιστεύετε αὐτὸ ποὺ λέτε ;

ΕΓΩ : Ἀσφαλῶς ! Ἔχουμε παραδείγματα.

ΒΕΜΠΕΡ : Ποιά ;

ΕΓΩ : Τὴ Σάμο. Ὅταν ἐλευθερώθηκε πέρσι τὸ νησί, ὁ Μητροπολίτης σχημάτισε προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ δεξιοὺς κι ἀριστερούς, ποὺ συνεργάσθηκαν θαυμάσια. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν κομμουνιστῶν Ζαφείρης ὁρκίστηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους στ' ὄνομα τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Τὸ ἴδιο θὰ γίνη παντοῦ, κύριε ταγματάρχα. Δὲ θὰ εἶστε ἐδῶ γιὰ νὰ δῆτε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως ἕναν ὁλόκληρο λαό, ξεχυμένο στοὺς δρόμους, νὰ οὐρλιάζη ἀπὸ χαρά, ἀδερφωμένος.

1944 ΒΕΜΠΕΡ : Ἐγὼ σᾶς προλέγω πὼς ἡ διαίρεσή σας εἶναι τόσο βαθιὰ ποὺ ὁ Γερμανικὸς Στρατὸς θὰ περάση τὰ σύνορα ἀνενόχλητος, ἐνῶ σεῖς πίσω του θὰ τρώγεστε.

ΕΓΩ : Ἀφοῦ ἔχετε αὐτὴ τὴν πεποίθηση, τότε γιατὶ ζητᾶτε συνεννόηση μὲ τοὺς Ἄγγλους ;

ΒΕΜΠΕΡ : Διότι εἶναι οἱ μόνοι ποὺ μποροῦν νὰ πειθαρχήσουν τοὺς ἐλεύθερους σκοπευτάς. Ὄχι πὼς λίγες τουφεκιὲς αὐτῶν τῶν ἐγκληματιῶν μποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον νὰ μὴν καταστραφῆ ἐξ αἰτίας τους ἡ Ἀθήνα. Μὲ καταλαβαίνετε ;

ΛΟΥΚΗΣ : Λέτε ὅτι θὰ κάψετε τὴν πρωτεύουσα. Κ' ἐμεῖς σᾶς ἀπαντᾶμε πὼς τοῦτο θὰ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἱστορικὸς τίτλος της. Ἡ Ἀθήνα δὲν ὑστέρησε σὲ θυσίες ἀπέναντι τῆς ὑπαίθρου. Ἐὰν καταστραφῆ θὰ βεβαιώση τὴ θέση της σὰν βωμὸς ὄχι πιὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀλλὰ τῆς Παγκόσμιας Ἐλευθερίας. Ἀλλὰ δὲν θὰ τολμήσετε νὰ τὴν καταστρέψετε, πρῶτα γιατὶ δὲν μπορεῖτε κ' ὕστερα γιατὶ κάθε κάτοικος ξέρετε πὼς θὰ σᾶς ἐμποδίση.

Ὁ Λουκῆς σταμάτησε νὰ μιλᾶ γιὰ νὰ σταυρώση τὰ μάτια του μὲ τοῦ στρατιωτικοῦ, ποὺ ἔμενε κρύος παρ' ὅλα τὰ χοντρὰ λόγια ποὺ ἄκουγε. Μόνο τὰ χέρια του πρόδιναν κάποια ταραχή. Αὐτὰ δὲν εἶχαν τὴν πειθαρχία τοῦ προσώπου· ἔπαιζαν νευρικά. Ἀρχίσαμε τότε οἱ δυό μας νὰ τοῦ ἐξηγοῦμε πὼς ἡ ἀγγλικὴ ἀπόφαση εἶναι κανονισμένη· θὰ μετάσχη ὅλος ὁ στόλος τῆς Μεσογείου, μὲ τὸ στρατὸ ποὺ μένει ἀχρησιμοποίητος στὴν Αἴγυπτο καὶ πλῆθος βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα. Ἐπὶ πέντε λεπτὰ τὸν λογοβολᾶμε μὲ ψέματα, ἀπὸ κεῖνα ποὺ μᾶς ἔμαθε ἡ Κατοχή. Μᾶς θωρεῖ μὲ δυσπιστία, ὅμως πάλι δὲν κρατιέται καὶ ρωτᾶ νὰ μάθη συμπληρωματικὲς πληροφορίες. Μοιάζει σὰν νὰ τὸν ἔχη πείσει ἡ φράση μας πὼς ἡ Ἀγγλία, ποὺ ἔχασε τὸν πόλεμο στὴν Ἑλλάδα, ἀποφάσισε νὰ κάμη μεγαλειώδικη ἀπόβαση γιὰ ν' ἀνακτήση τὸ γόητρό της. Καὶ ὁ Λουκῆς :

— Συμφέρον σας εἶναι ν' ἀποχωρήσετε χωρὶς ἄλλες καταστροφὲς καὶ θύματα. Ὅσο περισσότερο βλάψετε τὸν

τόπο τόσο λιγότεροι θὰ γλιτώσετε. Ἡ εὐθύνη γιὰ ὅ,τι συμβῆ δὲν θὰ βαρύνη ἐμᾶς, καθὼς εἴπατε, παρὰ ἐσᾶς.

Ἡ συζήτηση ἔχει πάρει τέλος. Σ' ἕνα φύλλο χαρτὶ ὁ ταγματάρχης σημειώνει τί ζητᾶ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἕνα εἶδος συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία μας, τὸ ὑπογράφει καὶ μοῦ τὸ δίνει. Προσπάθησα νὰ τὸν κάμω νὰ περιλάβη τὸν ὅρο πὼς θ' ἀποσύρουν ἀμέσως ἀπὸ τὸν Λυκαβηττὸ τὸ πυροβολικό τους, κ' ἐκεῖνος ἀπάντησε πώς, ἂν κατάληγαν σὲ συμφωνία μὲ τοὺς Βρετανούς, θὰ γινόταν δεκτὴ ἡ ἀπαίτηση γιὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ Λυκαβηττοῦ.

Σηκωθήκαμε νὰ χαιρετηθοῦμε. Ὁ Weber πρὶν φύγη θέλησε φαίνεται νὰ μὴν ἀφήση ἀναπάντητα τὰ καυχήματα τοῦ Λουκῆ καὶ πρόσθεσε ὄρθιος :

— Δὲν εἴσαστε, κύριοί μου, τόσο δυνατοὶ ὅσο φαντάζεστε. Μόλις φύγωμ' ἐμεῖς θὰ ξεσπάση ἕνας ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ θὰ σᾶς γονατίση. Ξέρω πολλὰ περισσότερα πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀπὸ σᾶς. Τὸ ΕΑΜ περιμένει τὴν ἀναχώρησή μας γιὰ νὰ χτυπήση. Ὄχι Γερμανικὸ Στρατὸ δὲν μπορεῖτε νὰ βλάψετε, ἀλλὰ οὔτε τὴ στοιχειώδη τάξη δὲ θὰ κρατήσετε, γιατὶ θὰ αἱματοκυλιστῆτε μὲ τοὺς κομμουνιστές. Ὅσο γι' αὐτὸ δὲν μᾶς μένει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία.

Ξεστόμισε μὲ αἴσθημα ἐκδικητικὸ τὰ πικρὰ αὐτὰ λόγια καὶ τράβηξε πρὸς τὴν ἔξοδο. Ἐκεῖ, κρατώντας τὸ πόμολο τῆς πόρτας, μ' ἐρώτησε, τάχα ἀδιάφορος :

— Ἂν δὲν λειτουργοῦν οἱ ἀσύρματοί σας, ἐπειδὴ βιαζόμαστε νά 'χωμε ἀπάντηση θὰ σᾶς δώσω τὸν δικό μου.

ΕΓΩ : Εὐχαριστῶ, τοῦ ἀπάντησα, οἱ ἀσύρματοί μας λειτουργοῦν.

ΒΕΜΠΕΡ : Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι κινδυνεύει ἡ ζωή σας ἂν δὲν τηρηθῆ τὸ ἀπόρρητο αὐτῆς τῆς συναντήσεως. Στὸ τηλεγράφημα πρὸς τὸ Στρατηγεῖο θὰ λέτε πὼς ἡ πρωτοβουλία προῆλθε ἐκ μέρους τρίτων, ὄχι ἐκ μέρους μας.

Ἐχαιρέτησε μὲ τὸ κεφάλι, ἄνοιξε τὴν πόρτα κ' ἔφυγε.

Μετὰ λίγες μέρες τὸ ΕΑΜ εἰδοποίησε τὸν στρατηγὸ

 Felmy ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει καὶ δὲ θὰ τηρήση καμμιὰ συμφωνία γενομένη τυχὸν μὲ τοὺς Ἄγγλους χωρὶς νὰ εἶναι κι ὁ Σαράφης ἀπὸ πρὶν σύμφωνος. Ἔτσι σταμάτησαν αὐτὲς οἱ διαπραγματεύσεις, τορπιλισμένες ἀπὸ τὸ ΕΑΜ.

ΑΣ ΜΕΝΕΙ ἀνεξήγητο ποιὰ δύναμις ἐμποδίζει τὸν Παπανδρέου νὰ μιλήση ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο Καΐρου γιὰ νὰ βεβαιώση πὼς ὁ Σπηλιωτόπουλος εἶναι πραγματικὰ διορισμένος στρατ. Διοικητής, ὥστε νὰ σταματήση τοῦ ΕΑΜ ὁ θόρυβος καὶ οἱ ἀντενέργειες. Αὐτὸ ζητᾶν τοῦ Παπανδρέου νὰ τὸ κάμη ὄχι μόνο ἡ Ἐπιτροπή μας, ἀλλὰ μὲ πειστικὸ τηλεγράφημα κι ὁ στενὸς φίλος του Μανουηλίδης κι ὁ ἄγγλος ἐκπρόσωπος τῆς Force 133. Ὅσο ἀργεῖ ἡ ἀνακοίνωση, τόσο ἀποτραχύνονται οἱ κομμουνιστές. Ἀρχίζουν, κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν Γερμανῶν, ἐπιστράτευση στοὺς συνοικισμοὺς καὶ τοιχοκολλᾶν σ' ὅλη τὴν πόλη τὴ διαταγὴ 307 τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ ΕΛΑΣ, μὲ ὑπογραφὲς Καραϊσκάκης (Ἀντιστράτηγος καὶ Νέστορας (Καπετάνιος), διαταγὴ ποὺ παρακινεῖ τοὺς ὁμοϊδεάτες νὰ εἶναι ἕτοιμοι γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν Ἀθήνα, καὶ νὰ μὴν πιστεύουν τὴν εἴδηση πὼς ὁ ΕΛΑΣ θ' ἀναγκαστῆ ν' ἀποχωρήση ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. Στὶς 7 τὸ βράδυ τῆς 23 Σεπτεμβρίου μὲ δόλο μιὰ ὁμάδα ἐαμιτῶν στὸ ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ζαππείου καὶ μὲ τὰ περίστροφα στὸ χέρι ἀπομακρύνει τὴν ἐκφωνήτρια καὶ διαλαλεῖ ἀπὸ τὸ μικρόφωνο : « Προσοχή, προσοχή ! Ἕλληνες : Ἡ πατρίδα θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὶς ἔνοπλες δυνάμεις τοῦ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ κι ἀπὸ κανέναν ἄλλον. Ζήτω τὸ ΕΑΜ ». Περιπολίες ἐλασίτικες κατεβαίνουν ἐπιδεικτικὰ στὴν κεντρικὴ ἀγορά, κ' ἐκεῖ ὁρίζουν διατιμήσεις γιὰ ὅλα τὰ τρόφιμα. Τὰ μαγαζιὰ φοβήθηκαν καὶ κλείσανε. Ἐπιτροπὲς τοῦ ΕΑΜ πηγαίνουν στὶς μεγάλες

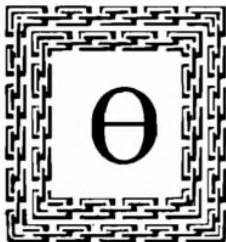
εταιρεῖες καὶ στὰ ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ καταλογίζουν σὲ καθένα ὑποχρεωτικὲς εἰσφορές, ἑκατοντάδες χρυσὲς λίρες, ποὺ τὶς εἰσπράττουν γιατὶ κανεὶς δὲν τολμάει νὰ τοὺς καταγγείλῃ. Στὰ Ἐξάρχεια παρουσιάζονται οἱ πρῶτοι γενειοφόροι τῶν βουνῶν, φόβος καὶ τρόμος τῶν γυναικοπαίδων. Ὁ ΕΛΑΣ πιάνει τὶς ἐξόδους τῆς πόλης, ἐλέγχει τρόφιμα κ' ἐμπορεύματα ποὺ πηγαινοέρχονται καὶ τὰ φορολογεῖ μὲ 20 %. Ἐπιτάσσει φανερὰ μοτοσυκλέτες κι αὐτοκίνητα, ὅσα τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν τελική του ἐξόρμηση. Χτυπάει χωρὶς διακοπὴ τὸ Θησεῖο, τὴ φωλιὰ τῆς Ὀργανώσεως Χ, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ φανατικὴ ἐχθρά του. Στήνει ἐνέδρα στὴ λεωφόρο Ἀκροπόλεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χ, Γρίβα, καὶ πληγώνει τὸν ὑπασπιστή του λοχαγὸ Παπαδόπουλο. Μὲ δυὸ λόγια, τέλη Σεπτεμβρίου οἱ ἀναρχικοὶ ἀφεντεύουν τὴν Ἀθήνα. Οἱ Γερμανοὶ ἀδιαφοροῦν, κ' ἴσως τοὺς ὑποθάλπουν. Ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἐμπρὸς σὲ τέτοια ἐπίδειξη κομμουνιστικῆς δύναμης, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀστοὺς ἀνήμπορος. Γιὰ νὰ ἐπηρεάσουν οἱ ἀριστεροὶ τὸν Ἔβερτ, πᾶνε κρυφὰ σπίτι του ὁ Γκιουζέλης μὲ τὸν Τσαπόγα καὶ τὸν πιέζουν νὰ δεχτῇ συνεργασία τῆς Πολιτοφυλακῆς, γιὰ νὰ τηρήσουν μαζὶ τὴν τάξη. Ὁ Ἔβερτ ἀρνεῖται, δὲν δέχεται δίπλα στὴν —Ἀστυνομία ἀνεύθυνα στοιχεῖα. Ὁ Γκιουζέλης ἐπιμένει πὼς ἔχει διαταχθῆ ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Κυβέρνηση αὐτὴ ἡ συνεργασία, μὰ ὁ Ἔβερτ ἀπαντᾶ πὼς τέτοια διαταγὴ δὲν ἔλαβε ποτέ του.

— Ἂν λάβῃς, κάνει ὁ κομμουνιστής, θὰ ὑπακούσῃς ;

— Μάλιστα.

Αὐτὸ τοὺς ἀρκεῖ. Φεύγουν, καὶ τὴν ἑπομένη, 24 Σεπτεμβρίου, ἡ ἐδῶ ἀγγλικὴ ὑπηρεσία ἀσυρμάτων παίρνει τηλεγράφημα τοῦ Σβώλου γιὰ τὸν ἀντιστράτηγο τοῦ ΕΑΜ Μάντακα (Καραϊσκάκη): « Ἐπικειμένης ἀπελευθερώσεως εἶναι σημαντικὸν ἐπιτευχθῆ συνεργασία μὲ τὸν Ἔβερτ τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων εἰς τρόπον ὥστε τηρηθῆ τάξις καὶ ληφθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα ». Ἀναγκαῖα μέτρα, στὸ λεξιλόγιο τοῦ ΕΛΑΣ, εἶναι ἡ ἐπιβολὴ τῆς βίας. Οἱ Ἄγγλοι, ἀντὶ νὰ δώσουν τὸ τηλεγράφημα στὸν Μάντακα, τὸ παραδί-

νουν τοῦ Σπηλιωτόπουλου, ποὺ τὸ κατακρατεῖ. Ἀλλὰ μᾶς μένει ἡ ἀπορία : ὁ Σβῶλος τὸ ἔστειλε ἐν γνώσει τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του ; Οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὴν κατασκοπεία μᾶς φέρνουν στοιχεῖα πὼς ἑτοιμάζονται οἱ κουκουέδες νὰ διώξουν τὶς ἀσθενικὲς φρουρὲς χωροφυλάκων ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖο, τὸ Τηλεφωνικὸ Κέντρο, Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν καὶ τὶς Τράπεζες Ἑλλάδος κ' Ἐθνική, γιὰ ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν φρούρησή τους. Ἀμέσως ὁ Στρατηγὸς ἐκδίδει διαταγὴ πρὸς τὴν Χωροφυλακὴ νὰ χτυπήση ὅποιον ἔνοπλο διανοηθῆ νὰ πλησιάση αὐτὰ τὰ σημεῖα· ἂν αἰφνιδιαστῆ καὶ χάση κανένα μέγαρο, νὰ τὸ καταλάβη μὲ ἀντεπίθεση. Τὴν ὥρα ποὺ ὑπαγορεύει αὐτὴ τὴν ἐγκύκλιο ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἔρχεται ὁ Ἔβερτ κι ἀναφέρει πὼς τὸ ΕΑΜ ζητεῖ, γιὰ τρίτη φορά, νὰ συναντηθῆ μὲ τὸν Στρατηγό. Ἐκεῖνος δέχεται καὶ μὲ παρακαλεῖ νὰ κανονίσω τὴ συνάντηση γι' αὔριο Δευτέρα, στὶς 3 τὸ ἀπόγεμα, στὸ σπίτι τοῦ ἐμπόρου Σοφοῦ, ὁδὸς Νεοφύτου Βάμβα. Ὕστερα συντάσσομε τὴ βραδινὴ ἀναφορὰ πρὸς Παπανδρέου καὶ Σκόμπι, ἕνα μακρὺ τηλεγράφημα ποὺ ἱστορεῖ τὶς τελευταῖες ἀνομίες τῶν κομμουνιστῶν. Βάζω τὸ τηλεγράφημα στὴν τσέπη μου, γιὰ νὰ τὸ παραδώσω τὸ πρωὶ στοὺς ἀσύρματους, καὶ πηγαίνω νὰ εἰδοποιήσω τὸν κ. Σοφὸ γιὰ τὴν αὐριανὴ συνάντηση σπίτι του μὲ τὸ ΕΑΜ.

Α ΗΤΑΝ 9 τὸ πρωὶ (Δευτέρα 25 Σεπτεμβρίου) ὅταν ἄνοιξε ἀπότομα ἡ πόρτα τοῦ γραφείου μου στὸ Α' ἐργοστάσιο Ρετσίνα, ὅρμησαν μέσα τέσσερεις κουκουέδες ὁπλισμένοι σὰν ἀστακοὶ καὶ φώναξαν :

— Ψηλὰ τὰ χέρια !

Τὴν ὥρα ἐκείνη μιλοῦσα μὲ μιὰ ἐπιτροπὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἀλληλεγγύης τῆς συνοικίας Ἁγίας Σοφίας, ποὺ ζητοῦσε γάζες ἐπιδέσμων. Τὴν

προηγούμενη Πέμπτη εἶχαν ἔρθει στὸ γραφεῖο μου οἱ νέοι αὐτῆς τῆς ἐαμίτικης ἐπιτροπῆς καὶ τοὺς εἶχα πεῖ πὼς θὰ τοὺς ἀπαντοῦσα σὲ λίγες μέρες. Τό Σάββατο πῆρα τοῦτο τὸ σημείωμα: «Κύριε Ζαλοκώστα. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἀλληλεγγύης σᾶς παρακαλεῖ νὰ κατέβετε ὁπωσδήποτε τὴ Δευτέρα στὸ ἐργοστάσιο γιὰ τὴ δωρεὰ ποὺ γνωρίζετε». Τώρα ποὺ ἔβλεπα τοὺς γκάγκστερς νά 'ρχωνται πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ κατάλαβα πὼς ἡ πρόσκληση ἐκείνη ἦτανε παγίδα.

— Ψηλὰ τὰ χέρια!

Δὲν τὰ σήκωσα.

— Τί φαβᾶστε; Ἄοπλος εἶμαι, τούς εἶπα.

Ἕνας βλογιοκομμένος σπανός, μὲ ναυτικὸ πηλήκιο στραβὰ βαλμένο, πλησίασε κ' ἔκαμε ἔρευνα ἐπάνω μου. Ἀφοῦ δὲ βρῆκε τίποτα μοῦ εἶπε:

— Ἀκολούθα μας.

Μ' ἔβαλαν οἱ τέσσερεις στὴ μέση καὶ βγήκαμε στὴν αὐλή. Ἐκεῖ εἶδα ἄλλους δυὸ κομμουνιστὲς νὰ κρατᾶν σ' ἀπόσταση, μὲ τὰ πιστόλια στὸ χέρι, ἐργάτες μου ποὺ πλησίαζαν νὰ δοῦν τί συμβαίνει. Ὁ βλογιοκομμένος φώναξε στοὺς ἐργάτες: «τραβᾶτε πίσω», κ' ἐκεῖνοι ἔκαμαν πέρα, ὑπάκοοι στὴν ἀπειλή. Ὕστερα ἕνας ἀπὸ τοὺς γκάγκστερς μισάνοιξε τὴν ἐξώπορτα νὰ δῆ ἂν μπορούσαμε νὰ φύγωμε. Ἐπειδὴ περνοῦσαν κεῖθε γερμανικὰ καμιόνια ξανάκλεισε τὴν πόρτα. Περιμέναμε στὴν αὐλή, ἐγὼ ἀκουμπιστὸς στὸν τοῖχο, γύρω μου οἱ ὁπλισμένοι, παρέκει ἐργάτες κ' ἐργάτριες, ἀμίλητοι, ὅπως βουβαίνονται οἱ ἄνθρωποι τὶς δύσκολες ὧρες. Τέλος ὁ σπανὸς διάταξε νὰ ξεκινήσωμε. Ἔκρυψαν γρήγορα τὰ πιστόλια στὶς τσέπες τοῦ σακακιοῦ καὶ βγήκαμε στὸ δρόμο. Ἔξω ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο φρουροῦσαν ἄλλοι κουκουέδες, ποὺ ἔλαβαν διαταγὴ ἀπὸ τὸν βλογιοκομμένο ἀρχηγὸ νὰ μὴν ἐπιτρέψουν νὰ ξεμυτίση κανεὶς ἀπὸ τοῦ Ρετσίνα πρὶν περάση ὁλόκληρο τέταρτο. Τραβήξαμε ἀπ' τὰ στενὰ πρὸς τὰ Καμίνια. Δυὸ κουκουέδες προπορεύονταν, δυὸ ἔστεκαν κοντά μου, δυὸ λίγα μέτρα πίσω — σωστὴ συνοδεία βαρυ-

1944 ποινίτη. Τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα μὲ ὁδηγοῦσαν τὰ ἤξερα, κι αὐτὸ μ' ἔκανε ν' ἀνησυχῶ, γιατὶ πηγαίναμε πρὸς τὴ μάντρα Βελισσαροπούλου ὅπου τὶς τελευταῖες μέρες ἡ ΟΠΛΑ Καμινιῶν εἶχε ἐκτελέσει ἐθνικιστάς. Δεξιά μου βάδιζε ἕνας παίδαρος, θά 'λεγες παλαιστής, ποὺ εἶχε τὸ γερὸ σῶμα, τὴν ἴσια ματιὰ τοῦ ἀθλητῆ, κι ἀριστερὰ ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὸ βλαμμένο πρόσωπο. Κάθε τόσο μᾶς προσπερνοῦσε γυναίκα, κὰν ποδηλάτης, κὰν μαθητής, ποὺ στὰ πεταχτὰ ψιθύριζαν τοῦ ἀρχηγοῦ : « ἐλεύθερα », καὶ προχωρούσαμε μὲ τὴν προστασία αὐτῶν τῶν συνδέσμων. Εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου : « Τὰ Καμίνια εἶναι χαμένα γιὰ μᾶς, ὁλόκληρη ἡ συνοικία ἑαμίζει », κι ὅσο ἔβλεπα σωρὸ συνδέσμους νὰ σκεπάζουν τὴ συνοδεία μας τόσο πειθόμουνα γι' αὐτὴ τὴν πάνδημη συνεργασία. Κάποτε ἕνας ποδηλάτης ἔδωσε στὸν ἀρχηγὸ τὴν πληροφορία : « στρίψτε γιὰ τὴν Κοκκινιά, ἐδῶ ἦρθαν Γερμανοί », κι ἀμέσως ὕστερα μιὰ ξεμαλλιασμένη γυναίκα μᾶς ἔσπρωξε βιαστικὰ σ' ἕνα χαμόσπιτο, προφέροντας λαχανιασμένη τὴ μόνη λέξη : « Γερμανοί ! » Πραγματικά, μόλις χωθήκαμε μέσα, πέρασε γερμανικὴ περιπολία. Σὰν βγήκαμε πάλι στὰ σοκάκια χρειάστηκε νὰ κρυφτοῦμε καὶ σ' ἄλλο σπίτι. Ὁ ἀρχηγὸς μὲ πλησίασε καὶ μοῦ 'πε : « Πέσαμε σὲ γερμανικὸ μπλόκο· ἐσὺ θὰ περιμένης ἐδῶ ὅσο ν' ἀνοίξη ὁ τόπος. Βούλωσε τὸ στόμα σου γιὰ νὰ μὴ μετανοιώσης ». Ἔβαλε τὸν ἀθλητὴ νὰ μὲ φυλάη κ' ἐξαφανίστηκε. Στὸ πορτοφόλι μου ἔκρυβα τὸ τηλεγράφημα ποὺ εἶχε συντάξη ὁ Στρατηγὸς χτὲς βράδυ ἐναντίο τοῦ ΕΑΜ καὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παραδώσω στὸν ἀσύρματο τοῦ Χάλκη. Νοιαζόμουνα πῶς ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπικίνδυνο χαρτὶ ποὺ ἀρκοῦσε νὰ μὲ στείλη στὸν ἄλλο κόσμο, μὰ δὲν ἔβρισκα στιγμὴ νὰ μὴ μὲ παρακολουθοῦν. Ὅταν ὅμως μ' ἔκλεισαν στὸ δωμάτιο, περίμενα νὰ γυρίση τὴ ράχη του ὁ ἀθλητὴς καὶ τὸ πέταξα, ἀτσαλάκωτο γιὰ νὰ μὴν κάμη κρότο, κάτω ἀπὸ μιὰ ντουλάπα. Ἀνάπνευσα ἐλεύθερα· τώρα μποροῦσα νὰ προσποιηθῶ τὸν ἀδιάφορο. Πῆρα θάρρος νὰ ρωτήσω τὴ ράχη τοῦ παίδαρου :

— Μὲ πᾶτε γιὰ ἐκτέλεση ;

Χωρὶς νὰ στραφῆ μοῦ ἀπάντησε :

— Ὄχι ἀμέσως. Θὰ σ' ἀνακρίνουν πρῶτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ κατηγορία ;

Γύρισε, μὲ κοίταξε μὲ ἥσυχα, μελισσιὰ μάτια :

— Θὰ σ' τὴν πῆ ὁ ὑπεύθυνος. Καί, γιὰ νὰ κόψη τὴν κουβέντα, πῆγε καὶ στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα.

Ἡ σπιτονοικοκυρά, μιὰ ζαρωμένη γριούλα, παρουσιάστηκε τότε. Μὲ εἶδε καλοντυμένο κι ἀπόρησε :

— Εἶσαι μαζὶ μὲ τοὺς ἀλῆτες ;

— Ναί, μαζὶ εἴμαστε.

Δὲν ξέρω τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ της, ἀλλὰ πῆγε στὴ ντουλάπα, ἔβγαλε ἕνα τσαμπὶ σταφύλι καὶ μὲ τὸ τρεμάμενο χεράκι της τὸ πρόσφερε :

— Φάγε το· θὰ σοῦ κάμη καλό.

Καὶ ἡ φωνή της ἔδειχνε νὰ λυπᾶται.

Δὲν πρόφτασα νὰ καταπιῶ τὸ σαββατιανό, γιατὶ μπῆκε μέσα ὁ ἀρχηγὸς καὶ διάταξε :

— Ἄϊντε, πᾶμε !

Ἡ προστασία τῶν συνδέσμων λειτουργοῦσε πάλι μὲ ἀκρίβεια, ὡστόσο σὲ μιὰ στροφὴ ἀστόχησε· πρόβαλε ξαφνικὰ κοντά μας νέα γερμανικὴ περιπολία. Ὅσο νὰ τρυπώσουμε σὲ κανένα σπίτι πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό μου ἡ ἰδέα νὰ τρέξω πρὸς τοὺς Γερμανοὺς φωνάζοντας : « Hilfe ! Hilfe ! » (βοήθεια). Μποροῦσα ἴσως ἔτσι νὰ σωθῶ, γιατὶ οἱ στρατιῶτες κρατοῦσαν πολυβόλα, καὶ δύσκολα θ' ἀποφάσιζαν οἱ κουκουέδες νὰ τοὺς ρίξουν, μὰ κάποιο αἴσθημα σιχαμοῦ μὲ κράτησε νὰ προστρέξω στὴ συνδρομὴ Ναζήδων, μόλο ποὺ εἶχα πολλοὺς λόγους νὰ φοβᾶμαι τὸ ΚΚΕ. Στὴ δεκάτη ὁλομέλεια τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, τὸν περασμένο Ἰανουάριο, ὁ εἰσηγητὴς σύντροφος Ζέβγος μὲ εἶχε ὀνομάσει « ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ », τίτλο ποὺ μοῦ ἔδινε κ' ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση. Ἀπὸ τότε εἶχα λάβει δυὸ ἀνώνυμα γράμματα μὲ ἀπειλὲς ἐκτελέσεως. Τὸ ἀρχεῖο μου ἤξερα πὼς ἤτανε βαρυμένο, ἤξερα πὼς τὶς τελευταῖες μέρες

 τουφέκιζαν τοὺς ὅμοιους μ' ἐμένα χωρὶς δίκη, χωρὶς φασαρία. Τὰ παιδιὰ τῆς ΟΠΛΑ τὰ μάθαινε τὸ ΕΑΜ πὼς μόνο δυὸ εἰδῶν ἄνθρωποι ὑπάρχουν : οἱ « δικοί του » καὶ οἱ « προδότες ». Κ' ἐγὼ ἤμουν ἀρχιπροδότης...

'Απὸ τὰ Καμίνια περπατήσαμε σχεδὸν ἀκόμα μιὰν ὥρα ὅσο νὰ φτάσωμε στὰ πρόβουνα τοῦ Αἰγάλεω. Καθὼς περνούσαμε ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο τῶν ΣΕΚ ἕνας δικός μου ἐπιστάτης μὲ διέκρινε τυχαῖα νὰ βαδίζω κρατώντας τὸ σακάκι στὸ χέρι, γιατὶ ἔκανε ζέστη. 'Απὸ μακριὰ μᾶς παρακολούθησε, εἶδε ποῦ σταματήσαμε, κ' ἔτρεξε νὰ εἰδοποιήση τὴ γυναίκα μου. Ὅσο μὲ πήγαιναν διαλογιζόμουν βέβαια τὸν κίνδυνο, δὲν εἶχα ὅμως τὸ αἴσθημα πὼς θὰ πεθάνω. Σὰν μ' ἀνέβασαν ὅμως στὸν παντέρημο λόφο μὲ ὑποχρέωσαν νὰ καθίσω σὲ μιὰ καρέκλα ποὺ ὑπῆρχε στὴν κορυφή, ἔβαλαν δυὸ μόρτες 15 χρονῶ πίσω μου καὶ κίνησαν οἱ ΟΠΛΑ νὰ κατεβοῦν τὸ λόφο. Τότε μοῦ πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπ' τὸ νοῦ πὼς τὰ δυὸ μορτάκια θὰ μὲ πυροβολοῦσαν, κατὰ τὸ ρωσικὸ σύστημα, στὴ βάση τοῦ κρανίου. Μοῦ εἶχαν πεῖ πὼς οἱ κομμουνιστὲς ὑποχρέωναν νεαροὺς ἐπονίτες νὰ σκοτώνουν, γιὰ νὰ τοὺς συνηθίζουν στὰ αἵματα, νὰ τοὺς πεδικλώνουν στὸ κόμμα μὲ τὸ ἔγκλημα. Τόση πεποίθηση σχημάτισα διαμιᾶς πὼς ἦρθαν οἱ τελευταῖες μου στιγμὲς ὥστε αἰστάνθηκα τὰ πιστόλια τῶν νεαρῶν κοντὰ στὴν κεφαλή μου. Τινάχτηκα πάνω. Τὰ δυὸ ἐπονιτάκια στέκονταν πίσω μου, μὰ κρατοῦσαν τὶς κουμποῦρες πρὸς τὰ κάτω. 'Ωστόσο ἔβαλα μιὰ φωνὴ στοὺς γκάγκστερς ποὺ ἀπομακρύνονταν :

— Ἒ σεῖς!

Σταμάτησαν. Ἔγνεψα στὸν ἀθλητή.

— Σὲ παρακαλῶ, ἔλα πίσω.

Ἦρθε κοντά μου καὶ μὲ ρώτησε :

— Τί θέλεις ;

Κοιτάζοντάς τον κατάματα τὸν ἐξόρκισα :

— Δὲ φοβᾶμαι τὸ θάνατο, μὰ θέλω νὰ ξέρω ἂν θὰ μὲ πιστολίσουν τώρα τὰ μορτάκια γιὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ πᾶς γράμμα σπίτι μου.

— Ὄχι. Μόνο μετὰ τὴν ἀνάκριση μπορεῖ νὰ σ' ἐχτελέσουν.[1]

Πάει μιὰ ὥρα τώρα ποὺ μ' ἔχουν ἐδῶ στὸ λόφο. Παρακολουθῶ τοὺς μικροὺς ποὺ κάθονται σταυροπόδι χάμω· εἶναι φτωχαδάκια, ξυπόλυτα. Τὰ κουμπούρια ποὺ βαστᾶν διαρκῶς στὴν παλάμη εἶναι δυσανάλογα μὲ τὸ μπόι τους. Προσέχω ἑνὸς πιστολιοῦ κλεισμένη τὴν ἀσφάλεια καὶ λέω ἀστεῖα στὸ παιδί :

— Ἂν σοῦ τὸ σκάσω τί θὰ κάμης ;

— Θὰ σοῦ ρίξω !

— Δὲν μπορεῖς· τὸ πιστόλι σου εἶναι στὴν ἀσφάλεια.

Τὸ σηκώνει πρὸς τὴ μεριά μου καὶ τὸ δοκιμάζει. Εἶναι πραγματικὰ κλεισμένο, ἀλλά, ἔτσι ἀτζαμίδικα ποὺ τὸ χειρίζεται καταπάνω μου, μοῦ κόβει τὴν ὄρεξη νὰ ἐξακολουθήσω τὴ συζήτηση γιὰ τ' ὅπλο. Κάνει ζέστη· ὁ ἥλιος μὲ βαράει κατακέφαλα καὶ μὲ ζαλίζει. Διαλογίζομαι σωρὸ πράματα, ἀνάμικτα σοβαρὰ καὶ τιποτένια : Μετὰ τὴν τρομάρα ποὺ πῆρα, ὅτι θὰ μὲ πιστολίσουν τοῦτα τὰ χαζά, δὲ φοβᾶμαι πιὰ τίποτα. Νιώθω μόνο ἀλλόκοτο αἴσθημα πίκρας, σὰν παιδὶ ποὺ τοῦ ἔταξαν δῶρο καὶ τὸ γέλασαν· δῶρο εἶναι ἡ Ἀπελευθέρωση καὶ πίκρα ἡ ἰδέα πὼς δὲ θὰ τὴ χαρῶ σὰν ἔρθη. Δὲ μὲ μέλει ἂν μὲ σκοτώσουν, ἀρκεῖ νὰ μὴ μὲ βασανίσουν. Μακάρι νὰ μὲ ξεκάμουν ἔτσι ὅπως χτυπάει ὁ χασάπης, χωρὶς θυμό. Ὅ,τι νὰ μοῦ ποῦν, ἐγὼ πρέπει ν' ἀρνιέμαι· μὲ τὴν ἄρνηση σώζεται κανείς. Ἀλλὰ πῶς νὰ σωθῆς ἀπὸ κόκκινους δικαστές ; Μέσα στὸ κεφάλι τους ὑπάρχει μαρξιστικὸς μονόλογος ποὺ δὲν ἐπιτρέπει συζήτηση, οὔτε ἀπολογία. Ἐμεῖς παραδεχόμαστε γιὰ δικούς μας καὶ τοὺς ἀριστερούς, ἀρκεῖ ν' ἀγαπᾶν τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτοι δὲν τὴν ἀγαπᾶν...

Διψάω. Γύρω μου ἐρημιά· παρέχει κάτι ἀχαμνοὶ εὐκά-

1. Ἀργότερα ἔμαθα πὼς ἡ ὁμάδα αὐτὴ ποὺ μὲ συνέλαβε ἦταν ἡ πιὸ σκληρὴ τῆς ΟΠΛΑ, ἡ περιώνυμη τῶν Αὐγέρη, Μονέδα, Μπουρδῆ.

1944 λυπτοι αὐξάνουν τὴν πλήξη μὲ τὴν ἀκινησία τῶν φύλλων τους. Πλήξη νὰ βλέπης καὶ τὰ δυὸ ἁρματωμένα παιδαρέλια νὰ μὴν ξέρουν τί νὰ κάμουν ἀπ' τὸν ἑαυτό τους. Ὡστόσο τὸ μυαλὸ δουλεύει γοργά : Τὸ πονηρότατο ΚΚΕ ὑμνολογεῖ δυὸ ἔννοιες, « ἔθνος » κ' « ἐλευθερία », ἐνῶ τὶς προδίνει καὶ τὶς δυὸ — τὸ ἔθνος τὸ πούλησε στοὺς Σλάβους, τὴν ἐλευθερία στὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ἀρρώστησαν οἱ λέξεις ἀπὸ τὸ ΚΚΕ· ἄλλο σήμαιναν οἱ λέξεις πρὸ τοῦ Λένιν κι ἄλλο σημαίνουν σήμερα. Κάνει ὁ κομμουνισμὸς πνευματικὸ σφυροκόπημα στοὺς ὀπαδούς του ὅσο νὰ χώση μὲ τὴ βία μέσα στὰ μουδιασμένα κεφάλια τοὺς σκοπούς του. Σήμερα ἡ ἀλήθεια κατάντησε συνταγή. Οἱ ἰνστρούχτορες ἔχουν σπουδάσει καλὰ τὴ διαλεκτική· μπερδεύουν εὔκολα τὸν ἄπραγο κοσμάκη σέρνοντας ἐμπρὸς στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων τ' ὄνειρο ἑνὸς Παραδείσου. Οἱ δυστυχισμένοι ποὺ πεινᾶν ἀκοῦν μὲ χαρὰ πῶς ὁ κομμουνισμὸς ἀνακάλυψε τὸν Παράδεισο. Τοὺς τὸν ὑπόσχεται, μάλιστα, ὄχι σὰν τοῦ Ἰησοῦ ὕστερα ἀπὸ μιὰν ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ μετὰ θάνατο, παρὰ τώρα, ἐπὶ γῆς, ἀρκεῖ νὰ σκοτώσης πολλούς, νὰ βιάσης κοπέλες, νὰ λεηλατήσης τὸν πλοῦτο. Ὅσο λιγότερο πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι στὸ Θεὸ τόσο πιὸ εὐκολόπιστοι γίνονται. Γιατὶ πᾶνε τὰ κοπέλια στὶς συγκεντρώσεις τῆς ΕΠΟΝ ; Γιὰ νὰ ξεσυνηθίσουν νὰ σκέπτωνται, νὰ μάθουν νὰ ὑπακοῦν τυφλά. Χίλιες φορὲς προτιμῶ τοὺς τυχοδιῶχτες, τοὺς ἀνυπάκοους, παρὰ τὸ πειθαρχημένο ἀνθρωποκοπάδι. Ὁ τσαχπίνης εἶναι Ἑλλάδα, ὁ κομμουνιστὴς Ἀσία. Μαθαίνουν στ' ἀετόπουλά τους ν' ἀποζητᾶν τὸν χαλασμό· δὲν φαντάζονται, τ' ἀνίδεα, πὼς ἡ ἀναρχία βαστᾶ λίγο καιρό, παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀκολουθεῖ πειθαρχία, σκληρὴ πειθαρχία, τόσο πιὸ σκληρὴ ὅσο μεγαλύτερη ἀναστάτωση διαδέχεται. Ἅμα λὲς « ζήτω ἡ ἀναρχία » εἶναι σὰν νὰ λὲς « θέλω βούρδουλα ».

Ὁ ἕνας μικρὸς δείχνει τρεῖς ἄντρες ποὺ φαίνονται ἀπὸ μακριὰ νά 'ρχωνται κατὰ δῶ.

— Δικοί μας εἶναι ; ρωτάει.

— Δικοί μας, ἀποκρίνεται ὁ ἄλλος.

Ὅσο νὰ πλησιάσουν προσπαθῶ νὰ συλλογιστῶ συνέχεια, μὰ ὁ νοῦς μου σταματάει. Προσέχω τοὺς τρεῖς ποὺ ἀνεβαίνουν τὸ λόφο μας. Δὲν ἀργῶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσω — εἶναι τρεῖς ἐργάτες μου, ἀπὸ τοὺς ἀριστερούς. Μοῦ φέρνουν μιὰ παγωμένη γκαζόζα, ποὺ τὴν πίνω μονορούφι, κ' ὕστερα τοὺς ρωτάω : Γιατί μὲ συλλάβανε ; Τί μοῦ κατηγορᾶν ; Τί θ' ἀπογίνω ; Ἀπαντᾶν πὼς δὲν ξέρουν καὶ φεύγουν, λιγομίλητοι. Ἀνακουφίστηκα μὲ τὴ λεμονάδα, κ' ἦταν καλοσύνη τους νά 'ρθουν, μὰ δὲ μοῦ ἄρεσε ἡ βουβαμάρα τους. Μολαταῦτα ἐξακολουθῶ νὰ σκέπτωμαι : Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀμφίβολη ἀξία. Αὐτὸ τὸ κατάλαβε καλὰ ὁ κομμουνισμὸς κ' ἐκμεταλλεύεται μὲ μαεστρία ὅ,τι ὑπάρχει ἀηδιαστικὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ζωντάνεψε τὸν φθόνο τοῦ φτωχοῦ γιὰ τὸν πλούσιο, τοῦ ἀνίκανου γιὰ τὸν ἱκανό. Μόλις σὲ τυλίξη ὁ κομμουνισμὸς στὰ δίχτυα του, σὲ διαστρέφει, σὲ παρακολουθεῖ μὲ σπιούνους — μήπως τὰ αἴσχη του σὲ ταράζουν. Ἂν σὲ δῆ νὰ ψιλολογᾶς τὸ αἷμα, σὲ ἀπειλεῖ. Ἂν τοῦ φύγης, σὲ σκοτώνει. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὑποπτευθῆ πὼς ἔχεις « δεξιὰ ἀπόκλιση » δηλητηριάζει τὴ ζωή σου, βάζει ὡς καὶ τ' ἀδέρφια σου νὰ σὲ κατασκοπεύουν στὴν κάμαρά σου. Δὲν ἡσυχάζει πρὶν βεβαιωθῆ πὼς κλείνεις πιὰ τὰ μάτια στὰ ἐγκλήματά του, πὼς μένεις κοντά του ἀπὸ φόβο, σωστὸ ἀνθρώπινο ράκος. Διατάζει ὁ ἰσόθεος Στάλιν : « σπάστε τὴν οἰκογένεια », κι ὁ γιὸς σκοτώνει τὸν πατέρα· διατάζει : « σπάστε τὴ θρησκεία », κι ὁ καπετάνιος Ἀκαρνανίας Γεροδῆμος κοπρίζει μέσα στὴν ἐκκλησία τῆς Μεσαρίτσας, κι ὁ καπετάνιος τοῦ Ἕβρου Ὀδυσσέας βγάζει, 18 Φεβρουαρίου, διαταγὴ στὰ παλικάρια του : « νὰ πιάσετε τὸ Χριστὸ ἀπὸ τ' ἀ. . . ». Μιὰ Λερναία Ὕδρα ἔχει ζώσει τὸ λαό μας, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΟΠΛΑ, ΕΛΑΝ, ΕΠΟΝ, καὶ πίσω ἀπ' αὐτά, νοῦς ποὺ κουνάει τὰ πλοκάμια, τὸ ἀόρατο ΚΚΕ. Τοῦ ἀναγνωρίζω ἱκανότητες ποὺ δὲν ἔχουν οἱ πολιτικοί μας. Τοῦ ἀναγνωρίζω πὼς εἶναι ἄξιο νά 'χη ἐχθροὺς καὶ νὰ δημιουργῆ θυσίες, ὅμως τί εὐημερία νὰ προξενήση τὸ ξερί-

1944 ζωμα τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ Ἕλληνες, ἡ ἐξαχρείωση τῶν ἀγοριῶν, ἡ διαφθορὰ τῶν κοριτσιῶν ;

Ἀφηρημένος ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διάθεση τῆς στιγμῆς δὲν πρόσεξα τὸν βλογιοκομμένο ἀρχηγὸ ποὺ στάθηκε κοντά μου : « Σήκω πάνω !»

Ἀπομάκρυνε τὰ ἐπονιτάκια καὶ μοῦ ἀπάγγειλε τὴν κατηγορία :

— Παράδωσες ἐργάτες σου στοὺς Γερμανούς !

— Ἐγώ ;

— Ναί, ἐσύ !

— Ξέρω πῶς ἔχετε πάντα καλὲς πληροφορίες. Δὲ σοῦ ζητάω πολλὰ ὀνόματα ἐργατῶν ποὺ πρόδωσα, ἀρκεῖ νὰ μοῦ δώσης ἕνα μόνο.

Χωρὶς νὰ διστάση ὀνόμασε :

— Βασίλης Δ...

— Ἐγὼ παράδωσα τὸν Βασίλη στοὺς Γερμανούς ;

— Ἐσύ !

Τούτη ἡ καταγγελία μὲ διασκέδασε. Ὁ Βασίλης Δ... ἦταν ὑπάλληλος τοῦ Ρετσίνα, ἀρχηγὸς τῆς ΕΠΟΝ Κοκκινιᾶς. Συχνὰ τὸν εἶχα δεῖ νὰ διαβάζη Ριζοσπάστη, μὰ ἦταν καλὸ παιδί, παραστρατημένο. Κάποτε ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο, κ' ἕνα πρωὶ ἔλαβα σημείωμά του : « Σῶστε με, κύριε Χρίστο. Μ' ἔχουν κλείσει ὡς κομμουνιστὴ στὸ τμῆμα Μεταγωγῶν Πειραιῶς, ἀπ' ὅπου τουφεκίζουν κρατούμενους οἱ Γερμανοί, γιὰ ἀντίποινα τῶν σαμποτάζ. Κινδυνεύει ἡ ζωή μου ». Στὸ τμῆμα Μεταγωγῶν εἶχα φίλο τὸν Διοικητή. Ἔτρεξα κεῖ κ' ἐλευθέρωσα τὸν Βασίλη. Τοῦ εἶπα : « Παράτα, παιδί μου, τὶς προπαγάνδες καὶ κρύψου κάπου. Ἐγὼ θὰ σοῦ στέλνω τὸ μισθὸ ὅσο νὰ φύγουν οἱ Γερμανοί ». Ἔτσι γνώριζα ποῦ κρυβόταν ὁ Βασίλης. Μὲ κατηγοροῦσαν λοιπὸν πὼς καταμήνυσα τὸν ἄνθρωπο πού, ἀντιθέτως, εἶχα σώσει.

— Ἔπαθε τίποτα ὁ Βασίλης Δ... ; ρώτησα προσποιούμενος τὸν ἀνήξερο.

— Πῶς ὄχι ; Τὸν τουφέκισαν !

— Ὁ Βασίλης ζεῖ, φίλε μου.

Μὲ κοίταξε περιφρονητικά :

— Ποῦ τὸ ξέρεις ;

— Τὸ ξέρω γιατὶ ἐγὼ τὸν κρύβω.

Ἡ κατάπληξη ζωγραφίστηκε στὸ σπανὸ πρόσωπό του :

— Κοροϊδεύεις, ρέ ;

— Καθόλου. Σύρε στὴ Νέα Σμύρνη, ὁδὸς Μυκάλης 23, νὰ βρῆς τὸν Βασίλη καί, ἀφοῦ μάθης τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸν ἴδιο, τότε δίκασέ με.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τά 'χασε. Τοῦ εἶχαν διηγηθῆ παραμύθια, καὶ τώρα μπερδευόταν. Κίνησε νὰ πάη νὰ ξεκαθαρίση ἂν εἶμαι προδότης ἢ συκοφαντημένος. Μὲ ζώσανε πάλι τὰ δυὸ χαμίνια κ' ἐξακολούθησε ἡ προσμονὴ στὴν ἐρημιά. Μὰ τώρα ἔλπιζα νὰ σωθῶ, κι ὁ νοῦς μου ἀνεμιζόταν : « Θὰ τὸν νικήσωμε τὸν κομμουνισμό. Λέει πὼς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε ὅλοι ἴσοι. Λοιπόν, εἶναι ὁ βλάκας ἴσος μὲ τὸν 'Αϊνστάιν ; Ποτὲ ἡ μάζα δὲ θὰ μπορέση νὰ βάλη στὸ χέρι τὸ κεφάλαιο, γιατὶ πραγματικὸ κεφάλαιο εἶναι ἡ ἐξυπνάδα. Αὐτὴ δὲν ἀφαιρεῖται. Στὴ φύση τὰ χημικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀφάνταστα διάφορα. Τὸ ἕνα νωθρὸ σὰν τὸ ἄζωτο, τὸ ἄλλο δαιμονισμένο, σωστὸς θησαυρὸς σὰν τὸν ἄνθρακα. Τοῦτο ἄφθονο ὅπως τ' ὀξυγόνο, κεῖνο σπάνιο σὰν τὴν πλατίνα· βαρὺς ὁ ὑδράργυρος, ἐλαφρὺ τὸ ἥλιον· σταθερὸ τὸ πυρίτιο, μὰ νευρικὸ σὰν ὑστερικὴ γυναίκα τὸ οὐράνιο· μοιάζει ἀκίνητο λιθάρι τὸ ἀσβέστιο, ἀλλὰ ἀκτινοβόλο, γεμάτο ψυχὴ τὸ ράδιο. Ποῦ βλέπεις ἰσότητα στὴ φύση ; Θέλησε νὰ στηριχτῆ ὡς καὶ στὸν Χριστὸ ἡ κομμούνα, δῆθεν πὼς ἦταν 'Εκεῖνος ὁ πρῶτος σοσιαλιστής. Ψέματα. Ὁ Χριστὸς δὲν κατήχησε τὴν ἰσοπέδωση γιὰ ἰδανικό, παρὰ ζήτησε τὴν εὐαισθησία στὸν πόνο, τὴν καλοσύνη τῆς καρδιᾶς. Ὁ γλυκύτατος 'Ιησοῦς δίδαξε : « Δίνε τὰ πάντα στοὺς φτωχούς », ἐνῶ ὁ Λένιν εἶπε : « Φέρε ! » Καὶ τ' ἅρπαξε ὅλα. . .

Ἔκανε ὁ ἥλιος νὰ δύση ὅταν μὲ κατέβασαν ἀπὸ τὸ λόφο κάτι ἄγνωστοι. Μὲ ὁδήγησαν ἀπὸ τὸ ἄλσος τῆς Κοκκινιᾶς ὡς τὸ σπίτι τοῦ καθηγητῆ Δέρα, στήσανε τὴν πόρτα κου-

κουέδικη φρουρά καί, ἀμίλητοι, ἐξαφανίστηκαν, λέγοντας μονάχα πὼς θὰ 'ρχόταν νὰ μὲ παραλάβη ὁ « ὑπεύθυνος ».
'Από τὸν καθηγητὴ Δέρα ἔμαθα τὴν Κοκκινιά. Ἄνθρωπος τίμιος, μοῦ ἱστόρησε τὰ βάσανά της· πῶς τὴν ἄνοιξη φιλτράρισαν ἐλασίτες ἀπὸ τὰ βουνά, πῶς οἱ Γερμανοὶ μὲ τὴν 'Ασφάλεια ἔκαμαν μπλόκο κ' ἐξετέλεσαν ἐπὶ τόπου ὅσους πολίτες τοὺς ἔδειχνε ἕνας προδότης σκεπασμένος μὲ τσουβάλι ποὺ μόνο δυὸ τρυπίτσες εἶχε, γιὰ νὰ βλέπη. Δαίμονες καταστροφῆς οἱ Γερμανοὶ κ' οἱ χαφιέδες τους, σκότωσαν καμπόσους κομμουνιστές, μὰ πῆραν στὸ λαιμό τους καὶ καλοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο τὸ ἄδικο δὲν τὸ συχώρεσε ποτὲ ἡ Κοκκινιὰ καὶ γύρισε ὁλόκληρη ἀριστερὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Τὸ αἷμα ποὺ χύνεται ἄδικα δὲν τὸ ρουφᾶ ἡ γῆ, στέκει νωπὸ καὶ ζητάει ἀντιπληρωμή. Ἔτσι ἄρχισαν στὴν Κοκκινιὰ ἐκδικήσεις ποὺ δὲν ἔχουν τελειωμό.

— Ἅμα νιώσετε τὴν ἐδῶ κατάσταση, τότε θὰ συγχωρέσετε, μοῦ λέει ὁ καθηγητής, καὶ μ' αὐτὴ τὴ φράση τελειώσαμε τὴν ὁμιλία μας γιατὶ μὲ σηκώνει ἀπὸ κεῖ ὁ ὑπεύθυνος. Εἶναι ἕνας γεροδεμένος ἄντρακλας. Μὲ πηγαίνει ἀπὸ κατασκότεινα σοκάκια σπίτι του, ὅπου μιὰ λάμπα πετρελαίου περιμένει μὲ ὑπομονή. Τὸ δωμάτιο εἶναι τραπεζαρία μαζὶ καὶ κρεβατοκάμαρα, τόσο γεμάτο ἀπὸ ἔπιπλα ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ κουνηθῆς. Ὁ ὑπεύθυνος μὲ καθίζει στὸ τραπέζι καὶ διατάζει τὴ ντελικάτη ἀδερφή του :

— Πὲς νὰ φέρουν τὸν Σταμάτη καὶ βάλε νά φᾶμε.

— Ποιὸν Σταμάτη ;

— Τὸν καϊξή.

— Τὸν δίκασαν ;

— Ναί, σὲ θάνατο.

— Θεέ μου, ἀναστενάζει ἡ κοπέλα καὶ βγαίνει ἔξω.

'Αρχίζουμε νὰ τσιμπᾶμε ἐλιὲς καὶ νὰ πίνουμε οὖζο. 'Ακουμπᾶν μπροστά μας πιάτα μὲ κουκιὰ λαδερά, ἕνα καὶ γιὰ τὸν Σταμάτη, ποὺ δὲν ἀργοῦν νὰ τὸν φέρουν συνοδεία. Εἶν' ἕνας μελαχρινὸς νέος. Μοιάζει φοβισμένος, χαζεύει ἄ-

τονα τὰ κουκιὰ χωρὶς νὰ τ' ἀγγίξῃ. Ὁ ὑπεύθυνος τὸν κερνάει οὖζο καὶ τοῦ δίνει θάρρος :

— Ἔλα, Σταμάτη, μὴ χάνῃς τὸ χρῶμα σου. Στὴν ὑγειά σου!

Ἐκεῖνος ἀδειάζει τὸ ποτήρι χωρὶς κέφι, θά 'λεγες ἀπὸ εὐγένεια, ἀλλὰ τὸ σπίρτο τοῦ λύνει τὴ γλώσσα :

— Στὴν ὑγειά μου, ἔ ; Δὲν τὸ περίμενα αὐτὸ ἀπὸ σᾶς, Γιάννη, ἀπὸ σᾶς τὴν παρέα, ποὺ κάναμε μαζὶ τόσες πράξες... Ξεχάσατε τὸ γερμανὸ λοχία ποὺ καθάρισα, τοὺς δυὸ Ἰταλοὺς ναῦτες ποὺ πνίξαμε μὲ τὰ κορίτσια... Τί φταίω 'γω ἂν ὕστερα μ' ἔπιασαν οἱ Ναζῆδες καὶ μὲ βασάνισαν ;

— Σὲ βασάνισαν. Λοιπόν ;

— Δὲν ἄντεξα τοὺς πόνους καὶ μίλησα.

— Πρόδωσες!

— Τί θὰ πῆ, Γιάννη, πρόδωσα ; Ἂν σ' ἔβαζαν ἐσένα στὸν τροχὸ καὶ σοῦ 'σπαζαν τὸ ραχοκόκαλο, τί θά 'κανες ;

— Ὁ κομμουνιστὴς δὲν προδίνει ποτὲ συντρόφους.

— Δὲν πρόδωσα, Γιάννη. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἤμουνα τρελὸς ἀπὸ τοὺς πόνους, δὲν ἤξερα τί ἔλεγα.

— Ἐμεῖς ὅμως χάσαμε τὰ καλύτερα παιδιὰ ἐξ αἰτίας σου.

— Δὲ φταίω, Γιάννη.

— Γιὰ νὰ σὲ καταδικάσῃ τὸ κόμμα θὰ πῆ πῶς φταῖς.

— Ἄχ, δὲ σὲ τυράννησαν ἐσένα, γι' αὐτὸ ρητορεύεις.

Ὁ Γιάννης τοῦ ξαναγεμίζει τὸ ποτήρι :

— Σταμάτη, πιὲς νὰ σταθῇς ἄντρας τουλάχιστο στὸ τέλος.

Ὁ καϊξὴς ποὺ περιμένει ἔλεος, γιατὶ τίποτα δὲν εἶναι τόσο ἀπέραντο στὸν κόσμο σὰν τὴν ἐλπίδα, ξεπέφτει :

— Ἀλήθεια θὰ μ' ἐχτελέσετε ;

— Ἀφοῦ καταδικάστηκες ;

Αὐτὸς ὁ λόγος τὸν ἀποτελειώνει. Στὴν ἀδερφοσύνη τοῦ Γιάννη εἶχε ὁ Σταμάτης τὰ θάρρη του, μὰ ἡ ἀλυγισιὰ τοῦ φίλου τσακίζει τὸ ἠθικό του. Πιάνει μὲ τὰ δυὸ χέρια τὸ κεφάλι καὶ μένει ἀπολιθωμένος. Δὲν προσέχει οὔτε μιὰν ἐργάτρια ποὺ τοῦ φέρνει μαγειρεμένο τὸ μονάκριβο κοτόπουλό της. Τὸ χωρίζω στὰ τρία καὶ περνάω ἕνα κομμάτι στὸν κα-

1944 τάδικο. Τὸ σπρώχνει πέρα μὲ τὸ χέρι, γιατὶ ὁ λαιμός του ἔχει σφίξει, ἀδύνατο νὰ καταπιῆ.

Τέλος γυρίζει πρὸς τὸν Γιάννη καὶ παρακαλεῖ :

— Κάνε μου τὴ χάρη, πρὶν πεθάνω, νὰ δῶ τὴν Κατίνα.

Ὁ ὑπεύθυνος προστάζει τὴ βάρδια ποὺ μᾶς φυλάει στὴν πόρτα :

— Πήγαινε νὰ φωνάξῃς τὴν ἀρραβωνιαστικιά του, ξέρεις, τὴν Κατίνα.

Ὕστερα τραβάει μιὰ σβερκιὰ τοῦ Σταμάτη καὶ τὸν συμβουλεύει :

— Πιές, νὰ μὴ σὲ δῆ κλαψερὸ τὸ κορίτσι.

Μὰ ὁ καϊξῆς μονάχα σὰν ἀντικρίση τὴν ξανθιά, τὴν παχουλὴ Κατίνα ζωντανεύει. Ἀγκαλιάζονται, φιλιοῦνται. Μέσα στὸ βάρος αὐτῆς τῆς κακορίζικης νυχτιᾶς γίνεται φόρτωμα ἀσήκωτο ἡ τρυφερότητα τοῦ μελλοθάνατου. Λέξη δὲ βγάζουν οἱ δυό τους· ἡ κοπέλα σιγοκλαίει πεσμένη πάνω του, ἐνῶ αὐτὸς τὴ φιλᾶ καὶ τὴ χαϊδεύει. Κάποτε στρέφει ἡ Κατίνα τὰ δακρυσμένα μάτια της στὸν ὑπεύθυνο καὶ ρωτάει μὲ λυγμούς :

— Τί μπορῶ... νὰ κάμω γιά... νὰ σώσω τὸ Σταμάτη μου;

— Τίποτα!

Ἡ κοπέλα πιάνει μὲ τ' ἄσπρα χέρια της τὴ χερούκλα τοῦ ὑπεύθυνου :

— Νὰ χαρῆτε, κύριε Γιάννη, βοηθῆστε μας.

Καὶ τὰ μάτια της ξεχειλίζουν ἀπὸ δέηση.

— Δὲ γίνεται τίποτα. Ὁ Μπάρμπας ἔβγαλε πιὰ ἀπόφαση...

Τούτη ἡ φράση παρουσίασε διαμιᾶς μπροστά τους ὅλη τὴ σκληράδα τοῦ κομμουνισμοῦ. « Μπάρμπας » ἦταν ὁ Γιώργης Μελανοφρύδης, ἕνας σαρανταπεντάρης πρόσφυγας μ' ἀρμένικο μοῦτρο, παντοδύναμος ἀρχηγὸς τῆς ΟΠΛΑ Καμινιῶν, ποὺ μόνο στὸ πολιτικὸ γραφεῖο τοῦ ΚΚ λογοδοτοῦσε. Τὸν ἔτρεμε ὁ Πειραιάς. Μιὰ διαταγή του, ποὺ κάποτε ἔπεσε στὰ χέρια μου, παρότρυνε τὰ μέλη τῆς ΟΠΛΑ νὰ μὴ λυποῦν-

ται τοὺς μπουρζουάδες παρὰ νὰ τοὺς σκοτώνουν μὲ τὰ παιδιά τους. Στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος « Μμάρμπας », σὰν νὰ κινδύνευε ὁ κατάδικος νὰ πάθῃ κάτι φοβερώτερο ἀπὸ τὸ θάνατο, μαράθηκε κάθε προσπάθεια τῆς μικρῆς. Κουβαριάστηκε δίπλα στὸ Σταμάτη καὶ ξανάρχισε νὰ θρηνολογῆ πνιχτά. Ἡ ντροπαλὴ θλίψη τῶν δυό τους εἶναι ἀνυπόφορη. Δὲν τὴ σηκώνει ὁ Γιάννης καὶ διατάζει νὰ φευγατίσουν τὴν κοπέλα. Ἀκοῦμε κάμποσην ὥρα τὸ κλάμα της ἔξω στὴν αὐλὴ κ' ὕστερα σωπαίνουν ὅλα. Ποῦ καὶ ποῦ ὁ ὑπεύθυνος κερνάει οὖζο. Γεμίζοντας τὸ ποτήρι τοῦ καΐξῆ λέει : « ἐσὺ δὲ γλιτώνεις », γεμίζοντας τὸ δικό μου : « ἐσὺ ἴσως ξελασπώσῃς », καὶ στὸ δικό του εὔχεται : « καλὰ στερνά ». Ἔτσι κουτσοπίνοντας χωρὶς κουβέντες ἀποσώνουμε τὸ οὖζο καί, περασμένα μεσάνυχτα, γέρνουμε νὰ κοιμηθοῦμε. Τὸ φῶς τῆς αὐγῆς μὲ ξυπνάει. Μόλις διακρίνω γύρω μου τὸ ξένο δωμάτιο ἀνανοοῦμαι ποῦ βρίσκομαι, στοχάζομαι καὶ τὸν καΐξῆ. Ἀπέναντί μου στέκει ὁ φρουρός, καὶ τὸν ρωτῶ :

— Ποῦ εἶν' ὁ Σταμάτης ;

— Πάει καλιά του...

Μὲ τραβᾶνε πίσω στοῦ καθηγητῆ Δέρα ὅπου θὰ μοῦ γίνῃ νέα ἀνάκριση. Κάθε δυὸ ὧρες ἀλλάζει ἡ φρουρὰ ποὺ μὲ φυλάει· στὶς 10 παρουσιάζεται ὁ Βασίλης Δ... Ἔρχεται νὰ μοῦ πῆ πὼς τὸ δικό του ζήτημα καθάρισε, μὰ πὼς απομένει ἀκόμα ἡ καταγγελία τοῦ Ζέβγου γιὰ « ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ ». Σὲ λίγο θά 'ρθῃ ἐκεῖνος ὁ βλογιοκομμένος ποὺ μὲ συνέλαβε, νὰ μ' ἀνακρίνῃ γι' αὐτὴ τὴν κατηγορία. Μελετάω μὲ τὸ νοῦ μου τὶς ἀπαντήσεις ποὺ πρέπει νὰ δώσω, ὡστόσο ἡ ὥρα δὲν περνάει. Στὴ 1 χτυπᾶ συναγερμὸς καὶ βλέπουμε ψηλὰ ν' ἀσημίζουν στὸν ἥλιο πλῆθος ἀμερικάνικες Ντακότες. Βομβαρδίζουν τὸ Τατόι. Ἀργότερα μιὰ ἐργάτρια μοῦ φέρνει κρυφὰ μήνυμα ἀπὸ τὸ σπίτι μου — νὰ μὴν ἀνησυχῶ. Ὁ στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος, ὅταν πῆγε στὴ συνάντηση τῆς ὁδοῦ Ν. Βάμβα ποὺ τοῦ εἶχα ἑτοιμάσει, ἀπαίτησε ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπεία τοῦ ΕΑΜ νὰ μ' ἐλευθερώσουν ἀμέσως. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, Σουηδὸς

1944 Sandstroem, ζήτησε κι αὐτὸς τὴν ἀπόλυσή μου. Κάθε κίνδυνος εἶχε περάσει, πρὶν νυχτώσει θὰ μὲ ἀπολύτρωναν. Πραγματικὰ τ' ἀπόγεμα ἦρθε ὁ Βλογιοκομμένος, μὲ τὸ ναυτικὸ πηλήκιο πάντα στραβὰ βαλμένο, καὶ μοῦ 'δωσε συμβουλὲς σὲ τόνο αὐστηρό : « νὰ μὴν ἐναντιώνωμαι στὸ ἐθνικὸ ἔργο τοῦ ΕΑΜ γιατὶ δεύτερη φορὰ δὲ θὰ γλίτωνα », καὶ μ' ἔστειλε σπίτι μου, ἐλεύθερο.

Ὅσο νὰ γυρίσω στὴν 'Αθήνα σωρὸ συναισθήματα ξεσπᾶνε μέσα μου, ὅμως δυὸ μόνο κατασταλάζουν· πρῶτο, πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὅσες μέρες ζήσω εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ — δὲν ξέφυγαν πολλοὶ ἀπ' τὰ ματοβαμμένα χέρια τοῦ « Μπάρμπα »· δεύτερο, πὼς γιὰ τὸ κατάντημα τοῦ τόπου φταῖμε 'μεῖς, ἡ λεγόμενη καλὴ τάξη. Ὅταν μεταχειριστῆς μ' ἀγαθότητα τοὺς ἀνθρώπους, θὰ σὲ μεταχειριστοῦν κι αὐτοὶ μ' ἀνθρωπιά. Τὰ μίση θὰ μποροῦσαν νὰ κοπάσουν, καὶ δὲν θά 'βρισκε ἀνταπόκριση στὴ φτωχολογιὰ ὁ κομμουνισμὸς ἂν πρόσφυγες κ' ἐργάτες βλέπαν γύρω τους δικαιοσύνη καὶ ἠθικὴ ἐξύψωση. Τότες ἡ ἑνότητα τοῦ τόπου θὰ ἔμοιαζε μὲ τὴν ἑνότητα ποὺ δείχνει ἡ οἰκογένεια· πατέρας, μητέρα, παιδιὰ μπορεῖ νά 'χουν διαφορετικὴ γνώμη μὰ δὲ σκοτώνονται, γιατὶ ἡ ἀδερφοσύνη τῆς καρδιᾶς τους εἶναι δυνατότερη ἀπὸ τὴν ἀντίθεση στὶς γνῶμες. Πόσο πιὸ καλὴ θὰ ἦταν ἡ 'Ελλάδα ἂν κάθε ἀστός, κάθε ἡγέτης προσπαθοῦσε νὰ τὴν διορθώση, ἀρχίζοντας ὅμως ἀπ' τὸν ἑαυτό του...

ΗΝ ΩΡΑ ποὺ ἡ ΟΠΛΑ μὲ κρατοῦσε αἰχμάλωτο στὴν Κοκκινιὰ γινόταν ἡ τρίτη συνάντηση τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ΕΑΜ μὲ τὸν Στρατηγὸ καὶ τὸν Ἔβερτ, στὸ σπίτι Σοφοῦ. 'Εκεῖνος ὁ κομμουνιστὴς Γκιουζέλης, ποὺ παρουσιαζόταν ὡς Γιαννίδης, εἶχε δηλώσει ἀπὸ νωρὶς ὅτι θά 'φερνε τὸν ἐπιτελάρχη τοῦ Α' Σώματος ΕΛΑΣ

συνταγματάρχη Πυριόχο, ἀλλὰ ἦρθε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Πολιτοφυλακῆς Τσαπόγα. Ὁ Ἔβερτ πρόφτασε νὰ ψιθυρίση τοῦ Στρατηγοῦ: «Ὁ Τσαπόγας δὲν εἶναι παστρικὸ ὑποκείμενο. Μὴν τὸν ἀκοῦτε». Ἐνῶ τὶς δύο πρῶτες φορὲς ὁ Γιαννίδης ἀγνοοῦσε τάχα τὸν διορισμὸ τοῦ στρατ. Διοικητῆ, τούτη τὴ φορὰ καμωνόταν σὰν νὰ τὸν παραδέχεται καὶ δὲν ζητοῦσε παρὰ νὰ τηρήση τὴν τάξη ἡ Πολιτοφυλακή. Στὴν ἄρνηση τοῦ Σπηλιωτόπουλου νὰ τὸ ἐπιτρέψη, ὁ Γκιουζέλης δοκίμασε νὰ πατήση πόδι. Εἶπε πὼς ὁ ΕΛΑΣ κύκλωσε πιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ θὰ τὴν καταλάμβανε ὁπωσδήποτε. Δὲν ἀναγνώριζε τὸ δικαίωμα σὲ κανέναν Σκόμπι νὰ ἐμποδίση τοὺς ἀντάρτες νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πρωτεύουσα, τοὺς ἀντάρτες ποὺ εἶχαν ἐλευθερώσει ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Στρατηγὸς ὀχυρώθηκε πίσω ἀπὸ τὶς διαταγὲς ποὺ ἔλαβε, κι ἀρνήθηκε νὰ κάμη ὁποιαδήποτε παραχώρηση. Ἐπιμονὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἐπιμονὴ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ Τσαπόγας ἐπενέβη:

— Ἐγὼ ἔχω 8000 πολιτοφύλακες ὁπλισμένους. Ποιὸς ἄλλος διαθέτει τέτοια δύναμη;

— Ἀπατᾶστε, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Στρατηγός. Ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ὑπάρχουν 80.000 ἐθνικισταὶ ἕτοιμοι, ὀργανωμένοι. Θὰ ἐμάθατε ἴσως πὼς ἦρθαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο αὐτόματα.

— Ἀκούσαμε γιὰ 6.000 κομμάτια.

— Ἀκριβῶς. Ἡ δύναμή μου εἶναι δεκαπλάσια ἀπὸ τὴ δική σας, Τσαπόγα.

— Ἀπὸ τ' αὐτόματα ὅμως τοῦ Καΐρου δικαιοῦμαι κ' ἐγὼ μερίδιο.

Ὁ Στρατηγὸς ἀρνήθηκε νὰ δώση, κι ὅταν ὁ Τσαπόγας πρόβαλε πάλι, ἀπειλητικὰ μάλιστα, τὴν ἀπαίτηση νὰ τηρήση μόνος τὴν τάξη, τοῦ ἔκοψε τὴ κουβέντα καὶ τὸν ἔδιωξε μ' ἕνα ξερὸ «πηγαίνετε, κύριε...». Ἡ τραχιὰ συμπεριφορὰ τοῦ Σπηλιωτόπουλου ἔκαμε αἴσθηση στὸν Γιαννίδη, ποὺ φαντάστηκε πώς, γιὰ νὰ φέρεται ἔτσι, σήμαινε πὼς εἶχε δύναμη. Μὲ μαλακότερο τρόπο ζήτησε τὴ διάλυση τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας καὶ τὴν παράδοση τοῦ ὁπλισμοῦ των στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Στρατηγὸς τοῦ ἀπάντησε πὼς ἐκτὸς ἀπὸ

1944 τὸν Σκόμπι κι ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Βρετανῶν συνταγματάρχης Σέπερντ ἐννοεῖ νὰ δοθοῦν τὰ διαθέσιμα ὅπλα μόνο στὴν Ἀστυνομία. Ἐκεῖ φάνηκε ἡ ἀνησυχία τῶν κομμουνιστῶν γιὰ τὴ στάση τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Γιαννίδης πάσχισε μὲ κάθε τρόπο νὰ μάθη τί ἔλεγαν τὰ ἰδιαίτερα τηλεγραφήματα τοῦ Σκόμπι. Ἤξερε πῶς ἦρθαν κρυπτογραφημένα κείμενα κι ἀνησυχοῦσε· τί μυστικὲς ὁδηγίες εἶχεν ἄραγε ὁ Σπηλιωτόπουλος — νὰ τὰ σιάξη μαζί τους ἢ νὰ τοὺς χτυπήση ; Ἀφοῦ δὲν κατάφερε νὰ ξεδιαλύνη τὸ μυστήριο κάλεσε τὸν Πυριόχο. Κι αὐτὸς ἤθελε μερίδιο ἀπὸ τ' αὐτόματα γιὰ τὶς τρεῖς μεραρχίες ΕΛΑΣ ποὺ κύκλωναν τὴν Ἀττική. Ἀνταλλάχτηκαν πάλι λόγια φαρμακερά, καὶ γιὰ νὰ φέρη τέλος στὴν ἀνιαρὴ αὐτὴ συζήτηση ὁ Στρατηγὸς σηκώθηκε, ἔδωσε τοῦ Γιαννίδη ἕνα ἔγγραφο ποὺ ἀπαιτοῦσε τὴν ἄμεσο ἀπόλυσή μου, εἰδάλλως θὰ διάκοπτε κάθε συνεννόηση μὲ τὸ ΕΑΜ, κ' ἔφυγε. Τόση ἐντύπωση ἔκαμε στοὺς ἀριστεροὺς τὸ ἀπότομο φέρσιμο τοῦ στρατ. Διοικητῆ ὥστε τηλεγράφησαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ ὅτι τοὺς ἔβρισε καὶ ζήτησαν τὴν ἀντικατάστασή του. Μετὰ λίγες ἡμέρες ἔλαβε ἡ Ἐπιτροπή μας τὸ ὑπ' ἀριθ. 19306 τηλεγράφημα τοῦ Παπανδρέου :

« Καταστήσατε σαφὲς εἰς Σπηλιωτόπουλον ὅτι δὲν εἶναι ἀρχηγὸς ἀντικομμουνιστικοῦ ἀλλὰ κοινὸς ἀρχηγὸς ἑνιαίου μετώπου. Ὀφείλει συντονίση ἐνεργείας. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη προσαρμοσθῆ εἰς νέαν ἀποστολήν του καὶ προβαίνει εἰς ἐνεργείας αἵτινες μοῦ δημιουργοῦν δυσχερείας. Ἐγὼ τὸν ὑπεστήριξα, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὲ βοηθήση καὶ ὁ ἴδιος, ἀκολουθῶν πιστῶς πολιτικὴν Κυβερνήσεως ».

Πολιτικὴ ἑνιαίου μετώπου μποροῦσε νὰ ἐφαρμόζη ἀπὸ μακριὰ ὁ Πρωθυπουργός, ἀλλὰ τέτοια πολιτικὴ μέσα στὴν Ἀθήνα, ἀπέναντι στὸ ξετσίπωτο, τὸ ἀφηνιασμένο ΚΚΕ, θὰ σήμαινε ὑποταγή. Εὐτυχῶς ἐδῶ Μανουηλίδης, Ἀκρίτας, Σπηλιωτόπουλος καὶ Σέπερντ κρατοῦσαν τὴ μπόρα γερά.

Μόλις ἐλευθερώθηκα πῆγα νὰ συναντήσω τὸν Στρατηγό· μοῦ ἔδειξε μήνυμα τοῦ Βεντήρη πῶς ἑτοιμαζόταν στὴν Κύ-

προ δεύτερο καΐκι μὲ ὅπλα καὶ ζητοῦσε σὲ ποιὸν ὅρμο ν' ἀράξη. Μοῦ ὑπαγόρεψε τὴν ἀπάντηση :

« Κόλπος ὑποδοχῆς Βραώνα. Σημεῖα ἀναγνωρίσεως ἀπὸ πλοίου Δημήτριος, ἀπὸ ξηρᾶς Χρίστος. Σῆμα κινδύνου τρεῖς φωτιές. Σῆμα προσανατολισμοῦ δύο φωτιὲς ἐγγὺς ἀλλήλων ». 'Αργότερα λάβαμε τὴν εἴδηση νὰ περιμένωμε τὸ πλοῖο τὴ νύχτα τῆς 5ης 'Οκτωβρίου καὶ νὰ στείλωμε ἐπὶ τόπου γεροὺς ἄντρες, γιατὶ τὰ κασόνια ποὺ θὰ ξεφορτώνανε ζύγιζαν 100 κιλὰ τὸ καθένα. 'Ο Στρατηγὸς διάταξε νὰ ἐνισχύση ἡ Χωροφυλακὴ τὶς φρουρές της ἀπὸ Λιόπεσι μέχρι Κερατέα· ὅρισε ἀξιωματικοὶ καὶ εὐέλπιδες ποὺ εἶχαν παραλάβει τὰ πρῶτα ὅπλα νὰ ξαναπᾶν μὲ τὸν Ζάγγλη στὴν παραλία· ἀνάθεσε στὴν 'Αστυνομία Πόλεων νὰ στείλη ἑκατὸ πιστοὺς πολισμάνους νὰ προστατέψουν τὴ μεταφορά. Ἂν λάβωμε τὸ δεύτερο φορτίο πρὶν ἀπ' τὴν 'Απελευθέρωση κ' ἐξοπλιστοῦν οἱ ἄνθρωποί μας μὲ αὐτόματα, ἴσως τότε δαμαστῆ τὸ ΕΑΜ ποὺ μὲ τὰ χουνιὰ ἀναγγέλλει πὼς στὶς 28 τοῦ μηνὸς θὰ κάμη στὸν Βύρωνα παρέλαση ἕνας λόχος ἐφεδρικοῦ ΕΛΑΣ. 'Ο ἀξιωματικὸς ποὺ στείλαμε νὰ παρακολουθήση τὴν παρέλαση ἀναφέρει πὼς ἡ συνοικία εἶχε σημαιοστολιστῆ μὲ πολλὲς ρωσικὲς σημαῖες, ἀρκετὲς ἀμερικάνικες, λίγες ἑλληνικὲς καὶ σχεδὸν καθόλου ἀγγλικές. 'Η παρέλαση ἔγινε. Προπορευόταν ὁ διοικητὴς τοῦ λόχου πάνω σὲ μοτοσυκλέτα, ξυπόλυτος, ἀκολουθοῦσαν 9 ποδηλάτες, 4 διμοιρίες τῶν 30 ἀνδρῶν, ὁπλισμένων μὲ ἰταλικὲς ἀραβίδες καὶ λίγα αὐτόματα, τέλος ὑγειονομικὸ συνεργεῖο καὶ 3 νοσοκόμες. 'Αλλόκοτο θέαμα ποὺ δὲν πιστεύω νά 'γινε σὲ ἄλλη πόλη. Μέσα στὴ γερμανοκρατημένη 'Αθήνα μιὰ συνοικία νὰ σημαιοστολιστῆ, καὶ νὰ κάνη, φανερὰ κ' ἐπίσημα, πάνοπλο παρέλαση ἀντάρτικο τμῆμα!

Εἶναι λοιπὸν τόσο δυνατὸς ὁ ΕΛΑΣ ποὺ δὲν τολμᾶ νὰ τοῦ ἐναντιωθῆ ὁ Ἄξονας ; Τὴν ἄλλη μέρα πᾶνε κομμουνιστὲς στὸ Γενικὸ Νοσοκομεῖο, ἀπάγουν ἑπτὰ ἀνάπηρους καὶ τοὺς ἐκτελοῦν. Ἕνας ὄγδοος ἀντιστέκεται, καὶ πολεμήθηκαν στοὺς θαλάμους μὲ χειροβομβίδες. Πανικὸς πῆρε τοὺς ἀρρώστους· κουτσοί, στραβοί, ἄλλοι ἐγχειρισμένοι, ἄλλοι μὲ πνευ-

 μονία, πετάχτηκαν ὅλοι ἀπ' τὰ κρεβάτια καὶ κατέβηκαν στὸ δρόμο. Τὴν ἐπομένη τὸ ΕΑΜ διατάζει τοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους ν' ἀπεργήσουν, καὶ τὰ ὑπουργεῖα κλείνουν. Κύριο αἴτημά τους νὰ διαλυθοῦν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. Εἶναι τόσο ἀπειλητικὴ ἡ στάση τοῦ ΕΑΜ ποὺ οἱ Γερμανοὶ ἀρχίζουν τὴν τελευταία στιγμὴ νὰ χτίζουν τσιμεντένια πολυβολεῖα, ἐπανδρώνουν γερὰ τὰ τοῦνελ τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ διπλασιάζουν τὴν τρομοκρατία. 'Επειδὴ κάτι ἐαμίτες πυροβόλησαν στὸ Δαφνὶ δυὸ γερμανοὺς στρατιῶτες, οἱ χιτλερικοὶ ρίχνονται σὰν τὰ σκυλιὰ στὴ συνοικία Πυριτιδοποιείου, σκοτώνουν τριάντα, πληγώνουν μὲ ὅλμους πολλούς, καῖνε δύο ἐργοστάσια, καῖν' ἑκατὸ σπίτια κι ἀπάγουν ὁμήρους. Στὸν Κολωνὸ ξεπαστρεύουν οἱ ἐαμίτες ἕνα Γερμανό, γιὰ τὸν ὁποῖο τουφεκίζονται ἀμέσως 24 ἀθῶοι πολίτες καὶ 4 γυναῖκες. Στὸ συνοικισμὸ 'Αγίου 'Ιωάννου τὸ ΕΑΜ ἀφοπλίζει τὴν μικρὴ φρουρὰ ἀπὸ 6 ναζῆδες τοῦ Καλυκοποιείου, καὶ τὸ ἴδιο ἀπόγεμα τὰ Ες-Ες πᾶνε καὶ τουφεκίζουν χωρὶς διάκριση γυναῖκες, παιδιά, ἄντρες, κι ἀπανθρακώνουν σπίτια μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους. Στὴ Νέα Σμύρνη, γιὰ τὸ φόνο δυὸ στρατιωτῶν, οἱ Γερμανοὶ πιάνουν 200 ὁμήρους μαζεύοντας ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς οὐρὲς ποὺ περιμένουν τὰ λεωφορεῖα καὶ πυρπολοῦν τὸ τμῆμα 'Αγίας Παρασκευῆς. 'Η ζωὴ στὴν πρωτεύουσα καταντάει κόλαση. Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῶν τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ΕΑΜ εἶναι πὼς οἱ κομμουνιστὲς ἐξαφανίζονται μόλις πυροβολήσουν Γερμανό, χωρὶς νὰ νοιάζωνται νὰ ὑπερασπιστοῦν ὕστερα τὸν κοσμάκη.

Οὔτε σταματᾶν τὸ χαβὰ ὅτι τὴν 'Αθήνα θὰ τὴν ἀπελευθερώση μόνος ὁ ΕΛΑΣ. 'Ακόμη τὸ πρωὶ τῆς 29ης Σεπτεμβρίου τοιχοκολλιέται προκήρυξη τοῦ ΕΑΜ ἐναντίο « τοῦ προδότη Σπηλιωτόπουλου ». Γιὰ εἰρωνεία τὸ ἴδιο βράδυ (ἐπὶ τέλους !) ὁ Παπανδρέου βεβαιώνει ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο τὸν διορισμό του. Ὅσοι πολίτες ἀμφιταλατεύονταν, τώρα πιστεύουν· καὶ τὴ μεταλλαγὴ αὐτὴ τὴ διακρίνεις καθαρὰ στὰ πρόσωπα τῶν τρεμουλιάρηδων.

Φεύγουν οἱ Blitzmädel. Πλαδαρές, ἄγαρμπες, ἐγέμιζαν ὡς τώρα τοὺς δρόμους μὲ τὴν ἀγελαδοσύνη τους. Τίποτα δὲν ἔχουν ποὺ νὰ μοιάζῃ μὲ τὴν ἀστραπὴ ποὺ φορᾶνε στὸ μανίκι. Ἀστραπὲς ἔχουν τὰ δικά μας τὰ κορίτσια στὰ μάτια, στὰ σβέλτα κορμιά, στὴ ζωντάνια τῆς μελαχρινάδας τους. Φεύγουν οἱ Blitzmädel κάτωχρες, γιατὶ ἀναλογίζονται τὰ χιλιοκατεστραμμένα γεφύρια τῆς Ρούμελης ποὺ θὰ περάσουν, τὰ γεμάτα παγίδες βουνά της· ἀναλογίζονται τοὺς βομβαρδισμοὺς ποὺ τὶς περιμένουν στὴν πατρίδα. Τέλειωσαν τὰ γλέντια, τέλειωσαν οἱ πορνεῖες, τέλειωσαν τὰ δωρεὰν ταξίδια στὴν Ἑλλάδα ποὺ τοὺς πρόσφερε ὁ Μεγάλος Χίτλερ...

Ἡ Κατοχὴ ἀποτέλεσε μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ βγοῦν ἀπάνω μεγαλοδύναμοι ἡγέτες τοῦ Καλοῦ ἢ τοῦ Κακοῦ. Ἐνῶ ὅμως ἕνα πλῆθος ἀπὸ σατανάδες κ' αἱμοβόρους κακούργους παρουσιάζουν καταπληκτικὴ τὴν ἄνθηση τοῦ Κακοῦ, οὔτε ἕνας δυναμικὸς ἄνθρωπος δὲν φανερώθηκε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Καλό. Καὶ ἀπ' αὐτὸ κυρίως προέρχεται ἡ δυστυχία τοῦ τόπου.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΑΡΚΙΝΩΜΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

πολέμου, πού κατατρώει τὴν 'Αθήνα, ὁ Σπηλιωτόπουλος λαβαίνει ἐκεῖνο τὸ περίφημο πρῶτο τηλεγράφημα τοῦ στρατηγοῦ Σκόμπι πού τὸν καθιστᾶ ὑπεύθυνο γιὰ τὴν τάξη στὴν 'Αττικὴ «μέχρις ἀφίξεως Βρετανικῶν Στρατευμάτων». Τὴν ἴδια ὥρα παίρνομε τὸ δεύτερο τηλεγράφημα τοῦ Σκόμπι: «Ὁ ΕΛΑΣ θὰ διαταχθῆ νὰ κρατήση τὰς δυνάμεις του ἔξω περιοχῆς 'Αττικῆς ὅπως ἀποφευχθῆ σύγχυσις». Κανένας δὲ μαθαίνει ἀμέσως τὰ μεγάλα νέα, καὶ μόνο τὴν επομένη μόλις ξημερώση, πηγαίνω τὸ κείμενο στὸν ἀρχηγὸ τῶν Φιλελευθέρων Σοφούλη καὶ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος Στέφ. Στεφανόπουλο. 'Αλλὰ ἡ ἐπίσημη βεβαίωση πὼς ἔρχεται Βρετανικὸς Στρατὸς καὶ πὼς ὁ ΕΛΑΣ θὰ κρατηθῆ πέρα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα δὲ μένει οὔτε στιγμὴ κρυφή. Διαδίδεται σὰν ἀστραπὴ ὡς κάτω στὸν Πειραιά, καὶ τὸ μεσημέρι βουΐζουν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὰ νέα. Ἔρχεται κι ἄλλο τηλεγράφημα τοῦ Σκόμπι, ἐμπιστευτικό, πού δὲν ἀνακοινώνεται: «Ὅταν Γερμανοὶ ἀποσυρθοῦν ἢ παραδοθοῦν δώσατε ὁδηγίας εἰς Τάγματα 'Ασφαλείας εἴτε νὰ λιποτακτήσουν οἱ ἄνδρες καὶ μεταβοῦν οἰκίας των, εἴτε παραδοθοῦν εἰς σᾶς. Θὰ συνεργασθῆτε μετὰ Διευθυντοῦ 'Αστυνομίας ἐπ' αὐτοῦ καὶ θ' ἀποφασίσετε τότε ποῖον δρόμον θ' ἀκολουθήσετε». Ἡ μανία τοῦ ΕΑΜ κατὰ τοῦ Σπηλιωτόπουλου, πού ἦταν ὡς τώρα περίσσια, γιγαντώνεται. Χουνιὰ στὶς συνοικίες, ἔντυπα, ἐπιγραφὲς στοὺς τοίχους, ὀργιάζουν: «Ὁ

Σπηλιωτόπουλος ἐργάζεται ἐνάντια στὴν Ἐθνικὴ Κυβέρνηση». «Εἶναι προδότης, σύντροφος τοῦ Ράλλη». «Εἶναι γκεσταπίτης, κι οἱ διαταγές του βγαίνουν ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῶν Ες-Ες». Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι ποὺ κρύβομε τὸν στρατ. Διοικητὴ ἦρθαν ἀποβραδὶς ἐπονιτάκια κ' ἔγραψαν μὲ κόκκινα γράμματα: «Θάνατος στὸ Σπηλιωτόπουλο». Κάθε πρωὶ ποὺ ἀνοίγει τὸ παράθυρο διαβάζει τὴν καταδίκη του. Στὸ τέλος τοιχοκολλιέται σ' ὅλη τὴν πόλη ἡ εἴδηση πὼς τὸ ΕΑΜ ἔλαβε δῆθεν ἀπὸ τὸ Λονδίνο ἐπίσημο τηλεγράφημα ποὺ διαψεύδει τὸν διορισμὸ τοῦ Στρατηγοῦ. Αὐτὸ τὸ τροπάρι βαστάει μὲ πεῖσμα ὁλόκληρη βδομάδα. Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ φαίνεται ἀπὸ τὴ γκάφα ποὺ παθαίνει μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Διαψεύδει ἐπίμονα κάτι ποὺ ξέρει πὼς εἶν' ἀλήθεια, δείχνοντας ἔτσι μόνο του πὼς οἱ Σύμμαχοι τὸ ἔβαλαν στὸ περιθώριο. Ἡ πνευματικὴ μικρότητα τῶν ἀνθρώπων ποὺ στέκουν ἀντίπαλοί μας βοηθεῖ τὸ ἔργο μας. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Κατοχῆς σύγχυση βασιλεύει στὰ κεφάλια τῶν ἀρχικομμουνιστῶν· μιὰ μεθᾶν ἀπὸ ἐπιτυχίες καὶ μιὰ πανικοβάλλονται, μιὰ ξιπάζονται ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τους, καὶ μιὰ ἡ ἄσκηση τῆς ἐξουσίας, μὲ τὸ ν' ἀποδείχνη τὴν ἀνικανότητά τους, τοὺς κάνει διστακτικούς. Ὅταν ὁ Περρίκος τίναξε τὴν ΕΣΠΟ, τὸ ΚΚΕ χαρακτήρισε τὸ περίφημο αὐτὸ σαμποτὰζ σὰν «ἄσκοπη προβοκάτσια ποὺ δημιούργησε θύματα χωρὶς λόγο». Ὡς τὸ 1943 τὸ ΚΚΕ δὲν κάνει ἀγώνα γιὰ τὴν Ἐλευθερία παρὰ γιὰ τὸ ψωμὶ καὶ τὰ μεροκάματα. Τοὺς πρώτους ἀντάρτες ποὺ φάνηκαν στὰ Γεράνεια τοὺς ἀπαρνιέται. Ἔτσι στὴν 6η ὁλομέλεια τοῦ κόμματος ὁ σύντροφος Σιάντος λέει: «Μὲ τὸ κουμπούρι δὲν τρώει ὁ λαὸς ψωμί». Μὰ ἂν τὸ ΚΚΕ παραστρατεῖ, τὸ Κρεμλίνο τοῦ δείχνει τὸν σωστὸ δρόμο. Τὸ ραδιόφωνο τῆς Μόσχας ἐπαινεῖ καὶ τὸν Περρίκο καὶ τὸ ἀντάρτικο. Ὁ Στάλιν ξέρει τί θέλει, ἐνῶ οἱ δικοί μας κομμουνιστὲς ξέρουν μόνο νὰ σκοτώνουν. Καταστρέφουν μόνοι τους, σιγά - σιγά, μὲ στραβοπατήματα, τὸ τρανὸ οἰκοδόμημα ποὺ

κατάφερε νὰ στήση, χύνοντας τόσο αἷμα, ὁ Βελουχιώτης στὰ βουνά.

ΟΝ ΕΛΕΓΑΝ Leslie Rufus Sheppard. Ὅταν τὸν πρωτογνώρισα εἶχε μαῦρα μαλλιά, τόσο μαῦρα ποὺ ἀντανακλοῦσαν σὰν καθρέφτης τὸ φῶς. Ἀργότερα παρουσιάστηκε καστανός, ὕστερα πάλι μαῦρος, καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ σκοτώθηκε ἤτανε ξανθοκόκκινος. Φανατικὸς σοσιαλιστής, καθηγητὴς Πανεπιστημίου, στάλθηκε τὸ 1939 μὲ τὸν Windgate στὴν Ἀβησσυνία, ὅπου πολέμησε ὅσο ν' ἀπελευθερωθῇ ἡ χώρα. Τὸν Ἰούνιο τοῦ '42, τότε ποὺ κινδύνευε ἀπὸ τὸν Ρόμμελ ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸν κάλεσαν στὴν Αἴγυπτο νὰ ὀργανώση μὲ τοὺς φελάχους κλεφτοπόλεμο, γιατὶ μιλοῦσε καλὰ ἀραβικὰ καὶ σαγήνευε τοὺς ἰθαγενεῖς — ἄλλος Λῶρενς. Μόλις ἀπόφυγε τὸν κίνδυνο ἡ Αἴγυπτος, στάλθηκε στὴν Ἑλλάδα, φθινόπωρο τοῦ '42. Κατέβηκε μιὰ νύχτα μὲ δυὸ ἀκόμα ἀξιωματικοὺς στὸν Ὄλυμπο, ἀλλὰ καθὼς ὁ ΕΛΑΣ δὲν εἶχε ἀνάψει κανονικὰ φωτιὲς τ' ἀλεξίπτωτα πέσανε μὲ δυνατὸν ἄνεμο πάνω σὲ βράχια κ' οἱ σύντροφοί του σκοτώθηκαν. Αὐτὸς πληγώθηκε. Μολονότι ἡ πρώτη του ἐπαφὴ μὲ τὸν ΕΛΑΣ στάθηκε τόσον ἄτυχη, ὁ Σέπερντ ἀγάπησε τοὺς ἀντάρτες. Πόσες φορὲς δὲν τὸν ἀκούσαμε νὰ ὑμνῇ τοὺς ἕλληνες χωριάτες γιὰ τὴν καθολικὴ ἀντίστασή τους, ἀλλὰ καὶ νὰ λυπᾶται τὰ παιδιὰ ποὺ τρέξαν νὰ προσφέρουν τὴ ζωή τους χάρη τῆς ἐλευθερίας καὶ πέσανε σὲ χέρια κακοποιῶν. Μισοῦσε τοὺς ἰνστρούχτορες τοῦ κομμουνισμοῦ. Δύο χρόνους ἔμεινε στὸ ἀπέραντο πεδίο μάχης ποὺ λεγόταν Ἑλλάδα καὶ πάτησε ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης, ἀπὸ τὸ Καλλίδρομο ὡς τ' Ἄγραφα· σ' αὐτὸν παραδόθηκε στὶς 9 Σεπτεμβρίου τοῦ '43 ἡ ἰταλικὴ Μεραρχία Infante κάπου 10.000 ἄνδρες, ποὺ ὅλα τὰ ὅπλα τους τὰ πῆρε ἀργό-

τερα μὲ μπαμπεσιὰ ὁ ΕΛΑΣ. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν πρωτοχρονιὰ ὀνομάστηκε συνταγματάρχης ἀρχηγὸς τῶν Βρετανῶν Ἀττικῆς ἀντί τοῦ Don Stott μὲ ἕδρα τὸν Ἑλικώνα. Ἐκεῖ ἔβλαψε τόσο σημαντικὰ τοὺς Γερμανοὺς ποὺ τοὺς ἀνάγκασε νὰ τὸν κυνηγήσουν καὶ νὰ τοῦ κάψουν τὸ Ἀρχηγεῖο. Τότε γύρισε στὴν Ἀθήνα καὶ κατοίκησε στὸ σπίτι τοῦ Θάνου Καψάλη [1], στὸ Ψυχικό. Εἶχε προσγειωθῆ στὸν Ὄλυμπο ἀριστερός, ἀλλὰ μετὰ τὴ γνωριμία του μὲ τὸν Ἄρη καὶ τοὺς καπετανέους μᾶς μιλοῦσε σὰν δεξιὸς — τώρα ἦταν πραγματικὰ προσγειωμένος στὴν Ἑλλάδα. Δίπλα στὸ σπίτι τοῦ Καψάλη ἔμενε ὁ Σιμάνα τῶν Ες-Ες, καὶ ὁ Sheppard τὸν παρακολουθοῦσε ἀντὶ νὰ τὸν παρακολουθῆ ὁ Γερμανός. Ὅταν ἔγινε ἐπίταξις σὲ δυὸ δωμάτια τοῦ Καψάλη γιὰ νὰ καθίση ὁ ὑπασπιστὴς τῶν Ες-Ες, πάλι ὁ Σέπερντ δὲ θέλησε νὰ φύγη, προσπαθοῦσε μόνο νὰ κρύβεται ἀπὸ τὸν κ. ὑπασπιστή. Μέρα - νύχτα ὀργάνωνε σαμποτὰζ γιὰ ν' ἀχρηστεύη ἀτμομηχανὲς καὶ νοιαζόταν νὰ σώση τὸ Ἠλεκτρικὸ Ἐργοστάσιο. Γιὰ τὰ σαμποτὰζ συνεννοεῖτο μὲ τὸν διευθυντὴ τοῦ ΣΠΑΠ Παπαλεξάνδρου καὶ κατωτέρους τῶν ΣΕΚ, γιὰ τὸ ἐργοστάσιο μὲ τὸν ἠλεκτρολόγο Γεώργ. Λάβδα. Τὶς συναντήσεις του τὶς ἔκανε στὸν Βασιλικὸ Κῆπο, βοηθημένος ἀπὸ τὴν Νίκη Ράλλη, κόρη τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ποὺ τὸν ὑπηρέτησε θαυμαστά. Τρεῖς ἀσύρματοι τὸν κρατοῦσαν σὲ διαρκὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ Κάιρο, ὡς τὸν Μάιο τοῦ '44 ποὺ διατάχτηκε νὰ ξανανέβη στὸν Ἑλικώνα. Πῆρε ἕνα αὐτοκίνητο μὲ ὁδηγὸ τὸν Βασίλη Σωτῆρχο, τὴν ἀδερφή του Ὄλγα, τὸν ἀσυρματιστὴ Braugh, τὸν ὑπολοχαγὸ Mac Intyre καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸ βουνό. Ἔξω ἀπὸ τὸ Ἐρημόκαστρο τοὺς ἔπιασε γερμανικὸ μπλόκο. Τοὺς ἔκλεισαν στὸ σχολεῖο τῆς κοινότητας κ' ἔστειλαν νὰ φέρουν ἀξιωματικὸ ἀπὸ τὴ Θήβα νὰ τοὺς ἀνακρίνη. Ἔκανε πολὺ ζέστη, κι ὁ ἵδρωτας ξέβαφε τὴ μπογιὰ ἀπὸ τὰ φρύδια καὶ τὰ μαλλιὰ τῶν Ἐγγλέζων. Ἐλπίδα νὰ σωθοῦν δὲν ὑπῆρχε· μόλις ἔμπαινε ἀνακριτὴς μέσα,

1. Ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

καὶ βλάκας ἂν ἦταν θὰ τοὺς καταλάβαινε. Ἡ Ὄλγα, ποὺ ἤξερε γερμανικά, ἀνάλαβε νὰ τοὺς γλιτώση. Ἔκρυψε στὸν κόρφο της τὰ ἐπικίνδυνα χαρτιὰ ποὺ κουβαλοῦσαν, μαζὶ μὲ 200 χρυσές, καὶ ζήτησε νὰ μιλήση τοῦ λοχία ἀρχιφύλακα. Τοῦ ἐξήγησε πὼς κάνουν μαύρη ἀγορὰ γιὰ λογαριασμὸ γερμανοῦ συνταγματάρχη κι ὅτι θά 'βρισκε μπελὰ ἂν τοὺς καθυστεροῦσε. Λίγο μὲ τ' αὐστηρό, λίγο μὲ χαμόγελα καὶ μὲ τσιγάρα, κατάφερε νὰ τοὺς ἐλευθερώση [1].

'Αρχὰς 'Ιουλίου κλήθηκε ὁ Σέπερντ στὴ Μ. 'Ανατολή, ὅπου γύρισε πίσω μὲ καΐκι τῶν ὅπλων «St. John». Ἕνα βράδυ, ἐνῶ γινόταν μεγάλη μάχη μεταξὺ Χιτῶν κ' ΕΛΑΣ στὸ Θησεῖο, ἔφερε ὁ Καψάλης τὸν Σέπερντ στὸν Σπηλιωτόπουλο. Ἡ πρώτη συνάντηση δὲν πῆγε καλά, γιατὶ ὁ ἄγγλος συνταγματάρχης ἦταν ἐπιφυλακτικός. 'Απὸ διαβολὲς τοῦ ΕΑΜ πίστεψε πὼς ὁ στρατ. Διοικητὴς ἦταν « μοναρχοφασίστας, ὄργανο τῆς Δεξιᾶς » καὶ πὼς εἶχε παραδώσει τὰ ὅπλα τοῦ Καΐρου στοὺς Χίτες. Ὅταν ὅμως βεβαιώθηκε πὼς τὰ ὅπλα, ἀπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ τελευταῖο, εἶχαν ἀποθηκευτῆ στὴν 'Αστυνομία, ὅταν ἐγνώρισε τὸν Στρατηγὸ καλύτερα, καὶ μὲ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Καψάλη, στὸν ὁποῖον εἶχε ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη, ἄλλαξε κι ἄρχισε μαζί μας πιστὴ συνεργασία. Ὁ Σέπερντ τώρα κατέχει μεγάλη θέση, σύνδεσμος τοῦ 'Αγγλικοῦ Στρατηγείου μὲ τὴν Ἑλλάδα· ἡ γνώμη του βαραίνει πολὺ στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἄγγλων, κ' ἡ βοήθεια ποὺ προσφέρει στὴν ἀπελευθέρωση τῶν 'Αθηνῶν εἶναι ἀνυπολόγιστη. Σὰν γνήσιος Βρετανὸς ἔχει πολιτικὴ ὡριμότητα· ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τοῦ μπερδεμένου παρόντος βλέπει καθαρὰ τί χρειάζεται τὸ μέλλον.

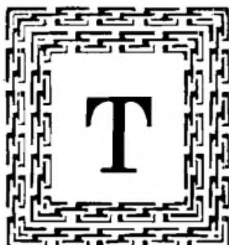
— Δὲν σᾶς ἀνησυχοῦν, τὸν ἐρώτησα, οἱ δυνάμεις ποὺ ἔχει

1. Ὁ Σέπερντ σκοτώθηκε κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ ἀπὸ νάρκη στὴν ὁδὸν Πατησίων, πηγαίνοντας νὰ σώση τὸν διερμηνέα του Πινότση καὶ τὸν Βασίλη μὲ τὴν Ὄλγα Σωτήρχου ποὺ τοῦ ἔστειλαν μήνυμα πὼς κινδυνεύει ἡ ζωή τους. Τὴν ἐπομένη ὁ ΕΛΑΣ ἔπιασε τοὺς Σωτήρχους, ποὺ ἐξαφανίστηκαν καὶ πιθανότατα ἐκτελέστηκαν.

μέσα στὴν 'Αθήνα τὸ ΕΑΜ κ' οἱ δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ ποὺ μᾶς κυκλώνουν ἀπ' ἔξω ;

— Ὄχι. Ὅταν φύγουν οἱ Γερμανοί, ΕΛΑΣ κ' ΕΑΜ θὰ καταπέσουν, γιατὶ θὰ λείψη τὸ κίνητρο ποὺ κινεῖ τ' ἄδολα παλικάρια τους, θὰ λείψη ἡ δίψα γιὰ ἐλευθερία, ποὺ φέρνει τὸν κόσμο πρὸς αὐτά.

Γνώμη σοφὴ ποὺ λίγοι τότε τὴν παραδέχονταν. Ὁ Σέπερντ ἦταν ἀπὸ τοὺς Βρετανοὺς ποὺ διατηροῦσαν, σὰν τὸν Τσῶρτσιλ, ἔντονη αὐτοκρατορικὴ συνείδηση. Τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ τὴν ἔβλεπε σὰν ὄργανο τῆς ἀγγλοσαξονικῆς διεισδύσεως στὴν 'Ανατολή. 'Ενθουσιάστηκε ν' ἀκούη τὸν Μαρκεζίνη νὰ τοῦ ἀναπτύση παρόμοιες ἰδέες, καὶ κάθονται τὰ βράδια ὧρες ὁλόκληρες οἱ δυό τους καὶ πλέκουν ὄνειρα.

ΟΥΤΟ ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ θὰ ἐλευθερωθοῦμε· ὅλα τὰ σημάδια τὸ προμαντεύουν. 'Εκείνη ἡ σιδερένια πειθαρχία τῶν Ναζήδων χαλάρωσε. Οἱ φρουροὶ κροτίζουν πάντα τὰ τακούνια καθὼς παρουσιάζουν ὅπλα στοὺς ἀξιωματικούς, ἀλλὰ τὸ κάνουν ἀπὸ συνήθεια, χωρὶς σέβας στὸν ἀνώτερο, χωρὶς τὴν παλιὰ ἀκρίβεια ποὺ ἀποτελοῦσε τὴ δύναμη τῆς Βέρμαχτ. Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν, δὲ φεύγουν· φεύγουν δὲ φεύγουν — ὅλο φεύγουν κι ὅλο παρουσιάζονται καινούριοι. Τί ἤθελε ὁ ὑπουργὸς Τύπου Καρτάλης νὰ μᾶς πῆ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο Ρώμης, τὶς προάλλες, πὼς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει ἐδαφικὲς ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς καλοὺς γειτόνους της καὶ πὼς οἱ Βρετανοὶ ἔρχονται κιόλας νὰ καταλάβουν τὴν 'Αττική ; Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ Χιτλερικοὶ νὰ κουβαλήσουν πάλι 1500 στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Κρήτη γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὰ παράλια τῶν Μεσογείων ποὺ περιμένουμε τὰ ὅπλα. 'Απὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ κόσμος ρωτάει : « ποῦ εἶναι οἱ Ἄγγλοι τοῦ Καρτάλη ; » καὶ σὰν μικρὰ παι-

διά, καθὼς δὲν τοὺς βλέπουν, ἀπελπίζονται : « Γιατὶ δὲν ἔρχονται λοιπόν ; Πόσοι ἀπὸ μᾶς θὰ ζήσουν ὅσο νὰ ἐλευθερωθοῦμε ; » Δὲν ἔχουν ἄδικο. Οἱ Βούλγαροι σκοτώνουν στὴν Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία περισσότερους ἀπὸ πρίν. Ὡς « συνεμπόλεμοι » τώρα δὲν ἐννοοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ἑλληνικὰ χώματα, καὶ τὰ βουλγαρικὰ ὄργανα τοῦ κομμουνισμοῦ ποὺ μπῆκαν μέσα εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ βουλγάρικα ὄργανα τοῦ χιτλερισμοῦ. Οἱ Γερμανοὶ τουφεκίζουν (ἀπόμειναν λίγοι καὶ φοβοῦνται) ὅσο ποτέ. Τὸ ΕΑΜ ἀναθαρρεύει ἀπὸ τὶς δηλώσεις τῆς 29ης Σεπτεμβρίου τοῦ Παπανδρέου κ' ἐξαχρειώνεται. Οἱ συμπλοκὲς ἐναντίο του στὶς συνοικίες δὲν σταματᾶν. Σὲ μιὰ μόνη νύχτα αἱματοκυλιστήκανε στὸ Γαλάτσι, Ἡράκλειο, Βεΐκου, Καλογρέζα, Κυψέλη, Ρούφ καὶ Πετράλωνα. Ἡ περιοχὴ τῆς Καισαριανῆς συρματοπλέχτηκε ἀπὸ τοὺς ἀριστερούς, δὲ ζυγώνει πιὰ Γερμανὸς ἐκεῖ. Στὸ Παγκράτι ἔνοπλοι τοῦ ΕΛΑΣ κατέλαβαν τὶς γέφυρες τοῦ Ἰλισσοῦ, κλεῖσαν τὶς εἰσόδους τῆς συνοικίας καὶ τρομοκρατοῦν τοὺς κατοίκους μὲ φόνους κ' ἐκβιασμούς. Γιὰ νὰ ἀναπτερωθῆ τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ τὰ παιδιὰ τῶν ὀργανώσεων μπαίνουν στοὺς κινηματογράφους καὶ μοιράζουν προκηρύξεις, πᾶνε τὶς Κυριακὲς στὶς ἐκκλησίες, σταματᾶν τὴ λειτουργία κι ἀπὸ τὸν ἄμβωνα συνιστοῦν ἕνωση καὶ πειθαρχία. Στὸν Ἅγιο Κωνσταντίνο ἢ στὸ Μεταξουργεῖο τὸ ἐκκλησίασμα φοβᾶται καὶ σκορπίζει, ἀλλοῦ ὅμως χειροκροτεῖ τοὺς νέους.

Ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἀναγκάζεται στὶς 3 Ὀκτωβρίου νὰ ρίξη ἀπὸ ἀεροπλάνα ἔντυπη τελευταία εἰδοποίηση : « Ἡμέραν καὶ νύκτα λαμβάνουν χώραν δολοφονίαι, ἀνταλλαγαὶ πυροβολισμῶν, ληστρικαὶ ἐπιθέσεις, λεηλασίαι καὶ πράξεις σαμποτάζ. Ὁ Γερμανικὸς Στρατὸς ἀπεφάσισεν ὅπως ἀμέσως καὶ μὲ ὅλα τὰ εἰς τὴν διάθεσίν του μέσα παρέμβη μὲ δριμύτητα. Τὸ ἀθῶον αἷμα τὸ ὁποῖον θὰ ρεύση κατὰ τὴν διάρκειαν τοιούτων ἐνεργειῶν θὰ βαρύνη ἀποκλειστικῶς τοὺς ὑποκινητὰς τῶν ταραχῶν ». Λόγια βλάκικα στρατοῦ ποὺ ἔχει χάσει τὴν ψυχραιμία του. Τὶς ταραχὲς τὶς κάνουν ἀλῆτες ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ ἀντίποινα, ἀφοῦ

τὴν τιμωρία θὰ τὴν ὑποστοῦν ἀθῶοι νοικοκυραῖοι. Τὴν ἴδια μέρα, 3 'Οκτωβρίου, ὁ Ἔβερτ φέρνει τοῦ Σπηλιωτόπουλου προκήρυξη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς Θ. Τσάτσο καὶ Ζέβγο, ποὺ ἔρχονται στὴν πρωτεύουσα ἀντιπρόσωποι τῆς 'Εθνικῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ὑπουργοὶ βρίσκονται ἀκόμα στὴ Ρούμελη, ἀλλὰ στέλνουν τὴν προκήρυξη νὰ τοιχοκολληθῆ. Τοῦτο τὸ κάνουμε ἀμέσως, κι ὁ κόσμος πιστεύει γιὰ καλοσημαδιὰ τὸν ἐρχομὸ ἑνὸς δεξιοῦ κ' ἑνὸς ἀριστεροῦ ὑπουργοῦ ἑνωμένων, μόλο ποὺ ἡ προκήρυξη εἶναι ἄστοχα διατυπωμένη, καλεῖ νὰ πειθαρχήση ἡ « ἐαμικὴ καὶ ἡ ἀντιεαμικὴ παράταξη », σὰν νὰ θεωρῆται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση ὁ κομμουνισμὸς ὡς θέση κ' οἱ ἐθνικισταὶ ὡς ἀντίθεση. Ἡ προκήρυξη αὐτὴ κάνει τὸ ΕΑΜ ἀκόμα σκληρότερο. Ὁ Τσαπόγας τυπώνει δηλώσεις γιὰ νὰ βεβαιώση πὼς ἀνάλαβε νὰ τηρήση τὴν τάξη μὲ τὴν Πολιτοφυλακὴ καὶ προτρέπει χωροφύλακες, ἀστυφύλακες καὶ τσολιάδες νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν στρατ. Διοικητὴ καὶ νὰ τρέξουν κοντά του. Ἡ πίεση κατὰ τοῦ Στρατηγοῦ εἶναι τόση ποὺ ἀναγκάζεται νὰ στείλη τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ ΕΛΑΣ τὸ ἔγγραφο 3009 γιὰ νὰ τὸ διατάξη νὰ διαλύση ἀμέσως τὰ συνοικιακὰ φρουραρχεῖα του, νὰ σταματήση δολοφονίες καὶ φορολογίες, νὰ μὴν προβῆ σὲ καμιὰ κατάληψη κτιρίου χωρὶς δική του ἄδεια καὶ ν' ἀπομακρύνη ἀπ' τὴν πόλη τοὺς ρέμπελους τοῦ Τσαπόγα, ἀπειλώντας πὼς ἂν δὲν ὑπακούσουν θὰ τοὺς χτυπήση αὐτός. Παράλληλα τηλεγραφεῖ τοῦ Βεντήρη, ὑπ' ἀριθ. 108 : « Παρακαλῶ ἐνεργήσατε καθορισθῆ σαφέστατα ἐὰν διὰ τήρησιν τάξεως θὰ συμμορφωθῶμεν διαταγὰς στρατηγοῦ Σκόμπι, αἵτινες ἀποκλείουν ΕΛΑΣ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς 'Αττικήν. Τὸ ζήτημα εἶναι σοβαρώτατον διότι ΕΑΜ, στηριζόμενον δηλώσεις Πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργῶν Τσάτσου καὶ Ζέβγου, ἐπιμένει συμμετοχήν. 'Αναφέρομεν ὅτι πλὴν κεντρικῆς ζώνης 'Αθηνῶν ΕΑΜ ἐπικρατεῖ ».

Ἡ αὐστηρὴ διαταγὴ τοῦ στρατ. Διοικητῆ φέρνει νέο κύμα ἀπὸ βρισιὲς ἐναντίο του. Ζωγραφίζουν σὲ μερικὲς συνοικίες κρεμάλα καὶ δίπλα γράφουν : « Ἔφτασε ἡ ὥρα

σου, προδότη Σπηλιωτόπουλε ». Τὴ συμφωνία τῆς Καζέρτας, ποὺ τόσο τὴ διαλάλησαν τὰ ραδιόφωνα, ποὺ τὴν ὑπόγραψε ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ ὁ Σαράφης, οἱ κομμουνιστὲς τὴν περιφρονοῦν. Καὶ ἡ 'Αθήνα βασανίζεται. Δὲν ἔχει φῶς, σταμάτησαν οἱ ἐφημερίδες, σταμάτησε ὁ ραδιοσταθμός, κόπηκαν ὅλες οἱ συγκοινωνίες, ἡ κυκλοφορία τῶν πεζῶν ἀπαγορεύτηκε μετὰ τὶς ἔξι τ' ἀπόγεμα· οὔτε μιὰ ντομάτα, οὔτ' ἕνα καλάθι σταφύλι δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο, κι ὁ κόσμος πεινάει. 'Ολόκληρος ὁ γερμανικὸς στρατὸς τοῦ Μοριᾶ πέρασε πρὸς τὴ Ρούμελη χωρὶς νὰ ἐνοχληθῆ καθόλου ἀπ' τοὺς ἀντάρτες· μερικὰ παιδιὰ μόνο θέλησαν νὰ πιάσουν τὶς κλεισοῦρες καὶ νὰ τοὺς λιανίσουν, μὰ οἱ καπετανέοι τὰ ἐμπόδισαν. Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ ΕΑΜ κρατᾶ τὴ δύναμή του γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ γέφυρα τοῦ 'Ισθμοῦ τινάχτηκε, μὰ ὁ ΕΛΑΣ περνάει τμήματά του πρὸς τὰ ἐδῶ μὲ βάρκες. 'Απὸ τὰ μακελιὰ ποὺ ἔκαμε στὴν Καλαμάτα, τὸν Πύργο καὶ τὸ Μελιγαλὰ μαντεύει κανεὶς τί περιμένει τὴν 'Αθήνα ἂν τὴν ἐλευθερώση ὁ Βελουχιώτης. Τὶς μικροσυμπλοκὲς στοὺς συνοικισμοὺς τὶς διαδέχονται τώρα μάχες ἐκ παρατάξεως. Ἄταχτοι τοῦ ΕΑΜ χτυπᾶν κοντὰ στὴν 'Ομόνοια τὸ ξενοδοχεῖο « Ἑρμῆς » ὅπου στεγάζονται τμήματα ἐθνικιστῶν· ἕνα τάγμα ΕΛΑΣ ἐπιτίθεται νύχτα - μέρα μὲ πεῖσμα στὸ Θησεῖο, ὅπου ἔχει συγκεντρώσει ὁ Γρίβας τοὺς Χίτες του. 'Ανυσηχοῦμε καὶ γιὰ τὴ δεύτερη ἀποστολὴ ὅπλων. 'Ενῶ ἡ θάλασσα εἶναι ἀκίνητη σὰ λάδι, τὸ καΐκι καθυστερεῖ. Τὸ τμῆμα ἀπὸ 70 χωροφύλακες, ποὺ ἔστειλε ὁ στρατ. Διοικητὴς στὸ Λιόπεσι γιὰ νὰ προστατέψη τὴ μεταφορὰ τῶν ὅπλων, ὁ ΕΛΑΣ τὸ ἀπομόνωσε καὶ τὸ πολιορκεῖ στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ.

Οἱ Γερμανοὶ τῶν 'Αθηνῶν τραβιοῦνται κάθε νύχτα πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς 'Ελευσίνας. Σημαίνουν ἐδῶ μὲ τὶς σειρῆνες συναγερμὸ γιὰ νὰ κλείσουν οἱ πολίτες τὰ παράθυρά τους, ὥστε νὰ περάσουν οἱ φάλαγγες ἀπαρατήρητες, μὰ ποῦ νὰ γελάσης τοῦ Ρωμιούς. Ὁ στρατ. Διοικητὴς ἔχει κάθε πρωὶ ἀκριβέστατα δελτία πόσοι φύγανε καὶ τηλεγραφεῖ στὸν

Σκόμπι σωστὰ πὼς ἡ ἐκκένωση θά 'χη συντελεστῆ ὡς στὶς 10 'Οκτωβρίου. 'Ο κομμουνιστὴς Γκιουζέλης εἰδοποιεῖ τὸν Ἔβερτ ὅτι ἡ συνοδεία τῶν δύο ὑπουργῶν ἔφτασε στὴν Πάρνηθα καὶ νὰ πεταχτῆ νὰ τοὺς παραλάβη. Μὲ τ' αὐτοκίνητο τῆς 'Αστυνομίας πηγαίνει ὡς τὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, ἀπὸ κεῖ πεζῆ ὡς τὸ γυναικεῖο Μοναστήρι τῶν Κλειστῶν ὅπου τὸν περιμένουν οἱ ἐπίσημοι. Κατεβάζει στὴν 'Αθήνα πέντε ἀνθρώπους· δύο ὑπουργούς, Τσάτσο καὶ Ζέβγο, δυὸ ἀξιωματικούς, Κατσώτα καὶ Παπαμαντέλο, καὶ τὸν πολιτευόμενο Χατζήμπεη. 'Υπάρχει κίνδυνος στὸ δρόμο τους μόνο τὸ γερμανικὸ μπλόκο τῶν Τριῶν Γεφυριῶν, μὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιγραφῆς στὸ τζάμι τοῦ αὐτοκινήτου « Polizeipresidium » περνᾶν ἀνενόχλητοι καὶ πᾶν ἀπὸ χωράφια (μὴν τύχη καὶ ἀναγνωριστῆ κανεὶς) στὸ σπίτι τοῦ Ἔβερτ, Προμηθέως 42, τέρμα 'Αχαρνῶν. 'Εκεῖ μένουν τὴ νύχτα ὁ Τσάτσος μὲ τὸν Κατσώτα, ἐνῶ ὁ Γκιουζέλης κρύβει ἀλλοῦ τὸ σύντροφό του. Τὴν ἑπομένη ζώνουν ἐλασῖτες τὸ σπίτι τοῦ Ἔβερτ. Τί τρέχει ; Θά 'ρθη ὁ Ζέβγος καὶ γιὰ ἀσφάλεια θὰ φρουρηθῆ ὁλόγυρα ἡ περιοχὴ ἀπὸ ἀντάρτες. 'Εκεῖ γίνεται σύσκεψη τῶν νεοφερμένων ὑπουργῶν μὲ τὸν Μανουηλίδη καὶ τὸν Στρατηγό, ποὺ ἀποτελοῦν τώρα τὴ νέα « 'Επιτροπὴ 'Απελευθερώσεως ». 'Η συζήτηση γίνεται μὲ ἠρεμία καὶ κατανόηση, κανένα ζήτημα δὲν μοιάζει νὰ χωρίζη δεξιοὺς ἀπὸ ἀριστερούς. Μανουηλίδης καὶ στρατηγὸς γυρίζουν πίσω ἡσυχασμένοι.

'Επειδὴ εἶναι δύσκολο νὰ δουλεύουν ἀπομακρυσμένες οἱ διάφορες ὑπηρεσίες τῆς στρατ. Διοικήσεως καὶ νὰ λύνωνται γρήγορα οἱ ὑποθέσεις ποὺ γεννιοῦνται κάθε στιγμὴ καὶ περισσότερες ἀφότου δὲν διοικεῖ κανένας τὸν τόπο, μήτε Γερμανός, μήτε Ράλλης, ὁ Ἔβερτ προτείνει τοῦ Στρατηγοῦ νὰ συγκεντρωθοῦμε ὅλοι στὴν Διεύθυνση τῆς 'Αστυνομίας.

— Πῶς θὰ μᾶς οἰκονομήσης τόσους ἀνθρώπους χωρὶς νὰ τὸ πάρουν εἴδηση τὰ Ες-Ες ;

'Ο Ἔβερτ ἀπαντᾶ :

— Τὸ πρόβλεψα. Ἔχω μεσοτοιχία μὲ τὸ ξενοδοχεῖο

« Πριγκηπικόν ». Ἄνοιξα τρύπα στὸν τοῖχο καὶ σᾶς ἔκαμα πόρτα. Ἀναλαμβάνω νὰ κρύψω ἐκεῖ καὶ νὰ ταΐσω 50 ἄτομα. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Ἀστυνομίας μπαινοβγαίνουν κάθε μέρα χιλιάδες ἄνθρωποι, ἔτσι δὲν θ' ἀποφανοῦν οἱ δικοί μας.

— Καὶ οἱ ἀσύρματοι ;

— Θὰ τοὺς ἐγκαταστήσω στὴν ταράτσα. Δῶστε μου ἐντολή, κι ὅλα θὰ εἶναι ἕτοιμα ἀπόψε.

Τὸ ἴδιο βράδυ εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ τὸν Στρατηγὸ νὰ συγκεντρωθοῦμε στὴν Ἀστυνομικὴ Διεύθυνση τῆς ὁδοῦ Σωκράτους. Μετὰ τὸ φαγητὸ ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας μὲ τὸν Σπηλιωτόπουλο πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη (ὅπου κρύβεται ὁ Σέπερντ), νὰ συνεννοηθοῦν μαζί του. Ὁ Μανουηλίδης κ' ἐγὼ μένουμε ἄγρυπνοι στὰ γραφεῖα, μήπως συμβῇ τίποτα. Μεσάνυχτα. Ὁ Στρατηγὸς ἀκόμα νὰ γυρίσῃ· Μιλᾶμε νυσταγμένοι γιὰ τὶς προσπάθειες ποὺ γίνονται νὰ σχηματιστῇ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Σοφούλη, μὲ τὸν Πάγκαλο ὑπουργὸ Δημοσίας Τάξεως, ὅταν χτυπᾶ τὸ τηλέφωνο. Παίρνω τ' ἀκουστικό :

— Ποιὸς ἐκεῖ ;

— Ταγματάρχης Χωροφυλακῆς Στεφανάκης, διοικητὴς φυλακῶν Ἀβέρωφ. Ἡ Σχολὴ Εὐελπίδων κατελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες. Ἀφόπλισαν τὴ φρουρὰ καὶ μπῆκαν μέσα.

— Τί λές ;

— Μάλιστα. Τώρα πολιορκοῦν ἐμᾶς. Ἀπειλοῦν πὼς θὰ μᾶς κάψουν ἂν δὲν παραδοθοῦμε.

— Περιμένετε μιὰ στιγμή, τοῦ λέω.

Τρέχω στὸ δωμάτιο τοῦ συνταγματάρχη πυροβολικοῦ Γρηγοροπούλου [1], ποὺ ἀκόμα εἶναι ἐπιτελάρχης (αὔριο θὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ κατὰ διαταγὴ τοῦ Παπανδρέου ὁ Κατσώτας). Κοιμᾶται μὲ τὰ ροῦχα του· σὲ μισὸ λεπτὸ βρίσκεται στ' ἀκουστικό. Διατάζει τὸν ταγματάρχη :

— Μὴν τοὺς ἀφήσετε νὰ πλησιάσουν. Χτυπῆστε τους!

Ὁ Στεφανάκης λέει πὼς κωλύεται, γιατὶ ἔχει δώσει τὸ λόγο του νὰ μὴν πολεμηθῇ μὲ τὸ ΕΑΜ.

1. Τώρα ἀντιστράτηγος Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ.

— Ποιός εἶναι ἀνώτερος ἐκεῖ μετὰ ἐσένα, ρωτᾶ ὁ Γρηγορόπουλος.

— Ἕνας ἀνθυπομοίραρχος.

— Δῶσ' μου τον στὸ τηλέφωνο.

Κι ὁ ἀνθυπομοίραρχος ἀρνεῖται γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους νὰ χτυπήση τοὺς ἐαμίτες.

— Ποιός εἶναι ἀνώτερος ἐκεῖ μετὰ ἐσένα ; ρωτᾶ πάλι ὁ ἐπιτελάρχης.

— Ἕνας ἀνθυπασπιστής.

— Φώναξέ τον στὸ τηλέφωνο.

Ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἀργεῖ νὰ παρουσιαστῆ. Ὅσο νὰ τὸν βροῦν περνᾶν λίγα λεπτά, μὰ ὁ χρόνος τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες ἔχει διάφορη σημασία· τὰ λεπτὰ λογαριάζουν αἰῶνες. Ὁ Γρηγορόπουλος ἀνησυχεῖ· τὸ κτίριο τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων ἦταν πολὺ γερό, μποροῦσες εὔκολα νὰ τὸ ὑπερασπιστῆς [1]. Εἶχε φρουρὰ ἀπὸ 80 ἄντρες. Πῶς παραδόθηκαν στοὺς ἀναρχικοὺς αὐτοὶ οἱ 80 καλὰ ὁπλισμένοι χωροφύλακες ; Ἂν καταλάμβαναν τώρα οἱ κομμουνιστὲς καὶ τὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ, θὰ ἐνισχύονταν ἀπὸ ἑκατοντάδες φυλακισμένους ἐγκληματίες, θὰ παίρνανε τ' αὐτόματα τῆς φρουρᾶς καὶ ἡ κατάσταση θὰ χειροτέρευε πολύ. Τραγωδία. Ἡ ἀποψινὴ ἐπίθεση τοῦ ΕΛΑΣ σημαίνει τὸ ξέσπασμα ἐπαναστάσεως ; Ἕνας ἀστυφύλακας ποὺ μᾶς παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα καταλαβαίνει πόσο κρίσιμη εἶναι ἡ στιγμὴ καὶ κάνει τὸ σταυρό του ψιθυρίζοντας : « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς... ».

Τέλος ἔδωσε τὸ « παρὼν » ὁ ἀνθυπασπιστής.

— Εἶσαι διατεθειμένος ἐσὺ νὰ χτυπήσης τοὺς ἐαμίτες ;

— Ἂν τὸ διατάξετε.

— Τὸ διατάζω ! Φυλάκισε ἀμέσως τὸν ταγματάρχη σου καὶ τὸν ἀνθυπομοίραρχο κι ἀνάλαβε τὴ διοίκηση τῆς φρουρᾶς. Ἄκουσες ;

— Μάλιστα.

— Ὅ,τι καὶ νὰ συμβῆ δὲν θὰ παραδοθῆς. Θὰ χτυπήσης!

1. Κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ ὁ συνταγματάρχης Παυλόπουλος μὲ ἑκατὸν ἐνενήντα Εὐέλπιδες ἀντιστάθηκε θαυμάσια ὁλόκληρο μήνα.

— Οἱ ἐλασίτες ἔχουν βάλει μπροστά τους γυναῖκες καὶ παιδιὰ τοῦ συνοικισμοῦ. Θὰ χτυπήσω κι αὐτά ;

— Στὴν ἀρχὴ ὄχι. Θὰ πυροβολήσῃς στὸν ἀέρα. Ἂν εἶν' ἀνάγκη ὅμως θὰ ρίξῃς καὶ στὸ ψαχνό. Εἶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς φυλακὲς καὶ θὰ τὶς σώσῃς ὁπωσδήποτε. Ἄκουσες ;

— Μάλιστα.

Ἀναπνεύσαμε.

— Φαντάσου, κάνει ὁ Μανουηλίδης, ἂν δὲν πετυχαίναμε αὐτὸ τὸ παλικάρι...

— Πῶς τὸν λέν ; ρωτάω τὸν Γρηγορόπουλο.

— Μήπως μοῦ εἶπε τ' ὄνομά του ;

Ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ἀνθυπασπιστής, πρὶν φυλακίσῃ τοὺς ἀνωτέρους του καὶ πρὶν πυροβολήσῃ, ζήτησε καὶ τὴν ἔγκριση τοῦ συνταγματάρχη Πολυκράτη, τοῦ Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, ποὺ τὸν διάταξε νὰ ἐκτελέσῃ τὶς ἐντολὲς τοῦ Γρηγοροπούλου. Μὲ τὶς πρῶτες τουφεκιὲς τὰ γυναικόπαιδα σκόρπισαν, κ' οἱ ἐλασίτες, ἅμα πείστηκαν πὼς θὰ χυνόταν πολὺ αἷμα ὅσο νὰ καταλάβουν τὶς φυλακές, τραβήχτηκαν πέρα κατὰ τὶς δυὸ τὸ πρωί.

Ἡ τύχη τῆς Ἀθήνας κρέμεται ἀπὸ μιὰ τρίχα.

ΟΛΛΟΙ πιστεύουν πὼς ὅποιος ἀναλάβῃ σαμποτὰζ φέρνει στοὺς συνεργάτες του γρουσουζιά. Δὲς τὸν Ἰβάνωφ, τὸν Περρίκο τὸν Ἀδάμ, μιὰ κακὴ μοίρα τοὺς παρακολουθοῦσε· ἐλάχιστοι ἐπιζήσανε ἀπ' ὅσους τοὺς βοήθησαν. Κι ὅμως, ὄχι! Κάθε σύλληψις, ἂν δὲν εἶχε αἴτιο τὴν προδοσία, γινόταν ἀπὸ λάθος· ἴσια - ἴσια οἱ πιὸ μεγάλοι σαμποτὲρ ἔκαναν τὸ σφάλμα νὰ ξενοιάζουν καὶ νὰ μὴν παίρνουν ἀρκετὲς προφυλάξεις, γιατὶ κι ὁ φοβερώτερος κίνδυνος γίνεται μὲ τὸν καιρὸ συνήθεια. Ὅταν τὰ σαμποτὰζ τ' ἀνάλαβαν ἄνθρωποι προσεχτικοί, ἡ γρου-

σουζιὰ ἔσπασε. Μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Ἀδὰμ μάζεψε ὁ Ἄλκης Δελμοῦζος ὅσους συνεργάτες ἐκείνου ἀπόμεναν ἐλεύθεροι κ' ἐξακολούθησε τὸ ἔργο. Κοντὰ σὲ πολλοὺς σαμποτὲρ (ὅπως ὁ Βαρνακιώτης ποὺ τίναζε στὶς 4 Ὀκτωβρίου τὰ γερμανικὰ πυρομαχικὰ τοῦ Ναυστάθμου) φτιάνει καινούριους μὲ τοὺς πιὸ ἀπίθανους τύπους, σὰν τὸν εἰρηνικὸ Παλούμπη, πλανόδιο πωλητὴ ὑφασμάτων τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ποὺ βούλιαξε ἰταλικὸ πλοῖο 6.000 τόννων. Τέλη Ὀκτωβρίου φόρτωνε αὐτὸ τὸ πλοῖο πυρομαχικὰ γιὰ τὴν Κρήτη καὶ τὰ σκέπασε ἀπὸ πάνω μὲ σανό. Μέσα στὰ σανὰ ἔβαλαν τέσσερεις ἐμπρηστικὲς βόμβες κατασκευασμένες πρόχειρα ἀπὸ τὸν πλοίαρχο τοῦ Β. Ναυτικοῦ Τσατσᾶ. Τὸ ἰταλικὸ τινάχτηκε στὸν ἀέρα καταμεσῆς στὸ πέλαγος τῆς Κρήτης. Ἕνας ἡλικιωμένος μαρμαρογλύπτης, οἰκογενειάρχης μὲ παιδιά, ὁ Σκλαβοῦνος, σαμποτάρει δυὸ ρυμουλκά. Οἱ καταστροφὲς ποὺ παθαίνουν πάλι οἱ Ἀξονικοὶ εἶναι μεγάλες· μόνο σὲ μιὰ μέρα καταστράφηκαν τὸ γερμανικὸ ἀτμόπλοιο « Luneburg » καὶ τὰ πετρελαιοκίνητα 93Α καὶ 94Α, τὸ ἕνα γεμάτο ὀβίδες, τὸ ἄλλο γεμάτο τροφές.

Κάποτε πρέπει νὰ γραφῆ χωριστὴ ἱστορία γιὰ τὰ σαμποτὰζ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ νὰ περιγράφῃ τοὺς ἄφθαστους ἡρωισμοὺς ἁπλοϊκῶν ἀνθρώπων[1].

1. Τέσσερα χρόνια μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση κανένας δὲν γυρίζει νὰ κοιτάξη τοὺς σαμποτὲρ ποὺ πένονται. Ὁ Γ. Φαφούτης, εὔπορος νοικοκύρης ἀπὸ τὴν Εὔβοια, μπῆκε μὲ τὴν καρδιά του στὴν Ἀντίσταση. Ἀπρίλιο τοῦ '42 τίναξε τὸ ἰταλικὸ « Capo Vento », 5.000 τόννων, ἔξω ἀπὸ τὶς Φλέβες. Ὕστερα ἀπὸ δυὸ μῆνες, μὲ τὸν Ψαράκη (ποὺ τουφεκίστηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανούς), ἔβαλαν χελῶνες στὸ « Φρεύζερ », 9.000 τόννων, καὶ τὸ βούλιαξαν στὸ κέντρον τοῦ λιμανιοῦ. Ἀνάλαβε νὰ φευγατίση ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν ἄγγλο ἀντισυνταγματάρχη Mulgan. Πέρα ἀπὸ τὸ Ψυχικὸ τοὺς σταμάτησαν κάτι Γερμανοὶ ζητώντας ταυτότητες. Ἀντὶ ἀπάντηση ὁ Mulgan ἔβγαλε τὸ πιστόλι του σκότωσε ἕναν, ὁ Φαφούτης ἄλλον καὶ τὸ 'βαλαν στὰ πόδια. Τοὺς πυροβόλησαν, μὰ ὁ Θεὸς τοὺς προστάτεψε, κρύφτηκαν στὰ δάση τῆς Πάρνηθας κι ἀπὸ κεῖ περάσανε στὴν Εὔβοια. Ἰανουάριο τοῦ '44 κάποιος κατάδωσε τὸν Φαφούτη στοὺς Γερμανοὺς καὶ συνελήφθη. Ὁ χιτλερικὸς ἀνακριτὴς τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο

'Η ὑπηρεσία σαμποτὰζ τοῦ « 'Απόλλωνα » διαλύθηκε γιὰ τρίτη φορὰ μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Ἄλκη Δελμούζου, 25 'Ιουνίου τοῦ '44. Τότε κάλεσε ὁ Πελτέκης σπίτι του, πίσω ἀπ' τὸν « Εὐαγγελισμό », δυὸ δικούς μας ἀξιωματικούς, τὸν ταγματάρχη Δούκα καὶ τὸν λοχαγὸ Τούσσα, ποὺ τὸν λέγαμε « μικρὸ Βασίλη », καὶ τοὺς πρότεινε νὰ ξανασιάξουν τὴν ὑπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοὶ δέχτηκαν πρόθυμα ὑπὸ ἕναν ὅρο : νὰ λάβουν ἐγγύηση πὼς θ' ἀποζημιώνονταν οἱ οἰκογένειες ἀνθρώπων τους ποὺ θὰ ἐτουφεκίζοντο. 'Ο Πελτέκης τοὺς ἀπάντησε πὼς ζητάει ἔργα, ἐνῶ αὐτοὶ τοῦ λένε πολλὰ λόγια. Τοῦτο θύμωσε τὸν ὁρμητικὸ Τούσσα ποὺ σηκώθηκε πάνω κ' εἶπε : « Φέρε γρήγορα τρεῖς χελῶνες νὰ σοῦ δείξω ἐγὼ

ἀλλὰ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ χαρίση τὴ ζωὴ ἀρκεῖ νὰ συνεργαζόταν μαζί τους. Δὲν δέχτηκε, καὶ τὸν βασάνισαν στὰ μπουντρούμια τοῦ μεγάρου Λινάρδου μὲ τόση σκληράδα ὥστε ἔχασε τὸ φῶς τῶν ματιῶν του καὶ παράλυσε ὅλο τ' ἀριστερὸ πλευρό. Οἱ 'Εαμίτες, ἐπειδὴ ἦταν ἐθνικιστής, τοῦ πυρπόλησαν τὸ κτῆμα του Καζάρμα, κόψαν τὰ δέντρα καὶ χέρσωσαν τὴ γῆ του. Σήμερα ὁ Φαφούτης, πάμπτωχος, τυφλὸς καὶ παράλυτος, χωρὶς σύνταξη καὶ χωρὶς περίθαλψη, πεινάει... 'Ο Μανώλης Καζάζογλου ἦταν πλοίαρχος τοῦ 'Εμπορικοῦ Ναυτικοῦ. Τὸ πλοῖο του, ἐπιταγμένο ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, τὸ βύθισε ἀγγλικὸ βομβαρδιστικὸ κι αὐτὸς πληγώθηκε βαριά. 'Επειδὴ τὸν εἶχαν καταστρέψει οἱ Σύμμαχοι, φαντάστηκαν οἱ Γερμανοὶ πὼς θὰ δούλευε πιστὰ τὸν Ἄξονα κι ἀνάθεσαν σ' αὐτὸν νὰ ἐπανδρώνη τὰ πλοῖα τους μ' ἔμπιστους ναῦτες. Μὰ ὁ Καζάζογλου ἦτανε θερμὸς πατριώτης. Πρόσφερνε στὸν Δελμοῦζο τὶς ὑπηρεσίες του κι ἄρχισε ναυτολογία ἐθνικιστῶν στὰ ἐπίτακτα πλοῖα, κ' ἔδινε ταυτότητες σὲ συνωμότες γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα στὴν ἀπαγορεμένη ζώνη. Μολονότι ἀνάπηρος ἀπὸ πολλὰ τραύματα, κατάφερε καὶ μόνος του διάφορα σαμποτάζ, ὡσότου τὸν Αὔγουστο τοῦ '44 ἀνακάλυψαν οἱ Γερμανοὶ πὼς τοὺς πρόδινε, κ' ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν πιάσουν, τοῦ κατάστρεψαν ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε. Τώρα, ἐγκαταλειμμένος, περιφέρεται στοὺς δρόμους παντέρημος. 'Ο Φαφούτης κι ὁ Καζάζογλου ἦτανε πλούσιοι σὰν ἄρχισε ὁ πόλεμος. Εἶχαν ἀθλητικὰ σώματα, μέσα στὰ ὁποῖα ἔκαιγε ἡ φωτιὰ 3.000 χρόνων ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς. Ἔχασαν περιουσία καὶ κατάντησαν σακάτηδες γιὰ τὴν Πατρίδα. Καὶ τὸ χειρότερο ζοῦν καταφρονεμένοι. Αὐτοὺς τοὺς δύο ἔτυχε νὰ ξέρω ἐγὼ προσωπικά, μὰ πόσα παλικάρια πεθαίνουν τῆς πείνας, ἐνῶ δοσίλογοι χαίρονται πάντοτε τὰ χρήματα ποὺ θησαυρίσανε τὴν ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς ὅταν ἐτοῦτοι θυσιάζονταν.

ἔργα». Ὁ Πελτέκης στράφηκε στὸ βοηθό του Γ. Παππᾶ καὶ τὸν διάταξε νὰ δώση τὶς τρεῖς βόμβες. Σὲ λίγες μέρες ὁ «μικρὸς Βασίλης» ὀργάνωσε συνεργεῖο, κατέβηκε στὸν Πειραιὰ κ' ἐμπρὸς ἀπ' τὸ Σταθμὸ τοῦ Ἠλεκτρικοῦ ἔβαλαν τὴν πρώτη χελώνα στὸ σλέπι «Hegla», ποὺ τοῦ ἄνοιξε τὰ ὕφαλα. Δίπλα του ἦταν ἀραγμένο τὸ καταδιωκτικὸ «Μαργαρίτα», 150 τόννων· ἡ ἔκρηξη προξένησε κι αὐτοῦ δυὸ μεγάλα ρήγματα. Μὲ τὴ δεύτερη χελώνα τίναξαν στὸν ἀέρα τὴν ἀτμομηχανὴ τῶν ΣΕΚ, ΙΑ - 705, καὶ μὲ τὴν τρίτη χάλασαν τὸ πλοῖο «Λόλα», 1250 τόννων. Ὕστερα ἀπὸ τέτοιες ἐπιτυχίες ἀνατέθηκαν στοὺς ἀξιωματικοὺς τὰ σαμποτὰζ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχη Παναγόπουλο, τὸν «μεγάλο Βασίλη». Δέκα ὁλόκληρα συνεργεῖα δημιουργοῦνται τότε.

Μόλο ποὺ οἱ Γερμανοὶ δὲν διαθέτουν πιὰ πλοῖα, κι ὅσα τοὺς ἀπόμειναν τὰ φυλᾶνε μὲ δυνατὴ φρουρά, καταφέρνουν οἱ δικοί μας νὰ βλάψουν τὸ «Κάρολα», 1300 τόννων, νὰ βουλιάξουν τὸ «Κρέσπι», 1000 τόννων, καὶ τὸ μεγάλο τάνκερ «Knudsen», 9.000 τόννων, καθὼς καὶ διάφορα μικρότερα πετρελαιόπλοια. Γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀποχώρηση τῶν Γερμανῶν παίρνουν διαταγὴ ἀπὸ τὸ Κάιρο νὰ ξεκάμουν βαγόνια κι ἀτμομηχανές. Μέσα σὲ λίγες ἑβδομάδες, μόνο τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 συνεργεῖο τοῦ γιατροῦ Σκαράκη ἀχρηστεύει σαράντα μηχανὲς καὶ σωρὸ βαγόνια. Ὡς ἕνα σημεῖο τὰ σαμποτὰζ τὰ εὐκολύνουν τώρα οἱ βομβαρδισμοὶ τῶν Συμμάχων, γιατὶ ἡ γερμανικὴ Διοίκηση ὁρίζει νὰ κατεβαίνουν στὰ καταφύγια οἱ στρατιωτικοί. Οὔτε οἱ φρουροὶ δὲν ἔμεναν στὶς θέσεις τους. Ἔτσι ἀλώνιζαν ἐλεύθερα τὰ συνεργεῖα καταστροφῆς, ὅσο βαστοῦσαν οἱ συναγερμοί.

Τὸ πρωὶ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου περιμένουν οἱ δυὸ «Βασίληδες» στὸ στέκι τους (τὸ γωνιακὸ καφενεῖο Μητροπόλεως - Νίκης) τρεῖς συνδέσμους, γιατὶ τούτη τὴ νύχτα ἦταν νὰ γίνουν τρεῖς δουλειές: νὰ παραλάβη ὁ ταγματάρχης Δούκας βόμβες ποὺ ἔστελναν οἱ Ἄγγλοι μὲ καΐκι στὴν Ἀνάβυσσο· νὰ βυθιστῆ τὸ ἀντιτορπιλικὸ «Turbino» στὸ Ναύσταθμο ἀπὸ τὸν ἠλεκτρολόγο Ἀνδρέα Χαραλαμπόπου-

λο· νὰ τιναχτῆ ἀποθήκη δυναμίτιδας τῆς Λούφτβαφε στὸ κτῆμα Γερουλάνου - Τράχωνες ἀπὸ τὸν ἐπιλοχία Χαραλαμπίδη. Γνώριζαν οἱ «Βασίληδες» πὼς τὸ τελευταῖο σαμποτὰζ εἶχε πετύχει, γιατὶ ἀκούστηκε δυνατὴ ἔκρηξη καὶ γέμισε καπνοὺς ὁ οὐρανὸς κατὰ τοὺς Τράχωνες. Δὲν ἀργεῖ νὰ παρουσιαστῆ κι ὁ ταγματάρχης Δούκας, ἱκανοποιημένος πὼς ἐκτέλεσε τὴν ἀποστολὴ τῆς 'Αναβύσσου κι ἀπόκρυψε τὰ ἐκρηκτικὰ στὴν ὁδὸν Μενάνδρου, ἀλλὰ σὲ λίγο ἔρχεται τρέχοντας σύνδεσμος νὰ τοὺς εἰδοποιήση πὼς κινδυνεύουν, γιατὶ γραπώθηκε στὸ Ναύσταθμο ὁ Χαραλαμπόπουλος. Πρώτη σκέψη τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι νὰ σώσουν τὶς βόμβες ποὺ μόλις εἶχαν ἀποθηκευτῆ, μήπως ὁμολογήση τὴν ὕπαρξη τῆς ἀποθήκης ὁδοῦ Μενάνδρου ὁ φυλακισμένος. Πραγματικά, γιὰ νὰ μαρτυρήση γρήγορα ὁ Χαραλαμπόπουλος σὲ ποιὰ ὀργάνωση ὑπηρετεῖ, ὥστε νὰ πιάσουν ὅλους τοὺς συνεργάτες του πρὶν προφτάσουν νὰ κρυφτοῦν, οἱ Γερμανοὶ τὸν βασανίζουν κατὰ τρόπο πρωτάκουστο καὶ γιὰ Ναζῆδες ἀκόμα. Τοῦ κόβουν τὸ ἕνα χέρι, ὕστερα τὸ ἄλλο. 'Επειδὴ δὲν ὁμολογεῖ τοῦ βγάζουν τὸ δεξὶ μάτι μὲ σουγιά. 'Εκεῖ ὁ δύστυχος μιλάει. 'Αναφέρει τ' ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ συνεργείου Γιαννακόπουλου.

— Ποῦ κάθεται αὐτός;

Τοὺς δίνει τὴ διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ τῆς ἀδερφῆς του. 'Ορμᾶν οἱ Γκεσταπίτες, δὲν βρίσκουν ἐκεῖ τὸν Γιαννακόπουλο, ἀλλὰ πιάνουν τὴν ἀδερφή του. Τὴν δέρνουν ἀλύπητα, ἐνῶ τὰ παιδιά της, 7 καὶ 9 χρονῶ, κλαῖνε μπροστά τους. Γιὰ νὰ τὴν κάμουν νὰ προδώση ποῦ κρύβεται ὁ ἀδερφός της, ἁρπάζουν τὰ παιδιά, τὰ ξαπλώνουν χάμω κι ἀκουμπᾶνε πιστόλια στὸ κεφάλι τους.

— Μίλα γιατὶ θὰ τὰ σκοτώσουμε! τῆς φωνάζουν.

Καμιὰ μάνα δὲ θὰ μποροῦσε ν' ἀντέξη — τοὺς λέει ποῦ θὰ βροῦν τὸν ἀδερφό. Τὸν πετυχαίνουν νὰ κοιμᾶται καὶ τὸν βασανίζουν (τ' ἀριστερό του χέρι ἀπόμεινε παράλυτο) ὅσο νὰ τοὺς δώση τ' ὄνομα τοῦ ἐπιλοχία Χαραλαμπίδη. Κι αὐτὸν τὸν βρίσκουν στὸν ὕπνο του. Φαντάζεται πὼς θὰ

τὸν ἀνακρίνουν γιὰ τὸ σαμποτὰζ ποὺ εἶχε κάμει λίγο πρὶν στοὺς Τράχωνες, μὰ αὐτοὶ τοῦ μιλᾶν γιὰ Ναύσταθμο. Ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν μαρτυρίων ὁ ἐπιλοχίας δίνει ἕνα μόνο ὄνομα, τοῦ προϊσταμένου του ταγματάρχη Δούκα. Χιμᾶν σπίτι του, μὰ αὐτὸν δὲν τὸν συναντᾶν ἐκεῖ — εἶναι στὴν Ἀνάβυσσο. Ἐπὶ τέσσερα χρόνια ὁ Δούκας ποτὲ δὲν ἔλειψε ἀπ' τὴν Ἀθήνα· ἕνα μόνο βράδυ ξενοκοιμήθηκε γιὰ νὰ πάη νὰ ξεφορτώση τὸ καΐκι, καὶ ἡ Μοίρα τὸν προστάτεψε — ἐκεῖνο τὸ βράδυ νὰ πᾶν οἱ Γκεσταπίτες νὰ τὸν συλλάβουν. Ὅσο νὰ γίνουν αὐτὰ ὁ Χαραλαμπόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ βασανίζεται. Τοῦ σπᾶν μὲ βαριὰ τὰ κόκαλα τῶν ποδιῶν γιὰ νὰ καταδώση κι ἄλλους. Λέει τ' ὄνομα τοῦ βοηθοῦ του, ἠλεκτρολόγου Διακάκου [1]. Τέλος τοῦ ξεριζώνουν μὲ τὸ σουγιὰ καὶ τ' ἀριστερὸ μάτι. Ὁ μαρτυρικὸς Χαραλαμπόπουλος χάνει τὶς αἰσθήσεις του καὶ σὲ λίγο ξεψυχάει ἀπὸ τὴν αἱμορραγία. Ἔτσι παραμορφωμένο βρέθηκε τὸ πτῶμα του στὰ Λιόσια, κομμένα χέρια, θρυμματισμένα πόδια, χυμένα μάτια.

Τοῦτοι οἱ σαμποτὲρ - ἀξιωματικοὶ δὲν εἶναι μόνο προσεχτικοί, εἶναι καὶ γούρικοι. Μέσα τὴν ἀτυχία εἶχαν τὴν τύχη νὰ σωθῆ ὁ Δούκας καὶ νὰ ειδοποιηθοῦν έγκαίρως ὥστε νὰ προφτάσουν ν' ἀδειάσουν τὴν ἀποθήκη Μενάνδρου πρὶν γίνη ἔρευνα. Μιὰν ἄλλη φορὰ πληροφοροῦνται πὼς τὰ Ες-Ες ἔχουν φέρει κάτι ἀθόρυβα φωνοληπτικὰ μηχανήματα ποὺ τὰ τοποθετοῦν κρυφὰ σ' ἐργοστάσια, καφενεῖα, λέσχες καὶ μ' αὐτὰ μαθαίνουν τὰ μυστικὰ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀνακαλύπτει ἕνας ὑπολοχαγός μας ποιὸς ἕλληνας διερμηνέας μεταφράζει τὶς συνδιαλέξεις αὐτὲς στοὺς Γερμανοὺς καὶ τὸν ἐξαγοράζει. Ἀπὸ τὴν επομένη θὰ τοὺς φέρνη ὄχι μόνο ἀντίγραφα τῶν μεταφράσεων ἀλλὰ κ' ἕνα τέτοιο φωνοληπτικὸ μηχάνημα. Στ' ἀλήθεια τοὺς προμηθεύει τὸ μηχάνημα [2]· καὶ τοὺς δίνει τὴν πληροφορία ὅτι στήθηκε ἕνα παρόμοιο ἀπόψε βράδυ στὰ κέντρα τοῦ κήπου τοῦ Μουσείου — ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔδιναν συνάντηση οἱ ἀξιωματικοὶ στὰ συνεργεῖα τους.

1. Ἀπὸ τὸ ξύλο καὶ τὴ νηστεία ὁ Διακάκος κατάντησε φθισικός.
2. Στάλθηκε ἀμέσως στὸ Κάιρο ὅπου Ἀμερικανοὶ τὸ τελειοποίησαν.

Στὸν κῆπο εἶχε πάει κιόλας ὁ «μεγάλος Βασίλης» μὲ τὸν Δούκα καὶ τὸν λοχαγὸ Βέρρο. Πρόφτασαν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν νὰ μὴ μιλᾶν παρὰ περὶ ἀνέμων καὶ ὑδάτων. Ὁ σκοῦρος σὰν ἀτσίγγανος λοχαγὸς Τούσσας ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν πονηριὰ τῶν ἀτσιγγάνων. Πλαστογραφεῖ ὅλες τὶς σφραγίδες τῶν Γερμανῶν καθὼς καὶ 20 ἀστυνομικῶν τμημάτων. Πηγαίνομε στὸν Ἔβερτ ἔγγραφο μὲ ψεύτικη σφραγίδα καὶ ὑπογραφὴ Ἔβερτ καμωμένη ἀπὸ τὸν Τούσσα. Τὴν ἀναγνωρίζει ὡς γνήσια· γελιέται κι αὐτὸς ποὺ μὲ ψεύτικες σφραγίδες διαρκῶς ἐξαπατᾶ τοὺς Γερμανούς.

Τὸ βράδυ τῆς 5ης Ὀκτωβρίου μαθαίνει ὁ Σπηλιωτόπουλος πὼς οἱ Γερμανοὶ ἑτοιμάζονται νὰ βουλιάξουν πλοῖα στὸ στόμα τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Πειραιῶς, γιὰ νὰ τὸ φράξουν. Διατάζει τὸν «μεγάλο Βασίλη» νὰ μετατρέψη τὰ συνεργεῖα του ἀπὸ σαμποτὲρ σὲ ἀντισαμποτὲρ καὶ νὰ χαλάσουν ἐκεῖνοι πρῶτοι ὅλα τὰ ἀξονικὰ πλοῖα μαζὶ μὲ τὶς πλωτὲς δεξαμενές. Ἀμέσως τὴν ἑπομένη τὸ ἔνατο συνεργεῖο τοποθέτησε χελῶνες σ' ἕνα μεγάλο ἰταλικό, ποὺ πῆγε στὸ φοῦντο τόσο γρήγορα ὥστε παράσυρε ἕνα κόττερο καὶ τὴ βενζινάκατο τοῦ γερμανοῦ λιμενάρχη, ἀγκυροβολημένα δίπλα του. Τὸ βραδάκι τῆς 8ης Ὀκτωβρίου τὸ δέκατο συνεργεῖο κόλλησε μὲ δύτες στὶς δυὸ πλωτὲς δεξαμενὲς χελῶνες ποὺ ἔσκασαν τὰ μεσάνυχτα καὶ τὶς κατάστρεψαν. Ἡ μεγάλη δεξαμενὴ εἶχε στὰ σκαριά της τὸ ἀντιτορπιλικὸ «Σὰν Μαρτίνο», ποὺ βούλιαξε μαζί. Τὸ ἴδιο συνεργεῖο τοποθέτησε χελῶνες στὰ βρεχάμενα ἑνὸς μεγάλου πετρελαιοφόρου. Ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα πλοῖα τους οἱ Γερμανοὶ τὰ φρουροῦσαν μὲ πολυάριθμο προσωπικό, χρειάστηκε οἱ δύτες ποὺ ἔβαλαν αὐτὲς τὶς χελῶνες νὰ κολυμπήσουν νύχτα ἀπὸ τὸ Παλατάκι τοῦ λιμανιοῦ ὡς τὸ τάνκερ. Πέντε καὶ τέταρτο τὸ πρωὶ ἔσκασαν οἱ βόμβες καὶ τὸ πλοῖο ἔκαμε νερά, ἐπειδὴ ὅμως ἦταν πολὺ μεγάλο ὁ λιμενάρχης δοκίμασε, πρὶν βουλιάξη, νὰ προφτάση νὰ

τὸ πάη στὸν Ναύσταθμο γιὰ νὰ τὸ σώση, μὰ ἔξω ἀπ' τὴν Ψυττάλεια τοῦ τὸ κατάπιε ἡ θάλασσα. Ἔτσι δὲν μπέρεσαν οἱ Ναζῆδες ν' ἀποκλείσουν, ὅπως σκόπευαν, τὸν Πειραιά.

ΕΥΤΕΡΑ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Σήμερα τυπώνουμε τὴ μεγάλη προκήρυξη τοῦ Σπηλιωτόπουλου πρὸς τὸν Λαὸ τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸ μεσημέρι ἔρχονται καὶ κρύβονται κοντά μας, στὴν Ἀστυνομία, οἱ ὑπουργοὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τους. Ἀμέσως γίνεται σύσκεψη τῶν τρανῶν. Ὁ Ζέβγος ἀνακρίνει τὸν Στρατηγό: « Πῶς σκέπτεται νὰ τηρήση τὴν τάξη; Τί δύναμη ἔχει ; » Ὁ Στρατηγὸς ἀπαντᾶ πὼς διαθέτει τὴν Ἀστυνομία καὶ τὴ Χωροφυλακή, χωρὶς τὴν Εἰδικὴ Ἀσφάλεια, γιατὶ ἔδωσε κιόλας διαταγὴ αὐτὴ νὰ διαλυθῆ.

— Τόσο λίγη δύναμη βαστᾶς ; λέει μὲ προσποιητὴ ἀπορία ὁ Ζέβγος.

Ὁ εὔστροφος Πελοποννήσιος δὲν πέφτει στὴν παγίδα· χαμώνεται κι αὐτὸς πὼς ἀπορεῖ :

— Ἀφοῦ εἴμαστε οἱ Ἕλληνες ἑνωμένοι καὶ μὲ βεβαιώνετε πὼς κανένας δὲν σκέπτεται νὰ διαταράξη τὴν τάξη, τί χρειάζομαι μεγαλύτερη δύναμη ;

Γίνεται ὕστερα διαλογικὴ συζήτηση γιὰ τὴ Χωροφυλακή, τὴν ὁποία ὁ Ζέβγος θεωρεῖ ἀντεθνικὸ Σῶμα, ἐκτὸς νόμου, καὶ θέλει νὰ τὴν ἀποκλείση ἀπὸ τὴν Ἀπελευθέρωση χάρη τῆς Πολιτοφυλακῆς τοῦ ΕΑΜ, ἐνῶ ὁ Μανουηλίδης καὶ ὁ Στρατηγὸς ἐξηγώντας τὰ κατορθώματα τῶν κοπελιῶν τοῦ Τσαπόγα ἐπιμένουν πὼς τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτο. Ὡς ἀπόδειξη φέρνουν τὴν προχτεσινὴ ἐπίθεση στὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ. Ὁ Ζέβγος ὑποστηρίζει τὴν αἰώνια ἀπαίτηση τῶν κομμουνιστῶν, νὰ μποῦν τμήματα τοῦ ΕΛΑΣ στὴν πόλη. Νὰ

κάμουν τί ; Νὰ χτυπήσουν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. 'Ο Στρατηγὸς τοῦ λέει πὼς μὲ τὴ διαταγὴ 3010 τῆς 7ης 'Οκτωβρίου ἔχει ὁρίσει ἐπιχειρήσεις στὸν ΕΛΑΣ ἔξω τῶν 'Αθηνῶν, σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Σκόμπι.

Πραγματικὰ ὁ στρατ. Διοικητὴς ἔλαβε τὴ σοφὴ ἀπόφαση νὰ διατάξη τὸ Α' Σ. Στρατοῦ ΕΛΑΣ νὰ βροντήση τοὺς Γερμανοὺς στὰ στενὰ τῆς Κάζας· γιὰ νὰ εἶναι μάλιστα βέβαιος πὼς θὰ ἐκτελεστῆ ὁ ὁρισμός του, στέλνει ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐπιτελείου του νὰ παρακολουθήσουν τὶς κινήσεις τοῦ ΕΛΑΣ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐλπίζει νὰ πετύχη διπλὸ καλό· νὰ βλάψη τὸν ἐχθρὸ καὶ ν' ἀπομακρύνη τοὺς ἀριστεροὺς ἀπὸ τὴν 'Αθήνα κατὰ τὴν κρίσιμη ὥρα. Στὸ πεῖσμα τοῦ Ζέβγου πὼς ὁ ΕΛΑΣ εἶναι τακτικὸς στρατὸς κ' ἔχει δικαίωμα νὰ μπῆ στὴν πρωτεύουσα, ὁ Στρατηγὸς ἀντιλέει ὅτι δὲν τὸν ἀναγνωρίζει ἡ Μ. 'Ανατολὴ ὡς τακτικό. Ἂν ὁ ΕΛΑΣ εἶναι στρατός, τότε κι αὐτὸς διαθέτει παρόμοιο στρατό.

ΖΕΒΓΟΣ : Ποιόν ;

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ : Τὶς 'Εθνικὲς 'Οργανώσεις.

ΖΕΒΓΟΣ : Δὲν ἔχεις μὲ δαύτους ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ μαντρώσης τοὺς τσολιάδες.

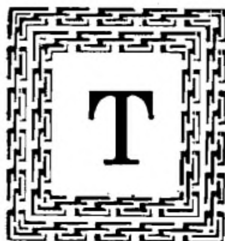
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ : Ἔχω καὶ πολλή. Ἔκαμα στρατὸ ἐθελοντικὸ καὶ τὸν ὅπλισα μὲ ὅ,τι μοῦ ἔστειλε ἡ Κυβέρνησις καὶ ὅσα ἀγόρασα ἐδῶ. Μολαταῦτα προτιμῶ νὰ μὴ μεταχειριστῶ οὔτε τὸν δικό μου, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν δικό σας στρατό.

'Ο Θ. Τσάτσος, ποὺ βλέπει μὲ πόση δυσπιστία μιλᾶν οἱ δυό τους καὶ φοβᾶται μὴν ἀποτραχυνθῆ ὁ καβγάς, ζητᾶ νὰ τοὺς συμβιβάση. Εἶναι ὑποχωρητικὸς χάρη τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας· δὲν ἔχει ζήσει στὴν κόλαση τῶν 'Αθηνῶν τώρα τελευταῖα· ἀπ' ἔξω ποὺ ἔρχεται φέρνει τὸ διαλλακτικὸ πνεῦμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ποὺ ἐπιβάλλει σ' ὅλους ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι τὸ ΕΑΜ εἶναι κυβερνητικὴ δύναμη κι ὁ ΕΛΑΣ κυβερνητικὸ ὄργανο. 'Ωστόσο ὁ Τσάτσος, καθὼς περνοῦσε τὸν Κιθαιρῶνα, εἶδε τμήματα τῆς ΙΙ Μεραρχίας ἀνταρτῶν νὰ κατεβαίνουν πάνοπλα κατὰ τὴν πρωτεύουσα κ' ἔκαμε παρα-

τηρήσεις τοῦ Μεράρχου. Ὁ Ζέβγος ἦτανε μπροστὰ τότε μὰ δὲν ἔφερε ἀντιρρήσεις ἐπειδὴ ἡ ἐπαφή του μὲ ξένους στὴν Ἰταλία τὸν εἶχε πείσει γιὰ τὴν ἀνάγκη συνεργασίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Τώρα ὅμως εἶναι ἀλλαγμένος, ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ βέβαια ποὺ θ' ἄσκησαν πάνω του οἱ κομμουνιστὲς τῶν Ἀθηνῶν. Τρέμει ὁ Τσάτσος τὸν ἐχθρικὸ τόνο ποὺ παίρνει ἡ συζήτηση καὶ μὲ πολὺ κόπο ἀναγκάζει τὸν Στρατηγὸ καὶ τὸν Μανουηλίδη νὰ δεχτοῦν συμβιβασμὸ — ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὁ Σπηλιωτόπουλος ν' ἀφήση νὰ περάσουν τετρακόσιοι ἐλασίτες στοῦ Γκύζη καὶ στὴν Καισαριανή, γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς τσολιάδες ἂν δείξουν ἀνυπακοή, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ Ζέβγος ν' ἀναλάβη νὰ σταματήση τὸ ΕΑΜ τὶς ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις στὶς συνοικίες, ἰδίως στὸ Θησεῖο, ποὺ ἀμύνεται ὁ Γρίβας ὀχτὼ τώρα μερόνυχτα ἐναντίο μεγάλων δυνάμεων ΕΛΑΣ, ἐνῶ ἀπὸ πάνω του, ἀπὸ τὸ Μνημεῖο Φιλοπάππου, γερμανικοὶ ὅλμοι τὸν βαρᾶν ἀλύπητα.

Τ' ἀπόγεμα οἱ Γερμανοὶ κατάστρεψαν τοὺς σταθμοὺς ἀσυρμάτου Παλλήνης καὶ Λούτσας. Τηλεγραφοῦμε ἀμέσως στὸ Λονδίνο τί βλάβες ἔγιναν καὶ τί ἀνταλλακτικὰ χρειάζονται, γιὰ νὰ τεθοῦν σὲ λειτουργία τὸ ταχύτερο. Εἴχαμε ἀποφάγει τὸ βράδυ καὶ μιλοῦσα μὲ τοὺς ὑπουργοὺς ὅταν ἀκούστηκαν κοντά μας δυνατὲς ἐκρήξεις. Ἀεροπλάνα εἴχανε ρίξει βόμβες γύρω στὴν ὁδὸ Μιχαὴλ Βόδα. Συγχρόνως μᾶς ἔρχεται εἴδηση πὼς οἱ Γερμανοὶ ἔκαψαν τὸ Κορωπὶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόνου ἑνὸς Γερμανοῦ. Ἐκείνη τὴ νύχτα γνώρισα καλὰ τὸν Ζέβγο ποὺ μὲ εἶχε καταγγείλει λίγους μῆνες πρὶν ὡς «ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ» στὴν κομμουνιστικὴ ὁλομέλεια. Ἦταν ἀσχημάνθρωπος ποὺ κέρδιζε νὰ τὸν γνωρίσης. Πίστευε στὸ ἀπόλυτο δίκιο τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τοῦτο τὸν ἔκανε στενοκέφαλο. Κάθε τυφλὸς φανατισμὸς εἶναι ζαβομάρα, μὰ ὁ φανατισμὸς τοῦ Ζέβγου εἶχε βαθιὲς ρίζες. Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ΚΚΕ πέρασαν ποιὸς 5, ποιὸς 10 χρόνια φυλακή. Ὁ Ζέβγος ἀπόψε μᾶς περιέγραψε τὰ μαρτύρια τῆς Ἀκροναυπλίας μὲ τρόπο ποὺ ἔβλεπες ὅτι ἦταν ψυχολογικὰ ἐπη-

ρεασμένος. Ἡ καρτερικότητα ποὺ ζωγραφιζόταν στὴ μορφή του εἶχε αἰτία τοὺς παιδεμοὺς τῆς φυλακῆς. Ἦταν φιλύποπτος, καθένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ἀστοὺς τοῦ θύμιζε τὰ μπουντρούμια, καὶ μᾶς μισοῦσε. Ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν Ζέβγο ἔνιωσα τὸ δράμα τοῦ κομμουνισμοῦ στὴν Ἑλλάδα: Σιάντος, Παρτσαλίδης, Παπαρρήγας, ὅλα τὰ ἡγετικὰ στελέχη, ἐργάτες τυραννισμένοι ἀπὸ τὶς Γεν. Ἀσφάλειες, βουτηγμένοι πολλὰ χρόνια μέσα στὰ νερὰ τοῦ Παλαμηδιοῦ, βρέθηκαν, ὅπως ὁ Ζέβγος, ξαφνικὰ στὴν ἐξουσία. Τοὺς διεύθυνε πάντα τὸ μίσος. Κύρια σκέψη τους νὰ ἐπικρατήσουν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν. Δὲν τοὺς ἀπόμενε τίποτα ἀπὸ τὸ μαλακὸ ἑλληνικὸ φυσικό· τὸ μυαλό τους, στρεβλωμένο ἀπὸ τὰ σλάβικα βιβλία ποὺ διάβαζαν στὴν ἀπομόνωση, ἦταν γεμάτο κακοσύνη. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βρίσκω προτερήματα στοὺς ἀντιπάλους. Ὁ Ζέβγος εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία καλύτερος ἀπὸ τὰ κατακάθια τοῦ ΚΚΕ ποὺ ἀπόμειναν στὴν Ἀθήνα. Χαίρομαι νὰ τὸν ἀκούω νὰ μιλάῃ γιὰ τὴν ἐργατιά, καὶ γιὰ λίγην ὥρα ἀδερφώνω μαζί του.

ΡΙΤΗ 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Ἡμέρα γεμάτη καρδιοχτύπι. Ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἄρχισαν οἱ ἀνησυχίες μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Λυκαβηττοῦ. Ἔπρεπε νὰ μποῦν ἀμέσως οἱ δικοί μας στὰ τοῦνελ του μόλις θὰ 'φευγαν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ οἱ ἐαμίτες παραμόνευαν κι αὐτοὶ γιὰ νὰ τρυπώσουν πρῶτοι στὰ ὀχυρώματα. Ὅποιος ἔπαιρνε τὴν κορυφὴ θὰ δέσποζε τῶν Ἀθηνῶν· μὲ λίγους ὅλμους μποροῦσε ν' ἀπαγορεύσῃ κάθε κίνηση. Εὐτυχῶς ἡ Χωροφυλακή, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατηγοῦ Ζουμπουλάκη καὶ τοῦ ὑφυπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως Μπακογιάννη, πρόλαβε καὶ κράτησε στερεὰ τὰ τοῦνελ. Σὲ λίγο μᾶς ἔρχεται μήνυμα ἀπὸ τὸν Πειραιὰ πὼς ἕνας λόχος χωροφυλακῆς, ποὺ ἔστειλε

κάτω ὁ Σπηλιωτόπουλος γιὰ ἐνίσχυση, προκάλεσε στάση τῶν κομμουνιστῶν. Μάζεψαν ὡς 5.000 ἄνεργους καὶ σχημάτισαν διαδήλωση ζητώντας νὰ γυρίσουν οἱ χωροφύλακες ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἦρθαν, εἰδάλλως θὰ τοὺς ἔσφαζαν. Κατὰ τὸ μεσημέρι τὸ ΕΑΜ, περιφρονώντας τὶς ὑποχρεώσεις του, ἔστησε δυὸ πελώρια πανώ, ἕνα στὴν ὁδὸν Αἰόλου κ' ἕνα κοντὰ στὴν Δημαρχία, ποὺ ἀνάγγελναν : « ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΑΝΑΛΑΒΕΙ Ο ΕΛΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΗ »· ὑπογραφή : ΕΑΜ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δείχνει πὼς ὁ ὑπουργὸς Ζέβγος δὲν ἔχει δύναμη νὰ δαμάση τοὺς ἐπαγγελματίες τῆς ἀναρχίας. Ἀπὸ τὸν Θεμ. Τσάτσο γνωρίζω ὅτι στὴ Ρούμελη ὁ δικηγόρος Δεσποτόπουλος κι ὁ κουρέας Ἰωαννίδης προσπάθησαν νὰ φουσκώσουν τὰ μυαλὰ τοῦ συντρόφου τους ἐναντίο μας πρὶν φτάση στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ἰωαννίδης ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ὑπόγραψε μὲ τοὺς Βουλγάρους τὸ σύμφωνο γιὰ τὴν αὐτονόμηση τῆς Μακεδονίας μας καὶ ὁ Δεσποτόπουλος ἐκεῖνος ποὺ στὴν Καζέρτα ἐπέμεινε φανατικὰ καὶ ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ πρακτικὸ ἡ φράση πὼς « ὁ στρατηγὸς Σκόμπι θὰ ἐπιβάλη στὴν Ἑλλάδα τὸν νόμο καὶ τὴν τάξη », ἐλπίζοντας τοῦτο νὰ τὸ κάμη ὁ ΕΛΑΣ. Τὴν ἐλπίδα αὐτὴ προσπαθοῦσαν πάντα ὁ δικηγόρος κι ὁ κουρέας νὰ τὴν πραγματοποιήσουν πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τῶν Ἄγγλων καὶ ἴσως καὶ τοῦ Ζέβγου.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἄλλη λαχτάρα· ἦρθε ἀπ' τὴ Βραώνα ὁ ἴλαρχος Κόκκινος νὰ πῆ τοῦ Μπαλοδήμου[1], ποὺ διεύθυνε τὸ ΙΙΙ ἐπιτελικὸ γραφεῖο, πὼς ὁ δρόμος τῶν Μεσογείων ἦταν πιασμένος ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες μὲ πρόθεση νὰ λεηλατήσουν τὴν ἀποστολὴ τῶν ὅπλων, κι ὅτι ὁ μοίραρχος Ρέτσος μὲ τοὺς 70 χωροφύλακες ποὺ εἶχε σταλῆ στὸ Λιόπεσι παραδόθηκε στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Μπαλοδῆμος ἔγραψε ἀμέσως διαταγὴ ποὺ ἀνέθετε στὸν ἴλαρχο τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς καὶ τὸν ἔστειλε πίσω στὸ Λιόπεσι νὰ σώση τὴν κατάσταση. Ἄραγε θὰ τὸ πετύχη ἕνας ἄνθρωπος μοναχός του ;

Τὸ ἀπόγεμα πῆγε ξαφνικὰ ὁ Ζέβγος καὶ κλείστηκε στὸ

1. Τώρα ὑποστράτηγος, νικητὴς τῆς Μουργκάνας στὴν Ἤπειρο.

δωμάτιο τοῦ Σπηλιωτόπουλου. Μίλησαν κάπου μιὰν ὥρα, κι ὁ Σπηλιωτόπουλος ὕστερα μοῦ διηγήθηκε τὴ σκηνή: Στὴν ἀρχὴ ὁ ὑπουργὸς τὸν ρώτησε ἂν ἀλήθεια σκοπεύη ν' ἀντικαταστήση κατὰ τὴν ὥρα τῆς 'Απελευθερώσεως τὸν ἀρχηγὸ τῆς χωροφυλακῆς Ντάκο μὲ τὸν Παπαργύρη. Στὴν καταφατικὴ ἀπάντηση παρακάλεσε νὰ διοριστῆ σ' αὐτὴ τὴ θέση ὁ συντ/ρχης τοῦ ΕΛΑΣ Λελούδας. 'Αρνήθηκε. Ὕστερα ζήτησε πάλι ὁ Ζέβγος νὰ μποῦν τμήματα ἀνταρτῶν στὴν πόλη, τάχα πὼς θὰ στασίαζαν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. 'Αρνήθηκε. Ὕστερα τοῦ ἔδωσε πίνακα 54 προσώπων ποὺ ἔπρεπε νὰ συλληφθοῦν. 'Ο στρατηγὸς ἀποδέχτηκε. Τέλος ὁ Ζέβγος τὸν ἐρώτησε τί δυνάμεις καὶ τί ὁπλισμὸ διαθέτει. Αὐτὴ κυρίως ἡ πληροφορία τὸν ἐνδιέφερε, ἐξ αἰτίας της φαίνεται θέλησε τὴν ἰδιαίτερη συνομιλία σήμερα. 'Ο Στρατηγὸς ὑπερθεμάτισε τότε τὴν πρωτινή του μπλόφα. Μίλησε πάλι γιὰ τρία πλήρη συντάγματα ἐθνικοφρόνων ὁπλισμένων μὲ χιλιάδες αὐτόματα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶχαν ἔρθει παρὰ 158 τόμυγκαν καὶ 500 τουφέκια. Τοῦ ἔδειξε τὸν πίνακα τοῦ ὁπλισμοῦ ποὺ εἴχαμε ἀγοράσει ἐμεῖς ὡς τώρα, τοῦ διάβασε τὶς διαταγὲς ὅπου τοποθέτησε ἀπὸ 20 ἀξιωματικοὺς τῆς 'Αλβανίας σὲ κάθε ἀστυνομικὸ τμῆμα γιὰ νὰ πλαισιώσουν τοὺς πολισμάνους, (χωρὶς βέβαια νὰ ὁμολογήση πὼς οἱ ἀξιωματικοὶ ἦταν ἄοπλοι), τοῦ φανέρωσε πὼς τμήματά μας εἶχαν ἤδη καταλάβει ὅλα τὰ ὑψώματα γύρω τῶν 'Αθηνῶν, Λυκαβηττό, Στρέφη, Λόφο Νυμφῶν, 'Αρδηττό, 'Ακρόπολη, Τουρκοβούνια, κ' εἶχαν στήσει πολυβόλα. Τοῦ ἔδειξε στὸν χάρτη κάπου 130 σπίτια, καλοδιαλεγμένα, ποὺ ζῶναν ὅλες τὶς διασταυρώσεις καὶ τὰ νευραλγικὰ σημεῖα τῶν 'Αθηνῶν, στὰ ὁποῖα εἶχε ἐγκαταστήσει ὁπλισμένους ἕτοιμους νὰ χτυπήσουν ὁποιαδήποτε κίνηση [1].

'Ο Ζέβγος ἄκουγε κατάπληκτος. Ἔβλεπε διαμιᾶς μπροστά μου τὴν τεράστια ἐργασία ποὺ εἶχε κάμει τόσο ἀθόρυβα ἐδῶ καὶ δυὸ μῆνες ὁ Στρατηγὸς μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Καὶ ὁ

1. Αὐτὸ τὸ σοφὸ σχέδιο τὸ ἀντίγραψαν ἀργότερα οἱ κομμουνιστές, κατὰ τὰ Δεκεμβριανά, καὶ μᾶς ἔκαμαν τόσες ζημιές.

Σπηλιωτόπουλος μοῦ τελειώνει τὴν ἀφήγηση: « Εἶμαι βέβαιος πὼς τὸν σάστισα. Δυὸ φορὲς τὸν ἔκαμα νὰ τιναχτῆ ἀπὸ τὴν καρέκλα του ».

Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε ὁ Ζέβγος μὲ τὸν Στρατηγό, ὁ Τσάτσος βρισκόταν στοῦ Σέπερντ. Ἀπὸ τὶς πληροφορίες μας, ἀπὸ τὴ ζωή του μέσα στὸ καμίνι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴ βεβαιότητα πὼς ὁ Ζέβγος γρήγορα ἢ ἀργὰ θὰ ξέφευγε ἀπὸ τὴ δική του ἐπιρροὴ καὶ θὰ πλεύριζε τοὺς ἀδιάλλακτους, ἔκρινε σωστὸ ὁ Τσάτσος νὰ ζητήση συνάντηση ἀπὸ τὸν Σέπερντ. Ἐνθουσιάστηκε ἀπὸ τὴν ἐπαφή του μὲ τὸν Ἄγγλο. Ὅταν πῆγε ἀργότερα ὁ Ζέβγος στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη νὰ ἐπισκεφθῆ μὲ τὴ σειρά του τὸν Σέπερντ, ἐκεῖνος ἐπίτηδες τὸν κακοδέχτηκε, τὸν κράτησε ὀρθὸν κάτω ἀπὸ φωτογραφία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ὁ Καψάλης, ποὺ μετάφραζε, μᾶς διηγήθηκε τὴ σκηνή: « Κατ' ἀρχὰς ὁ Ζέβγος παραπονέθηκε πὼς ὁ Σπηλιωτόπουλος παράδωσε ὅλο τὸν ὁπλισμὸ τῆς πρώτης ἀποστολῆς στοὺς πολισμάνους. Ὁ Σέπερντ βρῆκε εὐκαιρία νὰ πλέξη τὸ ἐγκώμιο τῆς Ἀστυνομίας, ποὺ εἶχε πράξει κατὰ τὴν Κατοχὴ τέλεια τὸ καθῆκον της, δὲν εἶχε ποτὲ λάβει θέση κομματική, παρὰ ὅπου ἔβλεπε Ἀντίσταση τὴν βοήθαγε κρυφά, ὅπου ἔγκλημα τὸ κυνηγοῦσε. Σὲ τέτοια Ἀστυνομία λοιπὸν δικαίως ἀνήκει ἡ φροντίδα γιὰ τὴν τάξη ». Ὅσα ἔλεγε ὁ Ἄγγλος τὰ πίστευε, καὶ τὴν περασμένη ἑβδομάδα εἶχε ἀγοράσει καὶ μοιράσει στοὺς φτωχοὺς πολισμάνους κάμποτ γι' ἀσπρόρουχα ἀπὸ δικά του χρήματα. Κατόπιν ὁ Ζέβγος ζήτησε νὰ μπῆ μέσα στὴν πόλη ὁ ΕΛΑΣ. Ὁ Σέπερντ ἔμεινε ἀνένδοτος. Στὴν ἐπιμονὴ τοῦ ὑπουργοῦ ἀπάντησε σκληρὰ πὼς στὴν Πελοπόννησο ὁ ΕΛΑΣ δὲν ὀργάνωσε τὴν τάξη ἀλλὰ τὴν ἀταξία. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔσβησαν τὰ φῶτα καὶ ἡ συνομιλία συνεχίστηκε μὲ τὸ ἀχνόφεγγο κεριοῦ, πάντα κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Γεωργίου. Συνεχίστηκε μὲ κόπο, ἐνῶ συχνὲς σιωπὲς βάραιναν τὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπως πάντα συμβαίνει ἅμα συζητᾶν ἄνθρωποι ποὺ δὲν πρόκειται νὰ συμφωνήσουν. Γερὸς διαλεχτικὸς ὁ

Ἄγγλος ἔδινε λογικὴ συνέπεια στὶς σκέψεις του, μὰ ὁ Ζέβγος παρακολουθοῦσε τοὺς συλλογισμούς του ὡς τὰ σημεῖα ποὺ συμφωνοῦσε, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ συμπέρασμα. Μιλοῦσε κατόπι ὁ ὑπουργὸς ὄχι γιὰ ν' ἀπαντήση παρὰ γιὰ νὰ ξαναγυρίση στὶς ἀπαιτήσεις του. Ἀπὸ ἀντίδραση ὁ Σέπερντ ἄρχισε ν' ἀρνῆται τὴν παραχώρηση ποὺ δέχτηκε ὁ Στρατηγός, νὰ περάσουν δηλαδὴ δυὸ τάγματα ΕΛΑΣ στὴν Καισαριανὴ καὶ στοῦ Γκύζη, κ' ἔτσι μετάθεσε τὸ ζήτημα — ἀντὶ νὰ γυρεύη νέες χάρες, ὁ κομμουνιστὴς ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ διατηρήση τὰ κερδισμένα. Ἡ συνάντηση Σέπερντ - Ζέβγου ἔπαιξε ἀποφασιστικὸ ρόλο στὸ νὰ μὴν ξεφύγη ἡ κατάστασις ἀπὸ τὰ χέρια μας. Ὅταν ἀργότερα μοῦ μίλησε ὁ Σέπερντ γι' αὐτὴ τὴ δραματικὴ συνάντηση μοῦ εἶπε πὼς φοβόταν ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς μήπως τὰ σπάση μὲ τὸν ΕΛΑΣ, ἀλλὰ φοβόταν ἀκόμα περισσότερο νὰ ὑποχωρήση σὲ πονηρὲς ἀπαιτήσεις. Προτίμησε νὰ τὰ σπάση. Κι ὅπως συμβαίνει πάντα μὲ τοὺς κόκκινους, ὅπου ἀπαντήσουν ἀποφασιστικότητα ὑποχωροῦν ἐκεῖνοι. Μετὰ τὶς δυὸ σημερινὲς συναντήσεις, μὲ τὸν Στρατηγὸ τὸ πρωὶ καὶ μὲ τὸν Σέπερντ τὸ βραδάκι, ὁ Ζέβγος ἀπελπίστηκε γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ΕΛΑΣ καὶ προσπάθησε νὰ κατευνάση τοὺς ξέφρενους ὀπαδούς του.

Δέκα ἡ ὥρα, νύχτα, κι ἀκόμα νὰ γλιτώσωμε τὰ βάσανα. Ζητάει τὸν συνταγματάρχη Μπαλοδῆμο στὸ τηλέφωνο τὸ τμῆμα χωροφυλακῆς ποὺ κατέχει τὸν Ἀρδηττό. Ὁ ΕΛΑΣ τοὺς ἐπιτίθεται. Κατὰ τὶς ἕντεκα νέο τηλεφώνημα : « Μᾶς βαρᾶν μὲ πολυβόλα ἀπὸ τὶς ἀνηφοριὲς τοῦ Παγκρατιοῦ ». Πρὶν περάση μισὴ ὥρα τρίτο τηλεφώνημα : « Μᾶς ρίχνουν μὲ ὄλμους ἀπὸ τὸν Βύρωνα. Στεῖλτε βοήθεια γιατὶ μόλις ἀντέχουμε ». Ὁ Μπαλοδῆμος τοὺς ὑπόσχεται ἐνισχύσεις. Μαζεύει μερικοὺς ψυχωμένους ἀξιωματικοὺς μὲ αὐτόματα καὶ τοὺς ξαποστέλνει νὰ καρδιώσουν τοὺς χωροφύλακες. Σὲ λίγο φωνὴ ἀπελπισίας ἀπὸ τὸν Ἀρδηττό, ποὺ μάχεται ἀπεγνωσμένα : « Βοήθεια. Χαθήκαμε ». Ὁ Μπαλοδῆμος,

γιὰ νὰ τοὺς δώση θάρρος τοὺς βρίζει: «Κρατῆστε, κερατάδες!» Καὶ κρατᾶν ὅσο νὰ δράμουν οἱ ἀξιωματικοὶ ν' ἀνατρέψουν τὴν κατάσταση.

Ξημερώματα ὁ Στρατηγὸς ὑπαγορεύει τὴν τελικὴ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων, ὑπ' ἀριθ. 168. Οἱ πληροφορίες μας εἶναι πὼς αὔριο φεύγει ἀπὸ τὴν 'Αθήνα ὁ Kraftkommandant Felmy, Διοικητὴς τοῦ 60οῦ Σώματος Στρατοῦ τῆς 'Ελλάδος. Ἂν σκοπεύουν νὰ στασιάσουν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας ἢ τὸ ΚΚΕ, αὔριο θὰ τὸ ἐπιχειρήσουν.

ΕΤΑΡΤΗ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Πρωὶ-πρωὶ χάλασαν οἱ Γερμανοὶ τὸ Τηλεφωνικὸ Κέντρο, μὰ τὸ ἑλληνικὸ δαιμόνιο ἀντίδρασε. Παρουσιάστηκαν στὸ Σπηλιωτόπουλο ὁ ἀστυνόμος Τσινόγλου κι ὁ γιατρὸς Λιβέρης κ' ἔθεσαν στὴ διάθεσή του τηλεφωνικὴ γραμμὴ ποὺ εἶχαν ἑτοιμάσει μὲ δική τους πρωτοβουλία. Δὲν ξέρουμε ποιὰν ὥρα ἀκριβῶς ξεκουμπίζεται ὁ στρατηγὸς Felmy, μὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη θ' ἀρχίση ἡ κρίση. Δὲν πρέπει τὸ ΕΑΜ ν' ἁρπάξη οὔτε τὰ Παλαιὰ 'Ανάκτορα, γιὰ νὰ ἐγκαταστήση ψευτοκυβέρνηση, οὔτε τ' ἀεροδρόμια, ἀπ' ὅπου περιμένουμε συμμαχικὰ ἀεραγήματα. 'Εμεῖς, ποὺ εἰδοποιήσαμε σωστὰ τὸ Κάιρο γιὰ τὴ γερμανικὴ ἀποχώρηση, ἀπαντέχουμε πὼς τὸ Στρατηγεῖο θὰ κρατήση τὴν ὑπόσχεσή του νὰ στείλη αὐθημερὸν δυνάμεις. Γιὰ τοῦτο καταρτίστηκαν καὶ περιμένουν συνεργεῖα ἐργατῶν στ' ἀεροδρόμια, ποὺ θὰ δράσουν ἀπὸ μέσα, κ' ἔνοπλες ὁμάδες ἐθνικιστῶν, ποὺ θὰ δράσουν ἀπ' ἔξω. Κατὰ τὸ μεσημέρι πλησιάζει τὸν Σπηλιωτόπουλο ἀποσταλμένος τῶν νέων, ὅσους ἔχει ἐγκαταστήσει σὲ σπίτια γύρω ἀπὸ στρατηγικὰ σημεῖα, καὶ ζητάει φυσέκια. Δὲν βαστᾶ περισσότερα ἀπὸ δέκα κάθε παιδί· πῶς θ' ἀνοίξουν μάχη δίχως πυρομαχικά; Μὰ δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ

τούς δώσουμε· τό δεύτερο καΐκι δέν φάνηκε ἀκόμα. Οἱ προθέσεις τοῦ ΕΑΜ εἶναι πάντα κακόβουλες· πάλι σήμερα πάσχισαν νά καταφέρουν τόν Στρατηγό νά ἐπιτρέψη νά μποῦν τμήματα τοῦ ΕΛΑΣ στήν 'Αθήνα, κατάκοπα, λέει, φερμένα πεζῆ ἀπό τήν Κόρινθο. 'Ο Στρατηγός ἀποκρίθηκε πώς δέν εἶναι ὥρα ἀναπαύσεως ἀλλά κάματου καί διάταξε νά τραβήξουν συνέχεια γιά τήν Κάζα. Πρίν τό μεσημέρι ὁ συνταγματάρχης Κιτριλάκης παρουσίασε στόν στρατ. Διοικητή τόν ἀνθυπίλαρχο Βάσο [1], κομμάντος τῆς Μ. 'Ανατολῆς, πού εἶχε φτάσει μυστικά μ' ἐντολή νά μελετήση ἐπίθεση ἀπό τή θάλασσα κατά τοῦ Πειραιᾶ, γιά νά προλάβουν τήν καταστροφή του. "Ηθελε νά μάθει τί φράγμα ἔκαμαν οἱ Γερμανοί στόν προλιμένα καί τί ναρκοπέδια τοποθέτησαν. 'Ο Στρατηγός τόν παράπεμψε στούς ἀξιωματικούς τοῦ Μηχανικοῦ πού ἤξεραν ὅλες αὐτές τίς πληροφορίες καί τοῦ σύστησε νά βιαστῆ νά γυρίση στόν Πόρο γιά νά πῆ στόν ἀρχηγό του Μεσσηνόπουλο νά κάμη τόν αἰφνιδιασμό ἀμέσως αὔριο, μήπως μεθαύριο ἦταν ἀργά. Τ' ἀπομεσήμερο κατάσκοπός μας φέρνει τήν εἴδηση πώς ὁ Felmy σέ λίγο ἀποχωρεῖ μέ τό κύριο σῶμα κι ὅτι τμῆμα ὀπισθοφυλακῆς θά κάμη αὔριο τήν ὑποστολή τῆς χιτλερικῆς σημαίας ἀπό τήν 'Ακρόπολη, θά καταθέση στέφανο στόν "Αγνωστο Στρατιώτη, καί ἡ πρωτεύουσα, ἀφοῦ κηρυχθῆ ἀνοχύρωτη, θά ἐκκενωθῆ.

—'Ο Πειραιεύς ; ρωτᾶμε.

—'Ο Πειραιεύς θά καταστραφῆ.

Δέν ἀργοῦν νά μᾶς εἰδοποιήσουν πώς ὁ Felmy, πλαισιωμένος μέ μοτοσυκλέτες κ' ἐλαφρά τάνκς, ἀπομακρύνθηκε πρός τήν Κηφισιά. Πίσω του ἀκολούθησαν μηχανοκίνητα σέ πολεμική ἔγερση, μέ τά πολυβόλα στραμμένα κατά τῶν πολιτῶν. Οἱ 'Αθηναῖοι, φιλόσοφοι καί περίεργοι μαζί, θωροῦν τή φυγή τῶν Γερμανῶν, εὐτυχισμένοι γιά τό τέλος τῆς Σκλαβιᾶς. "Οσοι ὅμως νιώθουν εὐθύνες ξεθεώνονται νά σώσουν τόν Πειραιά καί νά κρατήσουν τήν τάξη, γιατί μό-

1. 'Ακολουθώντας τήν παράδοση τῆς οἰκογενείας του σκοτώθηκε τό παλικάρι στόν "Ολυμπο, σέ νυχτοσυμπλοκή ἐναντίον ἀναρχικῶν.

λις ἀποδιάβηκαν οἱ Ναζῆδες ἄρχισε τουφεκίδι ἀνάμεσα ΕΛΑΣ καὶ τσολιάδων στὴν ὁδὸν Ἁγ. Μελετίου ὅπου σκοτώθηκαν καμπόσοι καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Μᾶς κυριεύει τὸ προαίσθημα ὅτι πολὺ αἷμα θὰ χυθῆ ὅσο νὰ ἡσυχάσωμε.

Κάτω στὸ Κερατσίνι τὸ Ἠλεκτρικὸ Ἐργοστάσιο φρουρεῖται ἀπὸ 40 Γερμανοὺς μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Λίντεμαν. Ἀπὸ τὸν Μάη ἔχουν κουβαλήσει μέσα δυναμίτες γιὰ νὰ τὸ καταστρέψουν πρὶν τὸ ἐγκαταλείψουν. Τὸ καλοκαίρι ὁ Σέπερντ προσπάθησε νά 'ρθη σὲ συνεννόηση, μέσο τοῦ Γ. Λάβδα, μὲ τὸν διευθυντὴ τῆς Ἠλεκτρικῆς Τόμασχαουζεν γιὰ νὰ γίνη συμβολική, ὄχι πραγματικὴ καταστροφή, μὰ ὁ Τόμασχαουζεν ἀπαίτησε νὰ δῆ προσωπικὰ τὸν Ἄγγλο, ποὺ δὲν τὸ ἔστερξε, κ' ἡ συμφωνία ναυάγησε. Τότε ὁ Σέπερντ μὲ τὸν μελαχρινὸ Mac Intyre δοκίμασαν νὰ ἐξοπλίσουν τοὺς ἠλεκτροτεχνίτες ὥστε νὰ χτυπήσουν τὸν Λίντεμαν τὴν κατάλληλη στιγμή, ἀλλὰ τὸ ΚΚΕ ἀρνήθηκε τὸν ἐξοπλισμὸ τοῦ προσωπικοῦ δηλώνοντας πὼς τὸ ΕΑΜ εἶναι ἀρκετὰ δυνατὸ γιὰ νὰ ὑπερασπιστῆ μόνο του τὸ ἐργοστάσιο. Στὸν ἴδιο τὸν Σέπερντ οἱ κουκουέδες εἶπαν: « δὲν εἶναι ἐπιθυμία μας νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπ' τοὺς Ἄγγλους ». Ὁ Mac προσπάθησε κατόπιν νὰ ὀργανώση πυρήνα ἀντισαμποτὰζ στοὺς γύρω συνοικισμούς, μὰ δὲν κατάφερε τίποτα γιατὶ ἡ προσφυγιὰ ἔτρεμε τὴν ὀργὴ τοῦ ΚΚ κι ἀρνιόταν νὰ κάμη τὸ παραμικρὸ χωρὶς τὴν ἔγκρισή του. Ὁ Σέπερντ συμφώνησε τότε μὲ τὸν Ζέβγο νὰ ὀργανωθοῦν δύο ἐαμίτικα σώματα στὸν Πειραιά, ἕνα ἀπὸ 600 ἄντρες γιὰ νὰ κρατήση τὸ λιμάνι κ' ἕνα ἀπὸ 200 γιὰ νὰ λυτρώση τὴν Ἠλεκτρική. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ρώτησε τὸν Ζέβγο:

— Μπορῶ νὰ βασιστῶ ὅτι τὰ δύο σώματα ποὺ συμφωνήσαμε θὰ τά 'χετε ἕτοιμα στὸν Πειραιά, ἢ νὰ φέρω ἀλεξιπτωτιστὲς βρετανούς;

— Νὰ μὴ φέρετε κανέναν, ἀπάντησε ὁ Ζέβγος· ὁ ΕΛΑΣ ἔχει τὰ δύο σώματα ἕτοιμα.

Καλοῦ - κακοῦ δοκίμασε ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Πρόεδρο

τοῦ Διεθνοῦς 'Ερυθροῦ Σταυροῦ Σάντστρεμ νὰ πετύχῃ ἀπὸ τὸν Felmy νὰ μὴ γίνουν τὰ μεγάλα σαμποτὰζ τοῦ Πειραιᾶ, ἀλλὰ ἡ ἀδιαλλαξία τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου — ἤθελε παράδοση τοῦ Felmy ἄνευ ὅρων — σταμάτησε καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ εὐγενικοῦ Σουηδοῦ. Ἔτσι, ὅταν πήραμε τὴν εἴδηση πὼς διατάχτηκε ἡ καταστροφὴ τῆς 'Ηλεκτρικῆς καὶ τοῦ λιμανιοῦ, ὁ Σέπερντ ζήτησε τοῦ Ζέβγου νὰ ξεσηκώσῃ γρήγορα τὰ δύο συμφωνημένα σώματα τοῦ ΕΛΑΣ, μὰ ἔλαβε τούτη τὴν ἀπροσδόκητη ἀπόκριση :

— Τὰ παιδιὰ διατέθηκαν ἀλλοῦ.

— Δηλαδή ;

— Βγῆκαν νὰ κυνηγήσουν τοὺς Γερμανούς.

'Ο Σέπερντ θύμωσε :

— Τέτοια ἀσκέρια, εἶπε, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ βλάψουν τακτικὸ στρατό!

'Ωστόσο ὁ Λίντεμαν, τὴν τελευταία στιγμή, συλλογίστηκε τὸ μέλλον του κι ἀποφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ψευτοκαταστροφὴ ποὺ εἶχε ὑποδείξει ὁ Λάβδας. 'Αφαίρεσε δύο τόννους δυναμίτη καὶ τοὺς ἔριξε στὴ θάλασσα, κι ἀντὶ ν' ἀνατινάξῃ τὶς τουρμπίνες στράβωσε μόνο τὶς ἀντλίες τους, ποὺ εὔκολα διορθώνονταν. Ὕστερα φώναξε τὸν διευθυντὴ τοῦ ἐργοστασίου Γεωργιάδη, τὸν παρακάλεσε ν' ἀποχαιρετήσῃ ἐκ μέρους του τοὺς ἠλεκτροτεχνίτες ποὺ ἦταν συγκεντρωμένοι στὴν τραπεζαρία τοῦ ἐργοστασίου, ἀνέβηκε μὲ τοὺς ἄντρες του σὲ τρία αὐτοκίνητα καὶ τράβηξε ἥσυχος τὸ δρόμο τῶν Θηβῶν.

Ἔκανε νὰ βραδιάσῃ ὅταν ἦλθε κοντά μου ὁ Elmer, τοῦ 'Ελβετικοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ, νὰ μοῦ ἀναφέρῃ πὼς οἱ ἐργάτες ποὺ ξεφόρτωναν στὴν 'Ομόνοια ἀλεύρια κήρυξαν ἀπροειδοποίητα ἀπεργία. Ζητοῦσαν διπλάσια μεροκάματα, ἂν ὅμως δὲν ἔπιαναν ἀπόψε δουλειὰ αὔριο ἡ 'Αθήνα θὰ βρισκόταν δίχως ψωμί, γιατὶ δὲν ὑπῆρχε, οὔτ' ἕνα σακὶ ἀλεύρι σ' ὅλη τὴν πρωτεύουσα. Χτύπησα τὴν πόρτα τοῦ Ζέβγου καὶ μπῆκα μέσα μὲ τὴν ἰδέα πὼς κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν δὲ

θὰ μποροῦσε νὰ κανονίση τέτοιες ὧρες ἐργατικὸ ζήτημα. Τὸν βρῆκα ξαπλωμένον στὸ κρεβάτι καὶ δίπλα του καθιστὸ τὸν Τσάτσο. Ἐξήγησα στοὺς ὑπουργοὺς τὴ δυσκολία καὶ παρακάλεσα ν' ἀσκήσουν τὴν ἐπιρροή τους γιὰ νὰ μὴ δώσουμε πρῶτο δῶρο στὸ λαό, τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως, τὴν πείνα. Ὁ Τσάτσος σηκώθηκε ὀρθὸς κι ἄρχισε ὀργισμένος νὰ ὑπαγορεύη διαταγὴ πρὸς τοὺς ἐργάτες, προστάζοντας νὰ ξαναπιάσουν πρῶτα δουλειά, κ' ὕστερα θὰ ἔκριναν οἱ ὑπουργοὶ ἂν τοὺς ἀναλογῆ αὔξηση. Ὁ Ζέβγος σὲ κάθε φράση τὸν σταματοῦσε καὶ τὴ διόρθωνε στὸ μαλακότερο.

— Μὴν εἶσαι δεκανέας, τοῦ ἔλεγε. Οἱ ἐργάτες δὲν χρειάζονται διαταγές, ἀλλὰ παρακάλια.

Σὲ λίγο πάλι :

— Τί γράφεις ὅτι θὰ τιμωρήσης ὅσους παρακούσουν, ἀφοῦ ἡ ἐργατιὰ σήμερα ἔχει περισσότερη δύναμη ἀπὸ σένα ; Ἐξήγησέ τους καλύτερα πὼς ἡ πόλη θὰ πεινάση ἂν δὲν δουλέψουν.

Μὰ ὁ Τσάτσος κράτησε αὐστηρὴ τὴ διαταγή, φοβούμενος πώς, ἂν ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἔδειχνε δύναμη, θὰ ξέφευγε ἡ κατάσταση ἀπὸ τὰ χέρια τους. Κ' οἱ ἐκφορτωταὶ ἔλυσαν τὴν ἀπεργία καὶ μοιράστηκε ἀλεύρι στοὺς φούρνους. Τὴν ἴδια ὥρα ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης ἔστειλε τοῦ στρατ. Διοικητῆ μήνυμα μὲ τὸν Ἔβερτ πὼς ἡ Κυβέρνηση παραιτεῖται καὶ τίθεται στὴ διάθεσή του. Ὁ Στρατηγὸς εἶχε κιόλας ὑπογράψει δαταγὴ νὰ συληφθῆ ὁ Ράλλης μὲ τοὺς ὑπουργούς του καὶ νὰ φυλακιστῆ στοῦ «Ἀβέρωφ». Ἀντὶ ἀπάντηση ἔδωσε τὴ διαταγὴ στὸν Ἔβερτ νὰ τὴν ἐκτελέση. Κατόπι συνέταξε τηλεγράφημα στὸν Σκόμπι γιὰ νὰ τὸν εἰδοποιήση πὼς ἡ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Felmy θὰ κατάστρεφε αὔριο τὸν Πειραιά. Δὲν εἶχε τελειώσει τὸ τηλεγράφημα ὁ Σπηλιωτόπουλος κ' ἦρθε ἀγγελιοφόρος ἀπὸ τὸν Πειραιὰ νὰ εἰδοποιήση πὼς τὸ ΕΑΜ αἰχμαλώτισε τὸν ἀνθυπίλαρχο Βάσο τὴν ὥρα ποὺ ἔμπαινε σὲ βενζινοκάικο γιὰ νὰ γυρίση στοὺς κομμάντος, στρατοπεδεμένους στὸν Πόρο. Ἄδικα ἐξήγησε

στοὺς ἐαμίτες ὁ Βάσος ὅτι πάει νὰ φέρη δυνάμεις γιὰ νὰ λυτρώση τὸ λιμάνι. Τὸν ἀνάκριναν :

— Τί δουλειὰ εἶχες ἐδῶ ;

— Νὰ πάρω πληροφορίες γιὰ τὸ φράγμα καὶ τὰ ναρκοπέδια.

Τοὺς ἔδειξε, γιὰ νὰ τοὺς πείση, τὰ σχέδια ποὺ πήγαινε στὸν διοικητή του. Τὰ σχέδια τὰ κατακράτησε τὸ ΕΑΜ καὶ περιόρισε τὸν ἀνθυπίλαρχο στὸ φρουραρχεῖο του. Παρόμοιο φέρσιμο εἶναι κακοσήμαδο, προδίνει διάθεση τῶν ἀριστερῶν νὰ ἐμποδίσουν νά 'ρθουν δυνάμεις ἀπ' ἔξω. Παρ' ὅλες τὶς διαταγὲς τοῦ Στρατηγοῦ καὶ τοὺς ἐπιτελικοὺς ποὺ ἔστειλε στὸν Πειραιὰ γιὰ ν' ἀποφυλακίσουν τὸν Βάσο, δὲν κατάφερε νὰ τὸν ἐλευθερώση παρὰ τὴν ἄλλη μέρα. 'Αργὰ πιά. Όσο νὰ πάη στὸν Πόρο νὰ ὁδηγήση τοὺς κομμάντος, τὸ λιμάνι εἶχε καταστραφῆ, ἐξ αἰτίας τοῦ ΕΑΜ.

Κόντευαν μεσάνυχτα ὅταν κάλεσε ὁ Στρατηγὸς στὸ γραφεῖο του τὸν ταγματάρχη Τσιτσεκλῆ καὶ τοῦ ἔδωσε δυὸ ἔγγραφα, τὸ 195 γιὰ τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας καὶ τὸ 197 γιὰ τὴ φρουρὰ 'Αγνώστου Στρατιώτη. 'Ο σημερινὸς σκοτωμὸς τσολιάδων κ' ἐλασιτῶν στὴν ὁδὸν 'Αγίου Μελετίου προμηνοῦσε τί θὰ γινόταν ἀνάμεσό τους ἅμα ξημέρωνε. Τὴν νύχτα κρυφά, ἔπρεπε νὰ μαντρωθοῦν οἱ ἀσφαλίτες στὸ Γουδί, ὥστε νὰ μὴ μπορέση τὸ ΚΚΕ νὰ μεταχειριστῆ τὴν παρουσία τους γιὰ « προβοκάτσια », καθὼς μᾶς πληροφόρησε καταδότης ὅτι σκόπευε νὰ κάμη. 'Η διαταγὴ ἔλεγε : « 1. 'Ανακαλέσατε ἀμέσως τὰς φρουράς σας, τὰς ὁποίας θ' ἀντικαταστήση ἡ Χωροφυλακή. 2. Συγκεντρωθῆτε εἰς τοὺς στρατῶνας Γουδί, ὅπου θὰ παραμείνετε ἐν αὐστηρᾷ ἐπιφυλακῇ. 'Ελπίζω νὰ πρυτανεύση ἡ λογική, διὰ νὰ μὴν εὑρεθῶ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ λάβω σκληρὰ μέτρα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τῆς 'Εθνικῆς Κυβερνήσεως ». Τὰ τάγματα ὑπάκουσαν χωρὶς συζήτηση καὶ κλείστηκαν στὸ Γουδὶ πειθαρχικά. Σὰν πέρασε αὐτὴ ἡ πονοκεφαλιὰ δὲν ἀπόμενε παρὰ ὁ κίνδυνος τῶν κομμουνιστῶν. 'Ο Σέπερντ πρότεινε στὸ Στρα-

τηγὸ νὰ βγοῦν οἱ ἴδιοι σὲ περιοδεία γιὰ ν' ἀντιληφθοῦν τὶς προθέσεις τοῦ ΕΑΜ, ὥστε νὰ τὸ τσακίσουν πρὶν ἑτοιμαστῆ· Πῆρε ὁ Σέπερντ τὸν Καψάλη καὶ περιδιάβασαν ὅσο νὰ φέξη, ὁλομόναχοι, τοὺς συνοικισμούς, κι ἀπὸ τὴ μεριά του ὁ Στρατηγὸς ἔκαμε μὲ τ' αὐτοκίνητο ἐπιθεώρηση. Ἡ νύχτα ἦταν τραγική. Πουθενὰ δὲν ἔβλεπες οὔτ' ἕνα φωτάκι. Ἡ πόλη φαινόταν σκιαγμένη — μὲ τὸ δίκιο της — γιατὶ ἡ δισπιστία τοῦ κόσμου πρὸς τὸ ΕΑΜ δὲν ἤτανε ψύχωση, ἦταν πραγματικότητα βγαλμένη ἀπὸ σωρὸ ἐγκλήματα. Περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ δὲν ἀνταμώσαμε. Θέλεις ἐπειδὴ σπάσανε τὰ μοῦτρα τους οἱ ἀριστεροὶ στὸ Θησεῖο, θέλεις ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ζέβγου, ὁ ἑλληνοελληνικὸς πόλεμος εἶχε τελειώσει. Ἀπόψε ἡ πρωτεύουσα εἶναι βουβή, μ' ἐκείνη τὴ νέκρα ποὺ προηγεῖται ἀπὸ τὶς τρικυμίες. Σπάνια μονάχα, ἐκεῖ ποὺ στέκαν δικές μας ὁμάδες, κάποιος μᾶς πλησιάζει, ἄφαντος, πίσω ἀπ' τὴ φωτιὰ τοῦ τσιγάρου του.

— Τίς εἶ ; ρωτᾶ αὐτός.

— Στρατιωτικὸς Διοικητής.

— Τὸ σύνθημα!

—Ἑλλάς.

— Προχώρει στὸ παρασύνθημα.

—Ἐλευθερία.

Ἀνταλλάσσει δυὸ λόγια μὲ τὸν Στρατηγό, (κανείς τους δὲν παρατήρησε καμία ὕποπτη κίνηση), καὶ φεύγομε. Μόνος μας κίνδυνος οἱ Γερμανοὶ φρουροί, ποὺ τουφεκίζουν ὁποιον τοὺς πλησιάζει, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἀπόψε δὲν ξανοίγονται στὰ πεζοδρόμια, στέκουν πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες τους. Καταλήγουμε στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη ὅπου ὁ Πρόεδρος Σάντστρεμ καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Σέπερντ προσπαθοῦν, ὧρες τώρα, νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸν ἀσύρματο τοῦ στρατηγοῦ Οὐΐλσον, χωρὶς νὰ τὸ καταφέρουν. Μᾶς προσφέρουν τονωτικὲς σοκολάτες τῶν ἀεροπόρων γιὰ νὰ δαμάσουμε τὸν ὕπνο καὶ ν' ἀντέξουμε στὴν αὐριανὴ χοντροδουλειά. Ἡ μαυρίλα κόβεται στὰ παράθυρα — ξημερώνει.

ΕΜΠΤΗ 12 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Μόλις γυρίζω ξαγρυπνισμένος στὸ κονάκι μας τῆς 'Αστυνομίας ἀντικρίζω τὴν 'Απελευθέρωση : οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Σπηλιωτόπουλου φορᾶνε τὶς στολές τους. 'Αγκαλιάζω τὸν Γερογιάννη ποὺ βρίσκεται μπροστά μου καὶ τὸν φιλῶ. 'Ο Ἔβερτ μὲ παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι :

—Ἔλα νὰ δῆς...

Μὲ πάει στὸ μπαλκόνι του ὅπου ὁ ἀρχιφύλακας ὑψώνει τὴ σημαία. Ἕνας ἀσπρομάλλης γείτονας, καθὼς ἀνοίγει τὸ παράθυρό του καὶ τὴ βλέπει νὰ παιχνιδίζη ἐλεύθερη στὸ πρωινὸ ἀγέρι, σταυροκοπιέται. Κατὰ τὶς 7 μαθαίνουμε πὼς ὁ Καψάλης μὲ τὸν Μαρκεζίνη πήγανε στὸ Περιστέρι νὰ συναντήσουν τὸν ταγματάρχη Μακάσκυ, ποὺ κατηφορίζει μὲ 12 ἄγγλους κομμάντος. Πραγματικὰ τὸν ξετρύπωσαν ἐκεῖ. 'Ο καλὸς Μακάσκυ ἔπεσε ἀλεξιπτωτιστὴς γιὰ τρίτη φορὰ στὴν κατεχόμενη 'Ελλάδα τὸν Μάη τοῦ '44. 'Απὸ τότε ἔμενε στὴ Ρούμελη δίπλα στὸν καπετὰν 'Ορέστη καὶ παρακολουθοῦσε τὴν προετοιμασία τοῦ ΕΛΑΣ νὰ καταλάβη τὴν πρωτεύουσα. Εἶπε τοῦ Μαρκεζίνη : « Δυὸ μέρες τρωγόμουν τὸν 'Ορέστη νὰ χτυπήση τοὺς Ναζῆδες ποὺ ἀλαργέβουν, μὰ ἐκεῖνος νοιαζόταν νὰ μπῆ στὴν 'Αθήνα. Οἱ Γερμανοὶ τραβᾶν πρὸς βορρᾶ, οἱ ἐλασίτες πρὸς νότο, σὰν ἄνθρωποι ποὺ χωρίζονται φιλικὰ καὶ καθένας πηγαίνει στὴ δουλειά του ». 'Αφοῦ εἶδε κι ἀπόειδε μὲ τὸν 'Ορέστη, ὁ Μακάσκυ πέρασε στὴν Κόρινθο, ἀντάμωσε τὸν ταξίαρχο Τζέλλικο καὶ τὸν ἔπεισε νὰ τοῦ δώση μιὰ διμοιρία, γιὰ νὰ ὑπάρχη ἀγγλικὸ ἀπόσπασμα, ἔστω καὶ μικρό, στὴν 'Αθήνα. 'Ο Σπηλιωτόπουλος ὅμως, ποὺ εἰδοποιεῖται γιὰ τὴν παρουσία τῶν 12 Βρετανῶν στὰ προάστια, παρακαλεῖ τὸν Μακάσκυ νὰ μὴν τοὺς φέρη στὴν πόλη. Προτιμᾶ νὰ συγκρατῆ τὸν ΕΛΑΣ μὲ τὸ παραμύθι πὼς ἔρχονται μεγάλες ἀποβατικὲς δυνάμεις καὶ ἀγγλικὸς στόλος.

Οἱ Γερμανοὶ μολύνουν ἀκόμα τὸν τόπο, ὡστόσο τὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν ἔχει πλημμυρίσει ἀπὸ σημαῖες, ἀπὸ πέλαγος ἀνθρώπων ποὺ σαλεύουν πέρα δῶθε ἀνάμεσα σὲ τοίχους μπογιατισμένους καλωσορίσματα γιὰ τοὺς Συμμάχους, γεμάτα ἀγγλικὲς ἀνορθογραφίες. Κ' ἔξαφνα, δέκα παρὰ τέταρτο, ἀρχίζουν διαμιᾶς οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν νὰ λαλοῦν χαρμόσυνα: κατεβάζουν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη τὴν παντιέρα τοῦ Χίτλερ. Ἕνα τμῆμα τῆς Βέρμαχτ μὲ κάσκες καταθέτει στεφάνι στὸν Ἄγνωστο κι ἀπομακρύνεται γιὰ πάντα. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κοιτάζουν μὲ βουρκωμένα μάτια. Μὲ τὸ ἄκουσμα τῆς κωδωνοκρουσίας ξεσπᾶ ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ βοὴ σηκώνεται μεγάλη. «Ζήτω» φωνάζει ὁ ἕνας, «Χριστὸς Ἀνέστη» ὁ ἄλλος. Καθὼς λὲν οἱ Γραφές: «ἠλάλαξε πᾶς ὁ λαὸς ἀλαλαγμῷ ἰσχυρῷ καὶ ἔπεσεν ἅπαν τὸ τεῖχος κύκλῳ». Στ' ἀλήθεια, σπάσανε τὰ τείχη τῆς σκλαβιᾶς· εἴμαστε πιὰ ἐλεύθεροι! Στὸν μακρότατα βίο αὐτῆς τῆς παμπάλαιας πόλης δυὸ - τρεῖς μόνο φορὲς παρουσιάστηκε τέτοια εὐτυχία. Ποιὸς μπορεῖ νὰ περιγράψη τοῦτο τὸ ποίημα, τὴν ὁμαδικὴ χαρά, ἕνα λαὸ νὰ ξετρελαίνεται — τὸ ὄνειρο;

Πρώτη σκέψη τοῦ πλήθους εἶναι νὰ πάη στὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου, νὰ ποδοπατήση τὸ στεφάνι τῶν Γερμανῶν. Ἐκεῖ ἔγινε τότε κάτι συγκινητικό: ὁλόκληρο ἐκεῖνο τὸ παράταιρο μάζωμα γονάτισε σὰν ἕνας ἄνθρωπος κ' ἔμεινε γονατιστὸ καὶ σιωπηλὸ κάμποσα λεπτὰ μπροστὰ στὸν Τάφο, δείχνοντας μ' αὐτὴ τὴν αὐθόρμητη κίνηση τὴν εὐγνωμοσύνη του στοὺς ἥρωες ποὺ θυσίασαν τὴ ζωή τους γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Κρίμα τὰ καλύτερα παιδιά μας, τὰ τουφεκισμένα, νὰ λείπουν ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς χαρᾶς...

Ἡ Τριμελής, πρὶν ἐγκατασταθῆ στ' Ἀνάκτορα, στέλνει στὴν Κυβέρνηση τηλεγράφημα γιὰ τὴν Ἀπελευθέρωση: «Ὁ βραχνὰς τῆς σκλαβιᾶς ἐτελείωσεν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Λαὸς ἑορτάζει ἀδελφωμένος». Καθὼς πλησιάζει ὁ Σέπερντ μὲ τὴ στολή του στὸ Ἀρχηγεῖο γίνεται ἀντικείμενο ἀπὸ θερμὲς ἐκδηλώσεις. Ἀποθεώνεται ὁ Στρατηγὸς μὲ τὸν Κατσώτα καθὼς κατεβαίνουν τὸ δρόμο. Ὁ κόσμος διψᾶ

γιὰ « ζήτω ». Σηκώνει στὰ χέρια τοὺς ὑπουργούς, τοὺς Ἄγγλους, τοὺς πολισμάνους. Στὸ πανηγύρι του λησμονεῖ τοὺς χαφιέδες τῶν Γερμανῶν, ποὺ τοὺς κλείνουν περίτρομους στὴ φυλακὴ τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλο. Ὁ Στρατηγὸς μοῦ λέει : « Ξέρεις, ἔφτασε τὸ καΐκι μὲ τὰ ὅπλα. Σὲ λίγο θὰ κάμη τὴν παράτα ὁ Ἀντωνόπουλος ». Ἀπὸ τὶς πέντε τοῦ μηνὸς κρυβόταν τὸ ἀπόσπασμα Ζάγγλη στὴ Βραώνα, ἐνῶ δίπλα του ἐαμίτες, εἰδοποιημένοι ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς τῆς Ἀνατολῆς, συγκεντρώνονταν μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ μὴν τοὺς διαφύγη τούτη ἡ ἀποστολὴ ὅπλων, ὅπως τοὺς ξέφυγε ἡ πρώτη. Τὴν ὁμάδα τῶν 93 πολισμάνων τοῦ Μηχανοκινήτου ὑπὸ τὸν ἀστυνόμο Χριστοδούλου, καθὼς περνοῦσε τὸ Λιόπεσι πρὸς τὴ θάλασσα, ὁ ΕΛΑΣ τὴν πυροβόλησε χωρὶς νὰ λαβώση κανένα. Προχώρησαν στὴ Βραώνα ἀπὸ τ' ἀμπέλια, γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς Ναζῆδες ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴ δημοσιά, καὶ κρύφτηκαν στὰ πεῦκα. Στὶς 10 τοῦ μηνὸς γερμανικὴ περιπολία τοὺς ἀνακαλύπτει καὶ τοὺς πυροβολεῖ. Οἱ δικοί μας ἀπαντᾶν. Πρὶν περάση λεπτὸ δύο ἀστυφύλακες κείτονται πληγωμένοι. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους πέφτουν στὴ μέση καὶ μὲ φωνὲς καὶ νοήματα σταματᾶν τὸ τουφεκίδι. Δείχνουν τὶς ταυτότητες τῆς Ἀστυνομίας καὶ πετυχαίνουν ν' ἀπομακρύνουν τοὺς ξένους. Μετὰ δυὸ μέρες μαθαίνουν πὼς οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάλειψαν τὴν παραλία κι ἀποφασίζουν νὰ μεταφερθοῦν στὸ Πόρτο - Ράφτη ὅπου τὸ ξεφόρτωμα θά 'χη εὐκολίες. Τὸ ἴδιο βράδυ ὑποδέχτηκαν τὸ ἀγγλικὸ καΐκι. Ὅπλα καὶ πυρομαχικὰ φορτώθηκαν ταχύτατα σὲ 8 καμιόνια καὶ ξεκίνησαν ὅλοι μαζὶ γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἡ κίνηση ἀργοποροῦσε ἀπὸ τὰ λάστιχα τῶν αὐτοκινήτων πού, μισοκαταστρεμμένα, ἔσκαζαν ἀδιάκοπα. Τὸ Λιόπεσι, ὅπου ὁ ΕΛΑΣ τοὺς παραμόνευε, τὸ πέρασαν ὁλοταχῶς ἕτοιμοι γιὰ καβγά, μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τρίτο αὐτοκίνητο ποὺ πυροβολήθηκε τ' ἄλλα δὲν ἐνοχλήθηκαν. Στοὺς Ἀμπελόκηπους, 11 πιὰ τὸ πρωί, ἔπεσαν ἀπάνω σὲ διαδήλωση τοῦ ΕΑΜ.

— Τί εἴσαστε σεῖς ; ρώτησαν τὸν συνταγματάρχη Ἀν-

τωνόπουλο (τὸν 'Αννίβα) ποὺ καθόταν στὸ πρῶτο αὐτοκίνητο.

— Κουβαλᾶμε τ' αὐτόματα ποὺ μᾶς ἔστειλε τὸ Κάιρο.

— Φέρατε πολλά;

— Δυὸ χιλιάδες, καὶ τοὺς ἔδειξε τὰ κασόνια ποὺ δὲν εἶχαν οὔτε 300. 'Αντὶ νὰ ὁδηγήση τὴν πομπὴ κατ' εὐθεῖαν στὶς ἀποθῆκες τοῦ Μηχανοκίνητου, ὁ 'Αντωνόπουλος πέρασε παράτα ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους ὥστε νὰ δοῦν παντοῦ οἱ κομμουνιστὲς 8 μεγάλα καμιόνια γεμάτα πολυβόλα. 'Η εἴδηση διαδόθηκε σὰν ἀστραπὴ στὴν πόλη. 'Ο Ζέβγος μπῆκε στὸ γραφεῖο τοῦ Σπηλιωτόπουλου καί, μπροστὰ στὸν Μπαλοδῆμο καὶ τὸν Γερογιάννη, τοῦ εἶπε:

— 'Εμεῖς οἱ πολιτικοὶ κάναμε τὸ καθῆκον μας καὶ συγκρατήσαμε τοὺς ὀπαδούς μας. Κάμετε τώρα καὶ σεῖς τὸ δικό σας καθῆκον, γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἔκτροπα ἀπὸ τοὺς δεξιούς.

Αὐτὰ τὰ λόγια μᾶς ἔπεισαν πὼς οἱ κομμουνιστὲς εἴχανε φοβηθῆ τὴ δύναμη τῆς δεξιᾶς. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ προκήρυξη ποὺ τοιχοκόλλησε τὸ ΚΚΕ, καὶ ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Παρτσαλίδη ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ πρὸς τὸν ἑλληνικὸ λαό, γεμάτα μετριοπάθεια. Στοὺς δρόμους κυκλοφοροῦσαν δεξιὲς κι ἀριστερὲς ὀργανώσεις μὲ τὰ λάβαρά τους. 'Ως χτὲς πολεμιοῦνταν, καί, καθὼς διασταυρώνονται κι ἀνακατεύονται οἱ φανατικοὶ ὀπαδοί τους, λέμε: τώρα θὰ χτυπηθοῦν. Κι ὅμως κανεὶς δὲν ἐνοχλεῖ τὸν ἄλλον, οὔτ' ἕνα πικρόλογο δὲν ἀκούγεται. Ἂς ἦταν νὰ διατηρηθῆ γιὰ πάντα τέτοια ἑνότητα στὶς καρδιὲς τῶν 'Ελλήνων.

Τὰ προβλήματα ποὺ ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν ὁ Στρατηγὸς κ' οἱ δυὸ ὑπουργοὶ εἶναι ἀμέτρητα. Δὲν ὑπάρχουν τρόφιμα, δὲν ὑπάρχουν δραχμές, μιὰ καὶ σταμάτησε τὸ τύπωμα τοῦ χαρτονομίσματος· δὲν λειτουργοῦν οἱ τράπεζες. Ζοῦμε στὰ σκοτεινά, χωρὶς ἠλεκτρικό, χωρὶς συγκοινωνία. Πολλοὶ ἐργάτες καρτερᾶν τὴ σοβιετοποίηση τῆς βιομηχανίας καὶ δὲν πιάνουν δουλειά, ἀλλὰ τὸ τραγικότερο πρόβλημα παραμένει ἡ καταστροφὴ τοῦ Πειραιᾶ. 'Εκατὸ χρονῶν ἱδρῶ-

τες καὶ προσπάθειες φτωχοῦ κράτους νὰ δημιουργήση ἐμπορικὸ λιμάνι πρόκειται νὰ σκορπιστοῦν στὸν ἀέρα. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Βαγιάκης στέλνει μαντάτο πὼς 500 Γερμανοὶ καλὰ ὁπλισμένοι ἑτοιμάζουν τὸ χαλασμὸ καὶ ζητᾶ βοήθεια γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίση.

Στὴ 1 τὸ μεσημέρι καλεῖ ὁ Σέπερντ τὸν Ζέβγο στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη. Μὲ διερμηνέα τὸν Καψάλη τὸν βιάζει νὰ μαζέψη χίλιους ἐλασίτες καὶ νὰ τοὺς κατεβάση στὸν Πειραιά.

— Γιὰ ποιὸ σκοπό ;

— Νὰ πλησιάσουν τοὺς Γερμανοὺς καὶ νὰ τοὺς ποῦν: « Εἴμαστε τετραπλάσιοι ἀπὸ σᾶς. Μὴν καταστρέψετε τὸ λιμάνι, γιὰ νὰ σᾶς ἀφήσωμε νὰ φύγετε ἥσυχοι, εἰδάλλως θὰ σφαγῆτε ». Ἔχετε, κύριε Ζέβγο, αὐτοὺς τοὺς χίλιους ἄντρες ;

— Στὸν Πειραιὰ ὄχι, ἀλλὰ τοὺς ἔχω στὴν Ἀθήνα.

— Ποῦ ; Πόσους ;

— Ἕνα τάγμα στοῦ Γκύζη κ' ἕνα στὴν Καισαριανή, πάνω - κάτω ὀκτακόσιους γεροὺς ἀντάρτες.

— Λοιπόν, στεῖλτε τους ὅλους ἀμέσως στὸν Πειραιά.

Ὁ Ζέβγος ἤθελε νὰ τοὺς κρατήση στὴν Ἀθήνα, μὰ μὲ τὰ πολλὰ συμφώνησε νὰ τοὺς στείλη κάτω κ' ἔδωσε τὶς σχετικὲς ἐντολές· ὁ Μπαλοδῆμος ὅμως τρέχει στὸ Στρατηγὸ νὰ τοῦ πῆ πὼς δὲν πιστεύει στοὺς χίλιους ἐλασίτες τοῦ Ζέβγου. Προτείνει, γιὰ νὰ μὴ ρεζιλευτοῦν, νὰ πᾶν μόνοι τους νὰ ἐπιθεωρήσουν τὰ δύο τάγματα. Ὁ Στρατηγὸς δέχεται καὶ τραβάει, αὐτὸς μὲ τὸν Κατσώτα καὶ τὸν Γερογιάννη στοῦ Γκύζη, ὁ Μπαλοδῆμος στὴν Καισαριανή. Οἱ κάτοικοι τοῦ Γκύζη, ποὺ ἀντικρίζουν ἀξιωματικοὺς μὲ στολή, τοὺς χειροκροτοῦν, γυναῖκες μάλιστα πλησιάζουν καὶ τοὺς φιλᾶν τὰ χέρια.

— Ποῦ εἶναι τὸ τάγμα τοῦ ΕΛΑΣ ;

Παρουσιάζεται ἕνας ὑπολοχαγός, ἕνας καπετάνιος κι ὁ ἰνστρούχτορας. Ὁ Στρατηγὸς ἀπομακρύνει τοὺς δύο πολίτες καὶ ρωτᾶ τὸν ὑπολοχαγό :

— Πές, παιδί μου, τὴν ἀλήθεια· πόσους ἄντρες ἔχεις;
Χωρὶς δισταγμὸ ἀπαντᾶ:
— Ὀγδόντα, στρατηγέ μου.
— Οἱ ἄλλοι ποῦ εἶναι;
— Δὲν ἔχω ἄλλους, στρατηγέ μου.
— Τί ὁπλισμὸ διαθέτεις;
— 30 τουφέκια, 40 πιστόλια, 1 ὅλμο, μερικὲς χειροβομβίδες.
— Φώναξε τοὺς ἄντρες σου νὰ τοὺς δῶ.
— Εἶναι σκόρπιοι. Σὲ μιὰν ὥρα μπορῶ νὰ τοὺς μαζέψω, στρατηγέ μου.

Ὁ ὑπολοχαγὸς μιλάει τίμια. Φανερὸ πὼς τὸ τμῆμα του δὲν μπορεῖ νὰ κρούσῃ γερμανικὸ στρατό, κ' οἱ ἀξιωματικοὶ φεύγουν ἀπογοητευμένοι. Ὅσα εἶδε ὁ Μπαλοδῆμος δὲν παράλλαζαν καθόλου. Βρῆκε τὸν ἀρχηγὸ τοῦ τάγματος καὶ τὸν καπετάνιο του νὰ γλεντοκοπᾶν στὴν Καισαριανὴ μὲ τὸν Τσαπόγα. Ὁδήγησαν τὸν Μπαλοδῆμο στὸν καταυλισμό, ὅπου βρῆκε 60 ἄντρες. «Τόσους μόνο ἔχετε;» ρώτησε. «Τὸ βράδυ θὰ τοὺς κάνουμε ἑκατό», τοῦ ἀποκρίθηκαν.

Ἡ φτώχεια τοῦ ΕΛΑΣ νὰ δώσῃ δύναμη ἀναγκάζει τὸν Σέπερντ νὰ στείλῃ στὸν Πειραιὰ τοὺς δυὸ ἀξιωματικούς του, Bryan καὶ Mac Intyre, 15 ἄγγλους στρατιῶτες καὶ 3 σαμποτὲρ ἕλληνες μὲ δυὸ μεγάλα αὐτοκίνητα ποὺ σηκῶναν ἀγγλικὴ σημαία. Στὸ μπλόκο τοῦ Ἁγ. Νικολάου οἱ Γερμανοὶ σκοποὶ μένουν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ σὰν βλέπουν ἀγγλικὰ αὐτοκίνητα νὰ περνᾶν μπροστά τους· ἀπὸ τὴ σαστιμάρα τους δὲν τὰ ἐμποδίζουν, τ' ἀφήνουν νὰ πᾶν στὴν Ἀστυνομία. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Διευθυντῆ Ἀναγνωστοπούλου [1] προσπαθοῦν νὰ συγκεντρώσουν ἀπὸ τοὺς πειραιώτικους συνοικισμοὺς δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ. Ὅλο τοὺς ὑπόσχονται τάγματα κι ὅλο δὲν φαίνεται κανένας. Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἠλεκτρικῆς Γεωργιάδης, ποὺ ζεῖ μέσα στὸ ἐργοστάσιο, ζητᾶ βοήθεια, γιατὶ μόνο δέκα ἐλασίτες ὑπὸ λοχία, φρουροῦν τὸ κτίριο. Ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Καψάλη καὶ τὸν Λάβδα ξεκινᾶν γιὰ τὸν

1. Τὸν ἔσφαξαν τὸν Δεκέμβριο ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστές.

Πειραιά, καὶ στὴν 'Αστυνομία ἀνταμώνουν τὸν Σουηδὸ Σάντστρεμ ποὺ μὲ καμιόνι τοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ δοκίμασε νὰ στείλη πολισμάνους στὴν 'Ηλεκτρική, μὰ τοὺς πισωγύρισαν οἱ Γερμανοί. Καὶ τότε, κατὰ τὶς 5 τ' ἀπόγεμα, ἄρχισαν οἱ ἀνατινάξεις τοῦ λιμανιοῦ. Μετὰ τὴ δεξαμενὴ Βασιλειάδη ἦρθε ἡ σειρὰ τῶν σιλό, γιὰ ν' ἀγκαλιάση ὁ δαίμονας τῆς καταστροφῆς τὶς γερανογέφυρες καὶ νὰ καταλήξη ἀπὸ τὰ κρηπιδώματα καὶ τὶς ἀποθῆκες ὡς πέρα στὴ Σχολὴ τῶν Δοκίμων. Φλόγες μὲ τεράστιες στῆλες καπνοῦ σκέπασαν τὸν ἐρειπωμένο Πειραιά. Τὸ ἔγκλημα ποὺ κατάφερε ὁ Χίτλερ ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν τελευταία μέρα τῆς σκλαβιᾶς ξεπερνάει ὅσες ἀτιμίες ἔκαμε ὡς τώρα. Στὶς κατακόκκινες σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς Κατοχῆς ἔβαλε τὴν πελώρια ματωμένη ὑπογραφή του.

ΑΡΑΣΚΕΥΗ 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Ὅλη νύχτα ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Καψάλη τριγυρίζουν στὸν Πειραιά, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ δονῆται ἀπὸ ἀνατινάξεις. 'Εδῶ κ' ἐκεῖ συναντᾶν περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ. 'Ο βρετανὸς συνταγματάρχης κατεβαίνει ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ μοιράζει τσιγάρα. « Ψηλά, χαμηλά, ὅπου βρῆτε Γερμανό, βαρᾶτε!» τοὺς λέει μὲ τὰ χωριάτικα ἑλληνικά του. Στὶς 5 τὸ πρωὶ ἀκούστηκαν δυνατὲς ἐκρήξεις ἀπὸ τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς Σὲλλ καὶ ξέσπασε πυρκαγιά. Ὕστερα φάνηκαν ἕξι γερμανικὰ καμιόνια νὰ πλησιάζουν τὴν 'Ηλεκτρική, ποὺ δὲν τὴν φρουροῦσε παρὰ ἐκεῖνος ὁ λοχίας μὲ τὰ δέκα παιδιὰ τοῦ ΕΛΑΣ. Οἱ Ναζῆδες πήγαιναν νὰ κάψουν τὰ ντεπόζιτα τῆς Σόκονυ, ἦτανε πετρολάδες, δὲν εἶχαν μαζί τους δυναμίτες γιὰ νὰ βλάψουν τὴν 'Ηλεκτρική, ὅμως τὰ ἐλασιτάκια, μόλις ζύγωσαν στὰ 20 μέτρα, λίγο πρὶν στρίψουν κατὰ τὴ Σόκονυ, τοὺς πυροβόλησαν. Οἱ Γερμανοὶ παρατάχτηκαν σ'

ἀκροβολισμὸ κι ἄρχισε μάχη. Τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου, μολονότι ἄοπλο, πρόστρεξε νὰ βοηθήσῃ· μερικοὶ βγῆκαν κρυφὰ ἔξω καὶ γοργοπόδισαν γιὰ νὰ φέρουν ἐνισχύσεις. Ὕστερα ἀπὸ μισῆς ὥρας πάλεμα λιγόστεψαν τῶν Ἑλλήνων τὰ πυρομαχικά, ἐνῶ οἱ Ναζῆδες γάζωναν ἀδιάκοπα μὲ τὰ πολυβόλα ταράτσες καὶ παράθυρα. Τότε ὁ ἐθνικιστὴς μηχανικὸς Ἀποστολίδης ἀφαίρεσε τὰ ὅπλα ἀπὸ 4 παιδιὰ τοῦ ΕΛΑΣ, ποὺ τὰ εἶδε ἄπραγα στὸ σημάδεμα, καὶ παράδωσε τὰ τουφέκια σὲ ψυχωμένους ἐργάτες. Κι ὅταν ἀργότερα κόντευαν πιὰ νὰ τελειώσουν ὁλότελα τὰ φυσέκια, ἄρχισε νὰ πυροβολῆ μόνος του καί, καθὼς ἦταν ἄριστος σκοπευτής, κράτησε μακριὰ τὸν ἐχθρὸ μὲ τὸ λιανοτούφεκο. Μέσα στὴν Ἠλεκτρικὴ κείτονταν κιόλας δυὸ νεκροὶ καὶ μισὴ δωδεκάδα τραυματίες (ὁ ἕνας ξεψύχησε ἀργότερα), ὅταν ἀκούστηκαν ἀπὸ τοὺς γύρω λόφους πυροβολισμοί. Ἐνισχύσεις παρουσιάστηκαν ἀπὸ παντοῦ καί, πρὶν προφτάσουν νὰ πάρουν χαμπάρι, βρέθηκαν οἱ βάρβαροι κυκλωμένοι. Ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς ρίχτηκαν ἐλασίτες· ἀπὸ τὴν παραλία πρόφτασε τμῆμα πολισμάνων μὲ τοὺς Ἄγγλους τοῦ Bryan. Τοὺς ἐφώναξαν : « Παραδοθῆτε, ἔφτασαν Ἄγγλοι ». Κάτι Γερμανοὶ δῶθε τοῦ δρόμου σήκωσαν τὰ χέρια νὰ παραδοθοῦν, μὰ ὁ ἀξιωματικός τους, ποὺ ἔστεκε κεῖθε τοῦ δρόμου, τοὺς πέταξε χειροβομβίδα καὶ τοὺς κάθισε πάλι κάτω. Ἀλλὰ μιὰ σφαίρα πέτυχε τὸν ἀξιωματικὸ κατάστηθα, κι ὁ θάνατός του ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στοὺς στρατιῶτες νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Τὸ ἐργοστάσιο τὸ ἔσωσαν πολλοί, ὡστόσο ἕνας κομμουνιστὴς καπετάνιος ποὺ μπῆκε μέσα, μετὰ τὴ μάχη, ἔδιωξε ὅλους τοὺς ἐθνικιστάς, καὶ τὸν μηχανικὸ Ἀποστολίδη καὶ τοὺς Ἄγγλους, καὶ κράτησε τὸ κτίριο δικό του, λέγοντας πὼς τὸ ἔσωσε μονάχος μὲ τὰ παλικάρια του. Ὁ ἥλιος ἀνάτελλε ὅταν ἀκούστηκαν οἱ τελευταῖες ἐκρήξεις ἀπὸ τὸ Μοσχάτο. Ἐκεῖ χάλασαν οἱ Γερμανοὶ τὴ μεγάλη γέφυρα κ' ὕστερα τράβηξαν πρὸς τὸ Δαφνί. Στὸ δρόμο ἕνας νέος καὶ μιὰ νέα τοὺς ἔβρισαν καὶ τοὺς ἐμούντζωσαν. Σταμάτησαν τὴν πορεία τους, τουφέκισαν ἐπὶ τόπου τὸ ζευγάρι κ' ἐξαφα-

νίστηκαν. Τοῦτο ἦταν τὸ τελευταῖο ἔγκλημα τῶν Οὕνων στὴν 'Αττική.

Κατὰ τὶς 6 τὸ πρωὶ ἀκούονται καὶ στὴν πρωτεύουσα ἐκρήξεις ἀπὸ τοὺς "Αγιους 'Αναργύρους—οἱ Γερμανοὶ ἀνατινάζουν τὸ συγκρότημα Λιοσίων. 'Επειδὴ ἀποθηκεύεται ἐκεῖ δυναμίτιδα σὲ κολοσιαία ποσότητα κ' ὑπάρχει φόβος νὰ καταστραφῇ μαζὶ μὲ τὶς ἀποθῆκες κι ὁ γύρω συνοικισμός, ὁ Στρατηγὸς εἶχε ἀναθέσει στὸν « μεγάλο Βασίλη » νὰ ὀργανώση ἀντισαμποτάζ. Τὴν ἐντολὴ τὴν ἐκτελεῖ τ' ὄγδοο συνεργεῖο, ποὺ ὁ ἀρχηγός του Β. Γιαννακόπουλος, βοηθούμενος ἀπὸ γειτόνους, ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ὑπαξιωματικὸ Βάλτερ Σόπφ, ἐκεῖνον ποὺ ἐγκατάστησε τὸ δίχτυ τῶν ἀνατινάξεων, καὶ κανονίζουν, μόλις συντελεστοῦν οἱ πρῶτες καταστροφές, ν' ἀποκόψουν τὰ ὑπόλοιπα καλώδια. "Ετσι κ' ἔγινε. Μετὰ τὶς πρῶτες δυνατὲς ἐκρήξεις, ποὺ χάλασαν τρεῖς ἀποθῆκες κ' ἔδωσαν τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ σαμποτὰζ προχωρεῖ κανονικά, τινάχτηκαν ἀκόμα κάτι ἄχρηστα κτίρια, κ' ὕστερα ὁ Γιαννακόπουλος μὲ τὸν ἔμπορο Τ. Παπαδόπουλο ἔκοψαν τὰ σύρματα πυροδοτήσεως κ' ἔσωσαν τὴν περιοχὴ ἀπὸ ἀφανισμό.

"Αμα ξημέρωσε καλὰ καὶ σταμάτησαν οἱ βρόντοι, ἁπλώθηκε στὸν οὐρανὸ καλοκαιριάτικη μέρα. Τὴ βαρβαρότητα τὴ διαδέχεται γλύκα λιογέννητη. Καταγάλανος οὐρανός. Τὰ πάντα γύρω μοιάζουν διαμιᾶς ξαναγεννημένα, λὲς κι ἀρχίζει νέα ζωή. Φίλοι, κὰν ἐχθροί, οἱ "Ελληνες ἔχουν γίνει ἕνα καὶ παραληροῦν. 'Απὸ κάθε συνοικία ξεκινᾶνε διαδηλώσεις ποὺ καταλήγουν στὸ κέντρο τῆς πόλης. "Ολες, χωρὶς διάκριση, τὶς χειροκροτεῖ ὁ λαὸς μ' ἐνθουσιασμό, γιατὶ ἡ χαρά του εἶναι μεγάλη καὶ φωνάζει γιὰ τὸ τίποτα. 'Ως χτὲς ὁ 'Αθηναῖος ἔσφιγγε καὶ τὴν καρδιὰ καὶ τὶς γροθιὲς καὶ τὰ χείλια του. Γιὰ νὰ ἐκμυστηρευτῇ τὴν ἀλήθεια σὲ συμπολίτη ἔπρεπε νὰ τοῦ μιλήση σιγανά, μὰ τώρα βρυχιέται, γιὰ ν' ἀπολαύση τὴ λευτεριά του.

Κατὰ τὸ μεσημέρι καταπλέει στὸ Πασαλιμάνι ἀγγλικὴ τορπιλάκατος μὲ τὸν ἀντιπλοίαρχο Λόντο, ἐπιθεωρεῖ τὶς

καταστροφὲς καὶ ξαναφεύγει. Αὐτὸ ἄρκεσε νὰ κατεβάση τὸν κοσμάκη στὰ Φάληρα μὲ τὴ διάδοση πὼς ἔρχεται ἀγγλικὸς στόλος, ἐμεῖς ὅμως ξέραμε πὼς τίποτα δὲν πρόκειται σήμερα νὰ φανῆ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ λοχαγὸς Λέγκ, ποὺ ἀνάλαβε τὴν προσγείωση τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἔχει κανονίσει τὴ θέση ποὺ θὰ κατεβοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ Μέγαρα. Ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ κατάστρεψαν τὸ δρόμο γύρω στὴ λίμνη Κουμουνδούρου, ὁ Λέγκ μὲ τὸ βοηθό του Σταματέλο καὶ λίγους ντόπιους παιδεύονται νὰ τὸν ἐπισκευάσουν· λόχος ΕΛΑΣ τοὺς ἐμποδίζει, γιατὶ προτιμᾶν οἱ κομμουνιστὲς ποτὲ νὰ μὴν ἔρθουν οἱ Ἄγγλοι. Ὁ Λέγκ τοὺς φοβερίζει πὼς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ φτάνουν σὲ λίγο θὰ τοὺς χτυπήσουν. Ἕνας καπετάνιος ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴν εἴδηση καὶ δέχεται νὰ πάη μαζί του ὡς τὰ Μέγαρα νὰ βεβαιωθῆ ἂν ἀλήθεια θὰ ρίξουν στρατὸ τ' ἀεροπλάνα. Πραγματικὰ σὲ λίγο 100 Ντακότες ἀδειάζουν ὁλόκληρη ταξιαρχία μ' ἀλεξίπτωτα, ποὺ ἀνεμοθύελλα τὰ παρασέρνει καὶ τὰ σκορπᾶ. Πολλοὶ Βρετανοὶ χτυπιοῦνται καταπάνω στὶς ἐλιές, κι ὅσο νὰ τοὺς περιθάλψουν οἱ σύντροφοί τους ὁ ἐφεδρικὸς ΕΛΑΣ τῶν μεγάρων βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ βουτήξη δέματα μὲ προμήθειες ἢ πυρομαχικά, κ' ὕστερα γίνεται ἄφαντος. Ἕνας κομμουνιστὴς μόνο ἀπομένει κοντὰ στοὺς Ἄγγλους πού, σὰν εἶδε τὸν Λέγκ νὰ μεταφέρη σαράντα στρατιῶτες μὲ καΐκι στοῦ Σκαραμαγκᾶ, ἀποδιώχνει ὅσα καΐκια λιμενίζονταν ἐκεῖ. Ἔτσι οἱ Βρετανοὶ τῶν Μεγάρων, χωρὶς πλεούμενα, χωρὶς αὐτοκίνητα, μπλοκάρονται ἐπὶ τόπου. Ὁ Λέγκ τρέχει κοντά μας καὶ ζητάει κουβέρτες γιὰ νὰ σκεπαστοῦν καὶ φαγώσιμα νὰ τραφοῦν οἱ ἀπογυμνωμένοι ἀλεξιπτωτισταί του.

Τὴν ἴδια ὥρα ὑψώνεται ἑλληνικὴ σημαία στὸ ἀεροδρόμιο Χασανιοῦ. Ἡ σωτηρία του δὲν στάθηκε εὔκολη. Πᾶνε κάμποσες ἑβδομάδες ἀφότου δυὸ ὁμάδες μας τὸ τριγύριζαν, ἡ μιὰ τοῦ ἀεροπόρου Κοπελιᾶ, ποὺ τὸν σταματάει καὶ τὸν φυλακίζει ὁ ΕΛΑΣ, ἡ ἄλλη ὑπὸ τὸν Μπινίκο τῆς Ἑλληνοβρετανικῆς Ὀργανώσεως Ἐθελοντῶν, ποὺ ἐξακριβώνει τὰ ναρκοπέδια, πλησιάζει τὸν Γερμανὸ ἀξιωματικὸ Karl Pauer,

ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἀνατίναξη τοῦ ἀεροδρομίου, καὶ τὸν πείθει νὰ προδώση τὸν Χίτλερ. Προχτὲς τὴν Τρίτη εἶχε εἰδοποιήσει ὁ Πάουερ πὼς ἔλαβε κιόλας διαταγὴ νὰ χαλάση τ' ἀπόγεμα τὰ πεδία προσγειώσεως καὶ ζήτησε νὰ προφτάσουν οἱ Ἄγγλοι νά 'ρθουν πρὶν γίνουν ἀνατινάξεις. Μὰ οἱ Ἄγγλοι δὲν ἦταν ἕτοιμοι. Τότε ὁ Pauer δὲν πυροδότησε ὅλες τὶς βόμβες κι ἄφησε μερικὲς ζῶνες ἀνέπαφες. Γιὰ νὰ μὴ συμβοῦν δυστυχήματα ἔδωσε τοῦ Μπινίκου σχεδιάγραμμα ποιὰ σημεῖα ἦταν ἐπικίνδυνα. Κατὰ τὶς ὁδηγίες τοῦ Πάουερ πῆγε ὁ Μπινίκος μὲ τὸ σύντροφό του Θωμᾶ Ρόμπο κι ἀφόπλισαν ὅσες βόμβες ἀπόμεναν γερές. Τὰ μεσάνυχτα τῆς Πέμπτης ὁ ἀντισμήναρχος Ἰσμαηλᾶκος κατέβηκε μὲ 70 ἄντρες (οἱ μισοὶ ἦταν ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀεροπορίας καὶ φοροῦσαν τὴ στολή τους) νὰ καταλάβη τὸ Χασάνι. Ἐπειδὴ τὸ ἀεροδρόμιο ἦταν καλὰ φρουρημένο τράβηξαν παρέκει πρὸς τὰ Δικηγορικά, ὅπου ἀντάμωσαν τὸν ἀεροπόρο Κοπελιᾶ ν' ἀνεβαίνη στὴν Ἀθήνα. Οἱ κομμουνιστὲς μόλις τὸν εἶχαν βγάλει ἀπὸ τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ πάη νὰ μηνύση τοῦ Σπηλιωτόπουλου πὼς ὁ ΕΛΑΣ ἀντιτίθεται στὴν κατάληψη τοῦ Χασανιοῦ ἀπὸ ἀξιωματικούς. Τὸ χασάνι τὸ θεωροῦσε δικό του χωράφι κ' ἤθελε νὰ ἐμποδίση τοὺς Ἄγγλους νὰ τὸ μεταχειριστοῦν. Ἔτσι ὁ Ἰσμαηλᾶκος γύρισε ἄπραχτος στὴν Ἀθήνα. Ἀνάφερε τὴν κατάσταση στὸ στρατ. Διοικητή, ποὺ ξύπνησε ἀμέσως τὸν Ζέβγο καὶ μπόρεσε νὰ τοῦ πάρη διαταγὴ πρὸς τὸν ΕΛΑΣ Γλυφάδας ν' ἀποτραβηχτῆ ἀπὸ τὸ Χασάνι καὶ ν' ἀφήση τὴν Ἀεροπορία νὰ κάμη τὴ δουλειά της. Σήμερα στὶς 8 τὸ πρωί, κατεβαίνουν ὁ Ἰσμαηλᾶκος μὲ τὸν Κοπελιᾶ στὴ Γλυφάδα. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν φύγει, τὸ ἀεροδρόμιο μοιάζει νεκρό. Γυρεύουν τὸν τοπικὸ φρούραρχο τοῦ ΕΛΑΣ καὶ τοὺς παρουσιάζεται ἕνας μανάβης πού, πρὶν ἀκούσει τί θέλουν, τοὺς βρίζει. Ἅμα διαβάζει ὅμως τὴ διαταγὴ τοῦ Ζέβγου μαλακώνει κι ἀρχίζει συζήτηση. Τελικὰ συμφωνᾶν νὰ καταλάβουν οἱ ἀεροπόροι τ' ἀεροδρόμιο, ἀλλὰ νὰ ὑψώσουν στὸ κεντρικὸ κοντάρι τὴ σημαία τοῦ ΕΛΑΣ. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ μανάβη ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες πιάσανε τὰ φτυάρια κι ἄρχισαν νὰ

ἐπισκευάζουνε ζημιές. Μὰ τὸ ἔργο ἤτανε βαρὺ κι ἀργοποροῦσε. Τότε οἱ ἀεροπόροι ὀργάνωσαν ὁλόκληρη ὑπηρεσία καὶ σὲ λίγες ὧρες κατάφεραν νὰ στείλουν κάτω 1500 ἐργάτες μὲ τὰ χεροκάροτσα καὶ τὰ ἐργαλεῖα τους. Αὔριο θὰ προσγειωθοῦν ἀεροπλάνα.

Ἕνας νεαρὸς Ἄγγλος, μέτριος τὸ ἀνάστημα, μὲ τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ του σκεπασμένα ἀπὸ σκόνη, παρουσιάζεται στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη, ὅπου οἱ Ἄγγλοι ἔχουν τὸ Ἐπιτελεῖο τους κι ὅπου βρίσκεται ὁ Σπηλιωτόπουλος, χαιρετᾶ καὶ λέει : « ταξίαρχος Λόρδος Τζέλλικο ». Μόλις εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἦρθε νὰ πάρη τὶς διαταγὲς τοῦ Στρατηγοῦ. Ἐδῶ καὶ δυὸ μέρες εἶχε ρωτήσει ὁ Σέπερντ τὸν Μαρκεζίνη :

— Θὰ ἔκανε κακὴ ἐντύπωση στοὺς δεισιδαίμονες Ἕλληνες ἂν ἔμπαινε ὁ στρατός μας στὴν Ἀθήνα 13 τοῦ μηνὸς καὶ Παρασκευή ;

— Ἀσφαλῶς ναί, ἦταν ἡ ἀπάντηση.

Ἔτσι, μόλις φάνηκε ὁ Jellicoe, ὁ Σέπερντ τοῦ εἶπε νὰ κρατήση ἀπόψε τὸ τμῆμα του ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ νὰ περιμένη ὡς αὔριο πρωί, ὁπότε θὰ γινόταν τελετὴ στὴν Πλατεία Συντάγματος. Ὅσην ὥρα βάσταξε ἡ ὁμιλία μὲ τὸν νεαρὸ λόρδο ἔμοιαζε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Σέπερντ νὰ διατάζη κι ὁ ταξίαρχος νὰ ὑπακούη. Ὁ Μαρκεζίνης ρώτησε τὸν Σέπερντ πῶς γίνεται αὐτό. « Ἰδιοτυπία τοῦ Βρετανικοῦ Στρατοῦ, ἀποκρίθηκε. Ὁ Jellicoe εἶναι ταγματάρχης, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁδηγεῖ μεγάλο ἀνεξάρτητο τμῆμα πῆρε προσωρινὰ τὸν βαθμὸ ταξιάρχου. Μόλις ἀπομακρυνθῆ θὰ ξαναγίνη ταγματάρχης. Μὴ λὲς ὅμως τίποτα σὲ κανέναν ».

Ὁ νεοφερμένος μᾶς διηγήθηκε τὴν κατάσταση στὸ Μοριὰ καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ὑπουργοῦ Κανελλοπούλου νὰ περιορίση τὶς ἀφάνταστες ὠμότητες τοῦ Βελουχιώτη. Ὕστερα ἔφυγε μὲ τὸν Σπηλιωτόπουλο νὰ πᾶν στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα ὅπου θὰ ἐρχόταν τὸ ἐπιτελεῖο τῆς ΙΙ Μεραρχίας ΕΛΑΣ. Ἐκεῖ παρουσιάστηκε ὁ διοικητὴς τῆς μεραρχίας Ρήγας, ὁ

στρατηγὸς Χατζημιχάλης κι ὁ καπετάνιος 'Ορέστης, συνοδεμένοι ἀπὸ διάφορους τρανοὺς ἢ ἄσημους ἀντάρτες. Μὲ τὰ μακριὰ γένια, τὰ μαῦρα ροῦχα, τὶς λαμπερὲς φυσεκλίκες καὶ τ' αὐτόματα, ποὺ δὲν τ' ἀποχωρίστηκαν οὔτε ὅταν μπῆκαν στὸ γραφεῖο τοῦ Στρατηγοῦ, ἔδωσαν τόνο γραφικότητας στὰ μισοσκότεινα 'Ανάκτορα. Τόση ἦταν ἡ ἐγκαρδιότητα τῶν χαιρετισμῶν τους ποὺ εἴπαμε πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ τὰ πηγαίναμε μέλι - γάλα μαζί τους. Δὲν ἀργήσαμε νὰ πειστοῦμε πὼς ἡ ἐπιφάνεια ἦταν ἀπατηλή.

'Απὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μπῆκαν οἱ μαυροσκούφηδες στὴν 'Αθήνα ἄλλαξε στάση τὸ ΕΑΜ. Ξεχύθηκαν τὰ χουνιὰ στὶς συνοικίες κι ἄρχισαν νὰ βρίζουν πάλι τὸν Σπηλιωτόπουλο, τοὺς Ἄγγλους, τὶς 'Εθνικὲς 'Οργανώσεις. Καλοῦσαν τοὺς ὀπαδούς τους αὔριο σὲ δυναμικὸ συλλαλητήριο. 'Η ἀτμόσφαιρα ξαφνικὰ ξανάγινε μαχητική. Πίσω ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ τὸν σημαιοστολισμὸ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος προβάλλει ἀπειλητικός. Τὸ θαῦμα τῆς ἀδερφοσύνης βάσταξε μόνο δύο πρωινά. Τὴ σημερινὴ λιόφωτη μέρα, γεμάτη εὐτυχία, ποὺ φάνταζε σὰν ὁλόχρυση κορόνα πάνω στοὺς 42 μῆνες σκληρῆς σκλαβιᾶς, τὴν μόλυναν τὴ νύχτα τὰ χουνιά, τὴν ἔκαμαν γριὰ στρίγγλα μὲ τὰ οὐρλιαχτά τους. 'Ο φτωχὸς πρόσφυγας, ποὺ εἶχε ἐρυθροπυρωθῆ ἀπὸ τοὺς ἰνστρούχτορες κατὰ τὴν Κατοχή, εἶδε τὴν 'Απελευθέρωση κι ἀναγάλλιασε ἡ ψυχή του· τὸ ἀγαθὸ φυσικό του τὸν παράσυρε νὰ γιορτάση τὴν ἐλευθερία μὲ τ' ἀδέρφια, ὅλους τοὺς Ἕλληνες. Πίστεψε πὼς τέλειωσεν ἡ δυστυχία καὶ ἡ πείνα. Ὅμως νά! 'Απόψε πάλι δουλεύουν τὸν πρόσφυγα οἱ ἰνστρούχτορες. Δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ζήση μακάριος ὁλόκληρο εἰκοσιτετράωρο, νὰ ξεχαστῆ μπρὸς σ' ἕνα ποτηράκι κρασί. Ὄχι, σήκω, τοῦ λένε τὰ χουνιά, σήκω σὲ νέον ἀγώνα. Δὲν εἶσαι πιὰ σκλάβος τοῦ Χίτλερ, μὰ εἶσαι πάντα σκλάβος τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἔλα νὰ σκοτώσης...

ΑΒΒΑΤΟ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Πᾶνε τώρα 48 ὧρες ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὶς ταράτσες ψάχναν ν' ἀντικρίσουν κατὰ τὸ Σαρωνικὸ τὸν ἀγγλικὸ στόλο, μὰ τίποτα δὲ φαινόταν· ἡ χιλιοειπωμένη ἀπόβαση χρόνιζε, ὡσότου σήμερα πρωὶ ξεπήδησαν ἀπὸ τὴν παραλία φωτοβολίδες σημαδεύοντες στὸ Πασαλιμάνι τὸ μέρος ποὺ θὰ διπλάρωναν τὰ πλοῖα, καὶ δὲν ἄργησε ν' ἀράξῃ ὁ στολίσκος ἡμιολιῶν τοῦ Λόντου, ἀφοῦ πέρασε σῶος μέσα ἀπὸ τὰ ναρκοπέδια, μεταφέροντας 500 Ἄγγλους καὶ 300 Ἱερολοχίτες τοῦ Μεσσηνόπουλου. Ἀπὸ τὶς ταράτσες ἀκούστηκε φωνή : « ἔρχονται », τὴ φωνὴ τὴ διαλάλησαν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, την ἐπανάλαβε τὸ κρατικὸ μεγάφωνο τῆς Πλατείας Συντάγματος, καὶ σὲ λίγο οἱ δρόμοι δονήθηκαν : « Ἔρχονται ! » Ἡ συνάντηση τῶν δύο παλιῶν πιστῶν συμπολεμιστῶν, τοῦ Ἕλληνα μὲ τὸν Βρετανό, εἶναι συγκινητική. Σὰν ἔφευγαν ἀπὸ τὸν τόπο μας οἱ Ἄγγλοι, μπροστὰ στὰ σιδερένια τέρατα τοῦ φὸν Λίστ, μᾶς ἔλεγαν : « Θὰ νικήσουμε καὶ θὰ γυρίσωμε νὰ σᾶς ἐλευθερώσουμε ». Τώρα νίκησαν κ' ἦρθαν. Τοῦτος ὁ ἐρχομὸς δὲν εἶναι ἐκπλήρωση ὑποχρεώσεως· περισσότερο μᾶς φαίνεται σὰν βραβεῖο τῆς ἀγγλικῆς ἀρετῆς ποὺ πάλεψε τὸν ἐχθρὸ ἀπεγνωσμένα, στὶς ἐρημιές, στοὺς ὠκεανούς, στὰ βουνά, μ' ἄφταστο πεῖσμα, ὅσο νὰ τὸν καταδυναστέψη. Ἀπὸ τὴν Ὁμόνοια ποὺ κατεβαίνουν οἱ πρῶτοι Ἄγγλοι ὁ κόσμος τοὺς σηκώνει στοὺς ὤμους καί, πρὶν τὸ καταλάβουν, μεταφέρονται στὴ Μητρόπολη ὅπου γίνεται δοξολογία. Μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχει Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν τὶς προσκλήσεις γιὰ τὴν τελετὴ τὶς ἔκαμε ὁ Ἔβερτ. Ἐκεῖ μέσα ἔβλεπες λίγους ἐπίσημους, Μανουηλίδη, Ζέβγο, Τσάτσο, Σπηλιωτόπουλο, τὸν Τζέλλικο, τὸν Σέπερντ, τὸν Μακάσκυ, καὶ πολλὴ Ἀντίσταση, ὅλα τὰ προεδρεῖα ΕΑΜ κ' Ἐθνικῶν Ὀργανώσεων. Ψάλθηκε πρῶτα τὸ « Σῶσον, Κύ-

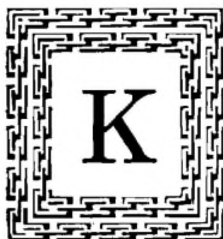
ριε, τὸν λαόν σου » κ' ὕστερα τροπάριο γραμμένο εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴν περίσταση. Μὰ τὸ κορύφωμα τῆς δοξολογίας ἦταν ὁ 'Ακάθιστος Ὕμνος, ποὺ τόσο συγκλόνησε τὸ πλήρωμα ὥστε λιποθύμησαν κάμποσοι εὐαίσθητοι κ' ἕνας ἐπίσκοπος.

Τὸ κάλεσμα τῆς Παναγιᾶς, τῆς Μάνας τῶν Ἑλλήνων, ἤτανε ψυχικὸ λουτρὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν τετράχρονη ἐθνικὴ δοκιμασία. Ὅπως τόσες ἄλλες φορὲς ποὺ κινδύνευε ἡ Πατρίδα μας στὸ πολύχρονο πέρασμά της, πάλι τώρα ἡ Μεγαλόχαρη τὴν κηδεμόνεψε. Καί, σὰν νὰ γινόταν θαῦμα, ἐκεῖ μέσα στὴ σκοτεινιὰ τοῦ ναοῦ, τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας, ἦρθε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς κι ἀστραφτοκόπησε ἡ Μητρόπολη. Τραβηγμένος παράμερα συλλογιζόμουν ὅτι κάποιος ἔλειπε ἀπὸ τὴ σημερινὴ δοξολογία — ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος. 'Εκεῖνος ἦταν ἀληθινὸς Ἱεράρχης ποὺ πέταξε στὰ μοῦτρα τῶν Γερμανῶν τὴν ἄρνηση νὰ ὁρκίση τὸν προδότη Τσολάκογλου. Μὲ τὸ βαθὺ μυαλό του ἔνιωσε ταχύτατα τὸν κίνδυνο τοῦ κομμουνισμοῦ. Αὐτὸς δὲν ἔπαιξε διπλὸ παιχνίδι μὲ τὸ ΕΑΜ. Ὅσοι συνεργάστηκαν μὲ τὸν κατακτητή, κι ἂς πρόσφεραν ὑπηρεσίες, τὴν ἐξουσία τους τὴν ἄντλησαν ἀπὸ τὸν Χίτλερ. Συνηθίζουν νὰ λὲν ὅτι « φέρουν σταυρὸν μαρτυρίου καὶ περιεβλήθησαν χάριν τοῦ τόπου ἀκάνθινον στέφανον », ἀλλὰ ξεχνᾶν πὼς οἱ ἀκάνθινοι στέφανοι ὁδηγοῦν σὲ σταύρωση· ὄχι στὴν ἐξουσία. Ὁ Χρύσανθος δὲν ἐπέτρεπε σὲ τόσους δεσποτάδες νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς ἕδρες τους καὶ νὰ ζοῦν στὴν ἡσυχία τῶν 'Αθηνῶν. Ξεχνώντας τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ ἄφησαν οἱ περισσότεροι ἔρημα τὰ ποίμνιά τους, κ' ἐνῶ στὴν ὕπαιθρο βασανίζονταν ἀκαθοδήγητοι οἱ χωριάτες καὶ σφάζονταν ἀπὸ τοὺς συμμορίτες οἱ παπάδες, αὐτοὶ φροντίζανε τὸ σαρκίο τους. Μήπως τουλάχιστον ἀνέβηκε κανένας τους μιὰ Κυριακὴ στὸν ἄμβωνα γιὰ νὰ χτυπήση τὶς κακουργίες τῶν Γερμανῶν ; Μήπως στηλίτεψαν ποτὲ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν ; Κι ὅμως ἡ 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία εἶχε κακοσυνηθίσει ὡς τώρα τὸ Ἔθνος σὲ παραδείγματα αὐτοθυσίας. Πάλι τὸ ράσο τιμήθηκε, μὰ ὄχι τόσο ἀπὸ μεγαλουσιάνους, ὅσο ἀπὸ τοὺς ταπεινούς. Μο-

ναστήρια κάηκαν, φτωχοὶ καλόγεροι τουφεκίστηκαν, χωριανοὶ παπάδες ἅδραξαν τὸ τουφέκι. Κ' ἐδῶ τὴν αὐταπάρνηση τὴν βλέπουμε στὰ κάτω στρώματα. Ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος θὰ εἶχε φαινομενικὰ λιγότερη ἐπιτυχία στὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ πόσο βάθος στὸν ἀγώνα του!

Ἄμα τέλειωσε ἡ δοξολογία οἱ τρεῖς ὑπουργοὶ ἀνέβηκαν στὸ μπαλκόνι τοῦ Ὑπ. Συγκοινωνίας νὰ μιλήσουν καί, πρὶν ἀρχίσουν τοὺς λόγους, ἔριξαν μιὰ ματιὰ στὸ πλῆθος ποὺ πλημμύριζε κάτω στὴν πλατεία. Δὲν εἶδαν λαὸ νὰ πανηγυρίζη τὴν ἐλευθερία του, εἶδαν προεκλογικὴ διαδήλωση. Τὰ τμήματα τοῦ ΕΑΜ, μ' ἑκατοντάδες πινακίδες καὶ λάβαρα γεμάτα κομμουνιστικὲς ἐπιγραφές, δρύονταν γιὰ «Λαοκρατία». Ρωσικὲς σημαῖες καὶ σφυροδρέπανα ἀνεμίζονταν περήφανα. Οἱ ἐαμίτες εἶχαν σκεπάσει μὲ τὸν ὄγκο τους ὅλο σχεδὸν τὸ χῶρο, καὶ μόνο στὴν περιφέρεια μποροῦσες νὰ διακρίνης καμιὰ ἐθνικιστικὴ ἐπιγραφή, καμιὰ γαλανόλευκη. Ἀνεβασμένος ἕνας φανατικὸς στὴ σκεπὴ περιπτέρου συντόνιζε μὲ τὸ χουνὶ τὰ συνθήματα, κ' ἡ μάζα ξεφώνιζε πειθαρχικά: «Ε-ΑΜ, Ε-ΑΜ, καὶ ΚΑΠΑ-ΚΑΠΑ-ΕΨΙΛΟΝ», ποὺ τὸ ἀκούγαμε δημόσια γιὰ πρώτη φορά. Στὸ κέντρο τῆς πλατείας κάποιος σάλευε πέρα - δῶθε μιὰ κόκκινη σημαία ποὺ ἔγραφε πάνω της μὲ κίτρινα γράμματα τὴν ἐξίσωση: «ΕΑΜ = ΚΚΕ». Σ' ὅλη τὴν Κατοχὴ τὸ ΕΑΜ κορόιδευε τὸν κοσμάκη πὼς δὲν εἶχε σχέση μὲ τὸν κομμουνισμό, ἀλλὰ σήμερα ὁμολογοῦσε τὴν ἀπάτη μὲ τὴν ἴδια τὴ σημαία του. Ἄδικα μίλησαν ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τους οἱ ὑπουργοὶ γιὰ συναδέρφωση· τὸ πλῆθος οὔρλιαζε ἀπὸ κάτω: «Λαοκρατία καὶ ὄχι Βασιλιά». Ἦταν φανερὴ ἡ προσπάθεια τῶν ἀριστερῶν, μιὰ καὶ δὲν ἐπεκράτησαν μὲ τὴ βία, νὰ μᾶς πάρουν τὸν ἀέρα μὲ τὴν ὀχλαγωγία. Σιχαμὸ προξενοῦσε ἡ πρόστυχη κομματικὴ ἐκμετάλλευση τέτοιας μέρας, ὡστόσο τὸ πλῆθος τῶν ἀναρχικῶν ἐπιβλήθηκε στὸ τέλος κ' ἔδωσε σὲ ντόπιους καὶ ξένους τὴν ἐντύπωση πὼς ἔχουν δύναμη ἀκατάλυτη. Ποιὸς θὰ τὸ 'λεγε πὼς μὲ τὴν Ἀπελευθέρωση θὰ χάναμε τὸ αἴσθημα

τῆς ἐλευθερίας ; Στὸν ἀγέρα πλανᾶται πάλι φόβος νέου ἀγώνα, γιὰ τὸν ὁποῖον ξεκινᾶμε κουρασμένοι. Κινδυνεύουμε, μόλις κατεβάστηκε ἀπὸ τὴν 'Ακρόπολη ἡ κόκκινη ἀπὸ αἷμα σημαία τῶν Ναζί, νὰ ὑψωθῆ ἡ κόκκινη ἀπὸ αἷμα σημαία τοῦ κομμουνισμοῦ. 'Απέναντι στὰ μαχητικὰ στοιχεῖα τοῦ ΚΚΕ πρέπει ἐμεῖς ἀμέσως αὔριο νὰ παρατάξωμε τὴ μάζα τῶν ἀστῶν, γιὰ νὰ δώσουμε θάρρος στὸν κόσμο. Παίρνομε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση καὶ ριχνόμαστε μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ὀργανώσωμε ἀντιδιαδήλωση. Μερικοὶ δισταχτικοὶ μᾶς λένε : « Μὴν κάνετε κουτουράδες. Ἂν αὔριο φανῆτε λειψοὶ θὰ βλάψετε χειρότερα ». Ὄχι ! ὄχι ! Νιώθουμε τὴν ἀνάγκη ν' ἀντιδράσωμε. Τ' ἀπόγεμα οἱ ἀριστεροὶ ἔγιναν ἐπιθετικότεροι· στὴν Πλάκα, στὴν ὁδὸ Θεμιστοκλέους, στὴν ὁδὸν 'Αθηνᾶς, τόλμησαν νὰ δείρουν μοναχικοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ νὰ τοὺς ξηλώσουν τὰ γαλόνια. Ἂν δὲν προφτάσωμε μᾶς βροχοπιάνει ἡ 'Ελασοκρατία.

ΥΡΙΑΚΗ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Τὸ πεζοδρόμιο γίνεται ὡραῖο ὅταν ἀπάνω του ὁλόκληρος λαὸς γράφει τὴν ἱστορία του. Σήμερα κάμαμε, καὶ πέτυχε πλέρια, ἀντιδιαδήλωση στοὺς κουκουέδες. Τὸ χτεσινὸ ξέσπασμα τοῦ ἀριστερισμοῦ ἕνωσε τὴ δεξιά, τὴν κατέβασε ὁλόκορμη στὴν ἐπίδειξη. Κανένας δὲν ἔλειψε. Ἔτσι μαζεύτηκε τριπλάσιος κόσμος ἀπ' ὅσον μπόρεσε νὰ συγκεντρώση τὸ ΕΑΜ, κι ὁ ὄγκος τῆς διαδηλώσεώς μας ἔδωσε ἐμπιστοσύνη στοὺς ἄτολμους. 'Ο Γονῆς, ποὺ μόλις βγῆκε γιὰ τέταρτη φορὰ ἀπὸ τὴ φυλακὴ τῆς ὁδοῦ Μέρλιν, μαζὶ μὲ τὸν Τσαπῆ καὶ τὴν Φαρδῆ [1] ξεσήκωσαν τὴν ἐργατιά. 'Απὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἀρχηγοὶ καὶ στελέχοι τῶν ὀργανώσεων δού-

1. 'Ο πρῶτος ἦταν τότε ὑπουργὸς 'Εργασίας. Τὸν Τσαπῆ καὶ τὸν Φαρδῆ τοὺς δολοφόνησαν ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστὲς τὸν Δεκέμβριο.

λεψαν δλη νύχτα· ούτε δειπνήσαμε, ούτε κοιμηθήκαμε, μὰ τ' ἀποτέλεσμα ἤτανε γιγάντιο. Τὸ βραδάκι ποὺ συγκεντρώθηκαν οἱ ἀνώτεροι στὸ ξενοδοχεῖο « Κεντρικόν », ἕδρα τῆς ΠΕΑΝ, γιὰ νὰ συντονίσουν τὸ ἔργο, ἦρθε ὁ Παπαδάκος τῆς « 'Εθνικῆς Δράσεως » καὶ τοὺς διηγήθηκε ὁμιλία ποὺ εἶχε λίγο πρὶν μὲ τὸν Ζέβγο. Τοῦ γύρεψε ὁ κομμουνιστὴς νὰ συστήση στοὺς ἐθνικόφρονες ν' ἀποφύγουν τὸν ἐμφύλιο πόλεμο δίνοντας αὐτοί, σὰν πιὸ φρόνιμοι, τόπο στὴν ὀργή.

— Διευθετῆτε μόνοι σας τὰ ἐπεισόδια, τοῦ εἶπε ὁ Ζέβγος, γιατὶ ἀπὸ σήμερα οἱ δρόμοι πῆραν τὴν ἡγεσία.

Τούτη ἡ βαριὰ κουβέντα δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς παίζεται ἡ ὑπόσταση τῆς 'Ελλάδας, κι ἀποφασίζουμε, γι' ἀσφάλεια, νὰ ἐντάξωμε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος ὁμάδες ἕτοιμες ν' ἀποκρούσουν ἐπίθεση κομμουνιστική. Μολονότι χιλιάδες παιδιὰ κινήθηκαν γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴ διαδήλωση, πάλι τηρήθηκε θαυμαστὴ μυστικότητα, καὶ τὸ ΕΑΜ αἰφνιδιάστηκε. Τὰ γύρω χωριὰ κατέβασαν ξημερώματα, μὲ μπούσια καὶ μὲ κάρα, πολίτες κρατώντας κλάρες ἐλιᾶς. 'Απὸ δύο μεγάλα κέντρα, σταθμὸ Λαυρίου καὶ στύλους 'Ολυμπίου Διός, ξεχύθηκαν δυὸ ρεύματα ποὺ κινήθηκαν, θεόρατο πολιτικὸ βαρόμετρο, πρὸς τὸν Ἄγνωστο Στρατιώτη. Πρῶτοι πήγαιναν στὰ καροτσάκια τους ἀνάπηροι σερμένοι ἀπὸ νοσοκόμες, τραυματίες, παλαιοὶ πολεμισταί, ἀκολουθοῦσαν Θρακομακεδόνες μὲ τὶς τοπικὲς ἐνδυμασίες τους, Βορειοηπειρῶτες, Κύπριοι, κ' ἔρχονταν ἀπὸ πίσω οἱ 'Εθνικὲς 'Οργανώσεις, καθεμιὰ μὲ τὸ λάβαρό της. Σύνθημα εἴχαμε ὁρίσει τὸ πανελλήνιο αἴτημα « Μεγάλη 'Ελλάδα », ποὺ τὸ ἄκουγες ἀπὸ τὴ μίαν ἄκρη τῆς κοσμοπλημμύρας ὡς τὴν ἄλλη. 'Αφοῦ διάβασε ὁ μητροπολίτης Σερρῶν δέηση στὸν τάφο τοῦ 'Αγνώστου καὶ ψάλθηκε ἀπὸ μυριάδες στόματα ὁ 'Εθνικὸς Ὕμνος, κινήθηκε ὁ λαὸς πρὸς τὴν 'Ομόνοια· κάθε ὀργάνωση ποὺ πλησίαζε τὸ Μνημεῖο κατάθετε τὸ στέφανό της καὶ προσπερνοῦσε. Τρεῖς σωστὲς ὧρες ἔκαμε νὰ διαβῆ τὸ ἥρεμο πλῆθος, ποὺ φαινόταν σκληροκόκαλο γιατὶ ὅσοι τὸ ἀποτελοῦσαν σκέπτονταν ὁμόγνωμα. Γύρω σου ἔβλεπες παράταιρα

μοῦτρα, ὅμως ἔνιωθες φίλος μαζί τους. Ὁ ἀστικὸς κόσμος, ποὺ τὸν φοβηθήκαμε κοιμισμένον, πέρασε καλὰ τὴ δοκιμασία τοῦ καμινιοῦ. Ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας πρέπει νά 'χη πολὺ ἀντροσύνη γιὰ νὰ καταφέρη τέτοιο φαινόμενο.

Ἀνέβηκα μιὰ στιγμὴ στὴ Διεύθυνση Ἀστυνομίας νὰ δῶ τὸν Ἔβερτ. Στὸ γραφεῖο του μοῦ ἔδειξε ἕναν μεσόκοπον ἄντρα: «Κοίτα!» μοῦ εἶπε. Εἶδα τὸ ἄτομο νὰ πηγαίνη ἀπὸ τὸ μπαλκόνι στὸ παράθυρο κι ἀπὸ τὸ παράθυρο στὸ μπαλκόνι ἀνήσυχο.

— Ποιὸς εἶναι; ρώτησα.

— Ὁ Τσαπόγας. Δὲς τὴν ἀγωνία του.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πολιτοφυλακῆς φαινόταν ταραγμένος ἀπὸ τὸ θέαμα τόσου πλήθους ποὺ δὲ διέκρινες πιὰ ἀνθρώπους ἀλλὰ τὴν μυρμηγκιά τους. Κάμποσην ὥρα τὴν παρακολουθήσαμε νὰ πηγαινοέρχεται, κ' ὕστερα διαμιᾶς ἀνοίγει τὴν πόρτα τοῦ γραφείου κ' ἐξαφανίζεται.

— Ἄραγε γιατὶ φεύγει; κάνει ὁ Ἔβερτ.

— Ἐσυγχύστηκε.

— Ὄχι, κάτι πάει νὰ ἑτοιμάση...

Ἡ γνώμη τοῦ Ἔβερτ δὲν ἄργησε νὰ βγῆ σωστή. Μετὰ μιὰν ὥρα τὸ ΕΑΜ ἔφερε καμιόνια ἀπὸ τὴν κατηφοριὰ τῆς ὁδοῦ Βουκουρεστίου, ἔκοψε τὴν παράταξη στὴ μέση, καὶ τότε ἐλασίτες, ποὺ πήδησαν ἀπ' τὰ καμιόνια κρατώντας ξύλα, ἄρχισαν νὰ τὰ καταφέρνουν στὸ σωρό. Τὴν ἴδια ὥρα (περασμένο μεσημέρι) κουκουέδες, ποὺ κρατοῦσαν ἐπιδειχτικὰ ἐπιγραφὲς ΕΑΜ, δοκίμασαν μ' ἐπεισόδια νὰ μειώσουν τὴν ἐντύπωση ποὺ ἔκανε ὁ πάνδημος συναγερμὸς καὶ νὰ φοβίσουν τοὺς νοικοκυραίους. Σ' ἕξι σημεῖα τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου ἔκοψαν τὴ διαδήλωση, ἔσκισαν ἐπιγραφές, ἐδῶ ἔδειραν γυναῖκες, ἐκεῖ κράδαιναν μαχαίρια καὶ τὰ πλησίαζαν ἀπειλητικὰ στὸ λαιμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Ὡστόσο ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκτροπα τὰ προλάβαιναν οἱ ψυχραιμότεροι καὶ τὰ σταματοῦσαν — κατὰ τὴ συμβουλὴ τοῦ Ζέβγου. Πουθενὰ δὲν χρειάστηκε νὰ ἐπέμβουν οἱ ὁπλισμένες ὁμάδες μας. Ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τῆς ὥρας ἡ κατάσταση

χειροτέρευε. Καθὼς ἀπομακρυνόταν τὸ τελευταῖο τμῆμα τοῦ ΕΔΕΣ ἀπὸ τὴν Ὁμόνοια, φάλαγγα τοῦ ΕΑΜ τοῦ ἐπιτέθηκε κι ἄνοιξε μὲ τὶς λαβὲς τῶν πιστολιῶν μερικὰ κεφάλια. Ἡ Ἀστυνομία ἔπεσε στὴ μέση καὶ πρόλαβε τὸν καβγά, μὰ ἡ φάλαγγα τῶν φανατικῶν προχώρησε στὴν ὁδὸν Θεμιστοκλέους, ὅπου δοκίμασε νὰ παραβιάση τὶς πόρτες τῶν ξενοδοχείων Ἑρμῆς καὶ Ἐθνικό. Ἐκεῖ μέσα ἔμεναν παιδιὰ τῶν ὀργανώσεών μας καὶ οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὴ Χασιὰ ἐθνικισταί, ποὺ ἔκλεισαν γρήγορα τὴν εἴσοδο κι ἀμπαρώθηκαν. Γιὰ νὰ γκρεμίσουν τὶς πόρτες οἱ κομμουνιστὲς ἄρχισαν νὰ τὶς βαροῦν μὲ χειροβομβίδες, πράγμα ποὺ ἀνάγκασε τοὺς μέσα νὰ πυροβολήσουν. Ἐπὶ μισὴν ὥρα γίνεται σωστὴ μάχη, ὅσο νὰ ὑποχωρήσουν οἱ ἐαμίτες ἀφήνοντας στὸ πεζοδρόμιο ὀχτὼ νεκροὺς κι ὀγδονταδύο τραυματίες. Ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία κρατήθηκαν κάμποσοι πρωταίτιοι κ' ἕνας Γερμανὸς μὲ πολιτικά, Ἔρμπερτ Κοῦντσε τ' ὄνομα, ἐπειδὴ τὸν εἶδαν νὰ ρίχνη χειροβομβίδες κατὰ τοῦ Ἑρμῆ. Ὁμολόγησε πὼς εἶχε προσχωρήσει στὸ ΕΑΜ Καισαριανῆς. Πρὶν ἀκόμη διαλυθῆ ὁ καπνὸς αὐτῆς τῆς συμπλοκῆς, αὐτοκίνητο μὲ τὴν ἐπιγραφὴ ΕΛΑΣ ἄρχισε νὰ πυροβολῆ τὸ ξενοδοχεῖο Ἀπόλλων χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ συγχρονισμένες ἐπιθέσεις στὰ Χαυτεῖα δείχνουν πὼς οἱ ἀριστεροὶ εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ καταλάβουν τοῦτο τὸ νευραλγικὸ σημεῖο τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ ἡ πρόβλεψη τοῦ στρατ. Διοικητῆ νὰ κρατάη ὀχυρωμένα τὰ μεγάλα γύρω σπίτια ἔσωσε τὴν κατάσταση. Τὸ ΕΑΜ, ἀντὶ νὰ κερδίση τίποτα, ζεματίστηκε, καὶ τ' ἀνεύθυνα, φανατισμένα τμήματά του μετὰ τὸ μακελιὸ τῆς Ὁμόνοιας μαζεύτηκαν, ὥστε κατὰ τὶς δύο τ' ἀπόγεμα μπόρεσαν ὁ Κατσώτας μὲ τὸν Ἔβερτ νὰ τ' ἀπωθήσουν πρὸς τὶς συνοικίες. Ὕστερα ὁ ἐπιτελάρχης μὲ τὸν διευθυντὴ τῆς Ἀστυνομίας πῆγαν στὰ ξενοδοχεῖα κι ἀφόπλισαν ἐκείνους ποὺ εἶχαν πυροβολήσει. Γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἀντεκδικήσεις οἱ Βρετανοὶ φέρανε ὅσα τὰνκς εἶχαν ἀποβιβάσει στὸν Πειραιὰ καὶ τὰ στρατοπέδεψαν στὶς πλατεῖες τῆς πρωτεύουσας. Τὸ χυμένο αἷμα τὸ καθάρισε δυνατὴ βροχὴ ποὺ ξέσπασε λίγο ἀργότερα, μὰ τ' ἄγρια

πάθη πού ἀπολύθηκαν ἀκράτητα ποιό νερό θὰ τὰ ξεπλύνη ; Τελευταῖες ὧρες. Κάτι πνίγει τὴν 'Αθήνα, πού ἔπαψε ν' ἀναπνέη ἐλεύθερα. Μάταια ἔβγαλε διαταγὴ ὁ Στρατηγός, ὅποιος κατέχει ὅπλο νὰ τὸ παραδώση. Φοβισμένοι οἱ πολίτες δὲν ὑπακοῦν, καθένας θέλει τ' ὅπλο κοντά του. 'Ο ΕΛΑΣ ἐξακολουθεῖ νὰ τρομοκρατῆ τὶς συνοικίες καὶ νὰ ἐνεργῆ συλλήψεις. Τὴ Δευτέρα ὅμως εἴχαμε καὶ δυὸ παρηγοριές. Μπῆκε ὁ ἑλληνικὸς στόλος στὸν Πειραιά, ἐμπρὸς ναρκαλιευτικά, πίσω τ' ἀντιτορπιλικὰ τὰ φορτωμένα δόξα. 'Η στιγμὴ πού διπλάρωσαν στὴν προβλήτα Κωνσταντίνου καὶ πάτησαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ τὴ βασανισμένη γῆ μας, ἔσκυψαν καὶ τὴ φίλησαν ἦτανε συγκινητική. Δάκρυζαν αὐτοί, ἀλλὰ περισσότερα δάκρυα ἔχυναν ἐκεῖνοι πού τούς ὑποδέχτηκαν, μανάδες καὶ ἀδέρφια τους. Στὰ μάτια τῶν ναυτικῶν ἔβλεπες ζωγραφιστὴ τὴν ἔκπληξη πού τούς προξενοῦσαν τὰ σκελετωμένα σώματα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγαπημένων τους, ὠχρὰ κι ἀδύνατα. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἀντίκρισαν οἱ θαλασσομάχοι τὴν Κατοχὴ καὶ τὰ βάσανά της. Ὕστερα ἀπὸ τὴ χαρὰ πού μᾶς ἔφερε ὁ στόλος τὴν ἡμέρα, ἔδωσε κ' ἡ νύχτα μιὰν ἀπόλαυση — τὴ φωτοχυσία. Φωτίστηκαν οἱ δρόμοι, καὶ οἱ 'Αθηναῖοι κατέβηκαν νὰ χορτάσουν τὸ διώξιμο τῆς σκοτεινιᾶς. Οἱ φιλήσυχοι πολίτες, πού φοβοῦνταν τούς Γερμανούς καὶ δὲν ἔβγαιναν ποτὲ ὡς τὰ τώρα βράδυ ἔξω, ἀπόψε ξεχύθηκαν στὶς λεωφόρους, καὶ τὸ λίγο, τὸ ἐπαρχιακὸ ἠλεκτρικὸ πού τὶς φώτιζε τὸ γεύτηκαν σὰν φέγγος παραδείσιο. Οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι πού τὸ σκοτάδι τούς βοηθοῦσε νὰ γράφουν συνθήματα στούς τοίχους, οἱ τυπογράφοι τῶν παράνομων ἐφημερίδων, οἱ νέοι τῶν περιπόλων, ἐκεῖνοι νιῶσαν ἀκόμα βαθύτερα τὴν ἀλλαγή· νύχτα ἦταν καὶ τούτη, ὅμως τώρα περπατοῦσαν ἥσυχα. Δὲν ἀλαφιάζονται μὲ τὸ παραμικρὸ θρόισμα φύλλων, κι ἂν ἀκούσουν βήματα πίσω δὲν τὰ ὑποπτεύονται, παρὰ γυρίζουν καὶ βλέπουν ποιὸς ἀκολουθεῖ. Καμιὰ σκιὰ δὲν τούς τρομάζει — οἱ ἀγωνισταὶ χαίρονται ὅσο κανένας ἄλλος τὴ φαντασμαγορία τῆς Νίκης. Τρίτη βράδυ μᾶς ἔρχεται εἴδηση πὼς ὁ πρωθυ-

πουργός Παπανδρέου, ἡ Κυβέρνηση κι ὁ στρατηγός Σκόμπι ἄραξαν μὲ τὸν «'Αβέρωφ» στὰ νερὰ τοῦ Φαλήρου. Ξεκίνησαν ἀμέσως οἱ Σπηλιωτόπουλος, Μανουηλίδης, Τσάτσος καὶ 'Ακρίτας νὰ πᾶν νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν. Τόσο μαύρη ἦταν ἡ νύχτα ὥστε περιπλανήθηκαν δυόμισι ὧρες ἀπὸ πολεμικὸ σὲ πολεμικὸ ὅσο ν' ἀνακαλύψουν τὴ γέρικη ναυαρχίδα. Καθὼς δὲν ἔφτασαν ἐκεῖ παρὰ τὰ μεσάνυχτα, ὁ Πρόεδρος κοιμόταν κι ἀναγκάτηκαν νὰ τὸν ξυπνήσουν. Τοῦ ἐξέθεσαν τὴν κατάσταση, κι αὐτὸς τοὺς διάβασε τὸ λόγο ποὺ θὰ ἐκφωνοῦσε τὴν ἐπομένη. 'Ο Τσάτσος τὸν εἰδοποίησε πὼς αὔριο θ' ἀναγκαζόταν νὰ δώση μάχη μὲ τὴν ὀχλοκρατία, γιατὶ τὸ ΕΑΜ σκόπευε νὰ χρωματίση κομματικὰ τὴ συγκέντρωση. 'Ο Παπανδρέου τὸν καθησύχασε ὅτι θὰ ἐπέβαλλε τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς ἑνώσεως στὸ πλῆθος.

ΩΤΟΒΟΛΟΥΣΕ ὁ ἥλιος τῆς 18ης 'Οκτωβρίου, ἀλάθητος μαντευτὴς πότε ἡ 'Αθήνα τὸν χρειάζεται λαμπερὸ γιὰ μεγάλες τελετές. Κατεβήκαμε νὰ ὑποδεχτοῦμε τὴν Κυβέρνηση στὸν ὅρμο τοῦ 'Αγίου Γεωργίου, ἀπ' ὅπου φάνηκε ἀτμάκατος νὰ φέρνη τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τὸν στρατηγὸ Σκόμπι. Καθὼς ἡ προβλήτα ἦταν ψηλὴ καὶ χαμηλὸ τὸ πλοιάριο, ἡ ἀποβίβαση ἀργοπόρησε ὅσο νὰ βρεθῆ ξύλινη σκάλα. Ἕνας συνταγματάρχης, ποὺ στέκει κοντά μου, ψιθυρίζει: «Κακὸς οἰωνός. Πρὶν πατήση τὸ πόδι του ὁ Παπανδρέου ἄρχισαν τὸ ἐμπόδια». 'Η διαδρομὴ ὡς τὴν 'Αθήνα ἔχει στιγμὲς συγκινητικὲς καὶ στιγμὲς σιχαμένες. Συγκινητικές, ὅταν διαβαίνουμε μπροστὰ ἀπὸ ἐκκλησίες κ' οἱ παπάδες στέκουν στὸ κατώφλι ντυμένοι ὁλόχρυσα ἄμφια κ' εὐλογοῦν τοὺς ἐρχόμενους «ἐν ὀνόματι Κυρίου» ἐνῶ χτυπᾶν οἱ καμπάνες, ἢ ὅταν στὸ Θησεῖο τὰ «ζήτω» εἶναι τόσο πυκνὰ ὥστε θαρρεῖς πὼς

κάνουν θόλο κ' ἐμεῖς περνᾶμε ἀπὸ κάτω· σιχαμένες, ὅταν σὲ κάθε σταυροδρόμι κουκουέδες σηκώνουν τὶς γροθιές τους κι ἀγνοώντας τὴν Ἑλλάδα φωνάζουν μόνο : « Κάπα-Κάπα-Ἔψιλον ». Στὶς 10 πλησιάζουμε τὴν Ἀκρόπολη. Ὁ Πρωθυπουργὸς μὲ τὸν Σκόμπι ἐπιθεωροῦν τιμητικὴ φρουρὰ ἀπὸ 50 ἄγγλους ἀλεξιπτωτιστές, 50 Ἱερολοχίτες, 50 ἐλασίτες κι ἀνεβαίνουν τὸ βράχο. Ἐκεῖ στέκει ἕνα κοντάρι ὀρθὸ καὶ δυὸ σπασμένα καταγῆς, αὐτὰ ποὺ βαστοῦσαν δίπλα στὸν ὑπέρτατο κανόνα τοῦ μέτρου, τὸν Παρθενώνα, τὶς δυὸ παντιέρες τοῦ Ἄξονα — σημάδια ἄμετρης τρέλας. Ἑλληνοποῦλες, ντυμένες ἐθνικὲς ἐνδυμασίες, παραδίνουν στὸν Πρωθυπουργὸ μεταξωτὴ γαλανόλευκη, ποὺ τὴν ὑψώνει ἀργὰ κ' ἐπίσημα. Σκηνὴ πανέμορφη ποὺ βαστᾶ λίγην ὥρα. Ξεκινᾶμε γιὰ τὴ Μητρόπολη. Στὴν εἴσοδο Πρωθυπουργὸς καὶ Μητροπολίτης Δαμασκηνὸς φιλιοῦνται. Μολονότι δύσκολα θὰ ταιριάζουν οἱ φιλοδοξίες τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων, φιλιοῦνται μ' ἐγκαρδιότητα, γιατὶ κατὰ πὼς ξέρω θετικά, ὁ ὑπουργὸς Τσάτσος ἔχει μεταβιβάσει ἐκ μέρους τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρόταση στὸν Ἀρχιεπίσκοπο νὰ ἐγκαταστήσουν Ἀντιβασιλεία. Μετὰ τὴ λειτουργία πάω στὸ Ξενοδοχεῖο τῆς Μεγάλης Βρετανίας ν' ἀκούσω ἀπὸ κεῖ τὸν προεδρικὸ λόγο. Στὴν ἐξώπορτα, κάτω ἀπὸ συγκινητικὴ ἐπιγραφή : « Οἱ ἐπιζήσαντες Ἰουδαῖοι », στέκουν καμιὰ τριανταριὰ ἄτομα, ὅσα σώθηκαν ἀπὸ τὴν ἄγρια μάνητα τῶν Ες-Ες. Ἕνα ζευγάρι Ἑβραίων, τὸ ἀντρόγυνο Σ., τρέχει πρὸς ἐμένα καὶ μοῦ φιλεῖ τὰ χέρια. (Τοὺς ἔκρυβα στὸ ἐργοστάσιο Ρετσίνα). Σὰν ἀνέβηκα στὴν ταράτσα τοῦ ξενοδοχείου ἀντίκρισα κάτω στὴν πλατεία λαοθάλασσα, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο φανατισμένο πλῆθος τοῦ Σαββάτου. Πάλι κυριαρχοῦσαν οἱ κόκκινες σημαῖες καὶ τὰ σφυροδρέπανα, πάλι ἀντηχοῦν τὰ ἴδια συνθήματα, ποὺ τὰ κατευθύνει μὲ τὸ χουνὶ ὁ ἴδιος μαέστρος, καβάλα σὲ στέγη ἀπὸ κιόσκι. Πλησιάζω τὸν Σέπερντ, ποὺ φορεῖ πολιτικὰ γιατὶ σήμερα παράδωσε τὴν ἀρχηγία στὸν μέραρχο Πρήτσαρ, καὶ τὸν ρωτῶ τί ἐντύπωση τοῦ κάνει τὸ θέαμα. Ἀπαντάει :

— Πολλὲς γυναῖκες, κορίτσια, παιδιά· λίγοι ψηφοφόροι. Δὲν ἀνησυχῶ. Σφάλμα τοῦ ΚΚΕ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν Ἀπελευθέρωση γιὰ κομματικοὺς σκοπούς. Τέτοιοι ταπεινοὶ ἄνθρωποι θὰ χάσουν γρήγορα τὴ συμπάθεια κ' ἐκείνων ἀκόμα ποὺ τοὺς ἀγάπησαν κατὰ τὴν Κατοχή.

Τὴν ἐμφάνιση τοῦ Παπανδρέου στὸ μπαλκόνι τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας ὑποδέχεται μεγάλη βοή, ἀνάκατη ἀπὸ « Ζήτω » καὶ « Λαοκρατία ». Ὅταν ἡ χλαλοὴ κόπασε ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ρήτορα : « Ἀσπαζόμεθα τὴν ἱερὰν γῆν τῆς Ἐλευθέρας Πατρίδος...» Ἐμίλησε γιὰ τοὺς τιμημένους νεκρούς, ἐξήγησε πὼς ὁ ἀγώνας συνεχίζεται, κ' ἔκαμε σύντομη ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν. Συμφωνῶ μαζί του σ' ὅσα λέει. Θυμᾶμαι πὼς ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνάλαβε αὐτὸς τὴν Κυβέρνηση ἔδωσε σ' ἐμᾶς τοὺς σκλάβους θάρρος καὶ παρηγοριά. Ἀπὸ ἀρχηγὸς μικροῦ κόμματος ὑψωνόταν σιγὰ - σιγὰ σ' ἐθνικὴ μορφή. Μόνο ὁ Λαμπράκης δὲν ἐμπιστευόταν τὸν Παπανδρέου καὶ μοῦ ἐπαναλάμβανε : « Θὰ δῆς πόσο γρήγορα θὰ τὰ θαλασσώση ».

Μὲ δυνατὴ φωνὴ ὁ Πρωθυπουργὸς περιγράφει τώρα τὴν οἰκονομικὴ ἀποκατάσταση τοῦ τόπου, ἐνῶ ἀπὸ κάτω οἱ ἐγκάθετοι δὲν παύουν νὰ ὀρύωνται : « Λαοκρατία καὶ ὄχι Βασιλιά!» Μιὰ πάλη γίνεται μεταξὺ Προέδρου καὶ φανατικῶν, ποὺ μένει ἀνοιχτή, ἀβέβαιη, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ παρασύρεται νὰ ὁμολογήση : Πιστεύω εἰς τὴν Λαοκρατίαν... Τὸ σύνθημα αὐτό, ποὺ ἀνήκει στὴν κομμουνιστικὴ παράταξη, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ δέχτηκε ἐπίσημα ὁ Πρωθυπουργὸς ἦταν σὰν νὰ τὸν κατάπιε καὶ νὰ τὸν παράδωσε στὸν ὄχλο. Ἔτσι ἄλλωστε κατάλαβε τὴ φράση ἀπὸ κάτω ἡ πύκνα καὶ ξέσπασε σ' ἔξαλλες φωνάρες : « Λαοκρατία! Λαοκρατία!» Μάταια ἀγωνίζεται ὁ Παπανδρέου νὰ πείση τὸν ἀριστερόκοσμο πὼς σκοπός του εἶναι νὰ στερεώση Κράτος καὶ Νόμο. Ἐκεῖνοι δὲν ἄκουγαν πιὰ τίποτα. Πότε - πότε μόνο θὰ 'λεγες πὼς ἴσως γινόταν πάλι κύριος τοῦ πλήθους ὁ καλλίφωνος ρήτορας, ὅμως ἀμέσως τὰ κομμουνιστικὰ συνθήματα κορυφώνονταν κ' ἔπνιγαν τὴ φωνή του. Ἔτσι λιπο-

θυμοῦσε ὁλοένα περισσότερο ἡ λάμψη τοῦ λόγου μπροστὰ στὸν ὀργανωμένον ὄχλο. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω θυμᾶμαι κάποιον ἄλλο λόγο, ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ μπαλκόνι εἰπωμένον, ὅταν μαθητὴς ἀκόμη πῆγα ν' ἀκούσω τὸν νεόφερτο Βενιζέλο. Ὅπως σήμερα, καὶ τότε μανιασμένος λαὸς ζητοῦσε ἀπὸ κάτω ἐπίμονα « Συντακτικὴ Βουλή », ἐνῶ ὁ ἄγνωστος Κρητικὸς μὲ τὴν ψιλή του φωνὴ τοῦ ἀντίλεγε τόσο θαρρετά, τόσο ἐπίμονα, ὥστε τὸ πρὶν ἔξαλλο πλῆθος, ἴδιο δαμασμένο ἀγρίμι, στὸ τέλος λούφαξε νικημένο ἀπὸ τὴ σιδερένια θέληση τοῦ Βενιζέλου.

Ἑτοιμάζοντας τὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀγόρευσή του ὁ Πρόεδρος λέει : « ...συνετελέσθη ἡ ὁμαλὴ μετάβασις ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ ὅλους σχεδὸν ἐθεωρεῖτο ἀπίστευτος, ὥστε σήμερον νὰ προσλαμβάνῃ, περίπου, διαστάσεις θαύματος ».

Ἀπορῶ νὰ τὸν ἀκούω. Ἀναίμακτος ἀπελευθέρωσις λέγεται αὐτὸ ποὺ ἔγινε κὰν ἡ πιὸ αἱματηρὴ ἀπελευθέρωσις ὅλης τῆς Εὐρώπης ; Στὴν Πελοπόννησο σφάγηκαν ἀπὸ τὶς ὀρδὲς τοῦ Βελουχιώτη πολλὲς χιλιάδες ἐθνικισταί, μὰ ἡ Κυβέρνηση δὲν τολμάει ἀκόμα ν' ἀποκαλύψῃ τὸ φριχτὸ αὐτὸ δράμα γιατὶ νιώθει τώρα τὴν ἀνήκουστη ἐλαφρότητά της νὰ τολμήσῃ τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ τόπου χωρὶς δυνάμεις. Εἶναι πολὺ νωρὶς νὰ ξέρωμε ποιὸς φταίει, Βρετανὸς ἢ Ρωμιός, πολιτικὸς ἢ στρατιωτικός, γιὰ τὴν ἐγκληματικὴ ἀπόβαση στὴν Ἑλλάδα μὲ τόσο λίγο στρατό. Ποιὸς μετάθεσε τὴν ἐπιχείρηση ἀπὸ τὴ Μ. Ἀνατολή, (ποὺ καταυλίζονταν δυὸ μεραρχίες), στὸν Οὐΐλσονα τῆς Ἰταλίας ποὺ δὲν εἶχε καθόλου ἐφεδρεία ; Γιατὶ ν' ἀπαλειφθῇ ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ τῆς Καζέρτας ἡ φράση πὼς ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ νόμου στὴν Ἑλλάδα βάραινε τοὺς Ἄγγλους ; Καὶ ἀφοῦ ἀνάλαβε ὁ κ. Παπανδρέου αὐτὴ τὴν κολοσσιαία εὐθύνη, πῶς δὲν ἔφερε μαζί του ὅλο τὸν καλοπλισμένο ἑλληνικὸ στρατὸ ποὺ διέθετε γύρω στὴ Μεσόγειο, ἀπὸ τὴ Συρία ὡς τὸ Ρίμινι ; Σήμερα μὲ τὴν ἔλευση τῆς Κυβερνήσεως,

τελειώνει τὸ δικό μας ἔργο, ὄχι ὅμως οἱ ἀνησυχίες μας. Συχνὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι μικροί, καὶ μόνο οἱ περιστάσεις τοὺς δείχνουνε μεγάλους...

ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁ ἀγώνας συνεχίζεται πέρα ἀπὸ τὸν ἀγώνα. Ὁ κύκλος τῶν θυσιῶν τῆς Ἑλλάδος ἀργεῖ ἀκόμα νὰ κλείση. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπο νὰ γυρίζη κανεὶς στὰ παλιὰ ὅταν τὸ παρὸν καίει ὁλοζώντανο; Ναί, ἀξίζει. Γιὰ νὰ μᾶς γίνουν οἱ ἀγωνίες ποὺ περάσαμε δίδαγμα, γιὰ νὰ μᾶς ἐξαγνίσουν οἱ πόνοι τῆς Κατοχῆς. Τὴν Ἀντίσταση δὲν πρέπει νὰ τὴν βλέπωμε σὰν ἕναν πόλεμο μονάχα κατὰ τοῦ Ἄξονα. Ἀποτελεῖ τὴν ὑπεράσπιση γιὰ ὅ,τι εἶναι ἑλληνικό, τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ κάθε τυραννία, εἴτε τοῦ Χίτλερ, εἴτε τῶν κομμουνιστῶν, εἴτε τοῦ παλαιοκομματισμοῦ. Ἠθικὸς ἦταν ὁ σκοπός, της· γι' αὐτὸ ὅσους καρπώθηκαν χρυσὲς λίρες δὲν τοὺς θεωρεῖ ἄξιους ἀγωνιστές. Τὸ κακὸ στὸν τόπο μας δὲν τὸ ἔφερε μόνο ἡ προδοσία τοῦ ΚΚΕ, ἀλλὰ καὶ τὸ ναυάγιο τῶν συστημάτων μας. Πολλοὶ πιστεύουν πὼς τὸ ματοκύλισμα τὸ ἐπέβαλε κάποια κακὴ μοίρα. Δὲν τὸ παραδέχομαι. Αἵματα χύνονται ἐκεῖ ὅπου ἀνάποδες περιστάσεις συναντᾶν ἀμόρφωτο λαό, ἐκεῖ ποὺ μέτριοι ἡγέτες βάζουν τὰ ταπεινά τους συμφέροντα πάνω ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὸν μόχτο τοῦ φουκαρᾶ. Οἱ καταστροφὲς δὲν ἔρχονται ποτὲ μόνες τους, τὶς βοηθᾶν ἄνθρωποι καὶ σάπια συστήματα. Ἡ « τελευταία κρίσις » τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὑπάρχει καὶ σὲ τούτη τὴ ζωή· τὴν φέρνει κάθε παγκόσμιος σεισμός. Ἔτσι ἡ Κατοχὴ κι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, αὐτὴ ἡ ἀτελείωτη περιπέτεια, ἔκρινε τὸν χαρακτήρα τοῦ καθενός. Ὅλοι δικαστήκαμε. Ἀλίμονο ἂν ξεχάσωμε ποιοὶ στάθηκαν προδότες, ποιοὶ δειλοί· ἀλίμονο πρὸ πάντων ἂν δὲν διορθώσωμε ὅ,τι ἀποδείχτηκε σαθρό. Ὅποιος πολιτευόμενος δὲν νιώθει τύψη γιὰ τὸ κατάντημα τῆς Πατρίδας, εἶναι σκάρτος.

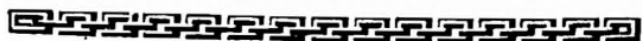
Οἱ πολίτες τὰ ἔχουν χαμένα. Βλέπουν τὴ χρεωκοπία

τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στὶς δημοκρατικὲς χῶρες, τὴ χρεωκοπία τοῦ Φασισμοῦ στὴν 'Ιταλία, τοῦ Ναζισμοῦ στὴ Γερμανία, τὴ χρεωκοπία τῆς ἀναρχίας, καὶ δὲν ξέρουν ποῦ νὰ σταθοῦν. Βλέπει ὁ χωριάτης στὰ βουνὰ κι ὁ ἐργάτης στὶς πόλεις ὅτι τόσες θυσίες, τόσοι νεκροὶ πῆγαν χαμένα, καὶ κάνει τὴν τραγικὴ διαπίστωση : «. . .τίποτα δὲν ἄλλαξε ». Καὶ ὅμως ἡ μάζα στὴν ὕπαιθρο ἔχει ἄσβεστη τάση ν' ἀνορθωθῆ. Σιχαίνεται τὸν παλιὸ τρόπο διοικήσεως, ὡρίμασε γιὰ καλύτερη τύχη, πιὸ ὑπεύθυνη. 'Εκατὸ χρονῶν προσπάθειες νὰ θεραπεύσουν τὴν κατάντια τους ἐξανεμίστηκαν ἀπὸ τὴν Κατοχή, μὰ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ πιστεύει στὴν εἰρηνική της ἐργασία, ἱκανὴ νὰ τὴν κάμη νὰ ξεπεράση ἄλλους πολιτισμένους λαοὺς μ' ἕνα ἀπὸ κεῖνα τὰ δικά της πετάγματα. Εἶναι νὰ θαυμάζης ὅτι τόσο γέρικος λαὸς νιώθει μέσα του τόσο μέλλον. Παρόμοια θέληση βελτιώσεως, γιὰ νὰ μὴ τὴν μικρύνουν σιχαμένοι ἀνθρώπινοι ὑπολογισμοί, πρέπει νὰ τὴν καθοδηγήσουν δημιουργικὰ χέρια. Νὰ κάμουν τί ;

ΝΑ ΣΙΑΞΟΥΝ ΟΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ.

Ε Υ Ρ Ε Τ Η Ρ Ι Ο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ
ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ
ΜΕ ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ
ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΑΔ/ΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ,
ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ 40 — 'ΑΘΗΝΑΙ